AN INTRODUCTORY GRAMMAR OF RABBINIC HEBREW

BY

MIGUEL PÉREZ FERNÁNDEZ

TRANSLATED BY JOHN ELWOLDE

BRILL LEIDEN · NEW YORK · KÖLN 1997 Published with financial support from the Dirección General del Libro y Bibliotecas del Ministerio de Cultura, Spain.

Originally published in 1992 as La lengua de los sabios, I. Morfosintaxis, by Editorial Verbo Divino, Estella, Spain. © Copyright of the Spanish edition: Editorial Verbo Divino, 1992 and Institución San Jerónimo, 1992.

This book is printed on acid-free paper.

Library of Ruslan Khazarzar barnascha.narod.ru khazarzar.skeptik.net

Die Deutsche Bibliothek - CIP-Einheitsaufnahme

Pérez Fernández, Miguel: An introductory grammar of rabbinic Hebrew / by Miguel Perez Fernández. Transl. by John Elwolde. – Leiden ; New York ; Koln : Brill, 1997 ISBN 90-04-10890-4

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data is also available

ISBN 90 04 10890 4

© Copyright 1997 by Koninklyke Brill, Leiden, The Netherlands

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, translated, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission from the publisher.

> Authorization to photocopy items for internal or personal use is granted by Komnklijke Brill provided that the appropriate fees are paid directly to The Copyright Clearance Center, 222 Rosewood Drive, Suite 910 Danvers MA 01923, USA. Fees are subject to change.

PRINTED IN THE NETHERLANDS

FOREWORD

This practical teaching grammar for students who already have a reasonable knowledge of Biblical Hebrew was initially developed over the period 1990 to 1992 as a handbook for courses in Rabbinic Hebrew at the University of Granada. Each unit concludes with vocabulary and twenty exercise texts relating to the grammatical point at issue in the unit. The exercises are generally drawn from tannaitic literature, and the student should find everything required to deal with them in the book. Many of the early exercises come from Abot, which, although not typical of the Mishnah, is more accessible to the beginner in rabbinic language and thought.

Each unit is divided into six sections: Introductory text, Morphology (including a presentation of diachronic matters). Grammar and usage, Phraseology, Vocabulary, and Exercises. The introductory texts and short explanations are designed to introduce the student to the language and concepts of the *tannaim*. Each introductory text exhibits the linguistic feature covered by the unit, although it serves primarily as a starting-point for discussion of literary, theological, historical, and methodological issues.

Overall, the work is divided into four parts: Nouns (including pronouns and adjectives), Verbs, Particles (including prepositions, conjunctions, and adverbs), and Clauses. The part dealing with clauses includes sentence syntax and the use of the conjunctions, but excludes the syntax of the noun and of the verb, which are dealt with in the first two parts.

The Introduction gives an account of the present state of Rabbinic Hebrew research, including a discussion of (1) the relationships of early—or tannaitic—Rabbinic Hebrew to its later—or amoraic—variety, to classical and later Biblical Hebrew, and to the Hebrew of the Dead Sea Scrolls, and (2) the nature of Rabbinic Hebrew as a spoken language in the light of modern studies in phonetics, vocabulary, and dialect. The Bibliography at the close of the book should be helpful to readers wishing to pursue particular issues further, although it is not exhaustive.

It is not only the pedagogical orientation of this book that clearly sets it apart from M.H. Segal's A Grammar of Mishnaic Hebrew (Oxford, 1927), but also its use of manuscripts—rather than printed editions—of the Mishnah (notably Codex Kaufmann), its general avoidance of later—amoraic—Rabbinic Hebrew, and its inclusion of texts from the early *midrashim*.

Texts from the Mishnah follow either C. Albeck's edition or, if preceded by 'K', Codex Kaufmann. For the Tosefta, the editions of M.S. Zuckermandel and S. Lieberman are followed, and for the Mekhilta, Sifra, Sifre to Numbers, and Sifre to Deuteronomy, those of J.S Lauterbach, I.H. Weiss, H.S. Horovitz, and L. Finkelstein, respectively.

ACKNOWLEDGEMENTS

I owe a large debt of gratitude to everyone who helped me during the two years I spent preparing the original volume, in particular to Professor Günter Stemberger of the University of Vienna and Professor Luis Girón, of the Complutensian University, Madrid, who read and annotated the first draft in detail, to my colleagues José Ramón Ayaso and Lola Ferre, who helped me with the indices, and to my niece, Esther, for her assistance in computing matters.

Dr J.F. Elwolde of the Dept. of Biblical Studies, University of Sheffield, brought the Spanish original to the attention of scholars through his review in The Society for Old Testament Study Book List of 1993. His English version incorporates many minor additions and corrections as well as an improved bibliography and a greatly expanded set of indices. We are extremely grateful to Anne Lee, a student in Dr Elwolde's department, who entered the vast bulk of the exercises into the computer, and who, with Rosemarie Kossov, a graduate student, helped with the proofreading; thanks are due as well to Martin F.J. Baasten of the University of Leiden, for his help with the passage from Contini on p. 186, and Kate Dove Davis, a colleague of Dr Elwolde, who helped with the production of the camera-ready copy. We should also like to record our thanks to the publishers, E.J. Brill, especially in the persons of Hans van der Meij, who oversaw the commissioning and progress of the translation, and Anne Folkertsma and her successor, Mattie Kuiper, for their helpfulness at the beginning and end of the publishing process. The publication has been funded in large measure by a grant to the publishers from the Dirección General del Libro y Bibliotecas of the Ministerio de Cultura in Madrid and was undertaken as part of a research project, Lengua y Literatura del Judaismo Clásico, sponsored by the Ministerio de Educación y Ciencia (PB93/1161).

> Miguel Pérez Fernández Granada, March 1997

Foreword	v
Acknowledgements	vi
Abbreviations	xxi

Introduction

1. The language of the Torah by itself, the language of the wise by itself. 2. Tannaitic Hebrew (RH1) and Amoraic Hebrew (RH2). 3. RH1, a spoken language. 4. Foreign influence in vocabulary and the legacy of Biblical Hebrew (BH). 5. BH and RH1—two different languages. 6. RH1, LBH (Late Biblical Hebrew), and the Hebrew of the Dead Sea Scrolls. 7. Influence of BH on RH1. 8. Differences between manuscripts and printed editions. 9. Rabbinic Hebrew (RH) phonetics. 10. Traditions and dialects of RH1. 11. Conclusion.

- Part I Nouns
- Unit I Personal pronouns

1-2. Abot 1.1: transmission of the Torah. 3. BH and RH personal pronouns. 4. The variations אוכר/אונ, אוכר, אוכר, אונ, אוכר, אונג, אוכר, אונג, אוכר, אונג, אונ

Unit 2 Demonstratives

1-2. SNm 84.2: fulfilment and harmonization of Scripture. 3. BH and RH demonstratives. 4. Strengthened forms. 5. Pronominal and adjectival uses. 6. Repetition of demonstrative to express movement or reciprocity. 7. Deictic function of אָרָעַצָם. 8. אָרוֹי as demonstrative. 9. - כָּל־עַצָם אָרוֹי Demonstrative use of personal pronoun (אָרוֹי הָבָּא, בָּעוֹלָם הָאָד. 2. 11. - כָּל עַצָם. 17

1

Unit 3 Article

1. Abot 1.17: study and practice. 2. The article in AH and BH. 3. The article's originally deictic function. 4. Article as vocative. 5. Article with adjectives and participles. 6–7. Attributive adjective without article. 8. Noun with article and attributive adjective without (equivalent to circumstantial clause). 9. Semantically determined phrases without article. 10. Article in proverbs and aphorisms. 11. Absence of article when noun is already determined by proleptic suffix. 12. $\Box \in \mathcal{A}$.

- Unit 4 Possessive pronouns and the genitive particle shel 1-2. SNm 78.4: proselytes and Israelites. 3. קל (חוֹמָר). (קול וחוֹמר). 4. BH and RH possessive suffixes. 5. Independent possessive pronouns (ישָׁלִי, etc.). 6. Composition, orthography, and history of שָׁלִי. 7. Table of independent possessive pronouns. 8. שָׁלִי מוֹם Aramaic יד. 9. Independent possessive pronoun as noun (e.g. שָׁלִי שָׁלִי) or in place of pronominal suffix (e.g. (שָׁלִירוֹשָׁלִי). 10-13. Use of שׁׁ compared with construct chain. 14. שָׁלָי following proleptic suffix (e.g. מַשָּלִי. 15. (שָׁלִירוֹשָׁלִי, 19.
- Unit 5 Interrogatives

1. ARN 4: the temple cult and love for one's neighbour; גָּמִילוּח חַסָרִים 2. גָּמִילוּח חַסָרִים 2. גָּמִילוּח חַסָרִים 2. גַמִילוּח מין 2. גַמִילוּח חַסָרִים 2. גַמִילוּח חַסָרִים 2. גַמִילוּח חַסָרִים 2. גַמִי גַיזָה 2. גַמִילוּח מין 2. גַמִילוּח מין 2. גַמִי גַיזָה 2. גַמָה גַיזָה 2. גַמָה גַיזָה 2. גַמָה גַיזַה גַיזַה 2. גַמָה גַיזַה גַיזַה 2. גַמָה גַיזַה גַיזַה 2. גַמָה גַיזַה גַיזַה גַיזַה 2. גַמָה גַיזַה גַיזַה 2. גַמָה גַיזַה גַיזַה 2. גַמָה גַיזַה גַיזָה גַיזַה גַיזָה גַיזָה גַיזין גַיזָה גַיזין גַיזין גַיזָה גַיזין גַיזין גַיזַה גַיזָה גַיזָה גַיזָה גַיזָה גַיזָה גַיזַה גַיזין גַיזָה גַיזוֹה גוּגין גַיזָה גַיזוֹה גוּגין גַיזָה גַיזוֹה גוּגין גוּין גַיזוֹה גוּגין גוּיז גוּגין גוּגוּגין גוּגין גוּגין גוּגוּגין גוּגין גוּגי

Unit 6 Indefinite expressions

39

34

29

of general application. 14. הַכָּל־מָקום. 15. הַכָּל־מָקום.

- Unit 7 Reflexive and reciprocal structures 1. Pea 1.1: eschatological retribution; בְּעָבֶה, בְּעָבָה, 2. Reflexive and reciprocal devices in RH. 3. לי with pronominal suffix; conveying 'middle' or 'ingressive' sense. 4. בְּעַבְהוֹ לְבִין עַבָּהוֹ : הַמַּבָּהוֹ : הַמַעַבּהוֹ : הַעַבָּהוֹ , עַבָּהוֹ , עַבָּהוֹ , בַּעַבָּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , בַּעַבָּהוֹ , עַבָּהוֹ , עַבָּהוֹ , בַּיָּנָהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , בַּעַבָּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , בַּעַבָּהוֹ , בַּעַבָּהוֹ , בַּעַבָּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , בַּיַנוֹ לַבִין עַבָּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , בַּעַבּהוֹ , עַבָּהוֹ , בַּיַנוֹ לַבִין עַבָּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , בַעַבּהוֹ , בַּעַבָּהוֹ , בַעַבּהוֹ , בַיַעָבָּהוֹ , בַּעַבָּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , בַּיַנוֹ לַבִין עַבָּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , בַּיַנוֹ לַבִין עַבָּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , בַּעַבּהוֹ , בַּעַבּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , הַבָּעַבָּהוֹ , הַבָּעַרָּהוּ אַיָּהוּ הַיַרוּ הַבָּעַרָּין גַעַבָּהוֹ , הַמַעַבּהוֹ , הַבָּעַבָּהוֹ , הַבָּעַרָּין עַבָּהוֹ , הַבָּעַבָּהוֹ , הַבָּעַרָּין מַעַבּהוֹ , אַישׁ הַהַחַחַיַּבּ . 10. בִינוֹ לְבִין עַעָּהוּ . בַּיָּרָהוּ , הַבָּעַרָּין גַעַרָּין הַיָּבָין גַיָּרָין גוּרָיַין
- Unit 8 The relative pronoun she-

1. Abot 3.17: wisdom and works. 2–4. Historical development of BH אַשֶׁר and RH -ש. 5. Meanings and uses of -ש.
6. -ש as relative. A. With retrospective determination via suffixes (e.g. אָשֶׁר אָבָרָדָ לְשֶׁם). B. With retrospective determination via adverbs of place (e.g. שָׁרָבָרָדָ לְשֶׁם). C. Without retrospective determination. D. With retrospective determination. D. With יש, הָם, הָם, הָם, הַם, אַדָּר לִשָּׁם. אַרָּבָרָד לִשָּׁם שָׁהָבָרָד לִשָּׁם). S. With retrospective determination via adverbs of place (e.g. שָׁרָבָד לִשָּׁם). C. Without retrospective determination. D. With ישָׁם). C. Without retrospective determination. D. With ישָׁם, הָם, הָשָׁר, הַם, הַם, אַדַר שָׁר, אַד שָׁר. 7. אַד שָּר. 7. אַד שָׁר. 7. אַר שָׁרָבָר לַשָּם). Introducing 'object clause'; introducing indirect speech. B. Introducing direct speech, especially in oaths. C. With explanatory or exegetical function. D. -שָׁרָש, הַבָּי, שָׁרָ, -שָׁרָ, -שָׁרָש, -שָּר, שָּרָא בָּרָל-... שַּרָא בָּרָל-... זַבּין שָּר. הַבּין שָּרָבָר. 11. אָבִרַשָּרַרַםוֹ בּרַרַשָּרַרַם וּבוּאַרַרַבּוֹ לַשָּרַרַם וּבוּאַרָּרַבּוֹ לַשָּרַרַם וּבוּאַרַרַבּוֹ לַשָּרַרַם וּבוּאַרַרַבּוֹ לַשָּרַרַם וּבוּאַרַד שָּרָר בּיַרָשָר בּרַרָשָרַרַם וּבוּאַרַבין אַרַר שָּרָ אַרַרַשָּרַרַם וּבוּאַרַרַם וּבוּאַרַרָם וּבוּאַרַרַם ווּדוּאַרַד שָּרַרַם וּבוּאַרַרַבוּבי לַשָּרַרַם וּבוּאַרַרַם ווּבוּאַרַרַם ווּבוּאַרַרַם ווּהוּאַרַשָּרַים ווּדוּאַרַד שָּרַרַם ווּבוּאַרַרַם ווּבוּאַרַרַבוּ לַשָּר בַין שָּר. וּבָרָלי בווּשָרָא בווּג ווּבוּאַרַעָּר בוּבין שָּר הוּבוּאַרַרַם ווּבוּאַרַרַרַם וּבוּאַרַרַרַם שַּרַיבוּבין בוּבוּאַרַרַרַם וּבוּאַרַרַ וּשָרַרַשָּר וּבוּאַרַרַרַים שַּרַרַרַם וּבוּאַרַרַ שָּרָא בוין שָּר בוין שָּר וּבין שָּר בויַיַ שָּר בווּבוּאַרַאַר וּבין שַר בווּאַרַים וּבוּאַרַין שָּר בוּבוּאַרַין שָּר בווּשָרָאַר בווּגַיַין שַר בווּשָּרָי שָּר בווּאַר בווּשָר בווּשָר ווּשַרָּאַר בווּשַר וּשָר בווּשָר וּבוּאַר בווּשַר ווּשָר בווּשַר וווּשַר וווּשַר וווּשַר בווּשָר וווּשַר וווי שַר בוווּשַר וווווי געַר שָּר שָּר בווווי וווי געַר שַר בווווי ווויעַין שַר

1. SNm 112.4: the exegetical methods of Akiba and Ishmael; שוֹלְמוֹת 2. Gender and number in BH and RH. 3. Masculine singular. 4. Feminine singular. 5. Masculine ix

44

49

56

Unit 9 Noun patterns

Unit 10 Gender and number of nouns

plural. 6. Feminine plural. 7. Dual. 8. RH forms not attested in BH. 9–11. Different meanings associated with masculine and feminine forms of a word. 12. Increased use of dual. 13. דְרַךְ הָרָבִים -דְרֵךָ הַיָּחִיד .14. מִיָּמֵיך הָרָבִים לַדְרָב

Unit 11 Absolute and construct

Unit 12 Greek and Latin words

Mek 19.4: the midrashic function of parables. 2. Trilingual nature of tannaitic Palestine; Hellenism. 3–4. Transcription and morphological patterning of Greek and Latin words. 5. Inflection of Greek and Latin words. 6–8. Social and literary contexts evidencing Greek or Latin influence.
 Greek- and Latin-based verbs; syntactic effect of Greek and Latin vocabulary. 10. קור אָרָרָאָרָ 11. מָרָרָיָם.

Unit 13 Adjectives

Unit 14 Numerals

1. SDt 329: scriptural proofs of resurrection. 2. Table of cardinal numbers in RH. 3. Gender agreement of numbers one to ten. 4. Ordinal numbers; שְׁנִיה for BH שְׁנִיה, 5. Syntax of cardinal numbers. 6. Syntax of ordinal numbers; dates; שְׁנִיה 'three-year old'. 7. Distributives. 8. Fractions. 9. בּעָמִים, פָּעָמִים בּאַרָפּאַפּאַניים 68

or multiple acts. 10. Denominative verbs based on numerals. 11. הָאַרְבָּעִים 13. הַאָּרָבָעִים 13.

- Part II Verbs
- Unit 15 Conjugations (binyanim)

1. Hag 1.8: the relationship of oral law to Scripture. 2. Table of BH binvanim; prefix, suffix, participial, imperative, jussive, cohortative forms and moods. 3. The RH verb. A. Disappearance of Pu'al. B. Replacement of Hitpa'el by Nitpa'al; Nittaf'al. C. Nuf'al. D. Saf'el, Shaf-'el. E. Pi'lel, Pilpel, Pir'el, Pi'les. 4. Morphology of RH binvanim. A. Nif'al: loss of intervocalic -n-. B. Pi'el: assimilation to triradical pattern in ayin-waw and -yod verbs; שאר c. Pu'al: loss of preformative mem in participle. D. Nitpa'al: vocalization as Nitpa'el; metathesis/assimilation of -III prefix. E. Hif'il: loss of preformative -II in infinitive. F. Hof'al: Hof'al becomes Huf'al: TRI. G. Ouadriliteral conjugations: inflected on model of Pi'el: 5. Meanings of binvanim. 6. Qal: loss of stative meaning. 7. Nif'al. A. Passive. B. Reflexive; %201 'turn out'. C. Reciprocative: נחלקו. D. Middle. 8. Pi'el. A. Expressing repeated action. B. Inchoative. C. Replacing Oal; as denominative. D. Declarative: מיעט; חיב, זכה, טָמָא, טָיהָר, ריבה. 9. Hif'il; causative; inchoative; expressing change of state. 10. Hitpa'el, Nitpa'al. A. Reflexive/passive of Pi'el. B. Reflexive use expressing passivity, toleration, giving of permission. C. Inchoative. D. Middle. E. Reciprocative. 11. Saf'el, Shaf'el as causatives; other quadriliterals as intensive-causatives. 12. ונְמָצַאּתְמקים, וְנָמְצָאתִמקים, 13. נכסים משעבדים. 14. מדת הטוב מרובה, מדת פורענות ממועטת, נְכַסים בּנֵי חֹרין.

Unit 16 Tenses and moods

1. PRE 12: deeds of mercy. 2. Tenses and moods in BH. 3. Forms missing from RH. 4. RH differences from BH in the perfect. A. קַטָּלְהָו for הָיָהָ for הָיָהָ, etc.; קָטָלָהָ for הָקָטָלָה 5. RH differences from BH in the imperfect. A. קַטָּלָהָ for הָקָטָלָה 5. RH differences from BH in the imperfect. A. הַקְטָלִיה for יְקָטָלָה 6. RH differences from BH in the participle. A. הָקָטָלָה for הָ. 7. RH differences from BH in the participle. A. הָקָטָלָה for הָ. 7. RH differences from BH in the imperative: הָס קָטָל for הָ. 8. RH differences from BH in the imperative: אָסָטָלָה for קָטָלָה for קָטָלָה for אָסָלָה for אָסָלָה 8. RH differences from BH in the infinitive absolute. B. Infinitive construct based on imperfect. 9. 104

Summary paradigm of *Qal* of regular verb. 10. 'Tense' and 'aspect' in BH. 11. Disappearance of *waw*-consecutive, etc. in RH. 12. Emergence of a 'tense' system in RH. A. Perfect relates to past (sometimes present). B. Participle relates to present and future; imperative, facultative/jussive. C. Imperfect relates to future; command, intention (aspect), jussive (mood). 13. Periphrastic forms. A. אָרָהי + participle. B. אָרָהיד לי + infinitive; contrasted with imperfect and participle; indicating eschatological future. 14. אָרָדי לי replaced by אָרָהיד לי הַרָּגוּאוֹי יָשָרָאָר לוֹמָר and infinitive. B. Followed by -שָר. C. א. Followed by -' הַרָּבוֹאָר וּהוֹכָּרָ ' הַרָּבוֹאָר וֹהַרָּרָ ' הַרָּבוֹאָר לוֹמָר (ת׳׳ל) פּלְמוּד לוֹמָר 17. יָלָבוֹאָ ' לְבוֹא

Unit 17 Perfect

1. Naz 3.6: ma'aśiyyot in the Mishnah. 2. RH differences from BH in the perfect: קטלפה for קטלים, קטלים, for קטלים, קטלהן for קטל , קטל א געל פטל , קטל פטל פטל א געל א געל א געל פטל פטל א געל sent; Jo. 4. Ayin-waw and -yod verbs. A. Qal: Dp., Dp., בוש, Nif'al: נידוועדון B. Pi'el (etc.): כיון, מייל נתגיר, קיים; עורר (שאר). C. Po'lel: עורר, Pilpel: זגוג, 5. Lamed-alef and -he verbs. A. Lamed-alef verbs inflected like lamed-he: מצינו, קרינו, קריחי B. Third person feminine singular Qal in ה-: שתח, היח. C. Third person feminine singular Nif'al: נמצאת, נגלית. D. Suffixed forms of lamed-he verbs inflected like lamed-alef: עַשָּׁאוהו, עַשָּׁאוהן, 6-7. Perfect expresses action that took place at specific point in past; distinguished from general or atemporal statements; effect of disappearance of regot construction; use of perfect to begin meshalim. 8. Perfect with pluperfect significance; in combination with \overline{n}_{1} + participle/noun. 9. Perfect with present reference. A. In dialogues and colloquial speech: באתם לשלום, לא וכיתי מן הדין, אמרה. B. Expressing a state or condition that arose in past but persists in present הכשרתי אתנוקי. 10. Perfect in declarations of general validity: וכנס יין, יצא סוד. 11-12. Perfect in protasis of conditional/temporal sentence, in halakhic formulations and narrative; distinguished from liturgical atemporal present. 13. Future perfect, expressing future event regarded as already having taken place. 14. אם־עשיתי מה־שעשה עשה expressing irreversibility. 15. אמרה גלא זכיתי מן הדין. 16. אמרה. ולאן יצא 17.

xii

Unit 18 Imperfect

1. SDt 41: the motives for studying Torah. 2. יקטלו הקטלו for BH הַקְּטְלוּן) הַקְטְלין and for BH הַקְטְלוּן) הַקְטְלוּן sometimes used). 3-4. Absence of BH cohortatives ובסלה, אקטלה) and jussives (האמן). 5. Biblical and Aramaizing conjugations of היה. 6. Confusion of lamed-alef and lamed-he verbs: יקראיקרא, יקרא ואפן . 7. חקראחקרי, יקרא ווke pe-alef in imperfect: JEN, JEN. 8. Stylistic, etc., aspects of the use of the different conjugations of and of the lengthened and shortened forms. 9. Imperfect expressing (possible) future. 10. Imperfect with modal aspect: cohortative, optative, jussive. 11. 'Persuasive' mood of imperfect replacing imperative; 58 + imperfect in prohibitions; in impersonal prohibitions. 12. Imperfect expressing durative action. 13. Use of imperfect contrasted with that of participle in halakhah and midrash. 14. - V + imperfect in temporal, final, consecutive, etc., clauses. 15. DN + imperfect expressing possible but unfulfilled condition. -שחיד שחיד + imperfect expressing event only possible in future. 17. שמא האמר/האמרו.

Unit 19 Participle

1. SDt 329: the responsibility of the individual before God. 2. RH use of Π - in feminine and Π -/]- in plural participle. 3. Oal. A. Active , and , intransitive/stative , and ; feminine קטלח and קוטלה; morphological and semantic relationship of stative participle and adjective; replacement of statives by actives; יכולה, יכול. B. Suffixed forms of participle: שומעני פורמני, נוזרני, נוזרני, C. Feminine singular passive participle in ה-: אמורה, אמור as nominalized adjective: גרושה. D. Feminine singular participle in ה- in ayin-waw and lamed-he verbs: רצה, באה. E. Active participle in קטול . F. Passive participle in שלוחה: קטול. 4. Nif'al: נקטלת preferred over BH נקטלה נקטלה; נעשית נקראת נזרעת נקטלת; and נעשה for גידון ועשה 5A. Pi'el: BH paradigm retained; מהיה/מהוה. 5B. Pu'al: BH paradigm retained; feminine participle of lamed-he verbs in הגולה /מגולה :: מגולה omission of preformative mem: מועם for מועם. 6. Hitpa'el and Nitpa'al: assimilation of -n- of preformative more common than in BH. 7A. Hif'il: feminine participle in מקטלה (as LBH) for BH מַעַלָת מָדַרָת מַקַטילָה (for מַעֵלָה). 7B. Hof'al: with u for BH o (מוקדמת, מוקדמ); feminine participle in ח-in lamed-he verbs: מוכחעץ. 8. Nominal character of participle, especially in 'construct'. 9. Tempoxiii

121

ral and modal aspects of participle. 10. Participle in atemporal statements; relationship of stative participles and adjectives; relationship of Qal passive and Nif'al participles. 11. Plural participle, without subject, in impersonal, indefinite, general statements or those that imply God as agent. 12. Participle expressing habitual actions in past and future (liturgical atemporality) or adding vividness to account. 13. Participle as adverbial modifier of main verb: עומד, יושב, etc., especially in meshalim. 14. Third, etc., with participle, expressing continuous or progressive action. 15. Participle as complement of 'begin' and 'begin' and 'the way 'the way of human beings'. 16. היה + participle. A. Expressing continuous action in past. B. Expressing continuous action in future. C. Expressing continuous action in imperative mood. D. Expressing continuous action in infinitive mood. E. Expressing pluperfect. 17. Participle with future reference. A. In idiomatic speech, indicating immediate future or an event about to happen. B. In exceptical writing. C. In expressions employing imperfect in BH. D. JO/-D JO + participle expressing eschatological or inevitable future. שחיד + participle expressing eschatological future. 18. Imperative connotation of participle in expressions of immediate or inevitable future and in halakhic formulations or statements of principles; permissive significance in positive contexts. 19. Participle in halakhic suppositions. 20. Passive participle as a gerundive or expressing destiny. 21. Passive participle with active meaning. 22. Participle negated with לא, אין, but not אל 23. אל 23. אין 24. (בד״א) במה־דברים־אמוּרים 25. נמצינו למדים).

Unit 20 Infinitive

SDt 355: development of oral law sanctioned by Moses.
 Disappearance of infinitive absolute in RH; infinitive construct with לְּכָל, לְרָ negated by אָלָשָׁ; development of negative form of infinitive in BH, LBH, etc. 3. Qal infinitive based on imperfect; table of forms; occasional retention of BH structures. 4. Assimilation of lamed-alef to lamed-he forms of infinitive: לְכָרָה לִקְרָוֹח, לִכָּרָה, לֵכָרָה, לַכָּרָה, לַכָּרָה, לֵכָרָה, לַכָּרָה, לַכָּרָה, לַכָּה, לַכָּה, לַכָּה, לֵכָרָה, לַכָּרָה, לַכָּה, לַכָּרָה, לַכָּה, לַכָּה, לַכָּרָה, לַכָּה, לַכָּה, לַכָּרָה, לַכָּרָה, לַכָּרָה, לַכָּה, לַכָּרָה, לַכָּה, לַכָּה, לַכָּרָה, לַכָּה, לַכָּה, לַכָּה, לַרָּהָרָה, לַכָּה, לַכָּה, לַכָּה, לַכָּה, לַרָרָה, לַרָּהָה, לַיָּה, לַרָּה, לַרָּה, לַרָּה, לַרָ

Unit 21 Imperative

1. SDt 49: 'Be gracious and merciful just as God is gracious and merciful'; the *al tiqre* rule. 2-3. Differences between RH and BH imperative: loss of feminine and lengthened forms (קַטְלָה, קָטֹלָה); paradigm of RH imperative; use of *scriptio plena* for 'o' vowel. 4A. Reappearance of *waw* in *pe-yod* verbs: התורה 4B. Loss of *nun* in *pe-nun* verbs: התורה 5. Imperative of היה as though from יה קום לה הסולי היה אומר מון היה לה מון היה הסולים. Aramaic influence. 6-7. Restricted use of imperative even in positive commands. 8. היה imperative + participle/adjective emphasizing continuity or repetition. 9. הנראה ש-. 10.

Part III Particles

Unit 22 Prepositions and conjunctions

1. Sot 9.15: human virtues and divine gifts. 2. Prepositions and conjunctions as particles of relation. 3. Prepositions as nouns in construct state. 4. Conjunctions as prepositions determined by -D clause. 5. Disappearance of BH particles in RH. 6. Inseparable and other prepositions in RH; new forms: אחורי, הימנה כמוח- אבית. 7. Accumulation of particles in creation of new RH prepositions. 8. List of conjunctions. A. Copulative and disjunctive. B. Interrogative. C. Comparative. D. Temporal. E. Conditional. F. Causal. G. Final. H. Consecutive. I. Concessive. J. Adversative. 9. Difficulty of categorizing prepositional meanings. 10. -2: local, instrumental, adjectival (beth essentiae), 'in relation to'; יוצא ב-, פררך ,פנגד ,פ. 11. זכה ב- ,פלא : introducing indirect complement (e.g. אמר לו), final clause, expressing 'ethic dative', 'possession', replacing - על, את, על, א. A. -אם למדתל- . D. קואל- . D. אם למדתל- אם למדתיל introducing agent of passive verb. 13. Uses of object-marker TR. 14. D expressing origin, provenance, separation. A. Partitive יעל .15. הימה הימה B. הימה הימה in place of an indefinite pronoun. B. יעל comparative, causal, conveying obligation. 16. על ידי/על יד

XV

150

A. 'Along with'. B. 'In relation to, as compared with, than'. C. 'Because of, on account of'. D. 'For, in favour of, on behalf of, in place of'. E. 'Through, by'. F. 'By oneself, by one's own endeavours', 'in place of'. 17. ביד /ביד : ליד /ליד: ביד /ביד: with verbs of motion, replacing 78, -7, 82; used literally. 18. על שם: 'With regard to, taking into account'; in etymology and wordplay. 19. Did A. 'On account of, with regard to'. B. 'In the name of'. 20. לשום. A. 'For (the sake of)'. B. 'As, in the capacity of, by way of'; replaced by בין .21. כושה in reflexive, reciprocal, and comparative formulas, 22. ZWE', A. 'Because of, on account of', B. 'For (the benefit of, the purpose of), so that'. 23. 'D: 'sufficient for, as much as is required for/appropriate to'. 24. 7070: used causally. 25. כאנין, A. Indicating that one thing is 'of the same type/nature as' another. B. Indicating that one thing is like a reflection or synthesis of, or an extract from, another. 26. יצא ידי חובתו.

Unit 23 Adverbs and interjections

1. SNm 84.4: God's solidarity with his people. 2. BH adverbs not in RH. 3. New adverbs in RH. 4. Adverbs of manner. A. Affirmatives: כָּך ,כָן ,וְדָא׳/וְדִי ,אֶ׳ן/הָן B. Negatives: דָל, אָל. איאין. בָל, לָאו. לא, אָל. איאין, היאָד/אין, היאָד/אין יכול , סָפָק , סְרוּגִין , סָחָם , כַּלָל , לוֹכסון . 6. Compound forms. A. With -פָיוצא ב-, כִּדְרָכּוֹ ,כָאָחָת/כָאָחָד B. With -פירוש, שלא בטובה, בטובה, בעליל, בלבד :ב. C. עלכרח. Adverbs of place. 8. Adverbs of time. A. Adverbs of place employed temporally, adverbs of time used locationally: מַכָּאן ואִילַך; לאָחוֹר, כָּוֹכָאן, בֵּינָתִים, אילַדְ/הילָד; מַכָּאן ואָילַד. B. BH forms: כָּבָר , מְעוֹלָם, למְחַר/מַחַר, מָעוֹלָם, כָּבָר , מַעוֹלָם, C. New RH forms: תדיר, עכשיו, עדין, מכאן, על יד, מיד, אימחי. D. Aramaic influence: אָמָשׁ אָרָר אָשׁקַקָר, אָטָקָקָר. E. Other temporal adverbs: החילה, בראשונה. 9. Interjections. A. Introducing discourse: הרי שָ האהאהי, הרי B. Exclamations: והלואי .D. אוא . . . הנראה .E. הנראה. ב. הגראה. .E. הנראה. 10. Other interjectional forms: השמים, העבודה, המעון הזה, אל העשה and אין עושין distinguished from לא העשה. B. אל העשה C. בלום, שום D. בלום, שום 12. Oaths and vows. 13. Wishes. A. Expression of hope, fear, desire via imperfect. B. This, ולוא׳/לוא׳/לוא׳ as interrogative or introducing rejected opinion. 15. הואיל תאמר כביכול .16. א׳ בתורה סתם, ופרטלך הכתוב באחד.מהן ש-

Part IV Clauses

Unit 24 Types of clause

1. Mek 13.2: the second liberation will be superior to the first: argument in form of kelal. 2. Nominal and verbal clauses: traditional classification; Arabic-based classification; problems of analysing emphasis based on word-order; clauses of identification, clauses of classification; simple and complex nominal clauses; importance of wider context for interpretation; emphasis in verbal clauses. 3. Co-ordination and subordination at syntactic and logical levels. 4. Two-element syntactic construction (protasis and apodosis). 5. Expression of subordination through co-ordinate structures in RH. 6. Two-element conditional constructions in halakhot. 7. Asyndetic juxtaposition of main verb and auxiliary. 8. Negation of verbal clauses. 9. Anticipation of element in subordinate clause as object of main clause, especially with מעשה גזר, 10. Modal nominal clauses (circumstantial clauses); negation of nominal clauses; atemporal nature of nominal clauses. 11. Nominative absolute (casus pendens): as version of two-element syntactic construction; types found in RH: extraposed element referred to by pronoun in main clause; commencing with -ש or noun + -ש; resumptive use of הרי + pronoun referring to extraposed element; in halakhic disputes; in meshalim; in statements of comparison; determination of casus pendens by TR. 12. Adjectival (relative) clauses. 13. Disjunctive clauses: in, -i, in ... in, -win...-win, באם, אחם ואין אום ... באם און און פור. ואין אום etc.

Unit 25 Interrogative clauses

1. SNm 87.1: grace and law. 2-3. Interrogative particles of BH and RH. 4. The rhetorical question -שָׁוֹדין אָיזוּ. 5. -הָלאּ. 5. -הָלאּם. 6. רוכי מפּנִי מָה וְכִי אָיזוֹ וְכִי מָה וְכִי הִיאָך וְכִי ז. 7. הַלֹּאָ 8. Direct disjunctive questions with אינ 9. Indirect questions; disjunctive indirect questions with אינ 9. 10. -אוֹשָׁ. 10. אוֹשָׁ. 10. -אָינוֹ דין שָׁ. 11. -אָינוֹ דין שָׁ. 12. - הָרִי כָבָר וָאָסָר, פּרַנ

1. SDt 8: a rabbinic 'parable of the talents'. 2. RH comparative particles - ג כמוח, כמו, כמו, כמו, כקבי, פָרָרָ ג פָרָרָד, פָרָרָד, פָרָרָד, אָרָד, פָרָרָד, אָרָא רָ-, כַרָי, פָרָרָדָ . 4. RH comparative conjunctions: פאילו, פּענִין שָ-, פָרַרַדְ שָׁ-, פָמוֹ שָ-, כָּמוֹ שָ: with xvii

Unit 26 Comparative clauses

Unit 27 Temporal clauses

1. SNm 58.1: the thirteenth rule of Rabbi Ishmael; the harmonization of Scripture. 2–3. Lists of temporal conjunctions in BH and RH. 4. Subordination conveyed through parataxis. 5. Simultaneous action expressed through juxtaposed nominal clause. 6. Perfect, participle with temporal/conditional significance. 7. New conjunctions in RH due to loss of consecutive tenses. 8. -שֶׁה 9. -שָה A. With imperfect. B--C. With perfect (and א שָר שָׁה 10. -שָׁה אַ. A. With imperfect. B. -C. With perfect (and א שָר שָׁה 10. -שָר שָׁה A. With imperfect. B. אַר שָׁר שָׁר 10. -עָר שָׁר שָׁר 11. -עָר שָׁר שָׁר 13. -עָר שָׁר 13. - נָרָ שָׁרָ שָׁר 14. אַיָּטָח שָׁרָ 13. - מָר שָר שָׁר 14. אַיָּטָח שָׁרָ 13. - מָר שָר שָׁר 14. אַיָּטָח שָׁרָ 15. Compounds with and and and comparative uses. B. Temporal aspect not always central. 16.

Unit 28 Conditional clauses

1. Ned 3.11: circumcision. 2. Conditional particles of BH and LBH. 3. RH conditional particles: אָלוּלָי, לָּלָי, אָלוּלָא, אָלוין גענערים פוווין נענערים פוווין גענערין פּרוווין גענערין פּרוּלָא, און אָלוין גענערין, אילילי, גענערין, אין אָרווין, אווין אָגענערין, אווין אווין גענערין פּרוּלין, גענערין, אָגעןין, גענערין, אין אָלין, אין אָלין, אין אָרין, אין אָלין אין אָלין, גענען גענערין, אָגענענערין, אווין אין ווען גענענען גענען גענען גענען גענען גענען גענען גענען גענען אָגענען גענען גענען גענען גענען גענען גענען גענען אָגענען גענען גענען גענענען גענענען גענען גענעןן גענען גענעגעגענען גענעגעגעגעגעגעגעגעגעגעגענען גענען גענעגעגעגעגעגעגעגעגעגעגעגע 205

Unit 29 Causal clauses

Unit 30 Final and consecutive clauses

1. Sanh 4.5: uniqueness and interdependence of human beings. 2. Final/consecutive -v in LBH; table of final coniunctions in BH and RH; origin of NDW. 3. Table of consecutive conjunctions in BH and RH. 4. Expression of finality through coordination with -] in BH and RH. 5A. -> + infinitive. 5B. -שלאל. 5C. ל introducing exegetical infini--ל. A. Distinguishing uses of -v and ל forms as final conjunctions. B. - Tr in statements of quantity. 9. -על מנחל- .על מנחש: as adverbial modifier and as conjunction. 11. NOW with adverbial and conjunctional values; expressing fear or insecurity; replacing BH 15. A. As negative final conjunction. B. As adverb. C. As preventive final conjunction. 12. Consecutive clauses. A. Expression of consecutive value through coordination with -) in BH and RH. B. - To with consecutive value. C. -U. N. following exclamation or emphatic adjective. 13. -חביבין ישראל ש

Unit 31 Concessive clauses

 SNm 119.2: the 'liberated' tribe. 2. Concessive particles in BH and RH. 3. Conditional clauses expressing concession; אַפּילו expressing simple condition. 4. Expression of concessive value through coordination with or without -1.
 אַפּילו פּי שָׁאָרָר, זַבּר שָׁאָפָר, 7A. אַף כַּשָּׁר אַרָּבָר שָׁאָפָרי. 239

221

Unit 32 Adversative clauses

1. SDt 313: Abraham's love for God. 2-3. Adversative, restrictive, and exceptive particles in BH, LBH, and RH. 4. Copulative -ו with adversative value. A. Linking two opposing terms or concepts. B. With different tenses in coordinated clauses. C. With personal pronoun following -ו; -שָׁרָל לא יָאָרָל לא יָאָרָל לא יָאָרָל כַר אָרָל לא יָאָרָל ... אָרָל אָרָל ... אָרָל אָרָל ... אָרָל אָרָל ... אָרָל אָרָל ... אָרָל אָרָן ... אָרָל אָרָן ... אָרָל אַרָן ... אָרָל אַרָן ... אָרָל אָרָן ... אָרָל אַרָן ... אָרָל אָרָן ... אָרָל אַרָן ... אָרָל אַרָן ... אָרָל אָרָן ... אָרָל אַרָן ... אָרָא אַרָ ... אַרָא אַרָ ... אַרָא אַרָ ... אַרָא אַרָ ... אַרָא אַרָא ... אַרָא אַר ... אַרָא אַרָא ... אַרָא אַרָא ... אַרָא אַרָא ... אַרָא אַרא ... אַרָא אַר ... אַרָא אַר ... אַרָא אַר ... אַרָא אַרָא ... אַרא אַרן ... אַרָא אַר ... אַרָא אַרָא ... אַרא אַרָא ... אַרָא אַר

Bibliography

Indices

267
276
303
304
304
305
305
305
306
306

ABBREVIATIONS

Mishnah tractates

Abot	Naz	Nazir
'Arakhin	Ned	Nedarim
'Abodah Zarah	Neg	Negaʻim
Baba Batra	Nid	Niddah
Berakhot	Ohol	Oholot
Beşah	Orl	'Orla h
Bekhorot	Par	Parah
Bikkurim	Pea	Pe'ah
Baba Mesi'a	Pes	Pesahim
Baba Qama	Qid	Qiddushin
Dema'i	Qin	Qinnim
'Eduyyot	RS	Rosh ha-Shanah
'Erubin	Sanh	Sanhedrin
Gițțin	Shab	Shabbat
Hagigah	Shebi	Shebiʻit
Hallah	Shebu	Shebu'ot
Horayot	Sheq	Sheqalim
Hullin	Soț	Soțah
Kelim	Suk	Sukkah
Keritot	Taa	Ta'anit
Ketubot	Tam	Tamid
Kil'aim	Ţeb	Tebul Yom
Ma'aśrot	Tem	Temurah
Makkot	Ter	Terumot
Makhshirin	Ţoh	Tohorot
Megillah	Uqs	'Uqşin
Meʻillah	Yad	Yadaim
Menahot	Yeb	Yebamot
Middot	Yom	Yoma
Miqwa'ot	Zab	Zabim
Mo'ed Qatan	Zeb	Zebahim
Ma'aser Sheni		
	 'Arakhin 'Arakhin 'Abodah Zarah Baba Batra Berakhot Beşah Bekhorot Bikkurim Baba Meşi'a Baba Qama Dema'i 'Eduyyot 'Erubin Gițțin Hagigah Hallah Horayot Hullin Kelim Keritot Ketubot Kil'aim Ma'aśrot Makkot Makhshirin Megillah Me'illah Menaḥot Middot Miqwa'ot Mo'ed Qatan 	'ArakhinNed'ArakhinNegBaba BatraNidBerakhotOholBeşahOrlBekhorotParBikkurimPeaBaba Meşi'aPesBaba QamaQidDema'iQin'EduyyotRS'ErubinSanhGițținShabHagigahShebiHallahShebuHorayotSheqHullinSoţKeimSukKeritotTaaKil'aimTebMakkotTerMakkotTerMakhshirinTohMegillahUqşMei'illahYadMenaḥotYebMiddotYomMiqwa'otZabMo'ed QatanZeb

ABBREVIATIONS

Other rabbinic texts

ARN	Abot de Rabbi Nathan, 'A' text, numbered according to the 1987 translation of M ^a Angeles Navarro Peiró
F	L. Finkelstein's 1939 edition of Sifre to Deuteronomy
Н	H.S. Horovitz's 1917 edition of Sifre to Numbers
Κ	Codex Kaufmann of the Mishnah
L	J.Z. Lauterbach's 1933-35 edition of Mekhilta
Mek	Mekhilta de Rabbi Ishmael (followed by Exodus chapter and verse reference)
PesR	Pesiqta Rabbati
PRE	Pirqe de Rabbi Eliezer, numbered according to the 1984 translation of M. Pérez Fernández
S	S. Schechter's 1887 edition of Abot de Rabbi Nathan
SDt	Sifre to Deuteronomy
SLv	Sifra (followed by Leviticus chapter and verse reference)
SNm	Sifre to Numbers
j	Talmud Jerushalmi (Jerusalem, or Palestinian, Talmud)
Tos	Tosefta (according to MSS Erfurt and Vienna)
W	I.H. Weiss's 1862 edition of Sifra

Books of the Bible

Gn Ex Lv Nm Dt Jos Jg 1 S 2 S 1 K 2 K Is Jr Ezk Ho Jl Am Ob Jon Mc Na Hb Zp Hg Zc Ml Ps Jb Pr Ru Ca Ec Lm Est Dn Ezr Ne 1 C 2 C

Mt Mk Lk Jn Act Rm 1 Co 2 Co Gal Eph Ph Col 1 T 2 T Tit Phlm Hbr Jm 1 P 1 J 2 J 3 J Ju Rv

Other abbreviations (see also Bibliography)

- AH Archaic Hebrew (of early biblical poetry and of inscriptions)
- BH ('Classical') Biblical Hebrew (especially of pre-exilic prose)
- LBH Late Biblical Hebrew
- RH Rabbinic Hebrew
- RH1 Rabbinic Hebrew of the tannaim ('Mishnaic Hebrew')
- RH2 Rabbinic Hebrew of the amoraim

INTRODUCTION

1. The language of the Torah by itself, the language of the wise by itself

The student who reads a Rabbinic Hebrew text for the first time will usually be surprised and somewhat disconcerted by a series of striking differences from the grammar of Biblical Hebrew, among them the following:

Merger of final *mem* and *nun*, with masculine plurals usually ending in *nun*;

Relative particle -ש instead of אָשֶׁר;

Genitive particle bo 'of', partially replacing the construct chain of classical Biblical Hebrew;

Very frequent use of הָיָה 'be' with participle;

Complete disappearance of the waw-consecutive;

Loss of the infinitive absolute and of special forms for the cohortative and jussive.

Nowadays, Rabbinic Hebrew is generally treated as an historically distinct phase of the Hebrew language, and the saying attributed to Rabbi Johanan in AZ 58b—the language of the Torah by itself, the language of the wise by itself—reflects early awareness of its distinctiveness.

In the development of Hebrew, four major periods are discernible: BH (Biblical Hebrew), RH (Rabbinic Hebrew), MH (Mediaeval Hebrew), and IH (Israeli, or Modern, Hebrew). This wide-ranging classification allows for further subdivision and transitional phases. Thus, BH can be subdivided into Archaic Hebrew (AH), the Hebrew of archaic poetry; Biblical Hebrew (BH) proper, the standard language of pre-exilic prose writings; and post-exilic, or Late Biblical, Hebrew (LBH), whereas RH naturally divides into Early Rabbinic Hebrew (RH1), the language of the *tannaim*; and Late Rabbinic Hebrew (RH2), the language of the *amoraim*. This study will focus on RH1.

2. Tannaitic Hebrew (RH1) and Amoraic Hebrew (RH2)

In political terms, the tannaitic period is that of the 'restoration' of Judaism after the disasters of 70 and 135 CE; from a literary and theological perspective, this period witnesses the compilation, classification, and editing of an immense corpus of oral law, which is presented, and defended, as being a logical development of the written law of the Bible. The vast literature that emerged over this period (from 70 CE until halfway through the third century) is evidence of the enormous labour and exceptional ability of the tan-

INTRODUCTION

naitic teachers who developed the Mishnah, Tosefta, halakhic *midrashim* (Mekhilta de Rabbi Ishmael, Mekhilta de Rabbi Shimeon ben Yohai, Sifra to Leviticus, Sifre to Numbers and to Deuteronomy, Sifre Zuțta, etc.), as well as non-halakhic works such as Seder Olam Rabbah.

The language of these works clearly differs from BH, as is evident from the most cursory examination, and also has features that distinguish it from the Hebrew of the *amoraim* (RH2), who, from the fourth century, compiled the Jerusalem Talmud, early haggadic and homiletic *midrashim* (Genesis Rabbah, Leviticus Rabbah, Pesiqta de Rab Kahana), and the Babylonian Talmud. The main difference is that in the RH2 period Hebrew began to die out as a spoken language, being replaced in this rôle by Aramaic. Other features include the enormous Aramaic influence on RH2 in morphology, vocabulary, and grammar, the large number of Graecisms, and a return to biblical vocabulary and constructions. Indeed, the dictum of Rabbi Johanan given earlier occurs in connection with the claim of a Babylonian *amora* that the plural form רחלים 'sheep', attested in the Bible, was more correct than Aramaic form is not found in the *tannaim* but 'reappears' in RH2, it was probably never employed by the *tannaim* at all but is an amoraic innovation

M. Bar-Asher (1990a, 208) lists three characteristic features of RH2 (see also Sokoloff 1969): the demonstrative הַלְּלָה, first person singular imperfect with initial *nun* (reflecting Aramaic influence), and the expression הקללי 'something' used in the sense of בָּלְשָׁהוּ 'a little'. While some RH2 texts can give the appearance of a linguistic mosaic, other amoraic compositions, such as Midrash Rabbah to Song of Songs (see Girón 1988–89; 1990), employ the language and style of the *tannaim*.

3. RH1, a spoken language

Given the highly technical nature of tannaitic literature (legal, halakhic, exegetical), we have to specify what is meant when we say that RH1 was a spoken language. It could have been spoken just in academic circles, for teaching or in court—in the same way that Latin was used in mediaeval scholarship and, until quite recently, in the Roman Catholic church—but not in everyday life. We know, in any case, that the early rabbinic texts in the form they are preserved in the Mishnah postdate any original spoken version of such material by a considerable period, during which the writing down of the oral law was prohibited (see Rabin 1976, 1008; Stemberger 1996, 31– 44)—although there were a few incomplete collections of written *halakhot*, systematic editing of such works is assumed not to have begun until around 300 CE.

Even so, these considerations do not mean that RH1 should not be regarded as a popular, spoken language. Indeed, it is generally believed that the Dead Sea Scrolls, specifically the Copper Scroll and also the Bar-Kokhba letters, have furnished clear evidence of the popular character of MH. Moreover, the faithfulness and care with which oral traditions can be transmitted is well known. For example, in the Mishnah (Eduy 1.3) it is stated that 'each person has to speak in the language of his teacher'; however this is to be understood exactly, it clearly functions as a guarantee of fidelity of transmission of rabbinic statements, and in the light of this it comes as no surprise that the Mishnah itself records sayings of Hillel in Aramaic (Abot 1.13), doubtless because they were originally formulated in that language. Finally, without denying the technical nature of most tannaitic literature, the language of which would clearly have differed from the daily vernacular, within the tannaitic corpus itself there are also popular sayings and parables (meshalim), exempla (ma'aśiyyot), testimonies, and descriptive narratives relating to, for example, the royal liturgy in Sot 7.8 or the festival of first fruits in Bik 3.2–8, which display a more lucid and popular style.

In terms of dialect geography, at the time of the *tannaim* Palestine could be divided into the Aramaic-speaking regions of Galilee and Samaria and a smaller area, in Judaea, in which Rabbinic Hebrew was used among the descendants of returning exiles. To the south of Palestine, North Arabian dialects would have been spoken, while in the north there were probably a few isolated areas where Phoenician was still spoken. Greek would have been predominant in Hellenistic cities and, along with Latin, was employed as the language of Roman administration, used in official documents and inscriptions as well as in politics and commerce. There would also have been languages spoken by Jews in the diaspora, as well as Biblical Hebrew with its prestigious and insistent presence in the temple cult and synagogue liturgy. It is not simply that at this time there were many languages. To be more precise, the following three situations are possible (following Rabin 1976).

1. Bilingualism/multilingualism, typical, for example, of exiles who returned speaking both Hebrew and Aramaic or of the children of marriages of Hebrew- and Aramaic-speakers;

2. Lingua franca, used by speakers of different native languages who would adopt it as a common 'second' language for communication among themselves in, for example, the realms of administration, commerce, or liturgy—such a language does not require perfect fluency, and, for commercial purposes, for example, an elementary knowledge suffices;

3. Diglossia, or the use, as determined by social convention, of a native language at two levels, popular and literary, is found to some extent in all languages (it is particularly striking in the differences between spoken and literary Arabic), and it is noticeable that switching between levels is not easy for all speakers.

It is obvious, then, that all three situations would have been commonly

INTRODUCTION

found, and it is against this background that the use by the same writer of Hebrew and Aramaic or the abundant production at this time of Jewish literature in Greek—the New Testament, apocrypha, pseudepigrapha, etc.—is to be explained.

As a lingua franca, Greek was doubtless employed in a myriad different day-to-day situations, and BH would have served a similar function in liturgical contexts.

Given the different stages and styles of RH, we may conclude that Hebrew-speakers could have found themselves in a situation of diglossia, with the language of the Mishnah and *midrashim* belonging to a level that required a relatively high degree of education in order to understand its grammar and terminology.

Bearing in mind the small area in which it took root—post-exilic Judaea—it is generally accepted that the decisive factor in the extinction of RH1 in Palestine was the suppression of the Bar-Kokhba revolt in 135, with the consequent ravaging of the land, deportations, and an exodus to Galilee.

Although we know that even in the fourth century Hebrew was still used in Palestine for conversation (עברי לדבור), along with Greek, Latin, and Aramaic (see Mishor 1989), its linguistic isolation and the transfer of Judaean intellectuals to Galilee caused RH to lose its literary character and the ability to develop. In Aramaic-speaking Galilee, the descendants of Judaean exiles found it increasingly difficult to maintain RH1 as a living language, with the result that Aramaic became dominant and a new scholarly language, RH2, emerged (see Kutscher 1972b, 57ff.).

4. Foreign influence in vocabulary

Given the sociolinguistic facts as described, it is hardly surprising that we find incorporated in RH1 many features of vocabulary and grammar from the surrounding languages. Recent studies suggest that about half the vocabulary of RH1 coincides with that of BH, while of the remainder, a large proportion is shared with Aramaic, with a significant number of Greek—and to a lesser extent Latin—loanwords, as well as words of Akkadian or Persian origin.

4.1 The legacy of Hebrew

We begin with an obvious fact, namely, that the Bible does not include all the Hebrew vocabulary spoken in biblical times. In the light of this, it is quite possible that RH has conserved a number of ancient—but non-biblical— Hebrew words. Among those recognized as falling into this category are אָרָיך (return', אָרָיך 'harvest olives', אָרִיך 'uproot', אָרִיך 'necessary', and 'spleen'. For some words, early forms, not found in BH, have been preserved, for example, the singular לִילִי 'night' (Nid 4.4) as against BH לִילִ, לִילִי and לִילִי whereas לִילִ and לִילִי are secondary forms resulting from the *loss* of the second diphthong, לִילִי results from the *reduction* of this diphthong (**laylay* > *laylā*, with the final *he* as *mater lectionis*), and it is only in RH that the shape of the original form of the word has persisted (see Bar-Asher 1990a, 204).

As might be expected, BH words commonly undergo semantic development in RH, for example מְשָׁה 'grain' > 'money', מָשָה 'doorpost' > 'mezuzah (attached to doorpost)', עוֹלָם 'eternity' > 'world', יבור ' cut' > 'decree', מַשָּׁה 'take' > 'buy', and מַעָּשָׁה 'deed' > 'event'.

A word that has thus acquired a new meaning will sometimes undergo a change in its morphological shape (see Unit 9) or in its gender or number (see Unit 10); note, for example, the forms, אַכִילָה 'food', אַכִילָה 'walk', 'food', הַלִיכָה 'walk', 'fonour', 'gal 'go', Pi'el 'walk about'.

4.2 The influence of Aramaic

Perhaps as a reaction to earlier scholarship, which had viewed Mishnaic Hebrew as an artificial language—either Hebraized Aramaic or Aramaized Hebrew—M.H. Segal understated the influence of Aramaic on RH. In fact, without detracting from the independent status of RH1, the presence of Aramaic is obvious, not simply in loanwords and loan-translations but also in the basic grammatical structure of the language, in the inflection of nouns and verbs, as the following examples demonstrate.

1. Pronominal suffixes of the second person singular masculine and feminine in \mathbb{T}_{τ} or \mathbb{T}_{τ} (see Unit 4.4).

2. The imperatives 'הו' 'be' (singular) and 'הו' 'be' (plural), alongside the corresponding Hebrew forms הוי and הוי (see Unit 21.5).

3. The second person singular masculine pronoun 5%, perhaps an archaic dialect form (see Nm 11.15) that has re-emerged under Aramaic influence (see Unit 1.4B).

4. M. Moreshet (1980a) registered 210 RH1 verbs derived from Aramaic as against 241 from BH.

5. Common words like אָהָא 'father', אָהָא 'mother', קמן 'hour', and 'mammon, wealth' are Aramaic loanwords.

6. New nouns are frequently patterned according to the Aramaic morphological patterns בְּשָׁלָה and הַקְשָׁלָה (see Unit 9.5–6). Aramaic vocalization can also displace what would be expected in Hebrew, for example כָּלָל 'general rule, generalization' for 'center'.

7. Aramaic influence is also visible in the addition to קַמְיָלָה -type nouns of the suffix ה, expressing verbal action (see Unit 9.10), for example גְמִילוּת 'fulfilment, act of fulfilling', שָּׁאוּת 'felevation, act of raising up'.

8. Aramaic has been instrumental in changes of gender in certain words—for example, סוֹם 'cup' is feminine in BH, with the feminine plural מוֹס attested in RH (Pes 10.1), but in the singular it is treated as masculine for the purpose of agreement with adjectives: כוֹס 'first cup' (Pes 10.2).

9. Numerous Aramaic particles have entered RH1, for example לאי 'not', generally used in disjunctives or as an alternative—negative—condition ('and if not'; see Units 23.11B; 28.7C). The adversative אין 'but rather' is simply a contracted form of Aramaic אין לא the BH equivalent is אים לא.

10. Although the relative particle של is a native Hebrew form, the extent of its use has been influenced by the Aramaic relative יד.

However, it has been emphasized that not all the Aramaisms of RH are necessarily of recent origin, with some deriving from a common Semitic substratum, and others reflecting a reverse influence, of RH on Aramaic. Statements about the correspondence of the two languages in other areas, such as the syntax of the verb, likewise have to be formulated with care.

4.3 Greek and Latin loanwords

See Unit 12. Although there is an abundance of Greek words in RH1, which became even more pronounced in RH2 (however, it is not always clear when a form entered the language), Greek has not had any significant effect on the morphological or syntactic structure of Hebrew, but has simply enriched the lexicon of RH. The following are a few of the more obvious examples.

1. Loan-translations (calques), translated verbatim from Greek into Hebrew, include יְפָה אָמֵרהָ 'you have spoken well (literally, 'beautifully')' (καλῶς εἴπας) and מְכָּל־מָקוֹם 'in every case (literally, 'from every place')' (ἐκ παντὸς τρόπου).

2. Greek words ending in $-\eta$ usually have a Hebrew plural in -a'ot, which recalls to some degree the plurals $-\alpha i$ and -ae of Greek and Latin (see Units 10.6; 12.5C). Some native Hebrew words have also adopted this feature in their plurals, for example \Box from \Box from \Box itual bath'.

3. Various Greek words compounded with ἀρχί- ('chief') have passed into RH, for example ארכייודיקי 'chief judge' (ἀρχ*íuudex*) (Genesis Rabbah 50.2). In Abot 1.8, there is a striking example, in which this Greek prefix has been placed before a native Hebrew word, yielding the sequence ארכי דינים א, found in Codex Kaufmann and later rather clumsily erased in order to Hebraize ἀρχί- as עורכֵי arrangers of' (see Sznol 1990).

4. Only a few verbs are taken from Greek (Moreshet 1980a lists just thirty from Greek and Latin), of which some are native Hebrew denominalizations of loanwords, for example OPP 'base' (from βάσις 'base'), II 'join' (from II/ζεῦγος 'yoke'), 'assault' (from ληστής 'robber'). The extensive Greek vocabulary of the *meshalim* (see Unit 12.7) shows the influence of Greek in the popular language and the high degree to which it had been integrated within RH at all levels.

4.4 Akkadian and Persian

Akkadian vocabulary has come via Aramaic, as, for example, with קרעל 'cock', מַרְעָל' 'document (of divorce)', קרעה 'targum, translation'. The Persian administration of Palestine also left its mark in a few words like יָרָאָרָ

5. BH and RH1-two different languages

Nowadays the status of RH1 as a popular, spoken, language is no longer in question, and the linguistic debate has a different focus, namely, whether RH1 should be regarded as the last stage of BH, that is, as representative of BH as it developed in the post-exilic period, or, instead, as a dialect that was already in existence before the exile, which had carried on evolving along-side BH as the language of a particular group or area and which—for whatever reason—emerged as a literary idiom in the rabbinic period.

In support of the first position, it is clear that every language develops over time, and in the case of RH, there are several clear examples of such development.

1. New conjugations, such as the Nitpa'al and Nuf'al, have to be understood as the result of popular desire to find a more expressive way of stating reflexive and passive verbal relationships. Both examples mentioned result from a merger with the Nif'al—of the Hitpa'el on the one hand and of the Pu'al on the other (see Units 15.3C; 15.4D).

2. The same tendency is seen in the conjugation of stative verbs, like יָרָא 'fear', as reflexives or intensives, thus: מָתִירא.

3. In vocabulary, semantic changes and the incorporation of new words, especially from Greek and Latin, imply diachronic development. Aramaic vocabulary in particular requires detailed study in this respect (see above, at the end of §4.2).

4. The first person plural pronoun, און 'we', has been constructed by analogy with און 'I' and with the first person plural object suffix, exemplified in אין 'ו' און 'he has kept us'. Similarly, the demonstrative אין 'these' has supplanted biblical אין in an attempt to express more clearly the demonstrative's plural reference, employing the 1- ending of the third person plural of the verb in the perfect.

On the other hand, it is also clear that RH witnesses to a very early form of the Hebrew language, as seen in the following examples.

1. אנ' I', widespread in BH and reflected in Ugaritic 'an, is used in RH to the exclusion of the alternative BH form, אַנֹר.

2. While Aramaic influence might be responsible for the widespread use of ry 'you' as a masculine pronoun, it is also found in the Bible at Nm 11.15.

3. The feminine demonstrative $\pi i/it$ 'this', which replaces BH πi , seems to have come from a northern dialect of Hebrew (see 2 K 6.19; Ezk 40.45; Ho 7.16; Ps 132.12).

4. The relative particle -v 'that, which' (not a development from) is found in Akkadian and Phoenician as well as in some of the earliest biblical texts (Jg 5-8; see Unit 8.3-4).

5. The extent to which the use of final *nun* in place of *mem* became widespread is perhaps due to Aramaic influence, but the phenomenon itself probably reflects a dialect feature of nasalization found at a very early stage of the language, as evidenced by the Mesha stela (in Moabite) and by Jg 5.10. The use of *nun* is not limited to plurals, in K BB 6.6 we find 5.10 the way of the sons of humankind', although in the printed editions the form $\forall n = 0$ has been systematically 'corrected' to BH

6. The RH1 second person singular masculine perfect ending in הַקָּה, alongside standard BH הָ-, is also found in early BH, for example Ps 8.4.7; 68.10; see Unit 16.4A).

7. The archaic third person singular feminine perfect termination in n_{-} instead of n_{-} reappears in *lamed-he (lamed-alef)* and *lamed-yod* verbs in RH. The form is also attested in the Siloam tunnel inscription (n_{-} 'it was') and sporadically in the Bible (see Units 16.4B; 17.5B).

8. The plural יְמִים 'days' for יְמִים may be due to the influence of Aramaic איֹמָת, although it is also attested at Dt 32.7 (see Unit 10.11).

9. In the use of the tenses there are also archaic features, for example על קן צפור יגיע רוומיץ 'even unto the nest of a bird your mercy reaches' (Meg 4.9), where the durative function of the imperfect is evidenced (see Unit 18.12).

These examples show clearly that RH may be regarded neither as an artificial creation nor simply as the result of evolution from BH. Certain phenomena are best explained by assuming that RH was a living dialect even before the exile and that it developed alongside—but not out of—BH. That is the conclusion of M. Bar-Asher (1990a, 205): 'We have to recognize that it is not a matter of two successive stages of the language, but of two different synchronic systems, reflecting two different dialects. In other words, RH is not the direct result of BH, but rather a related dialect'.

It is not difficult to imagine where and by whom this language was spoken. For C. Rabin (1976, 1015), it was the language used by the inhabitants of the area known in post-exilic times as Judaea; for E.Y. Kutscher (1972b, 57ff.), this area was more precisely that of Jerusalem and its environs, to which the exiles from Babylonia returned. It is clear that RH was the language of the Pharisees, in which their literature was composed and in which it was for so long faithfully transmitted; it was the language of the oral law, scandalizing the (priestly?) Qumran sectarians, who called it a 'blasphemous, uncircumcised language' (see *Hodayot* 2.18–19; 4.16–17; Damascus Document 5.11–12, cited in Rabin 1976, 1018). What we seem to have in RH is a further sign of the Pharisaic revolution and one of the keys to its success—the ascent of the common people and their language to the realm of religious discourse and debate. There is an obvious analogy here with similar phenomena in the western world, where the introduction of vernacular languages into the Roman Catholic liturgy has marked the conclusion of a centuries-long struggle.

6. RH1, LBH, and the Hebrew of the Dead Sea Scrolls

The eruption of this dialect into literary expression had begun centuries before in various contexts, as demonstrated by the presence of RH syntax and vocabulary in the Hebrew of the later books of the Bible (LBH) and of the Dead Sea Scrolls. The following are a few examples (others may be found in Qimron 1986, 98–104).

1. The BH *Hif'il* participle is formed according to the pattern בַּקְּשָׁילָה (masculine), בַּקְשָׁילָה (feminine). RH, as ever seeking greater expressivity, adds the feminine marker ה- to the second form, hence, בַּקְשָׁילָה, on the analogy of the *Qal* participle, for example, הין בַּדְרַח ארדַבָּה אין בַּדְרַח ארדַבָּה (Sot 3.8). But the same pattern is already found in Esther: אין אָסָדּר בַּגָּרָח (Est 2.20; see Unit 19.7A).

2. בְּזָין Scorn, shame, opprobrium' is a technical term in tannaitic literature (see SNm 35 [H 39]; 116.1 [H 130]) that had already appeared in Esther (1.18).

3. The RH genitive particle של 'of' appears in Ca 3.7 (along with the characteristically RH phenomenon of proleptic possessive suffix on the preceding noun): הנה מפחו של 'behold the couch (literally, 'his couch') of Solomon'. של also occurs in the Temple Scroll and Copper Scroll from Qumran and in the Bar-Kokhba letters.

4. The Book of Jonah makes an obvious effort to imitate classical BH. But even here, in the space of two verses (Jon 1.7–8), we find, first, RH on whose account?', followed by an attempt to recast this expression in a more classical mould: בַּאָשָׁר לִמי.

INTRODUCTION

7. The influence of BH on RHI

RH1 should not be regarded as a homogenous body of literature. Some tannaitic literature displays a relatively high level of influence—much of it inevitable—from BH, and we find that biblical structures and meanings have not yielded to their rabbinic counterparts. Three examples, drawn from the work of M. Bar-Asher, are as follows: jussives, although virtually obsolete in RH1, are retained in Abot (1.8; 2.4, etc.; see Unit 18.4–5); the denominative form 'דָרָה' 'beginning'), found throughout RH1, gives way to the standard BH *Hif'il* form 'דָרָה' (root 'דָרָל') in Tam 2.2–3; the verb וולל', which in RH1 gradually develops the meaning of 'buy' (Meg 3.1), is still found at RS 1.9 and elsewhere in the biblical sense of 'take'.

Analysis and evaluation of textual sources is required in such instances, to ascertain whether they represent an earlier stage of literary RH or, instead, a later revision. But in any case, the prestige of the biblical language was such as to maintain certain BH forms in the face of a popular tendency to replace them, for example, the infinitives לְלֶכָח 'to go', הַלָּרָ 'to give', and 'to eat', which were used alongside their rabbinic counterparts לְאָכֹל , אָיֹכָן (see Unit 20.3). E.Y. Kutscher claimed that such remnants of BH 'were not part and parcel of M[ishnaic] H[ebrew]' (Kutscher 1972b), but that one should not draw wider conclusions from this.

8. Differences between manuscripts and printed editions

A superficial comparison of printed texts of the Mishnah with texts found in the earliest manuscripts reveals a large number of linguistic and even literary differences. Evaluating them is of the essence in attempting to uncover spoken RH. The following are some of the differences between C. Albeck's edition of the Mishnah (Jerusalem, 1952) and Codex Kaufmann (K), dated between the eleventh and thirteenth centuries and unanimously agreed to be the best witness to the language of the Mishnah.

In Abot 4.20, Albeck reads אָלִשְׁע בָּן אֲבוּיָה 'Elisha ben Abuiah' and יבִי יוֹסֵי 'Rabbi Jose', while K has אַלִישָׁע בָּן אֲבייָה 'Elisha ben Abijah' and 'בִּר יוֹסֵה' 'R. Joseh'. Which of the two better reflects the original orthography and pronunciation?

In the same text, Albeck reads four times הַלוֹמָד 'the one who learns', while K has הַלְמָד in the same sense. The first is an active participle, the second an intransitive, stative, participle. Are we to believe that over time active forms replaced earlier statives (see Unit 19.3A)?

Also in Abot 4.20, Albeck reads לְאוֹכֵל עֲנְבֵים 'for him who eats grapes' and K reads לְאֹכֵול עֲנָבִים, where it is clear that the vocalization does not correspond to the consonantal text. Given the existence of a *Pa* 'ol participle, should K's reading be regarded as more consistent with the spoken language?

2. In Abot 5.2, Albeck reads דְרָאִין הָרָעִיסִין וּרָאָין יוּשָרְעָיסִין וּרָאָין 'they were continually provoking'. וְרָאִין (literally, 'and coming') is a characteristic participial usage of RH, indicating modality—of movement, progression, etc. (similarly, 'and going down', etc.; see Unit 19.14). Yet it is precisely וְיוֹרָאָ that is lacking in K and in other good manuscripts.

3. In Sheq 2.5, Albeck reads כָּל שֶׁהוּא בָא לְשֵׁם חַשָּׁאח וּלְשֵׁם אָשָׁתָה whatever he might offer *in the name of* a sin offering or *in the name of* a guilt offering'. K reads ששׁם instead of לשׁם and other manuscripts have בשָּׁם ה בשׁם או לשׁם עובים the earlier form, or ששׁם, and if it is the latter, does קשׁם or ששׁם better reflect Palestinian pronunciation (see Unit 22.19–20)?

4. In Naz 2.7, Albeck reads הַרִינִי נְזִיר לְכָשֵׁיְהְיָה לִי בַן shall be a Nazirite (for) when I have a son'. K has כְּשֵׁי ישׁאָהוֹ instead of לְכְשֵׁי. The same phenomenon is frequently found in respect of other texts. leading us to ask whether the longer form לְכָשֵׁי is a later development (see Unit 27.8). A similar question arises in connection with the conjunction - בְּדִילִי in order to' followed by the infinitive, and בִדִישָׁי in order that' followed by the imperfect (see Unit 30.8), for which K sometimes just has the infinitive or imperfect, as, for example, at Ber 1.1; 2.2.

5. The differences sometimes go beyond the purely linguistic, as, for example, at Pes 10.5 (introductory text in Unit 29), where K lacks completely the citation of Ex 13.8. Similarly, at Abot 3.17 (introductory text in Unit 8), K does not cite Jr 17.6, 8. This seems to reflect a midrashic tendency over time to introduce biblical passages in justification of halakhic statements.

9. RH phonetics

In order to evaluate the differences described in the preceding section and to place them in a sociolinguistic context, a close consideration of the various phonetic phenomena of RH is required, for it is clear that phonetic developments have not always been consistently represented in orthographic practice.

1. There has been a weakening, though not a complete disappearance, of the gutturals, as shown by the Greek transcriptions of Aquila, Theodotion, and Symmachus. Usually, this is a purely phonetic phenomenon with no consequences for orthography. In Meg 24b, there is an explicit testimony regarding the inhabitants of various Galilaean villages, who did not distinguish *alef* and *ayin* or *he* and *het*. Doubtless it is this phonetic confusion that helps explain the change from $\forall r \in T$ to $\forall r \in T$.

2. There are some instances in which a different pronunciation has had morphological repercussions and created a new word, as, for example, at Taa 3.8, א א א דע הויג ווויקה 'he made a circle' instead of the expected אי שָׁג עוּגָה lar phenomenon at Ben Sira 37.29, where two mediaeval manuscripts have the form אָל־תְּחָתָּגָּ, apparently for BH אָל־תְּחַתָּגָּן 'do not enjoy yourself'). Elision of intervocalic *he* in *Hif'il* and *Nif'al* infinitives is attested in numerous verbs, for example יָלְהֹפָנָס 'to enter' אָלְהָכָּנָס 'to be cut off' יל לְהָבָרָח, לִיכָּנָס 'to uncover oneself' לְהֹפָרָת, לִיכָּנָס 'to multiply' to multiply' א לַהַרָּבוֹת (see Units 9.5C; 15.4A, E). A few instances of the same phenomenon are already attested in BH, for example לְבִיא לִיכָּרָא (Jr 39.7; 2 C 31.10) and הָלָהָבָיא 'in his stumbling' (Pr 24.17).

3. Alef at the beginning or end of a word may lose its consonantal value and function simply as a mater lectionis. For example, the verb $\forall\forall\forall'$ 'remain' has given rise in RH to a *Pi'el* form $\forall\forall'$ 'he abandoned', which uses the same pattern that is found in the *Pi'el* of $\forall\forall'$ 'arise', namely, $\forall\forall'$ 'he established'. Continuing the analogy with $\forall\forall\phi'$ (arise', but without the *alef*, as $\forall\phi'$, just like $\forall\forall\phi'$ (see Units 15.4B; 17.4B).

We also find that original *lamed-alef* verbs can be treated as though they were *lamed-he*—giving rise to such forms as קראנו and קראנו 'we called' and קצאנו and יקרינו and יקצאנו 'we found' (see Unit 17.5A)—and vice-versa—thus, some *lamed-he* verbs take an *alef* when suffixes are attached, for example 'they prepared them' (Par 3.5) and ינסאורדע 'they prepared him' (Toh 1.5).

Similarly, at the beginning of a word *alef* can alternate with *he*, and we cannot be sure whether the written forms איכן and איכן where?' or איכן '*haggadah*, legend'—in which the first form in each pair corresponds to the Palestinian tradition and the second to the Babylonian—reflect different pronunciations in which Aramaic influence has had an effect on the weaken-ing/confusion of the gutturals.

4. There is clear evidence that *het* continued to receive a guttural pronunciation. Even in the amoraic era, the Greek word κλεπσύδρα 'bowl' was transcribed as חַלָף סִדְרָא (Genesis Rabbah 49), and in Miqw 9.4 *het* is confused with fricative *kaf:* לְכָלוֹכָי 'soilings of' - לָחַלוֹחָי.

5. In respect of the *bgdkpt* consonants, RH has clearly taken part in a general process of spirantization evident in Hebrew and Aramaic dialects of the period, and we find Greek *chi* regularly transcribed as *kaf*, for example שרימר (גמגעמגעמ) and שרימר שולי מרכוס שרימר (גמגעמגעסג) in SNm 131.1 (H 170). But the interchange of *bet* and *pe* in, for example, קפר און 'bald' (Bekh 7.6) or להפריע להבקיע for BH להפריע 'bald' (Bekh 7.6) or להפריע להבקיע for BH להבקיע 'bald' (Bekh 7.6) or להפריע 'for break up' (Taa 2.9), shows that a plosive realization of these consonants was still maintained (this interchange is also attested in very early Hebrew sources; for example, Arad ostracon 24 reads והבקידם 'for BH הבקידם' and appoint them'). Spirantization of *bet* is evident in its interchange with *waw* or *waw-waw*, as in the case of אויד אויד 'abneh, Jamnia' or אויד 'ari'.

6. To judge from the Greek transcriptions, there were just two sibilants, with zeta representing zayin and sigma representing samekh, sade, sin, and shin, although this might simply reflect the inability of one language to represent the phonemes of another. However, RH orthography has retained

all five sibilants, although some interchange of *samekh* and *sin*—for example BH שרך, RH שרך, RH שרך, RH שרך, RH שרך, RH מרך, RH מרך, RH מרך, RH מרך, RH מרך, RH לסע, RH מסך, RH מסך, RH מסך, RH מסך, מסך, RH מסך, mix'—indicates that in pronunciation they tended not to be distinguished.

7. The alternation of final *mem* and *nun* is a characteristically RH phenomenon, reflecting an old dialect feature (see Unit 10.5A), in which Aramaic has had a considerable influence.

8. Assimilation of consonants occurs as in BH, although in the *Hitpa'el* and *Nitpa'al* conjugations, the *taw* of the prefix has a greater tendency to be assimilated in RH (see Unit 15.4D).

Instances of dissimilation are common in transcription of Greek words, for example הַרְגָּלִית 'pearl' (μαργαρίτης) at Kel 26.2 and פּלטרין 'praetorium' (πραιτώριον) at SNm 134.5 (H 180). Metathesis of consonants is also found, as in the case of Greek גועחֹע 'port', transcribed in the Babylonian tradition as הַמָם אָרָתרֹא נכְנָסוּ לָבָנָסּרָ לָבָּמָל - compare the *textus receptus* of Erub 4.2, 'on one occasion they did not enter the port', with the version in K, שְׁבָם אָרָתרֹא נְכָנָסוּ לָלָמָן.

9. Prosthetic *alef* is frequent in the transcription of Greek words beginning with a double consonant, for example אומל כ φμίλη 'razor, scalpel', אנסלית 'sarment' (see Unit 12.4). Prosthetic *alef* can also be found in native Semitic words, such as אנסלית 'thumb' (Yom 2.1) and אבית 'in, within, where' (see Unit 22.6A).

The reverse phenomenon, loss of initial *alef*, especially in proper names, for example אָליעַוּך > ליעָוָר אילעָוָר > לעָוָר feature attested in inscriptions and the presence of which in Palestine is evidenced by the Gospels in the name Lazarus (Jn 11.1, etc.).

10. As already noted, differences in pronunciation from one dialect to another are evident in the manuscript tradition. To the examples already cited may be added the proper name 'Hillel', thus vocalized ($\overline{r_{57}}$) in the printed editions but rendered as $\overline{r_{57}}$ in K and other western manuscripts, reflecting 'Ελλήλ in the Septuagint, and demonstrating the existence of different dialects in Palestine.

Other examples from K include לבלָר (Latin *libellarius, librarius*) 'scribe', for הוֹצְפָה, סַפַּסַל (Latin *subsellium*) 'bench' for הוֹצְפָה, סַפָּסַל 'arrogance' for קפָסָל, and שָׁמָא 'in case' for שָׁמָא. In the first two instances, K has retained the original Latin vowel, while הוֹצְפָה exemplifies a tendency to replace original short *u* by an *o*-vowel.

11. The shift of *-em* to *-um* in, for example, $\Box \Box = \Box \Box$ 'name' probably results from labial assimilation. Assimilation also occurs with *r*, as in קרדים < קרדים 'spade' קרדים 'lopδάνης 'Jordan'.

12. Vowel dissimilation occurs in the vocalization נימוס for Greek vóµoç 'law'.

10. The traditions and dialects of RHI

M. Bar-Asher has attempted to classify and evaluate the written and oral traditions of the Mishnah and place them in a sociolinguistic context. For the Mishnah, Bar-Asher distinguishes a Palestinian and a Babylonian branch, with the Palestinian variety represented by manuscripts of the Mishnah alone, that is, without the *Gemara* of the Babylonian Talmud, whereas the Babylonian branch is represented by the text of the Mishnah incorporated within manuscripts of the Babylonian Talmud as a whole. The differences between them are easily noticed by any reader of rabbinic texts. Some of the more obvious are as follows.

1. Orthography. Word-final diphthong -*ay*: Palestinian '- or ''- (e.g. עמרי' 'Shammai', יני', 'Yannai'), Babylonian 'א- (ינאי, שמאי); final syllable -*a*: Palestinian ה- (e.g. עקיבה), Babylonian א- (עקיבא), interconsonantal -*a*-: not represented in Palestinian (e.g. 'here'), Babylonian -%- (יכאן); final -*e*: Palestinian -(e.g. יוסה), Babylonian '- (e.g. 'יסה); final -*e*: Palestinian -(e.g. 'יסה), Babylonian '- (ינסי').

2. Pronunciation. Palestinian משׁם 'because of, in the name of', הוֹרָיָה 'instruction', חוֹזיר, הוֹרָאָה הָמֹשׁוּם.

4. Syntax. Palestininian: relative -שָׁ followed by pronoun and participle (e.g. K Abot 5.2: שָׁהָן מַאָבֶדין (which they destroy', שָׁהָן מָאַבָדין (which they establish'), Babylonian: relative -שָׁ followed by participle (printed editions: שָׁמָבָרין, שָׁמּאַבִדין).

The 'Babylonian' forms do not have to be generally or originally due to the influence of Babylonian Aramaic in the Babylonian Talmud, but might instead be genuinely Palestinian, as indicated by the use of אָרְמָאָר הוּ מוּנָאָם, and מָאָרָאָם, and מָאָרָאָם, and מָרָאָם in the Dead Sea Scrolls; Babylonian - עָר followed by participle (without an intermediate pronoun) is also found in LBH (Ec 9.12; 10.5; Ps 133.2–3). There is an interesting re-evaluation of 'Palestinian' and 'Babylonian' characteristics in Friedman 1995.

Within the Palestinian branch, Bar-Asher further distinguishes two traditions of pronouncing the same consonantal text, a western tradition represented by manuscripts from the area of Italy (MSS Kaufmann, Parma A, Cambridge, Paris, Florence), and an eastern tradition, represented by MSS Parma B and Antonin 262. To give but one example, the western nominal type קַשָּלָן (e.g. יְסָשָלָן 'robber') is read in the east as לַשְׁלָן (גוֹוֹלָלָן). Again it has to be said that the western forms are no less Palestinian than the eastern ones, as indicated by numerous Greek transcriptions and the oral tradition of different communities.

INTRODUCTION

In conclusion, both textual and pronunciation differences signal the existence of dialect variants within the spoken Hebrew of tannaitic Palestine and the need for further detailed analysis of texts in order to advance our understanding of this subject.

11. Conclusion

In the face of the complex issues raised concerning the texts and traditions of tannaitic literature, the words of M. Bar-Asher (1987, 12), especially those of his final sentence, are encouraging, and provide a rationale for the present work: 'These distinctive features, be they early or be they individual scribal peculiarities, are an integral part of any linguistic description. They must be noted, investigated, and clarified. They must not, however, distract the student of mishnaic Hebrew from the main task at hand, namely, finding and collecting features common to all manuscripts and describing the language according to all its branches and traditions'.

PART I

NOUNS

UNIT ONE

PERSONAL PRONOUNS

I Introductory text (Abot 1.1)

משה קבל הורה מסני ומסרה ליהושע ויהושע לוקנים ווקנים לנביאים וגביאים מסרוה לאַנְשִׁי כנסת הַגִּדוֹלָה. הם אַמרוּ שָׁלשָׁה דבָרים.

Moses received the Torah from Sinai and transmitted it to Joshua, Joshua to the elders, the elders to the prophets, and the prophets to the men of the Great Assembly. They are the ones who made the three statements.

The Torah from—or received at—Sinai is not simply the Bible, which is a material copy of the Torah, but also its interpretation or spirit, which Judaism labels as the oral Torah (אוֹרָה שׁבְּעָל־פָּה). In the naïve representation of Moses receiving the written law and the oral law at Sinai, there is an obvious implication, namely that the text of the Bible has to be read and transmitted within the tradition of Israel (see Pea 2.6; Eduy 8.7). מְשָׁה 'Scripture, reading' and מִשְׁה Mishnah, repetition' are two other terms that express the Torah in its double aspect.

2. The Great Assembly or Synagogue refers in Pharisaic tradition to the assembly of the people, who, on returning from exile, congregated around Ezra to hear the law (Ne 8). Although it is unlikely that the Great Assembly ever became a regular institution, it is around the time of the return from exile that the resurgence of Judaism and the special place in it of the Torah is to be placed.

II Morphology

3. The following is a comparative table of RH and BH pronouns.

Person	RH form	BH form
lcs	אני	אַנִי ,אָנכי
2ms	אַת, אַקה	អ្វាភ្កាក
2fs	FIN	U M
3ms	Tr'A	הרא
3fs	היא	היא
lcpl	אָנו	נַקָנר, אַנַקונר
2mpl	אַקָּם/ן	
2fpl	אַתאָם	אַתן אַתנָה
3mpl	הָם/ן	המָה ,הם
3fpl	התם	הָן ,הֵבָּה

4. Observations.

A. The form 'alphi'I' has disappeared in RH except in solemn liturgy and, of course, in citations of biblical texts, being replaced by 'alphi, a popular form already found in BH that has almost entirely supplanted 'alphi' in the literary idiom of LBH---Chronicles systematically replaces 'alphi' in Samuel and Kings by 'alphi'; at Jon 1.9 both are found together (in Ugaritic the form '*an* is attested).

C. In the first person plural, RH \mathfrak{M} 'we' has completely replaced the BH forms $\mathfrak{M}\mathfrak{M}$ and $\mathfrak{M}\mathfrak{M}$, the result of internal development in Hebrew, whereby the first person plural suffix in forms like $\mathfrak{M}\mathfrak{M}\mathfrak{M}$ 'he has kept us' is used to form a plural pronoun corresponding to that of the singular, $\mathfrak{M}\mathfrak{M}$, is attested at Qumran and as a *ketiv* at Jr 42.6. When occasionally reemerges, it is due to copyists, who, perhaps unconsciously, have reinstated the biblical form.

D. In the second and third persons plural, RH has simplified the various BH forms (a similar phenomenon is the suppression of forms like הקמקלה), resulting in the merger of masculine and feminine pronouns. Aramaic influence and the characteristic alternation of final *mem* and *nun* are both seen here.

 active participle that always takes the object-marker **TN** before an object pronoun.

III Grammar and usage

7. RH uses the personal pronouns rather less than BH. They tend to be employed for purposes of emphasis, a function that is especially obvious when pronouns are preceded by or follow verbs, which already include reference to a subject in their affixes. Frequently, an even greater emphasis is provided by an associated particle with adverbial or adjectival force, for example, η_i^{they} 'also, indeed', \Box_i^{they} 'also', ' η_i^{they} 'himself', etc.

8. Just as in BH, the third person pronoun, singular or plural, can be used as a copula in noun clauses, as in הַמָּרָרָשׁ הוּא הַמָּרָרָשׁ 'study is not the most important thing' (Abot 1.17) or אם אני הוא הַמָּרָרָשׁ הוּא הַמָּרָרָשׁ הוּא הַמָּרָרָשׁ (Naz 8.1). For greater emphasis, the pronoun may come at the end of a phrase, as in הַקְרוֹשׁ בְרוּך הוּא the holy one, blessed be he' or 'everything you see is yours' (SDt 19 [F 31]).

IV Phraseology

12. הא הָיָה אוֹמָר 'he used to say' is a common formula used to introduce a saying of an authority who has just been cited. The construction הָיָה plus

participle conveys continuity and iteration, as a rhetorical device to signal the correctness or permanent validity of what is being said. The pronoun, which is not strictly necessary, adds a special emphasis that can be conveyed by a rendering such as 'this is what he used to say'.

13. וכֵן הוא אוֹכָר and in the same sense it says' is frequent in the tannaitic *midrashim*, with הוא always having reference to a biblical text, and is employed to introduce new texts intended to confirm a particular exegesis.

14. הרי אתה לה 'behold, you can argue the case yourself' is used in the tannaitic *midrashim* to introduce an analogical, or *gezerah shawah*, argument.

V Vocabulary

but rather' (adversative particle) אֶלָא

these' (demonstrative) אלי

friend' אוקב

התיר) התיר from the root נחר 'bind-loose, prohibit-permit' (cf. Mt 16.19; 19.18)

robber'

NIN⊇ 'pillage, robbery'

门 'judge, deduce logically'

(הנה behold' (contrast BH) הרי

beloved' חָביב

讯 '(synagogue) cantor'

(Latin tabula, tabella) '(writing) tablet'

לתרךש 'study, investigation, exegetical or homiletic commentary'

וֹמָה (suspected) adulteress'

'root, principle, essence' עקר

OP (φανός) 'torch, lantern'

י pericope, section (of the Bible)' (e.g. אָרְשָׁח טוֹטָה) 'the section concerning the suspected adulteress' [Nm 5.12-31])

withdraw'

-如 'that, which' (relative pronoun corresponding to BH つばい)

'prize, recompense' שָׁכָר

VI Exercises

1. אַנטִיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר, אל תהיו כַעַבִדים.

2. לא הַמִּדְרָשׁ הוּא הָעִקָּר אֶלָּא הַמַעֲשֶׁה.

. חַמשָׁה הַּלְמידִים הִיוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאֵלוּ הֵן.

וֹנָאֶטָן הוּא בַּעַל מִלַאְכָחָדְ שֶׁיְשָׁלָם־לָךְ שְׁכָר פְּעוּלָחָדְ.

לִפְגֵי מֶלֵךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּרוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

- . הוא אל הוא הַיוֹצֵר הוא הַבּוֹרֵא הוא הַמָּבִין, הוא הַדִּיין הוא עד.
 - 7. וּאָטָר לוֹ, מְכוֹר לִי חֲמוֹרָדְ זֶה ... [מְכוֹר לִין חֲמוֹרָדְ הוּא.
 - 8. הַפָּה שֶׁאָסַר הוא הַפָּה שֵׁהִתִיר.
 - שָׁלְנוּ הוּא הַפֶּסָח.
 - 10. הַחַזן רוֹאָה ... אַכָל הוא לא יקרא.
 - 11. ואף היא עשתה טַבלה שֵׁל זָהָב שָׁפָרָשַׁת סוֹשָה כּתוּבָה עָלִיהָ.
- 12. גדולי מלכות קרובין אצלו ואומרים לו, אנו נוטלין את הפנס ונאיר לפני בניך. והוא אמר להן, לא.
 - .13. מפני מה אתה בורח? אמר לו, לא מפניך אני בורח אלא מפני המלך.
 - .14 אביהן אמר ... אף אני לא אקפח שכרכם.
 - 15. חביבים הם ישראל.
 - 16. הריאתה דן.
 - 17. אין נזירה בכל מקום אלא פרישה, וכן הוא אומר, וינזרו מקדשי בני ישראל (ויקרא כב׳ ב׳).
 - .18 והלך לו הבן ההוא אצל אוהבו של מלך.
 - 19. אם אתה מבקש אנו נותנים לך כל מה שתבקש... והוא לא היה מבקש.
 - 20. אתה הוא הלל.

Sources. 1. Abot 1.3. 2. Abot 1.17. 3. Abot 2.8. 4. Abot 2.14, 16. 5. Abot 3.1. 6. Abot 4.22. 7. BB 5.2. 8. Dem 6.11. 9. Pes 9.10. 10. Shab 1.3. 11. Yom 3.10. 12. Mek 13.21 (L 1.185). 13. Mek 14.21 (L 1.228). 14. Mek 14.2 (L 1.233). 15. SNm 1.10 (H 4). 16. SNm 22.4 (H 25) *et passim.* 17. SNm 23.3 (H 28). 18. SNm 86.1 (H 85). 19. PesR 14. 20. Shab 31a.

UNIT TWO

DEMONSTRATIVES

I Introductory text (SNm 84.2 [H80])

ויאמר משה קומה ה׳ [במדבר ׳׳ לה׳], וכתוב אחד אומר, על פי ה׳ יחנו ועל פי ה׳ יסעו [במדבר מ׳ כג׳]. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו?

Moses exclaimed, Arise, O Y. [Nm 10.35]. But a scripture says, At the voice of Y. they encamped and at the voice of Y. they decamped [Nm 9.23]. How can these two scriptures be fulfilled?

1. A typically rabbinic form of exegesis is to put somewhat contradictory texts alongside each other in an attempt to harmonize them. The text above endeavours to resolve the contradiction between Nm 10.35, according to which Moses used to give the command to decamp, and Nm

UNIT TWO

9.20–23, according to which it was God himself who gave the command. How can both texts be fulfilled? How can they both be valid?

2. The rabbinic expression 'fulfilment of scriptures' extends beyond the fulfilment of prophecy to the truth or verification of the Bible as a whole, and is typically associated with the verb $\Box P$ in the *Pi'el*, 'establish', and *Nitpa'al* or *Hitpa'el*, 'be established'.

II Morphology

3. The RH demonstratives listed below display a number of differences with respect to their BH counterparts. Some, like 1, result from developments within RH itself, while others, like it or 7, appear to derive from an early dialect of BH.

Meaning	RH form	BH form
'this' (masc.)	זה	រក
'this' (fem.)	τi	זוֹ, זֹה, זאֹרז
'these' (common)	אלו	אלה

ראל tends to be replaced in RH by ז or, less often, $\exists i$, apparently a northern dialect form (see 2 K 6.19; Ezk 40.45; Ho 7.16; Ps 132.12), which reappeared in LBH. $\exists i$ and $\exists i$ are probably older forms, cognate with Aramaic אָק, while ראל is a secondary form, with \Box - suffixed to emphasize its grammatically feminine character. The replacement of $\exists \forall i$ is to be understood as resulting from an internal development within RH, whereby the plural reference of the particle is made more explicit by replacing the \exists - of $\exists \forall i$ with the \exists - of the third person plural of the perfect.

4. RH, especially in the amoraic period, also uses the following longer forms of the demonstratives.

Meaning	RH form	BH for m
'this' (common)	עלי	הַלָּז, הַלָזָה
'this' (common)	הלה	
'this' (fem.)	דַלְזוּ	הַלָּז, הַלָּזה
'these' (common)	דַלָּלוּ	· · ·

is an abbreviated form (הַלָּה < הַלָּז < הַלָּה), while הַלָּלו is a contraction of הַלָּה and a form typical of the Palestinian *amoraim*, although already common in both SNm and SDt. In our introductory text, הללו is lacking in MS Vatican 32.

III Grammar and usage

זו עדות סתירה... זו עדות מומאה

It is the testimony concerning concealment ... it is the testimony concerning impurity (TosSot 1.2).

6. In listing a number of items, repetition of a demonstrative expresses succession, movement, or reciprocity (see Unit 7.7A), as in the following texts: דה באוחרש וישב לו וזה באוחרש וישב לו 'one after another, they were coming, ploughing, and resting' (SLv 26.13 [W 111b]), ושִׁרוּ אַלּוּ וְאָלּוּ וְאָלוּ וָשִׁר לו ווֹם מוּנוּ (SLv 26.13 [W 111b]), וּשָׁרוּ אַלוּ וּשִׁר לוּ these and the others [i.e. the followers of Hillel and Shammai] agree' (Shab 1.9); זו 'one on top of the other' (SDt 10 [F 18]).

7. The particle TNN strengthens its originally determinative or deictic force.

A. With third person suffix attached, it has a demonstrative and sometimes emphatic function, as in אוֹתוֹ הָיוֹם יֹthis very day' or

ונכנס אותו הפועל עמהם. אמר לו למלך לאותו הפועל That worker entered with them. The king said to that worker (SLv 26.9 [W 111a]).

B. It is used to emphasize a subject (as sometimes in BH, e.g. Jg 20.46, and especially in LBH) or, in the form -את שהוא , a clause functioning as subject, for example את שהוא נראה עבו אָסוּר 'the one that appears alongside it is forbidden' (AZ 4.1). The subject of a passive sentence may also be introduced by את (as also, for example, at Gn 27.42).

C. The as object-marker is employed less often than in BH, and RH maintains the preference found at Qumran for object pronouns attached directly to the verb.

8. In BH, the use of עצם, literally 'bone', in the sense of 'the same' is attested, in phrases like בעצם היום הוה 'on this very day' (Gn 7.13, etc.). This usage is continued and developed in RH, so that (a) מצם can also apply to persons and (b) שצם with suffix is used as a demonstrative particle with intensive or reflexive value (see also Unit 7.4), as in

האשה עצסה מביאה את גישה

The woman herself is to bring her document of divorce (Git 2.7). 9. The locution $\zeta \neq \zeta \neq 2$ means 'absolutely, totally', for example:

```
כל עצמן של שני כתרים הללו
```

These two crowns [of priesthood and kingship], in their totality (SNm 119.3 [H 144]);

כל עצמם אביהם ליסטים היה

All their ancestors, without exception, were robbers (SDt 343 [F 396]).

10. For the demonstrative use of the article followed by third person pronoun, see Unit 1.10.

IV Phraseology

11. עוֹלָם הָבָּא-בְּעוֹלָם הָבָּא-בְּעוֹלָם הָבָּא a word that has undergone a clear semantic development in RH, from 'eternity' to 'world', employed in eschatological contexts in constructions that contrast the present and future worlds.

12. - כָל עַצם 'all of it, absolutely, without exception' (see above, §9; for other examples, see Sot 2.3, SNm 70.2 [H 67], and SDt 1 [F 343]).

V Vocabulary

ישר 'how?' שנם 'sense, cause, reason' יבָרָה 'Yavneh, Jamnia' (near to modern-day Jaffa) 'cynical. wicked' הידה 'rule, norm, quality' 'permit, exempt' יפָסָר (Tyrian) coin', plural פָּסָר יפָסָר 'fupp 'money' 'in the name of, in the capacity of, in virtue of' יפָסָר יפָסָר יפָסָר 'in the name of, in the capacity of, in virtue of' 'סָסָר יפָסָר יפָסָר ' occupy oneself with' 'study' 'study'

VI Exercises

- שנים שיושבים ואין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים.
 - 2. הַעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמָה לַפָּרוֹזְדוֹר בּפְנֵי הַעוֹלָם הַבָּא.
- יַפָּה שָׁעַה אָחַת בָּחְשׁוּבָה וּמְעֵשִׁים טוֹבִים בַּעוֹלָם הַזָּה מְכָּל חֵיֵי הָעוֹלָם הַבָּא.
 - פַל מי שִׁיש בִּיָדוֹ שָׁלשָׁה דְבָרים הַלֵּלוּ, מהַלמידֵיו שָׁלְאָבָרהַם אָבינוֹ.
 - וכל מי שעוסק בתלמוד חורה הרי זה מתעלה.
 - 6. את שלפני הַמטה ואח שלאחר המטה ... פטורין ... אלו ואלו פטורין

24

מן הַקּפִילָה.

- . אָת שֶׁהָעִדים נקרין עמּו כָּשִׁר.
- 8. זֶה מִדְרָשׁ דְרַשׁרַבֵּי אָלְעָזָר בֶּן עַזַרִיָה לפני הֵכָמִים בַּכְּרֵם בִּיִבְנָה.
 - נמצא זה אוכל פירותיו בטהרה והלה עושה צרכו בַמְעוֹתִיו.
 - 10. ותצא הלזו משום אחות אשה.
 - 11. גרולה מרה זו.
 - 12. זה אחת משלשה דברים.
 - 13. זו מדה בתורה.
- 14. והיה לאותו האיש עשרה בנים, זה בא וחרש וישב לו וזה בא וחרש וישב לו.
 - .15 נכנסו כל הפרות ואותה הפרה לא נכנסה.
 - 16. למה משה דומה באותה שעה?
- 17. הכרת תכרת הנפש ההיא (במדבר טו׳ לא׳), הכרת, בעולם הזה, תכרת, בעולם הבא. דברי ר׳ עקיבא.
 - 18. אלו מביאים טעם לדבריהם ואלו מביאים טעם לדבריהם.
- 19. מה עשה אותו הרשע? אומר לגוי אחד חבירו, בא וראה היאך אני משחק ביהודים הללו.
 - 20. אותו הפה שאמר, אני משחק בהם, התחיל אומר, ברוך שבחר באומה הזו.

Sources. 1. Abot 3.2. 2. Abot 4.16. 3. Abot 4.17. 4. Abot 5.19. 5. Abot 6.2. 6. Ber 3.1. 7. Git 9.5. 8. Ket 4.6. 9. MS 3.3. 10. Yeb 13.7. 11. ARN 1 (S 1). 12. Mek 12.2 (L 1.15–16). 13. Mek 12.5 (L 1.32). 14. SLv 26.13 (W 111a). 15. SLv 26.13 (W 111a). 16. SNm 93 (H 94). 17. SNm 112.4 (H 121). 18. Genesis Rabbah 1.15. 19. PesR 14. 20. PesR 14.

UNIT THREE

ARTICLE

I Introductory text (Abot 1.17)

לא הַמִּדְרָשׁ הוּא הָעקָר, אַלָּא הַמַעַשָּׁה.

The important thing is action, not words.

1. In rabbinic usage, מֹרְרָשׁ (from the root יָּרְרָשׁ) 'seek') refers to the investigation and study of Scripture, and is in this sense broadly synonymous with 'study'. מִרְרָשׁ can also denote the exposition and clarification of Scripture, with one of its two plurals, מִרְרָשׁוֹח, meaning 'interpretations' and the other, מִדְרָשׁׁם, employed for rabbinic commentaries of an exegetical or

UNIT THREE

homiletic character (although this form never appears in the tannaitic literature).

Although Judaism gave a special place to the study of the Torah (הַלְמֵּד הּוְרָה) as the activity for which humankind had been created (Abot 2.8), the saying quoted above, attributed to Simeon ben Gamaliel, demonstrates awareness of the tension that could exist between study and practice (מַעָּמָה).

II Morphology

2. In Abot 1.17, each of the three nouns is preceded by the article: הְמַעֶּשֶׁה, הְמָעֶּשֶׁה, הְמַעֶּשֶׁה, הְמָעֶּשֶׁה, הְמַעֶּשֶׁה, הִמְעָשֶׁה, הִמְעָשֶׁה, הִמְעָשֶׁה, הִמָּעָשָׁה, הַמָּרָרָש strengthening of the following consonant where possible, or, where not, by alteration of the length or quality of the vowel of the article itself) entered West Semitic relatively late (see Meyer 1992, §32.1) and, although uncommon in AH poetry, remained in this form in BH and throughout the subsequent stages of Hebrew.

III Grammar and usage

3. In origin, the article functioned as a demonstrative with deictic function. It is used less widely in RH than in BH.

4. As in BH, the article can be used as a vocative, as in הַמְלְךָ 'O king', and this usage has given rise to certain expressions that have survived as interjections, for example הָאָרהים 'by God', הַשְׁמִים 'by heaven', הַעֲבוֹרָה' by the service (of the temple)', and הַמְעוֹן הָאָ by this abode' (i.e. the temple).

6. As a general rule, the article is repeated before an attributive adjective accompanying a definite noun, as in BH, for example אַיש הָאיש הָאיש הָאיש הָאָרָט יָלָוֹם (this man', יָאיש הָאָיש הָאָרָט זָיָם (the great sea' (i.e. Mediterranean). Very often, though, an indefinite noun is followed by an adjective with article, the purpose of which is to emphasize the importance of the attribute (expressed by the adjective) for the noun or relative to other, indefinite, adjectives. For example, in Mek 13.2 (L 1.133), we find

צרות האחרונות משכחות הראשונות

The latter tribulations erase the memory of the former and at TosSot 1.2

אי זו היא ערות הראשונה

Which one is the first testimony?

In both instances, the use of the article seems to emphasize the adjective: the *last* of the tribulations (in contrast to all the earlier ones), the *first* of the tes-

ARTICLE

timonies (as more important than any subsequent ones).

7. As well as such semantically significant usages of the article with adjective, there are also many set phrases or technical terms where the article is attached to the adjective alone. Such expressions include אָרָם הָרוֹלָה (the great synagogue', הָרוֹלָה 'the first human being', הָרוֹלָה 'the wicked serpent', הָרָסָלָר' (the ox to be stoned', and שָׁר הָנָסָלָר') 'the upper gate'. The construction is also occasionally evidenced in BH, at least according to the Masoretic pointing, for example 'לאיש הּעָשיר' (to that rich man' (2 S 12.4).

8. In the reverse situation, where only the noun has the article, the adjective is sometimes to be understood as forming a circumstantial clause:

נְאַמָנים עַל הַיָּרָק חֵי וְאָין אֵמְנִים עַל הַמְבוּשָׁל They are to be trusted concerning vegetables when they are raw but they are not to be trusted concerning cooked (vegetables) (Pea 8.4).

In other words, הָרָרָק דָרָן ווווון functions at a certain level of grammatical analysis as a noun clause: 'the vegetables are raw'. In adjectival constructions of this kind, the absence of the article may be attributable to such factors as scribal error and vernacular usage for which we lack the evidence to analyse systematically.

9. Various other expressions, especially construct chains, are regarded as intrinsically definite and, therefore, regularly omit the article. Examples include הבעל מום 'the study of the law', על הור הורָה 'the yoke of the law', בַעַל מום 'the crown of the law', בַעַל מום 'the high priest', בַעַל מום 'the crown of the law', בַעַל מום 'the sages have said', בַעַל מום 'person/beast with defect', הַרָרָה 'deeds of mercy'. Probably in the alternation of יצר הַטרים 'the impulse of goodness' and יצר הַטר שונה 'the impulse of wicked-ness' with 'צר הָרַע וווי 'the article has a euphonic purpose, avoiding two consecutive stressed syllables (Waldman 1989, 133).

10. In proverbs and aphorisms, the absence of the article points to a general or universal significance, as in

מַרבָה תוֹרָה מַרבּה חַיים

One who increases Torah, increases life (Abot 2.7), with which we might compare

יִרָאָת י׳ רֵאשית דֶעַת

The fear of Y. is the beginning of wisdom (Pr 1.7),

עוּר וּפִסָח לא יָבוֹא אָל־הַבֶּיִת

The blind and the lame will not enter the temple (2 S 5.8),

and

בּרֹב חָכְמָה רַב־כָּעַס

With great wisdom comes great vexation (Ec 1.18).

Here again, though, there is little consistency, and N.M. Waldman (1989, 132) rightly contrasts Mak 2.3 הָאָר גּּוֹלָה עַל יִדי הָבֵּן יֹשָׁר the parents are exiled because of the children', with MI 1.6. בַּן יֹכָבֵּד אָב וְעָבֵד אָב וְעָבֵד אָב וָעָבָד אָב וַעָרָיי there are exiled bethers and servants, their masters' (although here it also has to be borne in

UNIT THREE

mind that in BH poetry, following the example of AH, the article is often lacking in situations where in prose we would expect to find it).

11. The article is not employed before a noun introduced by 'of' if the noun is referred to proleptically by a suffix attached to the preceding noun (see Unit 4.14), for example יְדוֹ שֶׁל שָׁוֹ 'the hand of the poor' (Shab 1.1) and אָדָם כָּמוֹחוֹ שָׁל אָדָם כָּמוֹחוֹ 'a person's agent is like the person themself' (Mek 12.3, 6 [L 1.33, 40]). In such cases, the second noun is regarded as already definite due to the construction in which it occurs.

IV Phraseology

12. בא הַכָּתוּב וֹלָאָד עָל י לווא text is there to teach about', in reference to the teaching expressed by a particular verse or longer text that has just been cited. Because of that, the article should be rendered as a demonstrative, 'this', and הָרוּב (תוּר אָר אָר אָר אָר), literally 'written', as '(scriptural) passage, text', thus, 'this text', 'the verse in question', etc.

V Vocabulary

י נכוח (הו הוכיח (הו הוכיח) 'respond, admonish, argue against' הוכיח הוכיח (הו הוכיח) 'respond, admonish, argue against' הוכיח הוכיח (הו הוביה) 'increase, multiply' ישירה' class, school, rest' מָשָּרָה' 'class, school, rest' מָשָּרָה' (ntp. of הובין) 'be fulfilled, continue, endure' מָרָשָּרָ' (חנה הוביר, hedge, protection' מִיָקַי' conversation' מִיָקָי (BH שָׁיָר) 'survivor, remnant' שָׁרָיָה' 'abode, divine presence' (used as a substitute for the divine name)

VI Exercises

- שָׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְׁיָרִי כַנֵּסֵת הַגִּדּוֹלְה. הוּא הָיָה אוֹמר, עַל שׁלשָׁה דַבָּרִים הַעוֹלֵם עוֹמַד, עַל הַאוֹרָה, ועַל הַעַבוֹדָה, וַעַל גְּמִילוּת חַסָדִים.
- 2. מכָאן אָמרו חֵכָמִים, כָּל זְמַן שָׁאָדָם מֵרבֶה שִׁיחָה עם הָאשָׁה, גוֹרֵם רְעָה לִעַצְמוֹ.
 - 3. וְהַגָּלוּ לְמְקוֹם מֵים הֶרְעִים, וִישָׁתוּ הַהַּלְמִידִים הַבָּאים אָחֵרִיכם וִיָמוּחוּ.
 - 4. יפה תַלְמוּד הורָה עם דְרַך אֶרָץ.
 - מִרְבֵּה חוֹרָה, מִרְבֶה חַיִּים, מִרְבָה ישִׁיבָה, מִרְבֵה חָכְמָה.
 - קנה לו דֹבְרֵי חוֹרָה, קנה לו חֵיֵי הָעוֹלָם הַבָּא.
 - 7. שְׁנִים שִׁיוֹשְׁבִים וְיֵשׁ בֵּינֵיהָם דְּבִרֵי תוּרָה, שְׁכִינָה בֵּינֵיהָם.
 - פָל הַמְקַבֶּל עָלְיו עֹל הוֹרָה, מַעַבירין מִמֵּנוּ עֹל מַלְכוּת ועֹל דֵּרֶךְ אַרֵץ.

ARTICLE

אם אין קמח, אין חורה, אם אין הורה, אין קמח.

10. אין לָך אָדָם שָׁאין לוֹ שָׁעָה וָאין לָך דָבָר שָׁאין לו מָקום.

וו. אָמַר וַ־בָּן שִׁמְעוֹן בֶּן נַמְליאֵל, הַמָּעוֹן הֵזֶּה, לא אָלִין הַלֵּילָה.

.12 אדם הראשון עשה סייג לדבריו.

.13. באותה שעה היה נחש הרשע נוטל עצה בלבו.

14. אמר לו, השמים אם עשיתי כן.

.15 בא הכתוב ללמדך

16. צרות האחרונות משכחות הראשונות.

17. ולא יקרא עוד את שמך אברם, וגו׳ [בראשית יו׳ ה׳], עבר שם הראשון ונתקיים שם השני.

.18 ושרף את הפרה לעיניו [במדבר יט׳ ה׳], לא פרים הנשרפים.

.19 והשורף אותה יכבס בגדיו [במדבר ינ׳ ה׳], ולא השורף בגדים המנוגעים.

.20 אמר ר׳ טרפון, העבורה אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח.

Sources. 1. Abot 1.2. 2. Abot 1.5. 3. Abot 1.11. 4. Abot 2.2. 5. Abot 2.7. 6. Abot 2.7. 7. Abot 3.2. 8. Abot 3.5. 9. Abot 3.17. 10. Abot 4.3. 11. Ker 1.7. 12. ARN 1 (S 3). 13. ARN 1 (S 4). 14. ARN 38 (S 114). 15. Mek 12.3 (L 1.26) *et passim.* 16. Mek 13.2 (L 1.133). 17. Mek 13.2 (L 1.134). 18. SNm 124.2 (H 155). 19. SNm 124.12 (H 157). 20. SDt 1 (F 3).

UNIT FOUR

POSSESSIVE PRONOUNS AND THE GENITIVE PARTICLE SHEL

I Introductory text (SNm 78.4 [H 76])

אם לבן ביתו של בשר ודם מטיבים לו קל וחומר לבן ביתו של מי שאמר והיה עולם.

If they treat the son of a human family well, how much more the son of the family of the-one-that-spoke-and-the-world-was.

1. This is a comment on Nm 10.29: Moses said to Jobab son of Reuel the Midianite ..., Come with us and we shall treat you well. Jobab is representative of the proselyte, a person who is not by birth a member of the people of Israel, but who incorporates himself into it.

2. The text contrasts the son of a human family (literally, 'son of the house of flesh and blood'), that is, a proselyte, with the son of the divine family (literally, 'son of the house of the-one-that-spoke-and-the-world-was'), that is, a native Israelite. The collocation 'flesh and blood' in rabbinic literature emphasizes the fragility of human beings compared to the power of

the creator (the one who by a mere word calls the world into existence).

3. קל (חומר also written קול וחומר in some of the best manuscripts, for example MS Vatican 66) is a stereotype phrase (literally, 'light and heavy'), here used to introduce the second term of an *a fortiori* comparison (if ... how much more!). Argument by קל (חומר is the first of Hillel's rules for the interpretation of Scripture (see Unit 26.8C).

II Morphology

4. The RH possessive suffixes coincide with those of BH, except for the second person singular masculine $(\neg]$, and feminine $(\neg]$, in which the influence of Aramaic can be seen and which are reflected to some degree in the Greek transcriptions of Hebrew in the second column (*Secunda*) of Origen's Hexapla (third century CE). These characteristic RH forms were retained in good manuscripts and in the Sefardi and Yemenite oral traditions, although in printed editions they have been 'corrected' and assimilated to their BH counterparts. In the second and third persons plural, BH final \Box - is frequently replaced by]- and vice-versa.

Person	RH form	BH form
lcs	±ĈĹ .	ד כָר י
2ms	₽₽₽	ב כָרָד
2fs	בבריך	בכרך
3ms	דברו	דברו
3fs	רבָרָה	רּבָרָה
lcpl	בכננ	ב ל ננ
2mpl	<u>דברכן/ם</u>	<u>דְּבָר</u> כִם
2fpl	רברכן/ם	דברכן
3mpl	ד ברו/ ם	דּכָּרָם
3fpl	דכָרָא ם	דּבָרָם

(It should also be noted that as well as the endings \Box - and]- there is another possessive suffix, \Box '-, which has generally been 'corrected' in manuscripts and printed editions.)

5. In addition to the possessive suffixes, RH has developed an independent possessive pronoun, which consists of the particle שָׁל followed by pronominal suffix (with strengthening of the connecting ל, thus שָׁל, etc., as seen in the table at §7, below).

6. אָשָׁ is made up of the relative -שָׁ 'that, which, who' (see Unit 8) and the preposition -ל 'to, of', and corresponds to the BH formula of possession ל-ל (1 S 21.8; 1 K 4.2, etc.), literally 'which is to', that is, 'belonging to, of'.

Although printed editions normally write is a separate word, good

manuscripts show that it was originally prefixed to the following noun, with assimilation of the -ה of the article if necessary), for example היש יל of the sacrifices' and היש יל יסל the king'. The structure is already found in LBH at Ca 3.7 (היש יל יסל ליסל יסל the king'. The structure is already found in LBH at Ca 3.7 (היש יל יסל the king'. The structure is already found in LBH at Ca 3.7 (היש יל יסל the king'. The structure is already found in LBH at Ca 3.7 (היש יל יסל the king'. The structure is already found in LBH at Ca 3.7 (היש יל יסל the king'. The structure is already found in LBH at Ca 3.7 (היש יל יסל the king'. The structure is already found in LBH at Ca 3.7 (היש יל יסל the king'. The structure is already found in LBH at Ca 3.7 (היש יל יסל the king'. The structure is already found in LBH at Ca 3.7 (היש יל הגראר) הוא יש יל יסל הגראר) הוא יש יל יסל bronze'; the construction welve times in mid third-century CE tomb inscriptions from Beth Shearim. Thus, it would seem that 'ש as a separate word was a mediaeval scribal creation. On the other hand, the discovery of the same form in a fragment of a letter from Bar-Kokhba (5/6HevEp 5: היש יש 'which were of the gentiles') means that we can no longer regard it as a purely mediaeval phenomenon. It also shows, as E.Y. Kutscher (1971, 1602) points out, 'that the dialect of the Bar-Kokhba letters is not identical with MH as it is known today', and, more generally, that we should be aware of dialect differences within RH, as strikingly reflected in the use of 'ש.

7. Corresponding to the BH structures אישר לך אשר לך, אשר לך, אשר לך, אישר לי, etc. we have, then, the following series of forms based on של.

Person	With shel	Meaning
1cs	י שלי	my, mine
2ms	<u>שָׁלָ</u> ר	your(s)
2fs	שָׁליך	your(s)
3ms	שלו	his
3fs	<u>שָׁרָ</u> יה	her(s)
lepl	שָׁלְנו	our(s)
2mpl	שלָכו/ם	your(s)
2fpl	שלָכוֹ/ם	your(s)
3mpl	שלהתם	their(s)
3fpl	שלהו/ם	their(s)

8. M.H. Segal (1927, §385) rightly notes that the genitive construction with is a genuinely Hebrew development, not an adaptation of Aramaic r or -٦.

III Grammar and usage

9. As we can see from the translations in §7, the independent possessive pronoun (i.e. שָׁלָ + suffix) may be used like a noun (e.g. שָׁלִי 'what's yours is mine') or simply as a replacement for a pronominal suffix (e.g. יְשָׁלִי in place of יְדָרָר שָׁלִי). The latter usage is standard in connection with loanwords that fit uneasily into normal patterns of Hebrew word formation, or when a suffixed pronoun would have to be added to each of a series of nouns or to an expression consisting of several words. But in the

majority of cases, אָשֶׁר לִ- like BH אָשֶׁר לִ, is used instead of the construct relationship for stylistic variety or for the sake of emphasis.

10. In RH, as in BH, the genitive relationship is also commonly conveyed by means of a construct chain, where two or more nouns are linked together in such a way that the first noun 'belongs to' the second, and the second to the third, etc. The final noun, or *nomen rectum*, remains in its 'absolute' state, that is, it undergoes no changes in the position of its accent (that is, where it is stressed) or, consequently, in its vowels. Any preceding noun, or *nomen regens*, however, is converted into a 'construct' form, that is, a form which usually does undergo such changes, and, in any case, does not bear the accent of the construct chain as a whole; that is borne by the *nomen rectum* (See Unit 11).

11. However, in RH the use of של becomes ever more frequent, and, like the construct chain, it expresses not only relationships of possession but also other close associations that might exist between two nouns. In such cases, ש may more accurately be rendered by 'made from', 'consisting of', etc., for example בָּרָה שָׁל וָהָב 'tablet of gold' (Yom 3.10) and בָּרָה שָׁל וָהָב 'seven classes of just ones' (SDt 10 [F 18]).

12. As a general rule, $\forall \forall$ is employed when a construct chain would be unwieldy or unclear, if, for example, there is more than one *nomen regens* and/or the *nomen regens* or *nomen rectum* consists of more than one word, or if the *nomen regens* is a loanword for which no special construct form exists, or if, for any reason, a construct chain might be difficult to interpret.

13. Given that there is often no clear motive for the use of $\forall \vec{v}$ rather than the construct chain, it is also possible that the use (and abuse) of $\forall \vec{v}$ has been affected by Aramaic practice.

14. A typically RH device (already seen in Unit 3.11) is to anticipate the word to be introduced by שׁל שׁל שׁל שׁל שׁל אַרָם כָּמָוּחוֹ מוֹל אָרָם כָּמוּחוֹ (שׁל אָרָם כָּמוּחוֹ מוֹל אָרָם כָּמוּחוֹ שׁל אָרָם כָּמוּחוֹ (Mek 12.3, 6 [L 1.33, 40]). The construction also occurs in LBH, at Ca 3.7 (see above, §6); in RH it is especially common when the noun following שׁל is a personal name.

IV Phraseology

15. ישָׁלָך מָשָׁלָך מָשָׁלָך מָשָׁלָך (מְשָׁלָך מָשָׁלָך מָשָׁלָך מָשָׁלָך מָשָׁלָך (מָשָׁלָך מָשָׁלָך (מָשָׁלָך (מָשָׁלָך (מָשָׁלָר), can function as possessive pronouns ('my', 'your') or as nominalized relative clauses ('that which is to me, mine', 'that which is to you, yours'), which can also be employed predicatively ('what's mine is yours', etc.). By means of such forms, we find at Abot 3.7 concise and alliterative expression of a fundamental doctrine of Judaism, namely, that a human being is a creation of God and can give nothing to God which does not in fact already belong to

God: הַזן לוֹ מִשָּׁלוֹ, שָׁאַקָה וְשָׁלָך שֵׁלוֹ 'Give him of (that which is) yours, for you and yours are his'.

V Vocabulary

VI Exercises

- הַכֵּל אוֹמֶר, הֲוֵי מִתַּלְמידָיו שֶׁרְאַהֲרוֹן, אוֹהֵב שָלוֹם ורוֹדֵרף שָׁלוֹם.
 - 2. אין אָזָה יוֹדַע מַתּן שְׂכָרָן שֶׁלָמָצות.
 - . רַבֶּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁלְרַבִי יהוּדָה הַנָּשִׂי.
 - 4. רַבָּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יְהִי כבוֹד חֲבָרָך חָבִיב עָלִיך כְּשֵׁלָדָ.
- רַבִּי חֲנְנְיָה סְנֵן הַכֹּהַנִים אוֹמֵר, הֵוֵי מְחְפַּלֵל בִשְׁלוֹמָה שֶׁלַמַלְכוּת.
- רַבִּי דוֹסָא בֶּן הַרְכִינָס אוֹמִר, שֵׁנָה שֶׁרְשַׁחַרִית, וְיֵין שֵׁלְצָהָרִים, וְשׁיחַת הַילָדִים,
 - וישיבַת בָּהֵי כְנָסיוֹת שָׁלְעַמִי הָאָרָץ, מוֹצִיאִים אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם.
- 7. אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם, הָאוֹמֵר, שֶׁלִי שְׁכִי וְשָׁכָדְ שָׁכָּדְ, זוֹ מִדְּה בִינוֹנִית ... שָׁלִי שָׁכָּדְ וְשָׁכָדְ שָׁכִי, עֵם הָאָרֵץ, שָׁכִי שֵׁכָדְ וְשֵׁכָדְ שָׁכָדָ, חָסִיד. שֵׁכִי שֵׁכִי וֹשֵׁכִדְ שֵׁכִי, רַשָּׁע.
 - . וּשָׁיָרֵי הַרֶם הָיָה שוֹפִדְ עַל יסוֹר מַעָרָבִי שֶׁלְמָזְבֵח הַחִצוֹן.
 - 9. חָביתשֶׁלזָהָב.
 - 10. בְּמוֹצָאֵי יוֹם שוֹב הָרָאשוֹן שֵׁל חַג.
 - .11. כל אחד ואחד מכיר את שלו.
 - .12 לא היתה שמחה לפניו במרום על אברן של רשעים.
 - .13. כשישראל עושין רצונו של מקום.
 - 14. אף חולדה הנביאה היתה מבני בניה של רחב הזונה.
 - .15 לפתח פלטרין שלו
 - .16 ר׳ אליעזר אומר, נתן כח בעיניו של משה וראה מסוף העולם וער סופו.
 - .17 אמר להם הפרכוס שלו.
 - .18 מלך בשר ודם יושב על בימה שלו.
 - .19 שבע כתות של צדיקים בגן עדן.
 - 20. לשבע שמחות פניהם של צדיקים דומים.

Sources. 1. Abot 1.12. 2. Abot 2.1. 3. Abot 2.2. 4. Abot 2.10. 5. Abot 3.2.

6. Abot 3.10. 7. Abot 5.10. 8. Yom 5.6. 9. Suk 4.10. 10. Suk 5.2. 11. ARN 2 (S 14). 12. Mek 15.1 (L 2.6). 13. Mek 15.1 (L 2.19). 14. SNm 78.1 (H 74). 15. SNm 134.5 (H 180). 16. SNm 136 (H182). 17. SDt 3 (F 11). 18. SDt 9 (F 17). 19. SDt 10 (F 18). 20. SDt 10 (F 18).

UNIT FIVE

INTERROGATIVES

I Introductory text (ARN 4 [S 21])

פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והיה ר׳ יהושע הולך אחריו וראה בית המקדש חרב. אמר ר׳ יהושע, אוי לנו על זה שהוא חרב מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל. א׳ל, בני אל ירע לך, יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה. ואיזה, זה גמילות חסדים, שנאמר, כי חסד חפצתי ולא זבח [הושע ו׳ ו׳].

Once, Rabban Johanan b. Zakkai was leaving Jerusalem and R. Joshua, who was coming behind him, saw the temple in ruins. He exclaimed, Woe to us, for the place where the sins of Israel used to be explated lies in ruins. He replied, My son, do not torment yourself, for we have a form of explation that is as (effective as) that. What is it, then? Deeds of mercy; as it was said, For I desire mercy and not sacrifice [Ho 6.6].

1. The destruction of the temple at Jerusalem by the Romans in 70 CE was of enormous consequence throughout the Jewish world, not simply because of national pride but also. and perhaps more profoundly, for religious reasons. Without the temple, and, therefore, without the opportunity to offer atoning sacrifices, the people would remain with their sins before God for ever. From this abject situation, the rabbis were able to point to the prophetic tradition: love for one's neighbour and acts of mercy can take the place of sacrifices.

המילדת חָסָרִים, literally 'fulfilment of mercies', is the technical term for acts of kindness. Lists of such acts are to be found in Sot 14a, Ecclesiastes Rabbah 7.1–3, Targum Neofiti to Gn 35.9, Targum pseudo-Jonathan to Ex 18.20 and Dt 34.6, and, in the New Testament, Mt 25.35–40. Jewish tradition gave particular emphasis to attending weddings and congratulating newlyweds and to burying the dead and consoling the bereaved as acts of kindness (see PRE 16–17).

II Morphology

3. RH has also developed another interrogative structure:

Meaning	RH form
which (one)? (masc.)	איזהו, איזה
which (one)? (fem.)	איזרהי איזר
which ones? (common)	אניןלו

The forms אילו איזה, and אילו are composed of the old interrogative particle אילו איזה and the demonstrative pronouns אילו, זה, and אילו. In both manuscripts and printed editions, אילי, the proper form of the plural interrogative, is often written like the demonstrative אילי.

The form אָרְזָה, in the sense 'whither?, where is?, which?', is found seventeen times in the Bible. In RH, the singular איזה sometimes, as in our introductory text, has feminine reference and is to be pointed not איזה. איזה איזה איזה.

In LBH, at least as represented by Ecclesiastes, the feminine demonstrative π came to prominence as a phonetic variant of π , although it is also found, always in the company of π , in earlier texts (Jg 18.4; 2 S 11.25; 1 K 14.5; 2 K 6.19), as well as in Ezekiel (40.45), regarded as transitional between classical BH and LBH; eventually, in RH, the π form became lexicalized as π (which also appears twice in the Bible, at Ho 7.16 and Ps 132.12).

איזהרי and איזהרי are evidently composed of the interrogative and demonstrative particles followed by a suffixed pronoun; in important early manuscripts like K, these forms are also written as separate words: אָי זֶה הוּא אי זָה הוּא

4. M.H. Segal (1927, §82) claimed that the semantic development of the RH interrogative can be traced clearly within BH. Thus, at 1 S 9.18, אוֹ־זָה בִּיֹת הָרֹאָה, the ar does little more than emphasize אי as an independent interrogative, 'where?' (hence, 'where is the house of the seer?'), whereas at 2 K 3.8, אִי־זָה הַבָּרָך בְּעֵלֵה, the emphasis has passed to the demonstrative particle, so that the sense is not so much 'where?' as 'which?' (hence, 'which way shall we go up'?); this second usage is the one that survived, and is

clearly seen in texts like Ec 11.6, אין היקשר הוה אין היקשר הוה אין היקשר הוא 'which one will be successful, this one or this one?', where there is no trace of the locational sense found in the Samuel passage. To Segal's observations, we might add that the later, non-locational, meaning of אין is also seen in the early postbiblical book of Ben Sira (30.40), according to Segal's own reconstruction: by which way will you seek him?'.

III Grammar and usage

5. מ׳ is only used as a pronoun, whereas מָה can function as a pronoun or as an adjective. Both forms may be preceded by a preposition, for example, such with whom?', למ׳ 'to whom?', למ׳ 'to what?', etc.

6. In exegetical literature, the contraction קה is commonly used for קה הוא קה יאמי יאמו (יאמו א היא יא יא א א יי יאמו א היא יא יא יא יי text. Thus, at Mek 17.8 (L 2.138), רפידים מהו, literally, '*Refidim*, what is it?', means 'How is one to interpret *refidim*?' In the Tosefta and various *midrashim*, particularly Sifre to Deuteronomy, the expression הקהו אומי, literally 'what is it saying?', is also frequently employed to introduce one of a series of biblical citations and means 'what does this text add?' (here, as in the formula הוא יכן הוא אומר (יבן הוא אומר) always refers to a biblical text).

7. Although the combinations -מיש and -קה קה קי may represent indefinite pronouns, 'whoever, whatever' (see Unit 6.7), this is not always so. For example, they are used with very definite reference in the divine 'name' משאמר והיה עורלם 'the-one-that-spoke-and-the-world-was' (see the introductory text of Unit 4) and in the saying recorded at Abot 2.14:

דע מה שתשיב לאפיקורוס

Know what you have to reply to a heretic.

Sometimes, as in the Bible (e.g. 1 S 20.4 and Est 9.26), the relative particle (-שֶׁ) is omitted, for example אין לו מִי יִחִירָדּוּ 'it has no-one to make it permissible' (Men 4.3) and אין לי מָה אָשִׁיב 'I have nothing to reply' (Kel 13.7).

9. קה in particular is also found as part of numerous adverbial expressions, for example כָמָה 'for how much?', נַכְמָה 'how much?', יער כַמָּה far?', בְּשֶׁבִילְ אָה 'why?'. מְפְנֵי מָה 'for what reason?', and בְּשֶׁבִיל מָה account of what?'.

Frequently, a preposition is attached to an interrogative, as in

משלמי היו הבהמות

Whose were the cattle? (Mek 14.7 [L 1.201]). Compare Jon 1.7:

בְּשֶׁלֹמִי הָרָעָה הֵוֹאֹת לְנוּ

On whose account has this misfortune come to us?

10. Although איזה and איזה only function as pronouns, איזה, and איזה may be used as pronouns or as adjectives, for example

ורואים אלו האבנים הראויות להשתבר

And they examine which stones are likely to break (BM 10.1)

and

ואין ידוע אלו שהפכו ואלו שקדמו

And it is not known who have changed and who have progressed (TosNeg 2.7).

11. איזר, איזר, and אילו imply a choice, as in

על אלו הממאות הנזיר מגלח

For which contaminations does the Nazirite have to shave? (Naz 7.1)

and

ואיני יוֹדע איזה מכם

And I do not know which of you two (Naz 8.1).

Followed by the relative -v, they are employed demonstratively to specify one of a group of items, for example יָרָאָאיז שָׁיְרְצָה 'he will bring that which he wishes (from among the offerings promised)' (Men 13.7).

IV Phraseology

12. לְמָה הַדְּבָר דוֹמֵה 'what is this like?'---parables (or narrative meshalim) are usually constructed around a series of rigidly defined formulas:

A. מָשָׁלו מָשָׁלו מָשָׁלו מָשָׁלו מָשָׁלו מָשָׁל 'they recounted a parable';

B. לְמָה הַדְּבֶר דּוֹמָה (what is this like?, to what might it be compared?';

(to a(n)';

D. at the end, the parable's relevance to the lives of the audience or to biblical interpretation is usually stated, with such statements gen-

erally introduced by כְּדָ, תְכָן , כְּדָ, ילָכָד, etc., 'therefore, in the same way'. These narrative formulas are found not only in the rabbinic *meshalim* but also in the parables of the New Testament.

13. מָה רָאָה מָה רָאָה מָה רָאָה מָה רָאָה מָה רָאָד (what did he/they/you see?', a lexicalized expression meaning 'what is the reason why he/they/you?, what is his/their/your basis for?', for example:

אָמרוּ לוֹ לרַבּי נחוּנִיָא, מָה רָאיתָ לַחֲלוֹק מִדּוֹתיך

They said to R. Nchunia, What is your basis for distinguishing your norms (i.e. for establishing new rules) (Eduy 6.3).

It is commonly used in exegetical literature, for example מה ראו חכמים לומר 'On what basis do the sages interpret?' (SNm 77.4 [H 71]) and

מה ראית לומר עולה בעולה

What is your reason for saying one holocaust (may be offered) for another? (SLv 1.3 [W 5c]).

V Vocabulary

'tree' אילן

request' בַּקָשָׁה

הכשיר 'permit, make suitable or kosher'

make use of, benefit from'

'advantage' הַנְיָה

rizi 'take off sandal (etc.), perform the ritual of halisah (Dt 25.5-10)'

thermal waters' חַמּים

'Tiberias' מבריה

יבם' 'fulfil the law of levirate marriage, marry the widow of a deceased childless brother' (Dt 25.5-10)

expiation, atonement' כַפָּרָה

-שָּׁשָ 'when' (contrast BH כַּאַשָׁר)

י permitted' (from the root מָקּר)

beautiful' לאה

עברה 'transgression, sin'

יעשיר 'rich'

VI Exercises

- אָם אֵין אָנִי לִי מי לי, וּכְשָׁאַני לְעַצְמי מָה אַניי?
 - 2. דע מהלמעלה ממָך.
 - 3. צאוּ וראוּ אי זוֹ היא דרך טוֹבָה.
- . דַע מֵה שָׁחָשיב לָאָפּיקוֹרוס וֹדַע לפני מי אָקָה עָמל.
 - 5. מַה־נָּאָה אילָן זַה, וּמַה־נָאָה ניר זַה.
- בַּן זוֹמָא אוֹמֵר אִי זַה הוֹא חָכָם? הַלְמֵד מִכָּל אָדָם ... אֵיזַה הוּא גִבּוֹר? הַכּוֹבַשׁאֶת־יִצְרוֹ ... אֵיזָהוּ עָשִׁיר? הַשָּׁמַחַ בְּחִלְקוֹ.
- 7. הַלּוֹמִר [הַלְּמָר K] יִלִד לְמָה הוּא רוֹמֶה? ... הַלּוֹמֵר [הַלָּמָר K] וַכֵּן לְמָה הוּא רוֹמֶה? ... הַלּוֹמֵר [הַלְמֵר K] מִן־הַקּטַנִים לְמָה הוּא רוֹמה? ... הַלּוֹמָר [הַלְמֵר K] מן־הַזַּקַנים לְמַה הוּא רוֹמה?

8. חַכָּמִים אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל איזה מֵהֵן שִׁירְצָה.

ַרַבּי שָׁמְעוֹן אוֹמִר, מְיַבָּם לָאֵיזוֹ מָהֶן שֶׁיִרְצָה אוֹ חוֹלִץ לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֵׁיִרְצָה.

INTERROGATIVES

10. מה ראו ישראל לפדות פטרי מחמורים ולא פטרי סוסים וגמלים?

- 11. מה הדם מהנה למלאך או מה מהנה להם לישראל?
 - 12. מה ראית להשחית שער נאה?
 - 13. מפני מה המן משתנה להם לכל דבר שהיו רוצים?
- 14. מפני מה לא ברא המקום חמים בירושלים כחמי מבריה?
 - .15. ראה משה בעיניו מה שלא הלך יהושע ברגליו.
 - .16 ראו איזו עבירה עברתי וכמה בקשות בקשתי.
- 17. נאמר כאן שמחה ונאמר להלן שמחה מה שמחה האמורה להלן שלמים אף שמחה האמורה כאן שלמים.
 - .18 שלש מצוות ... איני יודע איזה יקדום.
 - 19. במה הכתוב מדבר?
 - 20. מה מים מותרים בהניה אף דם מותר בהניה, מה מים מכשירים את
 - זרעים אף רם מכשיר את הזרעים.

Sources. 1. Abot 1.14. 2. Abot 2.1. 3. K Abot 2.9. 4. Abot 2.14. 5. Abot 3.7. 6. K Abot 4.1. 7. Abot 4.20. 8. Ber 6.4. 9. Yeb 2.2. 10. Mek 17.8 (L 2.138). 11. Mek 17.11 (L 2.144). 12. SNm 22.6 (H 26). 13. SNm 87.2 (H 86). 14. SNm 89.5 (H 90). 15. SNm 136 (H 183). 16. SNm 136 (H 183). 17. SDt 64 (F 130.1). 18. SDt 67 (F 132). 19. SDt 71 (F 134) *et passim.* 20. SDt 71 (F 136).

UNIT SIX

INDEFINITE EXPRESSIONS

I Introductory text (Abot 3.9)

ַרְבִּי חֵנִינָה בֵּן דּוֹסָא אוֹמֵר, כָּל־שֵׁיִרְאַת חָשָׁאוֹ קוֹדַמֵת לחָכְמָתוֹ, חָכמָתוֹ מחַקַיֶּמֶת, וְכָּל־שֶׁחֶכְמָתוֹ קוֹדַמֵת לְיִרְאַת חִשָּׁאוֹ, אין חָכמָתו מחְכַיֶּמֵת. הוּא הָיָה אוֹמֵר, כָּל־שׁמַעַשִׁיו מִרָבּין מִחְכמָתו, חָכמָתו מחַקַיֵּמֵת. וּכְּל־שַּׁחֶכמְתו מִרְבָּה ממַעֵשִׁיו, אִין חָכמָתוֹ מִחַקַיֵמָת.

Rabbi Haninah ben Dosa says, All whose fear of sin exceeds their wisdom, their wisdom will endure, but all whose wisdom exceeds their fear of sin, their wisdom will not endure. He also used to say, All whose deeds are greater than their wisdom, their wisdom will endure, but all whose wisdom is greater than their deeds, their wisdom will not endure.

1. Haninah ben Dosa was a charismatic miracle-worker from Galilee. Some authors have compared him to another Galilaean, Jesus of Nazareth. Haninah's declaration emphasizes the tension that exists between study and practice. The dialectic contrast in which the statement is couched is typical of Semitic rhetoric. But Haninah does not claim that the one excludes the other, as if wisdom and practice/piety were incompatible. Set against the isolated wisdom of the scholar, which can lead to pride, he affirms the superiority of charity and humble piety, which form the basis of a pure and enduring wisdom.

II Morphology

2. RH's only indefinite pronoun is כָּלוֹם (not) anything, nothing', which, according to M.H. Segal (1927, §437) probably has its origins in כָּלֹ־מָאוּמָה (literally, 'all something', i.e. 'everything, anything').

3. Other terms that function as part of indefinite expressions, in RH as in BH, include:

A. the interrogatives מ׳ who?' and מָה what?';

B. various nouns of generalized reference, such as שָׁרָם and שֹׁישׁ 'person', ישָׁרָם 'someone', כָּלוו', and יָּבָר 'hing';

C. a number of grammatical constructions.

III Grammar and usage

4. The indefinite function of אָדָם 'person, (some)one', כָּל־אָדָם 'everyone, anyone', and כָּל־דָרָר 'no-one', of יָדָר 'some)thing', and כָּל־דָרָר 'no-one', of יָדָר 'nothing' can be seen at Abot 4.3:

אַל תַהי בָז לְכָל אָדָם ואַל תּהי מַפּליג לכָל דְּבָר, שָּאין לְךָ אָדָם שַׁאין לו שַעָה וָאִין לַךְ דְבַר שֵׁאין לו מַקום

Do not despise anyone and do not allow anything to seem impossible to you, for you will find no-one for whom there is not a time and nothing for which there is not a place.

In fact, this usage is presaged in the Bible, where we find at Ec 9.15 the following:

ואָדַם לא זַכֵר אֵת־הַאישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא

And nobody had mentioned that poor man.

 ςc may be used as an adjective with any noun, giving that noun a general or indefinite sense, as in

כָּל הוֹרָה שָׁאין עָמָה מִלָאכָה

Any (study of the) Torah that is not accompanied by work (Abot 2.2),

כָּל כָּגַסִיָה שֶׁהִיא לְשֶׁם שָׁמִים

Any assembly that gathers in the name of heaven (Abot 4.11),

and

כָּל כּחִבִי הַקָּרַשׁ ... וְאַף עַל פִּי שָׁכָּחוּבים בְּכָל לְשׁוֹן

Any holy writings ... in whatever language they are written (Shab 16.1).

In addition, the formula בְּכָל־מָקוֹם 'in every case, whatever the circumstance' is used to confirm the overall validity of a conclusion.

5. The expressions (אָל-שָׁהָוֹא , בָּל-שָׁהָיָא , and בָּל-שָׁהָן are employed as adjectives or pronouns and convey the sense of 'whatever it (e.g. quantity, character, etc.) might be', for example בּבָּחָמין בָּל שֵׁהוּא נפּקּחמין בָּל שָׁהוּא נפּרין וּאַרָין בּרָל שָׁהוּ (Shab 1.11) אַרּוּ אָסוּרִין וָאוֹסְרִין בְּכָל שָׁהוּ (these things, whatever quantity, are prohibited and cause prohibition' (AZ 5.9).

6. Statements of universal validity usually begin with כָּל־ followed by participle (see the exercises at the end of the unit), as in several *mishnayot* from Abot, for example שָׁמַיָם שָׁמַיָם יָאַמיָם אָמָיָם יanyone who profanes the heavenly name' (4.4).

- כָּל־שָׁ- 'whoever' is used in the same way, for example כָּל־שָׁwhoever is not able' (Hag 1.1).

7. The interrogatives מי and מי can also have indefinite significance, particularly in the sequence מ'קה ש' מ'קה ש' whoever, whatever' (see Unit 5.7) and especially when preceded and reinforced by כָּל־, as in מַּרְכָה לָכָל מִישֶׁיךְצָה feeding whomsoever' (BB 8.7). In the earliest stages of Hebrew, מַשְׁרָישׁ appears to have had a similar function, as at Dt 33.11: יָשָׁרִיקוֹמוֹן 'whoever rises up'.

8. The terms [א] (מְשָׁהוֹןא), מְשָׁהוֹן and מְשָׁהוֹן have the sense of 'something, any amount, the smallest quantity' and are usually employed with adverbial force, for example אדם מועה משהו 'whoever is wrong in the smallest matter' (Pes 11b), אדם מועה משהו הברזל ממית במשהוא, (Pes 11b), הברזל ממית במשהוא), iron kills, whatever its size' (SNm 160.5 [H 217]). In AZ 5.8, הברזל משהוא is found alongside כָּל-שָׁהוּא in the same sense; M. Bar-Asher (1990a, 208) claims that in Babylonian amoraic literature the first form eventually replaced the second.

9. כּלוּם is usually found in negative sentences of the type כּלוּם 'he didn't do anything', for example בּלוּם כּלוּם יש the third and the fourth don't have anything' (Qin 2.3), although it can function as a negative word in its own right, as in כלום יש לו עלינו אלא גשמים 'he has nothing for us except rain' (MS Erfurt TosSot 3.7, the import of which is clearer in MS Vienna: 'he only inconveniences himself for us to the extent of giving us a couple of drops of rain').

10. מְקְצָח '(a) part (of), some (of)' (derived from מְקְצָח 'from the end of') has a partitive function and usually governs a genitive, for example

מַקְצָתָן רְעֵבִים וּמַקְצָתָן שְׁבֵעִים

Some of them were hungry and some of them were sated/ While some were hungry, others were sated (Abot 5.8).

11. An indefinite structure is also formed by partitive קי 'some (of)', as at Mek 15.18 (L 2.80): רפש מהם, הרג מהם, ירג מהם, 'some he seized, others he slaughtered, others he crucified' (see also Unit 22.14).

12. [ה] 'so-and-so, such-and-such' can be used pronominally or adjectivally with reference to both persons and things, as at Yeb 16.6:

איש פּלוֹני בֶן אִישׁ פּלוֹני מְמָקוֹם פָּלוֹנִי מְת Such-and-such a person, the son of such-and-such a person, from such-and-such a place, is dead.

13. Statements of general application, in which the subject is not specified (with a second or third person form of the verb or a participle [see Unit 19.11]), comprise a further class of indefinite expressions. An example is

אם לְמַרְהָ הַרְבָה נוֹתנים לְךְ שֶׁכָר הַרְבָּה If one has studied (literally, 'you have studied') much Torah, one will be given (literally, 'giving to you') an abundant reward (Abot 2.16).

To this category belongs the standard formulation of conditional sentences in legal and sapiential contexts (see Units 17.10–12; 19.19; 28.4–5), for example קרא ולא דקדק באותיותיה. יצָא 'if one reads, albeit without clearly enunciating the letters, one has fulfilled one's obligation' (Ber 2.3) and הכוחב נכָסִיו לְבָנָיו צָרִיך שִיכּחֹב 'if a person assigns their property to their children, that person must write it down' (BB 8.7).

IV Phraseology

14. ריש אומרים 'there are those who say', a formula employed to introduce divergent opinions.

15. מְכָּל־מָקוֹם 'in every case, whatever the circumstance' (see above, §4). This appears to be a loan-translation from Greek ἐκ παντός τρόπου:

תלמוד לומר, קדוש יהיה [במדבר ו׳ ה׳], מכל מקום The text says, It will be holy [Nm 6.5]---whatever the circumstance! (SNm 25.5 [H 31]).

V Vocabulary

despise' בַּוָה

ללרת 'drought'

clarify, select, choose' בָּרַר

- ישבעה גופי עברה 'body, essence' (as in שבעה גופי עברה 'the seven basic transgressions, the seven capital sins')
- יהריא 'bring' (hi. of בוא); in liturgical language, 'offer'; in exegetical texts, 'include, cite, expound'
- יסעתין בניזה 'load, carry, demand, require', מעתין בניזה 'requiring safekeeping'
- y; 'go out'; in legal parlance, 'fulfil an obligation'

קטטים (plural לסטים; ληστής) 'robber'

מוֹעָדוֹת (plural of מוֹעד 'appointed time') 'days on which festivals are held, holidays'

יממון 'money, wealth'

metal' מַתַּכָת

יסבר פנים ; hope' סבר יסבר יסבר יסבר

'give/take tithe' עשר

'pepper' פּלְפָל

(plural פּוּרעָניה) 'punishment, retribution'

קעַט-רָבָה 'increase-decrease', מְעַט-רָבָה (pu. participles employed as adjectives) 'much-little'

לאָבָה 'drawing of water', בית הָשׁוֹאבָה 'house from where water is drawn' (in reference to the temple fountain in the court of the women, from where water was carried in procession for libations during the festival of Succoth)

למשחרית 'dawn, morning, morning prayer (in synagogue)'

VI Exercises

- וְהֶוֹי מְקַבְּל אֶת כָּל הָאָדָם בַּסבָר פָּנִים יְפוֹת.
 - 2. כָּל הַמַּרְבֶּה דְבָרִים מִביא חֵטָא.
- אָיזוֹהִי בֶּרֶך שָׁרָה שָיָבֹר לוֹ הָאָדָם? כָּל שַהִיא תפארת לעוֹשָה ותפאַרת לוֹ מִן הָאָדָם.
 - .4 סַרְבָּה צְדָקָה, מַרִבּה שָׁלוֹם. קָנָה שׁם מוֹב, קָנָה לְעַצמוֹ.
 - כָּל הַפּוֹרֵק מְמֶזוֹ עֹל חוֹרָה, נוֹתְנין עָלִיו עֹל מַלְכוּת ועֹל דְרֵךְ אָרֵץ.
- הַמְחַלֵּל אֶת הַקֶּדְשִׁים וְהַמְבַזָּה אָת הַמּוֹעֵדוֹת ... אין לו חל לְ לָעוֹלָם הַבָּא.
 - 7. אֵיוֶהוּ הָכָם? הַלּוֹמֵד מִכְּל אָדָם.
 - וֶדֶוֹי שְׁפֵּל רוּחַ בִּפְנֵי כָל אֶדָם.
- 9. שְׁבְעָה מִינֵי פּוּרְעָנִיוֹת בָּאִין לְעוֹלָם עַל שׁבְעָה גוּפִי עַבָרָה, מַקְצָתֶן מְעַשִּׁרִין וּמִקַצָתן אֵינָן מְעַשִּׁרִין, רָעָב שִׁלבַצַּרִת בָּא מַקְצָתָן רעבים וּמַקְצָתן שְׁבַעים.
 - .10 הַקוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיע לִאָזְנוֹ, יָצָא.
 - .11. איזהו קטו? כָּל שָׁאינו יכוֹל לְרְכּוֹב עַל כּחפיו שׁל אָביו.
- 12. מִי שֶׁיֵשׁ לוֹ אוֹכְלים מְרוּבִּים וְנְכָסִים מוּעָטים [מְמוּעָטים K], מִביא שׁלָמים מְרוּבִים ועוֹלוֹת מוּעָטוֹת [מְמוּעָטוֹת]]
 - 13. פּלְפָּלָת כָּל שֶׁהיא ..., מיני בשָׁמִים ומיני מָחָכוֹת כָּל שֵׁהַן.
 - 14. כְּלֹ מִי שֶׁלֹא רָאָה שֹׁמִחַת בִּית הַשּׁוֹאֵבָה לא רָאָה שֹׁמחָה מִיָמָיו.
 - .15 אף אדם הראשון לא טעם כלום עד שעשה מלאכה.
 - .16 שמעו לסטים ובאו ... נטלו ממנו כל ממונו, לשחרית אין לו כלום.
 - ?המשביע אני עליך, לא ראית לפלוני יוצא מחוך ביתי טעון כלים?
 - 18. למה הדבר דומה? למי שאמר לו רַבּוֹ.
 - .19 למה נאמר, כי יפליא [במדבר ו׳ ב׳]? להביא את מי שיודע להפלות.
 - .20 גלוי היה לפני הקב״ה שהברזל ממית במשהוא.

Sources. 1. Abot 1.15. 2. Abot 1.17. 3. Abot 2.1. 4. Abot 2.7. 5. Abot 3.5. 6. Abot 3.11. 7. Abot 4.1. 8. Abot 4.10. 9. Abot 5.8. 10. Ber 2.3. 11. Hag 1.1. 12. Hag 1.5. 13. Shab 9.6. 14. Suk 5.1. 15. ARN 11 (S 45). 16. ARN 11 (S 47). 17. Mek 22.3 (L 3.107). 18. SLv 1.2 (W 4c). 19. SNm 22.3 (H 25). 20. SNm 160.5 (H 217).

UNIT SEVEN

REFLEXIVE AND RECIPROCAL STRUCTURES

I Introductory text (Pea 1.1)

אלו דברים שׁאָדָם אוֹכִל פֵּירוֹתִיקָם בָּעוֹלָם הַזָּה והַקֵרן קַיְמֵת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, כִּבּוּד אָב וָאָם וּגִמילוּת הֵסָדים וַהֵּבָאַת שָׁלוֹם בּין אָדָם לַחַברוֹ, ותַלמוּד תּוֹרָה כַּגֵּגִד כַּלֶם.

These are the things whose fruits one enjoys in this world and whose capital remains for one in the world to come: honouring one's father and mother, acts of kindness, and making peace among people. But the study of the Torah takes in all of them.

1. Judaism holds that any action, good or bad, must have its recompense; if that has already come in this life it must not be expected again in the next. However, certain deeds, such as those mentioned in this text, endure for ever, and reward for them is obtained not only in the present world but throughout eternity. The belief in heavenly reward/punishment also underlies numerous New Testament texts, such as Lk 6.20–38 (the beatitudes), 14.12–14, and 18.28–30 (a further instance of a double reward, both on earth and in heaven).

In the final clause, the expression כַנַר conveys the idea of 'correspondence' (see Unit 26.6A), and we might translate more literally as 'the study of the Torah corresponds to all of them'. דָלְמָד דּוֹרָה 'study of the Torah' has to be understood in an extended sense that encapsulates both study and practice: the Torah tells us exactly how to carry out good deeds and prevents us from claiming ignorance of them.

Note that in the first line K reads מחקימה 'is raised' for קימה 'stands (i.e. 'remains')', employing the *Hitpa'el* in its 'middle' sense (see Unit 15.10D).

II Morphology

2. RH lacks specific reflexive or reciprocal pronouns ('myself', etc.), making use instead of:

A. -ל followed by a suffixed pronominal object (ל, ל, ל, etc.); B. the Nif'al and Hitpa'el/Nitpa'al conjugations of the verb; C. various expressions based on nouns such as עפש 'soul', דיים, 'life', נפש 'body', נים' 'heart', and, most importantly, נעש 'bone'.

III Grammar and usage

3. -5 followed by pronominal suffix.

A. The construction is commonly used to express the reflexive, as in BH, for example וַיָּקָח לוֹ לְמָך שָׁתִי נָשִׁים 'and Lamech took two wives for himself' (Gn 4.19), with which Abot 2.7 might be compared:

קנה לוֹ דְבְרֵיחוֹרָה קְנָה לוֹ חַיֵּי עוֹלָם If one acquires for oneself the words of the Torah, one acquires for oneself the life of the world to come.

However, K omits i^{\flat} both times, indicating that it is a kind of 'superfluous dative', which adds little to the meaning of the text; for a similar phenomenon in K, see Unit 1.11.

B. Especially with verbs of motion, the construction can carry instead a 'middle' or 'ingressive' sense, as at AZ 5.4, הָלָך ל' 'he betook himself, he went away', Mek 12.1 (L 1.7–8), אברחלי... אלך ל' shall run away ... I shall go away', or Hor 1.2, הלך לו למדינת הים 'he kept himself at home ... he betook himself to a distant land'.

C. Ambiguity is often inevitable and only the context can show whether, for example, $i \neq j$ means 'he said to another' or 'he said to himself, he thought'.

עצם 4.

A. With pronominal suffixes attached, עצם 'bone, essence' forms not only an emphatic demonstrative ('this very'; see Unit 2.8–9) but also an authentic reflexive pronoun, as in קַרָה שם מוב קָרָה לעַצמו 'whoever gains repute, gains it for himself' (Abot 2.7).

B. Apart from לעצמו לעצמו, the forms בעצמו מעצמו also occur. Their precise meaning can only be resolved in context: 'by oneself', 'separately', 'on one's own initiative', 'with one's own abilities', 'without coercion', etc. At Shab 19.2, 'שנא ייני אינע און הבעצמו ווה בעצמו ווה בעצמו, 'without coercion', etc. At Shab 19.2, 'similarly, AZ 58b, יבי ווה בעצמו ווה בעצמו, appears to mean that BH and RH are autonomous languages (see Introduction); at Ber 1.3, ווסבגים לעצמה ולשנון הכמים לעצמה (see Introduction); at Ber 1.3, ווסבגים לעצמה בעצמי מפני הַלַּסְטָים, the sense is 'I myself was in danger because of the thieves'. At SLv 1.15 (W 9a), to indicate that in the burnt offering of birds the head and the body are burnt separately, we find birds the head and the body are burnt separately, we find of itself'. A variant of הראש לעצמו והנוך לעצמו 'of itself', as at BM 7.9: האש לעצמו והנוך 'שנא כמול'.

C. בִּיוָ לְבִין עַצְמָן, בֵינוֹ לְבִין עַצְמָן, literally, 'between himself and himself', 'between them and themselves', etc., implies 'on his/their own, in private, in a hushed voice', and so on. At Bik 1.4, private prayer (בִּיוֹ לְבֵין עַצְמוֹ) is dis-

tinguished from that of the synagogue:

וּכְשָׁהוּא מתְפַלֵּל בִּינוֹ לְבִין עַצמוֹ, אוֹמָר ... וּכשָׁהוּא בִבִית הָכָנְסֵת, אוֹמָר And when he prays on his own, he says ... and when he is in the synagogue, he says.

5. Expressions using נפש, חיים, and גוף.

A. The following example (Abot 4.5) shows how the reflexive is expressed in the first half by the *Nif* al and in the second by D?.

כָּל הַנַהֲנָה מדּבְרִי חוֹרָה נוֹמֵל חַיָּיו מִן הָעוּלָם All who gain themselves (financial, etc.) advantage from the words of the Torah are taking themselves (literally, 'his life') away from the world (i.e. they are working towards their own destruction).

B. ששט is commonly used with reflexive significance in BH, for example Jos 23.11: וְשָׁמְרְהָם מאָד לְנָפָשׁׁתִיכם 'and watch yourselves closely'. The same usage continues. although less frequently, in RH. as. for example, at SNm 131.1 (H 169): אבדת את ממונך ואבדת את ממונך, 'you have lost your soul and you have lost your money'.

C. The only rarely occurs in reflexive structures, for example:

ולא מָצָאתי לַנּוּף טוֹב אָלָא שׁתִיקָה

And I have found nothing better for myself than silence (Abot 1.17); כָּל הַמְּכַבּד את הַתוֹרָה, גּוּפוֹ מִכִבְּד עֵל הַבּריוֹת

Everyone that honours the Torah is honoured themselves (literally, 'his body') by humankind (Abot 4.6);

עדות שבגופה

Testimony concerning oneself (TosKet 1.6).

6. The common formula קבל עַל followed by a suffixed pronoun referring to the subject has the reflexive value of 'take upon oneself, accept, commit oneself', as in הַבּקבָל עָלִי להיֹת חָבִר 'one who commits himself to be a member of a group'.

7. Just as RH has no specifically reflexive pronoun, neither does it have one that expresses reciprocity ('one another', etc.). Instead, it employs the following devices.

A. Repetition of the demonstrative, as in BH, for example:

שחררו זה את זה

They freed one another (Yeb 11.5);

בזמן שהן מעידות זו את זו

When each testifies concerning the other (Ket 2.6).

B. The BH collocation איש ... רְשַ 'one ... one's companion' (e.g. Gn 11.3), as in בָּד' שָׁלָא יָכּוּ איש אָת־רְשָהוּ 'so that they do not injure one another' (Pea 4.4);

C. אָבָר 'colleague, companion' followed by a suffix that refers to the accompanying noun, especially in the construction בין ... לְחֲבָר', literally, 'between (a person/thing) ... and their colleague', that is, 'some with others', 'between these and those', 'reciprocally', etc.; examples include:

הַבָאָת שָׁלוֹם בּין אָדָם לַחֲבָרוֹ

Making peace between one person and another (Pea 1.1, quoted in the introductory text);

אָם אין בֵּין קוָה לַחֲבָרוֹ שׁלשָׁה טפָחים

If from one reed to another there is not a gap of three palms (Kil 4.4, illustrating how הָבֶר can be used of things as well as persons and animals).

D. The Nif'al form והלקו 'they were divided', expressing discrepancy (see Unit 15.7C).

IV Phraseology

8. אחתיב בופשו 'being responsible for one's (loss of) life, condemning oneself, placing oneself under sentence of death', for example

כַל הַמָּחָחִיב בּנַפּשׁוֹ אינוֹ מְשָׁלָם מָמוֹן

No-one sentenced to death pays a fine (Ket 3.2; see also BQ 3.10; Abot 3.4, 7-8; Hul 1.1).

9. ביו לבין עצמו 'privately, on one's own' (see above, §4C).

10. קבל עָלָיו 'take upon oneself, commit oneself' (see above, §6).

11. לא יאָרָה אָדָם לְחֲבָרוֹ 'let no-one say to their neighbour, let nobody say to anyone'; for example

ולא יאמר אָדָם לַחַברוֹ בירוּשָׁלִים, הילָד יין ותן לי שמן

In Jerusalem let no-one say to their neighbour, Drink wine and give me oil (MS 1.1; see also Shab 23.3; BM 5.9; Sanh 4.5; Abot 5.5).

V Vocabulary

vanity, emptiness, annulment, uselessness' בַּמַרָה free (person)' בֵּן־הֹריו (creature, human being' (plural בריות 'humankind') הבאה 'bringing, taking' i.e. יה' behold' and לד' to you') 'here you are' הי (i.e. הילך 'cautious, prudent' והיר 'guilty, condemned', התחיב 'be guilty, condemned', התחיב 'exemptunder obligation' יmint' מבע 'Jethro' (Moses' father-in-law) -v 'D' 'in order that, so that' corresponding to, opposite' כנגד wet and dry, liquid and dry food' (expressing totality) לחויבש 'coin' מטבע 'ריק (plural פרית) 'fruit' 'deprive oneself, abstain' צער

'necessity' צרך

יקל ווואר 'light and heavy', in the sense of 'how much more!', קיומר 'if this is so ... how much more the other!'

'horn, principal, initial investment'

יָשׁאָת 'power, authority, government, liberty, permission', יִין רָשׁאָת יין רָשׁאָת יין מַצְוָה ... יַין רָשׁא

'wine that it is prescribed to drink ... wine that one is free to drink' שרויקוה 'silence'

VI Exercises

- וּכִּשָׁאַנִי לעַצְמי, מָה אַני?
- 2. כָּל יָמֵי גְּדַלְחִי בִין הַחֲכָמִים, וְלֹא מָצָאָתי לַגוּף טוֹב אָלָא שָׁתִיקָה.
 - . אַל הַאָּמֵן בַּעַצָמָד עַר יום מוֹחָד.
 - בווי זהירין בָּרָשׁוּת, שָׁאֵין מַקָרְבין לוֹ לָאָדָם אֵלָא לַצֹרֶךְ עַצְמָן.
 - הַמְפַּנֵה לבוֹ לְבַשֶּׁלָה, הֵרִי זֶה מחחיב בְּנַפְשוֹ.
 - . יש חיב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו.
 - . הַמַקַבְּל עַלָיו להיות חָבֵר אֵינו מוֹכֵר לעַם הָאָרֵץ לַח וְיָבָשׁ.
- 8. מִישֵׁחֵציוֹ עָבָד וָחַצִיוֹ בָּן חֹרִין עוֹבִד את רַבּוֹ יוֹם אחָד ואת עַצָמוֹ יוֹם אחָד.
 - 9. אם נטמאו ידיו, נטמא גופו.
 - 10. אָם אין בִין שורה לְחֵבֵרתָה שָׁש עֲשָׁרה אַמָה, לא יָביא זַרע לְשָׁם.
- 11. לא שכור אָדָם פּוֹעַלִים בַשָּׁכָת, ולא אמר אָדָם לַחֲברו לשכור לו פּוֹעַלים.
 - 12. אָדָם טוֹבַע כַּמָה מַטּבָעוֹת בָּחוֹתָם אַחָד, וְכָּלָן דּוֹמין זֵה אָת זָה, וּמֶלֶך
 - מַלְכִּי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּדְ הוּא שָׁבַע כָּל הָאָדָם בּחוֹחָמוֹ שִׁלְאָדָם הָראשוֹן, וְאִין אִחָד מָהֶן דּוֹמֵה לַחֵבְרוֹ.
 - .13 לא יניח אדם עמרה מעצמו בראשו, אבל אחרים יניחו לו
- .14 ומה אם המצער נפשו מן היין צריך כפרה, ק״ו למצער נפשו על כל דבר.
 - .15. ישמור את נפשך בשעת המיתה.
 - .16 אם יתרו הותנו של מלך לא קיבל עליו, ק׳ז לשאר בני אדם.
 - .17. כדי שלא יאמר אדם לחבירו, נלך ונעלה לירושלים.
 - 18. וישמע י׳ [במדבר יב׳ ב׳], מלמר שלא היחה שם בריה, אלא בינן לבין עצמן דברו בו
- 19. אבדת את נפשך ואבדת את ממונך ... אבדת את עצמך ואבדת את כבודך.
 - .20 אמר להם, לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקדש אני אומר לכם.

Sources. 1. Abot 1.14. 2. Abot 1.17. 3. Abot 2.4. 4. Abot 2.3. 5. Abot 3.4. 6. BQ 3.10. 7. Dem 2.3. 8. Eduy 1.13. 9. Eduy 3.2. 10. Kil 4.8. 11. Shab 23.3. 12. Sanh 4.5. 13. ARN 11 (S 46). 14. SNm 30.2 (H 36). 15. SNm 40 (H 44). 16. SNm 80.1 (H 76). 17. SNm 89.5 (H 90). 18. SNm 100 (H 99). 19. SNm 131.1 (H 169). 20. SDt 5 (F 13).

UNIT EIGHT

THE RELATIVE PRONOUN SHE-

I Introductory text (Abot 3.17)

כָּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרָבָּה מַמְעֲשִׁיוּ, לְמָה הוּא רוֹמָהיּ לִאילָן שִׁעַנְפָיו מרָבִין וִשְּׁרְשִׁיו מוּעָשִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרֵהוּ והוֹפְכָהוּ עַל פָּנָיו, שַׁנַאָמָר, וְהָיָה כִּעַרְשָׁר בְּעַרְבָה וִלֹא יְרְאָה כִּי־יָבוֹא טוֹב ושָׁכַן חַרדים בַּמַדבָר אֵרֵץ מלחָה וְלֹא חַשָׁב [ירמיה יז׳ ו׳]. אֲבָל כְּל שַׁמַעַשִׁיו מְרָבּין מַחָּכְמָחוֹ, לְמָה הוּא רוֹמָהי לאילָן שֵׁעַנָפִיו מוּעָטין וְשָׁרָשִׁיו מְרָבִין, שָׁאַפּלוּ כָּל וְהָרּוּחוֹת שֶׁבְעוֹלָם בָּאוֹת וּנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אִין מוּיזוֹת אוֹחוֹ ממּקוֹמוֹ, שַׁנָאמָר, וְהָרּוּחוֹת שֶׁבְעוֹלָם בָּאוֹת וּנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אִין מוּיזוֹת אוֹחוֹ ממּקוֹמוֹ, שֶׁנָאמָר, וְהָרָהוֹת שְׁבָעוֹלָם בָּאוֹת וּנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אִין מוּיזוֹת אוֹחוֹ ממּקוֹמוֹ, שָׁנָאמָר,

Those whose wisdom exceeds their works, what are they like?: a tree whose branches are abundant but whose roots are few, and when the wind blows, it uproots it and knocks it over, as it was said. He will be as a tamarisk in the steppe, and will not recognize good when it comes, for it inhabits a burning desert, salty and inhospitable land [Jr 17.6]. However, those whose works exceed their wisdom, what are they like?: a tree of few branches but abundant roots; even if all the winds in the world were to come and blow against it they could not move it from its place, as it was said, He will be as a tree planted next to water, taking root alongside a stream; when the heat comes it will not be afraid, its foliage will stay green; in a year of drought it will not take fright, it will not cease yielding fruit [Jr 17.8].

1. The explanation and application of Scripture is the most typical function of *midrash*. In the passage above, two texts from the prophetic tradition are adduced in settlement of the issue, possibly more theoretical than real, of the pre-eminence of wisdom (study of Torah) or deeds (fulfilment of Torah).

The same question, couched in very similar terms, is found in the New Testament, where, at Mt 7.24–25, we read of those who hear and practise what they hear (wisdom with deeds) and of others, who hear but do not put what they hear into practice.

In its version of the introductory text, K lacks the biblical quotations, so the passage is also of significance for the study of the development of *midrash* as a literary genre and how this influenced the textual transmission of the Mishnah.

UNIT EIGHT

II Morphology

2. The BH relative pronoun אָשָר is almost completely replaced in RH by -שָ, with אָשָר reserved only for biblical quotations and liturgical texts. Where possible, -ש is accompanied by strengthening of a following consonant, extending even to *resh* in the eastern tradition and occasionally in K, as at RS 1.7, 9: שְׁרָאָה, שְׁרָאָה, שִׁרָאָה, שִׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, אַרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שׁרָאָה, שָּׁרָאָר

3. - \emptyset cannot be regarded as a shortened form of אַשֶׁר that has developed over time, as it is also present at the earliest stage of Semitic in the form of Akkadian ša, as well as in Phoenician 'š (with prosthetic *alef*) and Punic š-. In the Bible, it is attested in passages like Jg 6.17 (אוֹה מִרְבָר עִם׳) 'the sign of which you spoke to me'), four more times in Jg 5-8, as well as in other early texts.

4. Probably because it was regarded as a northern colloquialism, $-\psi$ disappeared from the literary idiom of BH but re-emerged in the LBH period (in Ca, Ec, Ps, Jon, and Lm), where it alternates with $\neg\psi$, then, appears to be a dialect form that was conserved in the vernacular language. E. Qimron (1986, 82–83) claims that while - ψ was rejected at Qumran as inappropriate for literary composition, the many instances in the Scrolls of $-\psi$ (and more specifically ψ). In the Copper Scroll and 4QMMT, ψ is used extensively.

III Grammar and usage

5. - \vec{v}'s origins as a demonstrative particle is reflected in its use both as a relative pronoun in relationship to an antecedent and as a conjunction in relationship to a following clause. A text such as

ברוך ׳׳ שלא נתנו מרף לשניהם

6. - Ø as relative.

A. Like BH - # is indeclinable and requires further grammatical specification through the use of suffixes referring to the antecedent, which are attached to verbs or prepositions. Retrospective determination of this kind is exemplified by

כָּל תּוֹרָה שַׁאֵין עָמָה מלָאכָה

Any Torah with which there is not (literally, 'which there is not with her') work (Abot 2.2),

שָּׁרֵה שָׁקַצְרוּהָ גוֹיִים

A field that gentiles harvested (literally, 'that harvested her') (Pea 2.7),

and

זו שעה שנלכדה בה ירושלם

That is the hour at which Jerusalem was captured (literally, 'which was captured at her') (SLv 26.33 [W 112b]).

B. -שָׁ can also be retrospectively determined by an adverb of place (בשָׁ 'there', בּוֹס 'from there', and יְלָשָׁם 'to there', equivalent to הַמָּאוֹה, and (לֹחֹלָה) when the antecedent is הָמָקום 'place' or has spatial reference, for example שָׁהָלָך לְשָׁם 'the place to which he went' (Pea 4.1). The same usage is common in BH (e.g. 2 K 6.2).

C. Retrospective determination may be omitted when there is no question of ambiguity, as in דבקלים שאין אַנְשָׁים השָׁחַדָּל להיוֹת איש 'and in the place that (i.e. 'where') there are no men, make the effort to be a man' (Abot 2.5).

D. -שָׁ's originally demonstrative function is especially clear when it has as antecedent מִישׁ 'who?', מָישׁ 'what?', or 'ג' 'all', in structures like -מִישׁ 'who(m)ever', -שָׁהוּא סָה שָׁהוּא סָה שָׁהוּא מָה שָׁהוּא ימון 'whatever', and ג'-שָׁהוּא ימון 'all'anyone who(m)' (see Unit 6.5–8).

E. For the particle ガゼ (i.e. -ゼ followed by -ゲ 'to, of') and the independent possessive pronoun, see Unit 4.

F. Relative -D is sometimes preceded by MN with no clear antecedent. The resulting construction, -D M 'that which' may function as an object or as a subject, but its primary rôle is to indicate a greater degree of determination, which is sometimes best expressed by rendering -D M as 'with regard to that which'. In BH, a similar formulation, MD, occurs in structures incorrectly classified as independent relative clauses, which are in reality clauses introduced by determinative NgC (see Meyer 1992, §115.5B-C, where Gn 49.1 is cited; for the demonstrative function of TM, see Unit 2.7). Examples of -D M include:

את שצריך כפרה, יצא מת שכיפרה לו נפשו

With regard to that which requires explation, the dead are excluded as their soul atones for them (SNm 4.5 [H 7]);

אָת שֵׁדָרכּוֹ להַשְׁבּיל, יַשְׁבּיל

That which it is customary to immerse, let it be immersed (AZ 5.12);

אֶת שָׁאֶסוּר משוּם נִבְלָה, אָסוּר לְבַשָּׁל בּחֶלָב

That which is prohibited because it is carrion, it is prohibited to cook in milk (Hul 8.4).

7. - v as conjunction.

UNIT EIGHT

B. Rarely, - \$\vec{p}\$ also introduces direct speech, as in:

אמר לו בגזירה שתאכל את הדג

He strictly commanded him, Eat the fish (Mek 14.5 [L 1.195]); הַעִיד רַבִּי פַפַּיַס ... שָׁאם גִּלֵח אֵת הָרָאשׁוֹנָה יוֹם שָׁלשִׁים

Rabbi Papias gave testimony ..., If one shaves for the first time on the thirtieth day (Naz 3.2);

נאמן אדם לומר שאמר לי אבא

Deserving of credit is one who says, My father said to me' (TosKet 3.3).

Usually, though, direct speech is introduced by an oath formula of the kind -אָרָבוּשָׁה אָ, -שָׁבוּשָׁה שָׁ, -שָׁבוּשָׁה אָרָן שֶׁ, all of which mean 'most truly', 'I swear', etc. The following example comes from SNm 15.2 (H 20):

ואמרה האשה אמן אמן (במדבר ה׳ כב׳), אמן שלא נטמיתי, אמן שלא אטמא

And the woman will respond, Amen, amen [Nm 5.22]: Truly I have not defiled myself, truly I shall not defile myself.

The formula - Digit 'swear that' with personal subject is also used in this context, for example

נשְׁבַע אֲני בִּשָּׁמִף הַגָּדוֹל שָׁאִיני זָז מִכָּאן עַד שֵׁאָרַחָם עַל בְּנַיְדְ I swear by your great name, I shall not move from here until you take pity on your children (Taa 3.8).

C. After a biblical quotation, -t can have explanatory or exegetical value, 'meaning/teaching/showing that', 'that is to say', etc., for example

ומרעה זרע (במדבר ה׳ כח׳), שאם היתה עקרה, נפקדת

And she will have offspring [Nm 5.28], (which is to say) that if before she was barren, now she is visited (with children) (SNm 19.3 [H 23]).

A fuller version of the formula, -שָלָמָד שָׁ 'teaching that' or -שָׁל 'declaring that', is often found.

Frequently, though, 'exegetical' - שָׁ has a final sense, 'in order that, so that', as in the common formula שלא יאכזי (this is written) so that one might not say' (see also Unit 30.6).

D. Alone or in combination with a preposition, for example - עָר שָׁ 'until, before', -שָׁ 'because', -שָׁ 'when', or -שׁ 'after', -שׁ introduces causal, temporal, final, and consecutive clauses. Of special note is the use of causal -שָׁ in the meaning of 'if', as in הַרִינִי הַיִר שָׁהָה פּלוֹנִי I shall become a Nazirite because/if this is so-and-so' (Naz 5.5) or

אקפח את בני שזו הלכה מקפחת

May I bury my children if this is not a corrupt *halakhah* (Ohol 16.1).

8. The demonstrative function of - שָׁ is especially striking in the adverbial construction - שָׁלֹא בָּ introducing a circumstantial clause, for example הַהוֹרָג נָבָּשׁ שֶׁלֹא בָּערים whoever kills without witnesses' (Sanh 9.5). A similar construction, שָׁלֹא עַל הָעָר

המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס

Who serve the master, not for the sake of receiving remuneration. The structure - אָלָש is found only once in the Bible (Dt 8.9), but is wellattested in the Manual of Discipline from Qumran.

The construction - באלא ב- is frequently employed to help express a totality by means of affirmation and denial, for example

אוּכִלִין פָּרוֹח שְׁבַיעִית בּטוּבָה שָּלא בְטוֹבָה The fruits of the seventh year can be eaten with thanks and without thanks (Eduy 5.1).

With -5 for -3, the construction is found at, for example, Makhsh 6.8:

לְרָצוֹן ... שֵׁלָא לרָצוֹן

Whether deliberately or not.

The following text exemplifies a structure often found in tannaitic exegetical literature:

> כה תברכו את בני ישראל (במדבר ו׳ כג׳), בעמידה, אתה אומר בעמידה, או אינו אלא בעמידה ושלא בעמידה?

Thus you are to bless the children of Israel [Nm 6.23]. Standing. Standing, you maintain, but is it not the same whether standing or not standing? (SNm 39.3 [H 42]).

9. The use of -♥ i (see above, §5) gives an adversative character to the proposition that follows. The Mekhilta text already quoted (§7b) continues

או שתלקה מאה מכות או שתתן מאה מנה

(Eat the fish) or you will suffer a hundred strokes or you will pay a hundred minas (Mek 14.5 [L 195]).

Similar are אכלתו האו שגלחהו לסמים whether he shaved himself or robbers shaved him' (Naz 6.3) and אכלתו היה או שירדו עליו נשמים 'if a wild animal devours him or the rain falls upon him' (SNm 112.4 [H 122]). N.M. Waldman (1989, 134–35) repeats J. Blau's finding that a series of alternative propositions beginning with א requires the repetition of the conjunction that introduced the very first clause (i.e. 'if ... or if', not simply 'if ... or'); similarly, each alternative in a sequence of indirect questions may be preceded by "ש" (see Pes 9.9, quoted at Unit 25.9). In other structures expressing alternatives, the א may be omitted, for example

שטחו שלא לאוכליו ושלא למנוייו

If one slaughters (the lamb), but not for those who might eat it or are numberered (among those who might eat it) (Pes 6.6).

When expressing a contrast, the verb of the antithesis is often introduced by the formula التلالات 'but, nonetheless, he', for example

היכן שורי. אמר לו, מת, והוא שנשבר

Where is my ox? He answered him, It's dead, but in fact it was just lame (Shebu 8.2).

IV Phraseology

10. - דְרֵהָ 'that which is the custom of', where דְרֵהָ 'way' refers to something that occurs habitually; the formula as a whole is continued by an infinitive, for example

אָת־שַׁדַּרכּוֹ לִישָּׁרְף ישָׂרָף ישָׁרָף ישָּרָף ישָריער is burnt is burnt and that which is normally buried is buried (Tem 7.5; other examples include Dem 2.5; Shebi 8.3; Orl 3.7).

11. אָשָּאָמָר, literally 'which was said', a frequent way of introducing a quotation from Scripture to back up or exemplify a statement, usually rendered by 'as it is said'.

בין שקורין בָּהן ... וּבין שַאין קורין בָהן

Whether they read them ... or do not read them (Shab 16.1).

V Vocabulary

is it not rather?' (introducing an alternative interpretation) אוֹ אָינוֹ אל

יאָנָד 'bind, unite, make a sheaf'

even if' (אָף אילוֹ) 'even if'

- -אע״פֿי שָל פֿי ש) 'although'
- 'house', often with special reference to the temple: בפנ' הביח 'in the presence of the temple' (i.e. before its destruction)
- tribunal' בית דין

לפרירה 'decree, law'

(הנני BH) 'here I am' (הרי אני i.e.) הריני

rar 'move, depart'

totality, general rule, principle, or formula, generalization' دِجْرَط

'receive strokes, be whipped'

- לי לtransport', אַגָּע/מָשָּׁא 'contact'; מָאָל מָגָע/מָשָּׁא 'transport' מָגָע 'contact'; מָשָׂא to contact/transport' (case-law terms relating to the transmission of impurity)
- (i.e. מָן אָין) 'from where?' (often used in exegetical literature to find out the biblical source-text of a particular conclusion)
- 'guide, be in use, be applicable, be practised'

bite' נשיכָה

raising of hands' (in blessing) נשיאות כפים

קבע 'fix, establish, determine'

pit 'market, town square'

prepare, correct'

VI Exercises

- אַאוּ וּראוּ אַיזוֹהִי דַרךּ יֹשֶׁרָה שִׁיִדַבַּק בָּה הָאָדָם ... צַאוּ וּרְאוּ איזוֹהי דרך רְעָה שֵׁיִתַרַחַק מַמָּנָה הָאָדָם.
 - 2. רוֹאָה אַני אָת דִבְרִי אָלְעָזָר בָּן עַרְדָ, שֵׁבִכּלְל דְבָרָיו דּברֵיכֵם.
 - .3 וְהֵוי זָהִיר בִּנַחַלְקו שֵׁלֹּא חַכָּנָה, שַׁנִשִׁיכָהן נְשׁיכַה שׁוּעָל.
 - 4. וְהַתָּקָן עַצְמָך לִלְמוֹד חּוֹרָה, שָׁאֵינָה יְרוּשָה לָדָ.
- מַנַּין שֶׁאַפּילוֹ אחָד שֵׁיוֹשָׁב וְעוֹסִק בַּחּוֹרָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּדְ הוּא קוֹבֵע לוֹ שַכָר?
 - הַמְגַּלָה פָנִים בַּמֹוֹרָה שָׁלֹא כַהַלְכָה, אָרְ עַל בּי שׁיש בִיְדוֹ חּוֹרָה וּמֵעַשים
 מוֹבִים, איז לו חלק בַעוֹלָם הַבָּא.
 - 7. אַל אוהי דָן יחִידִי, שָאֵין דָן יחִידִי אַלָּא אָחָד.
 - 8. את שניהג בו משום (משם K) אלוה אסור, ואת שאינו נוהג בו משום (משם K) אלוה מתר.
- 9. אח שָבָא לכלל מַגַע בָא לכלל מַשָּׁא, לא בָא לכלל מַגָּע לא בָא לכלל מַאָ
 - 10. בִּית הִלֹּל אוֹמִרִין, אָת שִׁדְרְכּוֹ לָאֵגוֹד בַּבִּית, אוֹגדין אותוֹ בַשּׁוּק.
 - 11. שבועה שלא אכל, ואכל כל שהוא חיב.
 - 12. אָמָרוּ לוֹ לחוֹנִי הַמַעֵגַל, הָתְפֵּלל שִׁיְרְדּוּ גְשָׁמים.
 - 13. בית שַמָּאי אומרים, בּפָנָיו, וּבית הַלָּל אומרים, בִּפְנָיו ושַׁלּא בּפָנָיו. בִּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, בִּבית דּין, וּבִית הַלָּל אומרין, בּבית דּין ושָׁלָא בָּבית דין.
 - 14. שְׁהֵי יְבָמוֹת, זוֹ אוֹמֵרֶתׁ, מת בַּעַלִי, וָזוֹ אוֹמָרֶת, מת בַעַלִי, זוֹ אַסוּרֶה מֹבֵּנִי בַעַלָּה שָׁל זוֹ וזוֹ אֵסוּרֶה מִפְּנִי בַעַלָּה שָׁל זוֹ. לִזוֹ עִדִים וּלְזוֹ אין עדים, את שָׁישׁלָה עִדִים אַסוּרָה, וְאֶת שָׁאין לָה עדים מוּהֵרָת. לזוֹ בָנִים וּלזוֹ אין בַּנִים, אָת שִׁישׁ לָה בַּנִים מוּחֵרֵת, ואָת שָאין לָה בַנִים אָסוּרֵה.
 - 15. כה תברך את בני ישראל [במדבר ו׳ כג׳], בנשיאות כפים. אתה אמר, בנשיאות כפים, או אינו אלא בנשיאות כפים ושלא בנשיאות כפים?
 - 16. והזר הקדב יומת [במדבר יח׳ ז׳], לעבודה. אתה אומר, לעבודה, או לעבודה ושלא לעבודה?
 - 17. מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית.
 - 18. משלו משל, לעבד שהיה לכהן. אמר, אברח לי לבית הקברות, מקום שאין רבי יכול לבא אחרי. אמר לו רבו, יש לי עבדים כנענים כמון רבי יכול לבא אחרי. אמר לו רבו, יש לי עבדים כנענים כמותד. אמר יונה, אלך לי לחוצה לארץ, מקום שאין השכינה נגלית.
 - 19. משל. למה הדבר דומה? לאחד שאמר לעבדו, צא והבא לי דג מן השוק. יצא והביא לו דג מן השוק מבאיש. אמר לו בגזירה, שתאבל את הדג או שתלקה מאה מכות או שתתן מאה מנה. אמר, הריני אוכל.
 - .20. כשעלה האחרון שבישראל מן הים, ירד האחרון שבמצרים לתוכו.

Sources. 1. Abot 2.9. 2. Abot 2.9. 3. Abot 2.10. 4. Abot 2.12. 5. Abot 3.2. 6. Abot 3.11. 7. Abot 4.8. 8. AZ 3.4. 9. Hul 9.5. 10. Shebi 8.3. 11. Shebu 3.1. 12. Taa 3.8. 13. Yeb 13.1. 14. Yeb 16.2. 15. SNm 39.4 (H 42). 16. SNm 116.6 (H 134). 17. SNm 119.6 (H 146). 18. Mek 12.1 (L 1.7–8). 19. Mek 14.5 (L 1.195). 20. Mek 14.27 (L 1.245).

UNIT NINE

NOUN PATTERNS

I Introductory text (Ber 1.5)

מַזְּכִּיְרִין יִצִיאַת מָצַרֵים בָּלֵילוֹת. אָמַר רַבֵּי אָלעָזָר בָּן עַזַריָה, הַרִי אַנִי כּבֵן שָׁבעים שָׁנָה ולא זָכיתי שָׁהַאָמֵר יצִיאַת מצַרִים בַּלִילוֹת, עַד שָׁדָרָשָׁה בָּן זוֹמָא, שָׁנָאֲמַר, לְמַעַן תּזּכּר אָת־יוֹם צַאַתְדְּ מַאָרֵין מצָרַים כּּל ימֵי חַיֶּידָ וְדְבָרִים שַּז ג'ן- ימֵי חַיִּידָ, הַיָּמִים, כּל ימִי חַיּידְ, הַלּילוֹת. וַחַכָּמים אוֹמרים, ימִי חַיֵּידָ, הָעוֹלָם הַזָּה, כֹּל ימִי חַיֵּידָ, לְהָבִיא לימוֹת הַמָּשִׁיחַ.

During the night, one has to mention the exodus from Egypt. Rabbi Eleazar ben Azariah said, I was already seventy years old and had still not been able to prove that the exodus from Egypt was to be recited at night until Ben Zoma explained it in accordance with what had been said: That you might remember the day of your coming out from the land of Egypt all the days of your life [Dt 16.3]: 'the days of your life' refers to the days, 'all the days of your life' refers to the nights. However, (the) sages affirm: 'the days of your life' refers to the present world, 'all the days of your life' includes the days of the Messiah.

1. This is an example of the typical tannaitic enterprise of legitimizing *halakhah* through Scripture. The prescription that governed the praying of the *shema*' was that at night one did not have to recite the section about phylacteries (Nm 15.37-41) except for the final verse, which mentions the liberation from Egypt. What was the justification for this rule? Ben Zoma saw the answer in the apparently unnecessary use of 5° 'all' at Dt 16.3, which he understood as a particle of 'amplification' ('Ter'), that extends the meaning of 'the days of your life' to include the nights. It should be said, though, that the value of this *halakhah* does not in any way derive from the fact that it could be justified by Scripture but simply from its inclusion in the halakhic tradition, for in fact the rabbis rejected Ben Zoma's exegesis.

As we noted in connection with the introductory text of Unit 8 (Abot 3.17), here too K dispenses with biblical quotations.

II Morphology

2. The vast majority of RH nouns and adjectives are also found in BH or derive from old Hebrew roots. Even nouns taken from Aramaic are usually

found to have counterparts from the same root in Hebrew. In many cases, Aramaic influence is seen in RH's choice of noun pattern (see Introduction, §4.2.6–7), although these are also always found, albeit to a more limited extent, in BH.

3. RH displays a great capacity for exploiting the noun patterns of BH for generating new words. Particularly striking are the patterns הקטילה, קטיל, קטיל, קטיל, קטיל, אונה express the verbal action of, respectively, the *Qal*, *Pi'el*, and *Hif'il* conjugations, and קטיל, which is used to designate persons who work in particular fields or hold particular offices.

4. Nouns of type קטילה.

A. Nouns of this pattern are created with ease by RH and greatly outnumber instances of the same model found in the Bible—קיקה 'hissings' (Jg 5.16) is one of the few examples found in AH and in classical BH the pattern is only attested in texts of northern origin (for example, perhaps in the sense of 'lordship' at 1 K 15.13.). However, in the Mishnah alone, the קַרַיָּלָה 'eating', אָכייָלָה 'eating', ישׁריָקָה have bite', and פַּרִישָׁה how been created by RH from the verbs נָזָר

אין נזירה בכל מקום אלא פרישה

Abstinence always implies separation (SNm 23.3 [H 28]).

B. The קטילָה pattern can be realized in a variety of ways, so that we find, for example, most commonly עַביָרָה, then עַביְרָה, and then עַבּרָה 'transgression', but גּוֹיָרָה, then גוֹיָרָה, and then גוֹיָרָה', then גוֹיָרָה 'law, decree'.

C. In *lamed-yod* and *lamed-alef* verbs, קטילָה takes the form exemplified by בריח (plural בריח) 'creation, creature' (from the root בריח). The form 'reading, recitation', found at Abot 2.13 in K, is often modified to 'reading, recitation', found at Abot 2.13 in K, is often modified to (root קראָה/קריָה), perhaps to distinguish it clearly from קראָה/קריָה 'village'. In *ayin-yod* and *ayin-waw* verbs, the קטילָה pattern is illustrated by 'entrance' (root בינָה (קום (root בינָה, (קום), and מֹיָהָה), 'establishing' (root בינָה, (קום), and הניה), which generally replaces its BH counterpart מַוֹח.

5. Nouns of type קטרל.

A. Again, there are numerous examples of new nouns generated according to the קטול pattern, expressing the verbal action of the *Pi'el*, or intensive, conjugation, as in כבוד אבוראב 'honouring father and mother' (Pea 1.1), or profaning the (divine) name' (Abot 4.4), הלול השטי 'multiplication-diminution', הבור 'speaking', etc. Often, new formations replace older words, for example 'דבור, which is used instead of מעוח 'commandment', as in עיווי זה אינו אלא לעו אלא לעו 'this commandment is only for us' (SDt 345 [F 402]), although originally a slight semantic distinction might have been intended (the process or act of commanding as against the commandment that results from this process or act; see below, §10).

B. The frequency of the קַפָּלָה variant, also found in BH, is clearly due to Aramaic influence. Examples include קַבָּלָה 'reception', בָּפָלָה 'annulment,

emptiness', and בָּתָה 'intention'.

C. The passive and reflexive conjugations (*Nif'al* and *Hitpa'el*) do not give rise to specific noun patterns; instead, nouns are formed from the corresponding active conjugations (*Qal* and *Pi'el*). Thus, for example, the verbal noun of the *Hitpa'el* החוד 'confess' is the קפול form 'from 'i''' 'confession'. On the other hand, the noun of the *Nif'al* infinitive הקברח (where the form with introductory 'to', i.e. לְהֶכֶרָח'' 'to be exterminated', has undergone elision of *he*, giving of the infinitive, the nominal form לִיָּכָרָח set segal 1927, §§116–17).

6. Nouns of type הַקְטָל/הַקָטָל.

A. Whereas the הַקָּטָל pattern, exemplified by הַבְּרָלָה 'separation' and הַפָּטָלָה 'interruption', is typical of Aramaic, הַפָּטָקה as in הּפְּטָקה, as in הּפְּטָקה, as in הּפְּטָקה, as 'ioss', הַקָּטל 'comparison' (root נָקָשׁ), and היפָסָה' 'recognition' (root וָנָקשׁ), are nominalized forms of the *Hif'il* infinitive.

B. From lamed-yod verbs are derived nouns exemplified by the word for 'instruction' (from the verb :(יָרָאָה: (יָרָאָה): הוֹרָאָה in the Babylonian tradition, הוֹרָאָה in the Palestinian tradition. From *pe-yod* verbs come nouns like הּוֹצָאָה 'extraction' (from (from הוֹבָאָה) and הוֹרָהָה 'descent' (from 'יָרָה). An example of a noun derived from an *ayin-waw* verb is הַרָאָה: (from 'bringing' (from כוֹבוֹא).

7. Nouns of type קָטָל.

Many names of offices, professions, and verbal actions conform to this model, for example בָּקָר 'cowhand', וַכָּ 'sailor', סָבָּן' 'barber', 'judge', 'judge', 'fullor'. There is a striking concentration of such terms in Qid 4.14:

לא ילמד אָדָם אָת בַּנוֹ חַמָּר, גַּמֶּל, סַפָּר ,סַפָּן, רוֹעָה וחַנְוָנִי, שַׁאַמְנוּחָן אַמְנוּח לסִמים העילה הברבה העילה מה 20 הברפה כלי לאווח היבולו לה

Let no-one teach their child (the office of) ass-driver, camel-driver, barber, sailor, shepherd, or shopkeeper, for each is the office of robbers.

8. Nouns of type קטלן/קוטלן.

This characteristically RH noun pattern, employed, like קַפָּל, for agents of actions, professions, and permanent attributes, is conserved in the eastern tradition as אָם מַחַמָת הַנַּוּלן. Thus, for example, at BQ 10.5, קוֹמָלן 'if it is on account of the robber', K reads.

III Grammar and usage

9. The extraordinarily widespread use of the patterns קשול, קשילה, and in the creation of new words is explicable in terms of a corresponding decrease in the use of the infinitive construct, which had previously functioned as a genuine noun, even to the extent of taking pronominal suffixes and being governed by prepositions, for example בְּקְצְרְים בְּמָצְרְים 'when they were (literally, 'in their being') in Egypt' (1 S 2.27). Already in LBH this kind of usage was beginning to give way to - \mathcal{C} ^D 'when' followed by finite verb and eventually to the use of a noun as such. Using the verb 's' 'go out', the process may be schematically represented thus: עוֹהָי בְּצָאחוֹ 'in his going out' > יָצָאחוֹ 'in his going out' > יָבָאחוֹ 'in his going out' > יָרָשֶׁיָצָא 'in his chain of events, Qumran occupies an intermediate position (see Qimron 1986, 72–73).

10. In origin, such new nouns denoted the action of the verbs they derive from and are often incorrectly labelled 'abstract'. In fact, in many cases they have, over time, come to signify the result of an action rather than the action itself. Thus, for example, אָרָה, '(action of) decreeing' came to mean the decree itself or the law decreed by it and, similarly, "גיוה" (action of) commanding' ended up by denoting the 'commandment' itself, אָרָה' (act of) sitting' came to mean 'session', 'settlement', or the place or type of meeting, and dagesh in the kaf, the 'piece' that had been cut off. (E.Y. Kutscher [1971, 1601] saw in אָרָקָה a vestige of RH's attempt to form a special pattern, קטיקה, to express the result of an action.)

In some cases, semantic development went even further. For example, אָרָיָדָה, literally 'habitation' (which, although frequent in the *midrashim* and *targumim*, occurs only twice in the Mishnah and not at all in the Bible), came to denote the divine presence and eventually was employed as a figure for God himself, as at SNm 161.3:

חביבים הם ישראל שאע״פ שהם ממאים שכינה ביניהם How beloved are the Israelites, among whom, even when they are impure, the Shekhinah dwells.

In other instances, though, the original verbal action sense has remained, for example הַליכָה 'honouring-profaning' and הַליכָה 'walking'.

11. Clearly under Aramaic influence, nouns of the type קטילה can be made to re-express basic verbal action by addition of the old feminine abstract suffix הו-, for example גמילות חָסָרים 'performing deeds of love' and ימיאות כַּפִּים' 'raising of hands'.

IV Phraseology

12. אסורן הואה 'the prohibition on them is a prohibition on (deriving any) benefit (from them)' (AZ 2.3; see also AZ 2.4, 6, etc.), used in reference to unclean things from which no benefit may be derived in any way whatsoever, for example, by selling them to gentiles.

13. הְפְטַר שַׁבָרָה 'loss that comes from fulfilling a precept', הְפָטַר שַׁבָרָה 'loss that results from transgression'. The expression הְפָטָר מְצָוָה בְּנָגָר שְׁכָרָה (Abot 2.1) means something like 'what is lost by what is gained' (more liter-

UNIT NINE

ally, 'the loss [that comes through fulfilment] of a precept is in correspondence to its reward').

14. בָּרְבּאָ אָחָד 'with just one word', a formula that concerns the miraculous ability of God to say many things with a single utterance, exemplified by the giving of the ten commandments, as presented at Mek 20.1 (L 2.22):

```
וידבר אלוהים את כל הדברים האלה (שמות כ׳ א׳), מלמד שאמר
המקום עשרת דברים בדיבור אחד, מה שאי אפשר לבשר ודם
לומר כן... מלמד שאמר הקב׳׳ה עשרת הדברות בדיבור אחד וחזר
ופרטן דיבור דיבור בפני עצמו
```

And God spoke all these words (Ex 20.1). This teaches that the omnipresent one spoke the ten commandments by means of only one utterance, something impossible for flesh and blood It teaches that the holy one, blessed be he, spoke the ten commandments by means of only one utterance and afterwards specified them one by one separately.

Other, more prosaic, examples can be found at SNm 102.2 (H 100) and SDt 233 (F 265).

15. מפני חקון הָעוֹלָם 'for the maintenance of the world, for the good order of the world', for example Git 4.6:

אין פּוֹדין את הַשְּׁבוּיים יותר עַל כְּדֵי דְמִיהֵן, מפּנִי תקון הָעוֹלָם. וָאין מַבִריחִין אֶת הַשְּׁבוּיין, מפּנֵי תקון הָעוֹלָם

Captives cannot be ransomed for more than their price, so as to maintain the order of the world. Nor may one liberate captives, so as to maintain the order of the world.

V Vocabulary

איןאין (BH אין/אין) 'no(t)', used in front of words beginning with *alef*, e.g. אין אין 'impossible'

'prohibition' אסור

(בְּמָל empty, null' (participle/adjective from the stative verb בְּמָלָה

push, lead' גָרַר

walk' הֲלֹיכָה

advantage, use, enjoyment, usufruct'

'loss, disadvantage' הפסד

יושר 'suspect', יושר 'suspected (of)'

קר/קטָד 'set apart, hold back'

weariness, work, effort' גיעה

יbiss' לחישָה

יצָקיצָה 'sting'

יscorpion' עקרב

אָנָד קא (πανδοκείον) 'tavern, inn'

separation, withdrawal' פרישה

'bestiality' רְבִיעָה

'bloodshed' שפיכה דמים 'bloodshed'

VI Exercises

- הַוֵּי מִתּּלְמִידִיוֹ שֵׁלְאַהֲרוֹן ... אֹהֵב אָת הַבְּרִיוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה.
 - 2. לא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב אַקָּא שְׁתִיקָה.
- .3. והֵוֵי מחַשׁב הַפּסָד מצוה כּנֶגָד שְׁכָרָה וּשֹׁכֵר עַבָרָה כִּנֵגַד הַפּסָדָה, והסחַכּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, וְאֵי אֶחֶה בָא ליִדִי עַבָרָה.
 - יָפָה חַלְמוּד הוֹרָה עם דְּרַדְ אָרֵץ, שֶׁיְגִיעַת שִׁגֵיהֵם מַשְּׁכַּחַת עוֹן. וְכָל הוֹרָה שָׁאִין עַמָּה מַלָאָכָה, סוֹפָה בְּשָׁלָה וְגוֹרְרַת עָוֹן.
 - 5. מַרְבָּה יְשִׁיבָה, מֵרְבָּה חָכְמָה.
 - 6. שוב יום אָחָד לפְנֵי מִיחָתָך.
 - 7. וַהַוּי מִתְחַמֵּם כְּנְגָד אוֹרָן שַׁלַחַכָּמִים, וְהָוי זָהיר בּגַחַלְתָן שָׁלֹא תּכָּוֹה, שָׁרָשְׁ כַּתְן גָשִׁיכַתוּ גַיַקָרָב, וּלחישָׁתוּ לְחישַׁת שֶׁרָף, וּכֹז דבריהם כָּגָחַלי אש.
 - .8 שני שיושבין ויש בינהם דברי תורה, שכינה בינהם.
 - נְדָרִים סִיָג לַפִּרִישׁוּת, סִיג לַחָכְמָה שׁתִיקָה.
 - 10. אָם אֵין בִּינָה, אִין דַעַת, אם אֵין דַעַת, אֵין בִּינָה.
- 11. מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה וַעֵּבֶרָה גּוּרֶרַת עֵבְרָה, שֵׁשְּׁכָר מִצְוָה מִצוָה וּשְּכָר עַבְרָה עַבָּרָה.
 - 12. הַחוֹשֵׂך עַצְמוֹ מִן הַדִּין, פּוֹרִק ממִנּוּ אִיבָה.
 - 13. אַרְבָּע מִדּוֹת בְּתֵּלְמִידִים, מַהִר לשָׁמוֹעֵ וּמֵהָר לאַבָּד, יָצָא שָׁכָרוֹ בְהָפָסִדוֹ, קְשָׁה לִשְׁמוֹע וּמְשֶׁה לִאַבֵּד, יָצָא הֶבְּסֵרוֹ בִשְׁכָרוֹ, מַהר לִשְׁמוֹע וְקָשֵׁה לִאבֵּד, חַכָם, קַשָּׁה לִשְׁמוֹע וּמַהָר לָאַבֵּד, זָה חֵלָק רַע.
- 14. אַרְבָּע מִדּוֹת בּהוֹלָכי לבית הַמִּדְרָשׁ, הוֹלֵך ואינוֹ עוֹשֵׂה, שָׁכֵר הַליכָה בִיְדוֹ, עוֹשָׂה וְאִינוֹ הוֹלֵדְ, שָׁכֵר מֵעַשָּׁה בִיְדוֹ, הוֹלֵדְ וְעוֹשָׁה, חָסיד, לא הוֹלך ולא עושָה, רָשָׁע.
 - 15. כַל מִיחָה שֵׁיִשׁ בָּה שֵׁרְפָה יָשׁ בָּה עֲבוֹדָה זָרָה.
 - 16. אין מַעַמִידין בָּהֶמָה בּפְנָדְקָאוֹת שֵׁלַגוֹים, מְפָנֵי שֵׁחֵשׁוּדין עַל הָרביעָה...
 - ולא יחיחד אדם עמהן, מפני שחשודין על שפיכת דמים.
 - 17. אַלּוּ דְבָרִים שֵׁלַגוֹים אָסוּרין, ואסוּרָן אָסוּר הַנָאָה.
 - 18. הַתַן פַטוּר מקּריאָת שׁמַע בְּלֵילָה הָראשוֹן עָד מוּצָאָי שָׁבָת, אם לא עָשָׂה מַעֲשָׂה.
 - 19. כשהיה הרבור יוצא מפי הקרוש ברוך הוא, היה יוצא דרך ימינו של הקרוש ברוך הוא לשמאל ישראל.
 - .20 ואין ישיבה אלא אכילה ושתייה.

Sources. 1. Abot 1.12. 2. Abot 1.17. 3. Abot 2.1. 4. Abot 2.2. 5. Abot 2.7. 6. Abot 2.10. 7. Abot 2.10. 8. Abot 3.2. 9. Abot 3.13. 10. Abot 3.17. 11. Abot 4.2. 12. Abot 4.7. 13. Abot 5.12. 14. Abot 5.14. 15. AZ 1.3. 16. AZ 2.1. 17. AZ 2.3. 18. Ber 2.5. 19. SDt 343 (F 399). 20. TosSot 3.10.

UNIT TEN

GENDER AND NUMBER OF NOUNS

I Introductory text (SNm 112.4 [H 121])

הכרת תכרת הנפש ההיא [במדבר טו׳ לא׳], הכרת בעוה״ז, תכרת לעוה״ב, דברי ר׳ עקיבא. אמר לו ר׳ ישמעאל, לפי שהוא אומר, ונכרתה הנפש ההיא [במדבר טו ל], שומע אני שלש כריתות בשלשה עולמות. מה ת׳ל, תכרת תכרת הנפש ההיא. דברה תורה כלשון בני אדם.

That person will be exterminated with extermination [Nm 15.31]: will be exterminated, in this world; with extermination, in the world to come as well words of R. Akiba. But R. Ishmael responded, Because it also says, And that soul must be exterminated [Nm 15.30], do I have to understand that there are three exterminations corresponding to three worlds? The Torah was speaking in the idiom of human beings.

1. Here we see the clear difference of mood and method that distinguishes Akiba and Ishmael. For Akiba, the structure of finite verb followed by its infinitive absolute alludes to the present and future worlds. But Ishmael insists that such a form of expression is simply a matter of emphasis, typical of the way in which human beings speak, which is also the way in which the Bible itself communicates. Because of that, inferences of the type drawn by Akiba are avoided by the school of Ishmael—the mention of the verb 'exterminate' in the preceding verse confirms the absurdity of exploiting this kind of linguistic detail for exegetical ends.

Throughout the Mishnah and tannaitic *midrashim*, the plural עוֹלְמוֹת 'worlds' is found only here and at Uqs 3.12 (where the text may well not be original; there is also a further example in a manuscript of the Tosefta), and refers to a fantastic or impossible world (see below, §11).

II Morphology

2. From a morphological perspective, RH, like BH, recognizes just two genders in the noun and adjective—masculine and feminine—and three kinds of number—singular, plural, and dual.

3. There is no special marker for masculine singular nouns and adjectives.

4. Feminine singular.

A. A feminine singular noun is not always discernible as such from the viewpoint of morphology, because it does not necessarily result from the transformation of a corresponding masculine noun but can employ a completely different root (as in $\exists k = 0$, 'father-mother'). As a rule, in RH, as in BH, female creatures, parts of the body occurring in pairs, and countries and cities are all construed as feminine.

B. As in BH, the typical marker of feminine gender is the suffix הָ-, which will usually convert masculine adjectives and, less often, nouns into feminine, for example גָרִיכָה/צָריך 'obliged', גָריֹלָה/גָרוֹל 'great', גָרִיכָה/גָרִיך 'prophet/prophetess'.

C. Because of the ה- ending, therefore, all nouns of type קטילה, קטילה, משילה, מקטילה (see Unit 9) are feminine.

D. The ancient Semitic feminine suffix -(a)t is retained in RH much more often than in BH, for example לְהָנָח 'priestess' (i.e. a female member of a priestly family). The Nif'al participle feminine is generally of the form קרא not, as in BH, נקטָלָה, for example, from the verb כָּרָאָר comes the common form היו נקטלים'. See further Units 16.6 and 19.2.

E. The use of \aleph_{-} for π_{-} has to be understood as an Aramaism, dating back either to the original text or to copyists.

F. A characteristic feminine morpheme is the suffix ה"- in adjectives and nouns, especially diminutives, for example שלית (prayer) shawl, mantle', לגרמית 'Aramaic', אָרְמית 'little jug', and also וה-, in abstracts and in nouns expressing the action of a verb (see Unit 9), for example שרישות' wealth' and separation'.

5. Masculine plural.

A. The masculine plural marker \Box^n - alternates with \uparrow^n -, doubtless under the influence of Aramaic, although this is not to deny that the ending *-in* is a feature of the Semitic languages in general and appears in the Mesha stela and at Jg 5.10 (see Segal 1927, §281). E.Y. Kutscher (1982, 121–22) showed how final *-m* passed to *-n*, and not only in the plural, in the final phase of the biblical period. Thus, the pervasive use of final *nun* for *mem* probably relates to nasalization as a dialect feature that can be traced back to the very earliest stages in the development of Hebrew.

B. Some nouns change their morphological shape when pluralized, for example שליח 'emissary' (of type 'go'd' emissaries' (of type 'go'd'). שליח 'emissaries' (of type 'go'd'). (קטול 'emissaries'). (ק

On occasions, we also find morphological patterns employed for the plural that differ from those used by BH, for example גָד 'side', pluralized as שָׁורים BH but בָּדִים in BH but בָּדִים in RH. (However the form שָׁוָרים as the plural of 'ox' is not unique to RH, as M.H. Segal [1927, §282] seems to imply, but is also found at Ho 12.2).

C. As in BH, there are many feminine nouns that take a masculine form in the plural, for example הַשָּה 'wheat' (הַפָּים) and שָׁעָרָה 'barley' (שְׁעָרִים).

6. Feminine plural.

A. The standard marker of the femine plural is ni-, as in BH.

C. Under the influence of the numerous Greek and Latin words that came into common usage, the ending אוֹה, or אוֹה, was introduced, not only for Hebraized loanwords but also, by analogy, for native words, for example (plural bath' (see Unit 12.5B-C).

D. For אין יmother', the plurals אין און אין are attested. As in BH, the plural of אָםוֹת 'sister' is אַרוֹית'.

E. Many masculine nouns take the feminine suffix in the plural, for example מקרא 'reading' (plural מקראות 'comments'), הינוקויה 'infant' (plural הינוקויה).

To this group belong the numerous nominalized infinitives of type הַקְטָל/הְקָטָל (see Unit 9.3, 6), which form their plural in ה-, according to the feminine pattern הַקָּטָלָה for example הַקִרָּשׁׁ 'consecrated property' (plural feminine pattern הַקָּרָשׁׁהָ). The same is true of בְּרָשׁוֹת 'extermination', the nominalized *Nif'al* infinitive בָּרְיּחוֹת, which in the plural becomes בְּרִיחוֹת, as though from a singular form a singular form.

7. The dual retains the same morphological marker that it has in BH: D:-.

III Grammar and usage

8. Because BH represents just a limited portion of the language used in the biblical period, it comes as no surprise that in the Bible certain words are only known in their singular or plural or masculine or feminine forms. The presence in RH of forms unattested in BH is important simply because they represent the way in which the Hebrew language underwent morphological and semantic developments. And, as N.H. Waldman (1989, 118) has noted, 'gender changes between Biblical and Mishnaic Hebrew are quite dramatic'.

9. RH can obtain an extended meaning for certain words merely by employing them in a different grammatical gender but without any overt morphological change, for example:

- 72 feminine 'palm (of hand)', 'scale (for weights)', masculine 'spoon';
- o feminine 'rock', masculine 'coin';

רְגַלִים feminine 'foot' (dual רְגַלִים 'feet'), masculine 'pilgrim festival' (plural רְגָל'ם).

Sometimes, the gender change is due solely to Aramaic influence, as with סוֹס 'cup'. which is feminine in BH (Lm 4.21) but masculine in RH (for example משובחין 'first cup' at Pes 10.2 and משובחין' כוֹס ראשון' יבעטוני 'exquisite cups' at TosSot 3.4), despite maintaining the plural in ri- (see also Pes 10.1).

10. When a noun develops masculine and feminine forms, these usually mean something subtly different, for example:

'garden', גינה/גנה (vegetable garden';

ידי (dwelling place (of humans)'; לידה 'dwelling place (of humans)';

יbligation'; לפאר 'debt, offence'; הובה 'obligation';

sand dune'; הוֹלָה 'sand dune';

יתרבה 'sword'; הרבה 'knife'.

11. The development of two plural forms, one masculine, the other feminine, implies the addition of a special extended meaning, for example:

יוֹם 'day', 'מוֹס, 'day', 'apoch' (always in the construct), a collective sense employed in such phrases as בַּימוֹת הַמְשְׁיַן 'in the messianic age' or ימות הַגּשְׁמִים-ימות ימות הַגשָּׁמִים- 'dry season-rainy season' (here we have once again an archaic form that has reappeared in RH—it occurs at Dt 32.7 alongside (שְׁנוֹת);

י (collective); שָׁנוֹם 'years' שָׁנוֹם (collective);

יקבר 'grave', קבר'ם 'graves', קבר 'grave';

ירבים 'much', רְבים 'many', רְבוֹת 'teachers' (always with pronominal suffix);

יprayer', הפלים, 'prayers', הפליח 'phylacteries';

שוֹלָמים/עוֹלָם 'world, eternity'. עוֹלָמים/עוֹלָם 'hypothetical worlds', a difference analogous to that of אַלהים 'God', אַלהים' 'gods' (note also the tone of exaggeration conveyed by the use of the rare plural ייעוֹת, from ייעוֹת 'wine', at TosSot 3.4:

> היא השקתו יינות משובחין בכוסות משובחין She [the adulteress] gave him exquisite wines to drink from exquisite cups);

מדר *midrash*, study', מדר שים 'midrashic texts' (although this is a mediaeval formation), מרר שות (midrashic) interpretations'.

12. In its use of the dual, we can appreciate how RH has developed independently of both BH and Aramaic. For the dual, which had been widely used in the early Canaanite dialects but was much less common in BH and virtually unknown in Aramaic, returned in vigorous form to RH to indicate anything found in pairs, for example קרבים 'two kabs' or ידיס' 'two cors'. RH also preserves dual forms, such as קרבים 'backs' (singular)) and קרבי 'intestines' (singular)), which are only attested in the Bible in construct or with suffixes. IV Phraseology

13. מָיָמָ׳ 'from my days', דְּמָמֶיך 'from your days', etc. signify, in negative constructions, 'never', as in:

לא ראה שָמחה מיַמיו

He never saw happiness/He never knew what happiness was (Suk 5.1);

אָיזוֹ היא בְתוּלָה? כָּל־שָׁלּא רָאֵחָה דָם מַיָמֶיהָ, אַך עַל פּי שָׁנשֿוּאָה Who is a maiden? Whoever has never menstruated even when married (Nid 1.4);

מימיהם שלכהנים לא נמנעו

Ever since priests have existed, they have never abstained (Eduy 2.1).

The construction is found as well in questions, always in a negative context, for example

ראית מימיד חיה ועוף שיש להם אמנות

Have you ever seen an animal or a bird that had a profession? (Qid 4.14).

14. הַרָבְּים-דְּרֶךְ הַיָּחִיד (private way-public way' (literally, 'the way of only one-the way of many'), a common formula for distinguishing public and private domains.

15. רְגָלִים לָדְבָר, literally 'feet for the thing' or 'the thing has feet', meaning that something has a basis or is probable, that there is evidence to maintain it, for example

רַבּי נְחֶמְיָה אוֹמְר, פְּטוּר, שֵׁרְגָלִים לַדְּבָר Rabbi Nehemiah interprets, He is exempt (from responsibility), be-

cause there is a basis for it (Naz 9.4; see also 9.2–3).

V Vocabulary

'uncultivated land' ⊡

לעוה״ב .בעוה״ז, abbreviations of בְּעוֹלָם הֵזָּה 'in this world' and לְעוֹרָם הַבָּא 'in the future world'

(hi. of נוק (tause harm'

-ב, 'take possession of, acquire the right to'

™⊃ĭ 'benevolence'

יקָרָאוּי (-Ṣ 'as' plus רָאָה 'see') 'aptly, as it should be'

לְנָתְשׁ 'strike' (in htp. 'fight')

'scroll'; used specifically as a designation for the book of Esther

יקד 'from' plus 'r 'hand') 'immediately'

(plural of מלכיות) 'kingdoms', also in reference to biblical verses on the kingdom of God recited on new year's day (see RS 4.5, where מופרות and מופרות refer to verses about, respectively, memorials and sounding of the ram's horn)

-שָׁה' from' plus -שָׁ 'which') 'since, after'

'postpone, delay' עְנָה

conclusion', as a term for the Festival of Weeks (Pentecost) עַצָרָת

יכסיים לאָדָה 'corner, angle', also the name of a Mishnah tractate concerned with the obligation to leave aside, without harvesting, a corner of the field to help the poor and the sojourner (see Lv 19.9; 23.22; Dt 24.19–22); האָרָםיק לָפָאָה 'to interrupt for the corner' refers to the demarcation of fields in order to achieve for the poor as many corners as there are fields (see Pea 2.1).

refuse, unsellable stock, unfit item' פסולח

'path' שִׁבִיל

channel, pool' שָׁלוּלית

foundation, basis' שחיה

two kabs'), a dry measure הרי קב) הרקב

VI Exercises

 יְהוֹשֶׁעַ בָּן פְּרַחְיָה אוֹמָר, עֵשֹׁה לֹך רַב, וּקְנָה לֹך חָבר, וַהֲוִי דָן אָת כָּל הָאָדָם לְכַף זכות.

2. אם יהיו כָל חַכִּמִי יִשֶׂרָאל בַּכַף מאזַנִים, ואָליעזִר בּן הְרְקָנוֹס בַּכַף שׁנָיָה, מַכַּרִיעַ אָת כַּלָם.

- כַּמָּה יהָא בָעיר ויהָא כאַנשִׁי הָעִיר? שנים עָשָׂר חֹדְשׁ. כְנָה בָה בִית דּירָה, הַרִי הוּא כְאַנְשֵׁי הָעיר מִיָּד.
 - 4. וַחֵּכְמִים אוֹמְרים, ימֵי חַיֶּיךּ [דברים מו׳ ג׳], הָעוֹלָם הַזַּה, כָּל ימִי חַיּידָ [שם], לְהָביא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ.
 - הַכּוֹנֵס צֹאן לַדִּיר וְנֶעַל בַפְּנֵיהָ כַרָאוּי, וְיָצָאָה והזּיקה, פְּטוּר.
 - אָמַר רַבּי חֵנַנְיָה סְגַן הַכֹּהַנִים, מַיְמֵי לֹא רָאיתי עוֹר יוֹצָא לְבית הַשָּׂרְפָה.
 - .7. העיד רבי יהושע על עצמות שנמצאו בדיר העצים.
- 8. מִגּלְה נִקְרַאח בִאַחַד עָשָׁר ... כּרַכין הַמַּקָּפִין חוֹמָה מימות יהוֹשׁע בּן נוּן, קוֹרִין בַּחֵמָשָׁה עַשָּׁר.
- 9. רַבּי אֶליעֶזַר אוֹמִר, משֶׁחָרַב בִּיח הַמַּקְדָישׁ, עַצֶרָח כַּשַׁבָּח. רַבְּז גַמִליאָל אוֹמָר, ראש הַשְׁנָה ויוֹם הַכּפּוּרים כָּרנָלים. וַחֵּכָמים אוֹמרים, לא כדברי זה ולא כדברי זה, אַלָּא עַצֵרַח כִּרנָלים, ראש הַשְׁנָה ויוֹם הַכּפּוּרים כַּשַּׁבָּת.
- 10. ואָפּוּ מַפּסִיקִין לַפֶּאָה, דַנָּחַל, והַשָּׁלוּלית, וְדַרְדְ הַיָּחִיר, ודְרֶדְ הָרַבִּים, וּשׁבִיל הָרַבִּים, וּשָׁבִיל הַיָּחִיד הַקְּבוּעַ בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַנְּשָׁמים, וְהַבּוּר, והַנּיר, וְוָרַע אַחֵר
 - 11. אם בָּאִים אָנוּ לְדוּן אַחַר בֵּית דִינוֹ שֶׁלְרַבָּן גַּמְליאַל צִרִיכין אָנוּ לְדוּן אַחַר כָּל בֵּית דִין וּבֵית דִין שֶׁעָמֵר מימוֹת משֵׁה וְעַד עַכִשְׁיו.
 - 12. אֵין מִמִיתִין אֹתוֹ לֹא בְּבֵית דּין שֶׁבְּעִירוֹ וְלָא בְּבֵית דִין שְׁבְּיַבְנָה, אֵלָא מַעַלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּרוֹל שֵׁבִירוּשָׁלִים, וּמְשַׁמִרין אוֹתוֹ עַד הָרָגַל ... אִין מְעַנִּין דִינוֹ שֶׁלָזָה, אֶלֶא מִמִיתין אוֹתוֹ מִיֶּד, וְכוֹתִבין וֹשוֹלְחִים שׁלוּחים בּכָל הַמּקוֹמוֹת, איש פּלוני בֵן פּלוני נחְחַיֵב מיתָה בְּבִית דּין.

- 13. מִי שֶׁזְכָה בַקְּטֶרֶת הָיָה נוֹמֵל אֶת הַבַּף, וְהַבַּף דּוֹמָה לְתַרָקָב גָּדוֹל שֶׁלְזָהָב.
- 14. עָתִיֹד הַקָּדוֹשׁ בֶּרוּךְ הוּא להַנִחיל לְכָל צִדִּיקוִצִדיק שָׁלשׁ מָאוֹת וַעֵּשֶׁרָה עוֹלְמוֹת.
- 15. מְשֶׁנּשֵּׁל הָאָרוֹן, אֶבן הָיָחָה שָׁם מִימוֹת הַנְבִיאִים הָרָאשׁוֹנִים, וּשָׁתִיָה הָיָחָה נָקָרָאת
 - 16. מה ראו חכמים לומר, מלכיות תחילה ואחר כך זכרונות ושופרות?
 - 17. מימיהם לא עשו שלום זה עם זה..., וכשבאו להלחם עם ישראל עשו שלום 17
 - 18. אם פסולת ערי ישראל ארבע מלכיות מתכתשות עליה, קל וחמר לשבחה של ארץ ישראל.
 - .19 ארבע מלכיות מושלות בהם בישראל ואין בהם חכם ואין בהם נבון.
 - .20 אלו שלשה דורות שלפני ימות המשיח.

Sources. 1. Abot 1.6. 2. Abot 2.8. 3. BB 1.5. 4. Ber 1.5. 5 BQ 6.1. 6. Eduy 2.2. 7. Eduy 8.5. 8. Meg 1.1. 9. MQ 3.6. 10. Pea 2.1. 11. RS 2.9. 12. Sanh 11.4. 13. Tam 5.4. 14. Uqs 3.12. 15. Yom 5.2. 16. SNm 77.4 (H 71). 17. SNm 157.1 (H 209). 18. SDt 37 (F 72). 19. SDt 304 (F 323). 20. SDt 318 (F 363).

UNIT ELEVEN

ABSOLUTE AND CONSTRUCT

I Introductory text (Abot 6.2)

וְהַאָּלוּת מַעֵּשׁׁה אֱלהִים הַמָּה וְהַמִּכְתָּב מָלַתַּב אֵלהִים הוּא חָרוּת עַל־הַאָּלוּת וַשֵּׁמוֹת לב׳ מז׳ן. אַל תּקָרָא חָרוּת, אֶלָּא חרוּת, שֶׁאִין לָדְ בָּן חֹרִין אֶלָּא מִי שׁעוֹסִק בּתַלְמוּד תּוֹרָה. וּכָל מִי שֵׁעוֹמֵק בַּתּוֹרָה תְדִיר, הֲרִי זֶה מתעַלֶּה.

The tablets were the work of God and the writing was the writing of God engraved on the tablets [Ex 33.16]. Do not read הרוח 'engraved' but הרוח 'liberty', for you can find no free person who does not occupy themself in studying the Torah. Anyone who is constantly occupied with the Torah will be truly exalted.

1. In order to uncover the Bible's wealth of meanings (as the rabbinic saying has it: אָקרָעִים בָּרָים בָּקָרָע שָׁרָעִים בָּרָים בָּאַקָרָא 'there are seventy faces to Scripture' [Numbers Rabbah 13.15–16]), the exceptical schools turned to different procedures or 'rules' (בְּרוֹם בָּרָים), one of which was that of אָל הַקָרָא 'do not read', that is, of changing the vocalization of the consonants in the biblical text. Of course, this was employed to help justify accepted doctrines, never capri-

ciously or arbitrarily, and the use of such *middot* was governed by rabbinic tradition. Because of its clarity and the interesting nature of its contents, we have selected Abot 6.2 as an example (even though the whole of Abot 6 is a mediaeval addition), but the application of the *al tiqra* principle is also well-attested in the tannaitic tradition (see Unit 21.1).

II Morphology

2. As we have already indicated in Unit 4, RH continued to employ the typical BH system of expressing genitive relationships, whereby a single syntagmatic unit is formed out of the two related nouns, the first of them losing the accent (or retaining only a secondary accent) and being supported by the second noun, which bears the main accent. The first noun is designated נְּפָרָד 'supported' and the second 'cegens', in the construct state, and the second is the '(nomen) regens', in the absolute state. The phenomenon is also known by the Hebrew grammatical term הַיָּרָכָרָה 'semikhut, support'.

Because in *semikhut* the second element determines or specifies the value of the first, we have chosen to call the second element (absolute, *rec-tum*, נפר, ד) the 'determinant' and the first element (construct, *regens*, קר,) the 'determined' noun.

3. The transformations that a word undergoes in the construct state are the same in RH as in BH: shortening, wherever possible, of vowels and conversion of the masculine plural suffix \Box^{n} - to \neg_{-} and of the feminine singular marker π_{-} to π_{-} . Sometimes, the only motive for the presence of the article before the determinant is in order to separate two accents that would otherwise be contiguous (see N.H. Waldman 1989, 133 and our earlier remarks at Unit 3.9).

III Grammar and usage

4. The nature of the determination or the kind of specification varies greatly and certainly cannot simply be mechanically rendered by 'of'.

A. When the determined word is a noun that expresses the action of a verb, the determinant is usually the object of the underlying verb, as can easily be seen in the construction בבוד אָבוּד אַבוּד אַר

B. Often, it is only the theological, legal, or exegetical context that can provide the precise sense of a particular determinative relationship, for example:

- לת מצוה 'dead of precept' refers to a corpse that one must touch in order to carry out the 'act of kindness' of burying the dead, even though one will thereby become contaminated;
- י הְכָּסָר מצוָה 'loss of precept' refers to the loss or inconvenience that occurs through fulfilling a commandment—the sense of the determinative relationship here is made clearer through its counterpart, שָׁכָר מְצוָה 'recompense of precept';
- is the person who on a given day has been purified through ritual immersion;

are those who are obliged to present an offering for sin;

באי הָאָרָץ are those who have come to the land of Israel and עולי בָבַל are not those that went up to Babylonia but the immigrants who came to Israel from Babylonia (see SDt 8 [F 16]).

Compare יוֹרְדִי־בּוֹר 'those who go down to the grave' (Is 38.18) and 'יוֹרְדִי עָפָר' 'those who go down to the dust' (Ps 22.30).

C. Passive participles are usually determined by their agent through *semikhut*, as at Yeb 11.1:

נושא אָדָם אַנוּסָח אָביו ומפַחַת אָביו, אַנוּסָח בּנו ומפָח בּנו A man may marry a woman raped by his father or seduced by his father or a woman raped by his son or seduced by his son.

In fact, every participle has both nominal and verbal characteristics (see Unit 19.8), which helps account for such phrases as עולי בָבָל and עוֹבִי עָבוֹדָה זָרָה, mentioned above, as well as, for example, עוֹבִדי עַבוֹדָה זָרָה מוֹבָדי 'adorers of idols' alongside עוֹבִדי אָתע״ז מי

D. Determinative relationships with בַּעָל 'son' and בַּעָל 'lord' specify a type of subject (not necessarily a person), for example בַּעָל הַשׁוּבָה 'convert, penitent'. בַּעָל הַשׁוּבָה 'defective (one)' בַּעָל הַשָּר (fleshy one' (Shab 19.6, in reference to an incorrectly performed circumcision), בַּעָל הור (creditor', בַּעָל קרי (person)', and בָּעָל קר' (citizen'.

בת and בת are often used to form diminutives; for example, in BB 7.4 a distinction is made between a חַרִיץ, a ditch of six handbreadths, and a הַרִיץ, a ditch of half that size.

5. As in BH, the general rule is that with plurals only the determined noun takes the plural marker, as with בני־אָרָם 'people'. בַּעַלִי חַשׁוּכָה 'people'. בַּעַלִי חַשׁוּכָה

However, in RH it is also common that both nouns, determined and determinant, are made plural, for example בְּעַלִי בָּקִים 'landlords, householders', בְּעַלִי בָּקִים 'houses of study', and בָּעַלִי בָּקִי (priests) who have physical defects' (SLv 1.5 [W 6b]). This phenomenon is seen already in LBH: אַבָּעָלִי מָרוּטָרָשׁ 'famous people' (1 C 12.31), מַעֵּי שָׁבִיים 'cedar planks' (1 C 14.1), and בַּעֵלִי מַבָּרִשׁי (1 C 14.1).

With Π_{2}^{n} 'house' as the determined noun, the plural marker is sometimes added only to the determinant, as the two words are perceived as

a single unit, for example:

הַקּמָחִים וַהַפּּלָתוֹת שֵׁלִבִית הַשְּׁוָקִים טָמֵאין

Every kind of meal and flour that are in the markets is impure (Makhsh 6.2).

6. For the use of $\forall \forall$ in place of *semikhut*, see Unit 4.11–14. The different constructions that arise can often diverge considerably in meaning. For example, the material from which something is made is usually determined by $\forall \forall$ ('room [made] of wood'), whereas its purpose or nature tends to be expressed through *semikhut* ('room for wood'). See, for example, Mek 16.33 (L 2.125):

איני יודע של מה היא, אם של כסף או של זהב או של ברזל I don't know what material it was made of, whether of silver or of gold or of iron.

קרִי, בֵּין בֵּין, בַין, בָּין, בַין, בַין, בַין, בַין, בַין, בָּיָרָ, פָרָרָ, יָחָת, יִסְתָר, אָתָרי, אָתָרי, יִסְתָר, יִסְתָר, אָתָרי, אָתָרי, אָתָרי, אָתָרי, אָתָרי, אָתָרי, אַתָרי, אַתָרי, אַתָרי, אַתַרי, אַרי, אַ

In RH, there are also new conjunctions, including -שָׁרָי 'so that' (< 'as worthy to' < 'as sufficient for'; see Unit 30.8) and -שָׁרְוּקָתְשָׁהוּ (< 'as tion that', in the sequences בְּחוֹקָת שֶׁהוּא קִים and יבְחוֹקָת שָׁהוֹ (on the assumption that he is/they are alive' at Git 3.3, 7–8, which has developed out of the common non-conjunctional structure found in a phrase such as 'with a presumption of purity' (Nid 2.4).

IV Phraseology

8. בְּרָאָרָם 'son of humankind', בְּרָאָרָם 'sons of humankind', the plural version, with reference to 'humankind' in general, being common in both the Mishnah and the tannaitic *midrashim*. Sometimes it is best translated as an adjective, 'human'. Examples include

דברה תורה בלשון בני־אָרָם The Torah spoke according to human language (SNm 112.4 [H 121]; see also SLv 20.2 in the exercises to this unit)

and

והיו מלאכי השרת תמהין לומר, בני אדם עובדי עבודה זרה מהלכין ביבשה בתוך הים

The serving angels were full of wonder, saying, Some humans, idolaters, walking in the middle of the sea as if on dry land (Mek 14.29 [L 1.246]).

But the singular form, $\Box = \Box = \Box$ is hardly used at all: it never appears in the Mishnah, not even in quotations, or in Sifra; it is found just once in SNm (103.4 [H 102]), in a quotation of Ezk 16.2, five times in Mek, always in quotations (Is 56.2; Ezk 2.1; 17.2; 26.2; 28.2), and eight times in SDt, of

which six are quotations (Ezk 8.12; 17.2; 24.1–2; 33.7,24; 39.17; 44.5). Thus, in the whole of the Mishnah and the tannaitic *midrashim* there are just two original passages where \Box_{i} is employed. In those two texts, the meaning is generic or indefinite, 'one, someone, people':

לא תאמץ את לבבך (דברים מו׳ ו׳), יש בן אדם שמצמער אם יתן אם לא יתן

Do not harden your heart [Dt 15.6]: there are people who worry thinking about whether to give or not to give (SDt 116 [F 175]);

ולא תקפוץ את ידך (דברים מו׳ ו׳), יש בן אדם שפוסט את ידו וחוזר וקופצה

And do not close your hand [Dt 15.6]: there are people who stretch out their hand, but then close it again (SDt 116 [F 175]).

It is interesting to compare the Vienna manuscript version of TosSot 3.12, אין אנו צריכין שיבאו בני אדם עלינו

We do not require anyone to come to us, with that of MS Erfurt,

אין אנו צריכין שיבא אדם אצלינו

(where the singular is expressed by אָדָם and not (בֶּן־אָדָם).

The contrast with the extensive use of viòs $\tau o \hat{v} \, dv \theta \rho \omega \pi o v$ in the language of Jesus and the gospels is striking.

9. $\neg \neg \neg \neg \neg \neg \neg \neg \neg \neg$ 'daughter of the voice', possibly with a somewhat diminutive or diminished sense, as it normally refers to a rumour, thunder, or voice, the source of which is uncertain and the authority of which is never accepted unequivocally in the rabbinic tradition, in clear contrast to the clarity of the word, $\neg \neg \neg \neg$, of Y. and the prophets (see Pes 114a and BM 59b, and, in the exercises, Abot 6.2, Yeb 16.6, Mek 18.27, and SDt 357).

10. דְרֶךְ בְּנִ־אָדָם 'the habitual behaviour of human beings', כָּדֶרְ בְּנִ־אָדָם 'as is the custom':

מי שֵׁיֵשׁ לוֹ גִנָּה לִפְנִים מִגְּנָתוֹ שֵׁלַחֲבָרוֹ, נְכָנָס בְּשָׁעָה שֵׁדֶרַךְ בְּנִי אָרָן נכנסים, ויוֹצא בָּשָׁעָה שֵׁדַרֶךְ בְנֵי אָרָן יוֹצָאָין

Whoever has a vegetable garden within the vegetable garden of another may enter when it is the custom to enter and go out when it is the custom to go out (K BB 6.6; see also Ber 1.3, BQ 6.5, etc.).

V Vocabulary

יכוּת יָמִים , 'prolongation' אָרִיכוּת יָמִים 'longevity' אָרִיכוּת יָמִים 'safekeeping, store room' דְּלֵקָה ידַלֵקָה 'fire, conflagration' דַלֵקָה 'rape' - דְלֵקָה 'because' הוֹאָיל יִ- 'cancellation' הַכָּרִיז ' announce, proclaim' ירָדָהָר (hi. of שָׁשׁ) 'give in marriage' (נטא הַפּיָשָׁ) 'give in marriage' (פּרָשָׁ) 'explained, explicit' (פּרָשָׁ) 'explained, explicit' (פּרָשָׁ) 'reprobate' (פָרָשָׁ) 'reprobate' י בָּרָשָׁה י ביי 'arrogance, insult, humiliation' -... ביי 'arnok alongside, consider equal to' 'accident', as euphemism for involuntary ejaculation ' רָאָיָה' 'proof, evidence'

VI Exercises

- ן. חַיָּה רְעָה בָּאָה לָעוֹלָם, עַל שְׁבוּעַת שָׁוּא וְעַל חִלּוּל הַשָּׁם. גָּלוּת בָּא לָעוֹלָם, עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זֶרָה, וְעַל גִּלּוּי עֵרָיוֹת, וְעַל שְׁפִיכֵת דְּמים, וְעַל הַשְּׁמַטֶת הָאָרֶץ.
- אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לַיִי, בְּכָל יוֹם וְיוֹם בַּת קוֹל יוֹצָאָת מַהַר חוֹדֵב וּמַכְרַזֶת וְאוֹמֶרֶת, אוֹי לְהֶם לַבְּריוֹת מֵעִלְבּוֹנָה שֶׁלַחוֹרָה. שֶׁכָל מִי שָׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּחוֹרָה נְקָרָא נְזוּף.
 - 3. מִיֹשֶׁשׁׁ לוֹ בוֹר לִפְּנִים מִבִּיחוֹ שֵׁלַחֲבָרוֹ, נְכָנֶס בְּשָׁעָה שׁדַרֵךְ בְּנֵי אָדָם. נְכָנָסִין, וְיוֹצֵא בְשָׁעָה שֵׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצְאִין.
 - . בַּעַל אֶרִי מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ וָאֵינוֹ מִבְרֵדְ.
 - אם הָיָה בַעַל מְשוּבָה, לא יאַמַר לוֹ, זְכֹר מָה הָיוּ מַעֲשֶׁיך הָראשונים.
 וְאָם הָיָה בֶן גַּרִים, לא יאמר לוֹ, זֹכר מָה הָיוּ מַעֲשָׁה אֲבוֹתֶיך.
 - וְרַבִּי יְהוֹשֶׁע אוֹמֵר, לא מפִּיהָ אָנוּ חַיין. אֵלָא הַרִי זוֹ בְּחֵזְכַת דְרוּסַת אֵישׁ,
 עַר שֵׁחָבִיא רְאָיָה לְדְבָרָיהָ.
 - אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בָּראשׁוֹנָה הִיוּ שׁוֹלחִין אַצֵל בַּעַלִי בָחִים שְּבַּמּרינוֹת, מַהֲרוּ וַהַחְקִינוּ אֶת פָּרוֹתֵיכָם.
- 8. כִּל הַנָּשִׁים בְּחֶזְקַת מָהַרָה לִבַעֲלִיהֶן. הַבָּאין מִן הִדְרָךְ, נְשִׁיהֶן לָהֶן בְּחֶזקַת מַהַרָה.
 - .9 שְׁחָמוֹ וְנִמְצָא בַעַל מום, חַיָּב.
 - 10. כָּל כִּחְבֵּי הַכְּדֵשׁ הַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה, בֵּין שָׁקּוֹרין בָּהָן וּבֵין שַׁאֵין קוֹרין בָּהֶן. וִאַף עַל פִּי שֶׁכְּחוּבִים בִּכָל לְשׁוֹן, שעוּנים גִּניזָה. וּמפְנֵי מָה אֵין קוֹרִין בָּהֵם? מִפְּנֵי בַטּוּל בֵית הַמָּרְרָשׁ.
 - 11. מְעִידִין לְאוֹר הַנֵּר וּלְאוֹר הַלְבָנָה. וּמַשִּׂיאִין עַל פִּי בֶת קוֹל. מַעֲשֶׁה בְאָחָד שֶׁעְמִד עַל ראש הָהָר וְאָמָר, איש פּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי מָמָסוֹם פְּלוֹנִי מֵת שֶׁעָמִד עַל ראש הָהָר וְאָמָר, איש פּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי כָם פְלוֹנִי מַמָקוֹם פְלוֹנִי מֵת הָלְכוּ וְלֹא מָצָאוּ שָׁם אָדָם, וְהָשִׁיאוּ אֶת אִשְׁחּוּ. ושוּב מַעֲשֵׁה בְצַלְמוֹן בְּאַחָד שֶׁאָמַר, אֲנֵי, אִישׁ פּלוֹנִי בֵּן אַישׁ פּלוֹנִי, נְשָׁכַנִי נָחָשׁ, וַהֲרֵי אֲנֵי מַת, וָהָלכוּ וְלָא הּכִירוּהוּ, וְהִשִׁיאוּ אֶת אִשְׁחּוֹ.
 - 12. מעשה באחד שאמר, קרבן מבני שותה מים היום. ויצאה בת קול מבית קדשי הקדשים ואמרה, מי שקיבל את קרבנותיהם במדבר, הוא יקבל את קרבנותיהם בשעה הזאת.
 - 13. לא תעשו לכם (שמות כ׳ כג׳). שלא תאמר, הואיל ונתנה תורה רשות לעשות (כרובים) בבית המקדש, הרי אני עושה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ת״ל, לא תעשו לכם.
 - 14. רבי יוסי אומר, דברה תורה כלשון בני אדם בלשונות הרבה וכולם

UNIT TWELVE

צריכין להידרש.

- 15. מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתו (במדבר ו׳ ג׳), לעשות יין מצוה כיין רשות.
 - 16. קרוש יהיה[במרבר ו' ה'], זו קרושת שער, אתה אומר, זו קרושת שער, או אינו אלא קדושת הגוף?
- .17 על נפש מת לא יבוא [במדבר ו׳ ו׳], שומע אני נפשות בהמה במשמע.
 - ח״ל, לאביו ולאמו [במדבר ו׳ ז׳], במה ענין מדבר? בנפשות אדם
 - 18. לאביו ולאמו אינו משמא, אלא משמא הוא למת מצוה.
- 19. ובדבר הזה תאריכו ימים [דברים לב׳ מז'], זה אחד מן הדברים שעושה אותם אוכל פירותיהם בעולם הזה ואריכות ימים לעולם הבא. ומפורש כאן, בתלמוד תורה. בכבור אב ואם מנין? תלמוד לומר, כבד את אביך ואת אמך... [שמות כ׳ יב׳].
 - 20. רבי אליעזר אומר, בת קל יוצאת מתוך המחנה שנים עשר מיל על שנים עשר מיל חל שנים עשר מיל והיתה מכרזת ואומרח, מתמשה.

Sources. 1. Abot 5.9. 2. Abot 6.2. 3. BB 6.5. 4. Ber 6.4. 5. K BM 4.10. 6. Ket 1.7. 7. MS 8.7. 8. Nid 2.4. 9. Pes 6.6. 10. Shab 16.1. 11. Yeb 16.6. 12. Mek 18.27 (L 2.187). 13. Mek 20.23 (L 2.283). 14. SLv 20.2 (W 91b). 15. SNm 23.1 (H 26). 16. SNm 25.3 (H 31). 17. SNm 26.2 (H 32). 18. SNm 26.2 (H 32). 19. SDt 336 (F 386). 20. SDt 357 (F 428).

UNIT TWELVE

GREEK AND LATIN WORDS

I Introductory text (Mek 19.4 [L 2.203])

משל, לאחד שהיה מהלך בדרך והיה מנהג את בנו לפניו. ובאו לסמים לשבותו, נמלו מלפניו ונתנו לאחוריו. בא זאב למרפו, נמלו מאחריו ונתנו לפניו. ליסמים מלפניו וזאב מאחריו, נמלו ונתנו על כתפיו, שנאמר, ובמדבר אשר ראית אשר נשאך י׳ אלהיך כאשר ישא איש את בנו [דברים א׳ לא׳].

A parable: It is like one who was going on a journey with his child in front of him. Bandits came to capture him; he took him from in front and put him behind. A wolf came to devour him; he took him from behind and put him in front. With robbers in front and the wolf behind, he took him and put him on his shoulders, as it is said, And in the desert, where you saw that Y. carried you like a man carries his child [Dt 1.31].

1. The parable attempts to explain Ex 19.4, I carried you on eagles'

wings, bringing in Dt 1.31, where Y. appears as a father who carries his child on high (NDJ): as the eagle bears its young upon its wings to protect them from the arrows, so Y. carries Israel upon his shoulders to protect them from their enemies. The midrashic function of the parable is the explanation of Scripture.

II Morphology

2. RH has a large stock of Greek and Latin words. In S. Krauss's dictionary (1898–1900), more than two thousand items are listed. Although over a third of them are doubtful and the timescale is large, the deep penetration of Greek into Hebrew cannot be denied.

Greek words started to enter vernacular Hebrew on a large scale after the conquests of Alexander the Great in the fourth century BCE, as part of the wider cultural phenomenon of Hellenization. Little by little, Palestine in the Hellenistic period became trilingual: Aramaic and Hebrew were spoken by the masses, with Greek as the language of administrators and the upper echelons of society (a situation somewhat analogous to the rôle of Hebrew, Arabic, and English in the State of Israel today; see Mussies 1976, 1051). However, almost everyone would have had a basic knowledge of Greek for day-to-day purposes.

Moreover, the Greek literary output of Palestine (deutero-canonical and apocryphal works, the New Testament, and so on) makes Jerusalem, and indeed all Palestine, of the intertestamental period a very important centre for the use and the study of Greek (see Introduction, §§3, 4.3).

Latin entered the arena with the Roman presence from the first century BCE onward. Its impact was less than that of Greek, although significant in military vocabulary.

3. The difficulties we face today in deciding whether to write '*midrashim*' or 'midrashes', '*curricula*' or 'curriculums', etc. help us to understand the inconsistencies in RH transcription and inflection of Greek and Latin words.

4. There is no uniform way of adapting these words.

A. Some are made to conform to genuine Hebrew or Aramaic noun patterns, for example אָצְטְלִיח (στολή) 'clothes', בְרְגָּלִית (μαργαρίτης) 'pearl', and אָבְסָרָיָא (ξένος) 'stranger, hostel'.

B. Others are simply given a rough phonetic transcription, which displays little standardization, for example Oigen (ὡκεανός) 'ocean' or 'Ξ (πύλαι) 'city gates', though there are some recurrent features, such as the use of prefixed *alef* when transcribing Greek or Latin words beginning with two consonants, for example (σμίλη) 'knife', or the use of *sade* to represent *sigma* within a word, for example $\exists c = (πρόσοπον)$ 'face, front'. It is noticeable that Palestinian and Babylonian sources differ in their transcriptions, with the latter displaying less knowledge of Greek.

C. However, many words were not clearly understood and have suffered in the process of textual transmission to the extent that they are scarcely recognizable today.

5. Not surprisingly, the inflection of foreign words posed problems and was avoided wherever possible.

A. Genitive structures with $\forall \emptyset$ are preferred to construct chains. However, by the time of the *amoraim*, we have the striking case of $\delta \chi \lambda o \zeta$ 'crowd' used in a construct plural form:

> שמא כשהית יושב ודורש בהר הבית והיו כל אוכלוסי ישראל יושבין לפניך

Perhaps when you were sitting down to expound on the Temple Mount and all the multitudes of Israel were seated before you (ARN 38 [S 114]; cf. jBer 9.13c).

B. Plurals are formed regularly, with the suffixes ב'- and ה'-, although if a word ends in א-, or ה-, the suffix is normally אית rather than ה'-, for example איה (Latin *tabula*) 'tablet, table', בּרָלְאוֹת (not מַבְרָלוֹת).

C. This termination became a distinctive feature of foreign words and is commonly found in plurals of Greek words ending in -η and transcribed as '-, for example 'στητάς' (διαθήκη) 'covenant', Γιτάς' .

This success of the $\square \aleph$, ending on foreign words was due in part to its similarity to the characteristic $-\alpha \iota$ and -ae terminations of first declension Greek and Latin nouns. Under the influence of these items, other native Hebrew words sometimes formed their plurals in the same way (see Unit 10.6).

III Grammar and usage

6. Greek and Latin vocabulary is found in every area of life, especially in administrative and legal spheres, commerce, industry, and military life. A short but illustrative list can be seen in Schürer 1979, 53ff.

7. However, so great was the impact of Greek and Latin words that they abound even in the most popular forms of literature. The following examples appear in the *meshalim* of Sifre to Numbers:

אנטיקיטר (מֿעדנֹגמוססף) 'pro-Caesar, pro-consul' (82.2 [H 78]); הפרכיא (מֿעדנֹגמוססף) 'prefecture' (131.1 [H 170]); הפרכיא (denarius) 'denarius' (131.1 [H 169]); (*triclinium*) 'refectory' (134.5 [H 180]); (*triclinium*) 'refectory' (134.5 [H 180]); (סמעלמֹגוסט) 'sandal' (115.5 [H 127]); (סמעלמור (speculator) 'inspector, executioner' (91.2 [H 91]); (מֹקעבּוֹטר) 'archives, register' (117.1 [H 135]); (מגולימרכוס) (מרלימרכוס) (נודלי (אדגור)); (מגולימרכוס) (מסגניגרכוס) (נודלי (אדגור)); (מגולימרכוס) (מגור (אבגור)); (מגולימרכוס) (נודלי (אדגור)); (מגור (אבגור)) (נודלי (אדגור)); (מגולימרכוס) (נודלי (אדגור)); (מגולימרכוס) (thief centurion' (131.1 [H 169]); פלטרין (πραιτώριον) 'praetorium, praetor's residence' (134.5 [H 180]), sometimes also mistakenly used instead of בלטין (palatium) 'palace';

קיטון (κοιτών) 'bedroom' (134.5 [H 180]);

קימרון (centurio) 'centurion' (131.1 [H 169]).

8. The extraordinary number of Greek and Latin loanwords in RH is well-illustrated in the following two narratives devised by E.Y. Kutscher (1982, 139):

A. The judge 'דְּרָמָן' [iudex] or the chief judge 'דְרָמָן' [ἀρχίiudex], sitting on the podium בִּמָה [βῆμα], questioned the defendant who was standing on a small platform בָּרְדוֹן [gradus]. Having heard the prosecutor קַמֵינוֹר [κατήγορ] and the defense attorney בָּרְקַלֵים (παράκλητος), they either discharged the defendant by giving him Oir [dimissio] or convicted him by giving Oceקָלָמוֹר [ἀπόφασις] and turned him over to the executioner [speculator].

B. A stranger "אָרָסָנָי [לָבָּיסָ] who travels the ocean אָרָסָנָי [ἀκεανός] in a ship אָרָסָני [*liburnus*] trusted that his skipper [κυβερνήτης] would be able to avoid the pirates' פָּרָאָטָ' [πειρατής] ships and arrive safely in port קָרָן [λιμήν]. From there he travelled sitting in the [carriage] לָמן [*carrus*] of the highway אָסָטָרָשָׁה [*strata*] which was guarded by the watchtowers אָסָטָרוּפּוֹלי [πύγος/*burgi*]. When he arrived at the metropolis (πύλαι]. If the stranger was an important personality, e.g., the Caesar (קיסָר, the inhabitants would greet him with shouts of סָלוֹם (καλῶς]. He might arrive at the city square (πίσθυρον) and sit down in the inner room (*μ*⁻ק⁻²²) (*triclinium*] on a ... chair (καθέδρα].

9. The general lack of RH verbs deriving from Greek and Latin is reflected in their absence from Kutscher's two stories. However, various denominative verbs were created from loaned nouns, notably בָּסָט 'base' (from βάσις 'base'), או 'couple' (from אוולגפטאסג' 'yoke', קַסָר (κατηγορέω) 'accuse' (from קַסָרוֹך [κατήγορος] 'prosecutor', with metathesis), and כָּסָטָ 'attack, assault' (from ληστής 'bandit, highwayman').

Nevertheless, in spite of the vast size of the Greek and Latin vocabulary of RH, the structure of the language remained unaltered, as the loanwords had virtually no syntactic effect.

IV Phraseology

10. יְפָה אָפִרְהָ (אמאמּק נוֹזאמג) 'you have spoken well', a typically Greek turn of phrase; see Naz 7.4 (also Mek 12.31; 18.15; 19.24; SLv 13.3, etc.): וכשבאתי והרציתי את הדברים לפני רבי יהושע, אמר לי, יפה אמרת When I came and explained these things before Rabbi Joshua, he

UNIT TWELVE

said to me, You have spoken very well.

11. בהן הָרְיוֹש 'the normal, or regular, priest' as against the בהן הָרִיוֹש 'high priest': בהן הָרִיוֹש is a Hebraized form of ואוילה, in the sense of a private individual or ordinary citizen rather than one who is a הָבָיא or a נְבָיא etc.

V Vocabulary

סוֹשׁרֹשׁרָין (ἐπίτροπος) 'administrator, person responsible for something, representative'
אַפּירְיוֹן 'canopy'
אַפּירְיוֹן literally, 'betrothal', the name of a musical instrument used at weddings וואַרוּס 'take into consideration'
י לאָפירָין 'נאָירָיָן' 'as soon as'
י ליסָפין (געריק: plural בייסָפָין) 'bandit, highwayman'
י 'mix, pour wine'
י 'mix, pour wine'
י 'mix, pour wine'
י 'mix, pour wine'
י 'from here onwards'
י (געריך ווי וויקיבין) 'distressed, oppressed'
י סָרָעוֹרִיאָסָסָטָיוֹוי (סַעיוֹרָיָאַיַרָן ווּשִיבָר ווּשַירָרָי ווּשַיבָר ווּ מַרָּצַר (הוּ participle of עַרָרר) 'distressed, oppressed'
י סָרָעוֹרָיָאָסַסָטָ 'lawyer for the defence'
י שָּלַעוֹרָיָאַיַרָּיַם (πόλεμος) 'war'

(Latin familia) 'household'

sustenance, provisions' פרנסה

'crucify' צָלֵב

γισγ (κύαθος, κώθων) 'jug'

107 (κοιτών) 'bedroom'

VI Exercises

- ו. רַבֵּי אֲליעֶזֶר אוֹמר, הָעוֹשֵה מצוָה אַחַת, קוֹנֵה לוֹ פְרַקָלית אָחָד, וְהָעוֹבָר עַבָּרָה אַחַת, קוֹנֶה לוֹ קַשָּׁיגוֹר אָחָד.
- רַבּי יַשַּׁקב אוֹמר, הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמה לַפָּרוֹזדּוֹר בּפְנִי הָעוֹלָם הַבָּא, הַתּקָן עַצְמָד בַּפּרוֹזדּוֹר, כְּדִי שְׁתְכָנָס לַשְׁרַקָלין וֹלימריקלָין K.
 - 3. בַּשָּׁר שָׁמעוֹן בּן גַמְלִיאל אוֹמֵר, שָׁנֵי אַכְסָגָאין אוֹכְלין עַל שָׁלַחָן אַחָר, זָה בָּשָּׁר, וְזָה גְּבִינָה, וְאֵינֶן חוֹשְׁשִׁין.
 - לא יַלַמֵּד אָדָם אַת בְּנוֹ חַמֶּר, גַּמֶּל, סַפָּר, סַפָּן, רוֹעֵה, וְחֶנְנְנִי, שָׁאַמְנוּחָן אַמְנוּת לְסְמִים.
- 5. שׁלשָׁה מְלָכים וְאַרְבָּעָה הֶדִיוֹמוֹת אֵין לָהֶם חִלְק לְעוֹלָם הַבָּא. שׁלשָׁה מְלָכִים, יָרְבְעָם, אַחְאָב וְמְנֵשָׁה ... אַרְבָּעָה הֵדִיוֹמוֹת, בּלִעָם, וְדוֹאֵג, וַאֲחִיחֹפָל, וְגַחַזִי.
 - 6. בִּפֻּלְמוֹס שֶׁלְאַסְבָּסְינוּס נְזְרוּ עַל עַשְׁרוֹח חַתְנִים, וְעַל הָאֵרוּס. בּפַלְמוֹס שֶׁלְשִׁסְבָּסְינוּס נְזְרוּ עַל עַשְׁרוֹח חַתְנִים, וְעַל הָאֵרוּס. בּפַלְמוֹס שֶׁלְשִׁימוּס נְזְרוּ עַל עַשָּרוֹח בַלּח הַשָּרוּז בְּחוֹד הַעַיר.
 - 7. מְשְׁלוֹ מְשָׁלוֹ מְשָׁל, לְמָה הַדְּבְר דֹוֹמֶה? לְשֶׁבֶר שְׁבָּא לִמִזוֹג כּוֹס לְרֵבּוֹ וִשְׁפַּך לוֹ הַמִּיחוֹן עַל פָנָיו.
 - 8. בָּא לוֹ כהן גָּדוֹל לִקְרוֹת. אם רָצָה לִקְרוֹת בְּבגִדִי בוּץ, קוֹרא, ואם לא

קוֹרָא בָּאָצְטָלית לְבֶן מְשֶׁלוֹ.

- 9. והיו מתחנגין לספקלטור, זה אומר לו, אני כהן בן כהן גדול, הרגני תחלה ואל אראה במיתת חבירי, וזה אומר לו, אני נשיא בן נשיא, הרגני תחלה ואל אראה במיתת חבירי.
- 10. שהצדקה וגמילות חסדים שלום גדול ופרקלים גדול בין ישראל לאביהם שבשמים.
 - 11. משל, למה הדבר דומה? ללסמים שנכנסו לפלמין של מלך, בזזו נכסיו והרגו פמליא של מלך והחריבו פלמרין של מלך. לאחר זמן ישב עליהן המלך ברין, תפש מהם, הרג מהם, צלב מהם וישב בפלמין שלו. ואחר כך נתודעה מלכותו בעולם.
 - 12. וארון ברית ׳׳ נוסע לפניהם [במדבר ׳׳ לג׳], ... משל, לאנמיקיסר שהיה מקדים לפני חיילותיו מתקן להם מקום שישרו. כך היתה השכינה מקדמת לישראל ומתקנת להם מקום שישרו.
 - 13. משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטרין שלו. נכנס לשער והוא אחריו, לחצר והוא אחריו, לטרקלין והוא אחריו, כיון שבא ליכנס לקיטון אמר לו, בני, מכאן ואילך אתה אסור
 - 14. משל, למלך שהיו לו נכסים הרבה והיה לו בן קשן, והיה צריך לצאת למדינת הים. אמר, אם אני מניח נכסי ביד בני הוא עומד ומבזבזם, למדינת הים. אמר, אם אני מניח נכסי ביד בני הוא עומד ומבזבזם, אלא הריני ממנה לו אפיטרופס עד שיגדל. משהגדיל הבן ההוא אמר לו לאפיטרופס, תן לי כסף וזהב שהניח לי אבא בידך. עמד ונתן לו משלו כדי פרנסתו. התחיל אותו הבן מיצר. אמר לו, הרי כל כסף וזהב שהניח לי אבא ניתו לך לא נתתי לך אלא מהניח לי אביך הריהו שמור.
 - 15. משל, למלך שמסר את בנו לפידנוג והיה מחזרו ומראה אותו ואומר לו, כל הגפנים האלו שלך, כל הזיתים האלו שלך. משיגע להראותו אמר לו, כל מה שאתה רואה שלך הוא.
 - 16. אמר יעקב לרחל, וכי אנטיקיסר של הקדוש ברוך הוא אני?
 - 17. מיכאל וסמאל דומין לסניגור וקטיגור עומדין בדין. זה מדבר וזה מדבר. גמר זה דבריו, ידע הסניגור שנצח, והתחיל משבח את הדיין שיוציא איפופסין. בקש אותו קטיגור להוסיף דבר. אמר לו הסניגור, החרש ונשמע מן הדיין.
 - 18. משל, למלך שהיה דן את בנו, והיה קנויגור עומד ומקטרג. מה עשה הפדגוג שלבן? כיון שראה אותו מחייב, דחף את הקטיגור ועמד לו במקומו, מלמד על הבן סניגוריא.
 - .19 בשר ודם משמוציא אפופסין אינו יכול לחזור.
 - 20. אמר הקב״ה לישראל, בניי, אותם הקרבנות שהכתבתי לכם בתורה, היו זהירין בהן, שאין פרקליט טוב לירידת הגשמים יותר מן הקרבנות.

Sources. 1. Abot 4.11. 2. Abot 4.16. 3. Hul 8.2. 4. Qid 4.14. 5. Sanh 10.2. 6. Sot 9.14. 7. Suk 2.9. 8. Yom 7.1. 9. ARN 38 (S 114). 10. TosPea 4.21. 11. Mek 15.18 (L 2.78–79). 12. SNm 82.2 (H 78). 13. SNm 134.5 (H 179– 180). 14. SDt 11 (F 19). 15. SDt 19 (F 31). 16. Tanḥuma (Buber) Wa-ye şe' 19. 17. Exodus Rabbah 18.5. 18. Exodus Rabbah 43.1. 19. PesR 44. 20. Pesigta de Rab Kahana 427.

UNIT THIRTEEN

ADJECTIVES

I Introductory text (SDt 277 [F 295])

ואם איש עני הוא [דברים כד׳ יב׳] .אין לי אלא עני. עשיר בנין? תלמוד לומר, ואם איש . אם כן, למה נאמר, עני? ממהר אני ליפרע על ידי עני יותר מן העשיר.

If he is a poor person [Dt 24.12].

In my opinion, here only the poor person is spoken about. From where can it be deduced that the rich person is spoken about too?

From the text that says, If he is a person.

If that is so, why make mention of 'poor'?

I hasten to see to the cause of the poor before that of the rich.

1. Here is another typical example of rabbinic argumentation. The biblical text says that something given in pledge by a poor person must be returned before sunset. The rabbis understand that the prescription extends to every person, rich or poor, because the Bible says 'person'. The specifying of this person as poor implies that God defends the cause of the poor before that of the rich.

The argument is dramatically developed in the form of a dialogue.

II Morphology

2. RH adjectives adhere to the noun patterns used in BH. The most common are as follows:

יָקָשָׁל (great'; יָקָשָׁל-type: יְקָשָׁל (cautious'; -type: passive participles; -type: active participles; -type: active participles; י צַדָּיק: 'righteous'; -type: יַבָּרָן 'compassionate'; Suffixed with ין ין ין ין ין ין ין ין 'tatter'; Suffixed with י- סָרָי-: gentilics and ordinal numbers.

ADJECTIVES

III Grammar and usage

3. Used predicatively, an adjective agrees with its subject in number and gender.

Used attributively, in apposition to a noun, an adjective will agree with the noun in number and gender and will usually also share its determination, although RH is less consistent than BH in this matter (see Unit 3.6–9).

With collectives, adjective agreement is according to semantic sense, so that grammatically singular subjects can be accompanied by attributive or predicative adjectives in the plural. A regular example of this phenomenon is the name Israel, as in

ישָׁרַאָל מִשׁוּנִים בַּמָּצווֹת

Israel (i.e. the Israelites) are distinguished by (adherence to) the commandments (SNm 99.3 [H 99]).

4. Adjectives of the קטיל type often replace verbs, as in

מי־שֶׁחָבִיב קוֹדִם אֵת־חַבִירוֹ

Whoever is loved has preference over the rest (SDt 37 [F 70]). This process affects stative verbs in particular and has led to textual inconsistency due to confusion on the part of scribes between such adjectives

and participles as מָהור and מָהור, קרוש, קרש, קרש, קרוש, מחור ממור (מוסא מָקוֹר), etc. 5. There are no special comparative or superlative forms of the adjective.

A. Comparison is usually effected through the preposition jp, which follows the adjective and precedes the second term in a comparison, for example:

יוֹסֵף זָכָה לִקְבּוֹר אֶת אָבִיו, וְאִין בּאֵחִיו גָּדול ממֶנּי... מי לְנוּ גָדוֹל מִיּוֹסֵף?

Joseph deserved to bury his father, for there was none among his brothers greater than he Whom do we have greater than Joseph? (Sot 1.9)

The widespread RH phenomenon of the accumulation of particles has also affected this construction, leading to such forms as על מן, for example

מעשה עגל קשה על מן הכל

The matter of the golden calf was graver than everything else (SDt 1 [F 6]).

B. וֹתָר 'more than', used adverbially, can strengthen a comparison, as in a late text, Abot 6.5,

גְּדוֹלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן הַכְּהָנָה וּמן הַמַּלְכוּת

Greater is the Torah than priesthood and royalty,

but also in a tannaitic text like SNm 133.1 (H 176):

בשר ודם, רחמיו על הזכרים יותר מן הנקבות Flesh and blood loves men more than women.

C. A variant of יְחֵר מֵל is יְחֵר שָל, where יְחֵר functions as a genuine adjective, taking feminine and plural forms (יְחֵרָה עַל). The sense conveyed is always comparative, 'in excess of, more than', for example:

לא יאכל פּוֹעל יְחֵר עַל שֹׁכָרוֹ (PM 7.5)

The worker will not eat in excess of his wages (BM 7.5)

and

לא יהיו פרצות יתרות על הַבְּנִין

The empty spaces will be no greater than the built up areas (Erub 1.8).

D. The superlative is expressed through a characteristic construction of RH: adjective followed by $-\overline{20}$ ('the greatest that there is in, the greatest of', etc.), for example:

יוֹסֵף בֶּן יוֹעַזֵר הָיָה חָסִיד שׁבַּכָּהָנָה

Joseph ben Joezer was the most pious of the priests (Hag 2.7); שוֹטִים/שוֹטה שָׁבָּעוֹלָם

The world's greatest fool (SDt 309 [F 348]; Mek 15.14 [L 2.71]); הַחַלְשׁׁים שֵׁבָּכִם ... הַגּבּוֹרִים שׁבַּכִם

The weakest among you ... the most valiant among you (SLv 26.8 [W 111a]);

טוב שבּגוים

The best of the gentiles (Mek 14.7 [L 1.201]).

The construction is often specified as שָׁבִישָׁרָאל 'of Israel', as in

ואפילו עני שָׁבִישִׁראל לא יאכל עד שיסב

Even the poorest Israelite will not eat unless he is sitting at table (Pes 10.1).

The same usage, albeit without relative pronoun, is found in LBH, at Ca 6.1, הַיָּפָה בָּוָשִׁים 'the fairest of women', and, earlier, at Jg 6.15:

הַדָּל בּמְנָשֵׁה

The most wretched of Manasseh.

E. For the absolute superlative, TND 'very' is not employed in the Mishnah with the exception of Abot 4.4,

מאד מאד הוי שפל רוח

Be extremely humble,

and Ber 9.5. In the midrashim, it only appears in quotations from Scripture.

F. A different way of expressing the superlative is through the repetition of a noun in a construct chain, a formation already known to BH in such phrases as 'holy of holies', 'song of songs', and 'God of gods and Lord of lords' (Dt 10.17), and is seen even in archaic poetry, for example, at Ps 68.34:

לָרֹכָב בּשׁמישׁמִי־קָדָם

To the one that rides through the remotest skies. RH examples include the following:

הַמִּי חַמִּים

Very hot waters (Ber 16a);

מֶלְךְ מַלְכֵּי הַמָּלְכִים הקב״ה

The king of kings of kings, the holy one, blessed be he (Abot 3.1; 4.22; Sanh 4.5),

ADJECTIVES

והקול יורד משמי שמים לבין שני הכרובים

And the voice would descend from the highest heavens between the two cherubim (SNm 58.1 [H 56]);

משה חכם חכמים גדול גדולים Moses, the wisest and the greatest (SNm 134.5 [H 180]).

This form of expression is also used without *semikhut* but employing מָן in a variety of constructions that are difficult to categorize, for example

אפילו נכנס אדם חדר לפנים מן החדר

Even when one entered the most secret of chambers (SNm 83.2 [H 80]).

IV Phraseology

6. אָרָאָן 'iess than this, surpassing this', אָרָאָן 'iess than this, below this'; see examples of usage in the exercises and at Kil 4.4; 7.6; Ket 7.1; Kel 29.2.3,7, etc.

V Vocabulary

אָרָליטוֹס (βουλευτής) 'senator, councillor' 'entrance, (sexual) penetration, consummation' 'price' 'price' 'price' 'consecrate oneself, become betrothed', דָרַקרָד 'betrothal' 'p' 'betrothal' 'op' 'betrothal' 'betrothal' 'p' 'betro

VI Exercises

 אָמֵר רַבּי עֲקִיבָא אַפּלּוּ עֲנִיים שׁבִּישְׂרָאל, רוֹאִין אוֹתָם כּאָלוּ הָם בְּנִי חֹרִין שִׁיָרְדוּ מוּכְסֵיהָם, שֶׁהִם בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֵקֹב.
 רַבִּי אֲלִיעֵזֶר אוֹמֵר, אָם הָיָה אָרְכָה יָתַר עַל רָחְבָה אֲפִלּוּ אַפָּה אַחַת, אין
 מַמַלְפָלִין בְּתוֹכָה.

UNIT THIRTEEN

- 3. אִין פּוֹדִין אֵת הַשָּׁבוּיין יוֹתִר עַל כֵּדֵי דְמִיהֶן, מָפְּנֵי תִפְוּן הָעוֹלָם. ואֵין הַבְרִיחין אֵת הַשְּׁבוּיין, מִפְּנֵי תִפְוּן הָעוֹלָם. רַבָּן שָׁמְעוֹן בֶּן נַמָליאֵל אוֹמֵר, מפְנֵי תַפְּנֵי הַשְׁבוּיין. וְאֵין לוֹקְחים סְפָרִים מְפָרָים וּמְזּוּזֹת מִן הַגּוֹים יוֹתֵר עַל כְּדִי דְמֵיהֶן, מִפְּנֵי תַפּוּן הָעוֹלָם.
- 4. עַד כַּמָה הוא נוֹחָן לַפּוֹעֵלִים? עַד שָׁלִיש. יְחָר מכָאן, קוֹצֵר כְּדַרְכּוֹ וְהוֹלְדָ, אָפָלּוֹ לָאָחַר הַמוֹעֵד.
 - 5. הַקּוֹרֵא בַתּוֹרָה לֹא יִפְּחֹת משָׁלשָׁה פסוּקים. לֹא יְקְרָא לַמַתֻּרְגַמָן יוֹתֵר מִפְּסוּק אֶחָד, וּבַנְבוּא שְׁלשָׁה.
 - שָׁתִי הַלֶּחֶם נָאֶכְלוֹת אֵין פָּחוּת משְׁנִים, ולא יְתֵר עַל שְׁלשָׁה.
- כַּמָּה הוֹא קשׁוֹיָה? ... רַבּי יוֹסי וַרַבּי שַׁמעוֹן אוֹמְרִים, אין קשוי יוֹתר משתי שַבָּתוֹת.
 - 8. בַּת שָׁלשׁ שָׁנִים וִיוֹם אֶחָד מחַקַרַשֶׁת בִּביאָה, וִאם בָּא עָליהָ יָבָם, קְנָאָה ... פָּחוּת מְכֵן כּנוֹתן אָצבַע בַּעַין.
- 9. מוֹב שֶׁבְּרוֹפְאים לְגִיהַנֶם, וְהַכָּשָׁר שֶׁבַּמַבְּחים שָׁחָפוֹ שָׁלַעַמָלק. רַבִּי נְהוֹרָאי אוֹמִר, בַצִּיחַ אֲנִי כָּל אָמָגיוֹת שֶׁבָּעוֹלָם ואיני מְלַמִּר אֶת בְּנִי אֶלָא תוֹרָה, שׁאָדָם אוֹבֶל מִשְּׁבָרָה בַּעוֹלֵם הַזָּה, וְהַקֵּרַן קַיָּמָת לַעוֹלָם הַבָּא.
 - 10. הַגָּדוֹל שָבַדְינים אוֹמֶר, איש פּלוֹנִי, אֶהָה זַכָּאי, איש פּלוֹני, אֵהָה חַיָּב.
- 11. משֶׁה זָכָה בּעַצְמוֹת יוֹסף, וְאֵין בִּישָׂרָאָל גָּדוֹל ממִנוּ ... מִי גָדוֹל מִמֹשָׁה שָׁלֹא נתעַסַק בּוֹאָלָא הַבְּקוֹם?
 - 12. אֵיזַהוּ דַבֶר? עיר הַמּוֹצִיאָה חַמֵשׁ מָאוֹת רַגלי, וְיָצאו ממּגָה שָׁלשׁ מִתִים בּעלשָׁה יָמים זָה אַחַר זַה, הֵרי זַה דַבָר, פָּחוּת מכָאן אֵין זָה דַבַר.
- 13. וכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמַקַבֵּל וַקוֹרָא ... וגוֹלל אָת הַתוֹרָה וּמַגִּיחָה בָּחִיקוֹ, וְאוֹמִר, יוֹתר מַמָּה שֶׁקָרֵאתִי לפַגֵּיכֵם כָּתוּב כָּאוַ.
 - 14. זה הדבר אשר צוה י'לקטו ממנו... [שמות מז' מז'). אמרו, עכשיו יצא נחשון בן עמינדב וביתו ומלקט הרבה, יצא עני שבישראל ומלקט קימעא.
 - 15. והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אחה ויקרא ו'מו'ן, מלמד שיהא בן קודם לכל שבעולם.
 - 16. והלא הלכה עמהם באר במרבר והיתה מעלת להם דגים שמנים יותר מצרכם?
 - 17. הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל? [עמוס מ׳ ז׳]. וכי כושים היו? אלא מה כושי משונה בעורו אף ישראל משונים במצוות יותר מכל אומות העולם.
 - 18. אל תוסף דבר אלי, עלה ראש הפסגה [דברים ג׳ כז׳]. מיכן היה רבי אליעזר בן יעקב אומר, יפה תפלה אחת יתר ממאה מעשים מובים, שבכל מעשיו של משה לא נאמר לו, עלה, ובדבר זה נאמר לו, עלה.
 - 19. מנין אחה אומר שאם שמע אדם דבר מפי קמן שבישראל יהא בעיניו כשומע מפי חכם?
 - 20. משלו משל, למה הדבר דומה? לאחד שהיה עומד וצוהב כנגד בוליומוס בשוק. אמרו לו השומעים, שומה שבעולם, כנגד בוליומוס אתה עומד וצוהב.

Sources. 1. BQ 8.6. 2. Erub 2.5. 3. Git 4.6. 4. Kil 7.6. 5. Meg 4.4. 6. Men 11.9. 7. Nid 4.5. 8. Nid 5.4. 9. Qid 4.14. 10. Sanh 3.7. 11. Sot 1.9. 12.

ADJECTIVES

Taa 3.4. 13. Yom 7.1. 14. Mek 16.16 (L 2.115). 15. SLv 6.15 (W 31d). 16. SNm 95.1 (H 95). 17. SNm 99.3 (H 99). 18. SDt 29 (F 47). 19. SDt 41 (F 86). 20. SDt 309 (F 348).

UNIT FOURTEEN

NUMERALS

I Introductory text (SDt 329 [F 379])

ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי. אני אמית ואחיה [דברים לב׳ למ׳]. זה אחד מארבע הבטחות שניתן להם רמז לתחית המתים, אני אמית ואחיה [דברים לב׳ למ׳], תמות נפשי מות ישרים [במדמר כג׳ ׳׳], יחי ראובן ואל ימות [דברים לג׳ ו׳], יחינו מיומים [הושע ו׳ ב׳]. שומע אני, מיתה באחד וחיים באחד. תלמוד לומר, מחצתי ואני ארפא [דברים לב׳ למ׳]. כדרך שמכה ורפואה באחד כך מיתה וחיים באחד.

See now that it is I, I myself, and there is no other God apart from me. I give death and life [Dt 32.39]. This is one of the four promises in which allusion is made to the resurrection of the dead:

I give death and life [Dt 32.39];

May I die the death of the just [Nm 23.10];

May Reuben live and not die [Dt 33.6];

In two days he will give us life [and on the third he will resuscitate us and we shall be revived in his presence] [Ho 6.2].

I interpret [I give death and life] to mean that death refers to one and life to another.

But the text continues, I harm and I heal [Dt 32.39]. Just as injury and cure are in reference to the same person, so also death and life apply to the same person.

1. The resurrection of the dead is a basic tenet of Pharisaic Judaism, which was opposed in Sadducean circles, where only Scripture was admitted as authoritative, and by Hellenizers, who regarded the notion as absurd. Our text presents the four testimonies ('promises' or 'securities' [rcqn]) of Scripture in support of resurrection. And the possible interpretation of 'I give life and death' as meaning simply that God allows death and birth is countered by reference to the parallel text: just as 'I harm and I heal' has to do with the same person who is injured and then cured, so 'I give life and death' must refer to one person who dies and is then resuscitated.

II Morphology

Number	Masculine nouns		Feminine nouns	
	Absolute	Construct	Absolute	Construct
one	אָחָר	אַהָד	אַתַת	אַחַת
two	שנים	שבי	שִׁתַּים	שרזי
three	שׁלשָׁה	שלשת	שָׁרשׁ	שׁלש
four	אַרבָּעָה	אַרְבַּעַת	אָרבַע	אַרבַע
five	המשה	μάφα	ಥರ್ಭ	<u>ت</u> ظھ
six	שׁשָּׁה	ההמי	ಶಭ	ಶಭ
seven	שׁבְעָה	שבעת	שבע	שבע
eight	שמנה	שמנת	שמנה	שמנה
nine	השָׁעָה	השעת	vợn	yğrı
ten	עַשָּׂרָה	עשרת	עָשָׂר	עָשָׂר

2. The following table displays the cardinal numbers in RH.

3. The numbers one and two are treated as adjectives that agree in gender with the noun being counted.

The numbers three to ten are nouns the gender of which is the opposite of the nouns being counted.

4. Ordinal numbers agree in gender with the noun being itemized. The only difference from BH is that the feminine of שָׁני 'second' is not, as in BH, שָׁניח, but שָׁניה, (טְעויה), as at Qin 2.3:

הָראשׁוֹנָה והַשָּׁנָיָה אָין לָהם כּלוּם

The first and the second have nothing.

III Grammar and usage

5. Cardinal numbers.

A. אָתָד and אַתָּד generally follow a noun whereas the other cardinal numbers will usually precede it.

B. When preceding a noun, שְׁעָים and שׁׁמָיָם usually appear in their construct state (שָׁרִי), whereas other numerals can be used either in the construct, determined by the noun being counted (especially in measures, 'two of cors', 'four of logs', etc.), or, more normally, in the absolute state in apposition to the noun being counted:

שׁנֵי יָמִים טוֹבִים שָׁלָּראשׁ הַשָּׁנָה

Two feast days of the new year (Shab 19.5); הַכּוֹחָב שְׁתִּי אוֹחִיוֹת, בֵּין בִּיְמִינוֹ בֵּין בִּשְׂמאֹלוֹ, בֵּין משֵׁם אָחָר בִּין מִשְׁנִי שָׁמוֹת, בֵּין מִשְׁנֵי סָמְמָנִיוֹת בְּכָל לְשׁוֹן, חַיָּב Whoever writes two letters, be it with the right hand or the left, one name or two, or with two inks, in any language is guilty (Shab 12.3);

שַׁלשָׁה אַחִין נְשׂוּאִין שָׁלשׁ נָכְרִיוֹת אַחִין גַשׂוּאָין שָׁלשׁ נָכְרִיוֹת (Vab 3 0):

Three brothers married to three foreign women (Yeb 3.9); אַפּלּוּ בִיח חַמַשָׁת כּוֹרין, אַפָּלוּ בֵיח עַשֶׂרָת כּוֹרִין

Be it a space of five cors; be it a space of ten cors (Erub 2.3).

C. Thus, the noun being counted is to be understood either as determining a numeral in the construct state or as in apposition to a numeral in the absolute state. The noun being counted can also be viewed as an 'accusative of relation'. In this structure, the noun is in the singular if it follows the numeral and in the plural if it precedes the numeral, for example

עיר הַמּוֹצִיאָה חַמֵשׁ מִאוֹת רַגָּלי The city that provides five hundred foot-soldiers (Taa 3.4).

The following rule of usage is broadly true: the noun being counted is in the plural with the numbers two to nineteen and in the singular with the series twenty, thirty, and so on, up to ninety, and with the series one hundred, two hundred, and so on, up to nine hundred; with compound numbers of the kind twenty-four or two hundred and four, the noun is plural.

D. At times, however, the noun being counted is singular, either because it denotes something that frequently appears in enumerations (month, year, portion, cubit, etc.) or because it is a generic term:

מְחוֹל הַכֶּרֶם, בִּית שַׁמַּאי אוֹמִרִין, שֵׁשׁ עִשִּׂרָה אַסָּה, וּבִית הּלָל אוֹמִרִים, שׁתִּים עֵשֶׁרֶה אָמֵה

Regarding the space around the vineyard, the school of Shammai say that it is six cubits and the school of Hillel say that it is twelve (Kil 4.1);

שתי הלחם נלושות אחת אחת

The two (loaves [חלוח] of) bread are kneaded one by one (Men 11.1; contrast 11.9).

E. Cardinal numbers can also be used on their own, with the thing being counted understood from context, or can take a pronominal suffix, thus developing a usage known from BH:

```
ת״ל, וזכרתי את בריתי יעקב ואף בריתי יצחק ואף את בריתי
אברהם, מגיד ששלשתן שקולין
```

The passage teaches, And I shall remember my covenant with Jacob and my covenant with Isaac and my covenant with Abraham, declaring that the three are equal (Mek 12.1 [L 1.3]).

F. In certain contexts, numbers can be used adverbially:

עַד מַתֵּי חַיָּב לְהַכְרִיזֹיֵ ... שָׁבְעָה יָמִים, כִּדֵי שִׁילֵך לְבֵיתוֹ שִׁלשָׁה, וְיַחֲזֹר שְׁלשָׁה, וְזַכְרִיז יוֹם אֶחָד

How long is it necessary to proclaim [the discovery]? ... For seven days, so that he can go back home in three days, come back in three days, and proclaim it in one day (BM 2.6).

G. When one number is immediately followed by the next, an approxi-

mate figure is intended:

אילו היינו שם היינו משיבים לו ארבע וחמש פעמים על כל דבר ודבר If we had been there we should have responded four or five times to every issue (SDt 1 [F 3]);

```
למד שנים שלשה דברים ביום, שנים שלשה פרקים בשבת ...
נמצא מעשיר לאחר זמן
```

If he studied two or three words a day, two or three chapters a week, in time he became rich (SDt 48 [F 108]).

6. Ordinal numbers.

A. From 'tenth' onwards, cardinal numbers are used, after the noun. The following example illustrates the difference between אָלשָׁים יוֹם 'thirty days' and 'יום שֶׁלשָׁים 'thirtieth day':

ַמִישֶׁאָמַר, הֲרֵיני נָזִיר, מְגָפְחַ יוֹם שָׁלשׁים וְאֵחָד. וְאם גּפָּח לִיוֹם שְׁלשׁים, יַצָּא. הֵרִינִי נָזִיר שָׁלשִׁים יוֹם, אָם גּפָח ליוֹם שָׁלשׁים, לא יָצֵא.

Whoever says, I shall be a Nazirite, may cut his hair on the thirtyfirst day, but even if he cuts it on the thirtieth day, he has fulfilled his obligation. [If he says], I shall be a Nazirite for thirty days, if he cuts his hair on the thirtieth day, he has not fulfilled his obligation (Naz 3.1).

B. When specifying days of the month in dates, $\Box \dot{\gamma}$ is usually omitted, as occasionally in BH (see Meyer 1992, §61.4). Cardinal numbers are used with $-\Im$, even for the first to ninth days of the month:

זַמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וִהָּעָם חִּשִׁעָה, בָּאֶחָד בִּנִיסָן, בְנִי אָרַח בְּן יהוּדָה, בּעֵשִׂרים

בְּהַמּוֹ, בְּגִי דְוָר בֶּןְ יְהּוְדָה, בַּחֲמְשָׁה בַּאָב, בְּגַי בָּרְשָׁ בָּן יְהוֹדְה There were nine times for the wood offering of the priests and the people: the first of Nisan was for the descendants of Arah ben Judah, the twentieth of Tammuz was for the descendants of David ben Judah, and the fifth of Ab for the descendants of Parosh ben Judah (Taa 4.5).

C. Par 1.1 includes the forms שָׁלְשׁיח 'third' and שָׁלְשׁיח 'three-year old' and יקלשיח 'four-year old'.

7. Distributives.

A. 'One each', 'two each', etc. is expressed by repeating the numeral, usually without intervening -1:

שָׁשָׁה [מַשְׁמָרוֹת] מַקְרִיבִין [כְּבָשִׁים] שְׁנֵים שְׁנֵים וְשָׁנֵים, וְהָשִׁאָר אֵחָד אָחָד Six priestly watches would offer two lambs each and the rest one each (Suk 5.6).

B. A characteristic way of emphasizing distribution is by prefixing the repeated numbers with כָּל־שֶׁלְשָׁה (כָּל־שֶׁלְשָׁה (שָׁלֹשָׁה) (each one', כָּל־שֶׁלֹשָׁה (פּּלישָׁה)) (every three', etc., although in this construction כָּל־ can also convey the sense of 'each and every'. Both usages are illustrated by the the following example from RS 2.9:

אם בָּאִין אָנוּ לְדוּן אַחַר בֵּיח דִינוֹ שֶׁלְרַבָּן גַּמִלִיאָל, צְרִיכין אָנוּ לְדוּן אַחַר כַּל בָּית דִין וּבֵית דִין שָׁעָמָר מִימוֹת משֵׁה וְעֵד עַכָּשָׁיו ... ולַמָּה לא נַתַּפְּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן שֶׁלַּזְקַנִים? אֵכָּא לְלַמֵּר שְׁכָּל שָׁלשֶׁה וּשְׁלשָׁה שֶׁעַמִדוּ בֵית דּין עַל יִשְׁרָאָל הֵרֵי הם כִּבֵית דִינוֹ שָׁלְמשׁה

If we were going to test the tribunal of Rabban Gamaliel, we should have to test each and every one of the tribunals that have been established from the days of Moses until now And why were the names of the elders not made explicit? It is to teach that any three who established themselves as a tribunal in Israel were as if they had re-established the tribunal of Moses.

The formula exemplified by כָּל־יוֹם ויוֹם first appeared in LBH, in contrast to the classical BH structure of יום יום יום אם became common in the Dead Sea Scrolls, Aramaic, and RH (see Qimron 1986, 81).

8. Fractions.

A. As in BH, an ordinal number may be used, with the fractional sense provided by context: שָׁלישָׁי (a) third', רְבָיע' (a) fourth', etc.

B. RH has also developed a special series of terms for fractions, some already known in BH:

Fraction	RH form
half	מַחַצָה ,חַצי
third	שליש
quarter	רובע, רביע
fifth	חוֹמֶשׁ
sixth	שרורת
—	
eighth	שָׁמין
ninth	הישוע
tenth	עישור

C. Fractions of less than a tenth are expressed by cardinal numbers preceded by י (out) of', for example אחָד משׁלשׁים 'a thirtieth'.

9. To express repeated or multiple acts. RH employs the cardinal numbers followed by פֿעָמים 'time' or בּעָמים' times', as in

וּצָריך לכַבּס שׁלשָׁה פּּעָמִים לְכָל אֶחָד וְאָחָד Each one has to be scrubbed three times (Nid 9.7).

and פּעָמִים can sometimes be omitted but supplied from context, as in הַיָּה מִשְּׁמָא לַמָּחִים כָּל הַיּוֹם, אינוֹ חַיָּב אָלָא אָחַת

If he is polluted by a corpse the whole day, he is only guilty the first time (Naz 6.4).

10. RH also has *Pi'el* denominative verbs based on the numerals: שֹׁלֵשׁ (in *Hif'il* and *Hitpa'el* as well) 'divide by three, pass three times' (e.g. Mak 1.3); רְבָּע 'square, do for the fourth time' (e.g. SDt 306); שׁׁלֵה 'divide into five parts'; שַׁלֵּה 'divide into nine parts'; and עַלֶּה 'tithe, take/give tithe' (e.g. Shab 2.1). IV Phraseology

11. אָקד ... וְאָקד ... וְאָקד ... ווּג this ... or like that', an expression similar to בין שָ... וּבֵין שָ-

אַחָד עֲשָׂרָה וְאֵחָד עֲשֵׂר רבּוֹא

Whether they be ten or they be a hundred thousand (Ber 7.3); אַהָּר אילַן סָרָק ואָהָד אילן מַאָּכָל רוֹאין אוֹהָן כָּאלוּ הֵם הְאָנִים

Be it a wild tree or a fruit tree, it is regarded as a fig tree (Shebi 1.3); אחר עולה נרבה ואחר עולה חובה, זו וזו מעונות סמיכה

The voluntary burnt offering and the obligatory burnt offering are the same: both require imposition of hands (SLv 1.4 [W 5d]).

12. כָאָהָד, כָאָהָד, 'jointly, at the same time, equally':

שׁלשָׁה שָׁאָכָלוּ בָּאָחָר, הַיָּבִין לְזַמֵן When three eat together, they are obliged to summon another (Ber 7.1);

> אבל הקב״ה אמר עשרת הדברות כאחד, מה שאי אפשר לבשר ודם לעשות כן

The holy one, blessed be he, pronounced the ten commandments all at once (or, 'by means of only one utterance'), something impossible for flesh and blood (Mek 15.11);

אין משקין שתי סומות כאחת

One should not force two adulteresses to drink [the bitter waters] at the same time (TosSot 1.6).

13. דְאָרְבָעים 'the forty lashes', in reference to the punishment prescribed at Dt 25.1-3 (see Mak 1.1; 3.10; Shab 7.2):

וְהִיְתָה שׁוֹתָה בַיִין וּמִשָּׁמָא לַמֵּחִים, אִינָה סוֹפְנַת אֶת הָאַרבָּעִים And [a woman] drinking wine and polluting herself with corpses does not incur the punishment of the forty lashes (Naz 4.3).

V Vocabulary

president of the Sanhedrin' אָב בָּית דין

removal, distancing' בעור

(hi. of זיך) 'act deliberately, with premeditation', as against שָׁנַג 'do by mistake, inadvertently'

קָרָב (participle הָיָסָב; hi. of סְבָב 'surround') 'sit at (table)'

י הָעָשיר 'become rich'

י (root (חול occur) חָל) יסכcur

ראסי 'test, correction, (corrective) punishment, suffering that results from punishment'

(finitive of נתן to give' (BH (לְחֵת) ליהֵן

patriarch' נָשׁיא

save, keep' סגל

NUMERALS

1. שלשה כתרים הם, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות ... ואם תאמר, מי

זו רבי שמעון אומר, מה ח׳ל, גמל נמל, שני פעמים? אחד גמל שנולד

נו ומקלל אביו ואמר... [שמוה כא' יו'] ... משמע, שניהם כאחת, ומשמע,

1. נמטגרו שם ארבעה עשר כבשים לשמונה משמרות. ביום הראשון,

בבות הכנסת. במחדת משכימין יבאין, כָּר אַחָר ואָחָר מַכּיר את שכינ 6' עם סוב נינאמון מכנוג מניג כניות במבני בג ניגם מוכיכון אם כוכבינון יהודה. דבי יוסי אומר, אחד עניים ואחדעשירים אוכלין אחר הבעור. כלב אוֹב ואוֹבי וֹמוּיים אוֹכלין אוֹב הבעור אָבָללא אוֹב ואויד. ובר ובר 8. מי שהיו לו פרוח שביעיה והגיע שעת הבעור, מהלק מוון שלש סעודות

לראמונה, ואחר מן העלישיה בא לו לשנה, ובוריו להן עוד אחר מ מקומן י היו צרוכין לסמוך, סומכין מן הראשונה. אחר מן השנה בא לו וְשֶׁרְשׁ שוּרוֹת שְׁלַחַלמידי חֲלָמים יושבין לפּניהם, כָּל אחָד וְאַחָד הַכּיר את.

 פָר מְצֶוֹש הַבְּן עֵר הָאָר, הָאָנשים הַיָּבים, והַנשים פּמורות, וכָּר מְצוֹת הָאָר אליהוני בן הקוף והנסאל המצור וישמעאל בן פיאבי עשוי אחה. וֹאִיכָּך, וֹמִי עֵמָשָׁוֹי שמתון הַצָּדִיק ויוחָנן כּהוֹ גָרוֹל עשים שמים שמים, וֹחָמָה מִהּוֹרָא וֹאּוֹכֶּר, וֹבוּ וֹבוּ סאָור. וֹחָכָּמִים אַנמרון, שבע מַטּוֹדָא משבום ומאדםי ומי עשאון? הראמונה עשה משה השה, והשנה עשה עודא. 5. לא מצאו (אפר) משבע (הפרות), עומין משמי מחמש מארבע, משלש,

ג. גוא גאבון לאכול, כל אחד ואחד מברך לעצעו, הסבו, אחד מברך לכלן.

בֶּל הַמַהְלָל שָם שְׁמָים בַּסְהֶר, נפּרַעים מְמָנוּ בַּנְלוּי, אַחָד שוֹגַנ וֹאָחָד מִזיד

מן הנמלה ואחד נמל שנולד מן הפרה.

וו. האוכל תרומה שת משלם קרן וחמש. ממע מכעובו מנים מנים ונימאר אניר אניר.

הקהל ומושיבין אותו בשלישית.

מכ שכו אטר אנטים ואחר נטים הנכין.

ד. כָּל סָאָה שָׁיַש בָּה רֹבַע הַפּין אַחר, ימעש.

הראשונים היו נשיאים, והשניים להם אבות בית רין.

ונומבו.

בוונוג נמס.

16

1. ומנין ליחן את האמור בכולם בכל אחד ואחד?

שניהם אחד אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו.

ארץ ושמים (בראשיה ב׳ ד׳), מניד ששניהם שקולין כאחד. אני, כל הקודם במקרא קודם במעשה. ח'ל, ביום עשות '' אלהים 21. בראשיה ברא אלהים את השמים ואת הארץ (בראשיה א' א'). שנמע

> 'specify, determine' ssəuisnq, (ກ່ອງກຸມທາງ ອີງ ເມື່ອນ no spued vel troddus' ogr

Fig. Join, transform, change for

power, authority, command'

or sustain, provide for

VI Exercises

גדול משניהם?, היה רבי שמעון בן אליעזר אומר, מי גדול, הממליך או המולך? הוי אומר, הממליך, העושה שרים או העושה שררה? הוי אומר העושה שרים. כל עצמן של שני כתרים הללו אין באים אלא מכחה של תורה.

- 17. חביבים יסורים ששלש מתנות נתנו להם לישראל שאומות העולם מתאוים להן ולא נתנו להם אלא על ידי יסורים, ואלו הם, תורה וארץ ישראל והעולם הבא.
- 18. רבי שמעון בן יוחי אומר משל, לשני אחים שהיו מסגלים ממון אחר אביהם. אחד מצרף דינר ואוכלו, ואחד מצרף דינר ומניחו. זה שהיה מצרף דינר ואוכלו נמצא אין ביד כלום, וזה שמצרף דינר ומניחו נמצא מעשיר לאחר זמן. כך תלמידי חכמים, למד שנים שלשה דברים ביום, שנים שלשה פרקים בשבת, שתים שלש פרשיות בחדש, נמצא מעשיר לאחר זמן.
- 19. ויקרא עקבאל בניו... ן בראשית מטיא׳), מאחר שהוכיחם כל אחד ואחד בפני עצמו, חזר וקראם כולם כאחד.
- 20. ומשה בן מאה ועשרים שנה (דברים לד׳ ז׳). זה אחד מארבעה שמתו בן מאה ועשרים שנה, ואלו הם, משה והלל הזקן ורבן יוחנן בן זכיי ורבי עקיבה. משה היה במצרים ארבעים שנה ובמדין ארבעים שנה, ופירנס את ישראל ארבעים שנה. הילל הזקן עלה מבבל בן ארבעים שנה ושימש חכמים ארבעים שנה ופירנס את ישראל ארבעים שנה רבן יוחנן בן זכיי עסק בפרגמטיא ארבעים שנה ושימש חכמים ארבעים שנה ופירנס את ישראל ארבעים שנה. רבי עקיבה למד תורה בן שנה ופירנס את ישראל ארבעים שנה. רבי עקיבה למד תורה בן ארבעים שנה ושמש את חכמים ארבעים שנה ופירנס את ישראל והושע, שמואל ושלמה, משה והלל הזקן, ורבן יוחנן בן זכיי ורבי עקיבה.

Sources. 1. Abot 4.4. 2. Ber 6.6. 3. Hag 2.2. 4. Kil 2.1. 5. Par 3.5. 6. Qid 1.7. 7. Sanh 4.4. 8. Shebi 9.8. 9. Suk 3.13. 10. Suk 5.6. 11. Ter 6.1. 12. Mek 12.1. 13. Mek 21.17 (L 3.47). 14. SLv 3.5 (W 14c). 15. SLv 11.3. (W 48c). 16. SNm 119.3 (H 144). 17. SDt 32 (F 57). 18. SDt 48 (F 108). 19. SDt 31 (F 53). 20. SDt 357 (F 429).

PART II

VERBS

UNIT FIFTEEN

CONJUGATIONS (BINYANIM)

I Introductory text (Hag 1.8)

מקרא מעט והלכות מרבות.

The biblical text is short but the oral legislation based on it is immense.

1. The text reflects a clear conviction that often the oral law goes well beyond what the Bible says—a freer rendering might be 'so much regulation from so little text'. From the same passage of the Mishnah comes the saying that various rules are 'like mountains hanging by a hair'. Thus, for some elements within rabbinic Judaism the legitimacy of a particular *halakhah* did not depend on its being explicitly mentioned in the Bible.

II Morphology

2. The following table displays the major conjugations (or *binyanim*) of the BH verb (rarer forms are omitted).

Simple	Qal/Pa'al	Passive	Nif'al
Causative	Hifʻil	Passive	Hof'al
Intensive	Pi'el	Passive	Pu'al
		Reflexive	Hitpa`el

Each of these structures has a prefix (imperfect) and suffix (perfect) form, as well as infinitive, participial, imperative, jussive, and cohortative moods, which will be examined in the following units.

3. In comparison, the RH verb exhibits the following features.

A. The Pu'al disappears in all but the participle.

B. In the perfect, the *Hitpa'el* is replaced by a *Nitpa'al* conjugation, apart from with certain verbs, such as התפלל 'bow down' and 'pray', where the *Hitpa'el* is still found in the perfect. In some instances a *Nittaf'al* form is probably attested (see Mishor 1983a, 205).

C. In *pe-nun* verbs, the *Nuf* al emerges as the passive of *Qal*, and is regarded by some (for example, M. Moreshet [1980b]) as a special *binyan* of RH. At Sot 9.12, some manuscripts read הפירות the taste of the fruits has disappeared', and in a liturgical text (the prayer גָרָק הְצָרְק), we find fruits has disappeared', and in a liturgical text (the prayer גָרָק), we find the glory has been removed from the house of our life'. Possibly the same conjugation is also to be seen with other verbs, such as they were redeemed' and הוליך 'she was born', and it may be that quite often a form pointed as *Nif'al* ought to be corrected to *Nuf'al* (see Waldman 1989, 121).

D. In certain verbs, the archaic causative conjugations in *Saf'el* and *Shaf'el* (see Meyer 1992, §72.1D) reappear, probably under Aramaic influence.

E. Also due to Aramaic influence is the development of intensive quadriliteral conjugations like *Pi'lel*, *Pilpel*, *Pir'el*, and *Pi'les*, for example יmix, confuse' (root נערב לכתו, פרבי, לערב), יmix, confuse' (ערב (ערב), קרסם 'crush, examine in detail, carefully enunciate' (root קרסם, and קרסם, and פרבי, susply, sustain' (root).

4. Morphologically, the RH *binyanim* coincide with those of BH, with the following exceptions.

A. Nif'al. The loss of intervocalic -ה-, as part of the gradual weakening of the gutturals, is seen in infinitives preceded by ל, so that, for example, ל, so that, for example, ל ינה להכָרח 'to be cut off, exterminated' becomes ליכָרח 'to enter' becomes ליכָנס

אני י׳ אלהיכם עתיד ליפרע

I am Y., your God, who will be avenged (SNm 115.5 [H 129]); שאינן כשרין ליקרב

For they are not fit to be offered (SLv 1.3 [W 5d]). The same trend is well-represented at Qumran (see Qimron 1986, 48) and also evidenced in LBH: ובכָּשלו 'and when he stumbles' (Pr 24.17).

B. Pi'el. In ayin-waw and -yod verbs, we find new forms such as קיים 'establish, maintain' (already seen in LBH; root קום), קיים 'shame, insult' (root היש), שיים, 'do good' (root מור מור מור מיש), etc., as part of a more general trend of assimilation to the triradical pattern (see Waldman 1989, 120). Similarly, the root שיים behaves as an *ayin-waw* verb in the formation of the *Pi'el*: שיים 'leave, reserve' (see Introduction, 9.3).

C. Pu'al. In the participle (the only mood RH retains in this binyan), loss of preformative mem is common, so that, for example, ממוּעָט 'reduced' becomes ממוּעָט. The first form is characteristic of the Palestinian branch of RH (K Hag 1.8), whereas the second is typical of Babylonian RH. However, the Palestinian origins of מוּעָט are clearly evidenced by the appearance of this form in the Dead Sea Scrolls.

D. Nitpa'al. This binyan is a fusion of the Nif'al and Hitpa'el. Its vocalization as Nitpa'el is an incorrect composite form of copyists and publishers—the Sefardi and Yemenite traditions have retained the original pronunciation in a. As in the BH Hitpa'el, the taw of the $-\Box$ prefix undergoes metathesis or assimilation before sibilants and dentals. For example, at Ket 1.8 and 7.6, Jastrow reads $\Box = 1$ becoming intimate with', that is, a

Hitpa'el participle (on the other hand, K [Yalon] has a simple Pi'el: מְרָבֶר 'speaking'). Similarly, at Orl 3.3, manuscripts alternate between מקדשי 'sanctifying themselves' and הְכֵרְשִׁין 'making holy'. The switch from Nif'al to Nitpa'al, and vice-versa, was that much easier, and more confusing for copyists, as it did not require alteration of the consonantal text, for example and הַכְּכָרָשׁ and הַכָּכָרָ

E. Hif'il. As in the Nif'al infinitive, so in the Hif'il, preformative - ה can disappear after -ל, so that, for example, לי to increase' becomes להבוח, as in

או אם רצה לרבות ירבה?

Can he increase the number if he prefers? (SNm 107.12 [H 111]) But this feature is not found as consistently in the *Hif'il* as in the *Nif'al*, and there are numerous instances of the retention of *he*, at least in the written form of the language. for example להַתְּלָי 'to be rigorous, harden' and 'to be tolerant, mitigate', as in

ַרַבּי יְהוֹשָׁע וְרַבִּי עֵקִיבָא לא זָזוּ מאַרבַּע אַמּוֹת, שֶׁרָצוּ להַ⊓מיר עַל עָצְמָן

Rabbi Joshua and Rabbi Akiba did not move more than four cubits, because they wanted to be rigorous with themselves (Erub 4.1).

There is a striking contrast between the text of TosSot 3.2 as it appears in MS Vienna, להראות קלונה 'to show her shame', and in MS Erfurt, which appears to reflect the actual pronunciation. A BH example is provided by Jr 39.7:

לָבִיא אֹתוֹ בָּבֵלָה

To bring him to Babylonia.

F. Hof'al. It is a characteristic of RH that the BH Hof'al becomes Huf'al, with the u vowel sometimes written plene (-ה, -הר), doubtless because of the association of u with the passive (in the BH Pu'al and the Qal passive participle in קסור). Of particular importance are the frequently-employed הה החור (it was) permitted', the Hof'al perfect and participle of קסור (it was) as in

בָּשָׁר הֵנְכְנָס לַעֵּבוֹדָה זֶרָה מוּתָר

Meat that is introduced into idolatrous worship is permitted (AZ 2.3).

G. The quadriliteral conjugations, usually intensive or causative in function (Saf'el, Shaf'el, Pi'lel, Pilpel, Pir'el, Pi'les) are inflected on the model of the Pi'el:

Infinitive	לְפַרָנֵס	ל <u>שח</u> רר
Perfect	פּרנַס	שחרר
Imperfect	יפרנס	ישקבר
Participle	מפּרנס	<u>אַשַּׁחְרַר</u>
Imperative	פ ּ רְנַס	שַׁתִר

Quadriliterals can also be patterned acording to other conjugations if necessary, for example מְשָׁחֶרָר and מְשָׁחֶרָר 'freed' (*Pu'al* participle) and נְשָׁתַּרְרָר 'he was freed' (*Nitpa'al* perfect).

III Grammar and usage

5. According to E.Y. Kutscher (1971, 1597), 'The exact meanings of the different conjugations still remain to be clarified'. As a general rule, we may say that the regular conjugations maintained the values they possessed in BH, although certain usages specific to RH have to be borne in mind.

6. Qal. This is used as in BH, although Kutscher notes that an intransitive form like גָּרַלְקָ, which could mean in BH either 'you were great' or 'you became great, you grew', in RH can only have the second meaning ('became great, grew'), with the stative sense of 'be great' expressed through the adjective בָּרַוֹל

כָּל יָמֵי גָּדַלְתּי בִין הָחֵכָמִים

All my life, I grew up among the wise (Abot 1.17);

יָבָם קָטָן שָבָא עַל יִבָמָה קַטַּנָה, יגדלו זָה עם זָה

If a levir who is still a minor has sexual relations with his sister-inlaw who is also a minor, they have to wait until both of them grow up (Yeb 13.12).

SNm 133.2 (H 176) is especially interesting as it clearly exhibits the contrasting meanings:

בא הכתוב ללמרך שכל צדיק שגרל בחיק רשע ולא עשה כמעשיו ... להודיעך כמה צדקו גדול שגרל בחיק רשע ולא עשה כמעשיו This passage is intended to teach you that any righteous person who grows up among the wicked and does not behave according to their deeds ..., to show you how great is that person's righteousness, who, although having grown up among the wicked, does not behave according to their deeds.

7. Nifʻal.

A. Passive, as in BH, for example in the common midrashic question למהנאמר 'why was it said?'.

B. Reflexive, for example

בּרָאשׁוֹנָה הָיָה נִמָּמָן יוֹם שִׁנִים עָשָׂר חֹדֵשׁ

In former times, he (the buyer) would hide himself on the (last) day of the twelfth month (Arakh 9.4).

Note the striking use of د التلابة in the sense of 'turn out, end up', for example

מַכַר לו חָטִים יָפּוֹת וְנָמַצָאוּ רְעוֹת

If he sold him wheat as good, but it turned out (to be) bad (BB 5.6), a common exegetical idiom (see below, §12).

C. To this reflexive usage is added an element of reciprocity in the struc-

ture \mathfrak{P} they were divided, they disputed among one another', a form often found in the context of arguments or discrepancies among different schools, for example

ואם נחלקו לא נחלקו אלא על קהלת

Although they used to disagree, they would only disagree in respect of Ecclesiastes (Yad 3.5; see also MS 3.6, Erub 1.2, Ket 13.1–2, etc.).

D. Closely related to the reflexive usage is a subtle middle sense that appears in certain verbs, for instance נוכר 'remember', נפרע' 'collect payment, take revenge', get into, meet', and נפרע' 'consult, ask about, or for, oneself'. The following texts illustrate how these verbs are used:

הָיָה עוֹמָד בַּתִּפּלָה ונוְכָר שֵׁהוּא בַעֵל מֵרי If, when already standing for prayer, he remembers that he had had an involuntary ejaculation (Ber 3.5);

וְהַגָּבָּאים ... נפּרְעִים מָן הָאָדָם מוּדַעתוֹ וְשׁלָא מִדְעתוֹ The tax collectors get their payment whether it is paid willingly or not (Abot 3.16);

משָׁעָה שֵׁהַכּהַנים נכנָסים לֵאֵכוֹל בָּתִרוּמָתָן

From the moment the priests enter to eat their offerings (Ber 1.1); מי שַּׁבָּר בַנַּזֹיר וּנָשָאַל לְחָכָם

Whoever had taken a Nazirite vow and consulted with a sage (Naz 5.3).

8. Pi'el.

A. The primarily intensive function of this *binyan* makes it appropriate for conveying repeated action. The distinction between \neg, \neg, \neg, \neg 'go' and \neg, \neg, \neg 'walk about, go to and fro' is characteristic of RH (although, surprisingly, N.M. Waldman [1989, 120] claims there is no difference in meaning). \neg, \neg, \neg which is occasionally found in the Bible, as well as in Ben Sira and the Dead Sea Scrolls, occurs, for example, in the following passages:

שבשבילם הילְכָה שכינה בו ביום שלשים וששה מילין כדי שנכנסו ישראל לארץ

For because of them, the Shekhinah had to travel thirty-six miles in a single day so that the Israelites might enter the land (SNm 84.1 [H 80]);

רַבָּן גַמִלִיאַל וַרַבִּי אָלְעָזָר בָּן עַזַריָה הַלְכוּ אֵת כָּלָה

Rabban Gamaliel and Rabbi Eleazar ben Azariah went through (the boat) from top to bottom (Erub 4.1).

B. The Pi'el can also convey an inchoative sense, for example:

יוֹרָד אָדָם לחוֹדְ שָׁרַהוּ וְרוֹאֵה הְאָנָה שֵׁבּפְרָה, אָשָׁכוֹל שֵׁבּכִּר, רמון שַבַּכָר

When someone goes down into his field and observes that the fig, the grape cluster, and the pomegranate have started to ripen (Bik 3.1).

C. Sometimes, however, the creation of a Pi'el form does not imply a

new meaning but simply replaces a corresponding *Qal* that has lost its expressive power. On other occasions, the *Pi'el* is employed as a denominative, for example, at Shebi 2.2, 'prune', אבק' 'spread earth', and עַשָּׁן' 'fumigate, burn incense'.

D. Although often difficult to distinguish in sense from the *Hif'il* used causatively, a typical rabbinic usage of the *Pi'el* is declarative, as in the word-pairs מִיהֵר and מִיהָר usually 'declare pure' and 'declare impure' (rather than 'purify' and 'contaminate', the less frequent meanings) and הַרָּה 'declare innocent' and 'declare guilty'. Both pairs are found at Bekh 4.4:

זְכָה אֶת הַתָּיָב, וְחַיֵּב אֶת הַזָּכַּאי, מָמָא אָת הַשָּהוֹר , וְמהַר אָת הַשָּׁמָא, מַה שֵׁעָשָׁה עָשׁוּי If he declares the guilty innocent and the innocent guilty or the pure

impure and the impure pure, whatever he has done is done.

Another interesting word-pair is מִישָׁמ and הִיבָה, 'diminish' and 'increase' the first element is found in the following text from Taa 4.6:

משנכנס אָב ממַעַמִין בּשמחָה

As soon as the month of Ab comes in, joy is diminished.

9. Hif'il. Apart from conveying its usual causative function, the Hif'il sometimes also expresses an inchoative element, as in מָחַן מַלַע, והַעַשִׁיר 'he gave a coin and began to be rich' (Arakh 2.1). The Hif'il can also be used to express a change of state, for example מישרים 'make oneself wise'.

10. Hitpa'el, Nitpa'al.

A. Their basic function is to provide a reflexive or passive version of the *Pi'el*. The *Nitpa'al*, a cross between the *Hitpa'el* and *Nif'al*, is a reflection of the language's need to find ever more expressive structures.

B. A reflexive value is found in, for example,

הוי מחאַבּק בַעַפָר רַגליהם

Cover yourself in the dust of their feet (Abot 1.4).

In this usage, there is a strong undertone of passivity, toleration, or giving permission ('let yourself be covered'), as at Abot 1.10:

ואל התודע לָרָשׁוּת

And don't let yourself know (or, 'become familiar with') power.

C. An inchoative sense, expressing entry into a new condition or situation, can be appreciated in

> הָבָּא עַל ... הַשָּׁרְחָנָירוּ וְשֵׁרְחֲנָירוּ וְשָׁרְחֲנָירוּ וְשָׁרְחֲנָירוּ וְשָׁרְחֲנָירוּ וְשָׁרְחֲנָירוּ Whoever has sexual relations with a slavegirl ..., whether of those who have become proselytes or who have obtained manumission (Ket 3.1).

D. Related to this inchoative usage is the expression of a middle value by the *Hitpa'el/Nitpa'al*, especially in verbs of thought or emotion such as 'fear', 'propose', 'desire', for example:

פתאום נתירא משה ופתאום נדבר עמו

All of a sudden Moses was filled with terror and all of a sudden he was spoken to (by God) (SNm 102.1 [H 100]);

לא נתכונו להקריב אלא מה שמקום שונא

They proposed only to offer what the omnipresent one hates (SDt 81 [F 147]);

נַזִל וַעַריוֹת שַּנַפּשׁוֹ שָׁלָאָדָם מִתאוּה לְהֵן וּמְחַמְּדָתָן

Robbery and fornication that a person craves and desires (Mak 3.15; K reads a *Nitpa'al*: ומחמרתן).

A middle sense is also found in other verbs that appear to us to be active or transitive, for example:

התקבלתי ממד מנה

I have received from you a mina (Ket 5.1);

אַלְמָנָה ... נְחְקַבְּלָה כְּחָבָּזָה (Ket 11.4) איי

A widow ... who has received her dowry (Ket 11.4).

E. The Hitpa'el/Nitpa'al also expresses reciprocity, in verbs like נשתקים 'associate with'. גרוערב 'mix with'. or reconciliation, as in

וכשהורה ראובן על המעשה נתרצו לו (אשר) אחיו When Reuben confessed the deed, his brothers were reconciled with him (Asher)' (SDt 355 [F 420]).

11. Saf'el, Shaf'el. The few verbs that appear in these binyanim convey a causative meaning. The most commonly encountered are שׁעבּד 'enslave' and 'free'. The other quadriliteral binyanim also usually function as intensive-causatives.

IV Phraseology

ונמצא, תמצא, ונמצא it turned out', indicating that the conclusion of something was a particular change or result:

מָכַר לו חַטִּים יָפּוֹת וּנִמְצָאוּ רָעוֹת ... רָעוֹת וְנָמְצאוּ יָפּוֹת ... יַין וַנַמְצָא חֹמֶץ, חֹמֶץ וּנִמְצָא יַין

If he sells him wheat as good, but it turns out to be bad ..., or bad and it turns out to be good ..., or wine that turns out to be vinegar or vinegar that turns out to be wine (BB 5.6).

In exegesis, the formula וְהָאָצָאּחָמקים 'and so you find yourself fulfilling' usually concludes a successful attempt at harmonizing two apparently contradictory texts (see, for example, SNm 84.2 [H 80]).

13. הַרָּעָנוּח הַמוּעָטָה (the measure of punishment is restrictive), הַבּוֹב מְרוּבָה יוֹב מְרוּבָה (the measure of mercy is expansive' (see SNm 18.1, 115.5 [H 129], 156, 160.13, Mek 12.33 [L 1.103] etc.); these formulas, which allude to the divine attributes (*middot*), are employed in *a fortiori* arguments as an interpretative axiom—interpretative principles must accord with divine principles/attributes.

14. וְכָסִים בְּנֵי־חֹרִין 'mortgaged property', as against וְכָסִים מְשֻׁעְבָרִים 'free, unmortgaged property':

הַמַּלְוֶה אֶת חֵבֵרוֹ בִשְׁטֶר, גּוֹבֶה מִגְּכָסִים מְשָׁעְבָּדִים. עַל יִדֵי עֵדִים,

גובה מנכסים בני חרין

A person who lends to another on the basis of a bond, that person may claim back the loan from mortgaged property. If it was done with witnesses, the lender may claim back the loan from unmortgaged goods (BB 10.8).

V Vocabulary

(passive participle of בָּגָלוֹי–בַּמַתִר; בּגָלוֹי–בַמַתוֹי (in secret–in public' (בְּגָלוֹי–בַמָּתוֹי) 'from him'

observe, consider' (סכל htp. of סכל) 'observe, consider'

sexual contact' הַעָרְיָיה

ייבָה 'venereal disease'

'towards, against' כלפי

word, command, order' מַאַמָר

ppp 'perish, decay'

ינָדֵר (vow not to go to the city) יָרָר מן הָעיר, יאסאי נ

יָכָר 'hope, think, imagine'

'city boundary' עבור

יעל אוות יוסא 'how much more in a similar situation!', an elliptical formula that replaces the conclusion of an *a fortiori* argument

י הְעָלָה עָל 'impute to'; מְעֵלֵה עָלְיו הַכְּתוּב כָּאלו 'the passage treats him as though'

divulge, make public, publish' פָרָסם

'distress' צַעָר

single, unmarried' רוק

rule' שָׁלָט

ທີ່ລືຟ 'serve'

םחה 'district, area'

VI Exercises

 הוֹא הָיָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁמַעַשִׁיו מִרְבִין מֵחָכְמָתוֹ, חָכִמְתוֹ מִתְקַיִמָת, וכָל שֵׁחָכְמָתוֹ מְרָבָה ממַעַשִׁיו, אֵין חָבְמָתוֹ מִתַקַיֶמֶת.

2. בַּעֲשֶׁרָה מֵאְמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלִם. וּמָה תַּלְמוּד לוֹמֵר (לוֹמֵר K lacks)? וַהַלֹא בַמַאֲמָר אַחָד (הָיָה + K) יָכוֹל לִהְבָּראוֹת? אֶלָא לְהפָרַע מָן הָרְשָׁעִים, בְּמַאְמָר אַחָד (הָיָה + K) יָכוֹל לִהְבָּראוֹת? אֶלָא לְהפָרַע מָן הָרְשָׁעִים, שָׁמָאַבְּדין (שָׁהָן מָאַבּרין K) אֶת הָעוֹלָם שָׁנִבְרָא בַעֵשָׁרָה מַאַמרוֹת. וּלוֹתן שָׁמָאַבִּדין (שָׁהָן מְאַבּרין K) אֶת הָעוֹלָם שָׁנִבְרָא בַעַשָּׁרָה מַאַמרוֹת. וּלוֹתן שָׁמּאַבִּדין (שְׁהָן מְאַבָּרִין הַיָּה + K) אָר הָעוֹלָם שָׁנִאַרָראוֹת? אָבָא לְהפּרַע מוּ הָרִשָּׁעִים, שָׁמָאַבִּדין (שְׁהָן מָאַבְרָיא בַעַשָּׁרָה מַאַמְרוֹת. וּלוֹתן שָׁמָאַבִין (שְׁהָן בְאַבּרין שָׁהָן מָשָּבְרָא בַעֲשָׁרָה מַאַמְרוֹת. וּלוֹתן שָּכָר מוּב לַצַּדּיקים, שָׁמְכַיֵּמין (שָׁהַן מִקּנִין K) אַת הָעוֹלָם שָׁנִבְרָא בַעַשָּרָה מַאַמְרוֹת. בַעַשָּרָה מַאַמְרוֹת. וּלוֹתן שָּכָר מוֹב לַצַדּיקים, שָׁמְכַיֵּמין (שָׁהַן מְקַימִין K) אַת הָעוֹלָם שָׁנִבְרָא

 אָמָר רַבִּי יוֹמֵי בֶּן קִיסְמָא פַּעַם אַחַת הָייחִי מִהַלְך בַּדָּרַדְ, וּפָגַע בִּי אָדָם אָחָר, וְנָתַן לִי שְׁלוֹם וְהֶחֻזְרְתּי לוֹ שְׁלוֹם.

.4 הַקוֹרָא אֵח שִׁמַע וֹלא הַשְׁמִיע לְאָזֶנוֹ, יָצָא ... קָרָא וִלא רְקָדָק בְּאוֹחִיוֹחֶיהָ,

דבי יוסי אותר, יצא.

- S' וטוֹנָהָט טָאָהָט' והטוֹנָר טְהֹכָו' טוֹבָן כְּהַכִּם'
- לב יכו לב' משמדב. [למם א] לו וורו' לא ימשמדב. עלן מטמון לו זמל אנמר ל.! 9. מלר מנמלה יפראיהי אם למים [למם א] מלר, ימשמד. אם למים
- ביבר מישי או אולאים קיברם ווקסים מעמים (אמיע מיבר איטלמים). מביא עולות קרבים ושקלמם מעמין. מביא עולות איקלים מישיון המנעמית או, וְכָסים מָרָבִים וָאוֹכְלִים מָעָמִין,
- וֹנוֹ מְשָׁפְּוֹיִהָ, מְּבָאָ בֹאָתִר (נְשָׁבְאָ בְאָ זְבָרָשִׁ אְבָאָ בְמָשָׁמָר (אָר. 6. בר מִסְׁתוּ דֵּוֹ אַכְתָּוֹר אוִסָר (בא.טַ מָנְשָׁר שִׁנִש וֹתוּ מֶזֶם בְשִׁש אַפֿוּנש: 9. בוּנִדר מו במר מַבָּר בַכָּרָס בַשָּׁר באַ מָרָשָ בַּאַרָי אַסְרָר בַכָּרָס בַרַשָּ
- ומְרָאָב ססטַפּר,ם פּרָפָּ סַמְלָּש וּטָמָּמִּדָּבוּן כְּבָּם לָאָד וּשׁם מִפּּסָטַם' טַּוּ מַלְטָמָש מומוט טַבְשָׁטָש או מִוּדָבוּט טַבְשָׁטָש אָל מָרָשָׁב גוּטָר בָּדָּ סוי וטַיָש פֿאַמָּב גבים סַמָּש גבו ווֹדָב ומָרָאַב ייי [מסוט גו אַר)י וכר זבו ודבאַט. במפט אָט בווי און בון מאַטפּברס מַבְאַ בֹּגַמָּבוּ
- לאר לאר לאר לאגי עוג נפגלום: לאר לאר לאר לאגי שייין אר לפר לאר שייין מערייין נכטברר כא ע.ו: וכ. למה ממני או למה למנעי אלא בוסן מנשלאל 11. ממע לף מרוף ומים אנו מכרסי ומנע לענעי אלא בוסן מימראל מענגריין אם לאגי עוג נופלים:
- ַמְלָוּ עַפְּׁשִׁיָּה פָּאָבְוּ לוֹם מוּלָם מָלָא. מְלָוּ עַפָּשוּר פָּאָבָוּ אַכָּר מוּלָם מָלָא וכָּל עַטַאַבּר וּפָש אַטָּט סַיּמֶראַל סַמַּלָע מוֹל עַמָּלָר וָבָרָא אָרָם יָשוּר. לַלַפָּרָר מַפָּל עַסאַבּר וּפָש אַטַט סַימֶראַל סַמַּלִע
- בו הפל מפפאין בזיכה. אף הפרים. אף העברים. בין משחררין בין שאינן משחררין.
- און משה אמר, ומת כל בכור בארץ מצרים (שמות יא הי), והיו סבורין שכל מי שיש לו ארבעה או חמישה בנים אין מת אלא הבכור שבהם. והם לא היו יודעין שנשיהם חשורות על העריות והיו כולן בכורות מרווקין אחרים. הן עשו בסתר והמקום פרסמן בגלוי. והרי הדברים קל וחמר, ומה אם מרת הפורעות מעומה העושה בסתר המקום מפרסמו בגלוי, מרה שובה מרובה על אחת כמה וכמה.
- 21. שמעון בן יוחי אומר, משלו משל, למה הדבר דומה? לאחד שהיה מהלך בדרך ופנע בו ואב, וויצל ממנו היה הולך ומספר מעשה הואב. פנע בו אריוויצל הימנו, שכח מעשה זאב והיה הולך ומספר מעשה ארי. פנע בו וחש וויצל ממנו, שכח מעשה שניהם והיה הולך ומספר מעשה הוש. כך ישראל, צרות האחרונת משכחות הראשונות.
- 1. וכן אחה מוצא שכל אומה ולשון ששיעבדה אח ישראל, שלשה מסוף העולם ועד סופו בשביל כבודן של ישראל.
- 71. למה הדבר דומהיו למלך בשר ודם שהיה מהלך בדרך ונהג אוהבי עמו.
 כשהוא נוסע אומר, אני נוסע עד שיבא אוהבי, וכשהוא חונה אומר, וכעצאם אני חונה עד שיבא אוהבי. ומצאה מקיים, על פי משה יחנו, וומצאה
- שליים, על פי ז זוו, ועל פי משה יסעו, ועל פי ז יסעו. 18. אני ז אלהיכם, אני עחיד לשלם שכר. אני ז אלהיכם, עחיד ליפרע.
- 61. למה נאמר עני ואביון [דברים כד' יד']? ממהר אני ליפרע על ידי עני

ואביון יותר מכל אדם. 20. והסלים והבכורים ניתנים לכהנים בשביל לרבות מתנה לכהנים.

Sources. 1. Abot 3.9. 2. Abot 5.1. 3. Abot 6.9. 4. Ber 2.3. 5. BQ 8.4. 6. Git 4.4. 7. Hag 1.5. 8. Ned 7.5. 9. Qid 4.14. 10. RS 3.8. 11. RS 3.8. 12. Sanh 4.5. 13. Zab 2.1. 14. Mek 12.33 (L 1.103). 15. Mek 13.2 (L 1.133). 16. Mek 14.5 (L 1.196). 17. SNm 84.2 (H 80). 18. SNm 115.5 (H 129). 19. SDt 278 (F 296). 20. SDt 300 (F 318).

UNIT SIXTEEN

TENSES AND MOODS

I Introductory text (PRE 12)

אמר הקב״ה למלאכי השרת, בואו ונגמול חסר לאדם הראשאן ולעזרו , שעל מרת גמילות חסרים העולם עומר. אמר הקב״ה, חביבה גמילות חסרים מזבחים ועולות שישראל עתירים להקריב לפני על גבי המזבח שנאמר, כי חסר חפצתי ולא זבח (הושע ו׳ ו׳).

The holy one, blessed be he, said to the ministering angels, Come, let us exercise mercy towards the first man and his spouse, for the world is founded on the attribute of deeds of mercy. The holy one, blessed be he, said, Deeds of mercy are more cherished than the sacrifices and burnt offerings that the Israelites have to present to me on the altar, as it is written, For I desire mercy and not sacrifice [Ho 6.6].

1. For the nature of 'deeds of mercy' or 'acts of kindness', see Unit 5.1 and the corresponding introductory text, ARN 4 (S 21). The PRE text above, which presents God as a model for humans to follow, officiating at, and helping to celebrate, a wedding, continues the prophetic and tannaitic emphasis on charity. It is significant that in the Gospel of John, Jesus begins his ministry by attending a wedding and assisting the newly-weds (Jn 2.1–11).

II Morphology

2. Note that in this and the following units, we shall concentrate on the *Qal* of the regular, or 'strong', verb.

BH distinguishes the following tenses and moods:

Prefix conjugation (imperfect), according to the model יקטל (originally יקטל);

Suffix conjugation (perfect), according to the model ;;

Cohortative, a lengthened form of the first person imperfect: גקטלה אקטלה,

Jussive, an abbreviated form, where possible, of the second and third persons of the imperfect;

Infinitive absolute, according to the underlying model קמול: קמול; Imperative;

Infinitive construct, which normally follows the underlying models קטיל, קטול;

Active participle, according to the underlying model כוחב: כוחב:

Stative participle, according to the model כְּבֵד: קָמִיל;

Passive participle, according to the model בָּחוּב : קמול.

3. In contrast, RH does not use special forms for the cohortative or jussive and does not employ the infinitive absolute.

4. In the morphology of the perfect, RH witnesses to the following changes.

A. Alongside קַטָּלָהָ, the plene variant קַטָּלָה is common, as in:

הא ותרה כל מה שעשיתה לי, זה קשה עלי יותר מן הכל

See that although there are many things you have done to me, this is much more serious for me than anything else (SDt 1 [F 6]).

The ending -- is standard at Qumran and is attested in archaic BH:

יָרַחַ וְכוֹכָבים אַשֵׁר כּוֹנְנָאָה

Moon and stars, which you established (Ps 8.4);

כּל שֵׁחָה חַחַת־רְגְלִיו

Everything you placed beneath his feet (Ps 8.7);

אַקה כוֹנַנְהָה

You established it (Ps 68.10).

We find the same form reading in K, although it has been replaced in printed versions, for example, K Eduy 6.3:

מָה רָאִיתָה לַחֲלוֹק מִידָ**ת**ָד

What is your basis for differentiating your norm (i.e. establishing a different norm)?

Contrast the text of Albeck, quoted at Unit 5.13.

B. In *lamed-he* and *-yod* verbs, the third person feminine singular retains the archaic ending in הָ, thus הָיָה 'she was' (as well as הָיָה). The same phenomenon has sometimes escaped copyists' correction in related types of verbs, such as *lamed-alef*, for example

פּרָה שֶׁשְׁתָת מֵי חַשָּאת

The cow that has drunk the waters of purification (Par 9.5).

The shift of final mem to nun (see Unit 10.5A) means that the difference between masculine and feminine versions of the second person plural has disappeared, with הַקַּיָרָק as the common form. The use of final mem in

UNIT SIXTEEN

manuscripts and printed editions often represents correction or deliberate archaizing.

5. In the morphology of the imperfect, the following changes can be seen in RH.

A. Continuing a process already underway in BH, complete disappearance of the archaic second and third person feminine plural form הקטלנה, which is replaced by the corresponding masculine forms הקטלו (second person) and הקטלו (third person).

B. Even when their Aramaic counterpart has exactly the same form, BH forms of the verb with final *nun*, such as the second person feminine singular הקשלין, have almost entirely disappeared from RH, although the second and third person masculine plural forms הקשלין and הקשלין are occasionally employed in addition to the regular structures הקשלין and הקשלין.

C. Although there is no linguistic reason for it, the קטל conjugation is usually vocalized *plene*, thus אָקטוֹל, a phenomenon also observed at Qumran.

6. Participle.

A. In the active participle, RH prefers the feminine ending -et, with the exception of ayin-waw verbs (for example בָּאָה from בוא and, sometimes, lamed-yod and -alef verbs (see Part II of Unit 19 for more details).

B. In the masculine plural, endings in both mem and nun are found.

7. Imperative.

The archaic form קטלי has disappeared from RH, leaving only קטלי for both the masculine and feminine plural. *Plene* orthography is normally employed, thus קטיל.

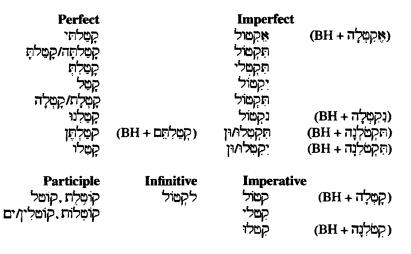
8. Infinitive.

A. Of the two BH infinitives, only the construct is attested in RH, always with prefixed *lamed*, to which any other relevant preposition (normally is prefixed, for example אָסוּר מלהַכְנִיס וְמָלהוֹצִיא 'prohibited from putting in or taking out' (Erub 2.6). Similarly, negation of an infinitive is expressed by placing שָׁלא in front of the *lamed*, as in

מִקוֹם שֶׁנְהַנוּ שָׁלֹא לַעַשׂוֹת [מּלָאָכָה], אֵין עוֹשׁים Where it is not usual to do (work), it is not done (Pes 4.1).

B. As a general rule, the infinitive construct (like the imperative) takes the form of the imperfect without prefix, thus imperfect אָקְמוֹל , infinitive (with *plene* spelling preferred). The systematic application of this principle has led to the emergence of popular forms considerably different from those of BH. Below are some examples (see Unit 20.3 for further details).

Perfect	Imperfect	Infinitive	
		RH	BH
נתז	יפו	ליתּן	לָתַת
<u>יד</u> ע	ידע	לֵידַע	לָדַעַת
לְקַח	יפח	ליקח	<u>לָק</u> חַת
אָכַר	יאמר	לוֹמָר	לאמר

9. Summary paradigm of the Qal of the regular verb.

RH can also employ pausal forms in the perfect, for example אָכָלוּ and אָכָלוּ, and the imperfect, for example אָכָלוֹ , יקטוֹלוֹ (see Bar-Asher 1990c).

III Grammar and usage

10. Nowadays, scholars prefer to speak of the prefix (imperfect) and suffix (perfect) conjugations of classical BH, and avoid the term 'tenses', since in Hebrew and other Canaanite languages it appears to have been *aspect* narrative, intensive, durative, jussive, energic, punctual—that predominated in the verbal system. In Hebrew the introduction of the suffix conjugation (in essence, an adjective plus personal pronoun) meant that this structure took on, for example, preterite and narrative aspects, previously expressed through the prefix conjugation. But the earlier system is still visible in structures that employ the so-called *waw*-conversive, a convenient but rather superficial term that disguises the consecutive or narrative function of such forms and the essentially modal and narrative basis of the two conjugations.

11. According to E.Y. Kutscher (1982, 130), '[t]he most revolutionary change between BH and MH [Mishnaic Hebrew] occured in the area of the tenses and moods'. Typical of RH is the culmination of a trend begun in LBH, namely, the disappearance of the *waw*-conversive forms. The narrative mood, as well as other modal aspects such as finality, command, etc., find other means of expression in RH.

12. In RH, we may indeed speak of a system of tenses, although it is an oversimplification to discount the modal aspects that remain. With A. Bendavid (1967, §222), we may say that the forms (*surot*) of the conjugational patterns (*mishqalim*) do not necessarily or exclusively refer to specifications

of time (mashma'im zemanim), in other words, that it is not possible, even in RH, simply to identify every קטל as past ('avar), every קטל as present (howeh), and every יקטל' as future ('atid). However, the following general principles may be stated.

A. The perfect covers the area of past activity. However, M.H. Segal (1927, §306) overstates his claim that forms like ירַעהי can never have present significance in RH, for, in fact, we find in rabbinic literature certain idiomatic turns of phrase, such as אָקָה אָמָרָק, in which the present is clearly signified (see Unit 17.9).

B. The participle refers to the present and the future, as in:

עַל שָׁלשָׁה דּבָרים הָעוֹלָם עוֹמֵר On three things the world rests (Abot 1.2);

רוּחַ הַקְּרֲשׁ מִבּיאָה לידִי תַחיַת הַפָּתִים וּתְחיַת הַפָּתִים בָּאָה עַל יְדִי אליהוּ זכור למוב

The holy spirit *brings about* the resurrection of the dead and the resurrection of the dead *will come* through Elijah, of blessed memory (Sot 9.15).

Often, the participle can have an imperative or facultative/jussive significance:

האיש מדיר את בנו בַּנָזִיר, וָאִין הַאָשָׁה מִדְרֵת אֶת בְנָה בַנַזִיר

A man may make his son take a Nazirite vow, a woman may not make her daughter take it (Naz 4.6);

מַזכּירין יִצִיאַח מצרים בַּלִילוֹת

During the nights, the exodus from Egypt should be remembered (Ber 1.5).

For further details about the participle in RH, see Unit 19.

C. The imperfect can refer to the future, especially in subordinate clauses that in other languages might employ a subjunctive form of the verb, and conveys command and intention as aspectual features as well as expressing the jussive mood (see Mishor 1983a and Sharvit 1980). Kutscher (1982, 131) summarizes thus: 'The imperfect denoting the future tense is mainly restricted to the subordinate clause; in the main clause it is chiefly used to indicate desire or command'. Examples include:

וְכֵן לֹא יֹאמָרוּ שָׁנֵיהֵם, הֲרֵי אָנו נְזִין אוֹתָה כָּאָחָד And so neither of them *will be able to say*, We shall provide for her together (Ket 12.1);

הריני ממנה לו אפיטרופס עד שיגדל

I am going to name him a tutor until he grows up (SDt 11 [F 19]). A more detailed treatment can be found in Unit 18.

13. Periphrastic forms.

A. A continuous or repeated action in the past or future (or in the imperative or infinitive mood) can be expressed with the verb π ; π (in the perfect, imperfect, imperative, or infinitive) followed by the participle of the corresponding verb, for example:

הָיּוּ נוֹעֲלין וּבְּנְחִין אָת הַמָּשְׁתִח בְּחַלּוֹן שְׁעַל גַּבִּי הָשָּׁחָח They used to lock up and leave the key in a window above the door (Erub 10.9);

משהתקן להם לישראל להיוח שואלים בענין ודורשים בענין Moses ordered the Israelites to keep on inquiring into and investigating the matter (SNm 66 [H 62]).

For the formula הוא הָיָה אוֹמֵר, see Unit 1.12, and for the past conditional לוֹכֵי/אלוֹ) followed by הָיָה and participle), see Unit 28.8D.

B. A clear expression of the future as against the present is provided by the construction עַתִיד ל- followed by the infinitive. עָתִיד ל- is an adjective, which can be inflected (עַתִידִים, עַתִידִים) so as to agree in gender and number with its subject, for example:

עַדַת קְרַח אִינָה עַתִידָה לַעַלוֹת ... עַשְׂרֵח הַשָּׁבְטִים אִינָן עַתִידין לַחֲזור The generation of Korah will not be resurrected ... the ten tribes will not return (Sanh 10.3).

In BH, עָח׳ד has the sense of 'prepared, ready' (see Jb 15.24; Est 3.14; 8.13), and it was not difficult for this to shift in RH to 'disposed to, will'. In fact, in RH עָח׳ד still occasionally appears with its BH meaning ('ready'), and even when referring to the future can function as an ordinary adjective:

עחידה שעה שיהא אדם מבקש דבר תורה ואיננו מוצא The time is coming when a person will seek the word of the law but will not find it (TosEduy 1.1).

For M. Mishor (1983a, 124), the difference between the periphrastic structure with עָתיד and the imperfect is that, although they are sometimes confused or used interchangeably, עָתִיד simply indicates the future whereas the imperfect conveys modal features of desire, prayerfulness, etc.

Perhaps the use of עָתִיד טָ is better illustrated when contrasted with the participle, which indicates the present or near future, whereas - עָתִיד כְ' usually points to a distant, often eschatological, future, as, for example, in this text from Abot (3.1), in which the past/present sense of the perfect, present/immediate future sense of the participle, and eschatological future sense of y are perfectly laid out:

דע מאין בָאת וּלָאָן אָתָה הוֹלך וְלִפְגֵי מי אָתָה עָתִיד לְחֵן דין וְחֲשָׁבוֹן Know where you have come from, where you are going to, and before whom you will have to settle up.

(A similar sequence appears in Abot 4.22; for L. Girón [1992], the distinctions are not so clear-cut.)

14. Constructions of the type געאדן and געאד, in which the infinitive construct functions as a noun (taking prepositions and suffixes), are replaced in RH by structures of the type געאר סר פּגָשָאָר or by the verbal noun (see Unit 9.9), as at Ber 9.4:

הַגְּכְנָס לַכְּרַדְ מְחָפַּלִל שְׁחַיִם, אַחַת בָּכִנִיסְתוֹ וְאַחַת בִּיצִיאָחו Whoever enters the city should recite the prayer twice, once on entering and once on leaving. Compare Ps 68.8. אלהים בצאתף לפני עמוי 'O God, when you used to go out before your people', with SNm 95.1 (H 95),

הלא כבר נאמר ביציאתם ממצרים, וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר [שמות יב׳ לח׳]

Was it not already said that when they went out from Egypt, There also went up with them a great crowd and flocks and herds [Ex 12.38]?,

and with AZ 3.4: וְכְשָׁיָצָא אָמָר לוֹ 'and on going out, he said to him'.

15. Auxiliary verbs. There are numerous possible constructions employing auxiliary verbs (see Kutscher 1971, 1602–1603), of which we note herc only the most common; others will become evident as the different 'tenses' are discussed.

A. Auxiliary verb followed by $-\frac{1}{2}$ (of infinitive) and infinitive, as commonly found in BH but also employed to introduce a final clause ('in order to').

B. Auxiliary verb followed by -♥, not only to introduce a subordinate clause but also as part of periphrastic imperatives, for example צָריך שִׁיאׁמַר 'it is necessary that he says'.

C. The verb התחיל 'begin' can be continued by a participle instead of the expected infinitive. M.H. Segal (1929, §328) believed that in such cases the infinitive להיות should be understood before the participle; whether or not this is correct, the construction became widespread and can be rendered with modal force, for example, התחלתי מביא להם ראָיות 'I began bringing them proofs' (Neg 7.4).

D. The participle of ההלך, הַלָּך (see Unit 19.14), is used with the participle of another verb to convey the modality of continuous or progressive action, as in

ַ מָקָר אָדָם להַשׁכּיר מַשָּׁכּוֹנוֹ שִּלְעָני להיוֹת פּוֹסק עָלָיו והוֹלד

It is permitted to hire out an item given in pledge by a poor person so that one gradually reduces the debt (BM 6.7).

In later usage, הולך, which was usually placed after the main verb, lost the waw and, formally speaking, became the main verb, as in:

והַיָּם הולך וסוֹעִר עַליהָם

And the sea continued to rage against them (PRE 10);

הולך ומדבק בעבודה זרה

Becoming ever more attached to idolatry (SDt 46 [F 96]). The construction is a survival or restoration of the biblical idiom exemplified at 1 S 17.41:

נַיֵּלָדְ **הַפ**ּלִשָּׁתִי הֹלִדְ וְקָרֵב **אֵ**ל־דָּוֹד

Little by little, the Philistine drew nearer to David.

IV Phraseology

16. האלומר לומר (ח״ל) is evidently an abbreviated expression of introduction to a biblical text. The meaning is the same as that conveyed by הַכְּחַאָּב מְלָמֵד לוֹמָר בָּלָמָד לוֹמָר מָלָמָד לוֹמָר מָלָמָד לוֹמָר זי שׁרַאָלוֹמָד לוֹמָר הַיָּבָחָאָב בַּלַמָּד לוֹמָר something like הַכָּחָאָב לוֹמָר לוֹמָר ישׁרָמָלוּד לַוֹמָר is usually intended to refute an erroneous interpretation by pointing out biblical teaching on the matter. Similarly, the formula means asks for the relevant biblical teaching. It is usually raised when the literal or obvious sense of a biblical text appears either superfluous or inadmissible for some reason and its real significance needs to be ascertained: 'but in that case, what is this text meant to teach?' (see Pérez Fernández 1987b).

17. אָלְעָתִיד לְבוֹא, an expression referring to the future, as against the present (עָרָשָׁי) and the past (לְשָׁעָבֶר). An eschatological future is not necessarily intended, although at times the expression seems similar to לְעוֹלָם ד. The following two examples are from the end of SDt 333 [F 383]) and from Ber 9.4:

> גדולה שירה זו, שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בהלעתיד. לבוא ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא

Great is this song, for it speaks of the present and the past and the future, of this world and the world to come;

ונוֹתִן הוֹדָאָה לשִׁעְבַר, וצוֹעָק לְעָתִיד לְבֹאֹ And he gives thanks for the past, and asks for the future.

V Vocabulary

ימאימתי 'when?', מאימתי 'from when?' (eye)ball גלגל (לדון judge' (Qal infinitive לדון, ni. infinitive) (hi. of שני) 'extend', הושים 'stretch out the hand' הקב״ה, abbreviation of הקרוש ברוך הוא the holy one, blessed be he' יהָרַף 'trembling', הְרַף עַין 'blink of an eye, instant' יעד 'meeting, appointment' 'seal', לחחום (infinitive) 'to conclude, to quote a concluding formula' (cf. להאריך 'to lengthen a form of words, to recite a long prayer' (pi. of טול (go for a walk' לוד 'born, alive, living being' 'dwelling place' מדור rebelliousness' מרד 'poison' מרה banquet, feast' סעודה שכב 'detain' 'free, able, 'authorized', empowered', 'with the capacity for'

VI Exercises

- יהי ביתר בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה. בצמא את דבריהם.
 - 2. רַבִּי יָהוֹשָׁע אוֹמָר, עֵין הָרַע וִיצְר הָרַע ושָׁנאָת הַבּריוֹת מוֹצִיאין אָת **הָאָר**ָם מִן הָעוֹלַם.
- הוא הָיָה אוֹמֵר, הֵילּוֹדים לְמוּת, וְהַמָּתִים להַחֵיוֹת, וְהַחַיִים לְדּוֹן, לִידַע. להוֹדִיע וּלְהָנָדַע שָׁהוּא אָל, הוּא הַיוֹצֵר, הוּא הַבּוֹרֵא, הוּא הַמָּבִין, הוּא הַדֵּין, הוא עִד, הוא בַּעָל דין, והוא עָתִיד לָדוּן. 4. הַאֵּימָתִי קוֹרִין אֶת שׁמַע בַשַּׁחֲרִית? מַשֶׁיבִּיר בִין הּכֵלָת לְלָבָן.
- 5. מְקוֹם שָׁאָמְרוּ, לְהַאָרִיךָ, אִינוֹ רַשָּׁאי לְקַצָר, לְקַצָר, אינוֹ רַשָּׁאי לְהַאָרִיךָ, לַחְתּוֹם, אִינוֹ רַשָּׁאי שֵׁלֹא לַחְתּוֹם, שֵׁלֹא לַחְתּוֹם, אִינוֹ רַשָּׁאי לַחְתּוֹם.
- הקיר לקחיר קחיר לקחיר קחיר לקחיר לקחיר מאימתי מפר אדם לקחיר לקחי לוו לים לקחיר לו לים לים לקחיר ל לו לים לימיים לקחיר ל במוצאי שביעית מיד.
 - 7. ליל שמורים הוא לי׳ וגו׳ (שמות יב׳ מב׳). בו נגאלו ובו עתידין להגאל, דברי רבי יהושע... רבי אליעזר אומר, בו נגאלו אבל לעתיד לבא אינם נגאלים אלא בתשרי, שנאמר, תקעו בחדש שופר וגו׳, מפני מה? כי חק לישראל הוא וגו׳ (תהלים פא׳ ד׳-ה׳ן. ומה תלמוד לומר, הוא הלילה הזה לי׳ [שמות יב׳ מב׳]? אלא הוא הלילה שאמר המקום לאברהם אבינו, אברהם בלילה הזה אני גואל את בניך, וכשהגיע הקץ לא עיכבן המקום אפילו כהרף עין.
- . ויט משה את ידו על הים (שמות יד׳ כא׳). התחיל הים עומד כנגדו. אמר לו משה בשם הקב״ה שיבקע ולא קבל עליו.
 - .9 עשה פלא ן שמות מו׳ יא׳ן, עשה פלא עם האבות ועתיד לעשות עם הבנים, שנאמר, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות [מיכה ז׳ טו׳]. אראנו מה שלא הראיתי לאבות שהרי נסים ונבורות שאני עתיד לעשות עם הבנים יותר הם ממה שעשיתי לאבות.
 - 10. כיון ששמעו אומות העולם שהמקום מגביה קרנם של ישראל ומכניסן לארץ התחילו מתרגזין.
 - . נמצאת מרבה לו והולך לעולם.
- 12. (הכתוב) מלמד שתינוק מישראל עתיד להושיט את ידו לתוך גלגל עינו של צפעוני ומוציא מרה מחוך פיו.
 - .13. כך עתיד הקב״ה מטייל עם הצדיקים בגן ערן לעתיד לבוא.
 - . 14 כמה גרים ועבדים אתה עתיד להכניס תחת כנפי השכינה.
 - 15. לא במקום אחד ולא בשנים המקום חולק כבוד לזקנים, ובכל מקום שאתה מוצא, זקנים, המקום חולק כבוד לזקנים... רבי שמעון בן יוחי אומר, מנין שאף לעתיד לבא כן המקום חולק כבוד לזקנים?
 - . אניי׳ אלהיכם אני עתיד לשלם שכר, אניי׳ אלהיכם עתיד ליפרע.
- 17. התחילו הם בוכים ורבי עקיבה מצחק. אמרו לו, עקיבה, מפני מה אנו בוכים ואתה מצחק?
 - 18. וכיון שמת משה היה יהושע בוכה ומצעק ומתאבל עליו במרד והיה אומר, אבי אבי, רבי רבי, אבי שגדלני, רבי שלמדני תורה. והיה מתאבל עליו ימים רבים עד שאמר לו הקב״ה ליהושע, יהושע, עד כמה אתה מתאבל והולך? וכי לך לבדך מת משה?

TENSES AND MOODS

19. נתקבצו כל ישראל אצל משה. אמרו לו, רבינו משה, אמור לנו מה מובה עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לנו לעתיד לבא. 20. אמר יונה ללויחן, בשבילך ירדתי לראות מקום מדורך, שאני עתיד לתן חבל בלשונך ולהעלותך ולזבוח אותך לסעודה הגדולה של צדיקים.

Sources. 1. Abot 1.4. 2. Abot 2.11. 3. Abot 4.22. 4. Ber 1.2. 5. Ber 1.4. 6. Shebi 6.4. 7. Mek 12.42 (L 1.115–116). 8. Mek 14.21 (L 1.227–228). 9. Mek 15.11 (L 2.66). 10. Mek 15.14 (L 2.71). 11. SLv 14.2 (W 70a–b). 12. SLv 26.6. (W 111a). 13. SLv 26.12 (W 111b). 14. SNm 80.1 (H 76). 15. SNm 92.4 (H 92). 16. SNm 115.5 (H 129). 17. SDt 43 (F 94). 18. SDt 305 (F 327). 19. SDt 356 (F 424). 20. PRE 10.

UNIT SEVENTEEN

PERFECT

I Introductory text (Naz 3.6)

ַמִּי שֶׁנְזֵר נְזִירוּת הַרְבָה, וְהִשָּׁלִים אֵת נזירוּתוֹ, וְאַחֵר כָּךְ בָּא לָאָרָץ , בִּית שַׁמָּאי אוֹמְרִים, נָזִיר שִׁלשִׁים יום, וּבִית הּלֵל אוֹמְרִים , נָזיר בַּתּחִקָּה. מַעֵשָּׁה בָּהִילְנִי הַמַּלְכָּה, שֵׁהָלֶךְ בְּנָה לַמִּלְחָסָה, וָאָסְרָה, אם יָבא בְנִי מן הַמּלחָסָה בּשָׁלוֹם, אֶהָא נְזִירָה שַׁבַע שָׁנִים עָלְחָה לָאֶרֶץ , והוֹרוּהָ בִּיח הִלָּל, שִׁתִּהָא נוֹירָה שֶׁבַע שָׁנִים, וּבִסוֹף שַׁבַע שָׁנִים עָלְחָה לָאֶרֶץ , והוֹרוּהָ בִּיח הִלָּל, שִׁתִּהָא נוֹירָה שֶׁבַע שָׁנִים, שַׁנִים אַחַרוֹת, וּבְסוֹף שַׁבַע שְׁנִים נִמָּמָאת , וְנַמָצָאת נוֹירָה עַשֹּרים ואָחַת שַׁנָה

If someone vows to be a Nazirite for a long period, fulfils the vow, and then enters the land (of Israel), the school of Shammai says, The person will still be a Nazirite for another thirty days, and the school of Hillel says, The person must fulfil their Nazirite vow (again) from the beginning. It happened that Queen Helena, when her son went away to war, said, If my son comes back from the war safely I shall become a Nazirite for seven years. Now her son returned from war and she fulfilled her Nazirite vow for seven years. At the end of the seven years, she went up to the land (of Israel) and the school of Hillel told her that she would have to fulfil the Nazirite vow another seven years. When the seven years ended, she contracted an impurity, and so it turned out that she had to fulfil the Nazirite vow for twenty-one years.

1. The Nazirite vow is an ancient feature of Israelite life, which brought with it abstinence from wine and spirits, leaving the hair uncut, and avoidance of contamination through contact with a corpse. It was still practised at a late period, apparently despite some opposition from the rabbis. The Mishnah, which is basically a corpus of *halakhot*, at times presents important historical material (*ma'aśiyyot*), such as we find in this text about Helena of Adiabene, a proselyte of the fifth decade CE. Through this account, we learn of the exceptional piety of Helena, who takes her place alongside other figures of legendary asceticism, as well as of the difference between the schools of Hillel and Shammai—here, contrary to expectation, it is not Shammai who is the stricter.

II Morphology

2. Morphological differences between the BH and RH perfect are not especially striking. Those relating to the second person singular masculine (קטַלק) as well as קטַלק), the third person feminine singular (קטַלק) as well as קטַלק), and the second person masculine and feminine plural (קטַלָה) have already been outlined in Unit 16.4.

4. Ayin-waw and -yod verbs.

A. In the perfect, all three patterns are known, with a, e, or o (for example, $\Box P$, $\Box P$, $\Box A$), and $\forall \Xi$).

Note the Nif'al perfect form נידון or נידון.

B. In the intensive conjugations (*Pi'el*, *Pu'al*, *Hitpa'el*, and *Nitpa'al*), these verbs tend to double the *yod* or *waw* of the root, giving rise to perfects such as (כון) ביון (גור), and (כון), and (כון).

The verb $\forall \forall \forall \forall d$ also forms its Pi'el in a similar way: $\forall \forall \forall d$ 'leave', which seems to indicate the complete loss of consonantal value for *alef*, to the extent that RH could construct as parallel forms from *qam* a Pi'el *qiyyem* and from *shar* a Pi'el *shiyyer*.

C. Ayin-waw and -yod verbs also gave rise to secondary conjugations, either through reduplication of the final radical (*Po'lel*), as in עור 'awaken, arouse', from עור by repetition of the two 'strong' radicals (*Pilpel*), as in the clear', from π .

5. Lamed-alef and -he verbs.

A. In RH, *lamed-alef* verbs tend to be inflected as though they were *lamed-he*: הְצִינוּ and הְצָאנוּ, קִרִיתוֹ and הְצָאנוּ, קרִיתוֹ, etc. This confusion points to the progressive influence of Aramaic and also, perhaps, scribal negligence. Deterioration in the consonantal value of the gutturals has clearly been a decisive factor.

PERFECT

B. It is in these verbs that we often find the archaic termination -āt in the third person feminine singular, as in הָיָת (alongside הָיְתָה) and הָשָׁלָ, for example at Par 9.5: שָׁלָת מִי חַשָּׁלָת מִי הַשָּׁשְׁתוֹ מִי לוּ cow that has drunk the waters of purification'. Segal 1929, §205 lists other instances of similar variant readings in manuscripts and printed editions.

The same inflection is found in Aramaic and appears at Dt 32.36 (אָזרָה) and in the *ketiv* of 2 K 9.37 (הית נברלה איזָבר) 'and the body of Jezebel will remain'); perhaps היח in the Siloam tunnel inscription should be understood in the same way (see Kutscher 1982, 67). Thus, we appear to have here a further example of an early form that has been preserved in a popular dialect (according to Kutscher 1982, 128, the fact that the feature is attested only in *lamed-he* verbs means that Aramaic influence on its own does not provide a sufficient explanation).

C. A similar phenomenon is found in the third person feminine singular of the perfect Nif'al, with the BH forms נמצאה 'was revealed' and 'was found' often being replaced by נמצאה and נמצאה (forms that are easily confused with the feminine participle, which also prefers a -t ending; see Unit 19), for example

ואם משַׁנְשָׁאת בָּאוּ עדים, הַרי זוֹ לא תצא

If witnesses appear after she has married, she must not be dismissed (Ket 2.5)

and מכויה שופרית 'the captive who has been ransomed' (Ket 3.2).

D. Frequently, *lamed-he* verbs behave like *lamed-alef* ones when a suffix is attached, as in

נפלו שניהן כאחת, עשאוהו שני

If both fall at the same time, they contaminate it with second-degree impurity (Toh 1.5).

Note also بِشِبْر at Par 3.5.

III Grammar and usage

6. In RH, the main function of the perfect is to express an action that took place at some specific point in the past, for example:

ירד על סיחון והרגו, ירד על עוג והרגו He fell upon Sihon and killed him, he fell upon Og and killed him (SNm 101 [H 99]).

The perfect is not only to be distinguished from forms of the verb that relate to the present or future but also from general or atemporal statements construed with participles. M. Mishor (1983a, 27) cites SNm 136 (H 182):

ניתן כח בעיניו של משה וראה מסוף העולם ועד סופו. וכן אתה מוצא בצדיקים שרואים מסוף העולם ועד סופו

Power was given to the eyes of Moses and he saw from one end of the world to the other. Thus, you find that the righteous can see from one end of the world to the other.

7. With the disappearance of the BH ייקָטל construction, the perfect became the dominant narrative verb-form for expressing events that had occurred in the past:

```
משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שכעס על בנו, והלך לו הבן
ההוא אצל אוהבו של מלך. אמר לו
```

A parable: to what may this be compared? To a king of flesh and blood who was annoyed with his son, and then that son went off to a friend of the king and said to him (SNm 86.1 [H 85]).

All *meshalim* begin their narratives in the perfect, according to the pattern 'it is like someone who *did* so-and-so'.

8. In certain contexts the perfect has pluperfect significance, generally in subordinate clauses (introduced by -ヴ, -ヴラ, etc.):

כשירד משה מהר סיני נתקבצו ישראל אצלו. אמרו לו When Moses had gone down from Mount Sinai, the Israelites gathered and said to him (end of SDt 307 [F 346]);

זה מימוס הרשע, בן אשתו של אספסיינוס, שנכנס לבית קדש הקדשים וגדר שתי פרכות בסייף

This is Titus, the impious, the son of Vespasian's wife, the one who had entered the holy of holies and torn down the two curtains with a sword (SDt 328 [F 378-79]).

A sentence with הָיָה followed by a participle or noun and linked by -ן to a perfect indicates action prior to that expressed by the perfect:

למלך ששכר פועלין הרבה והיה שם פועל אחד שעשה עמו מלאכה ימים הרבה

It is like a king who hired many workers when he already had a worker who had worked with him many days (SLv 26.9 [W 111a]);

למלך שיצא לשייל עם אריס בפרדס והיה אותו אריס מיממר מלפניו It is like a king who went out to walk in the orchard with his labourer and the labourer had concealed himself from him (SLv 26.12 [W 111b]).

9. In BH, the perfect is often employed with present reference, a function normally taken over in RH by the participle (see Bendavid 1967, §§244ff.). But in certain contexts the usage survived.

A. In dialogues and colloquial speech, notably in the common expression אָמָרָק 'that's what you say' (in rabbinic arguments), or in such formulas as לא וָכִיתִי מָן הַדִין הַרָין do not arrive at this through deductive reasoning' (see below, §15). Particularly striking is the form of greeting recorded in Bik 3.3:

וְכָל בַּעֲלֵי אָפָנִיּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלֵים עוֹמְדֵין לפְנֵיהֶם וְשׁוֹאֵלִין בַּשְׁלוֹמָם, אַחֵינוּ אַנְשֵׁי מָקוֹם בְּלוֹנִי, בָּאתֶם לִשְׁלוֹם

All the artisans of Jerusalem arose before them and greeted them, Our brothers of such-and-such a place, you are welcome.

B. When expressing a state or condition that arose in the past but persists

PERFECT

in the present, for example

כַּל שֵׁחַבִּאִי בִשְׁמִירַתוֹ, הָכִשֵׁראִי אָת נזִקוֹ

For everything that I have taken it upon myself to look after, I take responsibility for any damage (BQ 1.2).

10. The perfect is also used in declarations of general validity, which allow no exception, for example יוֹרָנָס יִין, יָצָא סוֹד 'wine went in, the secret went out' (Erub 65a). In fact, such sentences amount to conditional clauses, 'if/when/whenever wine enters ...'; compare Pr 18.22:

ַ מָצָא אָשָׁה מָצָא טוֹב

If you have found a woman, you have found a treasure.

11. Because of that, the perfect is the form normally used when raising a supposition or condition ('in the case that', 'if', 'when'), generally followed by a declaration or command ('then', 'in that case', 'one must'):

מָזְגוּ לוֹ אָת הַכּוֹס, וְאָמָר, הֲרִינִי נָזִיר מִסְנּוּ, הֵרֵי זָה נְזִיר If they prepare him a drink and he says. I have to abstain from it. then he is a Nazirite (Naz 2.3);

מִי שָׁאַמָר, הַרִינִי נַזִיר, מִגַּלְחַ יום שָׁלשִׁים ואָחָד

If someone says, I shall be a Nazirite, their hair is cut off on the thirty-first day (Naz 3.1).

The perfect in the protasis here is equivalent to a real (as against irreal) condition (see Unit 28).

12. This structure is typical of the halakhic-juridical style, and numerous *halakhot* begin with a perfect. But the same perfect, with hypothetical or temporal function, can also be elegantly employed in a narrative sequence, inserting a sense of liveliness and realism into a series of participles, as at Bik 3.4:

הַחָּלִיל מַכֶּה לפְגֵיהֶם, עַד שֶׁמֵּגיּעִים לְהֵר הַבָּיָח. הִגִיעוּ לְהֵר הַבָּית, אַפִּילּוּ אַגְרִיפֵּס הַמֶּלֶךְ נוֹמֵל הַסֵּל עַל בָּחָפּוֹ וְנִכוְס, עַד שָׁהוּא מַגיע לְעַוֶרָה. הַגִּיע לְעֵזֶרָה, וְדִבְּרוּ הַלִוים בַּשׁׁיר

The flute is played before them until they reach the Temple Mount. When they reached the Temple Mount even King Agrippa carries the basket on his shoulders and goes in as far as the courtyard. When he reached the courtyard, the Levites began to sing.

In a halakhic context, we find the same usage at, for example, Ber 2.3:

הַקּוֹרָא אָת שׁםַע וְלא השׁמִיע לאָזְנו, יָצָא If someone recites the *shema*', *even though it could not be heard*, they fulfil their obligation.

M. Mishor (1983a, 27) contrasts narrative set in the past that uses the perfect with halakhic formulations that use the participle; at Sot 7.8, we find a description of what takes place in the liturgy of a royal ceremony, using participles (the liturgical atemporal present; see Unit 19.12), but with the specific historical actions of the king expressed in the perfect:

פָּרְשֵׁת הַמֶּלֶךְ כֵּיצָד? ... עוֹשִׁין לוֹ בִּימָה שֶׁלְּעֵץ בַּעֲזָרָה, וְהוּא יוֹשֵׁב עְלֵיהַ ... חַזֶּן הַכְּנֶסֵת נוֹמֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָה לִראש הַכְּנֶסֶת ... וכֹחַן גָּדוֹל נוֹתְנָה לַמָּלך, והַמֶּלך עוֹמד וּמַקַבּל וקוֹרֵא יוֹשָׁב. אַגִריפַס הַמֶּלֶך עַמֵּד וְקַבָּל וְקָרָא עוֹמִד וְשׁבָחוּהוּ חֵכָמים

How did the royal liturgy use to unfold? ... They make him (the king) a platform of wood in the courtyard, and he sits down on it ... The minister of the synagogue takes the book of the law and passes it to the leader of the synagogue ... and the high priest passes it to the king and the king receives it standing up and reads it sitting down. But King Agrippa received it standing up and read it standing up, and the sages praised him for it.

(Here, the change of tense helps emphasize the contrast between the expected and the exceptional; see also Unit 32.4B.)

13. Within a narrative, the perfect can also be incorporated in a series of imperfects expressing the future (future perfect) to indicate an event that is regarded as already having taken place (or an inevitable, albeit future, consequence of that event), for example at Abot 1.11:

חַכָּמים, הּזְהֵרוּ בְדבִרִיהִם, שֶׁמָּא הָחוּבוּ חוֹבַת גָּלוּת ותגלוּ למִקום מֵים הָרָעִים, וישׁתוּ הַתַּלמידים הַבָּאים אַחַריכִם ויָמוּתוּ, ונמִצָא שם שָׁמַים מתחַלל

Sages, take care with your words in case you commit an error punishable by exile and are exiled to a place of harmful waters—the disciples who follow you might drink them and die and the name of heaven will have been (literally, 'has been found') profaned.

(On ונמצא, see Unit 15.12.)

14. Expressions of the type אם־עָשׁיזי יח מָה־שׁעָשָה יָשָשׁיזי יאם יא 'what is done is done', emphasizing the irreversibility of a particular deed (see Mishor 1983a, 69–71), are common: for example

מה שעשית עשיחה, אבל לא תשנה לעשות כן

What you have done you have done, but don't do it any more (TosTer 2.13).

The sequence perfect followed by participle is also possible, as in

מה שעשה עשוי

What he did is done (Ter 2.2).

IV Phraseology

15. לא זָכיתי מן הדין 'I do not arrive at this through logical deduction' is employed when a rabbinic debate is concluded by giving priority to the meaning of the biblical text over any logical argument (דין), as at SNm 153.6 (H 202):

> לא זכיתי מן הרין. ת׳ל, אלה החקים אשר צוה ׳ את משה (במרמר ל׳ יז׳)

But I do not arrive at this through deduction. There is a text that says, Such are the statutes that Y. prescribed to Moses [Nm 30.17].

16. FIRE, literally, 'you said', is usually found in a concessive or adversative context, replying to a stated opinion, 'all right, but you said', 'that is what you say', 'you just said', with a touch of irony. Almost certainly, this usage underlies the words of Jesus at Mt 26.25,64; 27.11. The following rabbinic example is from SNm 76.2 (H 70):

> על הצר הצרר [במדבר ^ ט׳]. במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר. אתה אומר, במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר, או אינו מדבר אלא בכל המלחמות שבתורה? ת״ל, ונושעתם מאויביכם [במדבר ^ ט׳]. אמרת. צא וראה איזו היא מלחמה שישראל נושעים ממנה ואין אחריה שעבוד. אין אתה מוצא אלא מלחמת גוג ומגוג. וכן הוא אומר, ויצא ׳׳ ונלחם בגוים ההם [זכריה יד׳ ג׳].

Against the enemy that attacks you [Nm 10.9]. This passage refers to the war of Gog and Magog. You argue that this passage refers to the war of Gog and Magog. But could it not refer to any of the wars that are in the Torah? The text teaches, You will be saved from your enemies [Nm 10.9]. You said it! Go and see which is the war that Israel comes away from in safety and after which there is no return to servitude; you will find none apart from the war of Gog and Magog. And that is why it says, Then Y. will go out and fight against those peoples [Zc 14.3].

17. אָאָ (fail to) fulfil one's duty', a juridical expression often found in *halakhot*, for example Ber 6.2:

בֵּרַך עַל פִּרוֹת הָאילָן, בּוֹרא פרי הָאַדָמָה, יָצָא, וַעַל פּרות הָאָרץ, בּוֹרֵא פִרי הָעֵץ, לא יָצָא

If over the fruits of the tree someone recites the prayer, (Blessed are you, O Lord) creator of the fruits of the earth, they fulfil their duty, but if over the fruits of the earth someone recites, (Blessed are you,

O Lord) creator of the fruits of the tree, they do not fulfil their duty. The longer form of the expression, גָא ידי חוֹבָת, is presented in Unit 22.26.

V Vocabulary

אָרָרָ גוּבָר 'scrape (clean)' גּוּבָר י גּוּבָר 'treasurer' 'blemish, fault, disgrace' גַרוֹגָרָת 'dried fig' 'בָרוֹגָרָת (סנסטיער) 'pact, testament' 'supply, feed' 'ilove' 'irregularly, without order, back to front' רְשָׁבָרַע 'irregularly, without order, back to front' רַשָּבָרַע 'covered' 'o'çign' prefect, head'

לעיסה 'dough'

ascent' (especially the ascent to Jerusalem) עליה

noble' פֶּחָה

₽₽₽ 'agree'

raisin' צימוק

bath' רחיצָה

ifor what is right, for a fair price', הקרות 'for a fair price' בַשְׁוּה 'for a fair price' בַשְׁוּה 'for a

VI Exercises

- מי שְׁמֵח וְנַמְצָאת דְיַתִּיקי קשׁוֹרָה עָל יְרְכוֹ, הֵרִי זוֹ אינָה כּלוּם.
- הִנְיַח בְּנוֹת גִּדוֹלוֹת וּקְטַנוֹת, אין הַגְּדוֹלוֹת מְתַפַרנסוֹת עַל הַקַטַנוֹת, וְלֹא קַטַנוֹת גַוֹנוֹת עַל הַגִּדוֹלוֹת, אלָא חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֹה.
- 3. הַקוֹרֵאאת שְׁמַע וּלֹא השׁמיע לִאָזוֹו, יָצָא. רַבּי יוסי אוֹמָר, לאֹ יָצָא. קָרָא ולא דקדק באותיותיה, רַבִּי יוֹסי אוֹמַר, יָצָא. רַבּי יהוּדָה אוֹמר, לאֹ יָצָא.
- 4. הַקְרוֹבִים מִביאִים הַאֵּנִים וַעַנָבִים, והָרחוקִים מִביאִים גְּרוֹגְרוֹת וִצְפּוּקִים. וַהַשׁוֹר הוֹלֵדְ לִפְּנִיהָם, וַכֵּרְנָיו מַצְפּוֹת זְהָב וַעֲשֶׁרָה שִׁלּזִית בּראֹשׁוֹ. הַחָלִיל מַכָּה לפּגִיהֵם, עֵד שְׁמֵּגִיעים קָרוֹב לִירוּשָׁלִים. הּגִיעוּ קָרוֹב לירוּשָׁלַים, שָּלְחוּ לְפְגִיהָם, ועִמְרוֹ אֵת בִּפּוּרִהָם. הַפָּחוֹת, הַפְּגָים והַגִּזבָרים יוֹצאים לקָרָאָקם. לְפִי כְבוֹד הַגְּכְנָסִים הָיוּ יוֹצאים. וֹכָל בַּעֲלי אָמָניוֹת שָּביוּה שָּבירוּשָׁלִים עוֹמדין לפַגַּיהֵם וְשׁוֹאֵלין בּשִׁלוֹמָם, אַחֵינוּ אַנִשִׁי מָקום פּלוֹנִי, בָּאחַם לְשָׁלוֹם.
- . גר שַנחַגַיר, וְהָיְהָה לוֹ עִיסָה, נַעַשָּׁח עַד שָׁלֹא נחגַיר, פָּטור, וּמשַנחגַיר, חַיָב.
 - 6. הורו בית דין, ועשו כָל הַקָּהָל אוֹ רָבָּן עֵׁל פּיהן, מביאין פָּר, וּבַעַבוֹדָה זְרָה, מביאין פַּר ושָׁעיר, דּבִרִי רַבֵּי מֵאִיר.
- 7. הַקּוּרֵא אֶת הַמָּגֹּלֶה למַפּרַעַ, לאֹ יָצָא. קָרָאָה עַל פָּה, קָרָאָה תַרגוּם, בּכָל לְשׁוּן, לא יָצָא.
 - ג׳׳ שֵׁאָמַר, הַרִיני נָזִיר, ושָׁמַע חֲבֵרו ואָמָר, ואַני, ואַני, כִּלְם נְזִירין.
 - מי שַׁנְרַר בַּנְזִיר וֹהָלַךְ לִהְבִיא אֵת בּהְמָתוֹ וֹמְצָאָה שָׁנִנבָה, אם עַר שֵׁלֹא נְנְנְבָה בַהְמָתוֹ נְזַר, הֲרִי זֵה נְזִיר, וְאם מְשֵׁנְנְבָה בַהְמְתוֹ נָזַר, אִינוֹ נָזִיר.
 - 10. מָצִינוּ שֶׁעָשָׁה אַבְרָהָם אָבִינוּ אָת כָּל הַחּוֹרָה כָּלָה עַד שֵׁלֹא נָהֹנָה.
 - פּעָמים הַרֹבָה קָרִיתִי לְפָנָיו בַּדְנִיאל.
 - 12. כיון ששמעו כנעניים שישראל נכנסים לארץ עמדו ושרפו את הזרעים וקצצו את האילנות וסתרו את הבנינים וסתמו את המעיינות.
 - 13. כיון ששמעו אומות העולם שאבד פרעה וחילו בים ובמלה מלכות של מצרים ושפטים נעשו בעבודה זרה שלהן, התחילו מתרגזין.
 - 14. ויאמר אם שמוע תשמע (שמות מו' כר'). מכאן אמרו, שמע אדם מצוה אחת, משמיעין אותו מצות הרבה, שנאמר, אם שמוע תשמע (שם). שכח אדם מצוה אחת, משכחין לו מצות הרבה, שנאמר, והיה אם שכח תשכה [דברים ח' ימ'].
- 15. משל, למה הדבר דומה? לבת מלכים שנישאת כשהיא קטנה, ופסקו עם אמה שתהא משמשת עד שעה שתלמוד בתה. אף כך אהרן תחילה היה

PERFECT

לוי, שנאמר, הלא אהרן אחיך הלוי? (שמות ד׳ יד׳), כשנבחר להיות כהן גדול אמר לו הקב״ה למשה, אתה תשמשני עד שילמוד אהרן. 16. עכשיו ישראל אומרים, לא נתגייר יתרו מחיבה. כסבור היה יתרו שיש לגרים חלק בארץ ישראל, עכשיו שראה שאין להם חלק, הניחם והלך לו. 17. מפני מה לא ברא המקום חמים בירושלים כחמי שבריה? כדי שלא יאמר אדם לחבירו, נלך ונעלה לירושלים. הא אם אין אנו עולים אלא בשביל רחיצה אחת, דיינו. ונמצאית עלייה שלא לשמה. 18. גדפת את כל הקערה כולה ולא שיירתה ממנה כלום. 19. רבי נתן אומר, סימן מוב הוא לאדם שנפרעים ממנו לאחר מיתתו. מת, לא נספד ולא נקבר, אכלתו חיה או שירדו עליו גשמים, הרי זה סימן מוב שנפרעים ממנו לאחר מיתתו.

20. עבד ׳׳ [דברים לד׳ ה׳]. לא בגנותו של משה הכתוב מדבר, אלא בשבחו, שכך מצינו בנביאים הראשונים שנקראו עבדים.

Sources. 1. BB 8.6. 2. BB 8.8. 3. Ber 2.3. 4. Bik 3.3. 5. Hal 3.6. 6. Hor 1.5. 7. Meg 2.1. 8. Naz 4.1. 9. Naz 5.4. 10. Qid 4.14. 11. Yom 1.6. 12. Mek 13.17 (L 1.172). 13. Mek 15.14 (L 2.71). 14. Mek 15.26 (L 2.95). 15. SLv 8.15 (W 41c). 16. SNm 80.1 (H 76). 17. SNm 89.5 (H 90). 18. SNm 112.3 (H 120). 19. SNm 112.4 (H 121–22). 20. SDt 357 (F 428).

UNIT EIGHTEEN

IMPERFECT

I Introductory text (SDt 41 [F 87])

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את י' אלהיכם [דברים יא' יג']. שמא תאמר, הריני למד תורה בשביל שאעשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר לעולם הבא, תלמוד לומר, לאהבה את י' אלהיכם. כל שאתם עושים לא תהו עושים אלא מאהבה.

If you obey the commandments that I command you today, loving Y. your God [Dt 11.13]. So that you cannot say, I'm going to study Torah to get rich, or to be named a rabbi, or to receive a reward in the next world, the passage teaches, Loving Y. your God. Everything you do you must do out of love!

1. Three possible motives for studying the law are listed: financial reward, obtaining the title or status of rabbi, ensuring a place in the next world. The three are perfectly gradated, from the most prosaic to the most spiritual. In a parallel text, a slightly different formulation is attested: I am going to study Torah in order to be called wise, to be able to take my seat in the academy [שִׁירָה], to prolong my days in the world to come (SDt 48).

Such texts are significant because of the way they reflect social aspects of Jewish life of the period—compare Mt 23.6–8. More important, though, is the theological message, which unambiguously states that the only valid reason for spending one's life in the study of the Torah is love for God, nothing else.

II Morphology

2. As we have already observed (Unit 16.5A), RH sees the disappearance of the second and third person feminine plural form הקטלוה, which is replaced by the corresponding masculine forms אקטלוה, which is (second person) and (third person). In the Qumran texts studied by E. Qimron (1986, 45), (third person). In the Qumran texts studied by E. Qimron (1986, 45), is only found three times. Also (see Unit 16.5B), despite their similarity to Aramaic, BH forms ending in *nun*, such as the second person feminine singular (קטלון and הקטלון sometimes being used instead of their regular counterparts א הקטלון and הקטלון, apparently purely for stylistic reasons. At Qumran, the suffix *-un* is scarcely attested.

3. The lengthened, cohortative, forms of the first person singular, אקטלה, and plural, נקטלה, have also practically disappeared, except in attempts to imitate biblical style.

4. A similar fate has overtaken the shortened, jussive, forms, although in the *Hif'il* a few have survived (probably due to the influence of the Aramaic Af'el), for example, at Abot 2.4,

ואַל הַאָמָן בּעַצְמָך

Don't trust in yourself (but K reads the non-jussive form תְּאָרָין), and in other common verbs, clearly under biblical influence, as at Abot 1.8:

אַל הַעַש עַצָמָך כָּעוֹרכִי הַדַּיָנים

Don't turn yourself into an advocate.

The clustering of such jussives in manuscripts of Abot might suggest that Abot originates in an early stage of literary RH.

5. The verb הָיָה has been especially affected by Aramaic pressure on the one hand and by the persistence of biblical structures on the other, leading, in effect, to two conjugations, biblical and Aramaizing.

Among the biblical forms retained are the jussives יהי and יהה, wbich are employed particularly in proverbial and liturgical contexts, for example

יַהִי סָמוֹן חַבָרָך חָביב עָלִיף כָּשָׁלָך

May the property of your neighbour be as dear to you as your own (Abot 2.12).

IMPERFECT

This biblicizing jussive is typical of Abot (see also 1.4,5; 2.10,12,13; 4.3,8,12,15; 5.20), although there is always the possibility that the form ' π ' should be vocalized according to an Aramaizing pattern, ' π '.

As well as the biblical forms יְהָיָה ,פְּהָיָה , פְּהָיָה , יְהָיָה , אָהָיָה , פּרָאָה, אָהָי, etc., we also find the Aramaizing structures יְהָא ,פָּה , פָּה , יָהָא , יָהָא , יָהָי, etc. (also with final yod: יְהָי , אָהי (יְהִי , אָהי (יִהִי , אָהי נוּיִרָה שָׁבֶע שָׁנִים), which gained ground in colloquial usage, for example אָהא נויִרָה שַבע שָׁנים 'I shall be a Nazirite for seven years' (Naz 3.6). The following table displays the two sets of forms.

Biblical		Arama	Aramaic	
אהיה		אָהא	אָהי	
สาสก	מהי		מהי	
יהיה	יהי	יהא	יהי	
נָהָיָה		נָהָא	נהי	
הזהיו		لتلادر		
יהיף		ידוי	ידוא	

The form ההיינה only occurs in quotations from the Bible.

6. The confusion, already noted (Unit 17.5), between *lamed-alef* and *lamed-he* (or *lamed-yod*) verbs has led to such forms as יקרא for יקרא and יקרא (or lamed-yod), contrast the late text at Abot 6.2,

אַל תקרא חָרות אַלָא חרות

Read not harut but herut.

with Mek 17.8 (L 2.138): אל חקרי שפטים אלא שפוטים 'read not *shefațim* but *shippuțim*'.

7. The verb הָפָך 'turn, go back, change' behaves in the imperfect as though it were a *pe-alef*, evidently as a result of the confusion of *he* and *alef* and through analogy with frequent verbs like אָכָר and אָכָר Thus, we find in the first and third persons אוֹפָר and אוֹפָר (like אוֹפָר), for example at Kil 2.3:

לא אימר, אזרע ואחר כָּך אוֹפַך, אָלָא הוֹפּך ואַחר כָּך זוֹרעַ One should not say, I shall sow first and then I shall turn up [the ground]; instead, one should turn up [the ground] first and then sow.

III Grammar and usage

8. With regard to the verb הָהָה there is no appreciable difference in meaning between the biblical form ההיי and the standard rabbinic אהיי, although the biblical form tends to be employed in more literary contexts or when attempting to imitate biblical style (in prayers, proverbs, etc.); even here, though, choices vary with individual authors and schools of writing. Similar comments apply to the use or non-use of the lengthened and shortened forms of the imperfect.

9. As already said in Unit 16.12C, the imperfect can be used for expressing the future. Through it, an action that has not yet taken place can be represented or a series of future events narrated, as at Abot 1.11:

חַכָּמִים, הַזְּהֵרוּ בִדְבְרֵיהֵם, שֶׁמָּא תָחוּבוּ חוֹבַת גָּלוּת וְתָגְלוּ לִמְקוֹם מֵיִם תָרֶעים, וְיִשְׁחוּ הַחֵּלְמִידִים הַבָּאִים אַחַרֵיכִם וְיָמוּתוּ.

Sages, take care with your words in case you are punished by exile and have to be deported to a place of harmful waters and the disciples who follow you have to drink them and die.

10. In a main, or independent, clause, the imperfect almost inevitably has a modal aspect, cohortative (expressing volition), optative (expressing a wish), jussive (expressing a command), for example:

אם אלוה הוא, יבוא וימחה

If he is God, let him come and destroy (SDt 328 [F 379]);

ָמָה אֵעֶשָׁה

What can I do? (Sanh 3.7);

בּשָׁלשָה אוֹמָר, וְבָרִדְ

If they are three, he says, Let us bless (Ber 7.3).

(Mishor 1983a and Sharvit 1980 include numerous further examples, classified by mood.)

A typical optative form is that of α followed by the imperfect, as in BH. Compare

מי יְגַלָּה עָפָר מִעִינֵידָ, רַבֶּן יוחָנָן בִּן זַכַּאי

Who could wipe the dust from your eyes, Rabban Johanan ben Zakkai! (Sot 5.2)

with

מי יַאֵכלנוּ בָּשָׂר

Who would give us meat to eat! (Nm 11.4).

11. The 'persuasive' mood of the imperfect has effectively displaced the imperative in prayers, petitions, and so on (see Unit 21.7). A prohibition or negative command or wish is commonly expressed by 5% followed by the imperfect, as in

אַל חַרָבֶה שיחָה עִם הָאשָה

Don't talk too much with women (Abot 1.5).

In halakhic idiom, the imperfect with לא יַעֲשֶׂה) is used alongside אין with participle (אין עוֹשָׁין) to express a more impersonal form of prohibition. The first structure is found with singular forms of the verb, the second with plural forms (see Unit 23.11A).

12. In various proverbial and sapiential contexts, the imperfect has retained one of its earliest functions, namely, expressing durative action (see Meyer 1992, §100.2A-B), for example

עַל כַן צָפּוֹר יָגִיעוּ רַחֲמִיף

Unto the nests of the birds your mercy reaches (Meg 4.9).

13. A. Bendavid (1967, §235) notes that many sequences in which BH employs the imperfect appear in RH with participles, although the difference

IMPERFECT

in meaning conveyed is not always clear—compare, for example, in meaning conveyed is not always clear—compare, for example, instruction or command, whereas the participle tends to express instruction or command, whereas the participle tends to convey information or news, or that the imperfect relates to the normative and the participle to the commonplace. But the carrying through of such distinctions, even though they might inform a writer's thinking, is subjective, and we can find in the same halakhah the simultaneous use of participle and imperfect, apparently in the same sense. For example, in halakhot of the type 'where it is the custom' (גקום שָׁנָהָג), both participle and imperfect are used to express the action to be realized, as at BM 5.5 (see also Shebi 2.5; Pes 4.1; Meg 4.1, etc.):

מִקוֹם שֶׁנְהֲגוּ לַחֲלוֹק אֵת חַוּּלָדוֹת מִיָּד, חוֹלִקִין, מקום שֶׁנְהֲגוּ לנָדְל, יוָדְלוּ Where it is the custom to share out the offspring immediately, then share them out [participle]; where it is the custom to rear them, then rear them [imperfect].

A striking example of the confusion of participle and imperfect is seen in the following texts from the same *midrash*:

הודיעני אם אכנס לארץ אם לאו ... הודיעני אם ממנה אחה עליהם פרנסים ואם לאו

Tell me if *I'm going to enter* the land or not ...; tell me if you're going to assign them leaders or not (SNm 138 [H 185]);

הודיעני אם אני נכנס לארץ ואם איני נכנס Tell me if *I'm going to enter* the land or if *I'm not going to enter* (SNm 134.5 [H180]).

As a general rule, nonetheless, in halakhic compositions (Mishnah and Tosefta) the tendency is to formulate impersonally and, thus, to prefer the participle, whereas in midrashic writings, the tendency is towards a more personal and persuasive form of expression, which employs the imperfect.

14. The imperfect is regularly used in subordinate clauses---temporal, final, consecutive, etc.---usually in association with -שָׁ or a compound of -שֵׁ: יָשָׁלָשָׁ 'in case, so as not to', -דָרָשָׁרִיל שָׁ', 'so that', -שָׁבייל שׁ 'in order to, so that, because', -שָׁל 'cater', -שָׁל מְנָח שָׁל 'on condition that', -שָׁל 'after', -לָשָּר', 'לֹכָשָׁ- '(for) when', 'until', etc.--or with the phrases 'לַאַחָר שָּ-, 'I order that', -שָׁל 'נָקָשָׁר' 'I swear that', -שָׁל 'it is necessary that', and 'בּלְבָר שָׁ- 'provided that, only if'. However, it should be noted that it is also possible to employ the perfect with some of these forms, depending on exactly what meaning is intended (see Bendavid 1967, §233; Mishor 1983a, 125–27). The following examples can be supplemented by the exercises:

> שמא האמר, למרתי חכמת ישראל, אלך ואלמר חכמת האומות In case you say, I have learned the wisdom of Israel, now I am going to learn the wisdom of the nations (SDt 34 [F 61-62]);

> שמא האמר, הריני למר תורה בשביל שאעשיר In case you say, I am going to study the Torah to make myself rich (SDt 41 [F 87]);

הרי זה גמך, עַל מְנָת שָׁחְתְני לי מְאָחָים זוּז Here is your document, on condition that you give me two hundred zuz (Git 7.5);

ובלבד שיהא הַכָּסָף משׁלַאָחָרים

Provided that the money comes from others (Qid 1.3).

15. The imperfect following א expresses a possible but unfulfilled condition, an infrequent construction (see Segal, 1927, §486) that is normally formulated with the temporal conjunctions - בָּרָשָ , בָּרָמָן שָׁ- עָב לָשָ. etc.:

אם יהיו כָל חַכמִי ישרָאָל בְּכָך מאזנים

If all the sages of Israel were on one balance of a pair of scales (Abot 2.8).

See as well Unit 28, on conditional clauses.

16. Alongside the construction -5 אָחִד ל followed by the infinitive (see Units 16.3B and 20.12) is that of שָחִד שָ with the imperfect, used to express an event that could only take place in the future. But it is rare in the tannaitic literature, occurring not at all in the Mishnah, Sifra, SNm, and Sifre Zuțta, just once in the Tosefta (TosSot 12.1), three times in SDt 306 (F 329–30), and twice in Seder Olam Rabbah (3 and 15):

עתידה כנסת ישראל שתעמוד בדין לפני המקום שאומרת The assembly of Israel will arise before the omnipresent one and will say (SDt 306 [F 330]; see Girón 1992).

IV Phraseology

17. אמרות האמר האמר 'in case you interpret, lest you interpret, so that you do not say' comes after a biblical quotation to introduce an interpretation regarded as erroneous. To underline that the point of the biblical text is that such an interpretation be avoided, the text is sometimes reintroduced by 'because of that, the text says' (see further, Unit 30.11C). The formula is widespread in SDt and Sifra, very rare in Mekhilta, and completely absent from SNm:

ושרחד לא תקח (שמות כנ׳ ח׳). שמא תאמר, הריני נוטל ממון ואיני מטה את הדין. ת״ל, כי השרחד יעור עיני חכמים (דברים טו׳ יט׳). Do not accept a bribe [Ex 23.8]. In case you say, I am going to receive money without it affecting my judgment, the text says, For a bribe blinds the eyes of the wise [Dt 16.19] (Mek 23.8 [L 3.172]);

שמא תאמרו, הרי מאכל והרי משתה, אם אין שלום אין כלום, ת״ל, ונתתי שלום בארץ [ויקרא כו׳ ו׳].

[And you will eat your bread to satiety and live securely in your land (Lv 26.5).] So that you might not say, We have food and drink but without peace there is nothing, the text says, I shall set peace in the land [Lv 26.6] (SLv 26.6 [W 111A]);

וירד מצררמה [דברים כו׳ ה׳]. שמא האמר שירד ליטול כתר

IMPERFECT

מלכות, חלמוד לומר, ויגר שם [שם]. And he went down to Egypt [Dt 26.5]. So that you might not say that he went down for a royal crown the text says, And he settled there [ibid.].

V Vocabulary

'desire' אוה/אבה 'annui' בטל space occupied by one seah' בית סאה 'limit', specifically of that which is beyond Jerusalem and the temple 'decree' 'impression, tattoo' יעון 'worthy (of)' (hi. of מחן), 'keep, leave, postpone, wait' ni. of המור (מר (מר (מר)) 'abstain, deprive oneself' (hi. of חלע) 'decay, ripen' (ni. of מלך) 'take advice, reconsider, change one's mind' יערער 'protest' 'be free, have time' נפנה 'turn', ni. פנה שטיקיא (Latin fascia) 'girdle, brassiere' יקבע 'institution'. i.e. something fixed and established ירביעה 'autumn rain' repeat', specifically 'study Mishnah, oral tradition' 'furrow' הלם

VI Exercises

- ו. הוא היה אומר, עַשה רצונו כּרְצוֹנֶך, כִּדִי (כִּדִי K lacks) שַיַּעַשה רצונָך כּרצוֹנוֹ. בַּשָּׁל רצוֹנֶך מפּני רצונוֹ, כּדִי (כִּדִי K lacks) שִׁיבַשָּׁל רצוֹן אַחרים מפּנִי רצוֹנֶך. הלָל אומר, אַל הִפְרוֹש מן הַצְבּוּר, ואַל חַאַמן (הַאַמין K) בּעַצמָך עַד יום מותָך, וָאַל הָדִין את הַבַרְךְ עַד שתַּגִיע למקומו. ואַל האֹמֵר דְּבָר שֵׁאי אַפְשָׁר לְשָׁמוֹע, שִׁסּוֹפוֹ לְהְשָׁמעַ. וָאַל האֹמָר, לְכְשָׁאֶפֶנֶה אֶשְׁנֵד, שָׁמָא לא תִפָּנֶה.
 - וֹכַשַּׁאַזָה מְחַפַּלֵל, אַל חַעַש הַפַּלְחָך קְבָע, אַלָא רַחַמִים וַתַחַנּוּנים לפַנִי הַמָּקום בְּרוּך הוּא ... ואַל ההי רָשָׁע בפנִי עַצָּמְך.
 - 3. מִקום שַּנְהֲגוּ לְהַטּיל מֵים בַּיָזן, יָטִילוּ.
- 4. הָיֹחָה שָׁבַהוּ זְרוּעָה חִטּים וְנַהְׂלֶךְ לְזְרְעָה שְׁעוֹרִים, יַבְתִין לָה עַד שָׁתַרְלִיעַ, וּיוֹפַדְ וְאַחַר כָּדְ אוֹפַדְ, אִכָּא וּיוֹפַדְ וְאַחַר כָּדְ אוֹפַדְ, אִכָּא וּיוֹפַדְ וְאַחַר כָּדְ אוֹפַדּ, אָלָא הוֹפַדְ וְאַחַר כָּדְ זוֹרִעַ. הוֹפַדְ וְאַחַר כָּדְ זוֹרִעַ, אַם צמַחָה. לא יאמר, אָזָרַע ואַחַר כָּדְ אוֹפַדּ, אָלָא הוֹפַדְ וְאַחַר כָּדְ זוֹרִעַ. כַּקָּ ווֹרַעַ, הוֹפַדְ וְאַחַר כָּדְ זוֹרִעַ. כָּקָ זוֹרַעַ, אַם צמַחָה. לא יאמר, אָזָרַע ואַחַר כָּדְ אוֹפַדּ, אָלָא הוֹפַדְ וְאַחַר כָּדְ זוֹרַעַ. כַּקָּ ווֹדַעַ בַּמָה יְהַא חוֹרִשׁי כָּתַלְמֵי הָרְבִיעַה. אָבָּא שָׁאוּל אוֹמר, הוֹפַדְ וְאַחַר כָּדְ זוֹרָעַ. פַּהָ ווֹרָשָ, כָּקָר וּיַבָע וַיַר בָּבָי ווֹפַדָּ בַיּחָר, בַּקָּ גוֹנַיּ ב הַבַּדי שָׁכּא יַשִׁיּר רֹבַע לְבֵית סָאָה.
 - . מקום שַנְהֵגוּ לבָרְדְ, יְבָרִדְ, וְשָׁלֹא לְבָרִךְ, לֹא יִבְרֵדְ.

ONLL EIGHLEEN

- שנות לות הקלת האשא הושי וון והממא לפתים, שרי וה נות, ואסור בכלן.
- ני הבש בו בלו דטב.אבי הגובי. הבג המשבא אהב. בספגע ובטהעט.עי
- נסמונוט לנובונגוט מומון לנים (למנים) במביל מיהו רגילין לבא.
- 6. מְבוּמֹש מִכָּא אָכָרָ וֹאָכָר כָּר מִשוּא שַבי
- פורים, מפני שקרטה שבוטה לערות. פורים שקביע אני עלידה, שבוטה לערות.
- 11. ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים (והמים להם חֹמָה) (שמות יד׳ כש׳). והיו מלאכי השרת תמהים לומר, בני אדם עוברי עבורה זהה מהלכין ביבשה בתוך הים. ומנין שאף הים נתמלא עליהם חמהי שנאמר, והמים להם חמה (שם). אל מקרי חֹנְהָה אלא חֵינְה.
- י לסיני בא, ליקן חורה לישראל. ואני אינה יום ייזן. אמר רבי יוטי, יהורה היה רורש, יי מסיני בא (דברים לג' בין. אל חקרא כאן אלא יי לסיני בא, ליקן חורה לישראל. ואני איני אומר כן אלא, יי
- מסני בא, לקבל אח ישראל, כחחן זה שהוא יוצא לקראח כלה. 13. אם חבול חחבול וגר (שמוח כבי כה'). רבי ישמעאל אומר, בא הכחוב ללמרך שחהא עושה מצוה וחהא נושל אח שלך.
- 41. וביום השביעי היה לכם קרש וני (שמות לה׳ ב׳), שלא יהו ישראל אומרים, הואיל ומותרים בעשיית מלאכה בבית המקרש, נהא מותרין לעשות מלאכה בנבולין. ח׳יל, וביום השביעי היה לכם קרש, לכם קרש
- אחה הנון שיעשה נס על ידך. אחה הנון שיעשה נס על ידך.
- 1. אם בחוקה הלכו (ויקרא כי ג'). מלמד שהמקום מתאוה שיה ישראל עמילים בחורה.
- רו. משל, למה הדבר רומה: למלך בשר ודם שהיה לו המלך,כל מי אחת כמתנה ... בא אחד וערער כנגרו על השרה. אמר לו המלך,כל מי שירצה יבא יערער כנגרך על השרה ...
- יוביא מוציאה דפוס של פעור מחחה פסיקיא שלה ואומרת לו, רבי, של משה. של משה.
- 91. כי אם שמור חשמרו את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אחכם לעשותה לאהבה את יי אלהיכם (הברים יאי כבי). שמא תאמר, הריני למד תורה בשביל שאיקרא חכם, בשביל שאשב בישיבה, בשביל שאאריך ימים לעולם הבא.
- 20. ולא ידבה לו נמים (דברים יז יז), אלא שמנה עשרה. רבי יהורה אומר, מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו.
- Sources. I. Abot 2.4. 2. Abot 2.13. 3. BM 4.11. 4. Kil 2.3. 5. Meg 4.1. 6. Naz 2.4. 7. RS 2.9. 8. RS 2.5. 9. Shebu 3.1. 10. Shebu 4.9. 11. Mek 14.29 (L 1.246). 12. Mek 19.17 (L 2.218–19). 13. Mek 22.25 (L 3.150). 14. Mek 35.2. (L 3.207). 15. SLv 22.32 (W 99d). 16. SLv 26.3 (W 110c). 17. SUm 117.1 (H 135). 18. SUm 131.1 (H 171). 19. SDt 48 (F 113). 20. SDt 159 (F 210).

UNIT NINETEEN

PARTICIPLE

I Introductory text (SDt 329 [F 380])

ואין מידי מציל [דבדים לב' לט'], אין אבות מצילין את הבנים, לא אברהם מציל את ישמעאל ולא יצחק מציל את עשו. אין לי אלא אבות שאין מצילין את הבנים. אחים את אחים מנין? תלמוד לומר, אח לא פדה יפדה איש [תהלים מט' ח']. לא יצחק מציל את ישמעאל ולא יעקב מציל את עשו, ואפילו נותן אדם לו כל ממון שבעולם, אין נותנין לו כפרו, שנאמר, ואח לא פדה יפדה איש... ויקר פדיון נפשם [תהלים מט' ח'–ט']. יקרה היא נפש זו, שכשאדם חומא בה אין לה תשלומים.

And there is no-one who frees from my hand [Dt 32.39]: fathers cannot rescue sons—Abraham does not free Ishmael nor Isaac Jacob. This only shows me that fathers cannot free their sons. From where is it deduced that brothers cannot free brothers either? From the text that teaches, Truly, no-one can redeem a brother [Ps 49.8]: Isaac cannot free Ishmael nor Jacob Esau—even if someone paid all the money in the world, it would not be sufficient for their ransom, for it is written, Truly, no-one can redeem a brother ... the redemption of their life is very costly [Ps 49.8–9]. This life is worth much, and when one sins against it no payment is possible.

1. With regard to the supreme gift of life, a person is completely in the hands of God—one's personal merits or those of one's parents or siblings count for nothing; it is entirely a matter of God's grace.

II Morphology

2. A characteristic feature of RH is the use of -t in the feminine participle (see Unit 16.6), a result of the search for greater expressivity in the spoken language. In the plural, the endings -m and -n alternate.

3. Qal.

A. RH retains all three BH models, the active קַמָל, and the intransitive or stative קַמָל and לקָמָל, as in the following table.

שמר	שמרת	שמריז	שקרות
בֿמָל	בּמָלָה	בּמָלין	בּמֵלוֹת
יָכוֹל	יְכוּלָה	יכולין	יכולות

As well as the feminine in קָּשָׁלת, we occasionally find קוֹטָלָה, as at SNm 131.1 (H 170):

וקטנה קוראה ואומרה לו מבפנים

A younger one was calling him and saying to him from inside. (MS Vatican 32 has אומרח, but note that the structures in the version above could simply be forms of the perfect that have resulted from assimilation: מוסר אמרה and האמרה (i.e. $a > \bar{o}$ before a labial or *resh*.)

The stative participle קָּמָל has the same semantic value as an adjective, and, like an adjective, forms its feminine in -ah, for example מַמָּאָה, מָמָאָה 'impure'. Sometimes, such structures exist alongside active forms of the participle, for example לְמָרָה, לְמָרָה, לְמָרָה 'learned' and לְמָרָה, לֹמָרָה' 'student'. There is a tendency to replace the stative forms by the active, as at Abot 4.20, where the standard text reads

הַלּוֹמִד מָן הַקּטַנִּים, למָה הוּא דוֹמָה

A person who learns from little ones. who is such a person like?, but K has הַלְמָר מו הַלְמָר מו (note also SNm 131.1 [H 169]:

כל פרשה שהיא סמוכה לחברתה למידה הימנה

Any pericope found next to another is illuminated by it). In these instances, there is a difference in aspect between לומר (more active) and מסר (more stative), but in others the difference is more subtle, if there is one at all, giving rise to alternation and confusion of forms. A typical example is at Abot 1.5, where the standard text reads

בּוֹמָל מדברי חוֹרָה

Neglecting the study of the law,

but K has אובד Other examples relate to דְּלָק and דְּלָק and אָבד and אָבד. Possibly, the influence of the Aramaic participle in קשל has had a bearing on this matter (as pointed out to me by Dr José Ribera Florit of the University of Barcelona).

The only remnant of the קטל model in RH is יכול as seen in Unit 17.3, the perfect and imperfect forms have disappeared. E.Y. Kutscher (1971, 1599) notes the vocalization of the feminine in יכוּלָה, for יכוּלָה, accentuating its stative character.

B. The first person subject pronoun can be attached as a suffix to the participle, giving rise to the common forms לוֹרָעָני (from 'גָּוֹרָ אָנָי 'I decree'), as at Taa 3.8, אוֹר אָני (from 'בּוֹרָ אָנָי 'I specify'), as at SNm 1.2 (H 1), and בוֹרְשָׁנִי אָני (from 'גָּוֹרָט אָנִי אָני), interpret'), as at SNm 1.4 (H 2).

C. The passive participle regularly forms the feminine with -åh, for example אמור (אמור said, mentioned', as at Sot 7.3:

מָה עֵנְיָה הָאֲמוּרָה לְהַלְן בַּלְשׁוּן הַקָּרַשׁ, אַף כָּאון בִּלְשׁוֹן הַקְּרָשׁ Just as the response mentioned there was given in the holy tongue, so also here it has to be given in the holy tongue.

Some passive participles have effectively become nominalized adjectives, for example אָרוֹשָׁה 'divorcée'.

D. In ayin-waw and lamed-he verbs, the BH form of the feminine

PARTICIPLE

singular participle, in *-ah*, is maintained, for example בָּאָה 'coming' and מוֹי רֹצָה 'desiring'.

Participles of *lamed-alef* verbs can be inflected as though they were *lamed-he*, thus קראין and האין 'calling'. In the feminine singular, the participle can take either *-ah* or *-t*. אין (K אין) and יוֹצָאָה 'going out':

בַמָה אָשָׁה יוֹצָאָה וּבַמָּה אִינָה יוֹצאָה

What may a woman go out with and what may she not go out with? (Shab 6.1);

בית דין הַנָּדוֹל ... שַמּמֵנוּ יוֹצאת מוֹרָה לכָל ישׂרָאָל

The supreme court ... from which teaching extends to all Israel (Sanh 11.2).

Doubtless, אוצאיז' is a biblicizing form—at Sanh 11.2 and Yeb 14.1, K reads יוֹצָאה for, respectively, יוֹצָאָה and יוֹצָאָה Already in LBH, we find:

כשננה שיצא מלפני השלים

Like an error that proceeds from a ruler (Ec 10.5).

E. An active קטול participle is well-attested in good manuscripts, even though it has been confused with the passive קטול or corrected to the standard קטול model. Thus, whereas the standard text of Abot 4.20 reads

הלומד מן הזקנים למָה הוא דומה? לאוכל עַנָבים

A person who learns from old people, who is such a person like? (Like) one who eats (ripe) grapes,

K has לאכול, pointed לאכול (Mishor 1983a provides a complete list of such participles).

F. The model קטול for the *Qal* passive participle, alongside the usual קטול, is attested in good manuscripts, but only very rarely, for example 'her emissary' (K Qid 2.1)—possibly it is this participle that underlies the wordplay with מדנסדמאµένος at Jn 9.7.

4. Nif'al.

In the feminine singular participle, the suffix -t (נקטלה) predominates, as against the BH model in -ah (נקטלה), for example

ומנין שהארץ עתידה להיות נזרעת ועושה פירות בן יומה From where is it deduced that in the future the land will be sown and yield fruit in a day? (SLv 26.4 [W 110d])

Even in ayin-waw, lamed-he, and lamed-alef verbs, we find participial forms like נְעָשָׁיח, נקראח, נַעָשָיח, etc. An example with נָעָשָׁיח אָנָאָד is seen at Sanh 10.6:

לכמוֹ שֶׁהְיתָה אִינָה נְבְנִיח, אֲבָל נַעֲשִׁית היא נַּנּוֹת וּפַרְדָּסים It may not now be rebuilt in the form it used to be, but may be changed into gardens or orchards.

In the masculine singular participle, the forms נַעֲשָׁה and נַעֲשָׁה, instead of BH נַעֲשָׁה, in K and other good manuscripts, result from assimilation of the verb עשָׁה to the *lamed-alef* model (see Unit 17.5).

For the verb דין, we find the *Nif'al* participles דין, functioning more as a noun, and ונדון, which carries more verbal force (see Bar-Asher 1990d).

5. Pi'el and Pu'al.

A. In the *Pi'el*, the BH paradigm is maintained: מְדַבְּרָז, מְדַבְּרוֹת, מְדַבָּרוֹת, הְדַבָּרוֹת, The *Pi'el* participle of הָיָה is attested twice in the Talmud, in two different forms מְדָהָה (Ket 40b) and מְדָהָה (Qid 18a), but not at all in the Mishnah or tannaitic *midrashim*.

B. Of the *Pu'al*, it is only the participle that survives in RH, and this, again, usually follows the BH model: אָרָבְרָין, מְדְבָּרִין, מְדָבָּרִין, מְדָבָּרִין, חָבָרָין, אָדְבָּרִין, However, in *lamed-he* verbs, the feminine participles take *-h*, for example אָרָגוּלָה א as already noted (Unit 15.4C), the preformative *mem* is often omitted in the Babylonian tradition; hence, מַגוּעָם becomes מַגוּעָם, as at Hag 1.8:

מִקָרָא מֻעָט וְהַלְכוֹח מְרָבּוֹת Many laws from little Scripture (K מְמִוּעָם).

6. Hitpa'el and Nitpa'al.

As well as the *Hitpa'el* participle in $\neg \Box \Box$, there is also a *Nitpa'al* participle in $\neg \Box$. It is often thought that the latter has been corrected by later copyists to the former, perhaps because of the orthographic similarity of \exists and \Box . In such participles, the assimilation of the $\neg \Box$ - of the preformative is more common than in BH, although in unvocalized texts it is not always possible to distinguish the resulting forms from participles of other conjugations, for example, the *Pu'al*.

7. Hif'il and Hof'al.

A. In the *Hif'il*, a more colloquial form, בקטָלח, is found alongside the BH feminine הַקְטֵילָה:

כָּך מְטִיבָה, כָך מְרִיעָה

Doing good in this way, doing harm in this way (Sanh 7.10);

הָאישׁ מֵדּיר אָת בּנוֹ בַנָּזִיר, וְאִין הָאָשָׁה מֵדְּרת אֶת בְּנָה בַּנָזִיר A man may impose a Nazirite vow on his son, but a woman may not impose a Nazirite vow on her son (Sot 3.8).

The form in -t is already encountered in LBH:

אין אָסְהֶר מַנֶּדָת מוֹלַדִּתָּה

Esther did not declare her family background (Est 2.20). In *lamed-he* verbs, the feminine participle מַעָלָה is found instead of מָעָלָה, for example, in the best manuscripts of SNm 95.1 (H 95):

> והלא הלכה עמהם באר במדמר והיתה מעלת להם דגים שמנים יותר מצרכם

Did not there accompany them in the desert a well, which brought up for them enormous fishes, beyond their need?

PARTICIPLE

III Grammar and usage

8. A participle may be viewed as both noun and verb (see Unit 11.4C), and, as a noun, it can be found in the 'construct' state, for example, in יעוֹבְדִיע״וֹ 'those who entered the country ... those who went up from Babylonia' (SDt 8 [F 16]), and שׁפְּכֵי דָם 'spillers of blood' (Sot 9.6)—the same usage is seen in BH, for example 'פָּל־יוּרִדִי עָפָר 'all who go down into the dust' (Ps 22.30).

Nominal and verbal uses can appear alongside each other, as in the wellknown wordplay of SLv 26.6 (W 111a):

אמר ר״ש, אימתי הוא שבחו של מקום? בזמן שאין מזיקים או בזמן שיש מזיקים ואין מזיקים?

Rabbi Simeon argued, When should one praise a place? When there are no evil powers [מַזֹיקים]? Or when there are evil powers but they do not cause harm [מַזֹיקים]?

There are numerous other examples of this sort, intended to have a rhetorical effect, for example הקורא קורא קורא (Mak 3.14) or הקורם תורם אין התורם הורם לאין התורם הורם אין הורם ה

At Abot 5.14, בהוֹלְכֵי לְבִית הָמּרְרָשׁ 'among those who go to the house of study', there is a degree of grammatical incongruence, with the participle used as noun (governed by a preposition and in the construct state) but with a complement (also governed by a preposition), לבית, more appropriate to a verb. This oddity derives from the ambivalent nature of the participle and can be traced back to the earliest stages of the Hebrew language (see Meyer 1992, §97.3D; note the *ketiv* of 2 S 10.9. בחורי בישראל, corrected by the Masoretes).

9. See Unit 16.12B and 13A for an indication of the way in which the participle relates to the area of the present and future and its imperative, facultative, and iterative moods. See Unit 24.10 for modal (circumstantial/extraposed) noun clauses.

10. An unfolding state or action expressed by a participle is either taking place in the present or has a timeless quality, for example:

הַתּוֹכְהָה מִבִּיאָה לידֵי שָׁלוֹם

Correction leads to peace (SDt 2 [F 10]);

הקורא את המגלה עומד ויושב

One who reads the scroll can be standing or sitting (Meg 4.1); שלוֹשָׁה מְנִים אַסוּרִין בַּנָּזִיר

Three sorts of things are forbidden to the Nazirite (Naz 6.1).

The atemporal nature of the participle is particularly striking in stative verbs, for which the participle can be replaced by an adjective (see Unit 13.4), with the forms קְמָל, קוֹמָל, and נְקָטָל, and ternating among the different manuscripts, or appearing alongside one another in the same text without any apparent difference in meaning (see above, §3A). The virtual equivalence of

זוֹכֵר and זוֹכֵר is especially striking.

In practice, the participle of the *Qal* passive, קטול, and that of the *Nif* al, קטול, are not always distinguished, although analysis of a good number of texts suggests a certain regularity, namely, that קטול signifies the present result of a past action whereas נקטל indicates the activity itself in process, as seen clearly at SNm 61 (H 59), which says that God showed Moses הנעטרה ונעטרה מנורה עטרה נעטרה נעטרה נוג , not just the finished product but also the process whereby it was made.

11. The participle, especially the plural participle, employed without an explicit subject, is ideal for expressing the impersonal or indefinite nature of a proposition or its general applicability (see Unit 6.13), and for indicating, without actually naming, God as the author of an action, for example:

אם לְמַדּתְּ תוֹרָה הַרְבָּה נוֹתנים לְדְּ שֶׁכָר הַרבָּה If you have studied the Torah a lot, you will be given an abundant reward (Abot 2.16):

דַאלומד עַל מְנָת ללַמָּד מְסָפּיקין בּיָדוֹ לִלְמוֹד וּלִלְמִד One who studies with the intention of teaching will be enabled to study and to teach (Abot 4.5);

היה ר׳ מאיר אומר, מגין שמידה שאדם מודד, בה מודדין לו Rabbi Meir used to say, From where is it deduced that people will be measured by the same measure that they themselves use? (TosSot 3.1; cf. Sot 1.7; Mt 7.2; Mk 4.24; Lk 6.38).

Parallel to the formula שומרין 'there are those who say, it is said' (see Unit 6.14), are other impersonal constructions like שקורין 'there are those who read, it is read' or שמריאין 'there are those who offer, it is offered'.

12. The participle is employed with especially vivid results when used to describe the past as a story unfolding before our eyes, as in this lengthy account from Sot 7.8:

שֶּרְשֵׁת הַמִּלְדְ כִּיצֵד? מוֹצָאִי יוֹם מוֹב הָרָאשׁוֹן שָׁלְחָג, בְּשָׁמִינִי בּמוּצָאי שׁביעית, עוֹשִׁין לו בּימָה שׁלִעץ בַעַזְרָה, והוּא יוֹשֵׁב עָלִיהָ... חַזָּן הַכְּנֶסֶת נוֹשָׁל ספֶר חּוֹרָה ונוֹתנָה לִראש הַכְּנֶסת, וִראש הַכְּנֵסת נוֹתנָה לַפָּגָן, וְהַפְּגָן נוֹתְנָה לְכֹהָן גָּדוֹל, וִכֹחַן גָּדוֹל נוֹתנָה לַפָּלְךָ וְהַמָּלְךְ עוֹמִד וּמַקַבּל וְקוֹרָא יוֹשָׁב. אַגִריפַּס הַמֵּלְךָ עָמֵד וּקִבָּל וְקַרָא עוֹמֵד וֹשְׁבֵחוּהוּ חַכַּמים

What used to happen in the royal liturgy? At the close of the first festive day of the feast (of Tabernacles), in the eighth year at the end of the sabbatical year, they make him [the king] a platform of wood in the courtyard, and he sits down there ... The minister of the synagogue takes the book of the law and passes it to the leader of the synagogue, the leader of the synagogue hands it to the prefect, the prefect hands it to the high priest, the high priest passes it to the king, and the king receives it standing up and reads it sitting down. But King Agrippa received it standing up and read it standing up, and the sages praised him for this.

PARTICIPLE

In this narrative, it is obvious that the description of habitual actions exactly as they used to occur and as they should continue to occur (liturgical atemporality) is expressed through participles, whereas the punctual, specific historical, action of Agrippa is related in the perfect. Another example of liturgical atemporality is the following description from TosSot 2.1:

> ממנה רואה וכותב, לא חסר ולא יתר, יוצא ועומד בצד סומה קורה ודורש ומדקדק כל דקדוקי פרשה

He carries on looking and writing from it [tablet], without omitting or adding anything, he goes out and stands at the side of the suspected adulteress, reading, explaining, and enunciating all the letters of the passage.

Another vivid usage of the participle occurs in the story of the Ammonite and Moabite women who tempted Israel, at SNm 131.1 (H170):

באותה שעה אדם יוצא לטייל בשוק ומבקש לימל לו חפץ מן הזקינה. והיתה מוכרת לו בשוה, וקמנה קוראה ואומרת לו מבפנים

Then someone went out to wander through the market and wanted to buy something from an old woman who was selling it at the right price, when a younger woman calls to him from inside and says to him.

13. In the text from Sot 7.8 quoted in the preceding section, note the phrases שוֹמָד and קורא יוֹשׁב, where יוֹשׁב יח עוֹמָד function as adverbial modifiers of the main verb, 'read standing', 'read sitting down'. Such participles, which act as additional complements to the subject or as verb modifiers, are widespread, with קור מענה הַוָּר מוּ שָׁנָה בּ

היו שונין ואומרין, אָנוּ ליָה וּלְיָה עינינוּ

They continued repeating, We are Y.'s and our eyes are on Y. (Suk 5.4);

יכול משאומרים להם דברי ניחומים חוזרים ואומרים להם דברי תוכחות

Perhaps after speaking words of consolation to them, they will again speak words of reproof to them (SDt 342 [F 392]).

Other participles appear to have a purely decorative character. like אוֹשָׁב in stereotyped phrases of the kind 'he sat down and said' or עומד in the sense of 'be about to, will':

והוא יושב ומפקדו ואומר לו

He sat down, commanded him, and said to him (SNm 87.2; SDt 43); והוא יושב ומשקלו ואומר

He sat down, pondered, and said (SLv 26.25 [W 112a]); היה יושב ומצפה ואומר

He sat down, looked around, and said (SNm 89.5); אם אני מניח נכסי ביד בני הוא עומד ומבזבזם

If I leave my riches in the hands of my son, he is going to squander them (SDt 11 [F 19]).

All these examples are taken from parables (*meshalim*), an indication of their status as literary clichés, a rôle that is especially clear at SNm 88.2 (H 88):

היה יצר הרע יושב ומצעתו כל הלילה ואומר לו

The evil inclination was tormenting him, all the night saying to him.

Another stereotyped formula is הָיָה יוֹשֶׁב ודוֹרְשָׁ 'he sat down and interpreted, he sat down to interpret' or simply 'he interpreted, he set about interpreting', presented in §23, below.

14. The participle Trick can accompany another participle, this time having a significant semantic effect by conveying the continuous or progressive nature of the main activity. To the examples already provided in Unit 16.15D, may be added:

הוא מוציא והולך, עד שיוציא את כל הכיס

He continued spending (literally, 'taking out'), until he had spent the entire purse (Mei 6.6);

תינוק יונק והולך כל עשרים וארבע חדש ... יונק תינוק והולך אפילו עד חמש שנים

The child continued suckling for twenty-four months ... The child continued suckling even up to five years (TosNid 2.3).

Other participles, such as עוֹכָד, ויוֹרֵד, ועוֹכָה, ועוֹכָה, and ויוֹצֵא, can also be used like והולֵך:

כל זמן שהיה משה עומד על שפת הבאר, היו המים צפין ועולין לקראתו

While Moses was waiting at the mouth of the well, the waters kept on coming up towards him (ARN 20 [S 72]);

היה מצטער ובא עד שהגיע לנמילה של יפו He became sadder and sadder until he arrived at (or 'as he drew ever nearer to') the port of Jaffa (TosKippurim 2.4; MS Erfurt reads ואוכל);

כָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ הֵכעִיסין וּבָאין עַד שֶׁהָבִיא עֲלִיהֵם אֵח מֵי הַמָּבוּל All the generations were provoking him one after the other until he brought upon them the waters of the flood (Abot 5.2; K and MS Parma read לְבָנָין for לְבָאין.

מחלחל ויורד

It penetrates, corroding as it passes down (TosSot 1.6).

15. A participle regularly functions as the complement of ההחיל 'begin', as in

התחילו כָל הָעָם שׂוֹרְפִין

All the people began burning them (Pes 1.5),

although an infinitive complement is still retained on some occasions, as in this example from the story of Honi the circle-drawer, where both constructions appear alongside one another:

> הַתְחִילוּ הַגְּשָׂמִים מְנַשְּׁפִין ... הִתְחִילוּ לֵירֵד בְּזַעַף The rains began dripping ... they began to fall with force (Taa 3.8).

PARTICIPLE

Some other verbs also take a participle as complement:

לא נבגעו עושין

They are not prevented (from) using (Yeb 1.4); מה בכור אדם רשיי נותנו לכהן Just as one is free to give it (redemption fee) to the priest for the

firstborn of a human being (SNm 118.2 [H 138]).

The well-known formula דְרָךְ הְנֵיֹאָדָם 'the way of human beings', in reference to habitual behaviour, may be continued by an infinitive or by a participle:

עַד שָׁעָה שֶׁדֶרֶך הְנַי אָדָם לָאֶכוֹל בָּשָׂר

Up to the time that people normally eat meat (Ned 8.6);

מִישֶׁישׁלוֹ בוֹר לְפְנִים מִבֵּיתוֹ שֶׁלַחֵבֵרוֹ, נִכְנָס בְּשָׁעָה שֶׁדֵּרָךְ בְּנֵי אֶדָם נְכְנָסין, וְיוֹצֵא בְשָׁעָה שֵׁדֶרָךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצָאין

If someone owns a well behind a neighbour's house, that person may enter at the time people are accustomed to enter and leave at the time people are accustomed to leave (BB 6.5).

16. The use of the participle with $\overline{\eta}$, is rare in BH, although it starts being employed with some regularity in LBH (see, for example, Ne 2.13, 15; 2 C 24.12; 30.10; 36.16), and in his Qumran corpus, E. Qimron (1986, 70) finds no less than fifty examples of the construction. In RH, it is commonplace as a way of emphasizing the continuous or iterative nature of an action, and is used in reference to both the past and the future, and in the imperative and infinitive moods. The following examples illustrate the different contexts in which the construction is found.

A. Continuous action in the past:

כְּשֵׁהָיָה מְחַפַּלֵּל עֵל הַחוֹלִים, הָיָה אוֹמֵר, זֵה חִי וְזֵה מֵח When he prayed for the sick, he used to say, This one will live, this one will die (Ber 5.5 see Unit 1.12 for the formula הוֹא הָיָה אוֹמֵר).

B. Continuous action in the future:

הַרֵני נָזִיר עַל כְּנָה שֶׁאֲהָא שׁוֹחֶה יִין וְמְשָׁכָּא לַבְּחָים I'll be a Nazirite so long as I can carry on drinking wine and polluting myself with dead bodies (Naz 2.4).

C. Continuous action in the imperative mood:

בְּכָל מִדְּה וּמִדְה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךְ הְדֵי מוֹדָה לוֹ בִּמְאֹד מְאֹד Whatever the measure he measures out to you, you must continue to thank him without ceasing (Ber 9.5).

D. Continuous action in the infinitive mood:

חָזָר רַבִּי עֲקִיבָא לְהִיוֹת שׁוֹנֶה כִבֶן עָזָאי Rabbi Akiba retracted so as to teach like Ben Azzai (Taa 4.4).

E. הָיָה (perfect) with participle, conjoined (by -יִ) with a perfect, expresses an action prior to another in the past (pluperfect); see Unit 17.8 for examples.

17. Participle with future reference.

A. In idiomatic speech, the participle can designate the immediate

future, or at least an event that seems to the speaker to be on the point of happening, as in אַי מָת 'I'm just about to die' (Yeb 16.6) or הַנִי מָת 'this one is going to die' (Ber 5.5), a usage also found in the Bible: הַנִי מְבוּא אח־הַמְבוּל 'behold, I am going to cause a flood' (Gn 6.17). In RH, a more distant future may sometimes also be expressed in the same way:

אבל לעתיד לבא אין נגאלין אלא בתשרי But in the future, they will be redeemed in Tishri (Mek 12.42 [L 1.116]).

B. In exegetical writing, for example:

ושכבתם ואין מחריד [ויקרא כו׳ ו׳]. לא יראים מכל ברייה You will lie down with none to disturb you [Lv 26.6]. You should not fear any creature (SLv 26.6 [W 111a]).

C. Often, expressions that employ the imperfect in BH are formulated with the participle in RH—compare at 2 \$ 21.6 with at 2 \$ 21.6 with participle in RH—compare at 2 \$ 21.6 with 18.13 at the beginning of SDt 3, both in the sense of 'I'm going to give' (see Unit 18.13 and the detailed comparison of BH and RH in Bendavid 1967, §§224–43).

D. The eschatological or inevitable future can be expressed by the formula $\neg i \heartsuit$ with (- $\neg i$ and) the participle (although the infinitive is more usual in this construction; see Unit 20.12):

אמר לו הקב״ה, אתה רצית לפרוש עצמך מבני אדם, סוף בני אדם נפרשים ממך

The holy one. blessed be he, said to him (Nebuchadnezzar), You wanted to separate yourself from humanity, but it will be humanity that separates itself from you (Mek 15.7 [L 2.46]);

חבלת חבולה אחת, סוף שחובלין בך חבולות הרבה If you give one loan, you will end up taking out many loans (Mek 15.26 [L 2.97]).

E. A not uncommon construction (especially in the RH of the *amoraim*; see Girón 1992) is עָחיד with the participle, a variant of the more usual formula with the infinitive, to express the eschatological future:

כך עתיד הקב״ה מטייל עם הצדיקים בגן ערן לעתיד לבא In the same way, the holy one, blessed be he, will be walking about in the garden of Eden with the righteous in the future to come (SLv 26.12 [W 111b]).

18. There tends to be an imperative connotation in expressions of the immediate or inevitable future:

משישב המלך על כסא ׳׳ את מכרית זרע עמלק

After the king has sat down on the throne of Y., you will destroy the descendants of Amalek (SDt 67 [F 132]).

At SNm 115.5 (H 127), we find a series of imperatives followed by הוֹלֵך, נעול לי... ומול ... והולך

Help me put on (my sandals), take (my things ahead of me), and go (to the bath-house),

although here הולך might be interpreted as a modal participle (see above,

§14) or as elliptical for הולך (see Unit 21.8).

This imperative use of the participle is standard in halakhic formulations or in statements of principles couched impersonally:

אין מַעַמִידין בּהַמָה בָּפָגָרְ קָאוֹת שֶׁלַנוֹים, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדין עַל הָרְביעָה One must not leave livestock at inns of gentiles, because they are suspected of bestiality (AZ 2.1).

However, when the construction is employed in a positive context, it has to be borne in mind, for interpretative and translational purposes, that it can also have a permissive significance ('one may', not 'one must'), a usage clearly exhibited at Meg 4.1:

הקורא אח המגילה עומד ויושב

Whoever reads the scroll may be standing or seated (see also, for example, Ber 1.5 and Naz 4.7).

19. In halakhic formulas of the kind 'if/when/in case ... then', the supposition expressed in the first clause may employ the perfect (see Unit 17.11) or the participle, as in:

האומר, אהא, הרי זה נזיר

If someone says, I shall be, then they've already become a Nazirite (Naz 1.1);

הַמּוֹצָא מָת בַּחָחַלָּה מִשְׁכָב כָּדַרכּוֹ , נוֹטלוֹ ואָת חָבוּטָתוֹ

If someone finds a corpse for the first time, lying down in the normal way, they may remove it and the soil around it (Naz 9.3).

20. The passive participle may also be used as a gerundive (see Segal 1927, §334), that is to say, it can express not only a quality or state already acquired (*'amatus*, beloved'), but also one yet to be acquired (*'amandus*, one that must be loved'), or one that has the potential to be acquired (*'amabilis*, lovable'), as, for example, in TLET TLET with something that can be erased', not 'with something erased' (SNm 16 [H 21]; see also Qid 2.9 and Yom 6.1).

Thus, the passive participle can be used to indicate the 'destiny' of a subject in such well-established expressions as המוקחרם 'those who are to be put to death' (Sanh 6.2) or those well-known because of their biblical allusion; for example, שׁוֹר הַגָּסָקל הַנָרוּפָה the ox that has been stoned' but 'the ox destined to be stoned', according to the rules prescribed at Ex 21.28; similarly, שׁוֹר הַבָּסָקל שֵׁרְוּפָה עֵרְוּפָה שֵׁרְוּפָה שָׁרְוּפָה שָׁרְוּפָה שָׁרִי הַבּּסָקל 'that is due to have its neck broken', as prescribed at Dt 21.1, and that is due to have its neck broken', as prescribed at Dt 21.1, and wurp does not refer to 'the goat that has been sent off' but to 'the goat that has been chosen to be sent off' into the desert, in accordance with Lv 16.20–22.

This usage is also attested in the Bible (see Meyer 1992, §104.2A), for example נְחָטָד 'to a people yet to be born' (Ps 22.32), and נְחָטָד 'an animal that may be eaten' (Lv 11.47).

21. When the passive participle expresses a state resulting from an action, such a state will sometimes have an active sense, and the passive partiple will need to be translated accordingly. For example, someone who is יָּכָרָרָ 'occupied' is not occupied by others but by their own concerns, hence, 'busy', יָכָרָר can denote not someone who is 'remembered' by others but someone who has many memories, hence, 'mindful', יָכָרָר by others but is not 'demanded' but 'requiring', יְקַבְרָל, can designate not the thing 'received' but the 'recipient' of it, יְקַבְרָר, is not what is 'thought', but the person who is 'thinking' it (as in יְסָבָרָר) 'as imagining, thinking, convinced that'), etc. Other participles of this type include ''ָּסְרָרָר'' watchful' and ''ִקָּרָר' 'depending'. The following examples can be supplemented by the exercises at the end of this unit (see also Segal 1927, §§333, 336; Kutscher 1982, 131; Mishor 1983a, 209-11):

ַמַקְבֶּל אַנִי מִרַבִּי מִיָּאשָׁא, שֶׁמְבֵל מַאַבָּא, שֶׁמְבֵל מִן הַזּוּגוֹת, שַׁמְבַלוּ מִן הַנִּבִיאִים, הַלָכָה למשֵׁה מָסִינַי

I have received from Rabbi Measha, who received from Abba, who received from the *zugot*, who received from the prophets, a *halakh-ah* of Moses at Sinai (Pea 2.6)

(here, מְקָבָל) has a special force, as it indicates the final recipient, the repository of the tradition that had been handed down);

זַכוּר הַייחִי בִּפּלוֹנִית שִׁיַצְחָה בִּהינוּמָא וראשָה פָרוּעָ

I recall a woman going out in her veil with her hair let down (Ket 2.10)

(רכר, as against זוֹכָר, emphasizes that the memory had persisted in the speaker's mind);

יּדִדַע אַנִי שֶׁהָנְזִיר אָסוּר בְּיֵין, אַבָּל סָבוּר הָייחִי, שׁחֵכָמִים מָחּירים לי I knew that a Nazirite was forbidden wine, but I believed that the sages would permit me to have it (Naz 2.4);

כָּל הַמֵּסִידְ אֶת רַגָּלִיו טָעוּן טְבִילָה, וְכָל הַמֵּטֵיל מֵים טָעוּן קדוּשׁ יָדַים וְרָגְלִים

Anyone who defecates requires a ritual bath and anyone who urinates has to purify their hands and feet (Yom 3.2);

כל המנחות שבתורה מעונות שמן ולבונה

All the cereal offerings mentioned in the Torah require oil and frankincense (TosSot 1.10).

22. The participle, given that it can also function as a noun, may be negated with \aleph , although \aleph is commonly employed too, and the reason for choosing the one or the other is not always clear. \aleph is never used with the participle. See Unit 23.11A.

IV Phraseology

23. הָיָה יוֹשֶׁב וְרוֹרֵשׁ 'he was sitting down and interpreting, he sat down to interpret/teach', describes the activity of study or teaching (דָרַשׁ) of a rabbi; in the formula, ווֹשֶׁב וּ מוֹשָב וּ מוֹשָב וּ מוֹשַב אָרוֹרַ מוֹשַר מוֹשַב אָרוֹב מוֹשַר מוֹשַב אָרוֹב מוּשַר מוּ

position held by the rabbi in a שִׁיבָה, and, thus, implies instruction that is public or authorized (compare Mt 5.1-2). It is also possible to omit יוֹשֶׁב in translation, where it is clear that it has a purely cliched or decorative function:

הא כיצד היה יושב ודורש ולא היה יודע מהיכן הוא אוכל ושוחה How could he sit down to interpret not knowing how he would eat or drink? (Mek 16.4 [L 2.104]);

זה אחד משלשה דברים שהיה רבי ישמעאל יושב ודורש כמין משל This is one of the three things that Rabbi Ishmael used to interpret allegorically (Mek 21.19 [L 3.53]).

See also SNm 112 (H 120), Mek 15.3 (L 2.69), etc.

24. הַאַרְיָם 'we find ourselves informed', introduces the specific point arising from an exceptical discussion of a biblical text; the formula is sometimes followed by הַן הַאוֹרָה emphasizing that the point has been furnished by the Bible itself. For example, in Mek 15.1 (L 2.1), after quoting the biblical text, the author of the *midrash* concludes that the resurrection of the dead is attested in the Torah:

נמצינו למדים תחיית המתים מן תורה

We find ourselves informed about the resurrection of the dead from the Torah.

At SDt 222 (F 255), following the citation of Ex 23.5, the text concludes:

נמצינו למדים שהוא עובר על מצוח עשה ועל מצוח לא תעשה We find ourselves learning that this transgresses both the positive and the negative commandments.

See also SNm 116 (H 135), SNm 150 (H 196), etc.

25. בְּמָהֹדְבָר'ם אָמוּרִים (בד״א) 'what are these things said about?, what does this apply to?, when is this rule applied?', a formula characteristic of the halakhic idiom of the Mishnah, where it occurs no less than fifty times (see BB 3.1, 3; Sot 8.7, etc.).

V Vocabulary

saying-deed' מַעֲשֶׂה-אָמִירָה

shave, cut one's hair, make the Nazirite hair offering'

יpraise-humble' הַשְׁפִיל–הָנְבִיה

יישוב 'settled land, civilization', as against אישר 'unpopulated land'

tire of, reject, despise' מָאָס

'below-above' [רְּ]מַעָּלָה-[רְ]מָשָה

- (close to death' (סְמָדָ) 'support', סְמָדְ לְמִיחָה 'near, leaning on')
- לעשה בראשית 'the work of creation, creation, the order in which creation occurred'
- שְׁרַע וְפְרָם 'let down (one's hair) and tear (one's clothes)' in mourning (see Lv 10.6)

change, alter, transform'

resurrection of the dead'

יתליונים-תחוונים 'inferiors-superiors, terrestrial beings-celestial beings', etc.

VI Exercises

- וַבְּי נחוּנָיָא בֶּן הַקֶּנָה אוֹמֵר, כָּל הַמִּקְבֵּל עָלָיו עֹל חּוֹרָה, מַעַבִירין מַמֶּנּוּ עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ, וְכָל הַפּוֹרֵק מָמָנוּ עֹל חּוֹרָה, נוֹחְנִין עָלָיו עֹל מַלִכוּת ועֹל דְּרַךְ אֶרֶץ.
 וַבִּי יוֹתָנֶן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר, כָּל הַמְּחַלָּל שׁם שָׁמֵים בַּפּתר, נִפִּרְעִין ממּנוּ
- 2. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמָר, כָּל הַמְחַלָּל שׁם שָׁמַים בַּפּתר, נפּרָעין ממּנּוּ בַּגָּלוּי. אַחָד שׁוֹג וְאֶחָד מִזִיד בַּחַלוּל הַשֵּׁם.
 - 3. מי שֵׁישׁ לוֹ גְנָה לפִּנִים מִגְּנָחוֹ שֵׁלַחֲבֵרוֹ, נְכָנָס בַּשֶׁעָה שֵׁדְרֵךְ בְּנִי אָדָם גְכָנָסים, ויוֹצַא בְּשָׁעָה שֶׁדְרַךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצַאין.
 - . מַזּכּיריין יציאָת מָצְרַים כּּלילות.
- בַּמֶה דְבָרִים אָמוּרִים? בֶּעָני שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, אַבֶל בַּמְכַבֶּד, הַכֹּל לפי כבוֹדוֹ.
 בַּשְׁה בְחֵי דְינִין הָיוֹ שֶׁם, אַחָד יוֹשָׁב עַל פַּתַח הַר הַבֵּית ואחָד יוֹשָׁב עַל
- ס. שָׁלְשָׁת שָׁרָשָׁי וּדְשָׁב אָרְאָזָוּ דְשָׁב אַל בָּאָים לַזָּה שׁעַל פָּתַח הֵר הַבַּית פּתח הַעָזָרָה וּאָחָד יוֹשׁב בּלשׁכַּת הַנָּזִית. בָּאִים לַזָּה שׁעַל פּתַח הֵר הַבַּית ואומר, כָּדְ דָרַשׁׁתִי וּכָּך דְּרְשׁוּ חֲבִרַי, כָּדְ למַדתּי וְכָדְ למְדוּ חֲבָרַי. אם שָׁמָעוּ, אוֹמִרים לְהָם, וּאם לְאו, בָּאין לְהָם לאוֹתָן שֶׁעַל פּתח הָעַזְרָה שָׁמָעוּ, אוֹמִרים לְהָם, וּאָם לְאו, אַלּוּ וְאַלּוּ בָּאִין לְבִית דִין הַנְּרוּוֹ שָׁבַרי. אם שָּמָעוּ, אוֹמִרים לְהָם, וּאָם לְאו, אַלּוּ וְאַלּוּ בָּאין לְבִית דְּין הַנָּדוֹל שַׁבָּלשׁכַּת הַנָּזִית, שָׁמְמָנּוּ יוֹצָאת חוֹרָה לְכָל שָׁרָאָל, שָׁנָאָנָר, מַרְהָמָסָר, מַרְהָאָלָהוּ הָאָשָר הַנָּזִית, שָׁמְמַנּוּ יוֹצָאת חֹרָה לְכָל שָׁרָאָל, אַלָּו הָרָמָה הָיוֹם הָהוּא אַשִר
 - 7. מַה בֵּין הָאִישׁ לָאשָׁהוּ הָאִישׁ פּוֹרִעַ וּפּוֹרִם, וְאֵין הָאשָׁה פּוֹרַעַת וּפּוֹרְמָת, הָאישׁ מַדִּיר אָת בְּנָה בַּנָזִיר, הָאיש הָאישׁ מַדִּיר אָת בּנוֹ בַּנָזִיר, וְאֵין הָאשָׁה מַדֵּדַת אֶת בְּנָה בַּנָזִיר, הָאיש מְגַּלַח עַל נזירוּת אָביוּ, וָאֵין הָאשָׁה מַגַּלַחַת עַל נְזירוּת אָביהָ, הָאישׁ מוֹכָר אָת בִּתּוֹ, וָאֵין הָאשָׁה מוֹכֵרֵת אֶת בַּהָה, הָאישׁ מְכַרָדשׁ אֵת בּתּוֹ, וָאין הָאשָׁה מִקַדַּשׁת אח בַּתָּה, הָאיש נַסַקָל עָרֹם, וְאִין הָאשָׁה נִסַקְלַת עַרָמָה, הָאישׁ מִנַּקֹה, וְאֵין הָאשָׁה נָתלַית, הָאִישׁ נַסִכָּל עָרֹם, וְאִין הָאשָה נִסַקְלַת עַרָמָה, נְמַבַּת בַּגַנָרָתוֹ, וּאַין הָאשָׁה נָתלַית, הָאִישׁ נַסְבָר בָּגַנָבָתוֹ, וּאַין הָאשָׁה נְמַבֵּרַת בַּגַנַהָה.
- 8. רבי יוסי אומר, רד מטה למעלה, ולמעלה למטה. כל המגביה עצמו על דברי תורה, סוף שמשפילין אותו. וכל המשפיל עצמו על דברי תורה, סוף שמגביהין אותו.
 - רבי אומר, אין כתיב כאן אלא, אז ישיר משה [שמות מו׳ א׳]. נמצינו למדין תחיית המתים מן התורה.
- 10. רבן שמעון בן נמליאל אומר, בא וראה כמה חביבין ישראל לפני מי שאמר והיה העולם. ולפי שהם חביבין עליו שנה להם מעשה בראשית, עשה להם עליונים תחתונים ותחתונים עליונים. לשעבר היה הלחם עולה מן הארץ והטל יורד מן השמים ..., ועכשיו נתחלפו הדברים, התחיל הלחם יורד מן השמים והטל עולה מן הארץ.
- 11. רבי יהושע אומר, שונה אדם שתי הלכות בשחרית ושתי הלכות בערבית ועושה במלאכתו כל היום, מעלין עליו כאלו קיים כל התורה כולה. 12. נמצאת מרבה לו והולך עד לעולם.
 - 13. וחי אחיך עמך וייקרא כה׳ לו׳ן. זו דרש בן פטורי, שנים שהיו הולכים

במדבר ואין ביד אחד אלא קיתון של מים, אם שותהו אחד מגיע ליישוב, ואם שותים אותו שנים שניהם מתים. דרש בן פמורי, ישתו שתיהם וימותו, שנאמר, וחי אחיך עמך. 14. הא כל שאינו למד ואינו עושה, סוף שהוא מואס באחרים.

- 15. ויהי בחדש הראשון... ןשמות מ׳ יוֹ׳ן. נמצינו למדים שבעשרים ושלשה באדר התחילו אהרן ובניו המשכן וכל הכלים לימשח. 16. עכשיו ישראל אומרים, לא נתגייר יתרו מחיבה. כסבור היה יתרו שיש
- לגרים חלק בארץ ישראל, עכשיו שראה שאין להם חלק, הניחם והלך לו.
- 17. מפני ארבע דברים אין מוכיחים את האדם אלא סמוך למיתה, כדי שלא יהא מוכיחו וחתר ומוכיחו, ושלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ממנו, ושלא יהא בלבו עליו, וכדי שיפרש ממנו בשלום.
- 18. רבי שמעון בן יוחי אומר, משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שהיו לו בנים ועבדים הרבה, והיו מונים ומתפרנסים מתחת ידו ומפתחות של אוצר בידו. כשהם עושים רצונו, הוא פותח את האוצר והם אוכלים ושבעים, וכשאין עושים רצונו, הוא נועל את האוצר והם מתים ברעב.
 - 19. כך אמר להם משה לישראל, אם אי אתם זכורים נסים וגבורות שעשה לכם הקדוש ברוך הוא במצרים, הזכרו כמה טובות עתיד ליתן לכם לעולם הבא.

.20 אם אמר ליתן ונתן, נותנים לו שכר אמירה כשכר מעשה.

Sources, 1, Abot 3.5, 2, Abot 4.4, 3, BB 6.6, 4, Ber 1.5, 5, Ket 5.9, 6, Sanh 11.2. 7. Sot 3.8. 8. ARN 11 (S 46). 9. Mek 15.1. (L 2.1). 10. Mek 16.4 (L 2.102-103). 11. Mek 16.4 (L 2.103-104). 12. SLv 14.2 (W 70b). 13. SLv 25.36 (W 109c). 14. SLv 26.14 (W 111b). 15. SNm 44.1 (H 49). 16. SNm 80.1 (H 76). 17. SDt 3 (F 10). 18. SDt 40 (F 83). 19. SDt 309 (F 349). 20. SDt 117 (F 176).

UNIT TWENTY

INFINITIVE

I Introductory text (SDt 355 [F 418])

ויתא ראשי עם ן דברים לג׳ כא׳ן ... מלמד שעתיד משה ליכנס בראש כל חבורה וחבורה, בראש חבורה של בעלי מקרא ובראש חבורה של בעלי משנה ובראש חבורה של בעלי תלמוד, ונותל שכר עם כל אחד ואחד, וכן הוא אומר, לכן אחלק לו ברבים, ואת עצומים יחלק שלל (ישעיה נג׳ יב׳).

And he came with the heads of the people [Dt 33.21] ... This teaches that Moses will enter at the head of each group, at the head of the group of Bible scholars, at the head of the group of Mishnah scholars, at the head of the group of Talmud scholars, and will receive the same reward as each of them. This is why it says, Therefore, I shall give him a portion with the many and with the powerful he will divide spoil [Is 53.12].

1. This representation of Moses receiving the reward with each group of scholars in the written and oral traditions demonstrates an understanding that the entire law, both the written Torah and its immense development in the oral tradition, stems from Moses at Sinai, and is, in some sense, contained in what Moses transmitted.

II Morphology

2. RH witnesses the complete disappearance of the infinitive absolute. The infinitive construct prefixed with the prepositions -2 and -2 is restricted to a few liturgical usages that are imitations, or perhaps genuine remnants, of biblical idiom, at least when they are not the result of mistakes or of correction by copyists. Standard RH knows only the infinitive construct with pre-fixed -2, which can be negated by a preceding $\frac{1}{2}$, or prefixed by the preposition $\frac{1}{2}$ (thus, $-\frac{1}{2}$ followed by infinitive construct). In practice, the infinitive construct simply does not occur except with prefixed $-\frac{1}{2}$.

The development of the negative form of the infinitive may be traced as follows (see Qimron 1986, 78–79): BH לבלחי with למאין with infinitive; LBH אָשֶׁר לא and infinitive; Qumran Hebrew לאאין with לי and infinitive; RH אָשֶׁר לא and infinitive (a construction already found in Biblical Aramaic, at Ezr 6.8: דְיֹרְאָלְבְטֵּלָא 'so as not to stop'):

ַמְקוֹם שׁאָמָרוּ , להַאָּרִיךָּ, אִינוֹ רַשָּׁאי לָקַצֶׁר, לְקַצֶּר, אִינוֹ רַשָּׁאי לְהַאֲרִיךָ, לְחְתּוֹם, אִינוֹ רַשָּׁאי שֶׁלּא לַחְתּוֹם, שֵׁלּא לַחְתּוֹם, אִינוֹ רַשָּׁאי לַחְתּוֹם

Where it is established practice to recite the long formula, it is forbidden (here and elsewhere, literally, 'not authorized') to recite the short one, and where the short formula is established, it is forbidden to recite the long one; where it is established practice to recite the concluding formula, it is forbidden not to recite it, and where it is established practice not to recite the concluding formula, it is forbidden to recite it (Ber 1.4);

אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁשְׁׁכָח אֶחָד מֵהֶם וִלֹא עֵרֵב, בֵּיתוֹ אָסוּר כִּלְהַכְנִיס וּמִלְהוֹצִיא לוֹ, אֲבָל לָהֵם סָאָר

If one of the residents of a courtyard forgets to prepare the 'erub, that person is not allowed to take anything into or out of their house, but the others are (Erub 2.6).

3. In the Qal, even with pe-nun, pe-yod, and pe-alef verbs, the infinitive has the same form as the imperfect minus preformative. Thus, just as the BH infinitive ליפטל corresponds to the imperfect יקטל, so in RH ליפטל corre-

sponds to יואָן. This popular standardizing of irregular forms extends to other verbs, like לקח and הָרָן. The following is a list of those most commonly encountered.

Perfect	Imperfect	Infir RH	itive BH	Meaning
אָכַל	יאֹכַל	לוֹכַל	לאכל	Eat
אָמַר	יאׁמַר	לוֹמַר	לאמר	Say
יַלַד יָרַד יָשַׁב יָדַע	ילָד ירִד ישב ירַע	לילֵד לירָד לִישֵׁב לֵידַע	לְלֶדֶת לְרֲדֶת לְשֶׁבֶת	Give birth Go down Dwell Know
נֿמָא	יפֿא	ליש <i>ן</i>	ל <u>ה</u> שע	Give
נֿעזן	יפֿא	לישן	למאת	Raise
לָקַח	י <u>פ</u> ח	ליקח	לְקַחַת	Take
הָלַדְ	יבקד	לילַד	לְלֶכָת	Go

Nonetheless, the occasional verb resists such attempts at regularization, for example אָכָל 'go out', which maintains the biblical form of the infinitive, לצאר, throughout the Mishnah and tannaitic *midrashim*. The verb אָכָא י is also very resistant to change, with the new form, לוכל, appearing in very few texts (for example Sifra W 59d; M.H. Segal [1927, §163] only mentions it as occurring in Palestinian texts). However, when they are not written *plene* (לאמור, לאכול), it is possible that לאכל and לאמר הוא שיר read *lokal* and *lomar* (Girón 1992). In other verbs too, the biblical form has not completely disappeared, for example sift (אמור לאכר', (Shab 17.2; Ned 11.1; AZ 2.6–7; Zeb 10.7); a set-phrase like או לליכת (Shab 17.2; Ned 11.1; AZ 2.6–7; Zeb 10.7); a set-phrase like היליקארו וליחול, או Sobviously more stable, although this too is found in a non-biblical version, יליקארו או Sifra Nedabah *parashah* 13.9 (MS Vatican 66). Of course, we also have to bear in mind the constant attempts of copyists to make rabbinic structures conform more closely to those of the Bible.

Examples of texts containing RH forms of the infinitive include the following:

מפני שָׁיָכוֹל לֵילֵדְ לָחוּץ וְלֶאֵכוֹל

Since it is possible to go outside and eat (Erub 3.1); אל תהי קורא, איש שיבה [דברים לב׳ כה׳] אלא, איש ישיבה, מלמד שכולם ראוים לישב בישיבה

Do not read, Man of grey hairs (שֶׁרָה; Dt 32.25] but, Man of session [שִׁרָה], teaching that all of them are worthy to take a seat at the session (SDt 321 [F 370]);

אם תזכו לשמור את השבת, עתיד הקב״ה ליתן לכם שלושה מועדות, פסח ועצרת וסוכות

If you succeed in observing the sabbath, the holy one, blessed be he, will allow you to hold three festivals, Passover, Pentecost, and Tabernacles (Mek 16.25 [L 2.119]).

M.H. Segal (1927, §169) shrewdly observes that these forms might be at least as old as their biblical counterparts, with לחפון at 1 K 6.19 a hybrid of the popular ליהון and the literary להחין (see also 1 K 17.14).

4. The assimilation of *lamed-alef* to *lamed-he* verbs has led to לקרוח becoming the normal form of the infinitive of אקרא p instead of לקלאת, and to the mixed form למלאת form למלא as at Ket 1.10:

> מַעַשָּׁה בּחִינוֹקָח שִׁיָרדָה למַלּאוּח מֵים מן הָעַין It happened that a little girl went down to take water from the fountain.

5. As already noted at Unit 15.4A, in the Nif'al preformative -ה tends to be elided after the ל of the infinitive (a consequence of the general weakening of the gutturals and especially of intervocalic he), which gives rise to such forms as ליבָּנָס (for ליבָּנָס), ליבָּנָס), ליבָּנָס, (for ליבָּנָס), etc.

6. The same phenomenon occurs to a lesser extent with the *Hif'il* (see Unit 15.4E): להרבות (for להרבות), etc.

7. The RH infinitive with ל can only take an object suffix (not one that functions as subject, as in BH בצאתי), for example:

הַמַּשֹּכּיר בּית לַחֲבָרו ... אינו יְכוֹל להוֹציאוֹ מֵן הָחֶג וְעַד הַפֵּסָה A person who lets a house to another ... may not turn them out from Tabernacles to Passover (BM 8.6).

III Grammar and usage

8. On RH's abandonment of BH constructions of the type insign and insign, see Units 9.9 and 16.14.

9. In its use, the RH infinitive coincides with that of the BH infinitive construct with ל (see Meyer 1992, §102.4): it is like a noun, it may be the subject or object of a verb, and it can express purpose, as in the exceptical formulas לְהוֹצ'א 'in order to exclude' and 'fָהוֹצ'א' 'in order to include' (see Unit 30.5). The infinitive may also be used in an attributive function, modifying a noun, for example הַה לְשָׁמוֹה 'task' (literally, 'what to do'),

י לקצור 'harvest to be gathered', הינוק למול 'child to be circumcised', etc., or modally, as a gerund, for example לומר/לאמר 'saying'.

As the object or complement of a verb, the infinitive is equivalent to $-\psi$ with the imperfect:

מוּטָב לי לִהִקָּרָא שׁוֹשָה בָּל יָמַי

I should prefer to be called a fool all my life (Eduy 5.6);

מומב להן לציבור שיהו שוגגין

It is better for the community that they be wrong (TosSot 15.10). It can sometimes be difficult to decide among manuscript variants in this matter; for example,

ראויה היתה לבוא עליה פורעניות

It was predestined (for) punishments to fall upon her, at TosSot 2.3, has a variant with שיבואו.

10. The infinitive לומר is used to introduce direct speech or a quotation from a text (in BH, לאמר can serve the same function, for example, at Jr 7.4), a usage that is sometimes best omitted from translation or rendered as a gerund:

אַפּלוּ עָבַד, אַפּלוּ שִׁפְּחָה, נָאַקנִין לוֹמָר, עָד כָּאן מְחוּם שֵׁבָּת Even slaves, male and female, deserve credit when they say, The

sabbath limit reaches to this point (Erub 5.5).

On the expression הלמוד לומר, see Unit 16.16.

11. With imperative significance, the infinitive is usually found with the preposition $\forall y$, in reference to the person upon whom an obligation falls:

אָמֶר רַבִּי יִשְׁמֶעָאֵל, אָלְעָזֶר בָּן עַזְרָיָה, עָלידְ רִאָיָה לִלַמֵּר, שׁאַתָּה מַחַמִיר, שֵׁכָּל הַמַּחמיר עָלָיו רָאָיָה לִלַמֵּר

Rabbi Ishmael said, Eleazar ben Azariah, you have to provide evidence, for you are stricter in your ruling, and anyone who gives stricter rulings is obliged to furnish evidence (Yad 4.3).

Usually, the formula [הַרי] פּלִיל serves as a cohortative, as at Naz 2.5: הַרֵינִי נָזִיר וְשָׁלִי לְנֵלַח נָזִיר

Now I am a Nazirite, I will make the Nazirite hair offering'.

12. - אָחיד ל (see Unit 16.13B) and אָחיד ל (see Unit 19.17D) with the infinitive are characteristic RH constructions for expressing events that are regarded as having a secure or inevitable place in the future, especially the eschatological future:

עַדַת קְרָח אֵינָה עַתידָה לַעַלוֹת ... עַשְׂרֵת הָשָׁבָטים אָינָן עַתידִין לַחֲזוֹר The company of Korah will never arise again ... the ten tribes will never return (Sanh 10.3);

ַרַבִּי יוֹנֶתֶן אוֹמֵר, כָּל הַמִּקַיֵם אָת הַתּוֹרָה מִעֹנִי, סוֹפּוֹ לִקַימָה מְעִשָׁר, וכָל הַמִּבַשֵּׁל אָת הַתּוֹרָה מֵעשׁר, סוֹפּוֹ לְבַשָּׁלָה מֵעני

Rabbi Jonathan says, Anyone who fulfils the Torah in poverty will surely fulfil it in wealth, and anyone who despises it in wealth will surely despise it in poverty (Abot 4.9).

Very occasionally in the tannaitic literature. we find עָתיד ל- replaced by שָתיד ל- with the imperfect (see Unit 18.16).

The formula -ל שומד ל' be about to' is an amoraic idiom which began to be used in the same way as מחיד ל'. Through the copyists, it has also entered some tannaitic texts, to which M. Mishor (1983a) has suggested corrections. Thus, for example, at BQ 9.1. בְּרָה הְעוֹמֶרָת לִילָד i a cow about to give birth' might have been בְּרָה מְעוֹבֶרָת לִילֵד רְחַל מְעוֹמְדֵת לִינְוֹז 'a ewe ready for shearing' might have been רְחֵל מְעוֹמָדֵת לִינְוֹז 'a ewe that needs to be sheared'.

For the formula לְעָתיד לְבוֹא, see Unit 16.17.

13. Another idiomatic RH construction is -ל ... ל-, meaning 'may I/you/he do so-and-so?', for example:

קָה אָנִי לְהָבִיא זֶרַע אָל חַחַת הַמּוֹחָר May I plant a seed beneath what remains? (Kil 6.4);

מה אַנוּ לִירִד

May we go down (i.e. 'disembark')? (Erub 4.2).

IV Phraseology

14. האאין עליך לומר/לדון כַּלְשׁוֹן הַאַחֵרוֹן אָלָא כַלְשׁוֹן הָראשׁוֹן הָראשׁוֹן הָראשׁוֹן הַראשׁוֹן הַראשׁו you should not interpret/argue according to the first form but according to the last' is a formula typical of the school of Ishmael and especially common in SNm and Mek. Following an exegetical discussion in which two positions are set out, a decision between them is made (see SNm 23.2; 49.2; 55, etc.). In SDt (217, 249, 397), there is a variant, הַרָּרִין הָרִאשׁוֹן אָלָא כָרִין הָרָאשׁוֹן 'you should only argue according to the first argument'.

15. - בּשָׁמָוֹח 'to make X like Y, to rank one thing with another' is commonly used when grouping together women with men, or minors with adults. It is an exceptical fomula that, after the quotation of a biblical text, abruptly introduces an interpretation (see further, Unit 26.9)—an introductory expression along the lines of הַא הַכָּחוּב 'this passage (is intended to make X ...)' is to be understood.

Among other infinitives with exegetical rôles are להוציא 'to exclude' and להוציא to include':

איש או אשה [במדבר ו' ב׳], לעשות נשים כאנשים If a man or a woman [Nm 6.2]: (this is said) in order to rank women the same as men (SNm 22.2 [H 25]);

איש או אשה (במדבר ו׳ ב׳), להוציא את הקטנים If a man or a woman [Nm 6.2]: (this is said) in order to exclude minors (SNm 22.3 [H 25]).

V Vocabulary

אַיָלוּדְיֹת 'infertile' 'desirable object, trinket' קרָב' 'destroyed, in ruins' קרָסָיָה' (assembly, meeting' (ni. infinitive of דון) 'to be judged' לידון 'take', specifically in RH, 'buy'

INFINITIVE

לַתּן דִין תִשְׁבוֹן 'to settle an account' מַחֲלֹקָת 'controversy' intelligent'

VI Exercises

- אַ קַבְיָא בֶּן מַהַלַלְאֵל אוֹמָר, הסְחַכָּל בּשׁלֹשָה דְבָרִים וָאָי אַהָה בָא לִידִי עַבְרָה, דַּע מַאַין בָּאתָ, וּלְאָן אַהָה הוֹלֵדְ, וּלֹבְנֵי מִי אַהָה עָתִיד לְהָן דין וְהָשְׁבּוֹן.
 - ואם עַמַלְהָ בַחוֹרָה יש לו שָׁכָר הַרְבָה לְחֵן לֶדְ.
- בַבּי יוֹחָנֶן הַפַּנְדְלָר אוֹמֵר, כָּל כְּנָסִיה שָׁהִיא לְשֵׁם שָׁמֵים, סוֹפָה לְהתַקַים, וְשֵׁאינָה לְשֵׁם שְׁמֵים, אין סוֹפָה לְהתַקַים.
 - 4. הוא הָיָה אוֹמֵר, הַיּלּוֹדִים לְמוֹת, וֹהַפְּתִים לְהַחֵיוֹת, וְהַחִיים לְדּוֹן, לידִע לְהוֹדִיע וֹלְהוֹדִע וֹלְהוֹדִים לְמוֹת, וֹהַפְּתִים לְהוֹדִיע וֹלְהוָדַע שָׁהוּא אל, הוּא הַיּוֹצָר, הוּא הַבּוֹרֵא, הוּא הַמֵּבין, הוּא הַדַּיָרָ, הוּא עַתיד לְדוֹן.
- 5. כָּל מַחֲלֹקֶת שָׁהיא לֹשִׁם שְׁמֵים, סוֹפָה לְהתַלְיֵם, ושִׁאִינָה לְשָׁם שָׁמֵים, אין סוֹפָה לְהַתַלְים, ושִׁאִינָה לְשָׁם שָׁמֵים, אין סוֹפָה לְהַתַלְים. אֵיזוֹ הַיא מַחֲלֹקָת הַלֵּל סוֹפָה לְהַתַלְים. אֵיזוֹ הַיא מַחֲלֹקָת הַלֵּל וּשִׁהיא לשם שָׁמִיםי זוֹ מַחַלֹקָת הַלֵּל וּשִׁמּים, און וּשִׁאִינָה לְשָׁם שָׁמֵים: זוֹ מַחַלֹקָת קֹרח וּכָל אַדָּתוּ.
- הָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר (בַּתְּפָלָה), יַרֵד, וֹאָם אִינוֹ יָכוֹל לירֵד, יַחַזִיר אָת פָּנָיו, וְאָם אֵינוֹ יָכוֹל לַהַחֲזִיר אַת פָּנָיו, יכַוּן אָת לבּוֹ בְּנָגָד בִּית קדש הַקָּרְשִׁים.
- 7. מקום שֶׁנְהֲגוּ לָאֶכוֹל צָלִי בּלֵילֵי פְּטָחִים, אוֹכְלִין, מְקוֹם שֵׁנָהֲגוּ שֶׁלּא לַאֲכוֹל, אִין אוֹכְלין, מְקוֹם שֵׁנָהֲגוּ שֶׁלּא לַאֲכוֹל, אִין אוֹכְלין, מְקוֹם שֵׁנָהֲגוּ שֶׁלּא לַאֲכוֹל, אִין אוֹכְלין, מְקוֹם שֶׁנָהֲגוּ שָׁלּא לַאַכוֹל, מַין אוֹכְלין, מְקוֹם שֶׁנָהֲגוּ שָׁלּא לַאַכוֹל, מִין אוֹכְלין, מְקוֹם שֶׁנָהֲגוּ שָׁלּא לַאַריק מַדליקין, מקום שֶׁנָהֵגוּ שִׁלּא להַדְליק, אין מַדליקין. 8. אַילוּנִית וּזַכֵּנָה ושָׁאינָה רְאוּיָה לִילִד, לא שוֹחוֹת ולא נוֹטלוֹת כּתִבָּה. רַבּי
 - 8. אילונית וזכנה ושאינה ראויה לילד, לא שותות ולא נוטלות פתבה. רַבּי אליעור אומר, יכול הוא לשא אשה אחרת ולפרות ולרבות היכנה. ושאר כל הַנְשִׁים, או שותות, או לא נוטלות פתבה.
 - שָׁהוּא [הַכֶּלִב] פַּקַח, שָאֵין דַרְכּו לְהַנִיח אֶת הַמָזוֹן ולילִך לַמַּים.
 - 10. בּוֹ בַּיּוֹם בָּא יְהוּדָה גֵּר עַמּוֹני וִעָמֵד לִפְּגֵיהֶן בְּבִית הַמִּדְרָשׁ, אָמֵר לָהָם, מָה אַנִי לְבא בַקָּהָלי אָמָר לוֹ רַבָּן גַמַלִיאָל, אָסוּר אַחָה. אָמַר לו רַבּי יְהוֹשָׁעַ, מַקּר אַחָה.
- אמרו ישראל למשה, רבינו משה, מה עלינו לעשות? אמר להם, אתם תהיו מרוממים ומפארים ומשבחין ונותנין שיר ושבח וגדולה ותפארת למי שהמלחמות שלו.
- 12. וזה אחד משלשה דברים שעתיד אליהו להעמיד לישראל, צלוחית של מן וצלוחית של מים וצלוחית של שמן המשחה.
 - 13. ועכשיו גלוי היה לפני מי שאמר והיה העולם שפורענות גדולה עתידה לבא בדורנו.
 - 14. אני הוא שעשיתי לכם ניסים במצרים, אני הוא שעתיד לעשות לכם כל הניסים הללו.
 - 15. והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה (ויקרא כו' לג'). זו מידה קשה לישראל, שבשעה שאדם גולה מתוך כרמו ומתוך ביתו וסופו לחזור, כאלו אין כרמו וביתו חריבים. אתם אין אתם כן, אלא, והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה. מפני מה? שאין סופכם לחזור.

- 16. באותה שעה אדם יוצא לטייל בשוק ומבקש ליקח לו חפץ מן הזקנה והיתה מוכרת לו בשווי, וקטנה קוראה לו ואומרה לו מבפנים, בוא וקח לך בפחות, והיה הוא לוקח הימנה ביום הראשון וביום השני.
 - 17. והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו (במדבר לה׳ לג׳), לפסול את השונאים מלישב בדין.
- 18. ואת הערים אשר נבוא אליהם (דברים א' כב׳), לידע באיזו דרר אנו באים עליהם.
- 19. משל למלך שהוו לו שני עבדים וגזר על אחד מהם שלא לשתות יין שלשים יום. אמר, מה גזר עלי שלא לשתות יין שלשים יום? איני מועמו אפילו שנה אחת, אפילו שתי שנים.
- 20. עבר אדם על מצוה קלה, סופו לעבור על מצוה חמורה. עבר על, ואהבת לרעך כמוך [ויקרא יט׳ יח׳], סופו לעבור על, ... לא תשנא את אחיך, [ויקרא יט׳ יז׳].

Sources. 1. Abot 3.1. 2. Abot 4.10. 3. Abot 4.11. 4. Abot 4.22. 5. Abot 5.17. 6. Ber 4.5. 7. Pes 4.4. 8. Sot 4.3. 9. Toh 3.8. 10. Yad 4.4. 11. Mek 14.14 (L 1.215). 12. Mek 16.33. (L 2.126). 13. Mek 22.22 (L 3.142). 14. SLv 26.13 (W 111b). 15. SLv 26.33 (W 112b). 16. SNm 131.1 (H 170). 17. SNm 160.11 (H 219). 18. SDt 20 (F 32). 19. SDt 28 (F 44). 20. SDt 186 (F 226).

UNIT TWENTY-ONE

IMPERATIVE

I Introductory text (SDt 49 [F 114])

ללכת בכל דרכיו (דברים יא׳ כב׳). אלו הן דרכי המקום, י׳ אל רחום וחנון (שמות לד׳ ו׳), ואומר, והיה כל אשר יקרא בשם ׳׳ ימלט (יואל ג׳ ה׳). וכי היאך איפשר לו לאדם לקרא בשמו של מקום? אלא נקרא המקום רחום, אף אתה היה רחום, הקדוש ברוך הוא נקרא חנון, אף אתה היה חנון... נקרא המקום צדיק... אף אתה היה צדיק... נקרא המקום חסיד... אף אתה היה חסיד.

Walking in all his ways [Dt 11.22]. These are the ways of the omnipresent one: Y, compassionate and gracious God [Ex 34.6], and also, Everyone who is called by the name of Y. will be saved [Jl 3.5]. How can a person be called by the name of the omnipresent one? Simply, if the omnipresent one is called compassionate, you too must be compassionate, if the omnipresent one is called gracious, you too must be gracious ..., if the omnipresent one is called righteous [Ps 11.7], you too must be righteous, if the omnipresent one is called kind [Jr 3.12] ..., you too must be kind.

IMPERATIVE

1. This interpretation of Dt 11.22 understands 'ways' as 'conduct', so that to follow the ways of God is to imitate his conduct and to be like him: compassionate, gracious, righteous, kind. A similar formulation is found at Lk 6.36: be merciful, just as your father is merciful.

That a person may receive the names ascribed to God, and, therefore, become like him and be able to imitate him, is demonstrated by reading at Jl 3.5 'everyone who is called ((S, T, T)) by the name of Y.' in place of the Masoretic Text, 'everyone who calls ['(S, T, T)] upon the name of Y.', employing the interpretative rule of *al tiqra* (see Units 11.1; 18.6; 20.3 [the quotation of SDt 321]).

II Morphology

2. 'The imperative survived apparently unchanged', according to E.Y. Kutscher (1971, 1601), a statement that is true, with certain modifications, in respect of both morphology and syntax.

3. The special feminine form of the plural, קטלנה, has disappeared in RH, as has the emphatic lengthened form of the masculine singular in -ah (קטָלָה), with a few exceptions in imitation of biblical idiom or for liturgical purposes, for example, אוֹשׁיעָהנָא 'save'; imitation of biblical style is evident at Mek 18.3 (L 2.168):

תנה לי את ציפורה בתך לאשה

Give me your daughter Zipporah as a wife. In the *Qal*, then, the paradigm of the imperative is as follows.

2ms	קטול	
2fs	קטלי	
2pc	קטלו	
	קטולו	(pausal)

Note that as in the participle and infinitive, *scriptio plena* with *waw* for the 'o' vowel is normal.

4. In other conjugations and in weak or defective verbs, RH practice generally corresponds with that of BH.

A. In some *pe-yod* verbs, where an original *waw* reappears in certain conjugations, we encounter imperatives like התורה 'confess' (from ירחה, as, for example, at Sanh 6.2:

הָיָה רָחוֹק מִבִּית הַסְקִילָה בְּעֶשֶׂר אֲמוֹת, אוֹמִרִים לוֹ, הַתְוּדָה When he was some ten cubits from the place of stoning, they would say to him, Confess.

B. As in BH, in *pe-nun* verbs, the *nun* is usually dropped; thus, דַן (from מוֹל) and (from נָטָל), etc.

5. The verb הָיָה forms its imperative as though from הָיָה and הָיָה Aramaic influence is also seen in the alternative vocalization: הַוּיֹ/הַוּי (see Kutscher 1971, 1600). The following examples, with somewhat contrasting messages, are from Abot 2.3 and 3.2:

הוו זהירין ברשות

Be careful with power (K הַוֹּן);

הָוי מְחָפַּלֵּל בִּשְׁלוֹמָה שֵׁלַמַּלְכוּת

Pray for the peace of the empire.

The forms היה and היה are also encountered:

נקרא המקוםרחום, אף אתה היה רחום, הקדוש ברוך הוא נקרא חנון, אף אתה היה חנון If the omnipresent one is called compassionate, you too must be

If the omnipresent one is called compassionate, you too must be compassionate; if the omnipresent one is called gracious, you too must be gracious (SDt 49 [F114]);

אמר להם, הֵיוּ יודעים שסרבנין ומרחנין הם He said to them, You should know that they are vexatious and demanding (SNm 91.1 [H 91]).

III Grammar and usage

6. As in BH, the imperative is used for positive commands in the second person (see Meyer 1992, §100.4D). Negative commands employ the imperfect, participle, or infinitive with the corresponding negative particle: אָין, אָל אָרָאָ, לאָּ, לָאָ

7. However, even in positive commands, the imperative is little used in RH, as in this function it has been taken over by constructions with the imperfect (see Unit 18.11), the participle (see Unit 19.18), or even the infinitive (see Unit 20.11). In fact, the imperative is practically restricted to positive orders directed to specific individuals, and is not normally used in *halakhot*, legal decrees, or even in prayers. Its presence in the sayings of Abot, then, provides a striking contrast with its absence from the *halakhot* of other tractates.

8. Typical of RH is the periphrastic construction of the imperative of דָּהָ followed by participle (or adjective), the effect of which is to emphasize the continuous or repetitive nature of the verb (see Unit 16.13). Within the Mishnah, it is especially characteristic of Abot, which contains 28 of the 33 mishnaic usages of הַאָּהָ שִׁרְאָשָׁי with participle/adjective, for example Abot 1.9:

> הַוַי מַרְבָּה לַחִקוֹר אֶת הָעדים, וִהָוִי זָהִיר בִּדְּבָרֶיךָ, שֵׁמָּא מָהוֹכָם יִלְמְדוּ לשַׁמִּר

Examine the witnesses at length and be careful of your words in case through them they learn to lie.

(K has הַוֹי in both instances; see the exercises for further examples.)

IMPERATIVE

IV Phraseology

9. הָוֹי אוֹמֵר 'say, you ought to say, you should recognize', etc. is an expression not found in the Mishnah but occurs in the tannaitic *midrashim* to introduce a piece of evidence, in which context it may sometimes be appropriately rendered as 'evidently', 'obviously', or the like. Usually, it comes in response to alternative possibilities, introduced by either מינה מרובה. מרובה או מרת מובה או מרת פורענות? הו'אומר.

מדת המובה

Which measure is the more generous, that of mercy or that of punishment? Evidently, the measure of mercy (SNm 8.8 [H 15]);

מיגדול, האוהבים או המאהיבים? הוי אומר, המאהיבים Who are greater, those who love or those who cause others to love? Evidently, those who cause others to love (SDt 47 [F 106]).

That הוי אומר become a lexicalized expression is evident when the participle אומר drops out, leaving just הוי In such instances, many understand הוי to have a similar sense to הוי (BH הוי), or they read instead the interjection הוי alas'. However, הוי should be regarded as an elliptical form of הוי אומר as a whole:

אל מקום דם האשם [ויקרא יד׳ כח׳], הוי אין הדם גורם אלא המקום גורם

Over the place of the blood of the guilt offering [Lv 14.28]: evidently, the place is the cause, not the blood (SLv 14.17 (W 72b).

SDt 342 (F 392) is especially instructive: to the question

יכול משאומרים להם דברי ניחומים חוזרים ואומרים להם דברי תוכחות

Perhaps after speaking words of consolation to them, they go back to speaking words of reproach to them?,

the answer given is:

הוימשאומרים להם דברי ניחומים אין אומרים להם דברי תוכחות It is obvious that after words of consolation they do not speak words of reproach to them.

Occasionally, the imperative אמור is used:

אימתי הוא שבחו של מקום? בזמן שאין מזיקים או בזמן שיש מזיקים ואין מזיקים? אמור בזמן שיש מזיקים ואין מזיקים When should one praise a place? When there are no evil powers? Or when there are evil powers but they cause no harm? Evidently, when there are evil powers but they cause no harm (SLv 26.6 [W 111a]).

10. - הגראה שו is used in the following three passages from SNm:

הנראה שתגיע עמנו אצל מושל עכו

Do come with us to the governor of Akko (SNm 84.1 [H 80]); הנראה שתעמידני בשביל שאני הולך ליתן

Do make me get up, for I am going to give (an inheritance) (SNm 84.2 [H 80]);

הנראה שלא יאכל מאכל רע ואל ישתה משקה רע

Don't eat bad food or drink bad drink (SNm 87.2 [H 87]).

The contexts indicate that -שהוד הנראה הווא introduces an insistent request, corrresponding to 'I beg you to', 'please', or even to an interjection, 'hey!'.

The structure is usually vocalized as a *Nif'al* with prefixed interrogative, הַנְרְאָה , although it can also be regarded as the first person plural of the imperfect (as in K.G. Kuhn's rendering: 'werden wir es sehen?'). But it seems likely that the form is compounded of the deictic particle הוו and the imperative הוו און, on the pattern of expressions such as אוראה 'go out and see'. Whatever the exact interpretation, it is clear that הנראה ש has already become a lexicalized formula.

V Vocabulary

artisan' אוּמָן

שיים' warn'

scorn, shame' בזיון

ריני מָמוֹנוֹח 'laws concerning financial disputes', דיני מָמוֹנוֹח 'laws concerning crimes punishable by death'

וורעית (plural <u>ו</u>רעית) 'family, descendants'

רען ינען (cut

height' (also a designation of God to avoid pronouncing the divine name)

to weaken the להַתּישׁ כַּחֲשׁל מַעָלָה (תשׁשׁ) 'weaken', להַתּישׁ כַּחֲשׁל מַעָלָה 'to weaken the power of (the) height, put God off' (the forms of this verb have been influenced by those of the more common נָתָשׁ

יעדי נפשוח 'witnesses to crimes punishable by death'

ישומרי שומרי paid custodians', שומרי שנמרי שכו 'unpaid custodians' (in reference to artisans, creditors, etc. who are entrusted with the property of others)

VI Exercises

הַקָּל אוֹמָר, הֲווי תַלְמִידוֹ שָׁלְאַהַרוֹן, אוֹהָב שָׁלוֹם וְרוֹדֵךְ שָׁלוֹם.

2. הַווי זָהִיר בִּקִיְרְיִית שׁמַע.

- גַבִּי אָלְעָזֶר אוֹמָר, הָוֵי שֶׁקוּד ללמוד הזֹרָה, ודַע מָה שֵׁתָּשִׁיב לָאַפִּיקוֹרוֹס, ודַע לפַנִי מי אַתָּה עָמֵל.
 - יְהוּדָה בְּן תִּימָא אוֹמֶר, הֵוּ עֵז כַּנְמָר, וְכַל כַּנְשָׁר, וְרָץ כַצְבִי, וֹגבוֹר כַאַרי לַעַשוֹת רְצוֹן אָביף שֶׁבַּשְׁמֵים.
- 5. חַיָּב אָׂדָם לְבָׁרְךְּ עֵׁל הְרָעָה כִּשֵׁם שָׁהוּא מִבְרֵךְ עַל הַפּוֹבָה ... בּכָל מִדְּה וּמִדָּה שׁהוּא מוֹדִד לְדְ הָוֵי מוֹדָה לוֹ בִמְאוֹד מְאוֹד.
 - כָּל הָאָמָּנין שׁוֹמְרִי שָׂכָר הֵן. וְכַלָן שֵׁאָמִרוּ, טֹל אֶת שְׁלָך וְהָבֵא מָעוֹת, שׁוֹמֵר חַנֶּם. שְׁמֹר לי וְאֶשְׁמוֹר לֶךָ, שׁוֹמִר שְׁכָר. שִׁמֹר לִי ואָמֵר לוֹ, הַנֵּח

- לפני מומר חנם.
- לפמותי במו ובם זות שלת מליון בו ער מלי קמות ... הוו יה ערעו, שלש כריני קמונה דיני נפשה. ריני ממונה, אָרֶם נותן ממון ומתפפר לו. ריני אדם ניתן ממו ממוש היני ממונה, אדם ניתן ממון ומתפפר לו. ריני
- למָדָהָ. 8. ואומִדִים לו, אישי כהַן גָּדוֹל, קרָא אַפָה בַפּיף, שמָא שָכַחַק או שמָא לא
- צא וראה איזה דרך שהיא מביאה אז האדם לחיי העולם הבא. היו אומר, יסורין. רבי נחמיה אומר, חביבין יסורין שכשם שהקרבנות מרצין כך
- היסרין מרצין. 1. אם עבר יוח השור (שמות כאי לבי). בכנעני הכחוב מרבר, או אינו מרבר אלא בעבריז כשהוא אומר, כסף שלשים שקלים יחן לארוניו, שטן, הוי בכנעני הכחוב מרבר.
- בנבורחו (שופטים ה' לא'). מי גדול, מי שהוא אותב את המלך או מי בנבורחו (שופטים ה' לא'). מי גדול, מי שהוא אותב את המלך או מי
- מהמלך אוהבוז הוי אומר מי שהמלך אוהבו. 1. כי אני זי אלהיכם והחקרשתם והייתם קרושים כי קרוש אני זי,
- וו לנא יא עב)' כמם מאנ. לנומ כל אםם לנומים, כטם שאני פרוט כך אםם היו פרוטים.
- כל אום היו קרוטים, כשם שאני פרוט כך אחם היו פרוטים. כך אחם היו קרוטים, כשם שאני פרוט כך אחם היו פרוטים.
- 1. אמר משה לפני המקום, אדוני, כלום הנון להם שתחן להם וחהרנם: אומרים לחמור, טול כור של שעורים ונחתוך ראשך: אומרים לאדם, טול ככר זהב ורד לשאולי
- יהמליך. העושה שרים או העושה שררה? הוו אומר העושה שרים.
- 1. משל, למה הדבר רומה: למלך שהיחה אשחו נפטרה מן העולם. היחה מפקדתו על בניו. אמרה לו, בבקשה ממך, הזהר לו בבניי. אמר לה, עד שאח מפקדתני על בני, פקרי אח בניי עלי שלא ימרדו בי ושלא ינהגרבי מנהג בזיון.
- 71. רבי אלי יטור בן יעקב אומר, הרי הוא אומר, כי אח אשר יאהב י יזכיח וכאב אח בן ירצה (משלי ג' יב'). מי גרם לבן שירצה לאבי הוי אומר, אלו יסורים..., אי זה הוא דרך שמביאה האדם לעולם הבאי הוי אומר, אלו יסורים.
- 19. כך אמר להם הקרוש ברוך הוא לישראל, בני, בראחי לכם יצר הרע שאין רע הימנו ... היו עטוקים ברברי חורה ואינו שולש בכם, ואם פורשים אתם מדברי חורה הרי הוא שולש בכם.
- 1. בקשתי להומיב לכם, חזרתם בכם ואמרתם לענל, אלה אלהוך ישראל, (שמות לב׳ ד'). הוי כל זמן שאני מבקש להמיב לכם אתם מתישים כח של מעלה.
- 20. ועדין הדבר הליי, אין אנו יודעים אם הפילה קודמה לברכה, אם ברכה קודמה להפילה. כשהוא אומר, האת הברכה [דברים לג' א'], הוי הפילה קודמת לברכה, ואין ברכה קודמת לתפילה.

Sources. 1. K Abot 1.12. 2. K Abot 2.13. 3. Abot 2.14. 4. Abot 5.20. 5. Ber 9.5. 6. BM 6.6. 7. Sanh 4.5. 8. Yom 1.3. 9 Mek 20.23 (L 2.280). 10. Mek 21.32 (L 3.89). 11. Mek 22.20 (L 3.138). 12. SLv 11.44 (W 57b). 13. SLv 20.26 (W 93d). 14. SNm 95.1 (H 95). 15. SNm 119.3 (H 144). 16. SNm 142.1 (H 187). 17. SDt 32 (F 56–57). 18. SDt 45 (F 103). 19. SDt 319 (F 365). 20. SDt 342 (F 393).

PART III

PARTICLES

UNIT TWENTY-TWO

PREPOSITIONS AND CONJUNCTIONS

I Introductory text (Sot 9.15)

רַבּי פָּנָחָס בָּן יָאִיר אוֹמֵר, זִרִיזוּת מִבִיאָה לידֵי נִקִיּוּת, וּנְקִיוּת מביאָה לִידִי שַּהְרָה, ושַּהֵרָה מִביאָה לִידֵי פִּרִישוּת, וּפִּרִישוּת מְבִיאָה לִידִי קְרָשֶׁה, וּקָרְשָׁה מִבִיאָה לִידֵי עֵנֶוָה, וַעֲנֶוָה מְביאָה לִידֵי יִרְאָת חַשָּׁא, וְיִרְאָת חשָּׁא מִבִיאָה לִידֵי חֵסידוּת, וַחֵסידוּת מְביאָה לִידִי רוּחַ הַפְּדֵשׁ, וְרוּחַ הַפְּדֵשׁ מִבִיאָה לִידֵי תְחַיַּת הַמֵּתִים, וּהְחַיַּת הַמָּתים בָּאָה עַל יִדִי אָלִיהוּ זָכוּר לְשׁוֹב, אָמָן.

Rabbi Phinehas ben Jair used to say, Asiduous work leads to innocence, innocence leads to purity, purity leads to abstinence, abstinence leads to holiness, holiness leads to humility, humility leads to fear of sin, fear of sin leads to the spirit of holiness, the spirit of holiness leads to the resurrection of the dead, and the resurrection of the dead will come through the mediation of Elijah, of blessed memory. Amen.

1. This long chain of human virtues and divine gifts begins with diligent work, on the part of human beings, and culminates with the gift of ultimate resurrection, on the part of God.

II Morphology

2. Prepositions and conjunctions are both particles of relation, either modifying a noun, converting it into the complement of another noun (prepositions), or connecting clauses by coordination or subordination (conjunctions).

3. It seems that in Proto-Semitic there were no prepositions properly speaking but rather nouns in the adverbial accusative governing other nouns in the genitive (Meyer 1992, §87). Such nouns were eventually fossilized to the point of simply expressing relationship and lost their accent in the process. Thus, we may say, in general, that many prepositions are simply primitive nouns in the construct state, for example ביני, בין, התחת, ביני, הין, from the absolute (חַרָּך בּרוֹן)

4. Viewed carefully, conjunctions of the type -עָד שָ, -עָד שָ, and -אָחַרִי שָ, and אָחַרִי שָ, and אַחַרִי שָ, are simply prepositions determined by a clause introduced with שַ. In other

words, the determinant of the noun/preposition is not another noun but an entire clause (see Unit 11.2-3, 7).

5. RH witnesses the disappearance of the biblical particles מוּל בִּגְלֵל, מוּל בִּגְלֵל, and אָ מוּל (in the sense of 'with').

6. The so-called 'inseparable prepositions', -בָ, -בָ, and -לְ, are still used, as are are (deictic), אָל אַצָל נָגָד עם, בָּין (although this is in decline), עַל עַד, עַד, אָחָר, אָחָר

A. Alongside בָּרָיח אָרָיָח k, in the sense of 'in, inside'. This does not represent a new preposition but rather the well-known phenomenon of prosthetic *alef* being added to a word-initial geminated consonant in order to make pronunciation easier (E = bbet > ab-bet; see Meyer 1992, §29.1). It is a typically Palestinian feature, found in one of the Bar-Kokhba letters (Mur 42.4) and at Qumran (1QpHab 11.6; see Qimron 1986, 39); in Sifra, it is commonly found in the expression ארית דבליעה 'in the stomach', and occurs as well, for example, at SNm 17.1 (H 21): ארית הרשי 'among the ashes, where the ashes are'. The phenomenon is also widespread in the Samaritan tradition, although not always reflected orthographically.

B. \neg is attached to pronominal suffixes by means of the lengthened forms in and California (see Unit 26.2).

C. Similarly, מָן is still used in the reduplicated form known from BH when attached to pronominal suffixes: מְמָנוּ מְמָנוּ, etc. For the third person singular, RH employs מְמָנוּ מוֹם הימָנּי as well as מְמָנוּ מַמָּנוּ. These new forms, unique to RH. were only known through the Babylonian tradition, although they reflected a typically Palestinian pronunciation or dialect, as now evidenced by their presence in the Bar-Kokhba archives from Murabba'at and Naḥal Hever.

D. As well as אָחרי and אָחרי, RH also employs the form אָחרי (dual construct of אָחוֹר).

7. In BH, there is already a tendency to accumulate particles in the creation of new prepositions (קוֹה, הַהָּהָ, הַחָּה, הַחָּה, הַבָּי, etc.) and this process is accelerated in RH, where there is an abundance of such combinations. many unknown in BH. Among the most frequent are אָבָרי, בַּעָרביל, בַּצָר הָכָרי, בַּשָׁביל, בַצָּר מַן מַחַמַח, לְענין, (פָה + ל-) לָפּי, לִידְרֹעִיד, (לאָפִי + ב-) כָּלָפִי מָעִין (חָמָה + מן) מַחַמַח, לְענין, (פָה + ל-) לָפּי, לִידָרֹעִיד, (לאָפִי + ב-) כָּלָפָי מָעִין (the alternation עַל מָנַח, עַל יִדַר, עַל יִד, עַל גָּב, לשׁוּם/לִשׁם, משׁוּם/מָשָׁם may be due to assimilation of the vowel to the labial consonant, for example -*em* > -*um*, under Aramaic influence; see Introduction, §9.11).

8. Conjunctions.

The following is a list of conjunctions and clause-connecting particles, indicating where further details of form and use can be found in the following units.

A. Copulative and disjunctive:

-1 (*passim*); in and -♥ in (24.13; 25.8–9); □n (25.9).

```
B. Interrogative:
    -77 (25.3, 5);
    יכי (25.3, 6);
    בלום (25.3, 7);
    □$ (25.9);
    18 (25.8).
C. Comparative:
    -שָׁ וֹבָאָ, -שָׁ חוֹבָא (26.4, 12);
    (26.11); כמו כן
    -10 -10 -10 (26.4, 7);
    -26.4, 7); כדרך ש
    -26.4, 7); כענין ש
    ראילו (26.4; 28.3, 8A);
    (26.8); ומה אם מה אם
    -שָׁרָשָ ... -שָׁרָשָ (8.12; 26.10);
    D. Temporal:
    -שָּׁב, -שָּׁב); לכָשָׁ-, גיי
    -ØD (27.2-3, 9);
    -שר שר (27.2-3, 10, 16):
    -ער כרי ש- (27.2–3, 11);
    -שָּׁר שָׁר, -שָּׁד (27.3, 12);
    -שון שב (27.3, 13);
    -שימחי (27.3, 14);
    -בזמן ש-, בזמן ש-, בזמן ש-, בזמן ש-
    -בשעה שָ בשעה שָ בשעה שָ בשָעה שָ. (27.3, 15).
E. Conditional:
    DN (28.3, 7, 9);
    אלו (28.2-3, 8A);
    אלולי (28.2–3, 8B, D);
    אלמלי (28.3, 8B-C, 10):
    -בואילו (28.5: 29.5, 14).
F. Causal:
    -Ø (29.2-4, 6);
    -0/29.2-4,7);
    -0 0100 (29.2-4, 8);
    -על שם שָ-/עַל שם שָ
    -שי (29.2-4, 10);
    -29.2-4, 11);
    -שָאָתָר (29.2-4, 12);
    -על של (29.2-4, 13):
    -ואילו (28.5; 29.2, 5, 14–15).
```

G. Final: -⁵ with infinitive (30.2, 5); -Ø (30.2, 6); - אָרֹי לִ- ,בּדִי שָׁ- (30.2, 8); - אַל מְנֵח לִי- , אַל מְנֵח שָׁ- (30.2, 9); על תנאי (30.2, 10); - בשביל שַ (29.11; 30.2, 7); พอซ์ (30.2, 11). H. Consecutive: -12 (30.2-3, 12-13); -שָׁי (30.2-3, 12). I. Concessive: □₩ (31.2-3); אפלו (31.2–3. 5): -Ŵ⊃ קא (31.6); (31.2, 7–8). אף על פי J. Adversative: אָבָל (32.2–3, 5); אלא (32.2-3, 6, 9-10); - (32.3, 7); ובלבר ש (32.3, 8).

III Grammar and usage

9. The following observations represent only a tentative presentation of some meanings and uses of certain prepositions, as often texts reveal senses and usages that are difficult to categorize.

10. -3.

A. Apart from its local and instrumental meanings, 'in' and 'by, with', -2 can also have an adjectival value, 'as, in the rôle of' (*beth essentiae*):

אם רָצָה להַקִריב, מַקריב שִּכּהֵן גָּרוֹל מַקְריב חּלִק בָּראשׁ וִנוֹשׁל חּלִק בָּראשׁ

If he desires to make an offering he makes it, for as head the high

priest offers his portion and as head he takes his portion (Yom 1.2)

(with effectively the same meaning, K reads $\forall K \forall \beta$ 'in the first place').

B. - במה also mean 'in relation to, with respect to', as in the wellknown phrase במה־דבָרים־אַמוּרִים 'what does this apply to?' (BB 3.1,3; Sot 8.7, etc.); see Unit 19.25.

C. בְּלֹא 'without':

שֶׁכָן מָצִינוּ כְּשֶׁהָיוּ ישִׂדָאָל בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שֶׁנָה כֶרְבוּ כְבָשׁים בִּלא לְחֵם, אַף כָּאו יקרבוּ כְבָשׁים בְּלֹא לֶחֵם

Just as we found that during the forty years Israel were in the desert they offered lambs without bread, so also now they may offer the lambs without bread (Men 4.3).

is also employed to negate a participle (in a circumstantial noun clause):

נכנס רַבִּי טַרְפוֹן בְּלֹא מְתּכַוּן

Rabbi Tarfon entered (a town) without intending (to spend the sabbath there) (Erub 4.9)

D. The characteristic RH verb $\uparrow \downarrow \uparrow$ 'acquire the right to, take possession of' governs its object through the preposition $\neg \downarrow$, as in BM 1.4:

ָרָאָה אֶת הַמְציאָה וְנָפָל עָליהָ, וּבָא אַחַר וִהחַזיק בָּה ,זה שהַחֲזיק בָּה זְכָה בָּה

If someone finds lost property and rushes towards it but someone else arrives and seizes it, the person who seizes it is entitled to keep the property.

In RH, as in BH, this use of -ב is also found in connection with other verbs (ב, בָחַר ב-, הַחַזֹיק בּ, בָּחַר ב-).

11. For -פּגָר, פּנגָד, and -פֿיזצאב, see Unit 26.6,9. 12. -ל.

In RH, -> extends its range of meanings, so that as well as introducing an indirect complement (אָרָר לוֹ), or. with an infinitive, a final clause, and expressing the 'ethic dative' (אָרָר לוֹ) 'he went away') or 'possessive' relationships of various kinds (for example

ספר דברי הימים למלכי ישראל

Chronicle of the kings of Israel),

-ל- also extends into the domain of -על, ב-, and האת, and to a great extent replaces אל.

A. The formulas אם לְמָרחִ and אם לְמָרחָ (see Unit 28.9) regularly employ -ל, or occasionally על but never the expected -ב, to specify an object:

אם למדחי למנורה שעשה בה את הבנים כאב, אף הקטורת נעשה בה את הבנים כאב

Seeing that *in connection with* the lampstand sons are treated the same as their father, it follows that in the offering of incense sons are also treated the same as their father (SNm 60.2 [H 58]).

B. Objects of כפר 'expiate, forgive' are usually introduced by .ל, not על, the regular BH choice:

וּשְׁחָשָׁאִזִי לְפָנֵיךּ, אֵני וּבֵיתִי וּשְׁחָשָׁאִזִי לְפָנֵיךּ, אֵני וּבֵיתִי

O God, forgive the offences, transgressions, and sins with which I have offended, transgressed, and sinned before you, I and my house (Yom 3.8).

C. אָרָא אוז־אשָרו יוּ יוּ is suspicious of his wife', at Nm 5.14, is reformulated at Sot 1.1: הְמַקָּא לאַשָּׁרו יָהַמָּרָא אַר

D. In passive sentences, -? introduces the agent (as also in BH, e.g. Lv 26.23):

וַנָאֶכָלִין בְּכָל הָעיר לְכָל אָדָם

And they (the thanksgiving and Nazirite offerings) can be eaten throughout the city by any person (Zeb 5.6);

חביב בנימין שנקרא ידיד למקום How beloved is Benjamin, who has been called favourite by the omnipresent one (SDt 352 [F 509]).

13. הא.

See Unit 2.3. As distinct from BH, personal object pronouns are usually suffixed directly to personal and infinitive forms of the verb, with response used much less frequently (a phenomenon already found at Qumran; see Qimron 1986, 75–77). However, the plural participle always employs response to introduce a pronominal object (see Cohen 1982–83).

14. 70.

is used to express origin, provenance, or separation.

A. A striking usage is of partitive p in place of an indefinite pronoun (see Unit 6.11):

תפש מהם, הרג מהם, צלב מהם

Some he seized, others he slaughtered, others he crucified (Mek 15.18 [L 2.80]);

אַפּלוּ שָׁמַע מִן הַנְשָׁים אוֹמְריח ... אַפּלוּ שָׁמָע מֵן הַחּינוֹ קוֹת אוֹמְרין Even though he heard some women saying ... even though he heard some children saying (Yeb 16.5).

The same usage is found in BH: וְיָמְרְדִי הַמְּלָך 'and some of the king's servants died' (2 S 11.24).

B. הימָנה and הימָנה are used exactly the same as the regular constructions ממונ and המנה whereas at Men 8.5, we read

הָראשון שֶׁבָּראשון אין למַעַלָה מַמּנוּ

The very first (oil) is the best of all,

in SLv 24.2 (W 103c), the same declaration employs דְּיְמָצוּ. Akiba formulated the hermeneutical principle of contiguity in the following terms:

כל פרשה שהיא סמוכה לחברתה למידה הימנה Every passage that occurs alongside another is explained by the other (SNm 131.2 [H 169]).

על 15.

Although the usages attached to על in BH are maintained, it can also be used where BH would have ל. ל; in comparisons, יחר על has the same function as יחר מן (see Unit 13.5C). יחר מן

עַל שָׁלשׁ עֲבֵרוֹת הַנָּשִׁים מְחוֹת בְּשַׁעַת לִדְתָן

For three transgressions, women die at childbirth (Shab 2.6). Construed with an infinitive, $\forall \varphi$ designates the one upon whom an obligation is laid (see Unit 20.11), similarly, with a verbal noun:

אין שביתתו עליהן

They are not obliged to uphold the sabbath rest (Shab 16.6). With personal passive constructions as well, when the agent is introduced by ϑ , an element of obligation is conveyed:

הִנּיחַ בְּנוֹת גְּדוֹלוֹת וּקְטַנּוֹת, אֵין הַגִּדוֹלוֹת מתִפְּרְנָסוֹת עַל הַקּטַנוֹת וִלא הַקַּטַנוֹת נָאוֹנוֹת עַל הַגָּדוֹלוֹת

If someone leaves older and younger daughters, the older ones do not have to be maintained by (at the cost of) the younger ones, nor do the younger ones have to be fed by (at the cost of) the older ones (BB 8.8).

על ידי/על יד.

A great variety of meanings is discernible, depending on context.

A. 'Along with': אם אין מקדש, חקבר על ידי עורה 'if the temple no longer exists, it (the animal) is to be buried along with its skin' (MS 1.6).

B. 'In relation to, as compared with, than', with the verb add 'diminish, become less', expressing the relationship between two elements:

אָלָא מְעָת לְעֵת מְמַעֶטֶת עַל יֵד מָפַקִידָה לפּקידָה Only if the interval of 24 hours is less than the interval between one inspection and another (Eduy 1.1; cf. Ohol 13.5–6).

C. 'Because of, on account of':

הָאָב גּוֹלָה עַל יִדי הַבָּן

The parents are exiled on account of the children (Mak 2.2);

עַל יְדֵי כָל הָעֵרְיוֹת מקַנְּין חוּין מן הַקָּטָן וּממי שאַינו איש They may become jealous on account of incestuous unions other than those with minors or with what is not human (Sot 4.4).

D. 'For, in favour of, on behalf of, in place of':

מֵביא אָדָם עָל יְדֵי בְנוֹ, עֵל יְדֵי בְתוֹ, עֵל יְדִי עֲבָדּוֹ וְשָׁפּחָתוֹ קְרְבֵּן עָני One may present a poor person's offering on behalf of a son, daughter, servant, or maidservant (Neg 14.12);

ממהר עני ליפרע על ידי עני יוחר מן העשיר I make greater haste to take revenge on behalf of a poor person than (I do on behalf of) a rich one' (SDt 277 [F 295]);

E. 'Through, by' (a sense also expressed by בידי/ביד):

ועָלִיו הוא הפוּרְשׁעַל ידי יחוֹקָל And an express statement is made about it by Ezekiel (Tam 3.7; cf. Mid 4.2);

וכן כָּתוּב בִּסַפֵּר תִהלים עַל יִדִי דָוד מֶלֶך יִשְׂרָאָל

For thus it is written in the Book of Psalms by King David (Abot 6.9 [late]).

F. In certain contexts, עָל יָדוֹ has reflexive significance, 'by oneself, by one's own endeavours'. But note that in the exercise text 9, (Mek 17.14 [L 2.150]), the meaning of עַל יְדִי כָּכְם and עֵל יְדִי כָּרָם is rather *pro*: '(annul a decree) in place of/overriding (the one who issued it)', that is, to cancel what another has prescribed.

. דִּיִדִי/בְּיֵד ;ליִדֵי/לִיָד 17.

Generally, אָדֵר', לְיֵד', is used with verbs of motion, קַדַב , יָרָר, and especially בָּרָב, אָבל heterritory of לָי, אָבל אוני.

ורוּחַ הַקָּרָשׁ מִבִיאָה לִידֵי חְחִיֵּח הַמֵּחים

And the spirit of holiness leads to the resurrection of the dead (Sot 9.15, the introductory text for this unit).

Like בִּיִדִי/בּיֵד לִידִי/בֹיָד can be employed more literally:

אין בידו אלא רשותו

In his hand, means, (In) his possession (Mek 21.16 [L 3.45]); או כשם שנותנים פריון למומתים בידי שמים כך יהו נותנים פריון

למומתים בידי אדם

In the same way that it is possible to pay a ransom for those whose death is in the hands of heaven (i.e. 'God'), so one can pay a ransom for those whose death is in the hands of human beings (SNm 161.1 [H 221]).

על 🖾 18.

'With regard to, taking into account' (see Unit 29.9 on the conjunction - על שם ש, the meaning of which casts light on the prepositional usage):

בן סורר ומורה נדון על שם סופו

An obstinate and rebellious son is to be judged taking into account what would have been his end (i.e. the outcome of his behaviour) (Sanh 8.5);

הַבָּא בַמַחתֶרת נִדּוֹן עַל שׁם סופוֹ

Someone (i.e. a thief) who enters surreptitiously will be judged with regard to what they would have done eventually (Sanh 8.6).

Like the related conjunction, על שם is often found in statements of etymology and in wordplays:

> נקראו מרים על שם סופן שממררין את הגוף ומערערין את העון They are called 'bitter' with regard to their end, since they will fill the body with bitterness and expose iniquity (SNm 11.4 [H 117]);

למה נקרא, לחם עוני [דרבים מו׳ ג׳]? אלא על שם עינוי שנתענו במצרים

Why was it called, Bread of affliction [Dt 16.3]? Simply, because of the affliction with which they were afflicted in Egypt (SDt 130 [F 187]).

משום/משם.

A. Causal, 'on account of, with regard to', widely used when justifying a deed or statement with a text or precept from the Bible or oral tradition (a similar usage attaches to the related conjunction; see Unit 29.8 and Bacher 1899, 121):

וִאָּלּוּ עוֹבְרִין בָּלֹא תַעֲשֶׂה ... עוֹבְרִים מֹשוּם, לאֹ־תּחֵן [ויקרא כה׳ לז׳], וּמשוּם, בַּל־תּקַח מֵאחּוֹ [ויקרא כה׳ לו׳], וּמשוּם, לאֹ־תָהִיה לו כּנשֵׁה [שמות כב׳ כד׳]

These transgress the negative precept ...; they transgress it with regard to 'you are not to give' [Lv 25.37], with regard to 'you are not to take from him' [Lv 25.36], and with regard to 'you are not to be to him as a creditor' [Ex 22.24] (BM 5.11).

B. 'In the name of', introducing a scholar who has helped transmit a tra-

dition:

רַבָּן שׁמְעוֹן בֵּן גַמִלִיאָל אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי יהוֹשָׁע

Rabban Simeon ben Gamaliel says in the name of Rabbi Joshua (Sot 9.12).

לשום/לשם.20

A. 'For (the sake of)', signifying the motive or motivation of an action or attitude, as in the characteristic formula לְשֵׁם שֶׁמֵים, which expresses the purest form of motivation (similar to διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν 'for the kingdom of heaven' at Mt 19.12):

כָּל מַחֵלֹמָת שֵׁהיא לשֵׁם שָׁמַים, סוֹפָה להתקים, ושָׁאִינָה לשם שָמַים, אין סוֹפָה לְהתקים. איזו הִיא מַחֵלֹמֶת שָׁהיא לשֵׁם שָׁםַים? זו מַחַלֹקת הלִל וַשַׁמַּאִי. וִשׁאִינֵה לשִׁם שֵׁמַיִם? זו מַחַלֹמֵת קֹרָה וּכָל עֵדָתוֹ

Every controversy undertaken for the sake of heaven (i.e. God) will end up successfully, but not if it is not for the sake of heaven. What controversy was for the sake of heaven? The one of Hillel and Shammai. What controversy was not for the sake of heaven? The one of Korah and all his followers (Abot 5.17; see also Abot 2.1,12; 4.11).

B. 'As, in the capacity of, by way of', like על שֶׁם, specifying the purpose of an action:

זַה הַכְּלָל, כָּל שָׁהוּא בָא לְשֵׁם חַטָּאח וּלְשׁם אַשׁמָה, מוֹהָרָן נָרָבָה This is the general principle: everything that is offered by way of a sin offering or a guilt offering, the residue is for the freewill offering (Sheq 2.5).

In various manuscripts, משום/משם is found in the same sense.

בין .21.

בשביל 22.

A. Expressing cause, 'because of, on account of', as in Sifra Mekhilta de Millu'im (SLv 9.23 [W 44d]):

בשבילי לא ירדה שכינה לישראל

Because of me, the Shekhinah did not descend on Israel.

B. The dominant sense is, however, of purpose or benefit, 'for (the benefit of, the purpose of), so that':

הַמְּכַבֶּה אֵת הַנֶּר מְפּנִי שֶׁהוּא מְתִיְרֵא מִפְּנִי גוֹים ... וְאָם בּשְׁבִיל הַחוֹלֶה שְׁיישֵׁן, פְּמוּר

One who puts out a candle for fear of the gentiles ..., or so that someone ill can sleep, is exempt (Shab 2.5).

See also Shab 16.8 (exercises text 8) and Unit 29.11.

23. כֵּדֵי.

'Sufficient for, as much as is required for/appropriate to', in statements

of measures and quantities (for an extensive discussion, see Unit 30.8B):

לאֹ־יִרְבֶּה־לּוֹ סּוּסִים [דברים יז׳ טו׳], אֵלָּא כָדֵי מֶרכַּבָחוֹ He is not to increase his horses [Dt 7.16]: only those required for his chariot (Sanh 2.4);

וכמה היא טומאה? כדי ביאה, וכמה כדי ביאה? כדי העראה How much (time is regarded as necessary) for impurity (to be contracted)? As much as is needed for (a completed act of) intercourse (to take place). And how much is needed for intercourse? As much as is needed for contact between genitals (to occur) (TosSot 1.2).

24. המָחַמָם.

This construction has lost its etymological sense of 'out of anger' and has become a causal particle:

עָלוּ בּוֹ צְמָחִים, אָם מְחֵמָת הַמָּבָה, חָיָב, שֵׁלֹא מְחֲמָת הַמַּבָּה, פְּמוּר If ulcers appear on him because of the blow, he is liable, but if not because of the blow, he is exempt (BQ 8.1).

מעין 25.

The underlying meaning, 'of the eye of', that is 'as a reflection of, of the same kind as', gives rise to distinct usages.

A. Indicating that one thing is 'of the same type/nature as' another:

הָעוֹשֵׂה מְלָאכוֹת הַרִבָּה מִעִין מְלָאכָה אַחַת, אִינוֹ חַיָּב אָפָּא חַשָּאת אַחַת

Someone who carries out many tasks (on the sabbath), but all of the same kind, is only liable to one sin offering (Shab 7.1).

B. Indicating that one thing is like a reflection or synthesis of, or an extract from, another:

ַרַבָּן נַּמְליאל אוֹמָר, בְּכָל יוֹם מְתַפָּלָל אָדָם שׁמוּנֵה עִשְׁרָה. רַבִּי יְהוֹשָׁע אוֹמָר, מֵעין שמונֶה עָשְׁרָה. רַבִּי עַקִיבָא אומָר, אם שְׁמוּרָה תַפָּלָתו בַּבִּיו, יְתְפַּלָל שְׁמוּנֵה עַשְׁרָה, ואָם לָאו, מָעִין שׁמוּנה עַשְׂרָה.

Rabban Gamaliel used to say, Each day, one should recite the eighteen benedictions; Rabbi Joshua said, A summary of the eighteen benedictions; Rabbi Akiba said, If the prayer is fluent on his tongue, he is to recite the eighteen benedictions, if not, just a summary (Ber 4.3).

IV Phraseology

26. וְיָצָא יְדֵי חוֹבְחוֹ, literally, 'he went out from (the power of) his obligation', i.e. he fulfilled his duty:

ַרַבָּן נַמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל שֶׁלּאׁ אָמָר שְׁלֹשָה דְבָרִים לאׁ יָצָא יְדֵי חוֹבַתוֹ, וָאֵלוּ הֵן, פַּסָח, מַצָּה, מַרוֹר

Rabban Gamaliel used to say, Anyone who does not explain these three terms during the celebration of passover has not fulfilled their duty; and these are the three terms: passover, unleavened bread, and bitter herbs (Pes 10.5).

See also Suk 2.1; 3.13, etc. As we have already noted at Unit 17.17, the formula is often reduced to just אין.

This use of 'T' as preposition is also found in other phrases, as, for example, at Sheq 3.2:

לְצָאָת יְדִי הַבְּרִיוֹח... לְצָאָת יִדִי הַמָּקום ... To do what is required by mortals ... to do what is required by God.

V Vocabulary

OiD'U'B'N (ὑπατικός) 'consul' (i.e. the emperor's consular delegate) occur' ארע ריקוריון (Latin decurio) 'decurio, commander' です '(sacrificial) ashes' (hi. of החקין) 'prepare, arrange' Ø⊐⊃ 'ramp, grade, bridge' crush, dissolve, destroy' 'soul', על ידי נפשות 'because of a capital offence' טיָט 'accompany, attend, support' 'respect', NEO 'distinguished' POP 'separate, distribute, assign' 'community' צבור iealousy, envy, fever' צהיבה approach, coming near' קריבה 'pilgrim festival' (רגל plural רגל '(inhabited) world' 'spice, condiment' תבל

VI Exercises

- וְכָל הְעֲמֵלִים עם הַצַּבּוּר, יְהִיוּ עֲמֵלִים עַפְהָם לֹשָׁם שֶׁמַים, שֵׁוּכוּח אַבוֹחָם מְסַיּעָתון וְצִדְקָתָן עוֹמֵדֵת לְעֵד.
- ַרַבָּי זוֹסִי אוֹמֵר, יְהֵי מְמוֹן חֵבָרְךְ חָבִיב עָלֶיף בְּשֶׁלְךָ, והַתְּקן עַצִמֶךְ לִלְמוֹד הוֹרָה, שָׁאֵינָה יְרוּשָׁה לָךָ, וכָל מַעֲשֶׁיך יְהִיּוֹ לְשִׁם שְׁמֵים.
 - רַבְּי יוֹחָנֶן הַפַּנְדְלָר אוֹמִר, כָּל כְּגַסְיָה שֶׁהִיא לִשֵׁם שְׁמֵים, סוֹפָה לְהָחַקַים, וְשָׁאִינֶה לִשֵׁם שְׁמֵים, אֵין סוֹפָה לְהָחַקַים.
 - 4. מַעֲשֶׁה בְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מַתִיָּא שָׁאָמֵר לִבְנוֹ, צָא שכור לְנוּ פּוֹעֵלִים. הָלָך וּפְסַס לְהֶם מְזוֹנוֹת, וּרְשֵׁבָּא אָצֶל אָבִיו אָמַר לוֹ, בִּנִי, אָפְלּוּ אָהָה עוֹשָׁה לְהֶם בְּסִעוּדַת שְׁלֹמה בְּשָׁעָתוֹ, לֹא יָצָאת יִדֵי חוֹבָתַך עִמְהַן, שֵׁהֵן בֵּנֵי אַבְרָהָם, יִצְחָס וִיַעֲקֹב.
 - גָאשָׁה שֶׁנְחַבְשָׁה בַּיִדֵי גוים, עַל יִדֵי מָמוֹן, מַחַרֵת לְבַעַלָה, עַל יִדִי נְפָשׁוֹת, אַסוּרָה לְבַעֵלָה.
 - הָאָב נוֹלֶה עַל יִדֵי הַבָּן, וְהַבֵּן נוֹלֵה עַל יְדֵי הָאָב. הַכּל נוֹלִין עַל יְדֵי

יִשְׂרָאָל, וְישָׁרָאָל גּוֹלין עַל יִדִיהֶן, חוּץ מִעַל יִדִי גַּר חּוֹשָׁב. וגָר הוֹשָׁב אֵינוֹ גוֹלָה אָלָא עַל יְדִי גֵּר הוֹשָׁב.

- . אין הַיּחִיד נָאֶמן עַל יד' עַצמו.
- 8. נְכִרִי שְׁהדליק אֵח הַנֵּר, משׁחַפֵּשׁ לאוֹרוֹ ישׁרָאל, ואם בּשְׁביל ישְׂרָאַל, אָס בְּשָׁביל ישָׁרָאַל, אָס בְּשָׁביל ישָׁרָאַל, אָם בּשָׁביל ישָׁרָאַל, אָס בּשָׁביל אָסוּר. מַלָּא מֵים לְהַשְׁקוֹת בָּהֵמחּוֹ, מַשׁקָה אַחַרְיו ישׁרָאָל, ואם בּשׁביל ישָׂרָאַל, יאָם בּשַׁביל ישָׂרָאַל, אָסוּר. מַלָּא מֵים לְהַשְׁקוֹת בָּהֵמחּוֹ, מַשּקָה אַחַרְיו ישׁרָאָל, ואם בּשׁביל ישָׂרָאַל, ישָׁרָאַל, אָסוּר. מַלָּא מָסוּר. מַלָּא מָיה בַּבַשָּׁמוֹ בַּהֵמחּוֹ, מַשּקָה אַחַרְיו ישׁרָאָל, ואם בּשׁביל ישָׂרָאַל, ישָׁרָאַל, אָסוּר. מַלָּא מָסוּר. מַלָּא מָסוּר. מַלָּא מָסוּר. מַלָּא מָיה. נְשָׁה בַּבַשָּ לירָד בּוֹ, יוֹרֵד אַחֲרָיו ישׁרָאָל, ואָם בָּשַביל ישָׂרָאֵל, אָסוּר. מַעָּאָה בַרַבָּן גַמַליאַל וּזַכַּנים, שׁהָיוּ בָאָין בּסַפּינָה, וּעָשָּה גווי מַרָאַל גוויג מַרָּאַל וּז בַרַבָּן גַמַליאַל וּז מַרָאָל, אָסוּר. מַעַשָּה בַרַבָּן גַמַליאַל וּז קַנָּיה שָׁרָאַל גווי בַבָּשָּר בַיּקין בּסַפּינָה, וּעָשָה גווי בַּבַשַּר אַר גויג גוי מַרָאַל, אָסוּר. מַעַשָּה בַרַבָּן גַמַליאַל וּז קַבּיין בּאַרן בּאַין בּסַפּינָה, וּעָשָה גווי מַרָאַל גוּז גוי מַרָאַל גוין בּשָּראַל גויז גיין מָראַל, גוין געַיקיה גויג גוין מַרָאַל וּזיקן בּשָּריאַל וּזיק גוין מַרָאַל גוּז מַזּרין בּאַין בּישָּראַל, אָסוּר. מַעַשָּה בַרַבָּן גַרָיר בּין גַמַליאַל וּזיק גוין געַיקיי באַין גוין בּאַין בּסַפּינוּה, וּעָשָהי בּיבַין געַשָּהי בַיבַין גוין געַייה גויז גוין געַייה באַין געַין געַייה גוין גוין געַייה גויזין געַאַין געַין געַאַין געַאַין געַאַין געַאַין געַין געַין געַאַר אַין געַאַין געַאַין געַאַין געַאַין געַאַן געַין געַין געַאַין געַאַין געַאַן געַאַין געַאַן געַאַין געַאַין געַין געַאַין געַשָּין געַין גען געַאַן גען געַאַראַין געַאַן געַאַר געַאַן געַאַן געַאַן געַאַן געַאַן געַאַן געַאַן געַאַראַין געַאַן געַאַן געַאַין געַאַן געַאַין גען געַאַן געַאַן געַאַעָין געַאַן געַאַן גען געַאַן געַאַן געַאַין געַ געַאַן גען געַאַן געַאַין גען געַאַן געַאַין געַאַן געַאַן געַאַן געַאַן געַי גען געַאַין געַאַין גען געַאַן געַאַן גען געַאַן געַאַן גע
- 9. אמר משה לפני הקב״ה, רבונו של עולם, שמא דרכיך כדרכי בשר ודם? אפוטרופס גוזר גזירה, כלירכוס מבטל על ידו, כלירכוס גוזר גזירה, דיקוריון מבטל על ידו, דיקוריון גוזר גזירה, היגמון מבטל על ידו, היגמון גוזר גזירה, איפרכוס מבטל על ידו, איפרכוס גוזר גזירה, איפיטיקוס מבטל על ידו, איפיטיקוס גוזר גזירה, ובא המושל הגדול ומבטל על ידי כלם, מפני שהן ממונין זה למעלה מזה וזה למעלה מזה.
 - 10. גם את ארי גם הדוב הכה עברך (שמואל א יז' לו'), אלא אמר דוד, וכי מה אני ספון שהכתי חיות רעות הללו? אלא שמא דבר עתיד לארע את ישראל והם עתידין להינצל על ידי.
- 11. יחידי שיפול מהם, הרי הוא עלי ככלם. מלמר שאף אחד ממעט על ידי כלן. דבר אחר, יחידי שיוטל מהם, הרי הוא עלי כנגד כל מעשה כלן. דבר אחר, יחידי שיוטל מהם, הרי הוא עלי כנגד כל מעשה בראשית, שנאמר, כי לי׳ עין אדם וכל שבטי ישראל [זכריה ט׳ א׳].
 - 12. ולא ימוח ונפל למשכב [שמות כא׳ יח׳]. מגיד שהצהיבה מביאה לידי מיתה.
- 13. אלעזר בן אחווי אומר, יכול היה מדבר עמו לצורך עצמו? תלמוד לומר, לאמר [ויקרא א׳ א׳], לאמר לישראל. בשביל ישראל היה מדבר עמו ולא היה מדבר עמו לאורך עצמו.
 - 14. מפני מה זכו הכנענים לישב בארצם ארבעים ושבע שנים, שנאמר, וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים [במדבר יג' כג']? אלא וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים [במדבר יג' כג']? אלא בשביל שכר, שכבדו את אברהם אבינו שאמרו לו, שמענו, אדוני, נשיא אלהים אתה בתוכינו [בראשית כג' ו']. בני אדם שכבדו את אברהם אבינו זכו לישב בארצם שבע וארבעים שנה.
 - 15. וידבר י׳ אל משה... ואל אהרן... ואל בני ישראל [ויקרא כב׳ א׳–ב׳], הזהיר את אהרון על ידי הבנים ואת הבנים על ידי ישראל ואת הבנים זה על ידי זה.
 - 16. נמחקה המגילה ואמרה [הסוטה], ממאה אני, המים נשפכים והמנחה מתפזרת אבית הרשן, ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת.
 - 17. משל, למה הדבר רומה? למלך שנשבה בן אוהבו, וכשפראו לא פדאו לשום בן חורין אלא לשום עבר, שאם יגזור ולא יהיה מקבל עליו, יאמר לו, עבדי אתה, ... כך כשפרא הקב״ה את זרע אברהם אוהבו, לא פדאם לשום בנים אלא לשום עברים, כשיגזור ולא יהיו מקבלים עליהם יאמר להם, עבדיי אתם.
 - 18. נמצאת אתה אומר שתי קריבות הם, אחת קריבה שהיא לשום שמים ואחת קריבה שאינה לשום שמים. ותקרבון ויעמדון תחת ההר [דברים ד' יא׳], זו קריבה לשום שמים, ותקרבון אלי כלכם [דברים א׳ כב׳], זו קריבה שאינו לשום שמים

19. עד לא עשה ארץ וחוצות וראש עפרות תבל [משלי ח׳ כו׳]. ארץ, ארץ אלו מדברות, תבל, זו ארץ ישראל. למה אלו שאר ארצות, וחוצות, אלו מדברות, תבל, זו ארץ ישראל. נקרא שמה תבל? על שם תבל שבתוכה. איזהו תבל שבתוכה? זו תורה, שנאמר, בגוים אין תורה [איכה ב׳ מ׳]. מכאן שהתורה בארץ ישראל. 20. ובאת שמה והבאתם שמה [דברים יב׳ ו׳], לקבעם חובה, שלא יבואו 20. ובאת שמה והבאתם שמה [דברים יב׳ ו׳], לקבעם חובה, שלא יבואו עובר עליו משום, בל תאחר? תלמוד לומר, אלה תעשו לי׳ האחר, עד עובר עליו משום, בל תאחר? תמוד לומר, אלה תעשו לי׳ במועד במועדיכם [במדבר כמ׳ למ׳], הא אין עובר עליו משום, בל תאחר, עד במועדיכם [במדבר כמ׳ למ׳], הא אין עובר עליו משום, בל תאחר, עד שיעברו עליו רגלי שנה כולה.

Sources. 1. Abot 2.2. 2. Abot 2.12. 3. Abot 4.11. 4. BM 7.1. 5. Ket 2.9. 6. Mak 2.3. 7. RS 3.1. 8. Shab 16.8. 9. Mek 17.14 (L 2.150). 10. Mek 17.14 (L 2.157). 11. Mek 19.21 (L 2.225). 12. Mek 21.18 (L 3.53). 13. SLv 1.1 (W 4b). 14. SLv 18.3 (W 85c). 15. SLv 22.1 (W 96a). 16. SNm 17.1 (H 21). 17. SNm 115.5 (H 127). 18. SNm 136 (H 182). 19. SDt 37 (F 70–71). 20. SDt 63 (F 130).

UNIT TWENTY-THREE

ADVERBS AND INTERJECTIONS

I Introductory text (SNm 84.4)

וכן אתה מוצא, כל זמן שישראל משועבדים, כביכול. שכינה משתעבדת עמהם, שנאמר, ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר [שמות כד׳ י׳], וכן הוא אומר, בכל צרתם לו צר [ישעיה סג׳ ט׳]

And thus you find that whenever Israel is enslaved, the Shekhinah, if one may speak in such a way, is also enslaved with them, as it is said, And they saw the God of Israel and under his feet was a pavement of sapphire [Ex 24.10], and that is why it says, He suffers with them in all their suffering [Is 63.9].

1. This is a key text in which Israel expresses how close it feels to God. The sapphire pavement beneath the throne of glory is throughout Jewish tradition a perennial memorial before God of the people's suffering; the difficult Isaiah text is read in a way that exacts the greatest degree of commitment on the part of God.

II Morphology

2. In RH, many BH adverbs have disappeared or are in obvious decline: אָרָה, אָזיָה, אָיפָה, אָיָה, אָירָ, אוּלַי, פּלָי, פּלָי, אָיפָה, אָיָה, אָיָה, אוּלַי, אוּלַי, פּלי, גענה, אָיָה, אָיַה, אָיַה, אוּלַי, אוּלַי

3. On the other hand, in RH we find new adverbs, some of them of Aramaic origin. For practical purposes, the following presentation employs a traditional, albeit rather simplistic, classification, with adverbs categorized as being of manner, place, or time, even though there are some that belong to two categories and others which are difficult to classify at all.

4. Adverbs of manner.

A. Affirmatives: הן (occasionally written אין easily confusable with the negative בָּדָ (קָרָ (אָין), יָדָה), וְדָא'וַבָּי (from the root בָּדָ (כַּחַרָּאַין), יָדָה), יָדָה

B. Negatives: אָין (or אין before words beginning with *alef*), לאו, אל, לא, אַל,

C. Interrogatives: הָיאָדְ/אָידָ 'how?', כַּיְצָד, יָהָ and הָבָּמָה 'perhaps?', 'is it possible?'.

5. Various words employed as adverbial accusatives, as well as adjectives and participles with modal value (see Unit 19.13–14), also function as adverbs of manner: חַלִילָה 'in turn, again', וֹכָסוֹן (λοξόν) 'diagonally, crosswise', לוֹכָסוֹן 'generally, absolutely', סָרוֹג'ן, 'without comment, implicitly', סָרוֹג'ן, 'alternately, crosswise', סָפָק 'doubtfully', יָכוֹל', 'possibly', etc.

6. Some frequently-used compound forms with adverbial value are listed below.

A. Compounds with -אָרָז', באָקרא (jointly, at the same time', דְנוֹן 'for example', פָרוֹכָוֹ 'according to usual practice, in its usual way' (see Units 8.10; 11.10; 26.6B), בְּלוֹמֵר (see Unit 26.6C), בָּלוֹמֵא ב- 'that is to say, i.e.'.

B. Compounds with -בְּלְבֵר : הָּלְבֵר 'only', בַּעֵלִיל 'clearly', הָשׁוֹבָה 'thankfully, gratefully, with permission', שֶׁלֹא בְשוֹבָה 'without authorization/permission', בָּפִירוּשׁ 'distinctly, clearly'.

C. Other: עָל כֹרָם 'by force, of necessity'.

7. Adverbs of place:

8. Adverbs of time.

A. Sometimes, adverbs of place are employed in a temporal sense (or adverbs of time in a locational sense): לְשָׁחוֹר, בִּינְחֵים, אֵילְדְ/הֵילָדְ. Note the formula הַכָּאן וְאֵילָדְ from now on, from here onwards' (SNm 134.5 [H 180]).

B. BH forms are: מַעוֹלָם/לעוֹלָם 'tomorrow', מַעוֹלָם/לעוֹלָם 'tomorrow', מַעוֹלָם/לעוֹלָם '(from) for ever', געוילָם/לעוֹלָם 'already, then' (LBH).

C. Forms found for the first time in RH are: מָיָד 'when?', מָיָד 'immediately', עַרַין 'gradually', מָכָאן 'from now on', עַרַין 'still', עַרָשָׁי 'now', אָדִרין 'continually, always'.

D. Aramaic influence is obvious in the use of שול (infinitive: 'to return'), a calque of Aramaic אולג in the sense of 'again' and 'קרעי 'last year', a shortened form of Aramaic איז הקרטי from Aramaic 'place' has come the expression על אחר 'on the spot, immediately'. All the more surprising, then, is the use of 'yesterday' in place of BH איז מולע, when Aramaic also uses this latter form.

E. Other forms employed as temporal adverbs include בָראשׁוֹנָה 'in the first place' and הַרָּאשׁוֹנָה 'firstly'; for the meaning of מימָי see Unit 10.13.

9. Interjections.

A. Those most commonly used for introducing a discourse are הַרָּי and הַרָּי equivalent to BH הַרָּי behold. look':

הַילָד יין וחֵן לי שֶׁמֵן

Here you have (literally, 'behold for you') wine, and give me oil (MS 1.1).

-שָרִי שָׁהַבִיא מַמִּין אָחָד וְקָרָא וָחָזָר וְהָבִיא מָמִין אָחָד (see Unit 28.6), as at Bik 1.9: הַרי שֵׁהַבִיא מַמִּין אָחָד וְקָרָא וָחָזָר וְהָבִיא מָמִין אָחָד, אִינוֹ קוֹרָא Suppose that he brought the firstfruits of one kind and performed the recitation, and that he then brought those of another kind—he does not have to perform the recitation.

B. Exclamations of complaint, sadness, joy, or surprise: אי לוֹ, אוֹי לוֹ, אי לוֹ, אי לוֹ, אי לוֹ, אי לוֹ, אי לוֹ,

C. NIN is a liturgical interjection, directed to God:

אָנָא הַשֵּׁם, עווּ פָּשִׁעוּ חָמאוּ לִפְנִיך עַמָּך בית ישָׂרָאֵל. אָנָא הַשׁם, כַּפִּר נָא לַעֲוֹנוֹת ...

O God, your people, the house of Israel, have transgressed, offended, and sinned before you. Forgive, O God, the transgressions ... (Yom 6.2)

D. הקלואי expresses desire, 'if only'.

E. For the meaning of הנראה, see Unit 21.10.

10. Any word or phrase can be used in exclamation or converted into an interjection, as in the well-known examples of הַמְעוֹן הַזֶּה 'by this abode' (i.e. the temple), הַמְעַרוֹדָה 'by the service (of the temple)', הַשְׁמַיָם 'by heaven', הַסְוֹשָׁלוֹם 'heaven forbid', etc. (see Unit 3.4).

III Grammar and usage

11. Negative propositions.

A. According to a reasonably long-established classification, negative particles may be categorized in the following way:

is used in verbal clauses:

M/M', in keeping with its origins as an adverb of existence ('there is not, there does not exist'), is used in nominal clauses to negate nouns and participles;

is used with the imperfect for prohibitions and negative commands.

This model may be further characterized as follows: in negative halakhic precepts, אין עושין plus the imperfect (לא תַעַשָּה) and אין plus participle (אין עושין) have an impersonal character, whereas אין plus the imperfect (אל תַעַשָּה) conveys a more personalized and persuasive mood. This characterization is reflected in the rule, albeit not of universal application, that אין עושין and אין עעשה express a permanent prohibition, whereas אין תַעַשָּה states a prohibition applicable here and now.

To distinguish the use of $\forall n$ and $\forall n$ in halakhic prohibitions, S. Sharvit (1980) notes that the latter is used with the imperfect in the singular, as in

לא ישב אדם לפני הספר

No-one should sit in front of the barber (Shab 1.2; cf. Shab 6.1; Ber 5.3-4, etc.),

whereas the former is used with the participle in the plural:

אין עומדין להתפּלָל

No-one must stand to pray (Ber 5.1; cf. Shab 23.3, etc.).

For further details and examples, see Units 18.11; 19.17-18,22; 21.6; 24.8,10.

B. \mathcal{R} is an Aramaic loanword, employed in disjunctive formulas of the kind 'if ... or if not', with the verb not repeated in the negative alternative (see Unit 28.7C). Traces of its colloquial usage can be seen in, for example, Git 7.1:

אם אָסַר עַל לָאו, לָאו, וְעַל הן, הַן, הַר אלו יכחבו ויחנו If to 'no', he responds, 'no', and to 'yes', 'yes', they may write (the letter of divorce) and deliver it.

C. \Box is an early negative particle, found in biblical poetry. In RH, it is only found as part of biblical prohibitions: 'do not kill, do not swear', etc., for example:

עוֹבְרִים מְשׁוּם, לא תְהֵן [ויקרא כה׳ לז׳], וּמשׁוּם, בָּל תַּקַח מָאתו [ויקרא כה׳ לו׳]

They transgress (the precept) in respect of 'you are not to give' [Lv 25.37] and in respect of 'you are not to take from him' [Lv 25.36] (BM 5.11).

(For the preposition child), see Unit 22.19.)

D. שום מוס בלהם are used to reinforce a negation, emphasizing its absolute quality: 'absolutely nothing, none whatsoever':

ולבנו אחד לא נתן שום מתנה

But to a son of his, he gave no present whatsoever (SNm 119.2 [H 142]);

אין לו כלום

He has absolutely nothing (ARN 11 [S 47]).

12. Oaths and vows.

These are usually formulated as exclamations, and because of this sometimes include interjections and fossilized expressions like קוֹנָם (see Units 3.4; 8.7B; 28.7E).

13. Wishes.

A. RH has dispensed with the shortened and lengthened forms of imperfect (jussive and cohortative) with which BH formulated wishes and intentions (see Unit 18.3–4). But the imperfect has remained in RH as the mood by which hope, fear, and desire are expressed (see Unit 18.10–11).

B. The interjection והַלְוֹא' is employed by the *amoraim*, but in the tannaitic *midrashim* ולוא'/לוָא'/לוָא'

לואי אחה כיוצא בי ולואי כל ישראל כיוצא בך Would that you were like me and would that all the Israelites were like you (SNm 96.3 [H 96]);

ולואי מחנו בשלשת ימי אפלה במצרים

Would that we had died during the three days of darkness in Egypt (Mek 16.3 [L 2.100]).

C. In tannaitic literature, we encounter various formulas with רְצוֹן 'will, desire', for example יְהֵנֶה רְצוֹן שָׁ- at SNm 89.5 (H 90):

יהי רצון מלפניך שירד ונמצאו הופכים את לבם לשמים Let it be your will that it (manna) descends, and they found themselves turning their hearts towards heaven.

רצונו לשמוע מפי מלכנו can take on a cohortative function, as in רצונו לשמוע מפי מלכנו fmay we hear it from the very mouth of our king' (Mek 19.9 [L 2.209]).

With second person suffix (רצוֹנָך), אָ jussive or desiderative value (see the exercises).

14. יכוֹל' 'possibly' has an interrogative nuance:

יָכוֹל שֵׁכְּבוֹד הָאָב עוֹדָף עַל כְּבוֹד הָאָם?

Is it possible that the dignity of the father is superior to that of the mother? (Ker 6.9).

In rabbinic arguments, כוֹל can introduce an opinion that is rejected by reference to a biblical quotation (יָכוֹל ... ה״ל):

שמו העם ולקמו [במדבר יא׳ ח׳]. יכול מפני שמצמערים עליו בשעת לקימתו היו מתרעמים? ת״ל, שמו העם, לפתח ביתו היה יוצא ומלקמ פרנסתו ופרנסת ביתו

The people dispersed and gathered up (the manna) [Nm 11.8]. Perhaps they rebelled because of what they had to suffer at the time of gathering it? The text says, The people dispersed: all that was needed was for a person to go to the door of the house to gather their own supply and that of their household (SNm 89.1 [H 88-89]).

IV Phraseology

15. - הואיל ונאמר א בתורה סתם, ופרטלך הכתוב באחר מהן ש. 'seeing that in the Torah, 'A' is mentioned without any specification, but in a certain place the text specifies that ...', a formula associated with the school of Ishmael (SNm 1.2; 14.1–2; 15.2; 73.1; 107.1; 123.12; 142.5; 153.1) and used to deduce from an explicitly specified sense (פָרָם) the general meaning that should be assigned to other passages in which the sense of the form is not specified (סָרָם):

```
אצבעו [במדמד ימ׳ ד׳] ימינית שבידו ... ת״ל, ומבל הכהן את אצבעו
הימינית [ויקרא יד׳ מו׳]. הואיל ונאמרו אצבעות בתורה סתם, ופרט
לך הכתוב באחת מהם שאינה אלא ביד הימינית, אף פורטני בכל
אצבעות שבתורה, שלא יהו אלא ביד הימינית.
```

With his finger [Nm 19.4]. It refers to the right finger of the right hand A text teaches, The priest will moisten the right finger [Lv 14.16]. Seeing that in the Torah, fingers are mentioned without further specification, but in one passage of Scripture, it specifies for you that the right hand is concerned, I can extend this specification to all the fingers mentioned in the Torah: they refer to the finger of the right hand (SNm 123.12).

16. בְּיָכוֹל (- \mathfrak{I} + - \mathfrak{I} - (יָכוֹל + בּ-), 'if such a thing were possible, as if', usually employed to mitigate anthropomorphic or anthropophatic expressions (as in the introductory text of this unit), although sometimes to be interpreted as a request to excuse an exaggerated statement:

ובזמן שאין עושים רצונו כביכול הוא נלחם בם But when they do not carry out his will, he, if one may say so, fights

against them (SNm 157.8 [H 211]).

V Vocabulary

י פָלַע swallow, devour, absorb' בָּלַש י cooking' י cooking' י strike' י הַפָּשִיר י הַפָּשִיר י הַפָּשִיר י הַפָּשִיר י הַפָּשִיר י הַפָּשָר י הַפָּשָר י הַשָּר י הַרָּרָקָר י standing up and sitting down' י הַקָּיָלָה י הַרָּרָקָיָלָה י הַרְיָבוֹש י stoning' י a hundred thousand'

- וויטפר במכמי בדיים וא אפי לא כדי מדניי גמ טי לטמלי טפי׳.
- ים בגנומפקב אמפו וכבייים בגנומפא בנג אפני בה כוסגי כוונלמע ני 'נגנל גנו מנכלגעי . אבניתי מפלנע הגלע בלמנע ללמתי נפוטלפת
- למס פטונז מלמנים. לאון אולינון בנכם אללים ותוחולי אללים וברכם תתנים ואון מפגון לאון אולינון ברכם אללים ותוחולי אללים וברכם תתנים ואון מפגון 2. און פורסון אם מסמי ואון מנכדון לפני תמלה ואון ממאון אם כפיתם, 4. יתי ניצון מפלד אממי זכר ... יתי ניצון מכא יתיו אפו בני ביתי.
- עם מאוי כן זכונו למנוע ואם לאו מעבירון דינו למור.
 אם מאוי כן זכונו למנוע למכום עבונים ובשלום עמרים, כל מר. מאין
- אומבמו, מאומם בנסגי לב, מ, מפגת בגלב, לגווי מע, שא בן דממנעי לבפון הנגלם לבום מבון אמע גמטי המים: מינה הלגולם לבום מניין האמע גמים:
- ונולבְאָז' וֹאָב וֹבּבְּאָלְנִיע כוֹבוּוי בְנַיּאָב לפוּני בכואנו בֹסְנַיָּבִי' זּאָבן וֹאִם לָאו' בֹבּוּ אָב,אזָב אוסר' טּבר וֹכֹּו וֹבוּ וַ הַבָּאָלוֹ מּנְמָפָּכוי מוִנַע בּבּוּ אָב,אזָב ווֹבּג וַעוֹמֹת מאם נכּוַב
- כונוי ממבות אני אליכם שממקום שנובחוני לשם תחוירוני. וכן עשו. כורחי, משריע אני אליכם שממקום שנובחוני לשם תחוירוני. וכן עשו.
- ון. רבי אומר, דבר אל בני ושראל ויסעו (שמוח יד' מין, יסיעו דברים שהיו דוברים מלבן, אמש היו אומרים, המבלי אין קברים ... (שמוח יד' יא'), ועכשיו אחה עומר ומרבה בתפלה?
- גו. רבי אומר, וכי מה אמר המקום למשה לאמר לישראלי או מה אמרו ישראל למשה לאמר למקום: אלא אמרו, רצוננו לשמוע מפי מלכנו, לא דומה שומע מפי פרנוד לשומע מפי המלך. אמר המקום, הן להם מה שבקשו... אמרו, רצוננו לראות את מלכנו, לא דומה שומע לרואה. אמר המקום, הן להם מה שבקשו.
- נו. לא תבשל גדי בחלב אמון שמוח כני יש׳ן. אין לי אלא שהוא אטור בבישול. ומנין שהוא אטור באכילהז אמרת, קל וחמר, ומה אם הפסה, שאין בו, בל חבשל, יש בו, בל תאכל. בשר בחלב, שיש לו, בל חבשל, דין הוא שיהיה בו, בל תאכל.
- און ואל אשה בניהם שנמאתה לא תקרב לגלות ערותה (ויקרא יה' יש'). אין לי אלא שלא יגלה. מנין שלא תקרבי תלמוד לומר, לא תקרב. אין לי אלא נידה בל תקרב בל תגלה. מנין לכל העריות בל תקרבו ובל תגלוי חלמוד לומר, לא תקרבו לגלות.
- נו. מיכן אמרו, כל המוסר עצמו על מנח לעשוח לו נס, אין עושים לו נס, ושלא לעשוח לו נס, עושים לו נס.
- 1. (אליה) אמר לו, בני, מאיזו משפחה אחה: אמר לו, ממשפחה פלוני. אמר לו, וכמה הייחה: אמר לו, שלשה אלפים. וכמה נשחיור מכם: אמר לו, אני. אמר לו, רצונך לומר דבר אחד ולחיות: אמר לו, אין
- ואטר, הסבילא להזכיר בשם י, לא לימדני אבא כך. [= הן]. אמר לו, אמור, שמע ישראל י אלהרך י אחר. צעק מיד אנה לו, אבי לאנה בנון לובה יובי אוא יל וווה אבא לו, אן

- 17. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו? [במדבר מו' לה', ויקרא כד' כג']. בית הסקילה היה גבוה שתי קומות, אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו הופכו על מתניו. אם מת בה, יצא, ואם לאו, העד השני נומל את האבן ונותנה על לבו. אם מת בה, יצא, ואם לאו, רגימתו בכל ישראל.
 - 18. ויברך אותם משה (שמות למ׳ מג׳ן. מה ברכה ברכם? אמר להם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם.
 - 19. כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא [דברים יא יז]. לרשתה אתם באים, לא להיות עליה מנין שנים שמטים ויובלות, יא׳ יזן. לרשתה אתם באים, לא להיות עליה מנין שנים שמטים ויובלות, אלא הפרש בין ביאתה של זו. ביאת ארץ מצרים רשות, ביאת ארץ ישראל חובה. ארץ מצרים בין שעושים רצונו של מקום ובין שאין עושים רצונו של מקום, הרי לכם ארץ מצרים. ארץ ישראל אינו כן, אם לאו, הרי כן, אם אתם עושים רצונו של מקום, הרי לכם ארץ כנען, ואם לאו, הרי אתם גולים גולים גולים גולים גולים גולים גולים גולים אתם אתם גולים גולים.
 - 20. עמד ומדד לו שמן במאה ריבוא. אמר לו, רצונך שוב? אמר לו, אין לי מעות. אמר לו, מול ואני אבוא עמך ואמול את מעותיי. עמד ומדד לו שמן בשמונה עשרה ריבוא.

Sources. 1. Abot 2.1. 2 Abot 2.4. 3. Abot 5.20. 4. Ber 9.3. 5. Meg 4.3. 6. Sanh 5.5. 7. Sanh 6.6. 8. Suk 4.4. 9. Ter 8.10. 10. Mek 13.19 (L 1.181). 11. Mek 14.15 (L 1.219). 12. Mek 19.9 (L 2.209). 13. Mek 23.19 (L 3.190). 14. SLv 16.19 (W 85d). 15. SLv 22.32 (W 99d). 16. SLv 26.25 (W 112a). 17. SNm 114 (H 123; cf. Sanh 6.4). 18. SNm 143.2 (H 191). 19. SDt 38 (F 77). 20. SDt 355 (F 421).

PART IV

CLAUSES

UNIT TWENTY-FOUR

TYPES OF CLAUSE

I Introductory text (Mek 13.2 [L 1.133])

רבי שמעון בן יוחי אומר, מושלו משל, למה הדבר דומה? לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו, והיה הולך ומספר מעשה הזאב. פגע בו ארי וניצל הימנו, שכח מעשה הזאב, והיה הולך ומספר מעשה ארי. פגע בו נחש וניצל ממנו, שכח מעשה שניהם והיה הולך ומספר מעשה נחש. כך ישראל, צרות האחרונות משכחות הראשונות.

Rabbi Simeon ben Yohai said, They used to recount a parable. To what may this be compared? To someone who on a journey was attacked by a wolf but was rescued from it and continued the journey relating the story of the wolf. Later, the person was attacked by a lion but was rescued from it and, forgetting the story of the wolf, continued the journey relating the story of the lion. Later, the person was attacked by a snake but was rescued from it and, forgetting both the earlier stories, continued the journey relating the story of the snake. So it is with Israel: their later tribulations make them forget earlier ones.

1. The parable is introduced to explain Jr 23.7–8, in which vows by Y. invoke the liberation not from Egypt but from the northern kingdoms. In this context, it fulfils a typically midrashic function, illuminating the biblical text by demonstrating an analogy between divine and human action. The argument takes the form of a *kelal*: something that happens later makes what has happened previously be forgotten. Given the biblical dynamic, there is the underlying idea not only that the latter replaces the former but also that it is better, that the second liberation will be superior to the first one.

II Morphology

2. Nominal and verbal clauses.

The classification of clauses as nominal or verbal is a traditional first stage in their grammatical analysis. Grammarians usually understand a verbal clause as a clause in which the predicate includes a personal form of a verb, and a nominal clause as a clause in which the predicate is a noun, adjective, participle, pronoun, or adverbial expression, but never a personal form of a verb—a common type of nominal clause comprises three members, in which the third person pronoun or the verb \exists_{i} functions as copula (see Meyer

1992, §§90-91).

This classification is nowadays regarded as being of only limited value in respect of Hebrew. A more appropriate model would seem to be that of traditional Arabic grammar, which makes a distinction between a clause that begins with a verb and says what the subject does (verbal clause) and one that begins with a noun and says who the subject is (nominal clause) and one that begins with a noun and says who the subject is (nominal clause). On this understanding, every clause of the type אי אָרָר אין is verbal, 'so-and-so said', and every clause of the type אי אָרָר אי אָרָר אי אָרָר אי אָרָר is the one who said', e.g. 2 S 7.13: הוא יְבָה־בָּיתלֹשֵׁמִי 'he is the one who will build a temple for my name'.

Such distinctions retain some validity in RH—a subject placed before a verb or at the start of a clause has extra emphasis. Indeed, traditional grammar had observed that in nominal clauses the order subject-predicate is the norm, whereas in verbal clauses, the order is reversed, verb-subject, with the different word-orders reflecting differences in emphasis. However, as a linguistic phenomenon, emphasis is extremely difficult to analyse or even to identify, especially when dealing with stylistic variation in a dead language.

In the light of all this, the following general remarks may be made.

Among nominal clauses, a distinction should be made between clauses of identification, in which the subject and the predicate are determined and which usually take the form subject-predicate (אני י׳), and clauses of classification, in which a general or indeterminate predicate is usually placed before the subject (מורה).

A distinction should also be made between simple nominal clauses, with the verb 'to be' or a personal pronoun as copula, and complex nominal clauses, which contain a personal form of a finite verb but with the subject, or some other word, preceding it and, therefore, being emphasized. However, it should be noted that not every proposition of the type "אָבֶע" should be automatically interpreted as a complex nominal clause (see Niccacci 1990).

The significance of a nominal clause (who does?) or a verbal clause (what's being done?) should not be viewed solely in the context of an isolated clause, but within that of the various literary genres: narrative, discourse, *halakhah*, prayer, etc. For example, within a narrative framework, such as that provided by the *meshalim* or *ma'aśiyyot*, the word order employed to introduce the words of a character is verb-subject (אמר משה), but in exegetical or halakhic discussions, the order is subject-verb (רבי מרפון אומר). Thus, the identification of genre is indispensable when analysing clause types, as A. Niccacci has shown in respect of biblical prose.

In a so-called verbal clause, given that a personal form of a verb includes reference to a subject by means of affixes, any additional expression of the subject should be viewed as having emphatic value, if placed before the verb, or as in determinative apposition, if placed after. Having said that, the order also depends to a considerable extent on the rhythm of a clause and its accents. 3. Coordination and subordination.

Semitic clause structure frequently evidences the juxtaposing of clauses, with or without *and* (syndetic and asyndetic parataxis), which, nonetheless, conveys logical subordination (hypotaxis):

הָבִיאוּ אֵת־אֵחִיכֵם הַקָּטֹן אָלַי וָאָדעָה

Bring me your younger brother that I might (literally, 'and I shall') know (Gn 42.34).

In BH, we also find more striking instances of logical subordination expressed through the juxtaposition of finite forms of verbs:

לא יָדַעתִּי אֵכַנַּה

I do not know how to (literally, 'I do not know, I do not') flatter (Jb 32.22);

I shall pasture once again (Gn 30.31);

אָשׁרְבָה אָרְעֶה מי יוֹדַעֵ יחַנַּנִי י

Who knows whether Y. will take pity on me (2 S 12.22).

This phenomenon continued into RH, even though, as we shall see in the following units, there was a considerable increase in the number of conjunctions, often morphologically combined with other particles, which unambiguously express hypotaxis/subordination, as in the following illuminating example. Dt 17.17 states, using coordination,

לא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו

He is not to acquire many wives and his heart will not (i.e. 'so that his heart will not') stray,

for which SDt 159 (F 210) places the following interpretation in the mouth of Rabbi Judah:

מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו

He will be able to acquire more (wives) so long as they do not make his heart stray.

The change from coordination to subordination occurs both as part of language evolution and because of the need for exegetical precision.

4. The two-element syntactic construction.

This is the term that A. Niccacci (1990) employs for the characteristic Hebrew construction of protasis and apodosis, often but not necessarily joined by the so-called *waw apodosis*, which 'serves vividly *to pick up* the train of thought which has been held up or slowed down, and *to link* the two disjointed parts of the statement' (Joüon-Muraoka 1993, §176B). The structure is commonly found with a conditional, temporal, or causal proposition in the protasis, or following a nominal clause, adverbial expression, or *casus pendens*:

יען מאַסִהָּ אָת־דְבֵר ׳׳ וַיִּמָאָסִדּ מִמֵּלֵד

Because you rejected the word of Y., he has rejected you as king (1 S 15.23);

בְּמוֹתִי וּקְבַרְ**קָם אֹתִי**

When I die, you are to bury me (1 K 13.31);

וַיהי בָּעָת הָהיא וַיאֹמָר

It happened at that time that he said (Gn 21.22). A comparison of the classical BH text of 1 K 15.13 and its LBH counterpart is illuminating:

> וְגַם אֶת־מַעֲכָה אָפּוֹ וְיִסְרֶהְ מְגָּבִיְרָה And he even removed his mother, Maacah, from the post of queen mother (1 K 15.13);

> וְנֵם־מַעֵּכָה אָם אָסָא הַמֶּלֶך הֲסִירָה מִגְבִירָה And even Maacah, (his) mother, Asa the king removed (her) from the post of queen mother (2 C 15.16).

Whereas Kings retains the two-element construction of protasis and apodosis joined by *waw*. Chronicles removes the *waw apodosis* and converts the protasis into a *casus pendens*, which is emphasized because of its position at the beginning of the clause (see below, §11). This process of change would reach its climax in RH, where the *casus pendens* construction abounds and *waw apodosis* is generally absent.

III Grammar and usage

5. RH continues to formulate what are in effect subordinate structures through coordination, as in the following example, typically couched as a two-element construction:

נכנסו כל הפרות ואותה הפרה לא נכנסה

When all the other cows came in, that cow did not come in (SLv 26.13 [W 111b]).

In narrative works, it is common to find chains of clauses, sometimes not even linked by the conjunction *waw*, among which a logically subordinate structure is evident, as in the parable from the Mekhilta in the introductory text of this unit (Mek 13.2) or in the parable of the king who ordered that his son be given what he needed day by day, not all at once (SNm 89.5 [H 90]) or of the expert and prudent general (SNm 131.1 [H 170], text 17 in the exercises). The following is a typical example of asyndetic coordination, once again as a two-element construction, expressing simultaneity of action:

> התחיל הבן ההוא מנחק, הוציא עליו שטר ואמר When that son started to protest, he brought the document out to him and said (SNm 115.5 [H 127]).

6. These examples show that RH maintains the two-element syntactic construction, even though *waw apodosis* is generally omitted (sometimes replaced by emphatic הָרָי). To this category belong the numerous two-element conditional constructions that appear in *halakhot*, and that are discussed and illustrated in Units 17.11–12, 19.11, and 28.5, for example:

ַמְזְנוּ לוֹ אֵת הַכּוֹס, וְאָמָר, הֲרֵינִי נָזִיר מִמְּנוּ, הֲרֵי זֶה נָזִיר If they prepare him a drink and he says, I shall abstain from it, that one is a Nazirite (Naz 2.3). 7. A striking construction that is maintained, albeit only as a literary affectation, has two finite verbs asyndetically juxtaposed, with one verb being in reality the main verb and the other an auxiliary:

אמר רבי עקיבה, אני אהיה אבין לפניך Rabbi Akiba said, I am going to make you understand (literally, 'I shall be, I shall cause to understand') (SDt 60 [F 126]).

More and more, though, logical subordination is achieved through formal subordination based on the use of conjunctions.

8. Negation of verbal clauses is usually effected through や, with マック regularly used to negate the imperfect expressing a subjunctive sense of desire or exhortation (see Units 18.11; 23.11; Segal 1927, §471).

9. A characteristic feature of RH is the anticipation of an element in a subordinate clause as the object of the main clause:

והַעִרים מעירין אוֹתוֹ שֵׁנְרֵבוֹ

The witnesses testified (against him) that he had stolen it (Shebu 8.3);

לימד על בנות ישראל שהן מכסות ראשיהן

Teach (concerning) the daughters of Israel that they are to cover their heads (SNm 11.2 [H 17]).

This kind of anticipation regularly occurs with certain verbs, for example decree':

נזר על בנו להיות מפרנסו

He decreed concerning his son to provide for him (i.e. 'he gave a decree to provide for his son') (SNm 89.5 [H 90]).

The anticipated element can also function as a *casus pendens* (see below, §11), as in narratives with מַעַשָּה, for example at Ket 1.10:

מַעַשָּׁה בָתינוֹקֶת שֵׁיְרְדָה

It happened that a little girl went down.

10. The modal nominal clause.

This is a common BH construction, in which a simple nominal clause (without a finite verb), syndetically or asyndetically juxtaposed to a main clause, conveys a concomitant circumstance. Such a 'circumstantial clause', as it has traditionally been labelled, is found, for example, at Gn 18.1:

וַיְרָא אַלִיו ׳ בָּאָלֹי מְמָרָא וְהוּא ישֵׁב פְּחֵוֹ הָאָהָל Y. appeared to him among the terebinths of Mamre while he was sitting at the entrance of his tent.

The construction is continued in RH, especially in narrative style:

וצדיקים רואים אותו ומזדעזעים מלפניו, הריני כיוצא בכם When the righteous see it and tremble in its presence, (he will say to them) I am like you (SLv 26.12 [W 111n]);

הַמּוֹצֵא כִלים וַעֵּלִיהָם צוּרַת הַחַמָּה

One who finds an object with a figure of the sun engraved (AZ 3.3, a particularly clear example);

מוֹרִידִין לפְּגֵי הַחֵּבָה זָכֵן וְרָגיל וְיֵשׁלוֹ בְנִים וּבֵיתוֹ רֵיקָם

They carried before the ark a skilled elder, with sons but with his house already empty (Taa 2.2).

Nominal clauses are usually negated with אין (see below, §14, and Unit 23.11).

It should be noted that nominal clauses, as such, are atemporal, with their location in time being given only by context.

11. Nominative absolute or casus pendens.

These terms are used to designate a noun, pronoun, or clause that, positioned emphatically at the beginning of a clause, lacks syntactic continuation ('what they're saying, forget it', etc.). As a typically spoken usage, it is especially common in RH, for example

> אבל אתם חשבון רב אני עתיד לחשב עמכן But you, in the future I'm going to agree a large reward for you (SLv 26.9 [W 111a]),

and occurs not only in narrative but also in legal contexts. The effect of this type of construction is to highlight whatever has been made into the first element of the grammatical sequence.

But what to our way of thinking appears to be a *casus pendens* or 'hanging' clause, when carefully considered, may be understood as an instance of asyndetic coordination of clauses, yielding a compound clause in which the nominal subject (which can even be an entire clause) always goes in front, and the predicate forms an independent clause of a verbal or nominal kind (Meyer 1992, §92.4).

The inclusion of *casus pendens* among subjects of nominal clauses is widely contested, with concepts expressed by terms like extraposition, segmentation, isolation, and compound sentence being preferred as more appropriate to the phenomenon concerned, namely, the advance presentation of an element. R. Contini (1982, 56) writes:

The extraposed element is indeed the 'logical subject' of the sentence, but the latter does not thereby lose its grammatically verbal character, which derives from the morphological nature of the predicate: no-one would consider calling an example such as the ... French *Ce problème, je n'arrive pas à le résoudre* a compound (or 'complex') nominal sentence.

Nonetheless, it seems more correct to view the *casus pendens* structure as a version of the two-element syntactic construction. The following are some of the types found in RH.

Usually, the element brought forward on its own to the beginning of the clause is referred to by a pronoun in the main, or predicative, clause:

הַהַּרוּמָה, מָה הָיוּ עוֹשִׁין בָּה? The oblation, what is to be done with it? (Sheq 4.1);

מותר שָיָרֵי הַלְשָׁכָּה, מֵה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהַן?

The remants of the chamber, what is to be done with them? (Sheq 4.3).

But formal reference may be omitted if there is no possibility of confusion: הַרִי אָלוּ חֵיָב לְהַכְרִיז

Note that these are the things one must proclaim (BM 2.2).

This kind of construction is very common in halakhic formulations, especially those commencing with מי שָ, which raise in an emphatic manner a particular case to be decided:

ַמִי שָׁהָלְכָה אַשְׁחּז לְמְדינַת דָיָם, וּבָאוּ ואָמָרוּ לוֹ, מתָה אַשׁחּןּ, ווָשָׂא אֵת אֲחוֹתָה, וְאַחַר כָּךְ בָּאת אשִׁחוֹ, מִהֶרֶת לַחֵזוֹר לוֹ

Someone whose wife left to go to a faraway town, if they come and tell him, Your wife has died, and he then marries her sister, but later it happens that his (first) wife reappears, she may return to him (Yeb 10.4; cf. Yeb 11.6; 13.8–9, etc.).

(On the indefinite or general significance of מי שׁ and מִי שׁ see Units 5.7 and 6.7.)

Within this group of clauses, a particular type comprises those that begin with איָה שָׁהָלְכָה 'when the wife goes away' (Yeb 15.1,6; 16.1, etc.), a further indication that the *casus pendens* is frequently a relative clause with antecedent.

A characteristic feature, especially when the shifted element turns out to be very long or is followed by an extensive digression, is the resumptive use of קרי followed by a pronoun corresponding to the shifted element:

הָיָה עוֹשה בְיָדִיו אֲבָל לא בַרַגְלָיו, בַרַגְלָיו אַבָל לא בְיָדָיו, אַפּילוּ בַרַגְלָיו אַבָל לא

If someone was working with their hands but not with their feet or with their feet but not with their hands, or even with their shoulder, note that this person may eat (BM 7.3).

Observe that in this example, the casus pendens is an extended nominal clause.

Another typical kind of *casus pendens* occurs when the topic of halakhic dispute is left hanging at the beginning of a clause while the competing opinions on the matter are stated—to give just one example:

הַרַני נָזִיר מן הַגָּרוֹגרוֹת וּמן הַדּבלָה, בִּית שַׁמַּאי אוֹמרִים, נָזיר, וּבית הלל אומרים, אינוֹ נַזִיר

(If someone says) I shall abstain from dried figs and from fig-cake, the school of Shammai declare that such a person is a Nazirite and the school of Hillel declare that such a person is not (Naz 2.1).

In *meshalim*, or parables, the subject to which the parable applies may appear as the first element, highlighted and syntactically isolated:

כך ישראל, צרות האחרונות משכחות הראשונות

So it is with Israel: their later tribulations make them forget the earlier ones (Mek 13.2 [L 1.133]).

Similarly, in statements of comparison, it is normal to emphasize, by isolation, the object of comparison-in the following example:

אם למדתי לפרה שעשה בה כל הכלים ככלי חרש, אף סוטה, אינו דין

שנעשה בה כל הכלים ככלי חרש?

Seeing that in the ritual of the red heifer any vessel is treated as an earthen vessel, so also in the ritual of a woman suspected of adultery may we not infer that any vessel is to be treated as an earthen vessel? (SNm 10.2 [H 16])

All the foregoing examples demonstrate that the phenomenon of the nominative absolute or *casus pendens* actually consists of an enunciation of the topic to be discussed, couched as a two-element syntactic construction. At a formal level, it may be regarded as an instance of parataxis; at a logical level there is in practice subordination or hypotaxis (which needs to be translated by means of conditional, temporal or circumstantial clauses: 'if one says', 'when it happens', etc.); at a stylistic or affective level, the structure is an efficient means of conveying emphasis.

The topic, or *casus pendens*, can be given even greater prominence by determining it with the deictic particle **TR** (see Units 2.7 and 8.6F):

את שצריך כפרה, יצא מת שכיפרה לו נפשו With regard to one who requires expiation, a dead person is excluded as their soul has atoned for them (SNm 4.5 [H 7]).

12. Adjectival clauses.

R. Meyer (1992, §115) perceptively observed that from a syntactic perspective, relative clauses are actually adjectival, as their function is to complete the nominal parts of a main clause.

In RH. 저것 has disappeared in favour of -것, concerning which, see in particular Unit 8.6.

13. Disjunctive clauses.

These are examined in the context of direct and indirect interrogative, comparative, and conditional clauses (see Units 25–26 and 28). At times a disjunctive structure (either in the Hebrew text or in its translation) is to be understood as merely representing alternative, but not disjunctive, possibilities. RH can indicate such alternative possibilities by means of its (signifying equivalence), -1, or simply by juxtaposition. For example, at Meg 4.1,

הקורא את המגילה עומד ויושב

signifies that the reader may be standing or (-1) seated, without implying any real disjunction. When a clear disjunction is intended, the forms $1\times \dots 1\times$, $-\psi \times \dots -\psi \times \dots \dots \infty$, or $\Box \times \dots \Box \times$ are used:

אַחוֹתֵה כּשֵׁהִיא יִבְמָתֵה, אוֹ חוֹלְצָת אוֹ מְתִיבֶּמֶת

If her sister is also her sister-in-law, either she performs *halisah* or she marries (Yeb 3.3);

אמר לו בגזירה, שתאכל את הדג או שתלקה מאה מכות או שתתן מאה מנה

He told him sternly, Either you eat the fish, or you receive a hundred lashes, or you pay a hundred minas (Mek 14.5 [L 1.195]);

Tell me if you are going to cure her or not (SDt 26 [F 41]).

IV Phraseology

14. אָאָן אָזָם, פּגר., is a common way of beginning a nominal clause that expresses a circumstance with a concomitant, modal, or temporal relationship to the main activity conveyed by the sentence:

ארבע מלכיות מושלות בהם בישראל, ואין בהם חכם ואין בהם נבון Four empires have ruled over the Israelites, when there was no wise or intelligent person among them (the Israelites). (SDt 304 [F 323]); ועדין הדבר תלי בדלא תלי, ואין אנו יודעים אם הקדוש ברוך הוא ועדין הדבר תלי בדלא תלי, ואין אנו יודעים אם הקדוש ברוך הוא But still the matter is not clear, so that we do not know whether it was the holy one, blessed be he, who chose Jacob or whether it was Jacob who chose the holy one, blessed be he (SDt 312 [F 353]).

V Vocabulary

arm, cubit, channel' אַמָה

(the night of) the fourteenth (of Nisan)' אור בָּעָה עָשָׂר

in the expectation of thanks', i.e. 'freely, voluntarily, gratefully'

experienced and serene' בָּקִי וְמִיוֹשָׁב

(δράκων) 'dragon'

'shed (tears)'

sun' חַמָּה

impurity, contamination'; אָב מּרְאָאָה 'father of impurity' refers to a primary source of impurity, which can be transmitted to a thing, which, or a person, who, thus becomes a וַלֵּד מּרְאָה' child of impurity', a derived or secondary source of impurity, which can only be transmitted to things.

יָטָרָד 'expel, throw out'

'moon' לְבָנָה

שׁב 'be dry'

comfortable, good, pleasant'

pָרָם 'chit, tablet'

shape, figure' צורָה

(κάλπις) 'urn'

ordinance, practical measure' פּקנה

VI Exercises

אָבָל שְׁנִים (אַיּז שְׁבִין וְאֵין בַינֵיהֶם דְּבָרֵי חוֹרָה, הָרֵי זֶה מוֹשַׁב לֵצִים ... אָבָל שְׁנֵים שִׁיוֹשְׁבִין וְישׁ בֵינֵיהֶם דְּבְרֵי חוֹרָה, שִׁכִינָה בֵינִיהֶם.

 כָּל הַמְקַבְּל עָלִיו עֹל חוֹרָה, מַעֲבִירִין מְמָנוּ עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶרָךְ אֶרֶץ, וְכָל הַפּוֹרְק מְמֶנוּ עֹל חוֹרָה, נוֹתְנִים עָלִיו עֹל מַלכוּת וְעֹל דְרָךְ אֶרֶץ.

הַפּוֹצָא כֹּלִים וַעֲלִיהַם צוֹרַת הַחַפָּה, צוּרַת הַלְבָנָה, צוּרַת הַדְּרָקוֹן, יוֹליכֵם
 הַפּּלָח.

4. עַבוֹדָה זָרָה, שֶׁהָיָה לָה נּנָה אוֹ מָרחָץ, נָהֲנין מֵהָן שָׁלּא בטוֹבָה, ואִין

נֵהֵנין מֵתָן בְּטוֹבָה. הָיָה שְׁלָּה וְשֶׁלַאֲחרִים, נֵהַנין מִהָן בֵּין בְּטוֹבָה וּבין שְׁלֹא בְטוֹבָה.

- 5. בִּיצְה שַׁנּוֹלְדָה ביוֹם טוֹב, בית שַׁמַּאי אוֹמָרים, הָאֶכָל, וּבִית הלֵל אוֹמְרים, לא הָאָכַל.
 - אַמַּת הַמַּיִם שֶׁהיא עוֹבֶרֶת בֶּחָצֵר, אֵין מַמַלְאָין הִימֶנָה בַשַּׁבָּת.
 - 7. הָיוּ מַהַלְכִין בֶּדְרֵךְ וְאַחָד בָּא כְנֵגְדְן, אָמַר אָחָד מֵהָן, הֵרֵינִי נָזִיר שֵׁזַה פּלוֹנִי, וְאָחָד אָמַר, הֵרֵינִי נָזִיר שֵׁאִין זֶה פִּלוֹנִי ... בּיח שַׁמֵּאי אוֹמְרים, כְּלְן נַזִּירִים ... ורַבִּי מַרְפּוֹן אוֹמֵר, אֵין אֶחָד מֵהֶם נָזִיר.
 - 8. מֹי שֶׁנָזַר והוּא בִּבִית הַפְּבָרוֹת, אֲפָּלּוּ הָיָה שָׁם שָׁלשׁים יוֹם, אין עוֹלִין לוֹ מן הַמִנון, ואינו מִבִיא קָרַבַּן שְׁמָאָה.
- 9. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לאֹ בְדַק אוֹר אַרבָּעָה עָשָׂר, יִבדֹק באַרבָּעָה עָשָׂר, לאֹ בָדַק בּאַרבָּעָה עָשָׂר, לאֹ בָדַק בְּאַרַבָּעָה עָשָׂר, יבְדֹק בַּתוֹך הַמּוֹעד, לא בָדַק בּתוֹך הַמּוֹעד, יבדּק לאַחַר הַמּוֹעד.
 - 10. כך ישראל, צרות האחרונות משכחות הראשונות.
- 11. משל, למה הדבר דומה? לארם שכעס על בנו ומרדו מביתו. נכנס אוהבו לבקש הימנו ולהחזירו לביתו. אמר לו, כלום אתה מבקש ממני אלא מפני בני? כבר נתרצתי לבני.
 - 12. משל, למה הדבר דומה? לאחד שהיה מהלך בדרך והיה מנהיג את כנו לפניו. באו לסטים מלפניו לשבותו, נטלו מלפניו ונתנו לאחריו. בא זאב מאחריו, נטלו מאחריו ונתנו לפניו. באו לסטים מלפניו וזאבים מאחריו, נטלו ונתנו על זרועותיו. התחיל הבן מצטער מפני החמה, פרש עליו אביו בגדו. רעב, האכילו, צמא, השקהו. כך עשה הקב״ה. 13. הלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא.
 - דול בוו שלא לשות ברולו שלאבו אי. 14. מעשה בימי הורורוס שהיו גשמים יורדים בלילות, בשחרית זרחה חמה
 - ונשבה הרוח ונתנגבה הארץ והפועלים יוצאים למלאכתם ויודעים שמעשיהם לשם שמאים.
- .15. היו בביתו של אדם חמש זכרים או חמש נקבות. היה יושב ומצפה ואומר, אוי לי, שמא לא ירד המן למחר ונמצינו מתים ברעב, יהי רצון מלפניך שירד.
 - 16. אמר משה, מה אני אעשה? עכשיו כל אחד ואחד אומר, כבר פדאני לוי. עשה משה תקנה, נמל פיתקים וכתב עליהם, לוי, ונמל פיתקים וכתב עליהם, כסף חמשת שקלים, ובללם והמילם בקלפי. אמר להם, באו ומלו פיתקיהם. כל מי שנמל פיתקו וכתוב היה עליו, בן לוי, אומר לו, כבר אתה פדוי. ומי שנמל פיתקו וכתוב עליו, כסף חמשת שקלים, היה משה אומר לו, צא ותן פדיונך.
- 17. משל, למה הדבר דומה: למדינה שמרדה על המלך. שלח המלך פולימרכוס אחד להחריבה. היה אותו פולימרכוס בקי ומיושב. אמר להם, מלו לכם ימים, ואם לאו, הריני עושה לכם כדרך שעשיתי למדינה פלונית ולחברותיה ולהפרכיא פלונית ולחברותיה.
 - 18. נקרא המקום רחום, אף אתה היה רחום, הקדוש ברוך הוא נקרא חנון, אף אתה היה חנון.
 - 19. מעשה ברבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר, שהיו הולכים לנציבים אצל רבי יהודה בן בתירה ללמוד ממנו תורה, והגיעו לציידן וזכרו את ארץ ישראל. זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו את המקרא הזה, וירשתם אותה וישבתם בה ושמרת לעשות את

TYPES OF CLAUSE

כל החוקים האלה ואת המשפטים [דברים יא׳ לא׳-לב׳]. אמרו, ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגר כל המצוות שבתורה. הזרו ובאו להם לארץ ישראל. 20. רק אם שמוע תשמע בקול י׳ אלהיך [דברים מו׳ ה׳]. מיכן אמרו, שמע אדם קימעה, משמיעים אותו הרבה, שמע אדם דברי תורה, משמיעים אותו דברי סופרים.

Sources. 1. Abot 3.2. 2. Abot 3.5. 3. AZ 3.3. 4. AZ 4.3. 5. Beş 1.1. 6. Erub 8.7. 7. Naz 5.5. 8. Naz 3.5. 9. Pes 1.3. 10. Mek 13.2 (L 1.133). 11. Mek 14.15 (L 1.218). 12. Mek 14.19 (L 1.224–25). 13. SLv 26.3 (W 110c). 14. SLv 26.4 (W 110d). 15. SNm 89.5 (H 90). 16. SNm 95.2 (H 96). 17. SNm 131.1 (H 170). 18. SDt 49 (F 114). 19. SDt 80 (F 146). 20. SDt 115 (F 174).

UNIT TWENTY-FIVE

INTERROGATIVE CLAUSES

I Introductory text (SNm 87.1 [H 86])

זכרנו את הרגה אשר נאכל במצרים חנם (במדבר יא׳ ה׳ן. וכי יש בענין שהיו המצריים נותנים להם רגים בחנם? הלא כבר נאמר, ועתה לכו עברו ותבן לא ינתן לכם (שמות ה׳ יח׳)? אם תבן לא היו נותנים להם בחנם, ורגים היו נותנים להם בחנם? ומה אני אומר, חנם? מן המצוות.

We remember the fish that we ate without charge in Egypt [Nm 11.5]. Does it say in the context that the Egyptians had given them fishes without charge? Rather, is it not said, Now go and work, and you will not even be given straw [Ex 5.18]? If they didn't even give them straw for nothing, were they going to give them fishes without charge? In that case, how should I interpret, Without charge? Without the commandments!

1. Here we see a contrast between grace and commandments that Saint Paul himself could have put his name to. A detailed and ingenious exegesis reveals that the Egyptians did not provide fish for free, but rather this was something that came from God, with 'without charge' indicating that the gift was not in exchange for merit or for commandments fulfilled, as the Torah had not yet been promulgated.

II Morphology

2. For a presentation of the forms and uses of interrogative pronouns and

adverbs, see Units 5 and 23.

3. As well as the BH interrogative particles יהָאָם, הַלא, כָּי, הָאָם, and -הַ, RH employs הַלא, כָּי, כָּלוּם; see Unit 6.2) and יֶסָאוֹמָה + כָּלוֹ (יָפּרוּםs'.

III Grammar and usage

4. An interrogative structure may have no formal representation in writing, being detectable only by tone of voice or context. Rhetorical questions of the type 'is it not right that?' are common and easily identified.

In midrashic exposition, a conclusion that is regarded as correct can be formulated with דין הוא 'it is/concerns a deduction' or with a rhetorical question. אינו דין ש. 'is it not a deduction that?', both forms alternating with no discernible difference in meaning. Such constructions should usually be rendered with a verb rather than a noun 'one deduces, one may infer, it follows' or 'does not one deduce?, may not one infer?, does it not follow?':

אם למדתי לפרה שעשה בה כל הכלים ככלי חרש, אף סוטה, אינו דין שעשה בה כל הכלים ככלי חרש?

Seeing that in the ritual of the red heifer any vessel is treated as an earthen vessel, so also in the ritual of a woman suspected of adultery may we not infer that any vessel is to be treated as an earthen vessel? (SNm 10.2 [H 16]).

In the Mishnah, the formula אינו דין ש: is continually employed as the conclusion in a *qal wa-homer*, or *a fortiori*, argument, following an initial supposition that begins with בקה אם:

מָה אם חֵלֵב הָאָשָׁה, שֵׁאִינוֹ מָיָחָד אָלָא לַקְּטָנים, מְטֵׁמּא לָרָצוֹן וִשָּלאֹ לְרָצוֹן, חֵלֶב הַבּהֵמָה שִׁהוּא מִיָחָד לַקְטָנים ולַגָּרולים, אינו דין שֵׁיטָמָא לֹרָצוֹן וִשְׁלּא לָרָצון?

If a woman's milk, which is only for infants, contaminates whether it is released voluntarily or involuntarily, does not one deduce that the milk of a beast, which is used for infants and adults, will also cause contamination whether it is released voluntarily or involuntarily? (Makhsh 6.8).

5. The interrogative particle -7 is little used in RH. An example is at RS 2.8, where Rabban Gamaliel shows various pictures of the moon to illiterate witnesses and asks them:

הַכָזֶה רָאִיתָ אוֹ כָזַה?

Did it look like this or like this?

More common is Richtarred in BH, when seeking a response in the affirmative, 'is it not true that', as in the following two examples. At Yom 6.8, in connection with the means of verifying that the scapegoat had reached the desert, R. Judah and R. Ishmael ask:

וְהַלֹא סִימָן גָּרוֹל הָיָה לָהֶם? ... וְהָלֹא סִימָן אָחִר הָיָה לְהֶם? Didn't they have a better sign? ... Didn't they have a different sign? At Sanh 6.4, a question, the answer to which was well-known, is raised: הַכּלא שׁמִעוֹן בֵּן שׁמַח הַלָּה נַשִׁים בַּאַשְׁקָלוֹן?

ן הַלא שְׁהַעון בֶּן שָׁטָח הָלָה נָשִים בְּאַשְּקְלוֹן? Did not Simeon ben Shataḥ hang women in Ashkelon?

6. יכי כָל הָעֵצים כָּשׁרים לַפַּעָרְכָה? is also frequently used: יכי כָל הָעֵצים כָּשׁרים לַפַּעָרְכָה? 'all the trees are fit for the fire?' (Tam 2.3). It is usually employed in the expectation of a negative response:

וכי עַל דַעְרֵצּוּ עָלְזָה שֵׁזְקְנֵי בֵית דִין שׁוֹפְכִי דָמִים הָן? Could it occur to us that the elders of the tribunal were shedders of blood? (Sot 9.6);

וכי כושים היו?

Were they (the Israelites) Ethiopians? (SNm 99.3 [H 99]).

Sometimes, וכ׳ is employed pleonastically in support of other interrogative particles or expressions, giving rise to structures like וכ׳ הָיאָך , וכ׳ אָיזוּ Among numerous examples of their use is the following: וכ׳ איזה מרה מרובה, מרת טובה או מרת פורענות?

> Which measure is the more generous, that of mercy or that of punishment? (SNm 8 [H 15]).

7. $\Box d = \Box d = \Box$

כלום אָמָרה אַלָא מפני כבודי? זהוא כבודי

Didn't you say it to give me honour? This is my honour (Ned 8.7). The usage is also rare in the tannaitic *midrashim*:

אמר משה לפני המקום, ארוני, כלום הגון להם שתחן להם ותהרגם? Moses argued before the omnipresent one, My lord, are you giving them something only to kill them afterwards? (SNm 95.1 [H 95]; cf. Mek 20.2 [L 2.229]).

8. Direct disjunctive questions introduce the second part with 18, as at RS 3.8:

וכי ידיו שלמשה עושה מלחמה או שוברות מלחמה?

Was it that Moses' hands were able to wage war or perhaps to hinder it? (see Unit 24.13).

9. Indirect questions.

These do not differ at all from direct questions (see Segal 1927, §465; Meyer 1992, §114.4), which means that it is often uncertain which is intended—for example, at Sanh 3.6

אֶמור היאָך אַהָה יוֹדַע

could mean either 'say how you know' or 'say, How do you know?'.

An indirect question may be introduced by $\Box \aleph$ (as well as by an interrogative adverb or pronoun, as in the previous example):

וכן לכל אומה ואומה שאל להם אם מקבילים את התורה And in the same way each of the peoples was asked if they wished to receive the Torah (SDt 343 [F 396]).

A disjunctive indirect question (see Unit 24.13) will usually introduce

each part of the question with ∎N, as at BQ 10.7:

הָאוֹמָר לַחַבְרוֹ ... אִיני יוֹדעַ אם הַחַזַרִתּ לָךְ אם לא הָחָזַרִתִּי לָךָ, חַיָּב לשַׁלם. אֲבָל אם אָמַר לוֹ, אִיני יוֹדע אָם גַּזַלתיךָ, אָם הלויתַני, אם הפכַרתָ אָצָלי,פָמוּר מִלְשַׁלִם

If a person says to their companion, But I don't know if I did return it to you or if I didn't, such a person is obliged to pay. But if they say, I don't know if I robbed you or if you made me a loan or if you deposited it with me, they are exempt from repayment.

However, there are other examples in which the alternative possibility is introduced by $-\emptyset$ in (see Unit 8.9), for example:

ואם אִינוֹ יָדוּעַ אִיזַה מָהֶם נִשׁחֵט רָאשׁוֹן, אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ כָּאָחָר, הוּא אוֹכל משלו

And if it is not known which of the two was slaughtered first, or if the two were slaughtered at the same time, he may start eating his one (Pes 9.9).

IV Phraseology

10. - אינ דין שי 'is it not a deduction that?'; see above, §4.

11. מָה אָנוּל-, הָה אָנוּל-, הָה אָנוּל, etc., followed by an infinitive, 'may I (etc.) do so-and-so?' (see Unit 20.13):

[הַגַּר] עָאַר לפּגַיהֵן בְּבִית הַמִּרְרָשׁ, אָמָר לָהָם, מָה אָני לָבאֹ בַקָהָל? (The proselyte) presented himself to them in the academy and said to them, May I enter the congregation? (Yad 4.4);

מָה אַנִי לְהָבִיא זֶרַע אָל תַּחַת הַמּוֹתָר

May I plant a seed beneath what remains? (Kil 6.4); אָמרוּלוֹ לַרַבְּן גַּמלִיאל, מָה אָנוּ לִירד? אָמָר לְהָן, מְקּר They asked Rabban Gamaliel, May we go down (i.e. 'disembark')?

He answered them, It is permitted (Erub 4.2).

12. הַלֹא כבְר נָאָמָר יָהָא כבָר נָאָמָר יhas it not already been said?", introducing a scriptural passage regarded as a repetition of the text under discussion; the formula is used when attempting to establish an additional meaning for a 'repeated' text (there can be no throwaway comments in the Torah!), and alternates with a positive variant: הָרִי כַבְר נָאָמֵר 'note that it has already been said'. The following is a good example:

כי אשה כושית לקח [במדבר יב׳ א׳]. עוד למה נאמר? והלא כבר נאמר, על אורות האשה הכושית [במדבר יב׳ א׳]? אלא מה ת׳ל, כי אשה כושותלקח? יש לך אשה נאה ביופיה ולא במעשיה, במעשיה ולא ביופיה ... , וזאת נאה בנויה ונאה במעשיה, לכך נאמר, כי אשה כושית לקח

For he had married an Ethiopian woman [Nm 12.1b]. Why does it say this again? Was it not already said, On account of the Ethiopian woman [Nm 12.1a]? So, what teaching is provided by the text, For he had married an Ethiopian woman. You would have it that a woman can be beautiful because of her looks but not because of her deeds or because of her deeds but not because of her looks ... But this woman was beautiful because of her looks and because of her deeds, and that is why it says, For he had married an Ethiopian woman (SNm 99.4 [H 99]).

V Vocabulary

of what concern is it מהאכפתל (Aramaic) 'burden, preoccupation', אכפת 'of what concern is it to?' the house of choice', i.e. the temple בית הבחירה 'mix' בּלבּל י annul, abrogate, expel', דְחָה הַשְׁבָח 'abrogate the sabbath commandment' 'gourd' (דּלּוּעין plural) הּלַעַת sprinkling' הואה 'TI 'pure' change, substitution'; used adverbially, 'the other way round' 'mouse' עכבר 'pretext' עלילה freceive') קבל על 'accuse, cry out, protest' (as against קבל על 'receive') קטניח 'pulse' (beans, peas, etc.) 'acclaim, applaud' קלס fraud, impostor' רמאי

VI Exercises

לא ייַהָן לוֹ ... עַר שָׁהָדָרִשׁ אָת אָחיִדָּ, אם רַפַּאי הוּא אָם אִינוֹ רַהַאִי.
 הַכּּל לְפִי הַהָּדָּה, הַכּל לִפִי הַזְּקָן, אָבֵר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, וכי מָה אֹכָפַת לָהָן לְעַכְּבָרִז, וֹהַלא אוֹכְלִין בִין מִתַרְבָה וּבִין מִמְהָשָה.
 הַכּל לְפִי הַהָּדָה, הַכּל לִפִי הַזְקָן, אָבֵר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, וכי מָה אֹכָפַת לָהָן לְעַכְּבָרִז, וֹהֵלא אוֹכְלִין בִין מִתַרְבָה וּבִין מִמְקָשָה.
 אָמָר רַבִּי זֹהַי, וְכִי מִי מוֹדעני אֵיזוֹהי (בֵּיצָא) גִדוֹלָה וָאֵיזוֹהי קְטָנָהי אָלָא הַבּל לִפִי הַעָּהוֹ שָׁלָהאָ.
 אָמָר רַבִּי זֹהַי, וְכִי מִי מוֹדעני אֵיזוֹהי (בַּיצָא) גִדוֹלָה וָאֵיזוֹהי קְטַנָּהי אָלָא הַבּל לִפִי הַעָהוֹ שָׁלְרוּאָה.
 אָפְרוּאָה. מָעוּנָה שָׁמֵן זִית זַדְ מְתַיְבָי לָאָרִיאָה.
 אַפְרָיה, מִעוּנָה שָׁמֵן זִית זַדָּר, הַמְנָהוֹת שָׁהן לַאֲכִילָה, אֵינוֹ דִין שִׁישָׁנָנוּ שַׁמְעַנוּ נַשְׁרָבָין גַיַיקָר, אָבין לָה מָזוֹד מָיַנוּז רַין שִׁישָׁעָנוּ לַאַכָּיהָה נַאָרָי, הַעוּנָר הַמָן זִית זַדָּר.
 הַמָּרָה מֵן הַיָּרָק, מָשְּרַב בַּיּשְׁלָוּאוּ הַיָּבִין לַשְׁיִים בַּבְיּהוּ הַאּרָה הַאָּזיה הַאָרָה הַיַבּין אַיַיָרָן בָּיוּדוּין הַיָּה הַאָבוּיה הַאָרָה מַבּיןה הַיָּהָא הוֹבִין בּיין מַיּתַיָּה הַיּבין לָשָּבוּין הַיָּבּין בַיּבּין לַפָּים בַיּאָר הַיָּרוּ בַיּין הַיַיּבָר בּיין מָיוּז זַדְרָ בִיּין בָּיָרָר בּאָנוּין בַרָּין שַּיּמָעוּוּז הַיּרָר מָין הַיָּרָיה בַיּין בָּיין בּיקים בַיּרָה אַבּין בִייּר בַיּין שָּיים בּיּרָיה אַנוּדיעני זיין בַּרָיין בָּא אוֹבר הַיוּז זּין הַשָּביין אַיָּא מַבּיק הַיָּין זיז קוּן דיוּזין בָּיין שָּשִים אַים אָביים אָין בּין אַיין הַין בּייזין בָּייין בּאָיין בּיין בּין הַיין הַיוּזן בּיבִיין בּין בַיבּים בַיקּביר רַיָּין בָּין בָּרָין בָיים בִירָים אָיה הַשָּביין בָין בּין בָיין בּירָים בּיןין בָּיבין בַיין בַיביין שַּיים בָּאָיה בָּין בָיבָין בָּאָיין הַיַין בּייַבּין בָּיים בָין בָיביין בַיין בַיין בָין בַיּביין הַיין הַיז הַין בּיין בּיין בָיין בָיבין בָין בָיין בּיןין בָיבָין בַייַין בָיין בַיין בּייבָין בַיין בּיין בָיין בּיין בּיים בּ

דּוֹחָה אֵת הַשֶּׁבֶת, שָׁחִישָׁה שֶׁהִיא מִשׁוּם מְלָאכָה, אִינוֹ רִין שְׁלֹא תִדְחָה אֵת הַשַּׁבָּתִי אָמַר לוֹ רַבּי אֱלִיעֵזֶר, עַקִיבָא, עַקַרְהָמָה שִׁכָּתוּב בַּחּוֹרָה.

- 7. עַשָּׁה לִדְּ שָׁרָך וִשִׁים אֹתוֹ עַל־עֵס, וְתָיָה כֶּל־תַשָּׁוּדְ וְרָאָה אֹתוֹ וְחָי, [במדבר כא׳ ח׳]. וְכי נֶחָשׁ מֵמית, אוֹ נָחָשׁ מְחַיֵּהּ: אָלָא בָזְמֵן שִישָּׁרָאָל מִסְהַכְּלִין כְּלַפִּי מֵעְלָה וּמִשַּׁעִבְּדִין אֶת לבֶם לַאֵּבִיהֵן שֶׁבַשְׁמֵים, הֶיוּ מְתַרַפָּאים, וָאָם לַאוּ, הֵיוּ וְמוּקִים.
- 8. בּוֹ בַּיּוֹם בָּׁא יְהוֹדָה גֵּר עַמּוֹנִי וְעָמַד לִפְנַיהֶן בּבֵית הַמִּדְרָשׁ, אָמַר לָהָם, מָה אֲנִי לָבא בַקָּהָלי אָמַר לוֹ רַבְּן נַמְלִיאָל, אָטוּר אַהָה. אָמָר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁע, אַנִי לָבא בַקָּהָלי אָמַר לוֹ רַבְּן נַמְלִיאָל, אָטוּר אַהָה. אָמָר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁע, מְנִי לָבא בַקָּהָלי אַמַר לוֹ רַבְּן נַמְלִיאָל, הָטוּר אַהָה. אָמָר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁע, מְזּי לָבא בַקָּהָלי אָמַר לוֹ רַבְּן נַמְלִיאָל, הָסָוּר אַהָּה. אָמָר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁע, מְזּיָר אַהָּד, אָמָר לוֹ רַבָּי יְהוֹשֻׁע, מְזּי הַאָּנִי לְבא בַקָּהָלי אָבָר לוֹ רַבָּן נַמְלִיאָר. הַשָּוּב אוֹמָר, לא יָבא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבי בַקּהָל י גַם דּוֹר עַשִּירי (דברים כנ׳ ד׳). אָמָר לו רַבִּי יְהוֹשָׁע, וְכי עַמוּנִים וּמוֹאָבים הּמָרי גַם דוֹר עַשִּירי (דברים כנ׳ ד׳). אָמָר לו רַבָּי יְהוֹשָׁע, וְכי עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים בַּמְלוֹמָן הַזְי כָּבָר עָלָה סַנְחָרִיב מֵלֶדְ אַשׁוּר וּבִּלְבֵּל אח כַּל הָאָמוֹת.
- 9. אוֹמְרִים צַדּוּקִים, קוֹכְלִין אָנוּ עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים, שֵׁאָקֶם אוֹמִרִים, כִּתְבֵּי הַכּוֶרשׁ מְשַׁמְאִין אֵח הַיָּדִים, וְסְפְרֵי הֲמֵרָס אֵינָם מִשְׁמְאִים אֶח הַיָּדִים. אָמָר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי, וֹכִי אִין לְנוּ עֵל הַפּרוּשׁים אֵלָא זו בלבַד?
 - 10. אמר משה לפני הקב״ה, רבונו של עולם, שמא דרכיך כדרכי בשר ודם?... רבונו של עולם, כלום נגזרה גזירה שלא אכנס לה?
 - 11. מפני מה לא נאמרו עשרת הדברות מתחלת התורה? משלו משל, למה הדבר דומה? למלך שנכנס למרינה, אמר להם, אמלוך עליכם, אמרו לו, כלום עשית לנו מובה שתמלוך עלינו?
 - 12. על מה נחלקו? על העושה בתוך היום, שאין יודע אם בשבת עשה אם ביום הכפורים עשה.
 - 13. וכי היאך היה משה יכול להפשיט את בגריו (של אהרון) כסידרן? ... וכי היאך היה יכול משה להלביש את אלעזר בגרים כסידרן?
 - 14. אמרו ישראל לפני משה, וכי היאך מקלסת מרינה את המלך ואינה רואה פני המלך?
 - 15. ואם אין לאיש גואל (במדבר ה׳ ח׳). רבי ישמעאל אומר, וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל?
 - 16. ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני המזבח [במדבר ז' ''], ... וערין לא היה יודע משה כיצד יקריבו אם למסעות אם לתולדות, עד שנאמר לו מפי הקב"ה ... ועדיין לא היה יודע משה כיצד יקריבו נשיאים אם כולן כאחר או כל אחר ואחד יומו, עד שנאמר מפי הקרש.
 - 17. וינוסו משנאיך [במדבר י׳ לה׳]. וכי יש שונאים לפני מי שאמר והיה העולם? ... וברוב גאונך תהרוס קמיך [שמות מו׳ ז׳]. וכי יש קמים לפני מי שאמר והיה העולם?
 - 18. והלא הלכה עמהם באר במרבר והיתה מעלת להם רגים שמנים יותר מצרכם? אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום.
 - 19. זה אחר מן הדברים שאמר משה לפני המקום, הודיעני אם אתה עושה לי אם אי אתה עושה לי. אמר לו הקדוש ברוך הוא, אני עושה.
 - 20. רבי יהודה אומר, שלש מצוות נצמוו ישראל בשעת כניסתם לארץ, למנות להם מלך, לכנות להם בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק. איני יורע איזה יקדום, אם למנות להם מלך, אם לכנות להם בית הבחירה, אם להכרית זרע עמלק.

Sources. 1. BM 2.7. 2. BM 3.7. 3. Kel 17.6. 4. Men 8.5. 5. Ned 7.1. 6. Pes 6.2. 7. RS 3.8. 8. Yad 4.4. 9. Yad 4.6. 10. Mek 17.14 (L 2.150–52). 11. Mek 20.2 (L 2.229–30). 12. SLv 4.23 (W 20b). 13. SLv 8.7 (W 41a). 14. SLv 9.4 (W 43d). 15. SNm 4.1 (H 7). 16. SNm 47 (H 52). 17. SNm 84.4 (H 81). 18. SNm 95.1 (H 95). 19. SDt 26 (F 40). 20. SDt 67 (F 132).

UNIT TWENTY-SIX

COMPARATIVE CLAUSES

I Introductory text (SDt 8 [F 16])

מה תלמוד לומר, [באו ורשו את הארץ אשר נשבע ׳׳ לאבותיכם] לאברהם ליצחק וליעקב [דברים א׳ ח׳]? כדיי אברהם בעצמו, כדיי יצחק בעצמו, כדיי יעקב בעצמו. משל למלך שנתן לעבדו שדה אחת במתנה, לא נתנה לו אלא כמות שהיא. עמד העבד ההוא והשביחה ואמר, מה בידי? לא נתנה לי אלא כמות שהיא. חזר ונטעה כרם ואמר, מה בידי? לא נתנה לי אלא כמות שהיא. כך כשנתן הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו את הארץ לא נתנה לואלא כמות שהיא, שנאמר, קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה [בראשית יג׳ יז׳]. עמד אברהם והשביחה, שנאמר, וימע אשל בבאר שבע [בראשית כא׳ לג׳]. עמד יצחק והשביחה, שנאמר, ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים [בראשית כו׳ יב׳]. עמד יעקב והשביחה, שנאמר, ויקן מאה שערים [בראשית כו׳ יב׳].

What instruction is provided by the text, (Come and take possession of the land that I swore to your fathers) to Abraham, Isaac, and Jacob [Dt 1.8]. How worthy was Abraham in his own right, how worthy was Isaac in his own right, and how worthy was Jacob in his own right! A parable—it is like a king who gave a field to his servant—it was given to him just as it was. That servant set about improving it, saying, What should I do? It has been given to me as it is. He came back and planted a vineyard, saying, What should I do? It was given to me just as it is. Thus, in the same way, when the holy one, blessed be he, gave Abraham the land, it was given to him just as it is, as it is said, Arise and go the length and breadth of the land, because I shall give it to you [Gn 13.17]. Abraham set about improving it, as it is said, And he planted a tamarisk at Beer-sheba [Gn 21.33]. Isaac set about improving it, as it is said, And Isaac sowed in that land and reaped a hundredfold that year [Gn 26.12]. Jacob set about improving it, as it is said, And he bought part of the countryside [Gn 33.19].

The servant's words קה ביִרי are to be interpreted as 'what possibilities are available to me?, what can I do?, as is clear from the parallel text in Midrash Tannaim.

II Morphology

2. RH employs the BH comparative particles -D and CD. As in BH, CDD is used with personal suffixes, but is also found in a plural or collective form, כמוח, resulting in a specifically RH paradigm. The following strengthened forms with suffixes are attested in the Mishnah and tannaitic *midrashim*:

1st person	כָּמוֹתי
2nd person	כמותך ,כמוכה ,כמוך
3rd person sing.	כמותה ,כמותו ,כמוה ,כמוהו
3rd person plur.	במותם/ז

3. In line with developments in the spoken language, \neg is often strengthened by other particles in RH to achieve greater expressivity or to make certain kinds of comparison more explicit:

יcorresponding to': כַּנָגָר

קרָרָך 'according to the custom of';

יכָד' 'as much as is required for, sufficient for';

-ביוֹצא ב- `analogously to`.

4. BH's comparative conjunction is (مريق) (occasionally, just אישר), generally in association with إ

כַּאַשִׁר עַשָּׁה כֵּן יָעָשָׁה לוֹ

As he did, so let it be done to him (Lv 24.19).

RH possesses a greater variety of conjunctions for subordinating one clause to another in a relationship of comparison:

-שֹׁ וֹשִק; -שִׁ חוֹת שִׁ-;

-Ø		20	;
-10	77	Ĵ,	Ð;
שָׁ- ילו	בין	בּע);
7	82).	

The second term of a comparison may be introduced by modal adverbs like כמו שָל, ס, or אָר און s also found at Qumran.

III Grammar and usage

5. Concerning adjectives and comparisons of superiority or inferiority, see Unit 13.5; on c as a comparative particle, see Unit 30.8B.

6. Some compound prepositions or prepositional phrases convey a meaning that is often difficult to determine precisely.

A. כְּנֵגָר (-> and גָּגָר) expresses the idea of corespondence, correlation, proportion (see Unit 7.1), not opposition or confrontation, as well illustrated by the late text PRE 12, in which the עוָר כּנָגָר פּגָר כּנָגרו of Gn 2.18, that is the woman as help for the man, could be converted into the exact opposite, simply by reading כֹּנְגָרו

ר׳ יהודה אומר, אל תקרא, כנגדו, אלא, לנגדו. אם זכה תהיה לו עזר, ואם לאו, לנגדו להלחם

R. Judah used to say, Do not read כְּנֵגְדוֹ, but יְלָנָגִדוֹ; if she were righteous, she would be of help to him, but if not, she would be against him, fighting him.

B. כְּרֵרְדָ signifies that which is habitual (see Units 8.10 and 11.10). Hence, we encounter expressions like כְּרַרְכָה מָרָרְכָה, and כַּרַרְכָן in the sense of 'as customary, in the habitual manner', or, frequently, 'in his, her, its (etc.) own way':

ובית הלל אומרים, כָּל אָדָם קוֹרָא כַדַרכּו

The school of Hillel maintains, Each person may read in their own way (Ber 1.3);

הַבָּהמָה מוּעדת להַלך כּדַרְכָּה לשָׁבֵּר

Livestock has a warning attached to it for going along in its normal way, causing damage (BQ 2.1);

תַּיָּב, שֵׁלָא שָׁמֵר בְּרָרֶךְ הַשׁוֹמְרִים, וָאָם שָׁמָר בְּדָרֶךְ הַשׁוֹמְרִים, פְּמוּר Liable, because he did not look after (the deposit) as guardians normally do, but if he looked after it as guardians normally do, then he is exempt (BM 3.10).

In the following comparison from Sheq 3.2, the point is not that people have to carry out their obligations both to mortals and to God but that they must carry out their obligations to mortals *in the same way* as they carry out their obligations to God (see below, §7):

לפי שָׁאָדָם צָריךּ לָצאָת יִדֵי הַבּּריוֹת כִּדַדֵּךְ שִׁצָּרִיךְ לְצֵאָת יִדִי הַמָּקוֹם. Note also TosSot 1.6: כדרך שמאיימין עליה בית דין שתחור בה, כך מאיימין עליה שלא תחזור בה

In the same way that the tribunal had warned her to repent, so they used to warn her not to repent.

C. - ביוֹצָא בי literally means 'as it goes out in'. The formula ביוֹצָא בי is employed to introduce a list of biblical citations similar to a text just mentioned, conveying the sense of 'analogously, equally, with the same meaning', etc.

But the formula may also simply express identity or similarity, as in the following striking example from SLv 26.12 (W 111b):

אמר לו המלך ... הריני כיוצא בך ... והקב״ה אומר להם לצדיקים, הריני כיוצא בכם

The king said to him (his employee) ..., I am like you ... and the holy one, blessed be he, says to the righteous, I am like you.

7. The new conjunctions - כָּשֶׁם שָׁ-, -כָּשָׁם שָׁ-, and -כָּשְׁרָן שָׁ-, have a similar meaning. In origin, they each appear to have had a slightly different sense, 'just as', 'in the same way that', 'corresponding to that which':

לְפִי שֵׁאָדָם צָרִיךְ לָצָאָת יִדִי הַבְּרִיוֹת כָּדְרָךְ שֵׁצָריךְ לָצָאָת יִדֵי הַמְקוֹם For a person must carry out their obligations to mortals in the same way that they must carry out their obligations to the omnipresent one (Sheq 3.2);

כענין שאמרו ישראל ליחזקאל

In keeping with what the Israelites said to Ezekiel (SNm 115.5 [H 128]).

The following text from SNm 139.2 (H 185) shows to what extent בַּרָרָ שָׁם and -שָׁם שָׁם had become identical and could be used interchangeably:

> אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם [במדבר כז' יז'], לא כדרך שאחרים עושים, שהם משלחים חיילות והם באים לבסוף, אלא כשם שעשה משה

That he might go out at their head and come back at their head [Nm 27.17], not like others do, who send armies out in front while they come behind, but like Moses did.

8. Formulas expressing analogy.

In both Mishnah and *midrashim*, analogy is fundamental, as it permits, by means of comparison or contrast, a continual updating in the interpretation of biblical or halakhic texts. The following three types (*middot*) of comparison are among those to be found in both exceptical and halakhic texts: *gezerah shawah*, *heqqesh*, and *qal wahomer*. A striking grammatical feature is the use of \Im as a comparative particle (see Unit 5.8), frequently preceded by -1, if though without copulative value.

A. Gezerah shawah refers to verbal analogy, whereby two or more texts are elucidated through their use of a common word. The commonest formulation of a gezerah shawah analogy is:

נְאָסֶר לְהַלָּן, מָה הַאָּמוּר כָּאון ... אַף לְהַלָן Here it says x and there it says x: if x is y here, then x is also y there. Invariably, this kind of comparison employs the correlative terms: מָה... אַף

נאמר כאן, עפר [במדבר ה׳ יז׳], תאמר להלן, עפר [במדבר ימ׳ יז׳], מה עפר האמור כאן עפר על פני המים הה עפר האמור כאן עפר על פני המים Here [Nm 5.17] it says, Ash, and there [Nm 19.17] it says, Ash: as the ash mentioned here is (for scattering) over water, so too the ash mentioned there is (for scattering) over water (SNm 10.4 [H 16]).

B. Heqqesh 'comparison' is distinguished from gezerah shawah in that it is concerned more with what the words refer to than the words themselves (and is thus considered an irrefutable form of argument: אין מְשׁיבִין עַל הַהקָשׁ (BQ 106b]). It is not formulated in such a stereotyped way as gezerah shawah, although comparison is, once more, established by means of מָשָׁה. אָרָ

מקיש הרמה לתנופה, מהתנופה מוליך ומביא, אף הרמה כן You have to match the raising to the waving: as the waving moves to and fro, so too the raising (SNm 17.2 [H 22]).

C. A *qal wa-homer* or *a fortiori* argument is, from a linguistic perspective, the expression of a relationship between two propositions by means of the following correlative terms:

- קָּה אָם ... כַּלְ וָחֹמֶר שָׁ-; מָה אָם ... דִין הוּא ; מָה אָם ... אַינוֹ דִין שָׁ-; מָה אם ... עַל אַחַת כַּמָה וּכַמָה etc.

The first proposition corresponds to a protasis and is regularly introduced by $Q \in Q \cap Q$ (although sometimes by $Q \cap Q \cap Q$) on its own. It can normally be rendered as a conditional, 'if this is so'. The apodosis is introduced by the second part of the forms cited above, and signifies 'how much more!/less!', 'with greater reason/lesser reason', etc., depending on the supposition expressed by the protasis. The following may be added to the numerous examples of *qal wa-homer* found in the exercises at the end of the unit:

ָמָה אִם הָעוֹבֵר עֲבֵרֶה אַחַת נוֹמֵל נַפִּשׁוֹ עָלֵיהָ, הָעוֹשָׁה מִצְוָה אַחַת, עַל אַחַת כַּמָה וְכַמָה שֶׁהּעָתֵן לוֹ נַפִּשׁו

If one who commits a transgression pays for it with their life, with greater reason will one who fulfils a precept have their life restored to them (Mak 3.15).

Often, the apodosis is understood but not overtly expressed:

אם מדת פורענות ממועמת אבר שהתחיל בעבירה ממנו התחילה הפורענות, קל וחמר למדת המוב מרובה

If in accordance with the measure of punishment, which has to be interpreted restrictively, it is through the member by which the sin began that punishment begins, with greater reason in accordance with the measure of mercy, which is interpreted generously (through the same person who was the first to do good, rewards will begin to flow) (SNm 18.1 [H 22]; cf. SNm 115.5; 156; 160.3).

D. For the formula, אָם לְמָרְאִי ... אָרְאָרָזי 'considering that ... it follows that', see Unit 28.9.

9. Equalizing comparisons.

חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה (במדבר ו׳ ג׳), מגיד שעשה בו חומץ כיין

They are not to drink vinegar of wine or vinegar of liquor [Nm 6.3], declaring thereby that vinegar is to be ranked with wine (SNm 23.4 [H 28]).

10. Inclusive formulas of comparison.

These are comparative expressions that exclude any alternative by combining a statement with its exact opposite, as in, 'on foot or seated', 'whether you come or not', etc. RH has various devices of this kind, including the following common structures:

```
ב- ... ושלא ב- (see Unit 8.8);
- ... ושלא ל- (see Unit 8.8);
בין ... בין/בין ש- ... ובין ש- (see Unit 8.12);
אָקד/אַחַת... ואקד/ואַחַת (see Unit 14.11).
```

Examples include:

וחכמים אומרים, בחבר עיר ושלא בחבר עיר

The sages say, Either in a congregation or without a congregation (one may recite the *tefillah*) (Ber 4.7);

```
אינוֹ דוֹמָה הָאישׁ הַמְגַרִשׁ לָאשָׁה הַמִּתְגָרשׁת, שׁהָאשָׁה יוֹצאָה לרצוֹנָה
וּשֵׁפֹּא לִרצוֹנָה, וְהָאישׁ אינוֹ מוציא אפָא לרצונו
```

There is no similarity between a man who divorces and a woman who is divorced, for a woman has to leave whether she wants to or not, but a man can only dismiss a woman with his own consent (Yeb 14.1).

Mek 23.19 (L 3.189) combines in one sentence constructions with אֶחֶת, and - שֶׁלֹא בָ-

אחת בין בארץ בין בחוצה לארץ, ואחת בפני הבית ואחת שלא בפני הבית

In the land and outside the land, while the temple survived and when the temple no longer existed. IV Phraseology

11. כמו כמו כמו C_1 'equally, in the same way' is employed to lend emphasis to the second part of a comparison or to introduce a similar case, as in SLv 11.44 (W 57b):

כשם שאני קרוש, כך אתם קרושים, כשם שאני פרוש כך אתם כמו כן פרושים

Just as I am holy, so you must be holy; just as I am set apart, so you too must be set apart.

12. כמוֹח שָׁהוּא/היא 'as it is ...', sometimes in the sense 'simply this, only this', as at BM 2.2:

מְצָא פְרוֹת בַּכָּלִי, אוֹ כִלִי כמוֹת שֶׁהוּא, מְעוֹת בַּכּיס, אוֹ כִיס כַּמוֹת שָׁהוּא If one finds fruit in a fruit basket or simply a fruit basket, or coins inside a purse or simply a purse.

A similar sense is attested in the parable in the introductory text to this unit (SDt 8).

13. בין־כָּך וּבִין־כָּך וֹמ much like this as like that. in either case, whichever way':

בּין כָּד וּבִין כָּדָ, וָטָל בַשֵּׁבָת

In either case, it may be moved on the sabbath (Shab 17.3). With a negative, the sense is 'in no case':

בֵּין כָּדְ וּבֵין כָּדְ, לֹא מָכַר לוֹ אָת הַמֵּרְחָץ In neither case does he sell the bath-house (BB 4.4).

V Vocabulary

ירָיקָה (sprinkling) ירָיקָה (purse) ירָכוווו, announce קרז (idivision, separation, dissension, discrepancy) (idamage) ירָאָש (pi. of וָחָז (cut', hi. ירָאָש (decapitate) ירָאַש (payment, indemnity)

VI Exercises

 וָהָוּי זָהִיר הְּמִצְוָה קַלֶּה הְּבַחֲמוּרָה, שָׁאֵין אַחָה יוֹדִע מַחֵן שְׂכָרָן שֶׁלַמְצְוֹת. וַהְוּי מַחַשֵּׁב הָפְסָר מִצְוָה כְּנֶגָר שְׁכָרָה, וּשְׁכַר עַבָרָה כִּנֵגֶר הֶפְסָדָה.
 הַמּתְפַּלְל וּשָׁעָה, סימָן רַע לוֹ, וְאָם שִׁליחַ צבּוֹר הוּא, סימָן רַע לְשׁוֹלחָיו, מפּני שֵׁשִּׁלוּחוֹ שֵׁלָאָדָה כְּמוֹתוֹ.

- ני עובי אנם גלבון מג ייומי ממם מעוא סלבן מג יימולטי.
- י לום כֿסוָט מָּצוּא ··· צְׁב. אֹבְוּ שָּׁר בּבְנָש כָּב, אוּ כָל, כָּסוָט מָצוּא' סֿמוּט בּכּום או י ואבו טַיָּד לְעַלְבוּז' טָּלָא פָּבוָט בּכָּל. אוּ כָל, כָּסוָט מָצוּא' סמוט בּכּום או
- און האני כאבי נואגן אט ראמי בפיר, כדר שהפלכות עושה.
- 9. וֹנוֹמָנ אוֹטִר' אָן אָנ כָּטִוִני וֹנוֹמְליט אוֹטר, אוֹ אַני כָטוֹה.
- הֹבְוָּנִי מִנִיְנָרֵוֹ מִכְּא כְּבְוֹב וֹבוֹנוֹ הֹבְוֹטוֹ ג׳ פֿב זַכֹּבָם זַכּלָאון בּרַנְמָכָם וֹבָ גִרוֹנֵי בְּדָנו זַמָּבַגַנִי מְּסָאוּן וּבוּ
- בחרץ, ואח שנמצא בולד הממאה, בין בפנים בין בחרץ. ישרף בפנים. 8. רבי אלישור אומר, אח שנמטא פאב השמאה, בין בפנים בין בחרץ. ישרף בפנים.
- נכה אם מרח הפורעווח מעומה, העושה בסחר המקום מפרסמו בולוי, מרה מוכה מרובה על אחת כמה וכמה.
- 10. מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומה (ויקרא כד' כא'). הקיש הכחוב נוקי אדם לנוקי בהמה ונוקי בהמה לנוקי אדם, ומה נוקי בהמה בחשלומין אף נוקי אדם בחשלומין.
- איני משלם אלא ממון. איני משלם אלא ממון.
- 11. ומה אם מי שהוא שומע מפי הקב"ה ומרבר ברוח הקודש צריך להחבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין, על אחח כמה וכמה הריוש מן הריוש.
- דו ורן הוא, מה אם הראש שאין מעון תופה מעון סמיכה, החוה שהוא מעון חנופה אינו רין שימען סמיכהז
- 41. רבי אומר, נאמר כאן, בבואכם, ונאמר להלן, בבואכם. מה בבואכם אל אהל מוער עשה את היציאה כביאה ואת המובה כאוהל מוער ואינו חיב אלא בשעת עבורה, אף בבואכם אל אהל מוער האמור כאן עשה יציאה כביאה ואת המובח כאהל מוער ולא יהיה חיב אלא בשעת עבורה.
- 21. ח"ל, מוכר ועד נקבה השלחו (במדבר ה"ג"). בכל אדם הכתוב מדבר אחד גדולים ואחד קטנים במשמע. אחה אומר, אחד גדולים ואחד קטנים במשמע, או אינו אלא כענין שענשו מה מצינו במשמא מקדש שלא ענש אלא גדולים..., אף כאן לא נוהיד אלא גדולים.
- 1. ואף י׳ חרה בעם (במרבר יא ג'). מלמר ששלח עליהם המקום מכה קשה שלא היה כיוצא בזו מיום שיצאו ממצרים. 1. אמר לה הממשג לי אמרה לו אינו וממשם אלא ליהול מרכם שהני
- אמר לה, השמיעי לי. אמרה לו, איני נשמעה אלא לגרול שבכם שהוא
 גיקרא יעקב אל בניו... (בראשיה ממ' א'). מאחר שהיכיחם כל אחד
- און הקראי מקבאי בני ... (בו אם הבום אן: נאווי מוגב וום כל אווי מאין בלבך מחליקת, כך אין בלבני מחליקת על מי שאמר והיה העולם. פו, וכתבתם (דברים ו' מ'). שומע אני על גבי אבנים. הרי אהה רן, נאמר כאן, כתב, ונאמר להלן, כתב (דברים כי כח'). מה כתב האמור להלן כאן, כתב, ונאמר להלן, כתב (דברים כי כח'). מה כתב האמור להלן
- על גבי אבנים, אף כתב האמור כאן על גבי אבנים. 20. ועשיה עולוחיך הבשר והדם (דברים יב׳ כו׳). מקיש בשר לרם, מה דם בזריקה אף בשר בזריקה.

Sources. 1. Abot 2.1. 2. Ber 5.5. 3. Ber 9.5. 4. BM 2.2. 5. Sanh 7.3. 6. Sanh 7.5. 7. Sheq 8.2. 8. Sheq 8.7. 9. Mek 12.33 (L 1.103). 10. Mek 21.24 (L 3.67). 11. Mek 21.24 (L 3.68). 12. SLv 1.1 (W 3c). 13. SLv 3.2 (W 13c). 14. SLv 10.9 (W 46c). 15. SNm 1.6 (H 2–3). 16. SNm 98.3 (H 97). 17. SNm 131.2 (H 172). 18. SDt 31 (F 53). 19. SDt 36 (F 66). 20. SDt 78 (F 143).

UNIT TWENTY-SEVEN

TEMPORAL CLAUSES

I Introductory text (SNm 58.1 [H 56])

זה מדה בתורה, שני כתובים, זה כנגר זה והרי הם סותרים זה על ידי זה, יתקיימו במקומם עד שיבוא כתוב אחר ויכריע ביניהם

This is the rule that prevails in the Torah: two texts that contradict one another are fulfilled in their respective places until another text appears that can decide between them.

1. This is the thirteenth hermeneutical rule of Rabbi Ishmael. Other formulations are found in Baraita de R. Ishmael in Sifra W 3a-b, part of which may be found in exercise text 13. In the SNm example above, the formal opposition between Lv 1.1 (Y. spoke from the tent of meeting) and Ex 25.22 (Y. spoke from the mercy seat) is resolved in the harmonizing text of Nm 7.89.

II Morphology

2. Among the most characteristic temporal conjunctions of BH are כָּי followed by the imperfect, בָּאָשֶׁר , כָּאָשֶׁר, and בָּשָׁרָם, as well as the compound forms עָר בָּלָחִי, עָר אם אָחֵרִי אָשֶׁר, עָר אָשֶׁר, אַד

In RH, בְּמָרֶם, בֶּמְדֶר, and עֵר בָּלְחֵי have disappeared, בְּמָרֶם, מָרֶם, and compounds with אַשֶר have been replaced by - כָּשָ, and compounds with - טֵ.

3. Nearly every RH temporal conjunction is compounded with -v:

-שָׂהָ, -שָׂהָ 'לְכְשָׁ, -שָׁהָ -שָׁהַ 'after'; -שָׁ 'until, before, while'; -שָׁ 'שָר פָּר יָשָׁ. אָחַר שָׁ -שָׁ 'שָר שָׁ-, לְשַחַר שָׁ-, אָחַר שָׁ -שָׁ בָשָׁתַר שָׁ-, קוֹדָם שָ 'before'; -שָׁ 'קוֹדֵם שָׁ-, קוֹדָם שָ 'when, in the event that'; -שָׁ 'as soon as, immediately after'; -שָׁ 'as soon as, immediately after'; -שָׁ 'whenever, all the time that' -שָׁ בַשָׁעָה שָׁ 'whenever, all the time that'; -שָׁ בַשָׁעָה שָׁ 'from the time that, since'.

III Grammar and usage

4. As already indicated (see Unit 24.3–5), RH continued using simple juxtaposition of clauses, or parataxis, to convey a relationship of subordination, as at SNm 115.5 (H 127):

התחיל הבן ההוא מנתק, הוציא עליו שטר ואמר

When that son started to protest, he brought the document out to him and said.

5. Furthermore, a clause that is concomitant or simultaneous with the main clause may be elegantly expressed by means of a juxtaposed nominal clause (see Unit 24.10).

6. On the use of the perfect with temporal/conditional significance ('when, if, supposing that, in the event that'), see Unit 17.10–13. As stated there, this usage is not confined to juridical formulations but is also found in wisdom sayings such as T(x, y, y) (when wine goes in, secrets go out' (Erub 65a) and in narrative.

The participle may also convey temporal value (see Units 19.19 and 28.5).

7. Nonetheless, because of the loss of the consecutive tense forms, RH is less able to formulate temporal relationships simply through parataxis. Because of this, it tends to employ conjunctions and, indeed, to create new conjunctions with an ever more transparently temporal significance (in line with the language's development as a popular idiom), such as $-\psi_{\alpha}$ at the time in which' or $-\psi_{\alpha}$ from the moment at which'.

Below are examples of some temporal conjunctions, with brief remarks on their usage.

8. - Ø? 'when, if'.

- $\zeta \subset \zeta$ is used with the perfect as well as the imperfect. The use of - $\zeta \subset \zeta$ emphasizes the future or conditional character of the clause that follows (in the imperfect):

הַרֵינִי נֵזיר לְכָשֵׁיָה ָה לִי בֵן

לא יאמר הראשון, לכשהבא אָצְלִי אָזוֹנָה

The first one may not say, When she comes to me, I shall feed her, K and P have (קוקבא).

SNm 155.5 (H 127) provides an example of -20 with both past and future:

כך כשפרא הקב״ה את זרע אברהם אוהבו לא פראם לשום בנים אלא לשום עבדים, כשינזור ולא יהיו מקבלים עליהם יאמר להם, עבריי אתם

In the same way, when the holy one, blessed be he, freed the descendants of Abraham, his friend, he did not free them as friends but as servants, so that when he ordered something they did not want, he could say to them, You are my servants.

With a participle or introducing a nominal clause, - ヴラ can indicate simultaneity or simply a modality or circumstance:

איפשר שנתן משה את התורה כשהיא חסירה אפילו אות אחת? Is it possible that Moses would have delivered the Torah with even one letter missing? (SDt 357 [F 427])

9. - 20 'after'.

A. -מש is usually found with the imperfect in reference to a future action: משיקצר הוא משיקצר

He can sell (produce) after it has been cut (AZ 1.8).

B. But - $\[mu]$ is also commonly employed with the perfect, in the sense of 'since, once':

משִׁרִבּוּ הֶרְצִחְנִין ... מִשֵּׁבֶּא אֵלְעָזָר בֵּן דינַאי ... מִשְׁרַבּוּ הַמְגָאָפּים ... משִׁמִת יוֹסִי בֵּן יועַזָר ...

Since murderers began to multiply ... from the time that Eleazar ben Dinai came ... after adulterers began to multiply ... once Jose ben Joezer had died ... (Sot 9.9)

C. - אַר שָׁלא is normally followed by the perfect in combination with ער שָׁלא, 'before ... after':

שׁוֹר שֶׁנָגַח אֶת הַפֶּרָה וְנִמְצָא עַבִרָה בִּצָדְה, ואֵין יָדוּעַ אַם עַר שֶׁלֹא נָגָחָה יָלָדָה, אִם מִשְׁנְתָחָה יְלָדָה

If an ox has gored a cow and her new-born calf is found beside her, but it is not known whether she gave birth before it gored her or after it gored her (BQ 5.1);

ער שלא פשטו ידיהם בעבירה לא היה בהם זבים ומצורעים.

ומשפשמו ידיהם בעבירה היו בהם זבים ומצורעים Before they stretched out their hands to sin, there was among them nobody affected by venereal or skin disease: after they stretched out their hands to sin ... (SNm 1.10 [H 4]).

10. -עָר שֶׁ 'until'.

A. - עָר שֶׁר is found with the imperfect, which may also be rendered as a verbal noun:

עַר שֶׁיַעֲלָה עַפּוּד הָשָּׁחַר

Until dawn arises/Until the arrival of dawn (Ber 1.1). - שָר שֵׁר always signifies one point of time in relation to another—in the following sequence from Yom 6.6, it refers to a moment in the past that follows another event, at which the narrator is situated, mentally:

בָּא וְיָשָׁב לוֹ הַתָּח סוּכָה הָאַחֵרוֹנָה עַר שִׁתְחְשֵׁך He came and seated himself under the last booth until it became dark.

But the same sequence of events may be expressed with a perfect if the narrator decides to remain outside the actions described:

> שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹח הָיוּ מַכעיסין וּבָאין עַר שֵׁהֵביא עַלִיהֵם אָח מִי הַמַבּוּל For all those generations were continually provoking him until he brought upon them the waters of the flood (Abot 5.2).

B. עָר שָׁר 'until not' conveys the sense of 'before', and may be construed with a perfect or imperfect, or, in the Mishnah (for example, Kil 9.9), a participle:

אם יכוֹלין להַתחִיל ולגמור עד שָׁלא יֵגִיעוּ לַשׁוּרָה

If they can begin and end (the *shema*') before reaching the row (Ber 3.2).

Occasionally, -ער שָר אָי, without the negative particle, bears the same sense, as at Tam 1.4 (see also Ned 9.1 and Makhsh 1.3):

תּהָהר, שָׁהָא תּגַּע בַּכֶּלי עַר שֵׁתִקַדָּשׁ יָדִיף וְרַגְלֶיף Take care, in case you touch the vessel before purifying your hands and feet.

C. The temporal value of $-\psi = \psi$ becomes modal in sentences where the conjunction is used in the extended sense of 'while, so long as, to the extent that', as at BM 7.2, where R. Jose bar Judah allows the labourers to eat from the field they are working in 'so long as they work with both their hands and their feet':

ער שיעשה בידיו וברגליו.

With the verb רְצָה, this usage is common, 'to the extent that they permit it, while it is permitted, only if permitted', for example, at Kel 1.7: עָר שֶׁיָרְצוּ wherever they will'.

D. The same basic meaning is to be understood in those rabbinic comments on scriptural texts that begin with $-\psi = \psi$: the brief comment thus introduced is intended as a restatement of the biblical passage, with $-\psi = \psi$ thus conveying the sense of 'that is to say', 'i.e.', etc: Rabbi Judah interprets, She will respond, saying thus [Dt 25.9], that is to say, she is to respond in this language (BM 2.7).

(Cf. Bik 1.2; Naz 2.7; 3.5, etc.)

ער כָּדי שֶׁ- 11.

This innovation of RH coincides in usage with - עָר שָ: 'until' (BM 2.6; 4.3); 'to the extent that, while' (Ber 8.7; Meg 4.4). It always refers to a fixed portion (כָּרִי), of time—for the meaning and use of (כָּרִי), see Unit 30.8.

אַחַר ש- .קודַם ש.

These conjunctions are infrequent in tannaitic RH, where one more usually finds the preposition אַתר/מַאַתר or קוֹדָם ל- preceding a noun (including a verbal noun), although there are exceptions, for example Sot 2.6: לא על קוֹדָם שִׁקוֹזאַרָס וַלא על מַאַתָר שֵׁהָזַבִרשׁ

Neither concerning the time before becoming engaged nor concerning the time after divorcing.

However, such instances are probably secondary, as indicated by the reading of K and P (cf. Git 8.4):

קודם לשנתארסה ולא משנתגרשה.

Occasionally, one also encounters an apparently emphatic variant, such as - לאָחֵר שָׁ, for example, at Ter 5.4, לאָחֵר שָׁהודו 'after they accepted', or Shab 11.6, לאָחֵר שָׁיָצוּחָה מַיָּדו

On the causal value of -מאָדָר שָ, see Unit 29.12.

13. -שָׁיָדָ 'as soon as, immediately after'.

This calque from the Aramaic - כְּיוֹן is so common that it eventually loses its overtone of urgency and often simply means 'when':

כיון שנכנס למדינה אמר לו

As soon as he (the king) entered the city, he (the servant) said to him (SNm 115.5 [H 127]).

14. - אָיָקָתִי שָׁי 'when, in the event that, whenever'.

This conjunction, too, has been developed under Aramaic influence:

אימתי שחעשו כַּכָה, הַדָּם מחכַפּר לָכָם

Whenever you do accordingly, you atone for yourselves concerning blood (Sot 9.6).

נפּשָׁעָה שֶׁ- ,כּּל זְמַן שֶׁ- ,בּזְמַן שֶׁ- :זְמָן and שָׁעָה and בּזָמַן שֶׁ-, בּזָמַן שֶׁ-, כָּל שָׁעָה שָּ משָׁעָה שָ-, כָּל שָׁעָה שָ.

A. The forms with ςd have a distributive character and should be understood as 'whenever, at any time that':

כָּל זמַן שֶׁהָיוּ ישִׂרָאֵל מסְתַכְּלים כּלַפִּי מַעְלָה

Whenever the Israelites looked above (RS 3.8).

When a conditional or modal usage is to be emphasized, these forms can better be rendered as 'provided that, so long as':

רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר כָּל זְמַן שֶׁבְּכְרוּ עַד שֶׁלֹּא יְכְלֶה הַקֵּיץ Rabbi Judah declared (the fruits of the sabbatical year) permissible provided that they were mature before summer (Shebi 9.4).

Sometimes, the forms with 50 have a predominantly comparative sense,

'to the extent that, so long as', as in:

כַּל זְמַן שִׁיש לוֹ הַחּהַיו, יש לו בָּראשו

To the extent that (or, 'provided that') what is below it belongs to him, so too does what is on top of it (Pea 7.2);

זקני עַם הָאָרֵץ כָּל זִמַן שִׁמַזּקינין, דַּעְחָן משָׁרָפָת עֲלֵיהֶן ... אֵבָל זקני הַתּוֹרַה אֶינַן כָּן, אָלַא כָּל זִמַן שֵׁמַזּקינין, דַּעחָן מתַיַשָּׁבָת עֵליהָן

The older the ignorant aged become, the more they lose their wits, but the older the elders (in the study) of the Torah become, the more established in them is knowledge (Qin 3.6).

In LBH, expressions of this type are already found, for example בכל עח אָשׁר

וְכָל־זָה אִיננּוּ שׁוֶה לי בּכָל־עָת אֲשָׁר אֵני רֹאה אָת־מָרדֶכֵי הֵיָהוּדי יוֹשֵׁב בִּשַּעֵר הַמּלֶך

But all this means nothing to me as long as I see Mordecai the Jew sitting in the king's gate (Est 5.13).

B. The semantic values of שָׁעָה 'hour' and אָמָה 'time' would appear to give more expression to the temporal character of a conjunction, as, for example, at Sanh 6.5:

צּשֶׁעָה שֶׁאֶדָם מִצְשָּעֵר, שָׁכינָה מָה הַלְּשׁוֹן אומִרח?

In the hour of a person's suffering, what words does the Shekhinah say?

But often they are employed without conveying any special extra sense:

מְשׁוּחַ מּלְחָמָה בּשָׁעָה שֶׁהוּא מַרַבָּר אֵל הָעָם בּלְשׁוֹן הַקּׂרשׁ הָיָה מַרַבּר When the one anointed for battle spoke to the people, he would do it in the holy tongue (Sot 8.1).

-שומן is usually employed in response to the question אימָקי. as at Dem 5.5:

אימתי? בזמן שמחנה מרובה

When? When the donation has been large.

Further removed from the temporal sphere, -U is frequently employed in an extended sense of 'so long as, to the extent that':

שְּהַגְלְחֵת הַגַּגַע דּוֹחָה הַגַּלַחֵת הָבָּזִיר בּזְמֵן שֵׁהִיא וַדָּאי For shaving because of leprosy abrogates shaving because of a Nazirite vow so long as (or, 'provided that') it is certain (Naz 8.2).

IV Phraseology

16. עָר שָׁלי בָרין 'before it (Scripture) says, I obtain through deduction', in other words 'without Scripture needing to have said it, I could have deduced the same thing through logical argument': the underlying claim is that the biblical text is superfluous. Midrashic writers will sometimes justify such an apparently superfluous biblical text on the grounds that its presence avoids the need to impose a penalty merely on the basis of logical argument. Among numerous examples, see SNM 23.6 (H 28).

V Vocabulary

גָּרָזָל 'heap up, make a sheaf'; י נידול' 'growth, that which grows, produce' גָּרָזָל 'breast, teat, udder' 'plot evil, bear false witness, incite false witness' 'suffer'; htp. 'tire oneself out' 'stitch' 'stitch' 'stitch' 'flagellation, punishment of stripes' מַלְקָרָת 'cord' 'gug' 'jug' 'be weak' 'jug' 'improve, increase in value' (as also in hi.), pi. 'praise'

VI Exercises

- מַאַיזֶה מַעַם אֵינוֹ מַבִיאיַ מַשּוּם שְׁנָאֲמַר, ראשית בּכּוּרי אַדְמָתַה (שמות כג׳ יש׳ן, עַד שְׁיהיוּ כָל הַנְדוּלין מֵאָדְמָתַה.
- קיה עוֹשֶׁה בִיְדִיוֹ אַבְל לֹא בִרַגִלְיוֹ, בְּרַגִלִיוֹ אָבָל לֹא בְיָדִיו, אַפָּלוּ בִכתִפּוֹ, הַרֵי זָה אוֹכַל. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמר, עַד שַׁיַעֲשָׁה בְיָדְיוּ וּבַרַגְלָיו.
 - אִיֹסָת הַכְּלָבִים, בּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמְנֶה, חַיִבֶּת בַּחַלָּה.
- . רְבִּי יוֹסֵי אוֹמר, מִשׁיחוֹת שָׁלָאַרגָמָן אַסוּרוֹת, מפּני שֵׁהוּא מוֹלל עַד שׁלא קוֹשׁר.
 - הְעִידִין אָנוּ בָאִישׁ פּלוני, שהוא חַיָב מַלקוּת אַרבָּעים, וְנמצאוּ זוממים, לוֹקִים שְׁמונים.
 - 6. אַנְשִׁי יֹרִיחוֹ קוֹצְרִין בִּרְצוֹן חֵכָמים, וִגוֹדִשׁין שָׁלֹא ברצוֹן חֵכָמים ... קוֹצר כַּשְׁחַת, וּמַאֲכִיל לַבְהָמָה. אָמָר רַבִּי יְהוּדָה, אימְתַיּ? בִּזְמָן שָׁהתחיל עֵד שָׁלֹא לַשְׁחַת, וּמַאֲכִיל לַבְהָמָה. אָמִר רַבִּי יְהוּדָה, אימְתַי? בַזְמן שָׁהתחיל עֵד שָׁלֹא הִביאָה שׁלִיש. רַבּי שׁמִעוֹן אוֹמר, אַף יַקְצֹר וְיַאֵכיל אַף משֶׁהִביאָה שְׁלִיש.
 - 7. מי שְׁנָזָר וְהוּא בְּבֵית הַפְּבָרוֹת, אַפֹּלוּ הָיָה שָׁם שלשים יוֹם, אֵין עוֹלֹיז לוֹ מן הַפּנין, ואינו מביא קרבּן שָמאָה. יָצָא ונקְנָס, עוֹלִין לוֹ מן הַפְנָין, וּמֵבִיא קרבַן שָמאָה. רַבּי אֱליעָזר אוֹמר, לא בוֹ בַיוֹם, שֶׁנָאמָר, והַיָּמים הָרָאשׁנים יפְּלוּ (במדבר ו' יבין, עַר שִׁיהיוּ לוֹ יָמים ראשונים.
 - 8. רַבּי אָליעָזר אוֹמָר, פּוֹחְחין לָאָדָם בּכבוֹד אָביו ואמּוֹ, וַחֲכָמִים אוֹסרִין, אָמָר רַבּי צָדוֹק, עַד שׁפּוֹתחִין לו בּכבוֹד אָביו ואָמוֹ, יִפְּתְחוּ לו בּכְבוֹד הַמָּקוֹם.
 - 9. עַשָּׁה לְךְּ שֶׁרְף ושִׁים אֹתוֹ עַל־נָס, והָיָה כָּל־הַנָּשׁוּדְ וּרָאָה אֹתוֹ וָחָי, וֹבֹמִדבר כָא׳ ח׳ון. וכִי נָחָשׁ מִמִית, אוֹ נָחָשׁ מִחַיָּה? אַלָּא בזְמָן שִׁישְׂרָאל מִסחַכּלין כא׳ ח׳ן. וכִי נָחָשׁ מִמִית, אוֹ נָחָשׁ מִחַיָּה? אַלָּא בזִמן שִׁישְׂרָאל מִסחַכּלין כָּא׳ ח׳ן. וכִי נָחָשׁ מִמִית, אוֹ נָחָשׁ מִחַיַה?
 - 10. ועד שלא נבחרה ארץ ישראל, היו הארצות כשרות לדברות. משנבחרה ארץ ישראל, יצאו כל הארצות. עד שלא נבחרה ירושלים, היתה כל ארץ
 - ישראל כשרה למזבחות. משנבחרה ירושלים, יצאה כל ארץ ישראל... עד שלא נבחר בית עולמים, היתה ירושלים ראויה לשכינה. משנבחר בית עולמים, יצאת ירושלים... עד שלא נבחר אהרן, היו כל ישראל ראוים לכהונה. משנבחר אהרן, יצאו כל ישראל... עד שלא נבחר דוד, היו כל ישראל ראוים למלכות. משנבחר דוד, יצאו כל ישראל.
 - 11. ומה ת״ל, דברו (שמות יב׳ ג׳ן? אלא כיון שהיה משה מדבר היה אהרן ממינו ואלעזר משמאלו ואיתמר מימינו של אהרן, והיה הדבור יוצא

מביניהם כאילו שניהם מדברים.

- 12. וי׳ נתן את חן העם וגו׳ (שמות יב׳ לו׳), כמשמעו, לא הספיק לומר לו השאילני, עד שהוא מוציא ונותן לו.
- 13. כתוב אחד אומר, ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו (במדבר ז' פט׳), וכתוב אחד אומר, ולא יכול משה לבא אל אהל מועד (שמות מ׳ לה׳). הכריע, כי שכן עליו הענן (שמות מ׳ לה׳). אמור מעתה, כל זמן שהיה הענן שם, לא היה משה נכנס לשם. נסתלק הענן, היה נכנס ומדבר עמו.
- 14. משלו משל. למה הרבר רומה? לבני אדם שיוצאים למלחמה, בשעה שהם יוצאים הם שמחים וכל זמן שהם מתייגעים ידיהם מתרשלות. אבל ישראל אינו כן, אלא כל זמן שהם מתייגעים הם שמחים ואומרים, נלך ונירש את ארץ ישראל.
 - 15. מה הדר הזה תינוק מצמער בשעה שפורש ממנו, כך היו ישראל מצמערים בשעה שפירשו מן המן.
 - 16. ויאמר י׳ אל משה, עלה אל הר העברים הזה, הר נבו ן במרבר כז׳ יב׳, דברים לב׳ ממ׳ן. זו נחלת בני ראובן ובני גד. בשעה שנכנס משה יב׳, דברים לב׳ ממ׳ן. זו נחלת בני ראובן ובני גד. בשעה שנכנס משה לנחלת בני ראובן ובני גד, שמח ואמר, דומה אני שהתיר לי נדרי, התחיל שופך תחנונים לפני המקום. משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטרין שלו, נכנס לשער והוא אחריו, לחצר נהוא אחריו. לטרקלין והוא אחריו. כיון שבא ליכנס אחריו, למיקל בשר אחריו, לחצר נהוא יכנס לפתח פלטרין שלו, נכנס לשער והוא אחריו, לחצר נו אחריו, לטרקלין והוא אחריו. כיון שבא ליכנס לקישון אמר לו. בני, מיכן ואילך אתה אסורי. כיון שבא ליכנס לקישה לקישון אמר לו. בני, מיכן ואילך אתה אסוריו. כיון שבא ליכנס לעתר והוא החריו, לחצר נהוא אחריו. לטרקלין והוא אחריו. כיון שבא ליכנס לקישון אמר לו. בני, מיכן ואילך אתה אסור. כך בשעה שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר, דומה אני שהתיר לי נדרי.
 - 17. מה צבי זה קל ברגליו מכל בהמהוחיה, כך פירות ארץ ישראל קלים לבוא מכל פירות ארצות. דבר אחר, מה צביזה כשאתה מפשיטו אין עורו מחזיק את בשרו, כך ארץ ישראל אין מחזקת פירותיה בשעה שישראל עושים את התורה.
 - 18. מה יין משמח את הלב, כך דברי תורה משמחים את הלב... מה יין אי אתה מועם בו מעם מתחלתו וכל זמן שמתישן בקנקן סופו להשביח, כך דברי תורה כל זמן שמתישנים בגוף סופו להשביח.
 - 19. למען ישוב ׳׳ מחרון אפו [דברים יג׳ יח׳]. כל זמן שעבודה זרה בעולם, חרון אף בעולם. נסתלקה עבודה זרה מן העולם, נסתלק חרון אף מן העולם. ונתן לך רחמים ורחמך [דברים יג׳ יח׳], לך רחמים ולא לאחרים רחמים. מיכן היה רבן גמליאל ברבי אומר, כל זמן שאתה מרחם על הבריות, מרחמים עליך מן השמים, אין אתה מרחם על הבריות, אין מרחמים עליך מן השמים.
- 20. זכור ימות עולם [דברים לב׳ ז׳]. אמר להם, כל זמן שהקרוש ברוך הוא מביא עליהם יסורים, הזכרו כמה מובות ונחמות עתיד ליתן להם לעולם הבא.

Sources. 1. Bik 1.2. 2. BM 7.3. 3. Hal 1.8. 4. Kil 9.9. 5. Mak 1.3. 6. Men 10.9. 7. Naz 3.5. 8. Ned 9.1. 9. RS 3.8. 10. Mek 12.1 (L 1.4–5). 11. Mek 12.3 (L 1.23). 12. Mek 12.36 (L 1.105). 13. Sifra, Baraita de R. Ishmael (W 3b). 14. SNm 82.1 (H 77–78). 15. SNm 89.4 (H 89). 16. SNm 134.5 (H 179–80). 17. SDt 37 (F 72–73). 18. SDt 48 (F 111). 19. SDt 96 (F 157). 20. SDt 310 (F 351).

UNIT TWENTY-EIGHT

CONDITIONAL CLAUSES

I Introductory text (Ned 3.11)

גִּדוֹלָה מילָה, שָׁאִילִמְלֵא הִיא לא בָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּדְ הוּא אָת עוֹלָמוֹ, שֶׁגֶּאֲמַר ,כּּה אָמֵר י׳ אִם־לא בִרִיתי יוֹמָם וָלֵילָה חַכּוֹת שְׁמַיִם וָאָרֶץ לא־שְמְחִי [ירמיה לג׳ כה׳].

Great is circumcision, for except for it the holy one, blessed be he, would not have created the world, as it is said, Thus says Y., If my covenant did not exist day and night, I should not have ordained the laws of heaven and earth [Jr 33.25].

1. Circumcision is the outward sign of the pact or covenant of God with his people (Gn 17), a covenant as eternal as day and night and the reason why the world was created.

II Morphology

2. Particles that generally express possible, or 'real', conditions in BH, are כֹּ, הַהָּה, אם, and הָהָן, all of which may be rendered as 'if', 'in the case that', 'on the assumption that', etc., and in origin have a deictic force.

For impossible, or 'irreal', conditions, BH employs לוֹלִי 'if not', and אלי (only twice, in LBH: Ec 6.6; Est 7.4).

3. In RH, the use of אם is widely maintained, although the old forms לו and איפו/אפו איפו/אפו איפו/אפו איפו/אילי, איפו/אילי, איפו/אילי, איפו/אילי, איפו/איפו איפו/איפו (לא אמם), מו לא איפו/איפוילא איפוי), מו לא איפו (לא אום איפו).

Comparative force is conveyed by כאלו (-כ and אלי) 'as if' and concessive by אלי and ארי (אלי and ארי) 'even if', corresponding, respectively, to the BH forms ארי מוש באם and בעכי אם.

The restrictive particle - דבלבר 'only when, on condition that' (see Unit 32.7) may also be regarded as having, in effect, conditional value.

III Grammar and usage

4. A condition does not have to be formulated by means of a conditional particle as such.

A. The perfect and participle may be employed without any conjunction to express a supposition or condition (protasis) in legal and sapiential texts (see Units 17.10–11 and 19.19).

B. רצונך ש. and רצונך ל- are elliptical formulas for expressing 'if you would like':

רצונך שאשמע לך, השתחוה לזה

If you would like me to please you, you will have to prostrate yourself before this (SNm 131.1 [H 171]);

רצונך להכיר את מי שאמר והיה העולם, למוד הגדה If you would like to know the one-that-spoke-and-the-world-was, study haggadah (SDt 49 [F 115]).

5. The two-member halakhic conditional statement.

This halakhic structure never introduces the supposition or condition with אם or another conditional particle but with the perfect, participle, or a relative clause of the kind איש שאָרָר, הי שאָרָר, or איש שאָרָר, or איש אשה שהָלְרָה the apodosis may be a declarative statement (sometimes introduced by) or a command (generally formulated by means of a participle with jussive or facultative value; see Unit 19.18). The examples that follow are all taken from the Mishah tractate Nazir:

האומר, אהא, הרי זה נזיר

If someone says, I will be a Nazirite. that person is a Nazirite (Naz 1.1);

נזרק עליה אחד מן הַרָּמים, אינוֹ יָכול להָפּר

If the blood of one of the sacrifices has been spilt for her, he (the husband) may not annul the vow (Naz 4.5);

מישׁאָמַר, הַרִיני נָזִיר, מְנֵלֹחַ יוֹם שׁלֹשִׁים ואחָד If someone says, I am a Nazirite, that person may cut their hair on (i.e. 'from') the thirty-first day (Naz 3.1).

Although the participle is more usual, the imperative formula in the apodosis may also be expressed by the imperfect. In the protasis, the supposition or condition is not expressed with $\Box \aleph$ except when specifying particular cases. Analogously, in the biblical laws, a principal condition is formulated with \Im while particular cases are introduced by $\Box \aleph$, as at Ex 21.2-3 (see Meyer 1992, §122.3E). The following is a clear example of the phenomenon in RH:

> הָאָשָׁה שֵׁנָדָרָה בַנָּזִיר וִהִפּרִישָׁה אֵת בּהְמָשָה וָאַחַר כָּךְ הִפָּר לָה בַּעֵלָה, אם שִׁלוֹ הִיתָה בַהְמְשָּה, מֵצִא וִתרִעֵה בָּעדֵר, וָאָם שִׁלֶּה הִיתָה בַהְמִשָּה, הַחַשָּׁאת פַּמוּת

If a woman has taken a Nazirite vow and already set aside the sacrificial beast but afterwards her husband annuls the vow, in the case that $(\square\aleph)$ the beast belongs to him, he is to let it loose to graze with the flock, but in the case that $(\square\aleph)$ the beast belongs to her, it is to die as a sin offering $(\square\square\Omega)$ (Naz 4.4).

-i 'given that, considering that', introduces suppositions or condi-

tions, particularly in rabbinic arguments, where considerations thus expressed correspond to fulfilled real conditions (see Unit 29.14–15).

6. In narrative style, a supposition or condition may also be introduced by the formula - הַרָּי שָׁ, equivalent to BH הַנָּה. It may best be rendered as 'let us suppose that':

הרי שיצאו עמו עשרה בנים ממצרים ובכניסתן לארץ נמצאו חמשה Let us suppose that one left Egypt with ten children but on entering the land (of Israel) there were only five (SNm 132.2 [H 175]).

7. Uses of DN.

A. $\square \aleph$ is employed in possible, real, conditions relating to the past or the future. The protasis uses the perfect when the condition is regarded as fulfilled and the participle or, less often, imperfect when the condition is regarded as possible, or real, in the future. Often, the apodosis is introduced with $\neg \square$.

An example with the perfect is

חָתָן פָּטוּר מִקּריאַת שִׁמַע בִּלֵילָה הָראשוֹן עַד מוֹצָאי שֵׁבָּת, אם לא עָשָּה מַעַשָּׁה

The husband is exempted from reciting the *shema*⁴ on the first night (of his being married) until the end of the sabbath if he has not consummated the marriage (Ber 2.5).

 $\square \aleph$ with the perfect is also used for indicating the future perfect (or *futurum exactum*) when a condition that might be fulfilled in the future is represented as having already been fulfilled:

אָם אַחַרִתִּי, צָאוּ וְשָׁחַמּוּ עָלַי

If I am delayed, go out and sacrifice on my behalf (Pes 9.9). This construction is usual at Qumran (see Qimron 1986, 84–85) as against BH usage: אם יקטל.

IN with the participle is exemplified by

אם אוכלת בתרומה, לא תאכל במעשר?

If she may eat of the *terumah*. may she not eat of the tithe? (SNm 122.2 [H 150])

In some contexts. אך על פי שָׁ- or אָפּלו או has the concessive force of אָפּלו or -אָפּל פּי שָׁ, as in the late Abot 6.9,

אם אַהָה נותן לי כָל כַּסֶף וזָהָב

Though you were to give me all the silver and gold,

but it is more usual to express concessive meaning through the imperfect:

אם יהיו כָל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַך מֹאוֹנִים

Even if all the sages of Israel were on one balance of a pair of scales (Abot 2.8).

(See Unit 31.13.)

In the imperfect, the verb רְצָה 'desire' is commonly used with אים 'desire' is commonly used with ואָם

אם יִרְצָה הָעֵלְיוֹן לקַח אֶת עֲפָרוֹ, אֵין כָּאן וָרָק If (i.e. 'whenever') the one above wished to collect his earth, there would be no grass (BM 10.6); אין מוֹכְרין בִּית הַכָּנֶסָת, אִכְּא עַל הִנָאי שָׁאם ירָצוּ יַחֲזִירוּהוּ

A synagogue may not be sold except on condition that it can be recovered when this is desired (Meg 3.2; but K and MS Parma read אמחזי ירצו).

Normally, though, future real conditions employ such temporal conjunctions as - בַּזָבָן שָׁ, - בָּזָבָן שָׁ, and - עָר שָׁר (see Unit 27).

B. אָ followed by הָיָה and participle expresses a hypothetical condition prior to a past event (pluperfect):

אם משה לא היה יודע, אהרן היה יודע?

If Moses had not known, could Aaron have known? (SNm 68.2 [H 63])

C. An alternative negative condition, 'and if not', employs אוש לאו, without the verb needing to be repeated (see Segal 1927, §489):

אם עובר לפניהם, עוברים, ואם לאו, אינם עוברים If he passes before them, they will pass, but if not, they will not pass (SDt 29 [F 48]).

D. DN is also used in indirect questions (see Unit 25.9), with the particle repeated for disjunctive questions:

הודיעני אם אתה מרפא אותה ואם לאו

Let me know if you are going to heal her or not (SDt 26 [F 41]).

E. A characteristic usage is represented by oath formulas introduced by $\square \aleph$ for negative vows (I swear that I shall not) or $\aleph \square \aleph$ for positive vows (I swear that I shall). These formulas imply an apodosis containing a curse or imprecation, such that an affirmative condition is to be understood as representing a negative oath and vice-versa, a usage derived from the Bible (see 2 S 11.11; Jr 22.6, etc.). Such conditional oath formulas may also employ an interjection like $\square \square$, although usually $\square \square$ introduces an oath with $-\square$.

קוֹנֶם אָם לאֹ רָאיתִי בַּדֵּרִךְ הַזָּה כּיוֹצאִי מֹצְרִים, אם לא רָאיתִי נֶחֶשׁ כִּקוֹרֵת בּית הַבֵּר

I swear it! Along this road I have seen as many people as in the exodus from Egypt! I have seen a serpent like the beam of an olivepress! (Ned 3.2).

(For other interjections and oath formulas, see Units 3.4 and 8.7B.)

Often, commands are expressed more forcefully as oaths introduced by $\square N$:

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני

I adjure you to come and testify for me without fail (Shebu 4.5). This usage represents an evolution of the oath formula, which developed from (1) the expression of a vow that included a condition as part of a curse to (2) the statement of the condition alone, with the imprecation understood, and from there to (3) the use of the condition not as a vow but as a command.

F. באָ, or באָה אם or בְּקָה אָם is also found in *qal wa-homer* arguments (see Unit 26.8C).

אַלֹּהְלָא אַילוּלֵי, אָלָהָלָא, אָפּוילי, אָפּילי, אָפּילי, אָילוּלא, and אָלָהָלא.

All these conjunctions are used to express an irreal condition or one that is impossible to fulfil.

A. The is by far the most widely used, always followed by the perfect:

רַבִּי טַרפון וַרַבִּי עֵקִיבָא אוֹמִרִים, אלו הָיִינוּ בְּסַנְהֵדרִין,

לא נְהַרַג אָדָם מִעוֹלָם

Rabbi Tarfon and Rabbi Akiba used to say, If we had been in the Sanhedrin, no-one would ever have been executed (Mak 1.10).

B. The compound conjunction אפילאאפלי) has concessive value, 'including, even if, although' (see Unit 31.3), and corresponds to the BH construction יבָם כ׳:

אָפּלוּ הַמֵּלְך שׁוֹאל בִּשׁלוֹמוֹ, לא ישׁיבנוּ, וַאַפּלּוּ נָחָשׁ כָּרוּך עַל עַקָּבו לא יַפּסיק

Even if the king greets someone (during prayer), they are not to respond, even if a snake is coiled around their feet, they are not to interrupt (their prayer) (Ber 5.1).

C. כאלו, compounded of -D and אלא has lost any irreal conditional value, expressing instead a comparison of equality:

מגיד הכתוב שכל מי ששונא את ישראל כאלו שונא את מי שאמר והיה העולם

This passage teaches that anyone who hates Israel is as though they hate the one-that-spoke-and-the-world-was (SNm 84.4 [H 81]).

D. Like אלמְלָא אלולי has negative force, 'if not', and is frequent in nominal clauses of the type 'if it were not for such-and-such', 'if not', 'had it not been':

אַלְטָלָא חוֹני אָהָה, גוֹזְרַנִי עָלִיך נדיי

If you were not Honi, I would decree your excommunication (Taa 3.8);

אָרִיןדְ הָיָה הַדָּבָר לִאָמְרוֹ, שָׁאִלְמָלָא כִן יִשׁ בְּמַשׁמַע שֵׁאַפּלוּ באָרֵץ כְּנַעַן לא יִנָחָלוּ

It was necessary to say it, for if not, the meaning would have been that they would not even have inherited the land of Canaan (Qid 3.4);

אילמלא אני

Had it not been for me (SDt 346);

אילמלא שבטים

If it had not been for the tribes (SDt 347).

E. אלולי usually begins a clause with -D, as at Mek 22.19 (L 3.146):

אחרים אומרים, אלולי ששתפו ישראל שמו של הקדוש ברוך הוא בעבודה זרה, כלים היו מן העולם

Others said, If the Israelites had not mixed the name of the holy one, blessed be he, with the idols, they would have been extirpated from the world.

On occasions, the negative $\forall \dot{\forall}$ is added pleonastically, as at SLv 10.19 (W 47c):

אילולי לא אֵילוּ בלבד קברתי אלא אפילו אלה קברתי עם אילו, לא כך הייתי מבזה קודשי המקדש

Even if these had not been the only ones I buried but (even if) I had buried these with others, I would never have treated the holiness of the sanctuary with disdain.

A usage very similar to that of אלמָלא can be seen at SLv 26.46 (W 112c):

ואלולי ספר תורה שנשתייר להם, לא היו משנים מאומות העולם כלום If it had not been for the book of the Torah, which was left for them, they would not have differed from other peoples in any way.

IV Phraseology

9. אָם לָמָרָאָ 'if you learned', אָם לָמָרָאָ 'if I learned' are used in rabbinic arguments to introduce an obvious and universally-accepted fact, which serves as the basis for the argument. Both formulas should be regarded as expressing a fulfilled or verified condition, 'seeing that you know, having learnt, considering that', which is followed by a conclusion starting with און סין. The thing that has been learnt or is being considered is almost invariably introduced by -....שָׁר יָה יָם, on a few occasions, by -שָׁר...שָׁר

אם למדת לישראל שמביאים על שנגת ע״ז, אף הגוים מביאים על שנגת ע״ז

Considering that the Israelites have to make an offering for inadvertant sins of idolatry, it is also the case that the gentiles have to make an offering for inadvertant sins of idolatry (SNm 123.11 [H 119]).

The conclusion of an אם לְמָרחי argument begins with אין or, infrequently, קב; the structure as a whole constituting, in fact, a formula of comparison (see Unit 26.8).

10. אלסָלא מקרא פָראר יif it is not a written text' is found at Mek 12.41 (L 1.114); at SNm 84.4 (H 82) and 106.2 (H 105), we find the variant אלסָלא מקרא שָרָחוּ וו each instance, the formula indicates that it would have been impossible to have accepted an anthropomorphism had it not actually occurred in the biblical text. An example relates to the statement that God buried Moses with his own hands:

מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב״ה, שנאמר, ויקבור אותו בגיא בארץ נבו [דברים לד׳ ו׳]? ר׳ יהודה אומר, אלמלא מקרא שכתוב, אי אפשר לאמרו

Whom can we find greater than Moses, for whose sepulchre none but the holy one, blessed be he, was responsible, as it is said, And he buried him in the valley, in the land of Nebo [Dt 34.6]? R. Judah remarked, Were it not for this passage, it would have been impossible to say it (SNm 106.2 [H 105]).

V Vocabulary

יכחינס 'Vespasian' אָסָפָּסִידוֹס 'conduct' ילהחייק טוֹבָה ל- (סחונל, 'החייק טוֹבָה ל', 'itribute merit to, praise, show gratitude to' 'fGreece' 'bread and stick', i.e. 'carrot and stick, 'reward and punishment' 'surround, wrap' 'surround, wrap' 'Laodicea' 'there, connect', pi. 'accompany, escort' 'unite, connect', pi. 'accompany, escort' 'unite, connect', pi. 'accompany, escort' 'there' שנרי נפט 'harm', ענרי נפט 'mortification' ' period, chapter', לפר קים 'periodically'

bup? 'walk in a straight line', htp. 'adorn oneself, dress up'

VI Exercises

- רַבִּי חַנָנְיָה סְגַן הַכֹּהַנִים אוֹמֵר, הוי מתפַּלְל בַשׁלוֹמַה שָׁלַמַלכוּת, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו. 2. רַבִּי אֵלְעור בֵּן עֵוַרִיה אוֹמר, אם אֵין תוֹרָה אֵין דְרָך ארץ, אם אין דְרָך ארץ אין תורה. אם אין תכמה אין יראה, אם אין יראה אין תכמה. אָם אֵין בִּינָה אֵין דַעַת, אָם אֵין דַעַת, אין בִינָה. אם אין קמַח אָין תורה, אם אין תורה אין קמח. גרים לא תנשא לַכּהנָה, עד שַׁחָהָא 3. אמה מישראל, אחד גרים ואחד עבדים משחררים, ואפלו עד עשרה דורות, עד שתהא אמן מישראל. .4. הַרִי שהָביא ממין אחד וקרא, וחזר והביא ממין אחר, אינו קורא. האומר לבנו, קונם אי איזה נהגה משלי, אם מת, יירשנו. הַבּי יוֹסֵי אוֹמר, אם מְחֵרין לאוֹתָה שַׁבָּח, מְחֵרין לעָתיד לַבֹּא, ואם אַסוּרין לְעָתיד לְבאֹ, אֵסוּרין לאוֹתָה שַבָּת. .7. הַמָּעוֹן הַזָּה, אלוּ הָיוּ מַנִיחִים לי, הָייתי מִביא. 8. פּוֹחחים לָאָדָם בָּכבוֹד עַצמו וּבכְבוֹד בָּנָיו. אוֹמִרִים לוֹ, אלו הָיית יוֹדַע, שׁלמָתָר אוֹמְרִין עַלֵיף, כָּך הִיא וַסהוֹ שָׁלפָלוֹנִי, מְגָרָש אָת נָשָׁיו, וֹעַל בנותיף אומרין, בנות גרושות הן, מה ראתה אפון שלאלו להתגרש? ואָמַר, אלו הַייתי יוֹדַע שָׁכֵן, לא הָיתי נודר, הַרִי זָה מָתָר. 9. ואלו נדרים שהוא מפר, דברים שיש בהם ענוי נפש, אם ארחץ ואם לא אָרחַץ, אם אָתקשט ואם לא אָתקשט. אָמר רֵבי יוֹסי, אין אלו נדרי ענוי נפש.
 - 10. אם הָיָה חָכָם, דּוֹרשׁ, ואם לָאו, תַּלמידִי חַכָּמִים דּוֹרְשׁין לְפָנָיו, ואם רָגִיל לְקָרוֹת, קוֹרָא, ואם לָאו, תַּלמידִי חַכָּמִים דּוֹרְשׁין לְפָנָיו, ואם רָגִיל לְקָרוֹת, קוֹרָא, ואם לָאו, קוֹרִין לְפָנָיו. וּבַמֵּה קורין לפָנָיו? בַּאִיוֹב וּבַעַזָרָא וּבברִי הַיָּמִים.
 - 11. הרי שהיו לפניו עבדים ערלים, מנין אתה אומר שאם רצה למולן ולהאכילן בפסח שהוא רשאי? תלמוד לומר, ומלתה אותו אז יאכל בו [שמות יב׳ מד׳].

- 12. רבי יוסי הגלילי אומר, הואיל ואמרה תורה, פדה את בנך ולמד את בנך תורה, אם למדת על חלמוד תורה שאם לא למדו אביו מלמד הוא את תורה, אם למדת על מלמד הוא את עצמו, כך אם לא פדאו אביו הוא יפדה את עצמו. לא, אם אמרת בתלמוד תורה, שהוא שקול כנגד הכל, שאם לא למדו אביו מלמד הוא את עצמו, תאמר בפדייה, שאינה שקולה כנגד הכל, לפיכך אם לא פדאו אביו לא יפדה את עצמו.
- 13. וירדף אחרי בני ישראל (שמות יד׳ ח׳), להודיע שבחן של ישראל, שאלו היתה אומה אחרת לא היה פרעה רודף אחריה.
- 14. אבל לא היו יודעים באיזו מיתה ימות, שנאמר, כי לא פורש מה יעשה לו [במדבר מו׳ לד׳]. וכן הוא אומר, לפרוש להם על פי ׳׳ [ויקרא כד׳ יב׳], מלמר שלא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו.
- 15. לא מאסתים ולא געלתים לכלותם [ויקרא כו' מרי]. וכי מה נשתייר להם שלא נגעלו ושלא נמאסו? והלא כל נתנות טובות שנתנו להם נטלו מהם? ואילולי ספר תורה שנשתייר להם, לא היו משנים מאומות העולם כלום. אלא, לא מאסתים, בימי אספסיינוס, ולא געלתים, בימי יון.
- 16. רבי שמעון בן יוחי אומר, ככר ומקל ירדו כרוכים מן השמים. אמר להם, אם עשיתם את התורה, הרי ככר לאכול, ואם לאו, הרי מקל ללקות בו.
- 17. מעשה שבא רבינו מלדיקיא ונכנס רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר בן יהודה וושבי אלעזר בן יהודה ושבי אלעזר בן יהודה וישבו לפניו. אמר להם, קרבו לכם, אני צריך להחזיק לכם מובה שתקיימו את התורה אחרי, אף אתם צריכים שתחזיקו מובה לבניכם שיקיימו את התורה אחרים, אילו אין משה גדול ואילולא אחרים קבלו תורה על ידו, לא היתה שוה, [אנו] על אחת כמה וכמה.
- .18 אש דת למון דברים לנ׳ ב׳ן, אלולא דת שנתנה עמה, אין אדם יכול לעמוד בה.
 - 19. אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים ותהלים קכנ׳ א׳ן, אלמלא אני, כביכול לא היית יושב בשמים.
 - 20. יחד שבטי ישראל. יחי ראובן ואל ימות [דברים לנ׳ ה׳-ו׳]. וכי מה ענין זה לזה? משל למלך שבא אצל בניו לפרקים. כשהוא נפטר מבניו היו בניו וקרוביו מלוים אותו. אמר להם, בניי, שמא צורך יש לכם לומר, שמא דבר יש לכם. אמרו לי. אמרו לו, אבה, אין לנו צורך ואין לנו דבר, אלא שתתרצה לאחינו הגדול. כך אלמלא שבטים, לא נתרצה המקום לראובן. לכך נאמר, יחד שבטי ישראל. יחי ראובן ואל ימות.

Sources. 1. Abot 3.2. 2. Abot 3.17. 3. Bik 1.5. 4. Bik 1.9. 5. BQ 9.10. 6. Erub 9.3. 7. Ker 6.3. 8. Ned 9.9. 9. Ned 11.1. 10. Yom 1.6. 11. Mek 12.44 (L 1.119). 12. Mek 13.13 (L 1.164–65). 13. Mek 14.8 (L 1.203). 14. SLv 24.12 (W 104c). 15. SLv 26.44 (W 112c). 16. SDt 40 (F 83). 17. SDt 335 (F 385). 18. SDt 343 (F 400). 19. SDt 346 (F 404). 20. SDt 347 (F 404).

UNIT TWENTY-NINE

CAUSAL CLAUSES

I Introductory text (Pes 10.5)

ַרַכּן נַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר, כָּל שֵׁלּאׁ אָמָר שְׁלֹשָׁה דְבָרים אַלוּ בַפָּסָח לא זָצָא יִדִי חוֹבָתוּ. וְאֵלּוּ הֵן, פָּסַח מַצָּה וּמָרוּר. פָּסָח, עַל שׁוּם שֶׁנָּאָלוּ אֲבוֹתִינוּ הַמָּלְוֹם עַל כָּתֵי אֲבוֹתינוּ בְמָצָרַים. מַצָּה וּמָרוּר. פָּסָח, עַל שׁוּם שֶׁנָאָלוּ אֲבוֹתִינוּ בְמָצְרַים. מְרוֹר תַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצַמוֹ כָּאלוּ הוּא יָצָא ממִצְרַים, מָמָצְרֵים (שְׁמוֹת ינ׳ ח). לפִיכָך אֲנַחוּ מָעַכּוֹ כָּאלוּ הוּא יָצָא ממִצְרַים, מְמָצְרֵים (שְׁמוֹת ינ׳ ח). לפִיכָך אַנַחוּ מָעַכּוֹ בָאלוּ הוּא יָצָא ממִצְרַים, מְמָצְרֵים (שְׁמוֹת ינ׳ ח). לפִיכָך אַנַחוּ מָעַבּוֹ כָּאלוּ הוּא יָצָא ממִצְרַים, מְמָאֶרֵים (שְׁמוֹת ינ׳ ח). לפִיכָך אַנַהוּ תַיְבין לְחוֹדוֹת, לְהַלָּל, לשַׁבָּחָ וְמָנִא לִיוֹם מוֹם, לַתַדֵּר, לְבָרַךּ, לְעַלָּה וּלְמָכָ לְמוֹדוֹת, לְהַלָּל, לשָׁבָחָ וְמָנַוּ אָרָים הַאָּלוּ, הוֹציאָנוּ מַעַבְרוּנוּ הַיָּבין לְחוֹדוֹת, לְהַלָּל, לשָׁבָחָ וְמָנַוּ הַלִוּים, לָרוֹם מוֹב, וּמַאַבָר לַעָרָד, לְבָרָבָי, לְעַלָּה וּלְמָמָסָה, וְזָנוּ

Rabban Gamaliel used to say, Whoever has not explained these three terms during the celebration of Passover has not fulfilled their duty: passover, unleavened bread, and bitter herbs. Passover, because the omnipresent one passed high above the houses of our ancestors in Egypt; unleavened bread, because our ancestors were liberated in Egypt; bitter herbs, because the Egyptians embittered the life of our ancestors in Egypt. In each and every generation, a person is obliged to consider themself as though they themself had gone out from Egypt, as it is said, You are to explain to your son that day, saying, It is due to what Y. did for me when I was leaving Egypt [Ex 13.8]. Because of that, we are obliged to give thanks, to praise, to laud, to glorify, to exalt, to honour, to bless, to magnify, and to applaud the one who performed all these marvels for us and for our ancestors: he took us out of slavery into freedom, from sadness to joy, from mourning to festival, from darkness to shining light, and from oppression to redemption. Let us proclaim before him, Hallelujah.

1. Israel's formative experience of the exodus has to be realized anew by each generation. The paschal catachesis presented here has the objective of explaining, by means of popular etymology, how each element in the passover ritual (eating of the paschal lamb, unleavened bread, and bitter herbs) serves as a means of introduction to that essential event. Because of this, the praise of the God of liberation rises up from each new generation of those who have been truly liberated.

Because of its frequent use and its interplay with liturgical texts, the text of Pesahim has tended to be constantly updated, resulting in differences among manuscripts and editions that are more striking than usual.

II Morphology

2. Nearly all the causal conjunctions of BH listed by R. Meyer (1992, §120.2) have disappeared in RH, as seen in the table that follows (which also provides examples of passages employing the biblical conjunctions).

BH	Example	RH
כי	Gn 3.14	
יַעַן כּי עַלכִי	Nm 11.20	
עַלכִּי	Jg 3.12	
תַחַתכי	Pr 1.29	
כי עַל כּן	Gn 18.5	
עקבכי	2 S 12.10	
אשר	Gn 30.18	- w
עלאשר	2 S 3.30	על שָ
מאשר	Is 43.4	-22
באשר	Gn 39.9	מפני ש-
ר אשר	1 S 26.21	לפי ש-
על דבר אשר	Dt 23.5	על שום ש-/על שם ש
על כַל אדוח אַשָּר	Jr 3.8	משרם ש-
יען אַשר	Gn 22.16	בשביל ש-
עקבאשר	2 S 12.6	·
יעַן	Nm 20.12	הואיל ו-
עקב	Nm 14.24	
על	Ps 119.136	
על בלי	Gn 31.20	
מבלי	Dt 28.55	
•••		

3. In RH, כ` and other conjunctions compounded with `⊃ no longer have causal force and אַשֶׁר has been replaced by -ש (on the origins of which, see Unit 8.2–5). Although על שָׁל is a calque of BH על אַשֶׁר, the rest of RH's compounds with -ש do not precisely mirror those of BH in אַשֶׁר.

4. The table in §2 is a further indication that RH is the result neither simply of evolution from BH nor of rabbinic invention. A structure like - שָׁבִיל plus - (-2 plus שָׁבִיל) has no antecedent in BH but, on the other

hand, is too far removed from its etymological sense to be regarded as a recent innovation.

5. - הואיל includes a form of the verb אָאָל in the Hif'il, 'help', in a fossilized expression that has the sense of 'given that'. On its possible origins, see Bacher 1899, 37–38.

III Grammar and usage

6. Causal uses of -12.

On the use of $-\psi$ as a conjunction, see Unit 8.5,7.

Instances abound of causal or explicative -v:

הַגָּר מִבִיא וְאֵינוֹ קוֹרָא, שָׁאינוֹ יְכוֹל לוֹמָר, אַשְׁר נשׁבַּע י׳ לַאָּבֿחִינוּ לַתְת לַנוּ (דְּבָרִים כו׳ ג׳)

Proselytes may perform the offering but not the reading because they cannot say, That Y. swore to our ancestors to give us [Dt 26.3] (Bik 1.4);

מאד מאד הווי שָׁפָל רוּחַ, שׁתקוח אַנושׁ רמָה

You must be extremely humble, for the hope of humankind is the worm (Abot 4.4).

in the case that' introduces a condition as the reason for something: שָאם יָרָאֶה בִּית דִּין אָת דְּבָרִי הַיָּחִיד

In the case that the tribunal approves an individual's opinion (Eduy 1.5).

The common construction of \mathcal{M} introducing a biblical text has a wide and diffuse sense, being found introducing a text as the cause or basis of an affirmation, or merely as an illustration, perhaps as an *a posteriori* confirmation—hence the variety of renderings: 'as it is said', 'for it is said', etc.

Very often, compounds with $-\psi$ are used for greater expressivity and to indicate a certain nuance in the causal relationship being expressed. Although differences among the conjunctions relate more to style than to semantic content (in the exercises to this unit, it can be seen how $-\psi$, $-\psi$, $-\psi$, and other forms are used without distinction), it is still possible to outline a number of regular features in their use.

מפני ש- .7

This combination, the most frequent compound of causal $-\psi$, possesses an unequivocally causal sense. It can be followed by a participle or perfect verb but is also commonly found as part of a nominal clause:

הַמּתפַּלִּל וִשָּׁעָה, סימָן רַע לוֹ, וְאִם שְׁלִיחַ צבּוּר הוּא, סימָן רַע לשוֹלחָיו, מִפּנִי שִׁשׁלוּחוֹ שֵׁלְאָדָם כִּמוֹחוֹ

If someone makes a mistake in reciting prayers, it is a bad sign for them; if they are sent by (i.e. reciting prayers on behalf of) the community, it is a bad sign for the ones commissioning, *for* the envoy of a person is like the person themself (Ber 5.5); מְפָּנֵי מָה זֶּה זֶּלוּ"? מְפְּנֵי שֶׁבֵּרַךְ אֵת הַשָּׁם וְנִמְצָא שׁם שְׁמֵים מְחְחַלֵּל Why was this person hanged? *Because* they blasphemed the name (of God) and the heavenly name ended up being profaned (Sanh 6.4).

משרם ש-/משם שָׁר.

Concerning the different vocalizations, see Introduction, §§8.3; 9.11; 10.2.

Normally this conjunction is employed to confirm a statement with a biblical text, usually in the formula משאבר שנאיבר. which leaves no room for doubt concerning the causal force of אלאבר. Thus, at Par 3.7, the saying of R. Jose,

לא משום זה, אלא משום שנאמר

It is not because of this, but because it is said

(K and MS Parma have $\Box \not a \not a)$, it is obvious that here a biblical text is presented as the clear and immediate basis of a statement. It is not much used in the tannaitic *midrashim* (see SNm 123.9 [H 153]; SDt 112 [F 172]). At TosSot 1.6, we can see the development of the construction from $\Box \not a$ to $\Box \not a$:

לא מן השם הוא זה אלא משם שנאמר

It is not for that reason but because it is said.

9. -על שום ש-/על שם ש.

Meaning 'inasmuch as', the conjunction is always employed in (popular) etymologizing explanations, such as that found in the introductory text:

פְּסַח, עַל שּוּם שׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּחִי אֲבוֹתִינוּ במצְרִים. מַצָּה, עַל שּוּם שׁנְּגְאֲלוּ אֲבוֹתִינוּ במצַרִים. מָרור, עַל שׁוּם שֵׁפַּרְרוּ הַמָּצרִיִּים אֵת חֵיי אֲבוֹתינוּ במצַרַיִם

Passover, because the omnipresent one passed high above the houses of our ancestors in Egypt; unleavened bread, because our ancestors were liberated in Egypt; bitter herbs, because the Egyptians embittered the life of our ancestors in Egypt (Pes 10.5).

Another characteristic example is found at SNm 78.1 (H 72-73):

ר׳ שמעון בן יוחי אומר, שני שמות היו לו, חובב ויתרו . יתרו, על שם שיתר פרשה אחת בתורה ... חובב, על שם שחיבב את התורה שלא מצינו בכל הגרים שחיבבו את התורה כיתרו

R. Simeon ben Yohai taught, He had two names, Hobab and Jethro—Jethro, inasmuch as he added ($\neg \neg \gamma$) a pericope to the Torah; Hobab, inasmuch as he loved ($\neg \neg \neg \gamma$) the Torah to the extent that we have never found any proselyte who loved it as much as Jethro did.

לפי *שָׁ*- 10.

This has a basically explicative function, 'since, given that', although when introducing a biblical text it has a comparative force, 'according to, conforming to':

לְפִי שֶׁאָרֶם צָריךּ לְצָאָת יְדֵי הַפְּרִיוֹת כָּדְרָךְ שֵׁצְרִיךְ לְצֵאָת יְדֵי הָמָקוֹם Seeing that people have to do what is required by mortals in the same way as they do what is required by God (Sheq 3.2; see Unit 26.6B).

Although in the Mishnah לְבִי שָׁר is never found introducing a biblical text, in the tannaitic *midrashim* of the school of R. Ishmael (SNm and Mek), the formula לְבִי שָׁהוֹא אוֹמָר commonly introduces a biblical text, which is then followed by לְבָי שׁׁהוֹא אוֹמָר or אוֹ יר אוֹימָ: 'given that/in accordance with what it (i.e. the biblical text) says ... I could understand':

ר׳ יאשיה אומר, איש או אשה [במדבר ה׳ ו׳], למה נאמר? לפי שהוא אומר, וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור [שמות כא׳ לג׳], אין לי אלא איש, אשה מנין?

R. Josiah said, Why does it say, A man or a woman [Nm 5.6]? (Because) *in accordance with what it says* (at Ex 21.33), When a man opens a pit or a man digs a pit, I might conclude that it only refers to the man. From where may it be deduced that it refers also to the woman?

בשביל שִ- 11.

A. Followed by an imperfect, -ビニツロ usually expresses final purpose, and is, therefore, most often to be rendered as a simple final conjunction, 'for, so that, in order that':

ואם מתחקה נמלן בשביל שלא יאבדו

And if from the beginning one took them (fruits) so that they would not go bad (Dem 3.3).

At RH 2.6, the correspondence between -שָּׁבְיּל שָׁ and the final conjunction - בָּשָׁבִיל שָׁ is very clear:

ַלא שֵׁתָיוּ צִרִיכִין לָהֶן, אֵפָּא כּדִי שֶׁלאֹ יִצִאוּ בְּפָחֵינַפֵשׁ, בּשָׁביל שֵׁיהוּ רְגִילים לְבֹא

Not because they needed them (witnesses) but so that they would not go away frustrated and so that they would get used to coming.

B. In contrast, the properly causal use of -שביל שם becomes apparent when followed by a participial or nominal construction:

בשביל שהמלך כשר ... עכשיו יאמרו עלי בשביל שאין בו כח להכניסנו לארץ

Because the king is very capable ... Now they will say of me, Because he lacks the force to get us into the land (SDt 3 [F 11]).

12. -מַאַחַר שָׁ.

This conjunction has a primarily temporal sense (see Unit 27.12), 'after', and from this easily developed causal significance:

אָמָר רַבִּי מֵאיר, מֵאַחַר שֶׁשְׁנֵיהֶן יְכוֹלִין לְמַחוֹת זֶה עַל זֵה, רוֹאִין מֵהֵיכָן יָרָק זַה תַי

Rabbi Meir said, Since each can impede the other, it has to be observed from which part the grass is able to grow (BM 10.6).

In Sifra, the formula אָאָחָר שֶׁלְמִדְנוּ 'since we already know' precedes כָּאָרָר לוֹמַר, commonly used to ask what additional meaning a text might have (see SLv 15.11 [W 77a]).

על שָׁ- 13.

Not widely used in the Mishnah, על שֶׁ also appears in combination with the preposition אַל אָב א sa at Shab 2.6:

עַל שָׁלשׁ עַבְרוֹת הַגָּשׁים מָתוֹת בּשַׁעַת לֵדָתָן, עַל שֵׁאינָן זִהירוֹת בַּנָּדָה וּבַחַלָּה וּבהַדלָקַת הַגַּר

For three transgressions women die when giving birth: for not being careful about (the laws concerning) menstruation, about the dough offering, and about the lighting of the (sabbath) lamp.

- עַל שָׁ always seems to relate to an act (מַעָשָה) as the basis/cause of a particular consequence:

ַמֵּעֲשָׁה שָּיְרִדוּ זִקְנִים מִירוּשָׁלִים לְעָרֵיהֶם וְגָזְרוּ חֵעֲנִית עַל שֵׁנְרְאָה כַּמַלֹא פִּי חֵנּוּר שָׁדְּפּוֹן בְּאַשְׁקְלוֹן. וְעוֹד גָזְרוּ חֵעֵנִית עַל שָׁאָכָלוּ זָאָבים שׁנֵי תִינוֹקוֹת בְּעָבֶר הַיִּרְדּן. רַבֵּי יוֹסֵי אוֹמָר, לֹא עַל שָׁאָכָלוּ אֶלָא עַל שֵׁנָראוּ It happened that when the elders went down from Jerusalem to their towns they decreed a fast *due to the fact that* in Ashkelon there appeared a blight large enough to fill the mouth of an oven. They also

decreed a fast *due to the fact that* across the Jordan wolves had devoured two children. Rabbi Jose explained, It was not *due to the fact that* they devoured them but simply *due to the fact that* they appeared (Taa 3.6).

In line with RH's tendency to turn the subject of a secondary clause into the object of a main clause (see Unit 24.9), a subordinate clause introduced by $-\psi + \psi + \psi$ also frequently appears with an object after the $\psi + \psi + \psi + \psi$ for example

עַל אָלוּ מַתְרִיעִים בַשַּׁבַת, עַל עִיר שָׁהקּיפּוּהָ גוּים או נָהָר For these things the *shophar* is sounded on the sabbath: for a river's, or the gentiles', encircling of a town (literally, 'for a town that gentiles or a river have surrounded') (Taa 3.7).

14. -הואיל י- since, given that, it being the case that'.

A. Equivalent to a fulfilled real condition: at Eduy 1.5, it is asked why an isolated opinion should be mentioned '*it being the case that* the *halakhah* is determined by the majority':

הוֹאיל וְאִין הַלְכָה אֶלָא כִדברֵי הַמָּרָבִּין.

B. Marking the protasis in a comparison, the apodosis usually having a correlative 'ק, ק, or אָרָ:

רְבִי מָאִיר אוֹמַר, הוֹאִיל והוּאנְרְאָה כָּחֲבנית הַכְּרְמים, הֲרֵי זָה כָרַם Rabbi Meir used to say, Since it has the appearance of a vineyard, it is regarded as a vineyard (Kil 5.1).

C. Very frequently in rabbinic arguments, introducing a consideration:

היה ר׳ ישמעאל אומר, הואיל ונאמרו צוואות בתורה סתם, ופרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא מיד בשעת מעשה ובדורות, אף פורטני בכל הצוואות שבתורה, שלא יהו אלא מיד בשעת מעשה ולדורות

R. Ishmael used to argue, *Considering that* the Torah contains commandments that are mentioned without any further specification but that in some of them Scripture specifies for you that they are

CAUSAL CLAUSES

valid the moment they are decreed and for all time, I can specify concerning all the commandments that are in the Torah that they must be valid the moment they are decreed and for all time (SNm 1.2 [H 1]).

IV Phraseology

15. האיל ואָמרָה חוֹרָה הוֹיָר יכחוֹרָה הוֹיָר ייל יאָמרָה הוֹרָה הוֹרָה which Mekhilta introduces a biblical text that is cited not literally but with the contents freely expressed (see Bacher 1899, 38); in the following example, the biblical reference is to Dt 6.8 (see also Mek 13.3; 21.11,17,26, etc.):

הואיל ואמרה תורה, תן תפילין בראש, תן תפילין ביד. מה בראש ארבע טוטפות אף ביד ארבע טוטפות

Considering that the Torah says you are to place phylacteries on your head and you are to place phylacteries on your arm, since the four sections are on the head, the four sections are also to be on the arm (Mek 13.9 [L 1.150]).

V Vocabulary

VI Exercises

 מי שֶׁמֵּח וְהָנִיחַ בֶּנִים וּבְנוֹת, בַּזְמֵן שֶׁהַנְּכָסִים מְרָבִים, הַבְּנִים יִיְרְשׁוּ והַבָּנוֹת יוֹנוּ. הַנְּכָסִים סָּעָשִין, הַבְּנוֹח יוּוֹנוּ וְהַבְּנִים ישְׁאֵלוּ עַל הַפְּתָחִים. אַרְמוֹן אוֹמָר, בַּשְׁביל שָׁאֵני זֶכָר הפסַדְתִּי? אָמַר רַבָּן נַמְלִיאָל, רוֹאָה אַני אָת

דּבְרֵי אַדְמוֹן.

 מַאֵיזָה טַעַם אִינוֹ מַבִיאי? מְשׁוּם שֶׁנָאֲמַר, בַאשִׁית בִּפּוּרִי אַדְמָחְדּ [שמות כג׳ יש׳], עַד שֶׁיהִיוּ כָל הַגִּדּוּלִין מַאַדְמָחָדּ. הָאָרִיסין וְהַחְכוּרוֹת וְהַסְקְרִיקוֹן וְהַגַּזְלָן אֵין מְבִיאִין מָאוֹתוֹ הַפַּעַם, משום שֶׁנָאָמַר, רְאשׁית בּפּוּרִי אַדְמָחַדּ.

 הַמַּפַקִיד מְעוֹת אֵצֶל חֲבֶרוֹ, צַרְרָן והפּשׁילָן לַאֲחוֹרָיו, אוֹ שָׁמַסָרָן לבנוֹ וּלְבְחּוֹ הַקְּמַנִּים, וְנָעַל בִּפְנֵיהם שֵׁלֹא כָרָאוּי, חַיֶּב, שָׁלֹא שָׁמַר כּדַרַך

4. רַבּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שוֹר הַמִּדְבָר, שוֹר הַהֶקְרַשׁ, שוֹר הַגִּר שֶׁמֵת, פּטוּרִים מָן

5. וַלַמָה מַזּכִּירִין דְּבְרֵי הַיָּחִיד בֵּין הַמְּרָבִין, הוֹאָיל וְאֵין הַלְכָה אֵלָא כְדבִרִי הַמֹרְבִיּזְנֵ שֵׁאָם יִרִאָה בִית דִּין אֶת דְבָרִי הַיָּחִיד וִיִסָּמְדְּ עָלִיו, שֶׁאֵין בִּית הַין יָכוֹל לְבַמֵּל דְּבְרֵי בֵּית דִין חַבְרוֹ עַד שֶׁיהְיֶה גָדוֹל מִפְנוּ בַּחָכְמָה וּבַמְנֵין. 6. רַבִּי יְהוּדָה בֵן בְּכָא הִעִיד חַמִישָה דְבָרים, שֵׁמְאָצִים אֵת הַמְּפֵוֹת. 19 וְשָׁמְשִׁיאין אֶת הָאַשָּה עַל פּי עִד אֶחֶד, וְשֵׁנִסְלֵ מַרְנְגוֹל בירוּשָׁלִים עַל 19 שֶׁהֶרְגוֹל בִירוּשָׁלִים עַל

7. רַבִּי שָׁמעוֹן אוֹבֵוֹר, כּבָשׁים קוֹדְמין לָעִזִים בּכָל מָקוֹם. יָכוֹל מָפְּנֵי שָׁהָן מָבָרָין מָבַוּין מָתַוּין מָעַזִים בּכָל מָקוֹם. יָכוֹל מָפְנֵי שָׁהָן מָבָין, מְבַבָּשׁיר מָבָּבָשׁיר וּאם פִּבָש יָבִיא קְרְבָּנוֹ לחַפָּאח וּיקרא ד׳ לב׳), מְבַקוּריז מְהָוּ מַהַוּיַ מַלַמוּד לוֹמַר, וּאם פִּבָש יָבִיא קְרְבָנוֹ לחַפָּאח וּיזקרא ד׳ לב׳), מְכַפּרִד מָשָׁנִיהם שְׁמָוּלין ... הָאָב קוֹדם לָאם בְּכָל מְקוֹם. יָכוֹל שָׁפָבוֹד הָאָב מְלַפּוּד לוֹמַר, וּאם פִּבָש יָבִיא קרבָנוֹ לחַפָּאח וּיזקרא ד׳ לב׳), מְלַפּוּד שְׁשְׁנִיהם שְׁמָוּלין ... הָאָב קוֹדם לָאם בְּכָל מְקוֹם. יָכוֹל שָׁפָבוֹד הָאָב עוֹדָן עַל פְּבוֹד הָאָביו הַיָּאם מּוֹ ואָביו חִירָאוּ (שם מ׳ ג׳), מוֹדְשַ עַל פְבוֹד הָאָביו הַיָּבָל אָמְרוּם לָאם בְּכָל מָקוֹם, מוֹדְם עַלפּוּד שְׁנִיהָם שְׁקוּלים, אַבָּל אָמְרוּ חַכָּמים, הָאָב קוֹדַם לָאָם בְּכָל מָקוֹם, מַלַמֵּד שִׁשְּנִיהם שְׁקוּלים, אַבָל אָמְרוּ חַכָּמים, הָאָב קוֹדַם לָאָם בְּכָל מָקוֹם, מכּלַמֵּד שִׁשּׁנִיהם שְׁקוּלים, אַבָל אָמָרוּ חַכָּמים, הָאָב קוֹדָם לָאָם בּכָל מָקוֹם, מַלַמֵּר שִׁשּׁנִיהם בּיָלוּדם אַרָּלָם בְּכָל מָקוֹם, מַבְנֵי שׁהוּא ואָמוֹ חַיָּבין בַּכבוּד אָבָרוּ חָבָר מָקום, מּבְנֵי שׁהוּא ואָמוֹ חַיָּבן אַים בְּכָל מָקום, מַבּנֵי שׁהוּא ואַמוּ הַאַה בַּרָן בַכוּים בּאוֹרָם אָרָה הַיָּר בַכָן מָקוֹם, מַבָּנִי שָׁהוּוּ ואָביו הַרָים אָרָבין בַכבוּד אָבָיו וּקרום, מפּנִי שָׁהוּא ואָבוּ וחַיָּבין בּכבוּד בָבוּר וּבוּר בּיוּאָב גּרָרם אַת בּבָל מָקוּם, מַבּני שָׁהוּא ואָביו הַבָּים אָת הַיקוּ בּכוּר קבוּים לָאָש בּבּין בּכוּיבן בּיוּר בַין בַין בַכבוּיב בּין מַנָי בַין בּכוּיד בּיוּדם אַיר בּין בּירם אָר מָר הַיָּבוּים בּירָם מוּיר אָבוּין בּין בּינוּבן גוּמוּבין גוּשָר מָיקוּים בּין בּין בּינוּם בּין מוּין בּינוּין בּבין בּיוּבים לָאוּים בּינוּ מּיוּוּ בּין בּין בּין בּין בּין בּינוּבין בּין מָרָים בּיוּר בַין בּיוּים בּין בּין היבין בּין בּי הַרָּבין מָרוּים מּיין בּין בּין בּין בּין בּיים מָרָין אַירָר בַין הַיקוּר בּין בּין בּיין בּין בּינוּר בָין ביים בּיוּר הָיים בּיים בּיבוּבין בּינוּר בַין בּיים בּין מּינוּביין בּיין בּייבין בּינוּבין גיין בּיים מּינוּין בּיין בּין

 מַאִימָתַי מַזְכּירין גבוּרוֹת נְשָׁמים? רַבּי אֱלִיעוַר אוֹמֵר, מיּוֹם מוֹב הָראשוֹן שְׁלְחָג. רַבּי יהוֹשָׁע אוֹמֵר, מִיוֹם מוֹב הָאַחֲרוֹן שֵׁלֵחָג. אָמָר לוֹ רַבּי יהוֹשָׁע,

10. ויאמר מושה, אכלהו היום כי שבת היום לי׳, היום לא תמצאהו בשדה [שמות שז׳ כה׳]. רבי זריקה אומר מכאן שלש סעודות בשבת. לפי שהיו ישראל רגילין לצאת בשחרית, אמרו לו, רבינו משה, נצא בשחרית? אמר להם, אינו היום. אמרו לו, הואיל ולא יצאנו שחרית נצא בין הערבים? אמר

11. ואשא אתכם על כנפי נשרים (שמות ינ׳ ד׳), מה נשתנה הנשר הזה מכל העופות כלם? שכל העופות כלן נותנין את בניהם בין רגליהם מפני שהן מתייראין מעוף אחר שהוא פורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא מתייראין מעוף אחר שהוא פורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מאדם בלבד. שמא יזרוק בו חץ, אומר מומב שיכנס בו ולא בבניו. 12. רבי נתן אומר, הואיל ואמרה תורה, תן כסף, ו, בל תתן כסף, מה, תן כסף, עד שלא באו בה סימנין. אף, בל תתן כסף, נשראו בה סימנין. 13. הואינו שאין כפרה אלא בדם מניו שהיו המריח ממני מהו מתייראין מעוף אחר מהוא פורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא מתייראין מעוף אחר שהוא פורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא כסף, אלא מאדם בלבד. ממנין אף, בל תתן כסף, מה מכוין. 13. הואיל ומצינו שאין כפרה אלא בדם, מה תלמוד לומר, וסמך ... ונרצה, 13.

.14 רבי אליעזר אומר, לא נתחייבו אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן,

הואיל ואין הַגִּשָׁמים אַלָּא סִימַן קַלָלָה בֵּחָג, לְמָה הוא מַזכּיר?

הַשּׁוֹמְרִים, וְאם שְׁמַר כְּדֶרֶך הַשּׁוֹמְרים, פָּטוּר.

הַמִּיחָה, לְפִּי שָׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים.

תָּמִיד שָׁלַשַׁחֵר, שׁקָּרָב בּאַרְבָע שָׁעוֹת.

שיהו רגילין לבא.

להם, כי שבת היום לי׳.

[ויקרא א׳ ד׳]?

וכל המורה הלכה בפני רבו, חיב מיתה.

- 15. אז תרצה הארץ את שבתותיה [ויקרא כו׳ לד׳]. אני אמרתי לכם שתהו זורעים שש ומשממים לי אחת, בשביל שתדעו שהארץ שלי היא, ואתם לא עשיתם כן.
- 16. וביד הכהן יהיו מי המרים המאררים [במדבר ה' יח'] ... נקראו מרים על שם סופן שממררין את הגוף ומערערין את העון.
- 17. ומה אלו (= הגרים) שקירבו את עצמן כך קירבם המקום, ישראל שעושים את התורה עאכ״ו.
 - 18. משל. אומרים לאדם, מפני מה אתה אוכל פת שעורים? אמר להם, מפני שאין לי פת חטים. מפני מה אתה אוכל חרובים? אמר להם, מפני שאין לי דבילה. כך אלו היתה בידן של ישראל מאותה קמיצה שקמצו ביום שמת בו משה, שאכלו מתנו כל ארבעים יום, לא רצו לאכול מתבואת ארץ כנען.
 - 19. וכן אתה מוצא בדרכי מקום, שכל מי שחביב קודם את חבירו. חורה, לפי שחביב מכל, נבראת קודם לכל ... בית המקדש, לפי שחביב מכל, נברא לפני כל ... ארץ ישראל, שחביבה מכל, נבראת לפני כל.
 - 20. דבר אחר, האזינו השמים ואדברה (דברים לב׳ א׳), על שם שניתנה תורה . מן השמים, שנאמר, אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם (שמות כ׳ כב׳).

Sources. 1. BB 9.1. 2. Bik 1.2. 3. BB 3.10. 4. BQ 4.7. 5. Eduy 1.5. 6. Eduy 6.1. 7. Ker 6.9. 8. RS 2.5. 9. Taa 1.1. 10. Mek 16.25 (L 2.119). 11. Mek 19.4 (L 2.202–203). 12. Mek 21.11 (L 3.31). 13. SLv 1.4 (W 6a). 14. Sifra, Mek of Millu'im (SLv 10.2 [W 45c]). 15. SLv 26.34 (W 112b). 16. SNm 11.4 (H 17). 17. SNm 78.1 (H 73). 18. SNm 89.4 (H 90). 19. SDt 37 (F 70). 20. SDt 306 (F 334).

UNIT THIRTY

FINAL AND CONSECUTIVE CLAUSES

I Introductory text (K Sanh 4.5)

 Because of this, only a single person was created in the world.

-To teach that anyone who destroys a single life is regarded as having destroyed an entire world and anyone who saves a single life is regarded as having saved an entire world.

---With regard to social peace, so that no-one might say to another, My father is greater than yours.

-So that the heretics [erased in K] cannot say, There are many powers in heaven.

---To proclaim the greatness of the king of kings of kings, the holy one, blessed be he: for a person makes a hundred coins with the same seal and all look alike, but the king of kings of kings, the holy one, blessed be he, has coined every person with the seal of the first human being and nobody looks like another. Therefore, each and every one is obliged to say, The world has been created for me.

--So that you do not (or 'may you not') dare to say, What is such and such a problem to do with us, is it not already said, A witness who has seen or heard (but does not give evidence, incurs guilt) [Lv 5.1]? So that you do not (or 'may you not') dare to say, What is our responsibility for the blood of this person, is it not already said, When the wicked perish, there is joy (in the city) [Pr 11.10]?

1. The text is important in the context of this unit, as it displays several ways of constructing a final clause. But above all, it is important from a theological perspective: all Israel and humankind are found in the unique (",") person of Adam, a uniqueness that causes a person to share in the uniqueness of God, the divine seal upon the first human being ('like *one* of us' [Gn 3.22]). This seal is the basis of a person's dignity, as a creature sealed by God, and of a person's solidarity with every other human being, which does not allow one to remain unaffected by another's pain or happiness.

A comparison of K with standard printed versions of this text demonstrates striking and significant differences of both a linguistic and a theological nature.

II Morphology

2. Virtually all the final conjunctions of BH have disappeared from, or been altered in, RH. As an example of the developments taking place, we may note the rare use of final/consecutive $-\psi$ in LBH—

ו**ָהָאֶלהים עָשָׂה שֶּיִרְאוּ מִלִּפָּ**נָיו

And God acted so that they would fear him (Ec 3.14) which became commonplace in RH.

Similarly, at Ec 7.14, in a statement akin to the one just quoted, we find על דְּבְרָח שָׁ.

נַם אַת־זֵה לְעַמַת־זָה עָשָׂה הָאֲלהים עַל־דּבְרָת שְׁלֹא יִמצָא הָאָדָם אַקרִיו מְאוּמָה God made the one thing and the other so that no-one might find fault.

~ ~ ~

The following is a table of final conjunctions in BH and RH.

BH	RH
-ל + infinitive	-5 + infinitive
ירָרְאָי + infinitive	+ שָׁלָּאָ + infinitive - בָּדִי לָ- + עַל מָנַת לָ-
imperfect אשר + imperfect	
-ש + imperfect (LBH) למען במוני נותר	-껖 + imperfect
למַעַן אָשרי	
ב <u>ע</u> בור רעירור איזיר	
בַּעַבוּר אַשָר	*** ****
	-12/ <u>1.</u> -12/ -
	קַרַי שָׁלּא היותרים יה
	בְּשָׁבִיל שָׁבִי ביביים אים גע
	בַּשְׁבִיל שֶׁלָא
על דברַת ש-	עַל אַנֵח שָׁ-
	על הַנָאי שָ
ē	শল্প + imperfect
אשר לא	+ imperfect

אָשָּמָא probably derives from -שָׁ and לָמָה, with LBH representing an intermediate stage:

שַׁלְמָה אָהיָה כּעֹטִיָה

Why do I have to go about as a stray? (Ca 1.7)

The Aramaic equivalent דילָמָא is perhaps a calque from RH, but in any case the א- in שְׁמָא is a clear sign of Aramaic influence. In K, the normal vocalization is שֵׁמָא

3. There are no specifically consecutive particles in BH or RH, with the following forms being used instead.

BH	RH
.⊇	- ü j
אַשָּר	∈تد بھُ-
אַשׁר לא	בָּדֵי שֶׁלאׂ כָּדֵי שָׁלאׂ

231

III Grammar and usage

4. BH usually expresses finality through the simple coordination of clauses with -ן, especially common in the sequence imperative followed by ויקטל or or coordination tends to be replaced by the use of the infinitive with -b or of final conjunctions. Nonetheless, some examples remain:

והִסְתַכֵּל בִּשָׁלשָׁה דבָרים ואִי אַתָּה בָא לידֵי עֵבָרָה

Consider three things so as not to fall into the hands of sin (Abot 3.1).

5. -2 + infinitive.

A. The use of this construction in final clauses is widespread:

נתקבצו כולן זו על זו ליטול עצה

They joined up, this one with that one, to take counsel (SNm 133.1 [H 176]).

B. The negative form of the construction employs

לא הָיּוּ יָמִים מוֹבים ליִשְׂרָאָל כַּחֲמָשָׁה עָשָׁר בְּאָב וּכִיוֹם הַכָּפּוּרִים, שֵׁבָּהָן בְּנוֹת יִרוּשָׁלִם יוֹצְאוֹת בּכַלֵי לָבָן שָׁאוּלִין, שֵׁלּא לבַיָּשׁ אָת מי שָׁאִין לו There were no happier days in Israel than the fifteenth of Ab and the day of atonement, when the girls of Jerusalem would go out in white clothes, borrowed, so as not to offend those who did not have any (Taa 4.8).

C. A so-called exegetical infinitive can begin the explanation of a biblical passage, '(this is said) in order' להוציא' 'to exclude', לְהָרִיאַ 'to proclaim', לְלְמְרָי 'to teach you', etc., and may be regarded as responding to an implied question of the kind לְמָרָי

> וכי יזיד איש על רעהו להרגו ,[שמות כא׳ יד׳] ... וכי יזיד, להוציא את השוגג, איש, להוציא את הקמן, איש, להביא את האחרים, רעהו, להוציא את האחרים

When a man becomes enraged enough against his companion to kill them [Ex 21.14] ... When a man becomes enraged: (this is said) in order to exclude someone acting unintentionally; a man: in order to exclude minors; a man: to include the others; against his companion: to include minors; against his companion: to exclude the others. (Mek 21.14 [L 3.36-37]);

> ויעש כן אהרן, [במדבר ח׳ ג׳]. להודיע שבחו של אהרן, שכשם שאמר לו משה כן עשה

And thus Aaron did [Nm 8.3]. (This is said) to proclaim the praise of Aaron, who acted as Moses had ordered him (SNm 60.1 [H 57]).

6. Final and exegetical -♥.

Followed by the imperfect and with final value, this construction has the same function as an exegetical infinitive (see Units 8.7C and 20.9):

ונקה האיש מעון [במדבר ה׳ לא׳]. שלא יאמר, אוי לי שהרגתי בת ישראל He will be clear of sin [Nm 5.31]. (This is said) so that no-one has to say, Woe is me, for I have killed a daughter of Israel (SNm 21.3 [H 24]).

(Note how final and consecutive values might easily be confused.)

דַשְּבִיל שָ- .7

That the reason why and the reason for are near neighbours is clearly seen in this conjunction, which can refer to both cause and end. See Unit 29.11 for instances of $-\psi$ with the imperfect expressing finality or final cause and of the same conjunction followed by a participle or noun to express merely cause. There is a further example at Taa 3.8:

צאוּ וְהַכְנִיסוּ הַנּוּןִ־י פְּסָחִים, בְּשָׁבִיל שֶׁלֹא יְמוֹקוּ Go and fetch the paschal ovens so that they don't fall apart.

8. -פָּדִילָ- and כָּדִי שָׁ.

A. Any difference, beyond the purely stylistic, that exists between the use of the imperfect with c_{μ} and of the infinitive with c_{μ} lies in the more subjective, personal, and persuasive mood of the imperfect as against the more impersonal nature of the infinitive:

לְמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים, עַל חֲצוֹת? כָּדֵי להַרְחִיק אָת הָאָדָם מִן הַעֲבָרָה Why did the sages say, Up to midnight (one must recite the shema')? So as to distance people from sin (Ber 1.1);

לַפָּה קָדָמָה שָׁמָע, לִ, וְהָיָה אָם שָׁמֹעַ? אֵלָא כְדֵי שָׁיקַבּל עָלָיו עֹל הַלְכוּח שַׁמֵים הַחַלַה, וָאָחַר בָּדְ יַקַבּל עַלִיו עֹל מצות

Why does, Hear (O Israel), precede, And it will be, if you listen? It is simply so that first one might take upon oneself the yoke of the kingdom of heaven and only afterwards the yoke of the commandments (Ber 2.2);

ומשמיע בכל לשון ששומעת, כדי שתהא יודעת על מה היתה שתחה It is said in any language she can understand, so that she will know why she is drinking (the bitter waters) (TosSot 2.1).

It should be noted that in the two examples from Berakhot, K reads and להרחיק, without כָּרִי (K also lacks בָּרִי at Abot 2.4: see text 3 in the exercises). It seems, then, that the use of כָּרִי to introduce a simple final clause did not become generalized in a uniform way and might represent a later stage of the language, when כָּרִי no longer carried the connotation of 'quantity'.

B. But in virtue of its etymological force, 'as much as is sufficient', ' ς can also introduce an attributive or adjectival clause in order to determine, quantitatively, a noun, expressing thereby not so much the final intention of the subject of the main clause as something of the end use or nature of the object referred to by the noun being thus determined. In Shab 8, there are many examples of $-\varsigma \varsigma \varsigma' \varsigma'$, 'specifying the quantitative value of an object. For example,

הַמּוֹצִיא ... וְּבָשׁ כְּרֵי לְחֵן עֵל הַכָּחִיח

(Shab 8.1) does not refer to the person carrying honey to put it on a wound but to 'whoever carries *enough* honey to put on a wound'; similarly,

שַׁמָן כּדי לָסוּך אָבָר קָטָן

חבל פרי לעשות אזן

is 'oil enough to anoint the smallest member',

is 'enough rope to make a handle' (Shab 8.2),

נִיָר כְּדֵי לכְתּוֹב עָלָיו קַשָּר מוֹכָסין

is 'enough paper for writing a taxcollector's note', and

דיו כדי לכתוב שתי אותיות

is 'ink in sufficient quantity to write two letters' (Shab 8.3). The adjectival value of final clauses like these is decisive in preventing them from being understood as clauses expressing the final intention of the subject of the main clause.

In fact, in every example I have been able to check, $\neg \supset$ functions as an indeclinable adjective ('sufficient, enough') that can introduce either an infinitive with \neg or the corresponding verbal noun. Thus, at Hul 11.2, we find that to the question

וכַמָּה נוֹתנים לוֹ?

How much (wool) must one give him?

the answer given is שָׁרָי לַעֲשׁוֹת מְבָּר בָּרָי לַעֲשׁוֹת מְבָּוּ בָּרָר קָשְׁן enough for a small garment to be made from it' and בִדי מָקָנָה for a present'. In both cases, what is expressed is not the intention of the person who wants the wool but the quantity of wool that is needed.

9. -על מנחל- and על מנח ש.

- של מנח של occurs with the imperfect, and, depending on vocalization, the participle. On the difference between imperfect and infinitive constructions, see above, §8A.

The use of $\psi d\psi d\psi$ underlines the interest or intention of the subject; in line with its original sense of '(laying a bet) on the (corresponding) portion', it is usually rendered as 'on condition that', as in the well-known statement of Antigonus of Socoh:

אַל תִּהיוּ כַעֲבָדים הַמְשֵׁמִשׁין אֶת הָרֵב עַל מִנֶח לקַבְּל פּרָס, אֵלָּא הְווּ כַעַבַדים הַמַשַּמִשין אָת הָרֵב שָׁלֹא עַל מְנָת לקַבָּל פָּרָס

Do not be like servants who work for their master on condition that they receive a salary, but like servants who work for their master without the intention of receiving remuneration (Abot 1.3).

At Ma'aśrot 2.7, the labourer accepts his contract אַל האָנים 'on condition that I may eat figs'. (In this instance, some prefer to read a participle, עַל הַנָח שָׁאוֹכָל.)

על תּנָאי שֶׁ- 10.

This has a similar function, but because it is not of itself a conjunction, it can still be employed independently of any following clause, as an adverbial modifier of the clause that precedes:

אף עַל פִּי שֶׁנְתָנוֹ לָה עַל חִנָאי ולא נַעַשָּה הַתִּנָאי

Even though he gave it to her conditionally, but the condition was not fulfilled (Git 8.8).

Its use as a conjunction is exemplified by Meg 3.2:

אין מוֹכִרין בָּית הַכְּנָסָת, אָלַא עַל תּנָאי שָׁאָם יִרצוּ יַחַזירוּהוּ

A synagogue may only be sold on the condition that, whenever it is so wished, it can be returned.

11. NOW/NOW.

This form has both adverbial and conjunctional value, 'perhaps, maybe' and 'in case, lest'; when compared with the conjunction איש, אשָל can be seen to add a note of fear or insecurity, and is associated in RH with the verbs of fear (אראי) and caution (רָרָאָרָי). It replaces BH (אראי), as can be seen in the following exegetical text (SDt 43 [F 92] on Dt 11.16):

השמרו לכם פן יפתה לבבכם. אמר להם, תזהרו שמא תמרדו במקום Be careful that your heart is not beguiled. It was trying to say to them, Take care not to rebel against the omnipresent one.

At Sanh 4.5, a wide variety of senses is attested.

A. Negative final conjunction:

מאַימין עֵלִיהָן, שֶׁמָא תאמרו מָאמד וּמשמוּעָה

They warned them, So that you do not utter suppositions or hearsay. B. Adverb:

שַׁמָא אָי אַהָם יוֹדִעִין שֵׁסוֹפָנוּ לבִדּוֹק אָחכם?

Perhaps you do not know that in the last resort we shall have to investigate you.

C. Preventive final conjunction.

In the meaning 'lest, in case', אָשְׁשָׁ is usually found in justification of a biblical text. In the tannaitic *midrashim*, it appears in the standard formula שָׁרָא האָרָר האָבָר/האָבָר (lest you say (i.e. 'so that you do not argue' in such and such a way) ... the biblical text says' (see Unit 18.17). A similar usage is to be seen in the final part of the introductory text to this unit (Sanh 4.5), where Lv 5.1 and Pr 11.10 are cited in order that no-one might argue (שָּמָא האָרָאָרָר) against solidarity.

The expression of preventive purpose is not found only in connection with biblical interpretation. Not can also be used to prevent, or to express fear about, any event:

אַף אשָה אַחַרַת מַתִקִינִין לוֹ, שָׁמָא תָמוּת אשׁחוֹ

Another woman had to be assigned to him in case his wife were to die (Yom 1.1).

Compare the version of this halakhah in SLv 16.32 (W 83b):

כך מקדישים לו אשה אחרת על תנאי שמא יארע דבר באשתו ... in case something were to happen to his wife.

Note that in these two examples it is especially clear that the negative final ('so that not') and preventive final ('in case') values of may cannot be used interchangeably.

12. Consecutive clauses.

A. As in BH (see Meyer 1992, §118), a consecutive clause can be connected to its main clause by -:

UNIT THIRTY

כַּמָּה יהא בַזַּיִת וְלא יקָצַנוּ?

How much must there be in an olive tree so that it may not be pruned? (Shebi 4.10)

B. The similarity of consecutive and final constructions enables the use of conjunctions like בָרי שָ- with consecutive value:

מוֹרידין לִפְנֵי הַתֵּבָה זָקָן וִרְגיל וִיַשׁלוֹ בָנִים וּביתוֹ רִיקָם, כּדִי שֵׁיהָא לבּוֹ שָׁלֵם בַּתּפִיָּה

They placed before the ark a well-versed elder, with children but with his house already empty, so that he might pray with all his heart (Taa 2.2).

C. Typical are consecutive clauses introduced by -v or v following an exclamation or emphatic adjective:

חביב בנימין שנקרא ידיד למקום

How beloved is Benjamin, such that he has been called, Favourite, by the omnipresent one! (SDt 352 [F 409]);

מה כח עבירה קשה שעד שלא פשמו ידיהם בעבירה לא היה בהם זבים ומצורעים

How terrible is the power of sin, such that before they stretched out their hands to sin none of them had been affected by venereal or skin disease! (SNm 1.10 [H 4]);

אוילי שאני ערום מן המצות

Woe is me, such that I have become stripped of precepts! (SDt 36 [F 68]).

גדול שלום שאפילו מתים צריכים שלום

How great is peace, such that even the dead need peace! (SDt 199 [F 237]);

וכי מה אני ספון, שהכתי חיות רעות הללו?

Why have I been distinguished to the extent that I can kill these wild beasts? (Mek 17.14 [L 2.157]);

וְנָאָמָן הוּא בַּעַל מלַאכּהָדָ, שֵׁישַׁלִם לָךְ שַׂכַר פּעוּלָחָך Your employer is faithful, such as to pay you for your work (Abot 2.16).

(Note that K replaces the relative/consecutive clause here with a simple final infinitive structure: לשלם.)

IV Phraseology

13. - אָרָאָל שֶׁרְאָל יָשָׁרְאָל יָשָׁרָאָל יָשָרָאָל יָשָרָאָל יָשָרָאָל יָשָרָאָל יָשָרָאָל גו..'; the clause dependent on the exclamation should be understood as a consequence rather than a cause (although it is indeed possible for a causal relationship to be formulated in the same exclamatory fashion). Numerous examples include:

חַבִיבִין יִשְׁרָאָל, שְׁנַקָרָאוּ בָנִים לַמָּקוֹם

How beloved are the Israelites, such that they have been called children of the omnipresent one (Abot 3.14);

חביבין שראל, שסבבם הכתוב במצות, תפילין בראשיהם ותפילין בזרועותיהם, מזוזה בפתחיהם, ציצית בבגריהם How beloved are the Israelites, such that Scripture surrounds them with precepts: phylacteries on their heads and phylacteries on their arms, a *mezuzah* on their doors, and a tassel on their garments (SDt 36 [F 67–68]).

See also Mek 21.30 (L 3.87-88); SNm 1.10 (H 4); 161.3 (H 222), etc.

V Vocabulary

אָפָטָרָאאָסָפָרָיָא (סֹשָשׁיניטי) '(soldier's) pay, rations' רְסָפּיק (hi. of אָפָסָרָי) 'grant, authorize, supply' 'iadle' 'נכסליפן (λέβης) '(cooking) pot' ליפקו (cooking) pot' יליפקו 'brazier' 'proj 'brazier' 'piece (of bread)' יקרים 'piece (of bread)' יפָרוּטָה' (a small coin), in plural, 'small change, coppers' יקמולרטי ' cauldron' יקמולרטי ' pass through, wander'

VI Exercises

- שָׁמְעוֹן בֶּן שְׁשָׁח אוֹמָר, הֵוּי מַרְבָה לַחְקוֹר אֶת הָעִדִים, וַהֵוּי זָהיר בִּדְבָרֵיךָ, שְׁמָא מהוֹכָם יִלְמְדוּ לִשַּׁמֵר.
- אַכְשַלְיוֹן אֹמֶרֹ, חֲכָמִים, הַזְהֵרוּ בִדְבָרֵיכֵם, שָׁמָּא תָחוּבוּ חוֹכַת גָּלוּת וְחָגָלוּ לְמְקוֹם מֵים הָרָעִים, וְיִשְׁתּוּ הַחַּלְמִידִים הַבָּאִים אַחַרִיכִם וְיָמוּתוּ, וּנְמְצָא שֵׁם שָׁמֵים מַתַחַלֵּל.
 - 3. הוא (רַכְּן גַמִלִיאָל) הָיָה אוֹמר, עַשָּה רצוֹנוֹ כּרצוֹנֶך, כִּרִי (כִּדִי K lacks) שֶׁיַעֲשָׁה רְצוֹנוֹ, כִּדִי (כִּדִי k lacks) שֵׁיַעֲשָׁה רְצוֹנוֹ, כִּדִי (כִּדִי אוֹמר, וָאָל שִׁיּבָטָר רְצוֹנוֹ, כִּדִי (כִּדִי גַאַרָּקוֹ רְצוֹנוֹ, כִּדִי (כִּדִי גַאַרָּאָן) שִׁיּבְטָר, אַל חִפְרִשׁ מִן הַצַבּוּר, וּאַל שִּיּבְטָר רְצוֹנוֹ, כִּדִי (כִּדִי גַצוּנוֹ, כִּדִי כַּאַיָּבָשָּׁה רְצוֹנוֹ, כִּדִי (כִּדִי גַאַל אַיוֹרָ, וּאַל שִיּבָטָר רְצוֹנוֹ, כִּדִי מַשְּׁיבָשָּי רְצוֹנוֹ, כִּדִי הַמּקוּמוּ הַאַנָּקוּ הַצַּנוּר, וּאַל הַשְּׁכוּה אָשְׁרָב רִיוֹם מוֹחָדֶ, וָאַל חָדִין אָת חַבָּרָך עַר יוֹם מוֹחָד, וַאָּל הּאַכור, וּאַל האַמְרָין אָתוּרים מִפּגי רְצוֹנוֹ, כִּדִין אָתוּרִים מוּתַרָּ, וּאַל הוּאַכוּר, וּאַל הוּשְׁמוּר דָבוּר, וּאַל האַכור, וּאַל האַרן הַעָּקוּה הַשָּאַנוּ בָיר שָׁאַי אָפְשָּׁר לִשְׁמוֹנוּ, כָּרִין אַתוּרים מוּחָד, וּאַל האָרין אָתוּרים מוּזוּר, בִירין אַתוּרים מוּחַדָּן, וּאַל האַרין אָתוּרים מוּת בָּבָרָר וּאַר אַיָּשָּמוּ רָבוּוּה וּאַרון אַתוּרים מוּחַדָּן, וּאַל הוּאַרן הַין בּעַרָּטָר בּיר וּשׁאַי אָפָשָּים רָיום מוֹחָד, וּאַרוּ אָירון אַתוּרים הַיּשָּמוּין רוּאַרון אַיוּוּין היוּשָּים בּיין בּעַאָּכָר בַיר שָּאַי אָפָשָּיי בּיוּשָּין הַיאַי אַבוּין אַיזין היאַנוּרן, וּאַי הוּאַרין הַיּאַין בּעַיּאַנוּן הַיוּשוּמוּין בּעַיּין בּיוּין בּייוּין בּיוּן בּעַרּין בּאַיין בּייַין בּיין גַין בּעַיּין בּיין אַיאַרין בּייין בּייין גוּין גוּינוּין בּעַיאַין בּיין גוּאַרוּ בּיוּין בּיעַין ריין בּיין בּיין גוּאַין ריוּאַין בּייין בּיין בּיין בּיין בּיין בּיין גוּאַין בּייין בּעַיאַין בּיין בּיין גוּעָרין גוּאַין בּייין גוּאַין בּיין גוּין בּיין גוּאַין גוּאַין גוּין גוּעָין בּיין גוּין ג גערין גוּאַר גוּאַין בּיין גוּאַין גוּאַן גוּין גוּאַין גוּאַין גוּין גוּאַין גוּאַן גוּין גוּאַין גוּאַין גוּא </דוּאַין גוּאַין גוּאַרין גוּאַין גוּאַין גוּאַין גוּאָן גוּאַין גוּין גוּאַין גוּאָרין גוּאַין גוּאַין גוּאַן גוּיין גוּ
 - 4. רַבְּי יִשְׁמָעֵאֹל בְּנוֹ אוֹמֵר, הַלּוֹמָד עַל מְנֵת לְלַמֵּד, מַסְפִּיקִין בְּיַדוֹ לְלְמוֹד וּלְלַמֵּד, וְהַלוֹמֵד עַל מוֶת לַעֲשׁוֹת, מַסְפִּיקִין בְּיַדוֹ לְלְמוֹד וּלְלַמֵּד, לְשָׁמוֹר וּלַעֲשׁוֹת. רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, אֵל הַעֲשֵׁם עֲשָּרָה לַהְחְנֵּדָל בָּהֶם, וְלֹא כַןְרָהּם לַחְפּוֹר בָּהֶם.

- 5. הוא הָיָה אוֹמָר, הַיּלּוֹרִים לְמוּת, וְהַמָּתִים לְהַחֵיוֹת, וְהָחַיִים לְהוֹן, לידַע, לְהוֹרִיעַ וּלֹהְוַדֵע שֲׁהוּא אָל, הוּא הַיּוֹצָר, הוּא הַבּוֹרא, הוּא הַמָּבִין, הוּא הַדֵּיּן, הוּא ער, הוּא בַעַל דין, והוּא עָתִיד לְדוּן.
- 6. עֵשֶׁרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם עֵד נוֹחַ, לְהוֹדִ'עַ כַּשָּׁה אֶׁרֶך אַפָּים לְפָנֶיו, שָׁכָּל הַהּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאין עַד שְׁהֵבִיא עֵלִיהֶם אָת מִי הַמִּבּוּל. עֲשָׁרָה דוֹרוֹת מִנֹח עַד אֲבְרָהָם, לְהוֹדיעַ כַּמָּה אֶרֶך אַפַּים לְפָנֶיו, שָׁכָל הַהּוֹרוֹת הָיוּ מַכעיסין וּבָאָין עַד שִׁבָּא אָבִרָהָם וְקִבּל עַלִיו שָׂכַר כִּלָם.
- 7. כִּלִי מַחְכוֹת כַּמָה הוֹא שְׁעוּרָן׳ הַדּלי, כְּרִי למַלּאות בּוֹ. קמקום, כּרִי לָחם בּוֹ. מִחַם, כּרֵי לקַבְּל סְלָעִים. הַלִּבְס, כְּרֵי לְקָבָל קִיהוֹנוֹת. קִיהוֹנוֹת, כּרִי לקַבָּל פּרוּטוֹת. מִדּוֹת יַיָן, בַּיֵּין, מִדּוֹת שָׁמָן, בַּשֵׁמָן.
- 8. לאֹ־יַרבּה־לוֹ סוּסִים [דברים יז׳ טז׳], אָלָא כְדִי מִרבּבָהוֹ. וְכִסְף וזֶהָב לאֹ יַרְבָּה־לוֹ מאֹד [דברים יז׳ יז׳], אָלָא כְדֵי לְהֵן אָסְפָניָא.
- 9. ולמה אמרו חכמים, עד חצות? להרחיק מן העבירה ולעשות סייג לתורה ולקיים דברי אנשי כנסת הגדולה, שהיו אומרים שלשה דברים, הוו מתונין בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה.
 - 10. ושלישים על כלו [שמות יד׳ ז׳], על מנת לכלות. לשעבר, כל הבן הילוד וגו׳ [שמות א׳ כב׳], אבל כאן, ושלישים על כלו, על מנת לכלות, שנאמר, אריק חרבי תורשימו ידי [שמות מו׳ מ׳].
 - 11. שאל אנטונינוס את רבינו הקדוש, אני מבקש לילך לאלכסנדריא, שמא תעמיד עלי מלך וינצחני? אמר לו, איני יודע. מכל מקום כתוב לנו שאין ארץ מצרים יכולה להעמיד לא משל ולא שר. שנאמר. ונשיא מארץ מצרים לא יהיה עוד ן יחזקאל ל׳ ינ׳).
 - 12. אם סופינו לרבות את כל האוכל אע״פ שאינו שוכב, מה תלמוד לומר, האוכל... והשוכב [ויקרא יד׳ מז׳]? אלא כדי ליתן שיעור לשוכב כדי שיאכל. וכמה היא שיעור אכילה? כדי אכילת פרס פת חימים ולא פת שעורים מיסב ואוכלו בליפתן.
- 13. ובא אהרן אל־אהל מועד ויקרא מז׳ כנ׳ן. כל הפרשה כולה אמורה על הסדר חוץ מן הפסוק הזה, ובא אהרן אל־אהל מועד. ולמה בא? כדי להוציא את הכף ואת המחתה.
 - 14. כמראה אשר הראה י׳ את משה כן עשה [במדבר ח׳ ד׳], להודיע שבחו של משה, שכשם שאמר לו המקום כן עשה.
 - 15. ככל אשר צוה י׳ את משה כן עשו בני ישראל [במרבר ט׳ ה׳], להודיע שבחן של ישראל, שכשם שאמר להם משה, כן עשו.
- 16. ותקרבנה בנות צלפחד [במדבר כז׳ א׳]. כיון ששמעו בנות צלפחד שהארץ מתחלקת לשבטים לזכרים ולא לנקבות, נתקבצו כולן זו על זו ליטול עצה. אמרו, לא כרחמי בשר ודם רחמי המקום. בשר ודם רחמיו על הזכרים יותר מן הנקבות, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן, אלא רחמיו על הזכרים ועל הנקבות, רחמיו על הכל, שנאמר, נותן לחם לכל בשר ... [תהלים קלו׳ כה׳].
- 17. אשר אני שוכן בתוכם [במדבר ה׳ ג׳]. חביבים הם ישראל, שאע״פ שהם טמאים, שכינה ביניהם, וכן הוא אומר, השוכן אתם בתוך טומאתם וניקרא טז׳ מז׳]... ר׳ יוסי הגלילי אומר, בוא וראה מה כח עבירה קשה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה לא היה בהם זבים ומצורעים, ומשפשטו ידיהם בעבירה הצורעים.

- 18. ואכלת ושבעת. השמרו לכם (דברים יא׳ מו׳-מז׳ן. אמר להם, הזהרו שמא ימעה אתכם יצר הרע ותפרשו מן התורה, שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בעבודה זרה.
- 19. ואמרת, אוכלה בשר כי תאוה נפשך לאכול בשר [דברים יב׳ כ׳], ... רבי אלעזר בן עזריה אומר, לא בא הכתוב אלא ללמדך דרך ארץ, שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון.
 - 20. ואמרת לפני י׳ אלהיך ארמ׳ אובד אבי [דברים כו׳ ה׳], מלמד שלא ירד אבינו יעקב לארם אלא על מנת לאבד, ומעלה על לבן הארמי כאילו איבדו. וירד מצרימה [דברים כו׳ ה׳], מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם. שמא תאמר שירד לימול כתר מלכות, תלמוד לומר, ויגור שם [שם].

Sources. 1. Abot 1.9. 2. Abot 1.11. 3. Abot 2.4. 4. Abot 4.5. 5. Abot 4.22. 6. Abot 5.2. 7. Kel 14.1. 8. Sanh 2.4. 9. Mek 12.8 (L 1.46). 10. Mek 14.7 (L 1.203). 11. Mek 15.7 (L 2.50). 12. SLv 14.47 (W 74c). 13. SLv 16.23 (W 82b). 14. SNm 61 (H 59). 15. SNm 67.2 (H 63). 16. SNm 133.1 (H 176). 17. SNm 1.10 (H 4). 18. SDt 43 (F 96). 19. SDt 75 (F 139–40). 20. SDt 301 (F 319).

UNIT THIRTY-ONE

CONCESSIVE CLAUSES

I Introductory text (SNm 119.2 [H 142])

ויאמר י' אל אהרן ... אני חלקך ונחלתך [במדבר יח' כ']. על שולחני אתה אוכל ועל שולחני אתה שותה. משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שנתן לבניו מתנות ולבנו אחד לא נתן שום מתנה. אמר לו, בני, אע״פ שלא נתתי לך מתנה, על שולחני אתה אוכל ועל שולחני אתה שותה. וכך הוא אומר, חלקם נתתי אתה מאשי [ויקרא ו' י'], אשי י' ונחלתו יאכלון [דברים יח' א'].

And Y. said to Aaron ..., I am your portion and your inheritance [Nm 18.20]. You eat at my table and drink at my table. A parable: to what may this be compared? To a king of flesh and blood who gave presents to his sons and to only one son gave no present but said to him, My son, although I have not given you a present, you eat at my table and drink at my table. That is why it says, It is the portion that I give them of my offerings by fire [Lv 6.10], They are to eat of Y.'s offerings by fire and of his patrimony [Dt 18.1].

1. The parable restates the traditional explanation of why, remarkably,

the tribe of Levi was allotted no territory. This model of a praiseworthy tribe, sustained from outside so as to be free of the normal duties of life, has passed into other religions.

II Morphology

2. In BH, the following particles are used with concessive value: יָּ (Is 54.10), אם (Nm 22.18; Jb 9.15), גם נוג 49.15), גם על (Is 1.15), and אָל with noun (Jb 16.17) and with infinitive (Jr 2.35).

III Grammar and usage

3. Concession is a type of conditional relationship, and it can be seen that many formally conditional clauses may be understood concessively. This is particularly common with \square and \square in BH, and the same is found in RH (see also Unit 28.7A):

אם לְמֵרתּ תּוֹרָה הַרְבֵּה ... אם יהִיוּ כָל חַכְמֵי שִׂרְאָל בְּכַךְ מֹאוֹנֵים Even though you had studied Torah a lot ... even if all the sages of Israel were on one balance of a pair of scales (Abot 2.8);

אם אַקָה נוֹתן לי כָל כֵּסָף ... איני דָר אָלָא בּמקוֹם הוֹרָה Although you were to give me all the silver (in the world) ..., I would not live except in a place where there was Torah (Abot 6.9).

The reverse is also true, so that אפילו can be used to indicate a simple condition:

אָפּלוּ מָצָא חָבית, וְהיא מְלְאָה פֵּרוֹת, וְכָתוּב עָלְיָה, חִרוּמָה, הֵרי אֵלוּ חָלָן If one finds a vessel full of fruit, with *terumah* written on it, they are regarded as profane (MS 4.11).

Here, the irreal value of אילי (see Unit 28.8A) has been lost and it expresses instead a straightforward hypothesis concerning something that, while exceptional, is quite possible.

4. A concessive aspect can even be signalled by -1 joining two clauses, usually according to the pattern (concessive) verbal clause followed by -1 and a nominal clause:

שׁהֵי נַשִׁים שִׁנִשׁבּוּ, זאת אוֹמֵרָת, נשׁבֵּיתי וּשָהוֹרָה אַני

Let us imagine two women who have been taken captive, one of whom says, *Although I was taken captive*, I remain pure (Ket 2.6).

:- Concession may also be expressed in RH by simple parataxis, without :- אותרה כל מה שעשיתם, מעשה עגל קשה עלי מז הכל

Although there are many things you have done to me, the incident of the golden calf takes precedence over all (SDt 1 [F 6]).

It should be noted that in this example, the concessive clause is in reality a nominal clause emphasized with the particle \mathbb{N}^{n} .

אַפלו .5

Although, as we have just seen, אפלי can have purely conditional value, in its concessive function it signals an exceptional circumstance. It is quite normal for אפלי to introduce a nominal or participial clause; between the main clause and the concessive clause, a real and formal subordination can be seen:

אַפִילו הַן בִשְׁהֵי עֵיָרוֹת, מַעֵלוֹת זוֹ אֶת זוֹ

Even though they are in two different towns, the one (grain) neutralizes the other (Ter 4.12);

אָפּלוּ הַמֵּלְךָ שׁוֹאָל בִשְׁלוֹמוֹ, לֹא יְשִׁיבִנוּ, וַאָפּלוּ נָחָשׁ כָּרוּךְ עַל עַקִבוֹ לא יַפָּסִיק

Even if the king greets someone (during prayer), they are not to respond, even if a snake is coiled around their feet, they are not to interrupt (their prayer) (Ber 5.1).

But the fact that there are also instances of Network with personal forms of the verb suggests that it is the unusualness of a condition or circumstance that predominates rather than its concessive aspect:

אַכּלי הְנִיח אָת בֵּיחוֹ וְהָלָךְ לְשָׁבּוֹת אָצֵל בּחוֹ באוֹחָה הְעִיר, אינו אוֹסָר Even if he leaves his house and goes to spend the sabbath with his daughter in the same city, it does not create a prohibition (Erub 8.5). See also Yeb 16.5, etc.

6. -שס קא.

There are three examples in the Mishnah, followed by participle, perfect, and imperfect, respectively:

קדשתו אר כשהו שוממין

Their holiness (remains) even though they are in ruins (Meg 3.3); אך כשָאָמָרוּ בית שַמַאי

Although the school of Shammai said (Naz 2.1-2);

Even if one were to say, This one's leg for that one's (Tem 1.3). 7. אוך על פי.

A. אָף עַל פּי שָ.

הַמָּחַלֵּל אָת הַפֶּרְשׁים והַמּבַזָּה אֵת הַמּוֹעֵדוֹת וְהַמַּלְבִין מְּנִי חֵבָרוֹ בָרַבּים וְהַמֵּפֵר בִּרִיתוֹ שֶׁלְאַבְרָהֶם אָבינוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, וְהַמַּגַלֶה כְּנִים בַּחּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה, אַף עַל פּי שִׁיֵש בִּיָדוֹ מּוֹרָה וּמַעֵשִׁים מוֹבים, אֵין לוֹ חֵלֵק לְעוֹלָם הַבָּא

A person who profanes the holy things, who despises the festival days, who humiliates another in public, who breaks the covenant of Abraham our father (peace be upon him), who discovers in the Torah meanings that are not in agreement with the *halakhah*, even if such a person has (learning in) Torah and good deeds, they will have no part in the world to come (Abot 3.11).

אָר כּשִׁיאמר, רַגְלָה שָׁלַזוֹ הַחַח זוֹ

Before a participle, the -v can be omitted:

אָק עַל פּי כְּפּוּפִין, אָף עַל פּי מקַבְּלין Even if they (earthenware vessels) are bent, even if they are receptacles (Kel 2.3).

B. אָר עָל פֿי כן, which constitutes a clause in its own right, 'though it be so, despite that, nonetheless', following a concessive clause serves to contrast with the main clause that follows. In the following text from Qid 2.3, both wariants are present:

וּבְכָלָם, אַף עַל פּי שֵׁאָמָרָה, בּלבִּי הָיָה להחמַדִּש לוֹ, אַף עַל פּי כֿן, אַיָּרָשֶׁת Even though she said, It was in my heart to become engaged to him,

in spite of everything, she has not become engaged.

IV Phraseology

8. אָרְעָל פּ׳ שָּאִין ראָיָה לָדְבָר שָּאָמָר זַכָר לָדָבָר שָּאָמָר (although there is no evidence in its favour, there is an allusion to it in the text that says ...' contrasts strict proof (דָאָרָה) with an indication or an allusion (דָאָרָה) and is used to introduce texts that have only an indirect bearing on a matter of dispute. In the Mishnah, the formula appears at Shab 8.7 and 9.4 and Sanh 8.2 (Bacher 1899, 51–55 has a list of biblical texts adduced with this formula in the tannaitic literature).

V Vocabulary

אסיע אָז לבּוֹ מן 'distance the heart from, decide against' (pi.) 'unite, confer an honour or a name' לכד ראש 'inclination of the head', indicating respect or honour לכד ראש 'worthy, appropriate, sufficient' י שייער אילעריי 'hold back, refuse' 'hold back, refuse' (ptc. of אין ביחמים) 'noted, distinguished' מציין' (ptc. di ביין ביחמים) 'noted, distinguished' הפרע עצמו מן הַרחַמים (ptc. despair of mercy, cease praying 'be slow, delay'

VI Exercises

 אַין עוֹמְדִין לְהָתַפָּלִל אָלָא מָתּוֹךְ כַּבֵד ראֹש. חַסידִים הָראשׁוֹנים הָיוּ שּוֹהִים שָׁעָה אַחַת וּמִחְפָּלֹלִים, כָּדֵי שֶׁיְכַוּנוּ אֶת לְבֶם לַמָּקוֹם. אַפּלּוּ הַמִּלֶךְ שׁוֹאַל בּשׁלוֹמוֹ, לֹא יִשְׁיבָנּוּ, וַאָפּלּוּ חָשָׁשׁ כָּרוּךְ עַל עַקָבוֹ, לֹא יַפָּסיק.
 חַיָּב אָדָם לְבָרךְ עַל הָרָעָה כְּשָׁם שֶׁהוּא מִבְרַךְ עַל הַמוֹבָה, שְׁנָאְמֵר, וָאָהַבִקּ אָת ׳׳ אֶלהִיִּדְ בְּכָל לִבְרָדְ וּבִכָל נַפִּשְׁדְ וּבְכָל מִאֹדֶדְ [דברים ו׳ ה׳]. בִּכָל לִבְרָדְ, בִּשְׁנֵי יצְרֶידְ, בְּיָצִר טוֹב וּרְיֵצִר רָע. וּבִכָל נַפְשׁדְ, אֵפָלוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפִּשְׁדָ, וּבְכָל מְאֹדֶדְ, בְּכָל מָטוֹנְדָ.

3. איזו היא בחולה? כָּל שֵׁלא רָאָחָה דָם מִיְמֵיהָ, אָף עַל פּי שֶׁנְשׁוּאָה.

4. אין שוֹחַטין את הַפְּסח עַל הַיְחִיד, דְּבְרֵי יְהוּדֶה. וְדַבִּי יוֹסִי מַתִּיר. אַין שוֹחַטין את הַפְּסח עַל הַיְחִיד, דְּבְרֵי יְבִי יְהוּדֶה. וְדַבִּי יוֹסִי מַתִּיר. אַפּלּוּ חַבוּרָה שֶׁלְמָאָה שָׁאֵין יכוֹלִין לאֵכוֹל כַּזִיח, אין שוֹחַטין עַלִיהַן. וּאַין עושין חַבוּרַת נָשׁים וַעַבָּדִים וּכְשָׁנים.

- 5. הְיוּ זֶדֵיוֹ שָׁהוֹרוֹת, והִסִיע אָת לבּוֹ מֹלֶאֶכוֹל, אַף עַל פּי שֵאָמַר, יוּדַע אַני שֵׁלֹא נַשְׁמָאוּ זָדַי, זֶדֵיו שְׁמֵאוֹת, שֵׁהַיָּדֵים עַסְגָנִיוֹת.
 - 6. אַפּלוּ שָׁמַע מן הַנָּשִים אוֹמִרוֹת, מת איש פּלוני, דִיוֹ.
- 7. ועד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות, משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות... ואם תאמר, דן אני את הנביאים שנדבר עמהם בחוצא לארץ, אפ על פי שנדבר עמהם בחוצה לארץ, לא נדבר עמהם אלא בזכות אבות.
 - 8. ומפני מה שרתה שכינה בחלקו של בנימין? שכל השבטים היו שותפים במכירתו של יוסף ובנימין לא היה שותף עמהם, וכל השבטים נולדו במכירתו של יוסף ובנימין לא היה שותף עמהם, וכל השבטים נולדו בחוץ לארץ ובנימין נולד בארץ ישראל. אף על פי כן, ההר ןסינין חמד אלהים לשבתו [תהלים סח׳ יז׳].
- .9 אלהים אני לכל באי עולם. אף על פי כן לא ייחדתי שמי אלא על עמי ישראל.
 - 10. ויאמר אל אהרן, קחלך עגלבן בקר לחמאת ויקרא מיב׳ן, מלמד שאמר לו משה לאהרן, אהרן אחי, אף על פי שנתרצה המקום לכפר על עונותיך, צריך אתה ליתן לתוך פי של שמן.
 - 11. ונתתי גשמיכם בעתם (ויקרא כה׳ ד׳), ברביעיות. אתה אומר, ברביעיות, או ונתתי גשמיכם בעתם (ויקרא כה׳ ד׳), ברביעיות או אינו אלא בערבי שבתות? אמרו, אפילו שנים כשני אליהו וגשמים יורדים או אינו אלא בערבי שבתות, אינו אלא סימן קללה. הא מה אני מקיים, ונתתי גשמיכם בעתם? ברביעיות.
 - 12. ר׳ יוסי בן דורמסקית אומר משל, ביד אדם איסר ופרומה והוא יושב ומשקלו. ואומר , אקח בו פת, אוכל אני ולא שבע, אקח בו תמרים, שמא אוכל אני ושבע. אף על פי כן, אוכל ולא שבע, שנאמר, ואכלתם ולא תשבעו [ויקרא כו׳ כו׳].
 - 13. גדל פרע שער ראשו [במדבר ו' ה'], למה נאמר? לפי שהוא אומר, והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו, את ראשו את זקנו ואת גבות עיניו, [ויקרא יד' מ'], אף הנזיר במשמע, ומה אני מקיים, גדל פרע שער ראשו? בשאר כל הנזירים חרץ מן המנוגע? או אף על פי מנוגע? ומה אני מקיים, יגלח את כל שערו? בשאר כל המנוגע? או אף גדל פרע שער ראשו? בשאר כל הנזירים חרץ מן הנזיר? או אף הנזיר? ת'ל, יגלח, אע״פ הנזיר.
 - 14. ר׳ אלעזר בנו של רבי אלעזר הקפר אומר, גדול השלום, שאפילו ישראל עובדין עבודה זרה ושלום ביניהם, כביכול אמר המקום, אין השטן נוגע בהם, שנאמר, חבור עצבים אפראים הנח לו [הושע ד׳ יז׳], אבל משנחלקו מה נאמר בהם? חלק לבם עתה יאשמו [הושע ׳׳ ב׳]. הא גדול השלום ושנואה מחלוקת.
 - 15. וידבר י׳ אל משה לאמר, עשה לך שתי חצוצרות כסף (במדבר י׳ א׳ ב׳). למה נאמרה פרשה זו? לפי שהוא אומר, על פי י׳ יחנו ועל פי י׳ ב׳). למה נאמרה פרשה זו? לפי שהוא אומר, על פי י׳ יחנו ועל פי י׳ יסעו (במדבר ט׳ כג׳), שומע אני, הואיל ונוסעים על פי הדיבר וחונים על

פי הדיבר, לא יהיו צריכים חצוצרות. ת״ל, עשה לך שתי חצוצרות כסף. מגיד הכתוב שאף על פי שנוסעים על פי י׳ וחונים על פי י׳, צריכים היו חצוצרות.

- 16. מכאן אמר רבי אלעזר המודעי, המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו, אע״פ שיש בידו מצות הרבה כדיי הוא לדחותו מן העולם.
- 17. ומה אם משה, חכם חכמים, גדול גדולים, אבי דנביאים, אע״פ שידע שנגזרה עליו גזירה לא מנע עצמו מן הרחמים, קל וחומר לשאר בני אדם.
- 18. ואבדתם מהרה. ושמתם את דברי אלה... [דברים יא׳ יז׳]. אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ, הֵיז מצויינים במצות שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים.
- 19. המוציא אתכם מארץ מצרים (דברים ינ׳ ו׳). אפילו אין לו עליך אלא שהוציאך מארץ מצרים, די.
- 20. וקראת אליה לשלום [דברים כ׳ ׳׳]. גדול שלום, שאפילו מתים צריכים שלום. גדול שלום, שאפילו במלחמתם של ישראל צריכים שלום. גדול שלום, שדרי רום צריכים שלום, שנאמר. עוש שלום במרומיו [איוב כה׳ א׳]. גדול שלום, שחותמים בו ברכת כהנים. ואף משה היה אוהב שלום, ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל סיחון מלך חשבון דברי שלום [דברים ב׳ כו׳].

Sources. 1. Ber 5.1. 2. Ber 9.5. 3. Nid 1.4. 4. Pes 8.7. 5. Toh 7.8. 6. Yeb 16.5. 7. Mek 12.1 (L 1.4–5). 8. Mek 19.16 (L 2.222). 9. Mek 23.17 (L 3.185). 10. SLv 9.2 (W 43c). 11. SLv 26.4 (W 110b). 12. SLv 26.26 (W 112a). 13. SNm 25.6 (H 31). 14. SNm 42.2 (H 46). 15. SNm 72.1 (H 67). 16. SNm 112.4 (H 121). 17. SNm 134.5 (H 180). 18. SDt 43 (F 102). 19. SDt 86 (F 150–51). 20. SDt 199 (F 237).

UNIT THIRTY-TWO

ADVERSATIVE CLAUSES

I Introductory text (SDt 313 [F 355])

יצרנהו כאישון עינו (דברים לב׳ ׳׳ן. אפילו בקש הקדוש ברוך הוא מאברהם אבינו גלגל עינו היה נותן לו, ולא גלגל עינו בלבד אלא אף נפשו שחביבה עליו מן הכל, שנאמר, קח נא את בנך את יחידך ... את יצחק (בראשית כב׳ ב׳ן. והלא ידוע שהוא בנו יחידו? אלא זו נפש שנקראת יחידה, שנאמר, הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי [תהילים כב׳ כא׳].

He cares for him like the pupil of his eye [Dt 32.10]. Even if the holy one,

blessed be he, had asked our father Abraham for his eyeball, he would have given it to him, and not only the eyeball but his very soul, which was dearer to him than anything, as it is said, Take your son, your beloved ..., Isaac [Gn 22.2]. Is it not known that this refers to his beloved son? No, rather it refers to the soul, which is called, Beloved, as it is said, Free my soul from the sword, my beloved from the claws of the dog [Ps 22.21].

1. To God's loving care, Abraham responds with a love so great that not only does he hand over to God his son but his very soul, according to an interpretation that, in the light of Ps 22.21, equates אין מין with 'soul'.

Note that in this interpretation, the meaning of a highly anthropomorphic expression has been reversed, so that it is no longer God who holds Israel as dear as the pupils of his eyes, but Abraham who is prepared to deliver even more than the pupils of his eyes.

II Morphology

2. The only exclusively adversative particle in BH is אוֹלָם (Gn 28.19), although -ו, אם, and כיאם (in antithetic relationship to a preceding negative) can also be used adversatively; as a restrictive, BH employs אָבָל texts also אָבָל (Gn 17.19). In LBH, אָבָל reappears as an adversative conjunction, 'but' (Ezr 10.13).

3. In RH, אָבָל has become a full adversative and a new particle has developed under the influence of Aramaic: אָלָש (אָלָם (לָא and אוּרָם)). has disappeared.

New restrictive or exceptive compounds are בָּלְבֶד שָׁ- and הויץ מִשָּׁ- חויץ מִשָּ- מוי בּלְבֶד שָׁ-

III Grammar and usage

4. RH, like BH (see Lv 2.12), evidences widespread use of copulative -? with adversative value:

נתן לבניו מתנות ולבנו אחד לא נתן שום מתנה

He gave presents to his sons but to one he gave nothing (SNm 119.2 [H 142]).

A. The value of \neg is made clear by the flow of thought, when it joins two opposing terms or concepts:

זַקן וְרַגיל וְיֵשׁלוֹ בָנִים וּבִיתוֹ רִיקם

A well-versed elder, with children but with his house already empty (Taa 2.2).

B. Sometimes, a difference in tense between coordinated clauses (see Unit 17.12 with its quotation of Sot 7.8) underlines the adversative context:

אָדָם שוֹבַע כַּמָה מַשִּבְּעוֹת בְּחוֹתָם אָחָד וְכַלָּן דּוֹמין זָה לָזָה, וּמֵלְדְ מַלְכֵי

הַמּלְכִים הַפֶּדוֹשׁ בָּרוּךּ הוּא מָבַע כָּל הָאָדָם בִּחוֹחָמוֹ שִׁלאָדָם הָראשוֹן ואין אחד מָהֶן דּוֹמָה לַחֵבִירו

A person *makes* various coins with the same seal and all look alike, but the king of kings of kings, the holy one, blessed be he, *has coined* every person with the seal of the first human being and nobody looks like another (Sanh 4.5).

C. Given that in RH the personal pronoun already has a particularly emphatic rôle (see Unit 1.7), when it is also introduced by -1, the resulting form, for example with, usually implies a contrast:

הַמַזְמִין אֶת חֲבָרוֹ שׁיאָכָל אָצַלוֹ והוּא אינו מָאַמינו עַל הַמְעָשְׁרוֹת If someone invites another for a meal, but the latter is not sure that the former can be trusted with regard to tithes (Dem 7.1).

Such a contrast is even more patent with the vernacular construction -U introducing a verb that contradicts a preceding claim, as amply demonstrated by the following example:

הִיכָן שׁוֹרִי? אָכָר לוֹ, כְּת, והוּא שָׁנשׁבַר ..., נשָּבָר, וְהוּא שָׁנשׁבָר ..., נשָבָה, נשבָה, וַהוּא שָׁנשׁבַר ..., נעָבָר, וְהוּא שָׁנשׁבַר ..., נעָבָר, וְהוּא שָׁנשׁבַר ..., נעָבָר, וְהוּא שָׁנשׁבַר ..., נעָבָר, וְהוּא שָׁנשׁבַר ..., אָבֶר וּהוּא שָׁכּאַת (If he asked) Where is my ox?, and he answered, It's dead, when in fact it was only lame ..., or, It's lame, when in fact it was dead ..., or, It's lost, when in fact it was dead (Shebu 8.2).

אָבָל .5.

יאָבָל' introduces a co-ordinated sentence which contains a new case in opposition to the foregoing' (Segal 1927, §503). In Abot, there is a rich display of parallel but opposing sentences coordinated with אָבָל:

שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים... אָבְל שׁנִים שֵׁיוֹשבין ויש בִּינִיהם דברי תורָה, שכינָה בינִיהם When two people sit together and do not exchange words of Torah, then this is a meeting of cynics ... but when two people sit together and exchange words of Torah, the Shekhinah stays between them (Abot 3.2).

(See Abot 3.3, 17; 5.17 for the same structure.)

Frequently, contrasting positive and negative statements are coordinated with אַבָל לא:

ירדוּ לַצְמָחין אֲבָל לא יִרדוּ לָאילָן

If (enough rain) came down for the plants but not enough came down for the trees (Taa 3.2).

When the order is negative followed by positive, the meaning of לאאין ... אָרָל should be carefully distinguished from that of אין ... אָרָל below, §6). Whereas the former coordinates two clauses ('he didn't do that, but [אָרָל] he did this') the latter restricts the meaning of a single sentence ('he only did/he did nothing but [אָרָל] that); see Sanh 1.5, etc.

אָבָל אָם and - אָבָל introduce new hypothetical statements ('but if, but in such a case'):

```
בְּנֵי הָעִיר שֵׁמָּכָרוּ רְחוֹבָה שֶׁלְעִיר, לוֹקְחִין בָּרָמָיו בֵּיח הַכּנֵסִת ...
                            אבל אם מכרו חורה, לא יקחו ספרים
```

If the people living in a city sell a square, with the proceeds they may buy a synagogue ... but if they sell a Torah scroll, they will not be able to buy books (Meg 3.1).

(See as well Ket 5.9.)

6. אלא.

This particle has a basically restrictive or exceptive value.

A. לאאין... אַלא ('not ... but rather') corresponds to BH לאין ... אַלַא and usually expresses the lack of alternative actions available to a subject: 'he did not do anything but', that is to say, 'he only did', such and such. This exclusive/restrictive force can be made yet stronger by adding בלבד 'only' at the end of a clause:

> כַּל מָה שֶׁבָּרָא הַקָּרוֹש בָּרוּף הוא בעוֹלַמוֹ לא בָרָא אָלַא לְכבוֹדו All that the holy one, blessed be he, created in his world, he created exclusively for his glory (Abot 6.11);

שַׁכָּן מַצִינוּ בַּדוד מֵלְד ישׂרָאָל, שׁלָא לָמָד מָאָחיתפל אָלָא שָׁנִי דְבָרים בלבד, וּקראוֹ רבּוֹ

For thus we found it with David, king of Israel, that he learned no more than two things from Ahithophel, and then he called him his teacher (Abot 6.3).

There is also an isolated example of אלא following כלום, in which the latter has an interrogative negative force (see Unit 25.7).

B. לאכי אלא (it is not so, but rather; that is not true, instead' is a colloquial formula that mixes BH and Aramaic:

זה אוֹמָר, שוֹרך הָזיק, ווָה אומָר, לא כי אלָא בָסָלַע לַקָה One said. Your ox has injured (another ox), and the other said, It's not true; rather, it hurt itself on a stone (BQ 3.11);

הַלְּחֶם מְעַכָּב אֶת הַכּבַשִׁים ... אַמָר שמעוֹן בָּן נַנָס, לא כִי אָלָא הַכָּבַשִׁין מִעַכָּבין אח הַלָּחָם

The bread invalidates the lambs ... R. Simeon ben Nannas said, It is not so, rather, the lambs invalidate the bread (Men 4.3).

C. אין ... אין in exegetical idiom expresses the equivalence of two terms: A is B, A means B, A is understood as B, etc. Abot 6.3, though late, is a superb example of its use and the rabbinic thinking that it embodies----in order to prove that כבוֹד is to be identified with הזֹרָה. Pr 3.35 and 28.10 are cited; from these it is deduced that cited; is identified with aid; then, Pr 4.2 is adduced to show that מוב is identified with הורה; hence, if כבור is the same as מוֹב and הוֹרָה is the same as הוֹרָה, it follows that כוֹב and הוֹרָה must also be the same:

> ואין כַּבוֹד אַלַא חוֹרָה, שָׁאָמָר, כַּבוֹד חַכָמִים יָנחָלוּ (משָׁלִי ג׳ לה׳), התמימים ינחלו־מוב (משלי כח׳ י׳), ואין מוב אלא חורה, שנאמר, כּי לַקָח מוֹב נָחָתִי לַכָם הוֹרָחִי אָל־הַעָזֹבו וְמִשְׁלִי ד׳ ב׳ן

Honour is Torah, as it is said, The wise will inherit honour [Pr 3.35],

And the blameless will inherit good [Pr 28.10], and 'good' is Torah, as it is said, I give you teaching of good, do not abandon my Torah [Pr 4.2].

Examples of such reasoning are widespread in the tannaitic *midrashim*: אין מעילה בכל מקום אלא שיקור

Offence always means Infidelity (SNm 7.5 [H 11]); ואין ברית אלא תורה Covenant means Torah (SNm 111 1 [H 116]):

Covenant means Torah (SNm 111.1 [H 116]);

אין פלילים אלא דיינים

Pelilim [Dt 32.31] are the judges (Mek 21.22 [L 3.66]); אין נזירה אלא הפרשה

Abstinence implies separation (SLv 15.31 [W 79b]).

אין קלמד לומר... אָלָא, a common formula associated with the school of Rabbi Ishmael, has to be understood in the same way. It does not reject the text introduced by ה״ל, but assigns it a new meaning; generally speaking, the formula may be rendered as 'this text only signifies that', 'it only teaches that', etc.:

> אין ת׳ל, לאמר. אלא שאמר לו, השיבני אם אתה גואלם אם לאו Saying only means that he said to him, Tell me if you are going to free them or not (SNm 105.5 [H 104]).

(Other examples from SNm are 103.6 [H 102]; 118.12 [H 141]; 125.3 [H 160]; 138 [H 185].)

A contrast can be made even more striking by interposing the question between $\forall n \in A$ and $\forall n \in A$, resulting in the somewhat overloaded sequence $\forall n \in A$, \forall

> טמא הוא (במדבר ים׳ פו׳). אין ת׳ל, טמא הוא. מה ת׳ל, טמא הוא? אלא הוא שיציל על עצמו צמיד פתיל באהל המת, יציל על עצמו צמיד פתיל באהל השרץ

He will be impure [Nm 19.15]. 'He will be impure' makes no sense, so what is it that 'He will be impure' teaches? That he who can by himself prevent contamination in a hermetically-sealed tent containing a corpse is the same as he who can by himself prevent contamination in a hermetically-sealed tent containing a (dead) insect (SNm 126.10 [H 164]).

The same terminology is also to be found in the Mishnah, as in the following passage:

בּוֹ בַּיּוֹם דְּדַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, אָז יָשִׁיר־משׁה וּבְנִי ישָׂרָאָל אֶת־הַשִּׁירָה

הַזּאֹת לֵי וַיּאֹמְרוּ לִאמֹר וַשֵּמוֹת מו׳ א׳ן. שֶׁאִין הַלְמוּד לוֹמָר, לאמר. וּמָה הַלְמוּד לוֹמַר, לאמר? מַלַמָּד שָׁהָיוּ יִשִּׂרְאֵל עוֹנִין אַחֲרָיו שַׁלְמשָׁה עַל כָּל דְּבָר וִדְבַר

That same day, Rabbi Akiba explained, Then Moses and the people of Israel sang this song to Y., saying [Ex 15.1]. 'Saying' offers no teaching. What meaning, then, could 'Saying' have? It teaches that the Israelites were responding to each of the words that Moses said (Sot 5.4).

D. אָלָא does not always have to follow a negative. Thus, אָלָא, or - אֶלָא, even without a preceding negative, still has an obviously restrictive function, 'except that, in contrast, however, in fact', attested in both Mishnah and midrashim:

אָמָר רַבִּי אָלִעָזָר, שָׁמַעְחִי כְּשָׁהְיוּ בוֹנִים בַהַיָּכָל עוֹשִׁים קְלָעִים לָהִיָּכָל וּקְלָעִים לְעֵזָרוֹת, אֶלָּא שֵׁבָּהִיכָל בּוֹנִים מבָחוּץ וּבְּעַזְרָה בּוֹנים מבפּנִים Rabbi Eliezer said, I heard that when they were building the temple they made curtains for the temple and curtains for the courtyards, except that for the temple they built outside and for the courtyards they built inside (Eduy 8.6);

וירשתם גוים גדולים ועצומים מכם (דברים יא׳ כג׳). אף אתם גדולים ועצומים, אלא שהם גדולים ועצומים מכם

You will dispossess peoples greater and stronger than you [Dt 11.23]. You too are great and strong, but, nonetheless, they are greater and stronger than you (SDt 50 [F 115]);

וחכמים אומרים, מַן היה משתנה להם לישראל לכל דבר שרוצים, אלא שלא היו רואים בעיניהם אלא מַן

The sages interpreted thus: manna transformed itself into anything the Israelites desired, except that what they saw with their eyes was only manna (SNm 87.2 [H 87]),

a striking example of this construction.

In the tannaitic *midrashim*, *デ* and -ガ* *** may begin an interpretation immediately after a text has been cited, as at SDt 159 (F 210):

ולא ירבה לונשים [דברים יז׳ יז׳], אלא שמונה עשרה He is not to obtain for himself many wives [Dt 17.17], only eighteen. Here, an ellipsis of the complete formula ('not ... but rather') should be understood or perhaps an undertone of polemic against another, more predictable, interpretation, present in some form in the mind of the midrashic writer—this is clear when אָלָא is used in response to the explicitly-presented question קולמוד לומר זין:

ומה תלמוד לומר, במועדו (במדבר כח׳ ב׳ן? אלא מופנה להקיש ולדון ממנו גזירה שוה

What teaching is provided by 'At its appointed time' [Nm 28.2]? In fact, this is a redundant term used so that a comparison can be established and an argument from analogy can be made (SNm 65.1 [H 61]). In any case, the use of $\Re R$ at the beginning of an answer to a question always marks a contrast that is more or less amenable to translation:

ָסָה בֵּין נְדָרים לְנְדֲבוֹת*א* אֶלָא שֶׁהַנְדְרִים, מֵתוּ אוֹ נִגנְבוּ, חַיָּבים

בְּאַחֵר יוּתֶם, וּנְדְבוֹת, מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ, אין חַיָבִים בּאַחֵר יוּתָן

What difference is there between vows and voluntary offerings. It is that in vows, if they (the birds) die or are stolen, the obligation (to replace them) remains, and in voluntary offerings, if they die or are stolen, then there is no such obligation (Qin 1.1).

וּבּלְבַד שָ- 7.

Always with restrictive force, 'only if, in the case that, provided that', the *waw* has lost all conjunctive value. The construction is, in effect, equivalent to a conditional particle, and is generally employed with the imperfect:

הַרִי הַמְעוֹת הָאָלּוּ נְתוּנִים לָדְ בְּמֵחְנָה וּבָלְבַר שָׁלֹא יָהָא לְבַעַלִידְ רְשׁוּת בָהַן Look, this money is given to you as a gift provided that your husband cannot use it (Ned 11.8);

רבי יהודה אומר, מרבה הוא לו [נשים] ובלבד שלא יהו מסירות את לבו Rabbi Judah interpreted thus: He will be able to obtain more (wives) for himself so long as they do not lead his heart astray (SDt 159 [F 210]).

דויץ מן **8.** חויץ.

This expression introduces an exception:

מפני מה המן משתנה להם לכל דבר שהיו רוצים חוץ מחמשת מינים הללו? Why did the manna use to transform itself into whatever they desired apart from those five things? (SNm 87.2 [H 86-87])

Following a negative statement, it can have the same sense as **:

אין מביאין בכורים חוץ משבעת המנים

One may only bring firstfruits from the seven kinds (Bik 1.3).

In general, אוץ מון comes before a noun and is not, therefore, strictly speaking, a conjunction (which joins clauses together). However, occasionally we find - און הודי מושלים introducing an adjectival or relative clause:

הַכּל יפָּדה וִיאָכֵל בּפָּנִים חוּץ מְשֵׁנְמְסָא בָּאָב הַמָּסָאָה בּחוּץ Everything can be redeemed and consumed within (the city walls) except whatever has been contaminated outside by a primary source of impurity (MS 3.9).

IV Phraseology

9. אָין לי אָיָלא is a formula from rabbinic dialectic, with the יל signalling a personal view, 'for me, in my opinion', which goes against the tone of the biblical text. The most frequently found context is

אין לִי אָלָא א׳. ב׳ מַנֵין? הַלְמוּד לוֹמַר ... אין לִי אָלָא א׳. ב׳ מַנֵין? הַלְמוּד לוֹמַר ... אם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימות רוצח הוא מות יומת הרוצח [במרבר לה׳ יז׳] ... אין לי אלא שהרגו באבן שיהא חייב. גלגל עליו

סלעים ועמודים מנין? ת״ל, רוצח הוא מות יומת הרוצח, מכל מקום If he injured him with a stone in his hand so badly that he could die, and he did die, he is a murderer, he must be put to death [Nm 35.17] ... In my opinion, only if he kills him with a stone is he to be condemned to death; from where may it be deduced that this is also true if he kills him by rolling boulders or pillars over him? From the text that says, He is a murderer, he must be put to death, in whatever circumstance (SNm 160.6 [H 217]);

לא יתיצב איש בפניכם [דברים יא׳ כה׳]. אין לי אלא איש. אומה ומשפחה אשה בכשפיה מנין? תלמוד לומר, לא יתיצב איש, מכל מקום. אם כן, למה נאמר, איש? אפילו כעוג מלך הבשן ...

No man will be able to stand against you [Dt 11.25]. In my opinion, it only refers to a man; from where may it be deduced that it also applies to a people or a family or a woman with her enchantments? From the text that says, No man (i.e. 'no-one') will be able to stand against you. And if so, why does it say, Man? Because, even if he were like Og, king of Bashan ... (SDt 52 [F 118]).

The second text here is developed in a manner that is frequently attested—if the first interpretation, which is literal and more restrictive, is not correct, why does the text say what it does say literally? A perfect opportunity is offered to look for a further meaning, which transcends the merely literal.

10. ... $\aleph_{?} \aleph ? \ldots \vartheta_{?} \aleph ? \ldots \vartheta_{?} \aleph = \vartheta_{?} \vartheta = \vartheta_$

בשנאת י׳ אתנו [דברים א׳ כז׳]. איפשר שהמקום שונא את ישראל? והלא כבר נאמר, אהבתי אתכם אמר י׳ [מלאכי א׳ ב׳]? אלא הם ששונאים את המקום

Because Y. hates us [Dt 1.27]. But is it possible that the omnipresent one hates Israel? For is it not said, I have loved you, says Y. [Ml 1.2]? It is they who are are the ones that hate Y.! (SDt 24 [F 34]).

(Further examples, including SDt 359, can be found in the exercise texts.)

V Vocabulary

אוֹכְרָן 'destruction' הגיז (hi. of אוֹם [BH נְגָז]) 'bring, drag' סָרַי 'Media' י משנה פוונץ'; used adverbially, 'in reality' משנה הוורה משנה הוורה משנה הוורה משנה הוורה means 'Deuteronomy' (the 'second law') פטירָד (exit, farewell, death' גר״ע (sabbath rest' שָׁבִיקָה) 'sabbath rest' י (שָׁבִיקָה) 'isten, obey'; in halakhic idiom, also 'interpret, permit'

VI Exercises

- 1. הַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמָר, שְׁלֹשָׁה שֵׁאָכָלוּ עֵל שֻׁלְחָן אָחָר וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דְּבְרֵי חוֹרָה, כַּאָלוּ אָכָלוּ מוּבְחִי מֵחִזִים, שֶׁנֶאֲמֵר, כֵּי כָּל־שָׁלחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בִּלִי מְקוֹם [ישעיה כח׳ ח׳], אַבְל שָׁלֹשָה שֵׁאָכָלוּ עֵל שֻׁלחָנוֹת מָלְאוּ קיא צֹאָה דּבַרי תוֹרָה, כְּאַלוּ אֶכְלוּ מָשֶׁלחָנוֹ שֵׁלַמְקוֹם בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶאֵמֵר, וַידַבִּר אַלַי זֶה הַשָּׁלחָן אֲשֵׁר לִפְנִי ׳׳ וִיחזקאל מא׳ כב׳).
 - 2. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֵּן קִיסְהָא, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מִהַלֵּך בַּדֵרַך, וּפָגַע בִּי אָדָם אָחָד וְנָהַן לי שָׁלוֹם וּהְחֲזַרְהּי לוֹ שָׁלום. אָמַר לי, רַבִּי, מֵאיזַה מָקוֹם אָחָה? אָחָד וְנָהַן לי שָׁלום וּהְחֲזַרְהּי לוֹ שָׁלום. אַמַר לי, רַבִּי, מֵאיזַה מָקוֹם אָחָה? אָמָרהּי לו, מִעיר גִּדוֹלָה שֵׁלַחַכּמים וְשָׁלום. אָמַר לי, רַבִּי, מֵאיזַה מָקוֹם אָחָה? שָׁמָרהּי לו, מִעיר גִּדוֹלָה שֵׁלַחַכּמים וְשָׁלום. אָמַר לי, רַבִּי, מֵאיזַה מָקוֹם אָחָה? שְׁמָרהּי לו, מִעיר גִּדוֹלָה שֵׁלַחַכּמים וְשָׁלום. אָמַר לי, רַבִּי, מֵאיזַה מָקוֹם אָחָה? שְׁמָרהּי לו, מִער גִּדוֹלָה שֵׁלַחַכּמים וְשָׁלּסופּרים אַני. אָמַר לי, רַבִּי, רִצוֹנְר שָׁתָרהי לו, בִנּי, אַמַר לי, רַבִּי, מַאיזַה מָסוֹם אַחָּה? מי שִׁמָרהּי לו, מִערי גִּדוֹלָה שֵׁלַחַמון לָךָ אָלֵף אַלָף אַלָּפּים דינָרי זָהָב וַאַכָּנים טוֹבוֹת וּמַרָּנים שַּנוּת נַשְּרָית שָׁבָרים אַני. אָמַר לי, רָבִי, רַצוּגָר מוֹנָרים מוֹבוֹת וּמָרוּגָרים מוּזר וּמָרַגָּיות שָּבָעוּם אַזָּה מוּזן לי בָּל בְּסָף וּזָהָב מוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיות הַבְּיּרָהוֹ שִׁבְעוֹקם איני דָר אַיָּא בְמַקום חוֹרָה, לפִי וַאַבְנים מוֹבוֹת וּמַרְגָלִיות שָּבָעוֹקם אין מַלוּין לוֹ אָאָרָם איני דָר אַיָּשָּים מוּרָבים בּיאָרָה גָמָרָם אָתָה גַמָרָם מּינוּזים בּאַבָּנים מוֹבוֹת וּמָרָהוּ הוּזים מּרָרָהיוֹת שָּבָעוֹקם אינון לוּקרם איני דָר אָיָים בּינוּרוּל מוּמוּים מוֹרָיה. לפִי שַּבָנים מוֹבוֹת וּמַרְגָלִיות וּמָרָהוּן מוּקרין אוּז הָבוּים אַיָּרָם אינוּים בּיין בָיין בּיין בּיין מּיַים בּינוּים אַיָּהוּים מוּרָיה בּין אַיָּים מוּרָרה.
 - רַבִּי אֶליעוֹר בֶּן יַעַקְב אוֹמר, מוֹשׁכים אָת הַמֵּים מָאילָן לאילָן, וּבַלְבַר שׁלֹא יַשַּׁקָה אֶת כְּל הַשֶּׁדָה.
- 4. הַפֹּל מַשַּׁמָאין בַּנֶגְעים, חוּץ מן הַגּוֹים וגֵר תּוֹשָׁב. הַפּּל כַּשְׁרִים לרָאוֹת את הַנֶּגָעים, אַלָּא שֵׁהַשָּׁמָאָה והַשֵּהָרָה בּירי כֹהן.
- 5. נְכְרִי שִׁבָּא לְכַבּוֹת, אֵין אומרים לוֹ, כַּבּה, וּ, אַל הִכָּבָה, מפִנִי שָׁאִין שׁביתָתוּ עֵלִיהָן, אֲבָל קָטָן שְׁבָּא לְכַבּוֹת, אֵין שׁוֹמִעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁשְׁבִיתָתוֹ עֵלִיהָן. 6. אָמַר לְאָחָד בַּשׁוּק, הֵיכָן שוֹרי שַׁנְנֵבְתָּי וְהוּא אוֹמִר, לא נֶנַבִתּי, והָעִדִים
 - ַמְעִידִין אוֹתוֹ שֵׁנְנָבוֹ, מְשֵׁלִם מַשְׁלוּמִי כֵפָּל.
 - 7. שָׁלַח לוֹ שָׁמעוֹן בָּן שָׁמָח, אלמָלָא חוֹני אַזָה, גוֹזַרַנִי עָלֶיף גָדוּי. אַבָל מָה אָעֵשֶׁה לָךָ, שְׁאַזָה מַקְחַטָּא לפִנִי הַמָּקום וְעוֹשה לָךָ רצוֹנָךְ כְּבֵן שָׁהוּא מתחַטָּא עַל אָביו וְעוֹשָה לוֹ רִצוֹנוֹ.
 - 8. וירדו כל עבדיך אלה ... [שמות יא׳ ח׳], שאין תלמוד לומר, אלה, אלא שסופך עתיד לירד בראשם. אלא שמשה חלק כבוד למלכות.
- 9. היום אתם יוצאים בחרש האביב (שמות יג' ד'). שאין תלמוד לומר, חדש האביב, אלא, חדש שהוא כשר לכם, לא חמה קשה ולא גשמים, וכן הוא אומר, אלהים מושיב יחידים ביתה, מוציא אסירים בכושרות, (תהלים סח׳ ז׳). שאין תלמוד לומר, בכושרות, אלא, חדש שהוא כשר לכם, לא חמה קשה ולא גשמים.
 - 10. בידו (שמות כא׳ מז׳). אין בידו אלא רשותו, ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר, ויקח כל ארצו מידו (במדבר כא׳ כו׳), ואומר, ויקח העבר עשרה גמלים מגמלי ארוניו וילך וכל מוב ארוניו בידו (בראשית כד׳ ׳׳), הא אין ידו בכל מקום אלא רשותו.

- 11. רבי דוסאאומר, הרי הוא אומר, כי לא יראני האדם וחי (שמות לג׳ כ׳), בחייהן אינן רואים, אבל רואין במיתתן.
 - 12. בני שראל מניפין ואין בנות שראל מניפות. ואין לי אלא בני ישראל. מנין לרבות הגרים, העברים, המשוחררים? תלמור לומר, המקריב (ויקרא ז'כט׳).
- 13. ואבדתם בגוים (ויקרא כו׳ לח׳). ר״ע אומר, אילו י׳ שבטים שגלו למדי. אחרים אומרים, ואבדתם בגוים, אין אובדן אלא גולה. יכול אובדן ממש? כשהוא אומר, ואכלה אתכם ארץ איביכם (ויקרא כו׳ לח׳), הרי אובדן ממש אמור. הא מה אני מקיים, ואבדתם בגוים? אין אובדן אלא גולה.
- ... ואין שופר אלא של חירות, שנאמר, והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול... [ישעיה כז׳ יג׳]. אבל איני יודע מי תוקעו. ת׳ל, וי׳ אלהים בשופר יתקע [זכריה ט׳ יד׳].
- 15. ויהי העם [במרבר 'א' א']. אין העם אלא הרשעים, שנאמר, מה אעשה לעם הזה? [שמות 'ז' ד'], ער אנא ינאצוני העם הזה [במרבר 'ד' 'א']... וכשקוראן, עמי, אין עמי אלא כשרים, שנאמר, שלח עמי ויעבדני [שמות ז' מז']...
- 16. ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה? [במדבר יב׳ ח׳]. אין ח׳׳ל, בעבדי במשה? [במדבר יב׳ ח׳]. אין ח׳׳ל, בעבדי במשה, אלא שתחת שדברתם בי דברתם בעבדי משה. משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שהיה לו אפוטרופוס במדינה והיו בני המדינה מדברים בפניו. אמר להם המלך, לא בעבדי דברתם אלא בי דברתם, ואם תאמרו, איני מכיר במעשיו, זו קשה מן הראשונה.
 - 17. לא אוכל לבדי שאת אתכם [דברים א'ם']. איפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל, אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והוריד להם את המן והגיז להם את השליו ועשה להם נסים וגבורות, ולא היה יכול לדונם? אלא כך אמר להם, י' אלהיכם הרבה אתכם על גבי דייניכם.
 - 18. וכתב לו את משנה התורה (דברים יז' יח׳). אין לי אלא משנה תורה, שאר דברי תורה מנין? תלמוד לומר, לשמור את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשתם (דברים יז' ינז׳). אם כן, למה נאמר, משנה התורה? שעתידה להשתנות. אחרים אומרים, אין קוראים ביום הקהל אלא משנה תורה בלבד.
 - 19. ואם איש עני הוא [דברים כד׳ יב׳]. אין לי אלא עני, עשיר מנין? תלמוד לומר, ואם איש. אם כן, למה נאמר, עני? ממהר אני ליפרע על ידי עני יותר מן העשיר.
- 20. וימת שם משה [דברים לד' ה'], איפשר שמת משה וכותב, וימת שם משה? אלא עד כאן כתב משה, מיכן ואילך כתב יהושע. רבי מאיר אומר, הרי הוא אומר, ויכתוב משה את התורה הזאת [דברים לא' ט'], איפשר שנתן משה את התורה כשהיא חסירה אפילו אות אחת? אלא מלמד שהיה משה כותב מה שאמר לו הקדוש ברוך הוא כתוב.

Sources. 1. Abot 3.3. 2. Abot 6.9. 3. MQ 1.3. 4. Neg 3.1. 5. Shab 16.6. 6. Shebu 8.4. 7. Taa 3.8. 8. Mek 12.31 (L 1.101). 9. Mek 13.4 (L 1.140). 10. Mek 21.16 (L 3.45). 11. SLv 1.1 (W 4a). 12. SLv 7.29–30 (W 39b). 13. SLv 26.38 (W 112b). 14. SNm 77.4 (H 72). 15. SNm 85.2 (H 84). 16. SNm 103.6 (H 102). 17. SDt 9 (F 17). 18. SDt 160 (F 211). 19. SDt 277 (F 295). 20. SDt 357 (F 427).

BIBLIOGRAPHY

Abbreviations

ANDRL1, ANDRL2=Archive of the new dictionary of rabbinical literature, 1 (ed. by E.Y. Kutscher; Ramat-Gan, 1972), 2 (ed. by M.Z. Kaddari; Ramat-Gan, 1974); BI=Bar-Ilan; CBQ=The Catholic Biblical Quarterly; ET=The Expository Times; HDSSBS=T. Muraoka and J.F. Elwolde (eds.), The Hebrew of the Dead Sea Scrolls and Ben Sira: proceedings of a symposium held at Leiden University, 11-14 December 1995 (Leiden, 1997); HLSZBH=M. Bar-Asher, A. Dotan, G.B. Sarfatti, and D. Téné (eds.), Hebrew language studies presented to Professor Zeev Ben-Hayyim (Jerusalem, 1983); HUCA =Hebrew Union College Annual: HYMV=E.Y. Kutscher, S. Lieberman, and M.Z. Kaddari (eds.), Henoch Yalon memorial volume (Bar-Ilan Departmental Researches, 2; Ramat-Gan, 1974); JBL=Journal of Biblical Literature; JQR=Jewish Quarterly Review; JSS=Journal of Semitic Studies; Les.= Lesonénu; LS1, LS2-3, LS4, LS5-6=M. Bar-Asher (ed.), Language studies [Mehgarim ba-lashon], 1, 2-3, 4, 5-6 (Jerusalem, 1985, 1987, 1990, 1992); MEAH =Miscelánea de Estudios Arabes y Hebraicos; P9WCJS=Proceedings of the Ninth World Congress of Jewish Studies, Jerusalem, August 4-12, 1985 (Jerusalem, 1986, 1988); RB=Revue Biblique; REJ=Revue des Etudes Juives; SHJLSM=M. Bar-Asher (ed.), Studies in Hebrew and Jewish languages presented to Shelomo Morag (Jerusalem, 1996); SHSLEYK=G.B. Sarfatti, P. Artzi, J.C. Greenfield, and M.Z. Kaddari (eds.), Studies in Hebrew and Semitic languages dedicated to the memory of Prof. E.Y. Kutscher (Ramat-Gan, 1980); SYHA=S. Lieberman (ed.), Sefer ha-yovel le-Rabbi Hanokh Albeck (Jerusalem, 1963); ZNW=Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft.

Doct. diss. = Doctoral dissertation; H. (at the end of a reference) = (written in) Hebrew; repr. = reprinted; * indicates pages within a separately paginated Hebrew section.

Abbot, W.G.M., 1944-45: 'Did Jesus speak Aramaic?', ET 56, 305.

Abramson, S., 1956-57: 'Mi-leshon hakhamim', Les. 21, 94-103.

- Academy of the Hebrew Language, 1988: The historical dictionary of the Hebrew language. Material for the dictionary. Series I: 200 B.C.E.–300 C.E. Guides and indices to the microfiche. Jerusalem.
- Albeck, C., 1971: Einführung in die Mischna. Berlin/New York.
- Albrecht, K., 1911: 'Še- in der Mischnah', Zeitschrift f
 ür die alttestamentliche Wissenschaft 31, 205–17.

1913: Neuhebräische Grammatik auf Grund der Mishna. Munich.

Alexander, P.S., 1990: 'Quid Athenis et Hierosolymis? Rabbinic midrash and

BIBLIOGRAPHY

hermeneutics in the Greco-Roman world', in P.R. Davies and R.T. White (eds.), A tribute to Geza Vermes: essays on Jewish and Christian Literature and history, Sheffield, pp. 101-24.

- Allony, N., 1963: 'Qeta' Mishnah 'im niqqud Eres-Yisra'el', in SYHA, pp. 30-40.
- 1973—74: Qif'e Genizah shel Mishnah, Talmud, u-midrash menuqqadim be-niqqud Ereş-Yisre'eli. Jerusalem.
- Andersen, F.I., 1970: The Hebrew verbless clause in the Pentateuch. Nashville/New York.
 - 1974: The sentence in Biblical Hebrew. The Hague.
- Argyle, A.W., 1955-56: 'Did Jesus speak Greek?', ET 67, 92-93.
- Azar, M., 1983: 'Pseudo-"casus pendens" in the Mishnah', L^eš. 47, 264–71. H.
 1990: 'The elliptical sentence in the Mishna: syntactical conditions', in LS4, pp. 5–25. H.
 - 1995: Tahbir leshon ha-Mishnah. Jerusalem.
- Bacher, W., 1899 (repr. 1965): Die exegetische Terminologie der jüdischen Traditionsliteratur, 1. Leipzig.
- Bar-Asher, M., 1971: Mishna codex Parma 'B', Seder Teharot. Jerualem.
 - 1972-80 (ed.): Qoves ma'amarim bi-lshon HaZaL. 2 vols. Jerusalem.
 - 1976: 'Surot nedirot bi-lshon ha-tanna'im', Les. 41, 83-102.
 - 1980: The tradition of Mishnaic Hebrew in the communities of Italy (according to MS Paris 328–329). Jerusalem. H.
 - 1983: 'Nishkahot bi-Ishon ha-tanna'im: ben ha-sofer la-naqdan shel Ketav-yad Kaufmann shel ha-Mishnah (berur rishon)', in *HLSZBH*, pp. 83-110.
 - 1984a: 'Ha-tipusim ha-shonim shel leshon ha-Mishnah', Tarbiz 53, 187-220.
 - 1984b: 'On vocalization errors in Codex Kaufmann of the Mishna', in *Massorot:* studies in language traditions, I. Jerusalem, pp. 1–17. H.
 - 1985: 'The historical unity of Hebrew and Mishnaic Hebrew research', in LS1, pp. 75-99. H.
 - 1986a: 'La langue de la Mishna d'après les traditions des communautés juives d'Italie', *REJ* 145, 267-78.
 - 1986b: 'Linguistic studies in the manuscripts of the Mishnah', Proceedings of the Israeli National Academy of Sciences 7.7, Jerusalem, pp. 183–210. H.
 - 1987: 'The different traditions of Mishnaic Hebrew', in D.M. Golomb and S.T. Hollis (eds.), Working with no data: Semitic and Egyptian studies presented to Thomas O. Lambdin, Winona Lake, pp. 1-38.
 - 1988: 'The study of Mishnaic Hebrew grammar—achievements, problems and goals', in *P9WCJS*, Panel sessions: Hebrew and Aramaic, pp. *3-37. H.
 - 1990a: 'L'hébreu mishnique: esquisse d'une description', in Académie des Inscriptions et Belles-Lettres: comptes rendus des séances de l'année 1990, 1, Paris, pp. 200-37.
 - 1990b: 'L'hébreu mishnique et la tradition samaritaine de l'hébreu', in Proceedings of the First International Congress of Samaritan Studies, Tel Aviv.
 - 1990c: 'Contextual forms and pausal forms in Mishnaic Hebrew according to MS Parma B', in LS4, pp. 51–100. H.
 - 1990d: 'Quelques phénomènes grammaticaux en hébreu mishnique', REJ 149, 351-67.
 - 1990e: 'hmn (= mn) in a fragment from Qumran', Les. 55, 75. H.
- Barr, J., 1970: 'Which language did Jesus speak? Some remarks of a Semitist',

Bulletin of the John Rylands Library 53, 9-29.

- Beit-Arié, M., 1980: 'Ketav-yad Kaufmann shel ha-Mishnah, moşa'o u-zemano', in Bar-Asher 1972-80, II, pp. 84-92.
- van Bekkum, W.J., 1983a: 'Observations on stem formations (*binyanim*) in rabbinical Hebrew', Orientalia Lovaniensia Periodica 14, 167–98.
- 1983b: 'The origins of the infinitive in rabbinical Hebrew', JSS 28, 247-72.

Bendavid, A., 1967: Biblical Hebrew and Mishnaic Hebrew. Tel-Aviv. H.

- Ben-Hayyim, Z., 1957–77: The literary and oral tradition of Hebrew and Aramaic amongst the Samaritans. 5 vols. Jerusalem. H.
 - 1958: 'The Samaritan tradition and its ties with the linguistic tradition of the Dead Sea Scrolls and with Mishnaic Hebrew', Les. 22, 223-45. H.
 - 1985: 'The historical unity of the Hebrew language and its divisions into periods', in LS1, pp. 3-25. H.
- Berggrün, N., 1974: 'Berurim bi-Ishon hakhamim', in HYMV, pp. 59-63.
- Birkeland, H., 1954: The language of Jesus. Oslo.
- Birnbaum, G., 1986: 'The noun determination in Mishnaic Hebrew', in P9WCJS, Divison D, pp. 39-43. H.
 - A phonological and morphological description of Geniza fragments T-S E1 43---Mishna Shabbat 9-17, in LS4, pp. 27-50. H.
- Black, M., 1956–57: 'The recovery of the language of Jesus', New Testament studies 3, 305–13.
 - 1957: 'Die Erforschung der Muttersprache Jesu', *Theologische Literaturzeitung* 82, 653–68.
- Blau, J., 1953: 'Benoni pa'ul be-hora'ah 'aqtivit', L'š. 18, 67-81.

1957: 'O she- bi-Ishon hakhamim', Les. 21, 7-14.

- 1983a: 'Are Rabbinical Hebrew forms like hâyât archaic?', Les. 47, 158-59. H.
- 1996: 'On the border between Mishnaic Hebrew and Aramaic (a possible abstract grammatical borrowing)', in SHJLSM, pp. *73-78. H.

Brauerman, N., 1986: 'Concerning the language of the Mishnah and the Tosephta', in *P9WCJS*, Division D, pp. *31-38. H.

- Brody, R., 1983: 'Two lexical notes on Mishnaic Hebrew', Les. 47, 295-97. H.
- Bruce, F.F., 1944-45: 'Did Jesus speak Aramaic?', ET 56, 328.
- Buber, S., 1885 (repr. 1964): Midrasch Tanhuma. Wilna.
- Cantineau, J., 1955: 'Quelle langue parlait le peuple en Palestine au prémier siècle de notre ère?', Semitica 5, 99-101.
- Cavalletti, S., 1957: 'Ebraico biblico ed ebraico mishnico'. Sefarad 17, 122-29.
- Chomsky, W., 1951-52: 'What was the Jewish vernacular during the Second Commonwealth?', JQR, n.s., 42, 193-212.
- Cohen, H. 1982-83: 'Expressing the pronominal object in Mishnaic Hebrew', L^eš. 47, 208-18. H.
 - 1990: 'Compound nouns with the possessive pronoun in Tannaitic Hebrew', in LS4, pp. 205–18.
- Contini, R., 1982: Tipologia della frase nominale nel semitico nordoccidentale del I millennio a.C. Pisa.
- Dalman, G.H., 1902: The words of Jesus considered in the light of post-biblical Jewish writings and the Aramaic language. I: Introduction and Fundamental ideas. Edinburgh.
 - 1929: Jesus-Jeshua: studies in the Gospels. London.

BIBLIOGRAPHY

- 1938 (repr. 1987): Aramäisch-neuhebräisches Handwörterbuch zu Targum, Talmud und Midrasch. 3rd ed. Göttingen.
- Draper, H.M., 1955-56: 'Did Jesus speak Greek?', ET 67, 317.
- Duensing, H., 1960: Verzeichnis der Personennamen und geographischen Namen in der Mischna. Stuttgart.
- Elwolde, J.F., 1997: 'Developments in Hebrew vocabulary between Bible and Mishnah', in HDSSBS, pp. 17-55.
- Emerton, J.A., 1973: 'The problem of vernacular Hebrew in the first century A.D. and the language of Jesus', *The Journal of Theological Studies*, n.s., 24, 1–23.
- Epstein, J.N., 1957: Introduction to tannaitic literature: Mishna, Tosephta and halakhic midrashim. Ed. by E.Z. Melamed. Jerusalem/Tel-Aviv. H.
- 1964: Mavo le-nosah ha-Mishnah. 2nd ed. Jerusalem.
- Fellman, J., 1977: 'The linguistic status of Mishnaic Hebrew', Journal of Northwest Semitic Languages 5, 21–22.
- Fellman, K., 1982: Variations of a nominal pattern in the traditions of Hebrew: the pattern qotel in Mishnaic Hebrew. Jerusalem.
- Finkelstein, L., 1939 (repr. 1969): Siphre ad Deuteronomium H.S. Horovitzii schedis usus cum variis lectionibus et adnotationibus. Berlin
- Fitzmyer, J.A., 1970: 'The languages of Palestine in the first century A.D.', CBQ 32, 501-31.
- Friedman, S, 1995: 'An ancient scroll fragment (B. Hullin 101a–105a) and the rediscovery of the Babylonian branch of Tannaitic Hebrew', JQR, n.s., 86, 9–50
- 1996: 'The manuscripts of the Babylonian Talmud: a typology based upon orthographic and linguistic features', in SHJLSM, pp. *163-90. H.
- Friedmann, C.B., 1927: Zur Geschichte der ältesten Mischna-Überlieferung. Frankfurt am Main.
- Friedmann, M., 1880 (repr. 1963): Pesikta Rabbati: Midrasch f
 ür den Fest-Cyclus und die ausgezeichneten Sabbathe. Vienna.
- Geiger, A., 1845: Lehr- und Lesebuch zur Sprache der Mischnah. Breslau.
- Girón Blanc, L., 1988–89: 'Aproximación a la lengua del Šir ha-širim Rabbah y modelo de edición', MEAH 37–38, 249–72.
 - 1989: Midrás Exodo Rabbah, I. Valencia.
 - 1990: 'A preliminary description of the language of Canticles Rabbah: sample edition', in LS4, pp. 129-60. H.
 - 1991: Midrás Cantar de los Cantares Rabbá. Estella.
 - 1992: 'The use of 'atid and sof in the language of the Palestinian amoraim', in LS5-6, pp. 215-24. H.
- Gluska, I., 1980-81: 'Nouns of the maqtel pattern in Biblical and Mishnaic Hebrew and their meanings', Les. 45, 280-98. H.
 - 1983: 'The gender of *sade* in Mishnaic Hebrew', BI 20-21, 43-66. H.
 - 1987: 'The influences of Aramaic on Mishnaic Hebrew'. Doct. diss., Bar-Ilan University, Ramat-Gan. H.
- Goldberg, A., 1962-77: 'Le-tiv leshon ha-Mishnah', Les 26, 104-17; 41, 6-20.
- Gordis, R., 1945: 'Studies in the relationship of Biblical and Rabbinic Hebrew', in S. Lieberman *et al.* (eds.), Louis Ginzberg jubilee volume on ... his seventieth birthday, New York, pp. 173-99.
- Griffiths, J.G., 1944-45: 'Did Jesus speak Aramaic?', ET 56, 327-28.
- Grintz, J.M., 1960: 'Hebrew as the spoken and written language in the last days of the

Second Temple', JBL 79, 32-47.

- Gundry, R.H., 1964: 'The language milieu of first-century Palestine: its bearing on the authenticity of the Gospel tradition', JBL 83, 404–408.
- Gwilliam, G.H., 1890-91: 'The vernacular of Palestine in the time of Our Lord and the remains of it in St. Mark', ET 2, 133-34.
- Hadas-Lebel, Mireille, 1995: Histoire de la langue hébraïque, des origines à l'époque de la Mishna. 4th ed. Paris/Leeuven.
- Haneman, G., 1974: 'Uniformization and differentiation in the history of two Hebrew verbs', in ANDRL2, pp. 24–30. H.
 - 1974a: 'Le-masoret ha-ketiv shel Ketav-yad ha-Sifra ha-menuqqad (Ketav-yad Romi 66)', in HYMV, pp. 84-98.
 - 1976: "Al millat-ha-yahas ben ba-Mishnah u-va-Miqra', Les. 40, 33-53.
 - 1980a: A morphology of Mishnaic Hebrew according to the tradition of the Parma Manuscript (De Rossi 138). Tel-Aviv. H.
 - 1980b: 'Mi-mehqar leshon ha-Mishnah', in SHSLEYK, pp. 19-23.
- Hillel, F., 1891: Die Nominalbildung in der Mischna. Frankfurt am Main.
- Horovitz, H.S., 1917 (repr. 1966): Siphre d'be Rab, Fasciculus primus: Siphre ad Numeros adjecto Siphre Zutta. Leipzig.
- Hurvitz, A., 1997: 'The linguistic status of Ben Sira as a link between Biblical and Mishnaic Hebrew: lexicographical aspects', in *HDSSBS*, pp. 72–86.
- Jastrow, M., 1886–1903 (repr. 1989): A dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the midrashic literature. 2 vols. London/New York.
- Joüon, P. and Muraoka, T. 1993: A grammar of Biblical Hebrew. Corrected ed. 2 vols. Rome.
- Kaddari, M.Z., 1972: 'Grammatical notes on Saul Lieberman's Tosefta Kifshutah (Zera'im)', in ANDRL1, pp. 163–73. H.
 - 1974: "Mah le-" + N(oun) P(hrase) preceeding clauses in Mishnaic Hebrew', in ANDRL2, pp. 85-95. H.
 - 1977-78: 'Nitpa'al ke-benoni ba-lashon ha-rabbanit (ha-Š. u-T.)-mah țivo?', L^eš. 42, 190-202.
 - 1978-79: "Al ha-po'al HYH bi-lshon ha-Miqra', BI 16-17, 112-25.
 - 1981: 'Homonymy and polysemy of Nitpa'el forms in the language of the responsa literature', BI 18-19, 233-47. H.
 - 1990: 'Syntax of harbe in Mishnaic Hebrew', in LS4, pp. 311-34. H.
 - 1991–94 (ed.): Postbiblical Hebrew syntax and semantics: studies in diachronic Hebrew. 2 vols. Ramat-Gan. H.
- Kahana, M., 1995: Manuscripts of the halakhic midrashim: an annotated catalogue. Jerusalem. H.
- Kara, Y., 1996: 'Yemenite traditions of Mishnaic Hebrew according to the oral traditions in the tractate Kelim', in SHJLSM, pp. *405-26.
- Kessar, T, 1996; 'The Mishnaic pattern p^e'al in the Yemenite tradition', in SHJLSM, pp. *427-39. H.
- Kosovsky, B., 1965–69: Otsar leschon ha-tannaim: concordantiae verborum quae in Mechilta d'Rabbi Ismael reperiuntur. 4 vols. Jerusalem.
 - 1967-69: Otsar leschon ha-tannaim: Sifra. 4 vols. New York/Jerusalem.
 - 1971–74: Thesaurus Sifrei: concordantiae verborum quae in Sifrei Numeri et Deuteronium reperiuntur. 5 vols. Jerusalem.
- Kosovsky, HJ., 1957–61: Concordantiae verborum quae in sex Mishnae ordinibus

reperiuntur. 4 vols. Jerusalem.

- Kosovsky, HJ. and B., 1932–61: Concordantiae verborum quae in sex Tosephtae ordinibus reperiuntur. 6 vols. Jerusalem.
- Krauss, S., 1898–1900: Griechische und lateinische Lehnwörter im Talmud, Midrasch und Targum. 2 vols. Berlin.
- Kutscher, E.Y., 1956: 'Leshon hakhamim, mah tivah?', *Ha-aretz*, 22 June: 29 July. 1960: 'Das zur Zeit Jesu gesprochene Aramäisch', ZNW 5, 46-54.
 - 1961; Words and their history. Jerusalem. H.
 - 1961-62: 'The Hebrew and Aramaic letters of Bar Koseba and his contemporaries', L^eš. 25, 117-33; 26, 7-23. Repr. in 1977, pp. *36-70. H.
 - 1963: 'Mishnaic Hebrew', in SYHA, pp. 246-80. Repr. in 1977, pp. *73-107. H.
 - 1963-64: 'Aramaic calque in Hebrew', *Tarbiz* 33, 118-30. Repr. in 1977, pp. *394-406. H.
 - 1964: 'Mišnisches Hebräisch', Rocznik orientalistyczny 28, 35-48.
 - 1967: 'Mittelhebräisch und Jüdisch-Aramäisch im neuen Köhler-Baumgartner', in B. Hartmann (ed.), *Hebräische Wortforschung, W. Baumgartner Festschrift* (Supplements to Vetus Testamentum, 16), Leiden, pp. 158–175. Repr. in 1977, pp. 156–73.
 - 1969a: 'Articulation of the vowels u, i in [Greek and Latin] transcriptions of Biblical Hebrew, in Galilean Aramaic and in Mishnaic Hebrew', in E.Z. Melamed (ed.), Sefer zikkaron le-Benjamin de Vries, Jerusalem, pp. 218-51. Repr. in 1977, pp. *135-68. H.
 - 1969b: 'Studies in the grammar of Mishnaic Hebrew according to MS Kaufmann', in M.Z. Kaddari (ed.), *Bar-Ilan volume in humanities and social sciences*, Decennial volume, 2 (Jerusalem), pp. 51–77. Repr. in 1977, pp. *108–34. H.
 - 1971: 'Hebrew language, Mishnaic'. in *Encyclopaedia Judaica* (New York). Vol. XVI, pp. 1590-1607.
 - 1972a: 'The present state of research into Mishnaic Hebrew (especially lexicography) and its tasks', in ANDRLI, pp. 3-28. H.
 - 1972b: 'Some problems of the lexicography of Mishnaic Hebrew and its comparisons with Biblical Hebrew', in ANDRL1, pp. 29-82. H.
 - 1972c: 'Addenda to the lexicographical section', in ANDRLI, pp. 83-94. H.
 - 1972d: 'Trivia', in ANDRLI, pp. 95-105. H.
 - 1974: The language and linguistic background of the complete Isaiah Scroll (1QIsa^a). Leiden.
 - 1977: Hebrew and Aramaic studies. Ed. by Z. Ben-Hayyim, A. Dotan, and G.B. Sarfatti. Jerusalem.

1982: A history of the Hebrew language. Ed. by R. Kutscher. Leiden/Jerusalem.

- Lapide, P., 1972-75: 'Insights from Qumran into the languages of Jesus', Revue de Qumran 8, 483-501.
- Lauterbach, J.Z., 1933-35 (repr. 1976): Mekilta de-Rabbi Ishmael: a critical edition ... with an English translation, introduction and notes. 3 vols. Philadelphia.
- Levy, J., 1924: Wörterbuch über die Talmudim und Midraschim. 2nd ed. Berlin/Vienna.
- Lieberman, S., 1942: Greek in Jewish Palestine. New York.
 - 1950: Hellenism in Jewish Palestine. New York.

1955: The Tosefta. 5 vols. New York.

Lifschitz, E.M., 1917: 'Ha-diqduq ha-miqra'it we-ha-diqduq ha-mishnati', in

Sefatenu, I, Jerusalem/Berlin, pp. 39-42.

- Luzzatto, S.D., 1846-47: 'Über die Sprache der Mischnah', Literatur-Blatt des Orients 7, 829-32; 8, 1-5, 46-48, 55-57.
- Maman, A., 1984: 'The reading tradition of the Jews of Tetouan: phonology of Biblical and Mishnaic Hebrew', in M. Bar-Asher (ed.), Massorot: studies in language traditions, I, Jerusalem, pp. 120-51. H.
- Mannes, S., 1899: Über den Einfluss des Aramäischen auf den Wortschatz der Mischna. Berlin.
- Margaliot, E., 962-63. "Ivrit wa-'Aramit ba-Talmud u-va-midrash', L^{*}. 27-28, 20-33.
- Melamed, E.Z., 1982-83: 'Taboos in Mishnaic Hebrew', Les. 47, 3-16. H.
- Meyer, A., 1896: Jesu Muttersprache. Leipzig.
- Meyer, R., 1992: Hebräische Grammatik. 3rd rev. ed. 4 vols. in 1. Berlin.
- Mieses, J., 1919: Neuhebräisches Wörterbuch: ein Supplement. Vienna.
- Milik, J.T., 1953: 'Une lettre de Siméon Bar Kokheba', RB 60, 276-94.
- 1962: 'Le rouleau de cuivre provenant de la grotte 3Q (3Q15)', in M. Baillet, J.T. Milik, and R. de Vaux, *Les 'Petites grottes' de Qumrân* (Discoveries in the Judaean Desert of Jordan, III), Oxford, pp. 200–302.
- Mishor, M., 1979-80: 'Le-habba'at ha-modaliut bi-lshon hakhamim', L^eš. 44, 76-79. 1983a: 'The tense system in Tannaitic Hebrew'. Doct. diss., Hebrew University, Jerusalem. H.
 - 1983b: 'Ha-zeman ba-mashlim ha-pesuqi bi-lshon ha-tanna'im', in HLSZBH, pp. 407-18.
 - 1985-86: 'On the style of mishnaic-talmudic literature: the imperfect with indicative meaning', *Tarbiz* 55, 345-58.
 - 1989: 'Iggeret 'Ivrit Oxford MS Heb. d. 69(p): a new publication', LS. 53, 215-64. H.
 - 1990: 'Talmudic Hebrew in the light of epigraphy', in LS4, pp. 253-70. H.
 - 1991: 'Le-gibbush ha-niggud -ym/-yn be-siyyumat ha-ribbui', in Sugyot bi-lshon hakhamim, Institute for Advanced Studies of the Hebrew University of Jerusalem, Jerusalem, pp. 80-85.
- Mittwoch, E., 1943: 'Some observations on the language of the prayers, the benedictions and the Mishnah', in I. Epstein, E. Levine, and C. Roth (eds.), *Essays in honour of J.H. Hertz*, London, pp. 325-30.
- Morag, S., 1956–57a: 'Le-meḥqar mesorot ha-'edot bi-lshon ḥakhamim', Tarbiz 26, 4–16.
 - 1956-57a: 'The Pa'el and Nithpa'el verbal systems', Tarbiz 26, 349-56. H.
 - 1957-58: 'More on the subject of Pa'el and Nithpa'el', Tarbiz 27, 556. H.
 - 1963: The Hebrew language tradition of the Yemenite Jews. Jerusalem. H.
 - 1966-67: "Ad ematay dibberu 'Ivrit?", Lešonénu la-'am 67-68, 3-10.
 - 1970 (ed.): The Mishnah tractates Neziqin, Qodashin, Jeharoth: Codex Jerusalem Heb. 4° 1336. Jerusalem.
 - 1977: The Hebrew language tradition of the Baghdadi community: the phonology. (Edah we-lashon, I.) Jerusalem.
 - 1988: 'The study of Mishnaic Hebrew—the oral evidence, its nature and evaluation', in *P9WCJS*, Panel sessions: Hebrew and Aramaic, pp *39–54. H.
- Moreshet, M., 1976: '*Hif'il* le-lo' hevdel min ha-*Qal* bi-Ishon HaZaL (be-hashwa'ah li-Ishon ha-Miqra)', *BI* 13, 249-81.

- 1979: 'The present participle with enclitic nominative pronoun in Mishnaic Hebrew', BI 16-17, 126-48. H.
- 1980a: A lexicon of the new verbs in Tannaitic Hebrew. Ramat-Gan. H.
- 1980b: 'On the Nuf'al stem in Post-Biblical Hebrew', in SHSLEYK, pp. 126-39. H.
- 1981: 'Polel/Hitpolel in Mishnaic Hebrew and Aramaic dialects', Bl 18-19, 248-69. H.
- Muraoka, T., 1990: 'The nominal clause in Late Biblical Hebrew and Mishnaic Hebrew', in LS4, pp. 219–52. H.

1993: see Joüon and Muraoka.

- Mussies, G., 1976: 'Greek in Palestine and the diaspora', in S. Safrai and M. Stern (eds.), *The Jewish people in the first century*, II, Assen/Amsterdam, pp. 1040-60.
- Naeh, M, 1990: 'Notes to Tannaitic Hebrew based on Codex Vat. 66 of the Sifra', in LS4, pp. 271–95. H.
- Nathan, H., 1984: 'Did Mishnaic Hebrew lose the distinction between the pronominal suffixes of the third person feminine singular and plural?', in *HLSZBH*, pp. 121– 34. H.
 - 1986: 'Some juridical terms in Tannaitic Hebrew', in *P9WCJS*, Division D, pp. *23-29. H.
- Navarro Peiró, Mª Angeles, 1987: Abot de Rabbí Natán. Valencia.
- Naveh, J., 1978: On stone and papyrus: the Aramaic and Hebrew inscriptions from ancient synagogues. Jerusalem. H.
 - 1981: 'Ancient synagogue inscriptions', in L.I. Levine (ed.), Ancient synagogues revealed, Jerusalem, pp. 133-39.
- Nebe, G.W., 1997: 'Die hebraische Sprache der Nahal Hever Dokumente 5/6Hev 44– 46', in HDSSBS, pp. 150–57.
- Netzer, N., 1983: 'Mishnaic Hebrew in the works of medieval Hebrew grammarians'. Doct. diss., Hebrew University, Jerusalem. H.
 - 1988: 'Biblical Hebrew in the light of Mishnaic Hebrew: the contribution of R. Shelomo Parhon, the author of *Mahberet he-'Aruch'*, L^eš. 52, 26–67. H.
- Niccacci, A, 1990: The syntax of the verb in Classical Hebrew prose. Sheffield.
- Ott, H., 1967: 'Um die Muttersprache Jesu: Forschungen seit Gustaf Dalman', Novum Testamentum 9, 1-25.
- Ouellette, J., 1980: 'An unnoticed device for expressing the future in Middle Hebrew', *Hebrew Annual Review* 4, 127–29.
- Pérez Fernández, M., 1984: Los capítulos de Rabbí Eliezer (Pirgê Rabbí 'Eli'ezer), Valencia.
 - 1986: 'Hermenéutica de los tannaítas: la exégesis introducida por lammah ne'emar', Sefarad 46, 391-96.
 - 1987a: 'Fórmulas con 'amar y din en la exégesis de los tannaítas', in Il Simposio Bíblico Nacional, Córdoba 1985, Valencia, pp. 581-90.
 - 1987b: 'Modelos de argumentación en la exégesis de los tannaítas: las series talmud lomar y mah talmud lomar', Sefarad 47, 363-81.
 - 1989: Midrás Sifre Números: versión crítica, introducción y notas. Valencia.
 - 1990: 'Reinterpretación de palabras bíblicas con 'amar: un procedimiento hermenéutico de los tannaítas', MEAH 39, 31-38.
 - 1992: 'Oraciones finales en hebreo rabínico', Sefarad 52, 193-99.
 - 1994: 'Din versus talmud lomar en los midrashim tannaíticos', in Proceedings of the Eleventh World Congress of Jewish Studies, Jerusalem, 1993 (Jerusalem),

Division C, Vol. I, pp. 9-16.

1997: Midrás Sifra: el comentario rabínico al Levítico. Vol. I. Estella.

- Porath, E., 1938: Mishnaic Hebrew as vocalized in the early manuscripts of the Babylonian Jews. Jerusalem. H.
- Prijs, L., 1967: 'Ergänzungen zum talmudisch-aramäischen Wörterbuch', Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 117, 266–86.

Qimron, E., 1977: 'Nitpa'al benoni', L^eš 41, 144–57.
1986: The Hebrew of the Dead Sea Scrolls. Atlanta.
1988: 'The origins of the Nuf'al conjugation', L^eš. 52, 178–79. H
1990: 'Considerations on modal tenses in Mishnaic Hebrew', L^eš. 55, 89–96.

- Qimron, E. and Strugnell, J., 1994: Qumran Cave 4, Vol. V: Miqşat ma'aśé ha-Torah. (Discoveries in the Judaean Desert, X.). Oxford.
- Rabin, C., 1970: 'Hebrew', in T.A. Sebeok (ed.), Linguistics in South West Asia and North Africa (Current Trends in Linguistics, VI), The Hague/Paris, pp. 304–46.
 - 1976: 'Hebrew and Aramaic in the first century', in S. Safrai and M. Stern (eds.), The Jewish people in the first century, II, Assen/Amsterdam, pp. 1007–39.
- Rabinowitz, I., 1962: 'Be opened = effatha (Mark 7, 34): did Jesus speak Hebrew?', ZNW 53, 229-38.
 - 1971a: 'Effatha (Mark vii 34): certainly Hebrew, not Aramaic', JSS 16, 151-56.
- Richter, A, 1925: Das Neuhebräische in babylonischer Überlieferung. I: Handschriften und Akzente. Giessen.
- Ridzewski, Beate, 1992: Neuhebräische Grammatik auf Grund der ältesten Handschriften und Inschriften. Frankfurt am Main.
- Roberts, A., 1877: 'That Christ spoke Greek', *The expositor*, first series, 6, 81–96, 161–76, 285–99, 367–83.
 - 1878: 'That Christ spoke Greek-a reply', The expositor, first series, 7, 278-95.
- Rosén, H.B., 1963: 'Palestinian koinê in rabbinic illustration', JSS 8, 55-72.
- Rosenthal, D., 1981: 'Mishna Aboda Zara: a critical edition with introduction'. Doct. diss., Hebrew University, Jerusalem. H.
- Russell, J.K., 1955-56: 'Did Jesus speak Greek?', ET 67, 246.
- Sachs, H., 1897: Die Partikeln der Mischna. Berlin.
- Sáenz-Badillos, A., 1975: 'El hebreo del s. II d.C. a la luz de las transcripciones griegas de Aquila, Símmaco y Teodoción', Sefarad 35, 107-30.
- 1996: A history of the Hebrew language. Corrected first ed., Cambridge.
- Sanday, W., 1878: 'The language spoken in Palestine at the time of Our Lord', The Expositor, first series, 7, 81–99.
 - 1878: 'Did Christ speak Greek?—a rejoinder', The Expositor, first series, 7, 368– 88.
- Sarfatti, G.B. 1964-66: "Iyyunim ba-semantiqah shel leshon HaZaL u-bi-drashotehen', L^eš. 29, 238-44; 30, 29-40.
 - 1979-80: 'Ha-tafqid ha-prosodi shel he ha-yedi'ah bi-lshon hakhamim', L^eš. 44, 185-201.
 - 1980: "Al odot ha-yadua' shel serufe ha-semikhut ha-kevulim bi-lshon hakhamim', in SHSLEYK, pp. 140-54.
 - 1983: 'Masoret leshon hakhamim-masoret shel lashon sifrutit hayah', in HLSZBH, pp. 451-58.
 - 1984: 'L'uso dell'articolo determinativo in espressioni del tipo keneset hagedolah', Annuario di studi ebraici 10, 219–28.

- 1985: 'Simmude millim be-seder qavua' bi-lishon hakhamim', in B.Z. Luria (ed.), Sefer Avraham Even-Shoshan, Jerusalem, pp. 301-13.
- Schechter, S, 1887 (repr. 1979): Aboth de Rabbi Nathan: edited from manuscripts with an introduction, notes and appendices. Vienna. H.
- Schürer, E., 1979: The history of the Jewish people in the age of Jesus Christ 175 B.C.-A.D. 135. Revised ed. by G. Vermes, F. Millar, and M. Black, Vol. II, Edinburgh.
- Schürmann, H., 1958: 'Die Sprache des Christus', Biblische Zeitschrift, n.s., 2, 54-84.
- Segal, M.H., 1908–1909: 'Mishnaic Hebrew and its relation to Biblical Hebrew and to Aramaic', JQR 20, 647–737.
 - 1910: 'Hebrew in the period of the Second Temple', International Journal of Apocrypha 11, 79-82.
 - 1927: A grammar of Mishnaic Hebrew. Oxford.
 - 1936: Digdug leshon ha-Mishnah. Tel-Aviv.
 - 1939: 'Halom-halomot-halomot', Les. 10, 154-56.
- Segert, S., 1957: 'Aramäische Studien, ii: Zur Verbreitung des Aramäischen in Palästina zur Zeit Jesu', Archiv Orientální 25, 21–37.
- Sevenster, J.N., 1968: Do you know Greek? How much Greek could the first Jewish Christians have known? Leiden.
- Sharvit, S., 1974: 'Studies in the lexicography and grammar of Mishnaic Hebrew based on the *Introductions* of J.N. Epstein', in *ANDRL2*, pp. 112–24.
 - 1977: 'Textual variants and language of the treatise Abot'. Doct. diss., Bar-Ilan University, Ramat-Gan. H.
 - 1980: 'The "tense system" of Mishnaic Hebrew', in SHSLEYK, pp. 110-25. H.
 - 1981: 'The crystallization of Mishnaic Hebrew research', BI 18-19, 221-32. H.
 - 1983: 'Ha-'aplologiah bi-Ishon hakhamim', in HLSZBH, pp. 557-68.
 - 1988a: 'Shte tofa'ot fonologiot bi-lshon hakhamim', in Mehqarim be-'Ivrit u-va-'Aravit: sefer zikkaron le-D. 'Iron, Tel Aviv, pp. 43-61.
 - 1988b: 'The study of Mishnaic Hebrew—accomplishments and tasks', in *P9WCJS*, Panel sessions: Hebrew and Aramaic, pp. *61-75. H.
 - 1990: 'Nouns with double formation in the plural in Tannaitic Hebrew', in LS4, pp. 335–73.
 - 1996: 'Three-place verbs in Tannaitic Hebrew', in SHJLSM, pp. *223-35. H.
- Shivtiel, I., 1937-39 (repr. 1963): 'Mesorot ha-Temanim be-diqduq leshon hakhamim', in H. Yalon, (ed.), Qunteresim le-'inyene ha-lashon ha-'Ivrit, Jerusalem, I, pp. 8-15; II, pp. 61-69.
 - 1963: 'Yemenite traditions relating to the grammar of the language of the Mishnah', in SYHA, pp. 338-59. H.
- Siegfried, C., 1897: 'Beiträge zur Lehre von den zusammengesetzten Satze im Neuhebräischen', in G.A. Kohut (ed.), Semitic studies in memory of Rev. Dr. Alexander Kohut, Berlin, pp. 543-56.
- Siegfried, C. and Strack, H.L., 1884: Lehrbuch der neuhebräischen Sprache und Literatur. 2 vols. Karlsruhe/Leipzig.
- Sokoloff, M., 1969: 'The Hebrew of Beréšit Rabba according to MS Vat. Ebr. 30', *L^eš.* 33, 25–42, 135–49, 270–79. H.
- Sokolow, N., 1937: 'The living Hebrew language in the foundation of the Mishnah', in J. Klausner jubilee volume, Tel Aviv, pp. 109-31.
- Sperber, A., 1929: 'Das Alphabet der Septuaginta-Vorlage', Orientalistische

Literaturzeitung 32, 533-40.

- Sperber, D., 1974: 'Etymological studies in Rabbinic Hebrew', in ANDRL2, pp. 102– 111. H.
 - 1975: 'Studies in Greek and Latin loan-words in rabbinic literature', Scripta classica israelica 2, 163-74.
 - 1977-79: 'Greek and Latin words in rabbinic literature. Prolegomena to a new dictionary of classical words in rabbinic literature', *BI* 14-15, 9-60; 16-17, 9-30.
 - 1982: Essays on Greek and Latin in the Mishnah, Talmud and midrashic literature. Jerusalem. H.
 - 1984: A dictionary of Greek and Latin legal terms in rabbinic literature. Leiden/Ramat-Gan.
 - 1986: Nautica talmudica. Leiden/Ramat-Gan.
 - 1988-89: 'Etymological studies in Rabbinic Hebrew', Les. 53, 60-66.
- Stein, S., 1888: Das Verbum der Mischnasprache. Berlin.
- Stemberger, G., 1996: Introduction to the Talmud and midrash. 2nd [English] ed., ed. by M. Bockmuehl. Edinburgh.
 - 1997: 'Historia de la redacción de Sifra', in Pérez Fernández 1997, pp. 17-65.
- Sussman, J., 1974: 'A halakhic inscription from the Beth-Shean valley', Tarbiz 43, 88-158.
- Sznol, S., 1990: 'Jefe o supremo: estudio lexicográfico de los compuestos con 'archi en fuentes judías de la koine oriental', MEAH 40, 55–70.
- Talshir, D., 1987: 'The autonomic status of Late Biblical Hebrew', in LS2-3, pp. 161-72. H.
 - 1996: 'Ha-'Ivrit ba-meah ha-sheniyyah la-sefirah: leshon ha-'epigrafiyah behashwa'ah li-lshon ha-tanna'im', in M. Bar-Asher (ed.), 'Iyyunim bi-lshon hakhamim, Institute for Advanced Studies of the Hebrew University of Jerusalem, Jerusalem, pp. 42-49.
- Taylor, R.O.P., 1944-45: 'Did Jesus speak Aramaic?', ET 56, 95-97.
- Tur-Sinai, N.H., 1937: 'Millim she'ulot bi-Ishonenu', Les. 8, 99-109, 259-78.
- de Vaux, R., 1953: 'Quelques texts hébreux de Murabba'at', RB 60, 268-75.
- Waldman, N.M., 1972: 'Akkadian loanwords and parallels in Mishnaic Hebrew'. Doct. diss., Dropsie College, Philadelphia.
 - 1989: The recent study of Hebrew: a survey of the literature with selected bibliography. Cincinnati/Winona Lake.
- Wartsky, I., 1970: Leshon ha-midrashim. Jerusalem.
- Weinberg, W., 1985: 'Observations about the pronunciation of Hebrew in rabbinic sources', HUCA 56, 117–43.
- Weisberg, D., 1968: 'Some observations on late Babylonian texts and rabbinic literature', HUCA 39, 71–80.
- Weiss, I.H., 1862 (repr. 1947): Sifra. Commentar zu Leviticus aus der Anfange des III. Jahrhunderts. Vienna.
 - 1867: Mishpat leshon ha-Mishnah. Vienna.
- Wiesenberg, E.J., 1976: 'Rabbinic Hebrew as an aid in the study of Biblical Hebrew, illustrated in the exposition of the rare words *rht* and *mzrk*', *HUCA* 47, 143-80.
- Wilson, R.M., 1956-57: 'Did Jesus speak Greek?', ET 68, 121-22.
- Yalon, H., 1959-60: 'Nimmuqim le-mishnayot menuqqadot', L^e. 24, 15-39, 157-66, 253.
 - 1960-61a: 'Mishnahs and their pointing', Sinai 48, 89-105. H.

BIBLIOGRAPHY

- 1960-61b: 'Versions and forms of language in various Mishnahs', Sinai 48, 254-60. H.
- 1963-64: Introduction to the vocalization of the Mishnah. Jerusalem. H
- 1964-65: 'He'arot we-tiqqunim', Les. 29, 59-62.
- 1967: Studies in the Dead Sea Scrolls: philological essays 1949–1952. Jerusalem. H.
- 1967-68: 'Gleanings on Mishnaic Hebrew', Tarbiz 37, 133-34. H.
- 1971: Pirge lashon. Jerusalem.
- Yeivin, I., 1974 (ed.): Osef qiț'e ha-Genizah shel ha-Mishnah be-niqqud Bavli. Jerusalem.
 - 1990: 'Interchange of roots in the language of the Mishna and *piyyuf*, in LS4, pp. 161-204. H.
- Zuckermandel, M.S., 1880 (repr. 1970): Tosephta. Pasewalk.
- Zuntz, G., 1956: 'Greek words in the Talmud', JSS 1, 129-40.

INDICES

Texts

(Bible, Ben Sira, Inscriptions, Dead Sea Scrolls, Mishnah, Tosephta, Talmud, ARN, Pesiqta de Rab Kahana, PesR, Mek, SLv, SNm, SDt, Seder Olam Rabbah, Tanhuma, PRE, Midrash Rabbah, Targums)

Gn	20.1 60	Nm	23.10 85
2.18 199	21.2–3 214	5.6 225	27.17 200
3.6 139	21.14 232	5.12-31 20	28.2 249
3.14 222	21.28 139	5.14 163	30.17 118
3.22 230	21.33 225	5.17 201	35.17 251
4.19 45	22.24 166	5.22 52	
6.17 138	23.5 141	5.28 52	Dt
7.13 23	23.8 126	5.31 232	1.8 197
11.3 46	24.10 171	6.2 148	1.27 251
13.17 197	25.22 205	6.3 202	1.31 74, 75
17 213	33.16 68	6.5 42	6.8 227
17.19 245	34.6 150	6.23 53	7.16 168
18.1 185		7.89 205	8.9 53
18.5 222	Lv	8.3 232	10.17 82
21.22 184	1.1 205	9.2023 21	11.13 121
21.33 197	2.12 245	9.23 21	11.16 235
22.2 245	5.1 230, 235	10.9119	11.22 150,
22.16 222	6.10 239	10.29 29	151
26.12 197	10.6 142	10.35 21	11.23 249
27.42 23	11.47 139	11.4 124	11.25 251
28.19 245	14.16 176	11.5 191	15.672
29.12 23	14.28 153	11.8 176	16.3 56, 166
30.18 222	16.20-22 139	11.15 5, 8, 18	16.19 126
30.31 183	19.9 67	11.20 222	17.17 183,
31.20 222	23.22 67	12.1 194, 195	249
39.9 222	24.19 198	14.24 222	18.1 239
42.34 183	25.36 166,	15.30 62	21.1 139
49.1 51	174	15.31 62	23.5 222
	25.37 166,	15.37-41 56	24.12 80
Ex	174	18.20 239	24.19-22 67
5.18 191	26.5 126	19.4 176	25.1-3 90
12.38 110	26.6 127, 138	19.15 248	25.5-10 38
13.8 11, 221	26.23 163	19.17 201	25.9 209
15.1 249		20.12 222	26.3 223
19.4 75		22.18 240	26.5 127

INDICES

28.55 222	1 K	40.45 8, 22,	32.22 183
32.7 8, 65	4.2 30	35	_
32.10 245	6.19 146	44.5 72	Pr
32.25 146	13.31 183		1.7 27
32.31 248	14.5 35	Но	1.29 222
32.36 115	15.13 57, 184	6.2 85	3.35 247, 248
32.39 85, 129	17.14 146	6.6 34, 104	4.2 247, 248
33.6 85		7.16 8, 22, 35	11.10 230,
33.11 41	2 K	12.2 63	235
33.21 143	3.8 35		18.22 117
34.6 218	6.2 51	JI	24.17 12, 96
	6.19 8, 22, 35	3.5 150, 151	28.10 247,
Jos	9.37 115		248
23.11 46		Jon	
	ls	1.7 37	Ca
Jg	1.15 240	1.7-89	1.7 231
3.12 222	38.18 70	1.918	3.7 9, 31, 32
5-88,50	43.4 222		6.1 82
5.10 8, 63	49.15 240	Zc	
5.16 57	53.12 144	14.3 119	Ec
6.15 82	54.10 240		1.18 27
6.17 50	56.2 72	Ml	3.14 230
18.4 35	63.9 171	1.2 251	5.4 51
20,46 23		1.6 27	6.6 213
	Jr		7.14 231
1 S	2.35 240	Ps	7.22 18
2.27 59	3.8 222	8.4 8, 105	9.12 14
9.18 35	3.12 151	8.7 8, 105	9.15 40
15.23 183	7.4 147	11.7 151	10.5 14, 131
17.41 110	17.6 11, 49	22.21 245	11.6 36
20.4 36	17.8 11, 49	22.30 70, 133	11.0 50
21.8 30	22.6 216	22.32 139	Lm
26.21 222	23.7-8 181	49.8 129	4.21 65
	33.25 213	49.8-9 129	4.21 05
25	39.7 12, 97	68.8 110	Est
3.30 222	42.6 18	68.10 8, 105	1.189
5.8 27	42.010	68.34 82	2.20 9, 132
7.13 182	Ezk	119.136 222	3.14 109
10.9 133	2.1 72	124.6 50	5.13 210
10.9 133	8.12.72		
		132.12 8, 22,	7.4 213
11.24 164	16.2 71	35	8.13 109
11.25 35	17.2 72	133.2–3 14	9.26 36
12.4 27	24.1-2.72	71.	E
12.6 222	26.2 72	Jb	Ezr
12.10 222	28.2 72	1.10 18	6.8 144
12.22 183	33.7 72	9.15 240	N/
21.6 138	33.24 72	15.24 109	Ne
	39.17 72	16.17 240	2.13 137

0.15.127	15 2 17	124 120	124 000
2.15 137	15.3 17	124, 130	134, 236
817	D C	1.6 68	3.1 21, 83,
9.6 18	Ben Sira	1.8 6, 10, 11,	109, 150,
1.0	30.40 36	122	232
1 C	37.29 12	1.9 152, 239	3.2 25, 29,
12.31 70	.	1.10 100	33, 55, 61,
14.1 70	Inscriptions	1.11 29, 118,	152, 191,
	Mesha: 8, 63	124, 239	220, 246
2 <i>C</i>	Arad ostra-	1.12 33, 61.	3.3 246, 253
15.16 184	con 24: 12	156	3.4 47, 48
24.12 137	Siloam tun-	1.13 3	3.5 29, 43,
30.10 137	nel: 8, 115	1.14 39, 48	143, 191
31.10 12	Beth Shearim	1.15 43	3.7 32, 39
36.16 137	tombs: 31	1.17 19, 21,	3.7-8 47
		25, 26, 43,	3.9 39, 104
Mt	Dead Sea	46, 48, 61,	3.10 34
5.1-2 141	Scrolls	98	3.11 43, 55
7.2 134	General: 3,	2.1 33, 39,	3.1361
7.24–25 49	18, 23, 50,	43, 59, 61,	3.14 237
16.19 20	96, 99, 105,	167, 178,	3.16 99
19.12 167	199, 215	205	3.17 11, 29,
19.18 20	CD 5.11–12:	2.2 29, 33,	49, 56, 61,
23.6-8 122	9	40, 50, 61,	220, 246
25.14-30 198	IQH	171	4.1 39, 43
25.35-40 34	2.18-19:9	2.3 19, 48,	4.2 61
26.25 119	4.16-17:9	152	4.3 29, 40,
26.64 119	1QpHab	2.4 10, 48,	123
27.11 119	11.6: 160	122, 128,	4.4 41, 57,
	Copper Scr-	178, 233,	82, 92, 143,
Mk	oll: 3, 9, 50	239	223
4.24 134	4QMMT: 50	2.5 51	4.5 46, 134,
	11QT 6.1: 31	2.7 27, 29,	239
Lk	Mur 42.4:	43, 45, 61	4.6 46
6.2038 44	160	2.8 21, 26,	4.7 61
6.36 151	5/6HevEp 5:	68, 126,	4.8 55, 123
6.38 134	31	215, 240	4.9 147
14.12-14 44	Bar-Kokhba	2.9 39, 55	4.10 43, 150
18.2830 44	letters 3, 9,	2.10 33, 55,	4.11 40, 79,
19.12-27 198	31, 160	61, 123	150, 167,
		2.11 113	171
Jn	Abot	2.12 55, 122,	4.12 123
2.1-11 104	1.1 17	123, 167,	4.14 51
9.7 131	1.2 29. 108	171	4.15 123
11.1 13	1.3 21, 52,	2.13 57, 123,	4.16 25, 79
	234	128, 156	4.17 25
	1.4 100, 113,	2.14 21, 36,	4.20 10, 39,
1 Co	123	39, 156	130, 131
11.23 17	1.5 29, 123,	2.16 21, 42,	4.22 21, 83,
		,	

109, 113,	BB	6.4 39, 74	8.6 146
150, 239	1.5 68	6.6 92	10.1 37
5.1 104, 167	3.1 141, 162	7.1 90	10.6 216, 225
5.2 11, 14,	3.3 141, 162	7.3 90, 124	10.0 210, 220
136, 208.	3.10 229	8.7 209	BQ
239	4.4 203	9.3 178	1.2 117
5.20 123,	5.2 21	9.4 109, 111	2.1 199
156, 178	5.6 101	9.5 82, 137,	3.10 47, 48
5.5 47	6.5 74, 137	156, 205,	3.11 247
5.8 41, 43	6.6 8, 72, 143	244	4.7 229
5.9 74	7.4 70	244	5.1 207
5.10 34	8.6 121	Beş	6.1 68
5.12.61	8.7 41, 42	1.1 191	6.5 72
5.14 61, 133	8.8 121, 165		8.1 168
5.17 150, 246	9.1 229	Bik	8.4 104
5.19 25	10.8 102	1.2 209, 212,	8.6 85
6 69	10:0 10=	229	9.1 148
6.2 25, 68,	Bekh	1.3 250	9.10 220
69, 72, 74,	4.4 100	1.4 46. 223	10.5 58
123	7.6 12	1.5 220	10.7 194
6.3 247		1.9 173, 220	
6.5 81	Ber	3.1 99	Dem
6.9 104, 165,	1.1 11, 99.	3.28 3	2.3 48
215, 240,	208, 233	3.3 116, 121	2.5 54
253	1.2 113	3.4 117	3.3 225
6.11 247	1.3 45, 72,		5.5 210
	19 9	ВМ	6.11 21
Arakh	1.4 113, 144	1.4 163	7.1 246
2.1 100	1.5 56, 68,	2.2 187, 203,	
9.4 98	108, 139,	205	Eduy
	143	2.6 88, 209	1.1 165
AZ	2.2 11. 233		1.3 3
1.3 61	2.3 42, 43,	2.7 197, 209	1.5 223, 226,
1.8 207	104, 117,	3.7 197	229
2.1 61, 139	121	3.10 199	1.13 48
2.3 59, 61, 97	2.5 61, 215	4.3 2094.10	2.1 66
2.4 59	3.1 25	74	2.2 68
2.6 59	3.2 208	4.11 128	3.2 48
2.67 145	3.5 99	5.5 125	5.1 53
3.3 185, 191	4.3 168	5.9 47	5.6 147
3.4 55, 110	4.5 150	5.11 166, 175	6.1 229
4.1 23	4.7 202	6.6 156	6.3 35, 38,
4.3 191	5.1 174, 217,	6.7 110	105
5.4 45	241, 244	7.1 171	8.5 68
5.8 41	5.3-4 174	7.2 208	8.6 249
5.9 41	5.5 137, 138,	7.3 187, 212	8.7 17
5.12 51	205, 224	7.5 82	
	6.2 119	7.9 45	

- ·	0.4.51	7 (00, 05	241
Erub	8.4 51	7.6 83, 85	Mid
1.2 99	9.5 55	9.9 208, 212	4.2 165
1.8 82	11.2 234	N 6 6 7 .	14
2.3 87		Ma'aśrot	Miqw
2.5 85	Kel	2.7 234	9.4 12
2.6 106, 144	1.7 208		
3.1 145	13.7 36	Mak	MQ
4.1 97, 99	14.1 239	1.1 90	1.3 253
4.2 13, 148,	17.6 197	1.3 89, 212	3.6 68
194	26.2 13	1.10 217	140
4.9 163	29.2 83	2.2 165	MS
5.5 147	29.3 83	2.3 27, 171	1.1 47, 173
8.5 241	29.7 83	3.10 90	1.6 165
8.7 191	* *	3.12 172	3.3 25
9.3 220	Ker	3.14 133	3.6 99
10.9 109	1.7 29	3.15 101, 201	3.9 250
	6.3 220		8.7 74
Giț	6.9 69, 175,	Makhsh	.,
2.7 23	229	1.3 208	Naz
3.371	•	6.2 71	1.1 139, 214
4.4 104	Ket	6.8 53, 192	2.1 187
4.6 60, 85	1.3 132		2.1-2 241
7.1 174	1.7 74	Meg	2.3 117, 184
7.5 126	1.8 96	1.1 68	2.4 128, 137,
7871	1.10 146, 185	2.1 121	140
8.4 209	2.5 115	3.1 10, 247	2.5 147
8.8 234	2.6 46, 240	3.2 235	2.7 11, 207
9.5 25	2.9 171	3.3 241	2.7 209
	2.10 140	4.1 125, 128,	3.1 88, 117
Hag	3.1 100	133, 139	3.2 23, 64
1.1 41, 43	3.2 47, 115	4.3 178	3.5 191, 212
1.5 43, 104	4.6 23, 25	4.4 85, 209	3.6 113, 123,
1.8 95, 96,	5.1 101	4.9 8, 124	209
132	5.9 143, 247		4.1 121
2.2 92	7.1 83	Mei	4.3 90
2.7 82	7.6 96	6.6 136	4.4 215
	11.4 101		4.5 214
<u> H</u> al	12.1 108.207	Men	4.6 108
1.8 212	13.1-2 99	4.3 36, 163	4.7 139
3.6 121		5.6 125	5.3 99
	Kil	8.5 197	5.4 121
Hor	2.1 92	10.9 212	5.5 52, 191
1.2 45	2.3 123, 128	11.1 87	6.1 133
1.5 121	4.1 87	11.8 125	6.3 53
	4.4 47, 83	11.9 85, 87	6.4 89
<u></u> Hul	4.8 48	13.7 37	7.1 37
1.1 47	5.1 226		7.4 77
8.2 79	6.4 148, 194		8.1 19, 37

8.2 210	2.1 67, 68	3.8 104, 193,	8.7 242
9.2–3 66	2.6 17, 140	197, 209,	9.4 242
9.3 139	2.7 50	212	9.6 43
9.4 66	4.1 51	4.5 67	11.6 209
	4.4 46		12.3 87
Ned	7.2 210	Sanh	16.1 41, 54,
3.2 216	8.4 27	1.5 246	74
3.11 213		2.4 168, 239	16.6 164, 253
7.1 197	Pes	3.6 193	16.8 167, 171
7.5 104	1.3 191	3.7 85, 124	17.2 145
8.6 137	1.5 136	4.4 92	17.3 203
8.7 18, 193	4.1 106, 125	4.5 47, 48,	19.2 45
9.1 208, 212	4.4 150	83, 104,	19.5 86
9.9 220	6.2 197	156, 229,	19.6 70
11.1 145, 220	6.6 53, 74	235, 246	23.3 47, 48,
	8.7 244	5.5 178	174
Neg	9.9 53, 194,	6.2 139, 151	
3.1 253	215	6.4 193, 224	Shebi
7.4 110	9.10 21	6.5 210	1.3 90
14.12 165	10.1 6, 65, 82	6.6 178	2.2 100
	10.2 6, 65	7.3 205	2.5 125
Nid	10.5 11, 169,	7.5 205	4.10 236
1.4 66, 244	221, 224	7.10 132	6.4 113
2.471,74	221, 221	8.2 242	8.3 54, 55
4.2 145	Qid	8.5 166	9.4 210
4.4 5	1.3 126	8.6 166	9.8 92
4.5 85	1.7 92	9.5 52	7.0 72
5.4 85	2.1 131	10.2 79	Shebu
9.7 89	2.3 242	10.2 19	3.1 55, 128
9.1 09	2.9 139	10.5 103, 147	4.5 216
Ohol	3.4 217	11.2 131, 143	4.9 128
13.5-6 165	4.14 58, 66,	11.4 68	8.2 53, 246
16.1 52	4.14 38, 80, 79, 85, 104,	11.4 00	8.2 <i>33</i> , 240 8.3 185
10.1 32		Shab	
0-1	121		8.4 253
Orl 3.3 97	0in	1.1 28, 50	CL
	Qin 1,1250	1.2 174	Sheq
3.7 54	1.1 250	1.3 21	2.5 11, 167
D	2.3 41, 86	1.9 23	3.2 169, 199,
Par	3.6 210	1.11 41	200, 225
1.1 88	De	2.1 90	3.3 133
3.5 12, 92,	RS	2.5 167	4.1 186
115	1.7 50	2.6 164, 226	4.3 186
3.7 224	1.9 10, 50	6.1 131, 174	8.2 205
5.5 19	2.5 128, 229	7.1 168	8.7 205
9.5 105, 115	2.8 192	7.2 90	
	2.9 68, 88,	8.1 233	Soț
Pea	128	8.2 234	1.1 163
1.1 44, 47, 57	3.1 171	8.3 234	1.7 134

100105	1 6 00	12.10.09	179
1.9 81, 85	4.5 88	13.12.98	168
2.3 24	4.6 100	14.1 131, 202	1.6: 90, 136,
2.6 209	4.8 232	15.1 187	200, 224
3.8 9, 132,	T	15.6 187	1.10: 140
143		16.1 187	2.1: 135,
4.3 150	1.4 208	16.2 55	233
4.4 165	2.2-3 10	16.5 164,	2.3: 147
5.2 124	2.3 193	241, 244	3.1: 134
5.4 249	3.7 165	16.6 42, 72,	3.2: 97
7.3 130	5.4 68	74, 138	3.4: 65
7.8 3, 117,	T	V.	3.7:41
134, 135,	Tem	Yom	3.10:61
245	7.5 54	1.1 235	3.12:72
8.1 210	T	1.2 162	12.1: 126
8.7 141, 162	Ter	1.3 156	15.10: 147
9.6 133, 193,	2.2 118	1.6 121, 220	Ter 2.13: 118
209	4.12 241	2.1 13	T 1 1
9.9 207	5.4 209	3.2 140	Talmud
9.12 95, 167	6.1.92	3.8 163	Arakh 58b: 1,
9.14 79	8.10 178	3.10 21, 32	45
9.15 108,	<i></i>	5.2 68	Ber 16a: 82
159, 166	Ţoh	5.6 34	jBer 9.13c:
~ ·	1.5 12, 115	6.1 139	76
Suk	3.8 150	6.2 173	BM 59b: 72
2.1 169	7.8244	6.6 208	Erub 65a:
2.9 79		6.8 192	117, 206
3.13 92, 169	Uqş	7.1 79, 85	Ket 40b: 132
4.4 178	3.12 62, 68		Meg 24b: 11
4.10 34		Zab	Pes
5.1 43, 66	Yad	2.1 104	11b: 41
5.2 34	3.5 99		114a: 72
5.4 135	4.3 147	Zeb	Qid 18a: 132
5.6 88, 92	4.4 150, 194,	5.6 164	Shab 31a: 21
_	197	10.7 145	Soț 14a: 34
Таа	4.6 197		4 10 3 7
1.1 229		Tosefta	ARN
2.2 186, 236,	Yeb	Eduy 1.1:	1 25, 29
245	1.4 137	109	234
2.9 12	2.2 39	Ket	4 34, 104
3.2 246	3.3 188	1.6: 46	11 43, 48,
3.4 85, 87	3.9 87	3.3: 52	143, 175
3.6 226	10.4 187	Kippurim	20 136
3.7 226	11.1 70	2.4: 136	38 29, 76, 79
3.8 11, 52,	11.546	Neg 2.7: 37	Destate de
55, 130,	11.6 187	Nid 2.3: 136	Pesiqta de
137, 217,	13.1 55	Pea 4.21: 79	Rab Kahana
233, 253	13.7 25	Soț	427 80
4.4 137	13.8-9 187	1.2: 23, 26,	

PesR	15.3 141	22.20 156	24.2 164
14 25	15.7 138, 239	22.22 150	24.12 220
44 80	15.11 90, 113	22.25 128	25.36 143
	15.14 82,	23.8 126	26.3 191
Mek	113, 121	23.17 244	26.4 131,
12.1 45, 55,	15.18 41, 79,	23.19 178,	191, 244
87, 92, 212,	164	202	26.6 113,
244	15.26 121,	35.2 128	127, 133,
12.2 25	138		138, 153
12.3 28, 29,	16.3 175	SLv	26.8 82
32, 212	16.4 141, 143	1.1 171, 205,	26.9 23, 116,
12.5 25	16.16 85	253	186
12.6 28, 32	16.25 146,	1.2 43	26.12 113,
12.8 239	229	1.3 38, 96	116, 138,
12.31 77, 253	16.33 71, 150	1.4 90, 229	185, 200
12.33 101,	17.8 36, 39,	1.570	26.13 23, 25,
104, 205	123	1.15 45	150, 184
12.36 212	17.11 19, 39	3.2 205	26.14 143
12.41 218	17.14 165,	3.5 92	26.23 128
12.42 113,	171. 197.	4.23 197	26.25 135,
138	236	6.15 85	178
12.44 220	18.3 133, 151	7.29-30 253	26.26 244
13.2 26, 29,	18.15 77	8.7 197	26.33 51, 150
104, 181,	18.27 72, 74	8.15 121	26.34 229
184, 187,	19.4 74, 229	9.2 244	26.38 253
191	19.9 175, 178	9.4 197	26.44 220
13.3 227	19.16 244	9.23 167	26.46 218
13.4 253	19.17 128	10.2 229	Sifra Ned-
13.9 227	19.21 171	10.9 205	abah 13.9:
13.13 220	19.24 77	10.19 218	145
13.17 121	20.1 60	11.3 92	Sifra Baraita
13.19 178	20.2 193, 197	11.44 156,	de R. Ishma-
13.21 21	20.23 74, 156	203	el: 205, 212
14.2 21	21.11 227,	13.3 77	
14.5 52, 53,	229	14.2 113, 143	SNm
55, 104, 188	21.14 232	14.17 153	1.2 130, 176,
14.7 37, 82,	21.16 166,	14.47 239	227
239	253	15.11 226	1.4 130
14.8 220	21.17 92, 227	15.31 248	1.6 205
14.14 150	21.18 171	16.19 178	1.10 21, 208,
14.15 178,	21.19 141	16.23 239	236, 237,
191	21.22 248	16.32 235	239
14.19 191	21.24 205	18.3 171	4.1 197
14.21 21, 113	21.26 227	20.2 71, 74	4.5 51, 188
14.27 55	21.30 237	20.26 1 56	7.5 248
14.29 71, 128	21.32 156	22.1 171	8 193
15.1 34, 141,	22.3 43	22.32 128,	8.8 153
143	22.19 217	178	10.2 188, 192
			

10.4 201	229	106.2 218,	134.5 13, 34,
11.2 185	78.4 29	219	76, 77, 79,
11.4 166, 229	80.1 48, 113,	107.1 176	83, 125,
14.1–2 176	121, 143	107.12 97	173, 212,
15.2 52, 176	82.1 212	111.1 248	244
16 139	82.2 76, 79	112 141	136 34, 39,
17.1 160, 171	83.2 83	112.3 121	115, 171
17.2 201	84.1 99, 154	112.4 25, 53,	138 125, 248
18.1 101, 202	84.2 21, 101.	62, 71, 121,	139.2 200
19.3 52	104, 154	244	142.1 156
21.3 233	84.4 171,	114 178	142.5 176
22.2 148	197, 217,	115.5 76, 96,	143.2 178
22.3 43, 148	218	101, 104,	150 141
22.4 21	85.2 253	113, 138,	153.1 176
22.6 39	86.1 21, 116	171, 184,	153.6 118
23.1 74	87.1 191	200, 202,	155.5 207
23.2 148	87.2 39, 76,	206, 209	156 101, 202
23.3 21, 57	135, 154,	116 141	157.1 68
23.4 202	249, 250	116.19	157.8 176
23.6 210	88.2 136	116.6 55	160.3 202
25.3 74	89.1 176	117.1 76, 128	160.5 41, 44
25.5 42	89.4 212, 229	118.2 137	160.6 251
25.6 244	89.5 39, 48,	118.12 248	160.11 150
26.2 74	121, 135,	119.2 175,	160.13 101
30.2 48	175, 184,	239, 245	161.1 166
35 9	185, 191	119.3 24, 92,	161.3 59, 237
39.3 53	91.1 152	156	101.5 57, 257
39.4 55	91.2 76	119.6 55	SDt
40 48	92.4 113	122.2 215	1 24, 29, 81,
42.2 244	93 25	122.2 213	88, 105, 241
44.1 143	95.1 85, 110,	123.11 218	2 133
47 197	132, 156,	123.12 176	3 34, 138,
49.2 148	192, 190, 193, 193,	124.2 29	143, 225
55 148	95.2 191	124.12 29	5 48
58.1 83, 205	96.3 175	125.3 248	8 70, 133,
60.1 232	98.3 205	125.3 248	197, 203
60.2 163	98.3 203 99.3 81, 85,	131.1 12, 46,	
			9 34, 253
61 134, 239	193	48, 76, 77,	10 23, 32, 34
66 109	99.4 195	128, 130,	11 79, 108,
67.2 239	100 48	135, 150,	136
68.2 216	101 115	184, 191,	19 19, 79
70.2 24	102.1 100	214	20 150
72.1 244	102.2 60	131.2 164,	24 251
73.1 176	103.4 71	205	26 188, 197,
76.2 119	103.6 248,	132.2 215	216
77.4 38, 68,	253	133.1 81,	28 150
253	105.1 76	232, 239	29 85, 216
78.1 34, 224,	105.5 248	133.2 98	31 92, 205

32 92, 156	81 101	319 156	PRE
34 125	86 244	321 146, 151	10 110, 113
36 205, 236,	96 213	328 116, 124	12 104, 199
237	112 224	329 85, 129	16-17 34
37 68, 81,	115 191	333 111	
171, 213,	116 72	335 220	Genesis
229	117 143	336 74	Rabbah
38 178	130 166	342 135, 153,	1.15 25
40 143, 220	159 128, 183,	156	49 12
41 85, 121,	249, 250	343 24, 61,	50.26
126	160 253	193, 220	
43 113, 135.	186 150	345 57	Exodus
235, 239,	199 236, 244	346 217, 220	Rabbah
244	217 148	347 217, 220	18.5 80
45 156	222 141	352 164, 236	43.1 80
46 1 10	233 60	355 101, 143,	
47 153	249 148	178	Numbers
48 88, 92,	277 80, 165,	356 113	Rabbah
122, 128,	253	357 72, 74,	13.15-16 68
213	278 104	92, 121,	
49 150, 152,	300 104	207, 254	E cclesiastes
191, 214	301 239	359 251	Rabbah
50 249	304 68, 189	397 148	7.1-3 34
52 251	305 113		
60 185	306 89, 126,	Seder Olam	Targum
63 171	229	Rabbah	Neofiti
64 39	307 116	3 126	Gn 35.9 34
67 18, 39,	309 82, 85.	15 126	
138, 197	143		Targum
71 39	310 213	Tanhuma	pseudo-
75 239	312 189	Wa-yeşe' 19:	Jonathan
78 205	313 244	79	Ex 18.20 34
80 191	318 68		Dt 34.6 34

Hebrew and Aramaic forms

ℵ- Babylonian for	90 אַב בית דיין	127 אָבָה
Palestinian 14	203 אב מוּמאָה	10 אבויה
-₩- in ÇMJ 14	69 כבוד אָב	10 אַבייָה
N-	69 כבור אָב וָאם	12 אביר
Aramaism for ד- 231	N 94 5	13, 160 אבית
in feminine nouns 63	ŅĘT	160 אבי ה הבליעה
in Greek/Latin loan-	14 שמאבדין	162, 245, 246 אֵכָל
words 76	14 שהן מאבדין	246 אָבָל ב-
63 אָ⊂	130 אָבד	246 אַבָל אם

276

246 אבל לא 246 אין ... אָבַל 100 אָבָק 100 מתאבק 45 אברחלי 54 אגד 12 אגרה 13 אַגוּדַל 8, 40, 72 אָרַם 8 אָדַן 27 אָדָם הָראשון 40 אין אדם 40 כֵּל־אָדָם 28, 32 שלוחו של אַרָם 47 בין אָרָם לַחַברי 47 לא יאמר אָדָם לַח**ָבר**וֹ 71, 72 בראדם דנראָדָם 70, 71 דרך בני־אָרָם 72, 137 72 כדרך בני־אָדָם אדם 8, see also אד 123 אדא אהי 123 אהיה 18 53, 160, 161, 188, 193, 225 54 או אינו אלא 188 או 188 -10118 53, 160, 194 - 188 או ש- ... או ש-50 או שנַטַל 251 אובדן 127 אויה 20 אוהב 173 אוילו אויר 12, see also אביר 172 אולי 245 אולם 154 אוסן 123 אופר 75.77 אוקינוס 189 (אוֹר) אַרבָּעָה עָשָר nin- as plural suffix, especially of Greek and Latin loanwords 6, 64, 76 172 או 115 אָזלַת

13,75 אומל 86 אחד **86 אחד** 88 אחד אחד 90, 202 אחד ... ואחר 88 כַּל־אחֵד ואחַד 60 בדבור אחד 90, 172 כאחר 89 אחר משלשים ... ופרטלך הכתוב 176 באחר מהן ש-160 אחור 173 לא**ח**ור 160 אחורי 64 אחות 64 אחיות 160, 209 אָחַר -161, 206, 209 אחר ש-209 לאחר -125, 206. לאחר ש 209 209 מאחר -161, 206, כאַדור ש 209, 222, 225 225 מאַחר שלַמָדנו 80 אחריון ... כַּלָשׁון הַאָּחַרון ... 148 71, 160 אַחָרי 205 אַחרי אַשר -71, 159 אחרי ש **NON 86, 202** 202 אחת...ואחת 90, 172 כאחת 102. על אַחַת כָמָה וֹכַמָּה 201, 227 'N- representing Babylonian ay 14 'N 35, 60 ** (negative) 60, 172, 174 60 אי אפשר 173 אילו 172 איה איזה 35, 36, 37, 153 35 אירזה 35 איזה 35, 37 איזהו

35 אי זה הוא זרא 35, 37 193 וכיאיזו 37 איז היא 35, 37 איזוהי -37 איזו ש-154 איים 172 איך ואיכָן 12, 172, see also היכָן 35, 37 אילו 213, 217, 240 אילו 54 אףאילו 148 אַילונית 173 אילָך 172 אילך ואילך אילן 38 יכָּחַי 111, 173, 210 216 אמתי ירצו -161, 206, איכותי ש-209 111 כאימתי interrogative) 172 172 לאין 172 מאין 54 מןאין 54, 172 מניי זאין 19, 60, 124, 140, 144, 152, 172, 174, 186 246 איז ... אָבַל 40 אין אדם 40 אין דַבָר 124, 174 אין ערשין 19 אינו 19 אינה 19 איני 19 אינך 19 אינן 19 איננה 19 אינפו 19 אינני 189 ואין ארום 36 אין לו מי יַתּירַנו 36 אין לי מהאשיב **189 ואין אַנ**ו 54 או אינו אלא 36 מהאם... אינו דין

-192, 194 איט דין ש מַהאם... איני דין ש-201 ... אין ראיה לַדָּבָר ... 242 [הא] אין עליף לומר... 148, 248 148 אין עליך לדון 248 אין ח״ל, א׳ 172 איפה 169 איפיטיקוס **מיש 4**0 46 איש...רע 26 הָאישׁ הַזּה 27 לאיש העשיר 172, 245 אַך 5, 57 אָכילָה 123, 145 אָכַל (pausal) 107 אָכָלו 145 יאכל 234 על מנח שאוכל 234 על מנח שאוכל 10, 145 לאכל 10, 145 לוכל 10, 131 לאכול 139 נאכלת 124 מי יַאָכלנו 13, 75 אַכסַניָא 77 אַכסנָיי 195 אכפת 195 מהאכפתל-124, 140, 152. 172, 174, 185 174 אל תעשה 68 אַל תקרא 18, 160, 163, 165 אל 45 מאליו 45 מאליהן 6, 20, 162, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251 233 אלא יקבל -249 אלָא ש 225, 250 אין לי א<u>ל</u>א אין הַלמוּד לוֹמַר ... אלָא 248 247 לא כי אלַא 225, 250 אין לי אלָא

איז ... אלא 246, 247 54 או אינו אלא איז עליף לומר/לדון ... אלא כַלְשׁוֹן הַראשוֹן ... 148 אין עָליוּ לָדוּן אלא כָדיי 148 הראשון 7, 22 אלה אלו 7, 19, 20, 22, 35 23 כל הנסין האלו אלו 109, 161, 213, 217 65 אלהות 65 אלהים vocative) 26 (vocative) 213 אלולא 161, 213, 217 אלולי -217 אלולי ש 13 אליעזר 13 ליעזר 45 אלךלי 173 אַללי 213, 217, 218 אלמלא אלמלא מקרא (ש)כתוב 218 161, 213 אלמָלי 13 אלעזר 13 לעזר DN 63, 64 69 כבוד אם 69 כבור אב ואם **□**N 126, 160, 161, 162, 193, 194, 201, 213, 214, 215, 216, 240, 245 163, 218 אם לַמַדת 163, 218 אם לְמַדתי 202 אם לְמַדתי ... אַף 202 אם לְמַדָתי ... כָּך sentence) אם יקטל type) 215 188 אם ... אם 188 אם ... ואם 216 ואם לאו 246 אָבָל אם 192 האם 213 כאם 245 כי אם

247 לא ... כי אם 205 עָד אם DNO 223 ,161, 192 [ר]מָהאם 201,216 ,36 מָהאם ... רין הוא 201 36 מָהאם... אינו דיי מָהאם... אינוֹ דין ש-201 מָהאם ... עֵלאָחָת 201 כַמָּהוּכָמָה 36 מָה אם ... קַל וָחומר **48 מָהאם... ק״ול-**מָהאם... קַל וַדוֹמר ש-201 189 אַכָּזה NQN 5 64 אמהות 64 אמות 141 אַמירָה Ϋ́Ω, 122 האַמין 122 האמן -52 אָמן ש אָמָר 106, 123, 145, see also パワ (pausal) 107 אָכָר sentence א׳ אָמָר type) 182 45, 163 אַכָּר לי 36 מי שאמר והיה עולם 227 הואיל ואָמָרָה חורָה 116, 119 אַכְרוּזָ 108 אַתָּה אָמַרת 6, 77 יִפּה אָמַרחָ 27 חַכָּהים אָמרו 106, 145 אמר 123 יומָר (sentence) ויאמר א type) 182 52 שלא יאמר עד שלא יאמר ישלי בדין 210 47 לא יאמר אָדָם לַחַברו 126, 235 שמא האמר 126, 235 שפא האמרו 123 אומר

106, 145, 146, לאמר 147 145 לאמור 106. 145, 146, לומר 147 ,111, 126 הלמוד לומָר 147 , 111 מָה תַּלמוּד לוֹמֵר 225, 249 אין הַלמוּד לוֹמֵר ... אלָא 248 148 אין עליף לובר... 38 מהראית לומר 38 מהראו חכמים לומר 172 כלומר 153 אבור 153 אומר **109, הוא היה או**מר 137 20, 36 וכן הוא אומר 36 מָהו אומר 225 לפי שהוא אומר 153 הניאומר 23 זה אומר 42 וישאומרים 134 ישארמריין 130 אמור 130 אַמורָה בַמה־דבָרים־אַמורים 141, 162 176 הואיל ונאמר 194 הַלא כבר נאמר 194 הריכבר נאמר 98, 232, לַמָּה נאמֵר 249 דעמר 54, 223, 224 242 זכר לַדְבָר שנאָמָר 224 משום שנאמר WON 173 216 אמחי ירצו 1N 245 6 אן לָא NIN 173 7, 18 אָנו ואין אָנוּ 189 -194 מהאַנול 18 אבחנו 18 נחנו

76 אנטיקיסר **'೫** 7, 8, 18 138 אני מת 130 גוורני -125 מרני ש 130 פורטאני 54 הֵריאָני 130, 225 שרמע אני -148, 194 מָהאָניל 8, 18 אלכי 70 אַנשי שמות **110K 60** 59 אסור הַנאָה 59 77 אסטרטה 219 אספסיינוס 237 אספניא 20 אַסָר 54 אע״פ noun) אר 160 לאפי 102, 160 כלפי קד (conjunction) 19, 199, 213, 217, 218, 226, 240 54 אַףאילו -00 Tr 162, 240, 241 202 אם לַמֵדתי ... אַף 36, 201 מה... אר **54, 240, 241, אףעל פי** 242 242 אַף עַלפּיכן -54, 215 אָף עֵל פּי ש 241, 242 דְּבָר, זְכָר לַדְּבָר שנאמַר אַף עַל פּישאין רָאָיָה לַ 242 78 אפיטרפוס 78 אפיריון ואפלו 162, 213, 215, 217, 241 אפילו 54, 213, 217, 240 **NJOEN 237** 77 אפופסיס אפער 60 אי אפטר 160, 165 אצל 13,75 אצטלית

ארז 70 עצי ארזים 86 ארבע 86 אַרבָּעָה 189 (אור) אַרבּּעָה עָשָר 86 ארבּעת 90 האַרבָעים 78 ארוס 72 אריכות 72 אריכות ימים 227 אריס אלך 111 להַאָריך 11 ארכי 6 ארכי דינים 6,77 ארכיודיקי 63 ארמית 169 אַרע ארץ דָאי הָאָרץ 70, 133 27 דרדארץ MØR. 187 הָאשָהשהַלכַה 82 הַיָּפָה בַנָּשים NON relative 1, 8, 20, 50, 188. causal 222 comparative 198 consecutive 231 determinative 51 final 231 temporal 205 144, 231 אקאר לא -53 אַשרלא ב - 30, 32, 50 אַשרל 31 אשרלי 31 אַשר לַך 31 אַשר לף 205 אחרי אשר 51 את אשר 222 באטר 210 בכל עת אשר 231 בעבור אַשָר יען אשר 222 ראָשֶׂר 38, 198, 205 231 למַעָן אַשר 222 מאשר

עד אשר 205 222 על אשר 222 על דבר אשר 222 עקב אשר 222 על כל אדות אשר 222 הַהָּת אָשר 173 אטחקר TN 5, 8, 18 as masculine pronoun 18 דא 18, 19, 23, 51, 160, 163, 164, 188 את אשר 51 -Ø TN 23. 51 -54 את־שדרכול 36 את כמי 23 אותו היום 18 אחה 108 אַתָה אַמָרת 20 הַרי אֵקָה דְּו -148, 194 מָה אֵתָּה ל 50 שאחה 18 ארזם **189 ואין א**חם 173 אתמול 18 את 18 אתנה 173 אתר 173 על אתר 222 באשר 9 באשרלמי פבל 70, 133 עוֹלי בַבל 102 בַגַּלוי 160 בגלל 141 בר״א 60 ברבור אחד 59 בהיותם 12 בהכשלו 51 בו 200 כַּיוצא בו 42, 58, 106 ⊑r× NÐ 165 148 בא הַכַּחוּב 28 בָּא הַכָּתוּב ולמֵר עַל 136 וכא 23 זהבא

116 באתם לשלום 207 כשתבא 207 לכשתבא 24, 66, לְעוֹלָם הָבָא 111 111, 148 לעתיד לבוא participle) 106, באה 131 11 ובאין דָאי הָאָרץ 70, 133 42 הביא 12, 146, 148, 148, 232 12, 97 לביא 110 התחלתי מביא 134 שמביאין 83 בוליטוס בור 70 יורדי־בור 66 בור דורגנין 77 **නා 296, 114** 96 בייש 42 בוה 20 בזוז 20 באזא 9, 154 בזיזן 172 בָּחרץ 172 מבחרץ 133 בחורי בישראל בחירה 195 בית הַבּחירָה 172, 189 בטובה 172 שלא בטובה 60, 114, 129, 130 בַּמל 130 בוטל 60, 129 במלה 129 בטלין 129 במלות 146 להבַטל 146 ליבַטל 127 בטל 47, 57 בַּטָּלֵה 205 בטרם 57, 83 ביאָה T⊇ 165, 166 198 מה בידי 165, 166 בידי

19 ביום ההוא 65 בימות הַמָּשיח 33, 77 בימה די 71, 159, 160, 167, 202 202 בין ... בין 203 בין־כָּך וּבין־כָּך 45, 46, ביו לבין עצמו 167 45 בּיָן לבין עַצמָן 46, 167 בין ... לחברו 47 בין אָרָם לַחַברוֹ 47 בין קנה לחברו 71, 159 ביני 57 בין 57 בינה 33 בינתי 172, 173 ביתיים -רציאת-59 ביציאתו שלו 110 ביציאתם 176 בישול 54,70 בית 54 ביתרין 90 אַב ביתריי 195 בית הבחירה 127 בית סאָה 43 בית השואבה 70 בַּתּי מדרַשות הולכי לבית הַמדרַש 133 160 בבית 54 בפני הבית 70 בַּעָלי בָּתִים 210 בכָל עת אָשר 37 בכמה 12, 96 בּכַּשלו 172, 174 בָל 162, 163 בלא 195 בלבל 172 בּלבַר 172 בלי 222 מבלי 222 עַל בּלי בליעה 160 אבית הבליעה 176 בַלַע 172 בלתי

144, 231 לבלתי 205 ער בלתי 36 במה במהדברים־אַמוּרים 141, 162 36 במי 70 בי 71,72 בראדם דני־ארם 70, 71 72, 137 דרך בני־אָרָם 72 כדַרַך בני־אָרָם 47, 70 ברחרין 101 נכסים בני־חרין 70 ברחריץ 70 בן־עיר 131 בנה 131 נבנית 003 6,77 102 בסתר 231 בעבור 231 בעבור אשר 66 בעוה״ז 23, 24, 66 בערלם הזה 90 בעור 70 בעל 70 בַעַל בָּשַר 27, 70 בעל מום 70 בעלי מומים 70 בעל חוב 70 בַעַל קרי 70 בַעַל תשוּבָה 70 בעלי תטובה 70 בעלי בתים בעל 17 תורה שבעל פה 172 בעליל 45 בעצמו กากอุฐ 120 172 בפירוש 54 בפני הבית -TRY3 109, 146 בצאתו 59 ניהי בצאתו 110 בצארוד 146 בצאחי 160 בצד 42 בצרת 189 בַּקִיוּמִיוֹשָׁב

בקע 12 להבקיע 12 להַפּקיע 58 בַקַר 38 בַּקַשָּה 57 ברא 173 בראשתה בראשית 141 מעשהבראשית 47, 57 בריה 47.57 בריות כרך 111 הַקַרוש בָרוך הוא 42 בָּרַר בַּסָּר 70 בעל בָּשָר 160, 167 בשביל 231 בשביל שלא 37 בשביל מה 120 בשוה 9, 37 בשלמי -161, 206, בשֶׁעָה ש 209 na 70 72 בתרקול 159 בתוך נאל 96 נהגאלו 65 גב 160 על נב נֶבָה 141 הגביה 127 גבול 12 גבח 65 גבים 57 גבירה 63, 80, 98 ברול 83 גדול גדולים 26 הַיָּם הַגַּרול 27 כהן גרול 78 כהן הַנָּדול 63 גרולה 27 כנסת הגדולה 98 גרלח 119 גדף r# 251 กมา 251

14, 58, see also נחלן גזלו 11 82 שבניים 31 שהיו של הגואין **713 42, 45, 46** 42 שבעה גופי עברה 114, 237 גור 114 נחביר 119 מבר m 251 14, 58, 227, see also גרולן 54, 57 מירה 57 מירה 57, 59 מורה 매 130 גחרני -125 מרני ש 037 211 גידול 65 גינה ווו גלגל 102 גַּלָה 102 גַּלוּי 102 בַנָּלוי 115 נגלתה 115 נגלית 124 מי יגלה 132 מגולה 132 בגולה 141 גלח Di 19, 240 יסכי 213, 217, 240 5 נמילות 27, 34, גמילות חָסָדים 59 80 גַּמַלָן 1 65 65 <u>پ</u>تہ 119 גנות 72 פניזה 42 טעתין גניזה דין 77 גרדון 119 גרוגרת 28 גרם 60 גַרָר 211 גָרָש

130 גרושה 2003 65 ימת הַוּשָׁמים -7 31 -209 כיון ד 22 דא 57 דבור 60 בדבור אחד 4 עברי לדבור 227 רבילה דבק 110 הולך ומרבק דבר 132 מדבר 97, 132 מרברת 132 מדברין 132 מדַברות 132 מדָבָר 132 מדָברת 132 מדברין 132 מדבָרות 96 מדַברת 40, 72 רַבָּר 31 דַבָּר שלי 30 דברו 30 דברה 30 דברך 30 רברף 30 דבָרך 30 דבָריך 30, 31 דברי 30 דברכם 30 הבַרכן/ם 30 דבָרַן/ם 30 דברנו 40 אין דַכָר 40 כָּל־דָבָר 37 למָה הַרָבָר רומה 66 רַגלִים לַדָּבָר 222 על דבר אשר אַף עַל פּי שָאין ראָיָה לַדָּבָר, זַכר לַדָּבָר 242 שנאמר **במהדברים־אַמוּרים** 141, 162 רברה -230, 231 עַל דברַת ש 211 הד דון דון 111, 149 20 הי 20 הרי אתה די 111 לַדון ... אין עליף לַדון 148 111 לדון 149 לידון 114, 131 בדון 114, 131 נידון 195 רחה 195 הַתָּה הַשָּׁבָת 176 דַחַף 6, 31 די -144 די־לָאל 58 דייי 231 רילמא 77 רימוס דין 111, 118, 131 54 בית רין 90 אבבית רין 192 דין הוא 36, מה אם ... דין הוא 201 36 מָה אם ... אינו דיי מַה אם ... אינו דין ש-201 -192, 194 אינו דין ש-עד שלא יאמר יש לי בדין 210 ,116 לאוכיתי מן הַדין 118 ... לְדוּן... כַדין הַראשוֹן ... 148 149 לתן דין וחשבון 154 דיני קמונות 154 דיני נפשות 6 ארכי רינים 76 דינר 169 דיקוריון 65 דיר 65 רירה <u>119 החיקי</u> 76 דייתיקי 76 דייתקאות דל 82 הַרָּל בּמַשָּה 195 דלועין

195 רלעת 130 דלק 130 רולק 72 דלקה רם 83 רמים 133 שופכי דם 61 שפיכת דמים רַמָה 37 למָה הַרְּבָר רוֹמה 127 דפוס 96 rgg 96 דקדק 54 דרך 66 דרך <u>ה</u>יחיד 66 ר<u>רך הָר</u>בים 27 דרך ארץ 72, 137 דרך בני־אָרָם 27 כּדרך בני־אָרָם 72 198, 199 כדרך 172, 199 פּדַרטו 199 כדרכה 199 כדרכן -161, 199, כדרך ש 200 -54 את־שדרכול 72 דַרַס 189 דרקון 25, 141 דרש 136, הָיָה יושב ודורש 140 169 דשן -77 (article) 31 កof אלה 22 Palestinian for Babylonian N-14 for Palestinian final -e 14 -n- in Nif al and Hif'il infinitive 96, 97, 146 <u>л-</u> in feminine nouns 63, 69 in Greek/Latin loanwords 76

in feminine participles 130, 131, 132 in קטלה (imperative) 151 in third person singular feminine perfect 8 -, (interrogative) 161, 192 192 האם 173 הא 173, 241 הא 26 האיש הזה vocative) 26 (vocative) האמין 122 תאמין 122 האמן הַאָריך 111 להַאָריך 187 הַאשָה שׁהַל⊂ָה 47, 58 הבאה 58 הָבַרַלָה 85 הַבַּטָּחוֹת הבמל 146 להבמל 146 ליבטל 42 הביא 12, 146, 148, 148, 232 12, 97 לביא 110 התחלתי מביא הבקיע 12 להבקיע 12 להפקיע 141 הגביה 12 הַנָּרָה הגיד 9, 132 מנדת 251 הניז 78 הריום 78 כהן הריום 82 הַרָּל במנשה -m of Hof al 97 18, 20, 36 246 והוא -53, 246 והוא ש 35 איזה הוא 36 מה הוא

36 מהר 36 מהו אומר 148 מַה הוא ל-36 רפידים מהו 192 רין הוא 36, מָה אם ... דיין הוא 201 הקרוש כרוך הוא III 19 ביום ההוא 41, 51 כָּל־שָהוּא 2 כַל־שהו 203 כמות שהוא 51 מהשהוא 41 משהוא 2 משהר 20, 36 וכן הוא אובור 225 לפי שהוא אומר 19 עומר הוא הַשָּהור 19, 109, הוא היה אומר 137 -דואיל ו- 72, 161, 215, 222, 223, 226 176 הואיל ונאמר 227 הואיל ואַמרה תורה הוריע 232 להודיע היה 152, see also היה 153, 173 הרי 28 הוכיח 58 הוצאה הוציא 146, 148, 232 להוציא 106 מלהוציא 14, 58 הוראה 58 הרָדָה 14 הוריה 111 הושיט וון הושיט יד 195 הואה 235 הזהיר 90 הזיד 66 הויק 133 מזיקים 163 החזיק 163 החזיק ב-219 להַחֵזיק טובָהל-החכים 100 הכים

10 החל החמיר 97 להחמיר 47, 173 הי 18 היא 35 אי זו היא 198, 203 כמות שהיא 41 כַל־שהיא 24, 172 היאר **193 וכי היאַך** 26 הַיָּבש הנה + participle 1, 19, 137 expressing continuous or repeated action 108, 152 expressing pluperfect 116, 137, 216 expressing past conditional 109 as copula in noun clause 181 in imperative 152 in imperfect 122, 123 in *Pi'el* participle 132 with יכול 114 36 מי שאמר והיה עולם 19, 109, הוא היה אומר 137 136, היה יושבורורש 140 105, 115 היתה 8, 105, 115 הָיָת 31 שהיו של הגואין 123 יהיה 122, 123 יהי 123 ידא 123 יהי -175 יהיהרצון ש 59 ויהי בצאתו 123 תהיה 122, 123 תהי 123 תהא 123 תהי 123 אהיה

NTN 123 123 אהי 123 יהיו 123 יהר 123 יהוא 123 תהיו 123 תהו 123 תהיינה 123 נהיה 123 נהא 123 נהי 110 להיות 59 בהיותם 152 היה 152 הוה 5, 152, 153 הרי 5, 152 הרי 152, 153 הווי 153 הרי אומר 139 הויהולך 152 היו າກ 5, 152 ทัก 5, 152 152 הווי: 132 מהוה 132 מהיה 26 היורדים 12, 172 היכן 12, 172 איכָן 172 להיכָן 172 מהיכָן 58 היכר 47, 173 הילָך 172 הילך והילך 26 הַיֵּם הַגַרוֹל 14, 160, 164 הימנה 14, 102, 160, 164 82 הַיָּפָה בַּנָשים 58 היקש 27 הַיָּרְקחי הכנס 12, 96, 146 להכָנָס 12, 96, 146 ליכָנס 73 הכריז 58, 64 (הוכרת 12, 58, 96, 12, 58, 96, 146

12, 58, 96, 146 ,12, 58, 96 ליכרת 146 38 הכשיר הכַשל 12 בהכשלו ווו הַכָּתוּבמלַמד 192 הלא 194 הלא כבר נאמר 22, 23 הלה הלואי 173, 175 והלואי 22 הָלָז 22 הַלָּזה 22 הלזו 5, 59, 60 הַליכָה ל, 99, 110, 145 הָלָך 5, 99 45, 163 הַלָך לוֹ 187 האשה שהלכה 145 ילד 45 אלךלי 10, 145 לילך 10, 145 לילד 10, 145 ללכת 138 הולך 110 הולך ומרבק 110 הולך וסוער 110 הלך וקרב הולכי לבית המדרש 133 ,11, 110, 136 והוֹלך 139 **139 הוי הולך** 5, 99 הלך 13 הלל 13 הלל 2, 22 הַלֵּלו 23 כתובים הַלָלו 172 הלן 172 להַלָן 18 דם 18 המה 139 המומחים vocative) 26) המלך (vocative) הַמְעוֹן הַזָּה 26, 173 127 המתין

777 pronoun 18 affirmative 172 interjection 154, 213 41 כל־שהו 41 משהן <u>31 שלהו/ם</u> 14 שָׁהַן מאָברין 14 שהן מקימין הנה 60, see also הנאה 59 אסורן אסור הנאה 18 הנה הנה 38, see also הנה הנה 20, 153, 173, 213, 215 54 הנני 127 המר 38 הגיה 139 הנמחה 173 הנראה 154 הַנראה -153, 154 הנראה ש-RECOM 146 להנשא 146 לינשא 173 הסושלים 90 הסב 90 מיסב 242 הסיע את לבו מן 237 הספיק 102 הסתכל vocative) 26, העברדה 173 102 העלח 102 העַלַח עַל מַעַלח עַלַיו הָכָתוב כאלו 102 132 מעלת 102 הַעָרְיָיה העשות 146 להעשות 146 ליעשות 90, 100 העשיר 176 הפטיר 123 הפך 123 אופָך 123 יופר 58, 60 הפסד

59 הפסר עַבְרָה 59,70 הפסד מצוה הפסיק 67 להפסיקלפאה 58 הפסקה הפקיד 12 והפקידם 12 והבקידם 33 הפרכוס 12,76 הפרכיא 111 הקב׳ה 111 הַקַּרוש בַּרוּך הוּא 64 הקרש 64 הַקַרַשות 26 הַכּוריי הקל 97 להַקל הראה **97 להראות** 97 לראות 28 הרבה 12, 97, 146 להרבות 12, 97, 146 לרבות 58 הרג 73 הרהר הרחיק 233 להרחיק הרי 20, 153, 173, 184, 187, 214, 215, 226 54 הריני 54 הַרי אַני 20 הַרי אַתָה רַז -173, 215 הרי ש 194 הַריכבָר וָאַמַר -147 [הרי] עליל 111 הרף ווו הרףעין 111 73 השיא 72 השמטה vocative) 26, השָׁמִים 173 141 השפיל <u>95 השתחוה</u> 237 השחקע 58 התנדה (imperative) 151 47 התחיב

47 מתחיב בנפשו 10, 110, 136 התחיל 110 התחלתי מביא 203 התיוראש 20 התיר อากา **め下わ 154** 127 התליע 95 התפלל 83 התקרש החקים 44 מחקימח 169 התקיי 97 התר -1 116, 137, 160, 188, 200, 232 adversative 245, 246 concessive 240 consecutive 235 in ובלבד 250 -דראיל ו- 72, 161, 215, 222, 223, 226 7as plural marker in demonstrative 7 in third person plural perfect 22 ואין אַנו 189 189 ואין אַרום 216 ואםלאו 11 וכָאין -125, 162, ובלבד ש 213, 250 172 ודאי 172 ודי ירה, see ורה 246 והוא -53, 246 ודוא ש ,136, 11, 110, 136 והוֹלד 139 173, 175 הַכּלוָאי 12 והפקידם 12 והבקידם (sentence) ("MCIT" N type) 182 58 וידוי 108 ויהי בצאחו

136 ריוצא 11, 136 ויוֹרָד nin- (plural suffix) 14,64 45 ויקח־לו 42 ויש אומרים 161, 193 וכי 193 וכיאיזו 193 וכי היאך 193 וכימה 193 וכימפנימה 1**2**1 37 20, 36 וכן הוא אומר 203 ולד מימאה 175 ולואי 161, 192, וחמה אם 201,216 101 ומתחמדתן in plural verb 122 i- (adjectival suffix) 80 101 תמצא 101 תמצאר 101 תמצאתמקים non 219 ווו תעד 136 ועולה 136 ועומד 176 ... ופרטלך הכתוב 7 ורד Π - (plural suffix) 64, 65,76 m- (abstract suffix) 5. 14, 59, 63, 64 TINT 8, 22 זבח 31 שלַזבחים 3114 3727 114 19, 22, 35 זה 23 זה אומר 23 16 28 138 זהמת 23 זהמדרש 23 זה פתרונו 46 זה את זה 202 עשה זה כוה

26 האיש הזה בעולם הזה 23, 24, 66 (vocative) הַכְּעוֹן הַזָּה 26.173 nt 8, 22, 35 23 זרעדות זהב 32 מַבלָה של זָהָב 47, 80 זהיר זהר 235 הזהיר 18, 19, 22, 35 זר את זר 46 23 פַרַשָּה זוֹ m 6, 77 JN 7, 77 140 זרגות m 54 119. 227 102 זיכה 90 זיד 90 הזיד 195 זך 163 זכה 116, לאזכיתי מן הַרין 118 100 זכָה mot 66 זַכָר 134, 140 זוכר 134, 140 זכור 99 נוכר 134 מכר 242 זכר 242 זכר לדבר 67 זכרונות 189 זלג 112 100 209,210 -U [213 126, 161, 206, 209, 210, 216 -161, 206, כל זמן ש 209 203 זריקה זרע 131 מרעת 154 זרעית זרעיות 154

224 חבב 119 חבה 20, 81 חַביב 236 חביבין ישראל ש-33 חבית 46, 47 חבר 46, 167 בין ... לחברו 47 בין אָרָם לַחֵבָרו 47 בין קנה לחברו 47 לא יאמר אדם לחברו JŪ 33 מוצאי תו 127 חנה חוב 100 חיב 47 התחיב 47 כתחיב בנפשו 55 ⊓וֹב 70 בעל חוב 65 חובה 119, 168 צא ידי חובתו חוג 11 תג חונה 14 חחיר 90 חול 90 חל 65 חול 65 חוֹלָה 89 חומש 172 חרץ 172 בחוץ 172 מבחוץ 172 להוץ 162.250 חרץ מן -245, 250 חרץ מש-13 חרצפה 13 חרצפה 14 חזיר 20 חון PI 219 163 החזיק ב-219 להַחֵזיק מוֹבָהל-חזקה 71 בחזקת ש-ד<u>ו 135</u> 4, 135 חפאח 70 חַיַבי חַטָּאוֹת 64 חמה

64 חמים חי 27 הירק חי ⊐r⊓ 47, 58 70 חיבי המאות 58 תיים 45, 46 חיים 46 נומל חייו 33 חיצון 227 חכור 227 חכיר תכם 100 חכים חכם 83 חכם חכמים 27 הכמים אמרו 38 מהראו חכמים לומו 57, 59 חלול 195 חלוף 172 חלילה 10 חַלַל 10 החל 12 חַלַף סררַא 38 ⊓ִלִץ חלפ 47, 99 נחלקו Π 38 הַמּים 82 המי חמים חמד 139 נחמד 189 **המה** 65 ימות החמה חמה 160, 168 מחַמת קמר 97 להחמיר 図CDF 86 100 T 86 WONT 89 86 המשה 86 המשת תנג 12 התקנג דונרך 80 חנם 154 שומרי חנם

חסד 27.34. נמילות חסרים 59 60 TOT אַד 148 89 חצי h 47, 70 בן חרין 101 נכסים בני חרין 148 חרב 65 ⊓רב 65 חרבה 227 חרוב m¸ 68 m⊐∏ 68 70 חריץ 70 בן־חֵריץ 70 תרשי עצים 60 חשר חשבון 149 לתן דין וחשבון 60 חשר 60 חשרד 78 חשש התאבק 100 מחאבק 59 חתיכה 154 חתר 000 111 111 לחתים 70 מבול יום 83 מבח 76 מבלא 20 טַבלָה 32 מָבַלָה של זָהָב 76 טַבָּלָאות 76 מבלות 47 טבע 38 מבריה 81 טהור 19 עומר [הוא] הטהור 81 מהר 100 מיהר 96 מוב 96 טייב 132 מטיבה 247 טוב

27 יצר מוב 27 יצר הטוב 101 מרת הטוב מרובה טובה 219 להחזיק טובהל-172, 189 במובה 172 שלא בטובה 111.114 טול 111. 114 טיל 152 מול 4 טחול 83 מלמל 63 מליח 81,130 130 מכאה NGO 100 18 [0]868 97 נטכוא 97 נפכא 189 ממאה 189 אב מוכאה 189 ולד מומאה 24 טעם 42 טען 140 טערן 42 טעתין גניזה 189 מריד 76, 77 טריקליז 172, 205 טרם 205 בטרם ٩_ representing Babylonian -e 14 representing Palestinian av 14 '- as construct marker in plural nouns 69 ۰. for Greek -n 76 gentilic/ordinal suffix 80 145 יאכל 223 יאל -דוֹאיל ו-, 161, 215,

222, 223, 226

176 הואיל ונאמר

227 הואיל ואָמרָה הוֹרָה

ויבל 100 38 יבם 12, 24 יבנה 12 יוונה יבש 26 היבש 47 לחויבש 60 יגיעה vr 211 T 66 28 ידו של עני ווו הושיטיד TI 165, 166 198 מהבידי 160, 165, 166 ליד 66, 173 מיד 173 עַל יִד 160, 165 על יד 165 על ידו 169 ידי 119, 168 יצא ידי חובתו 165, 166 בידי לידי 160, 165, 166 160, 165 עלידי 169 על ידי נפשרת 151, 172 ידה 58 התודה (imperative) התודה 151 VT 106, 145 ודעתי 108 106, 145 ידע לידע 106, 145 106, 145 לדעת 22 רא 232 להודיע 123 123 יהו 123 יהוא 123 יהי 122, 123 יהי 123 יהיה -175 יהיה רצון ש 123 יהיו 77 ידיקי 65 יום in dates 88

89 יום יום

288

INDICES

89 כַּל־יום ויום 88 שלשים יום 88 יום שלשים 23 אותר הַיום 19 ביום הַהוּא 70 טבול יום 8 יומח 8, 65 ימים 72 אָריכוּת יַמים mar 8, 65 65 ימות הַחָמָה 65 ימות הַנּשָּמים 65 בימות הַמָּשית 173 מימי 66 מימי 66 מימיד <u>m</u> 219 10, 14 ייסה 'Or 14 123 יופָך Π_{-}^{m} (plural suffix) 64 ריות'- (plural suffix) 14, 64 81 יותר 81, 164 יותר מן 83 יותר מכָאן 230, 245 יחיד 66 דרך היחיד 100 יחכים "- representing Palestinian ay 14 242 ייחר r: 65 48 יין מצוה 48 יין רשות 65 יינות 141 יישוּב 28 יַכָּח 28 הוכיח 114, 129, 130, כול 172, 175, 176, 225 176 כביכול 114 יכלת 114 יכלתי 130 יכוֹלָה רולה 114, 129, 130 114 יכולים יכוליז 114, 129

114, 129 יכולות 145 ילד 145 ילד 145 לילד 145 ללדת 96 נולדה ווו ילוד 145 ילך D'- in pronominal suffixes 30 D- (plural suffix) 63, 69, 129 □ - (dual suffix) 64 D' 26 הים הגרול γ - (plural suffix) 63. 129 זאי 14 77 14 90 יסוד 222 יען 222 יען אשר 222 יען כי יפה 6,77 יפה אָמָרת 82 הַיָּפָה בַנָשים 97 יפרנס Ny: 42, 58, 59, 119, 145, 169 יצא ידי חובָתו 119, 168 59, 109, 110 כשיָצָא 145 לַצאת 109, 146 בצאתו 59 ויהי בצאתו 110 בצאתף 109, 146 כצאתו 136 רירצא 200 פיזצא בו 131 ייצא 131 יוצאה 131 יוצאת 154 צא וראה 146, 148, 232 להרציא 106 כלהוציא יציאה 59 ביציאתו שלו 110 ביציאתם יצר

27 יצר טוב 27 יצר הטוב 27 יצר רַע 27 יצר הרע 106, 145 יקח 151 יקרא 123, 151 יקרא 123 יקרא ירא 7, 235 7 מתירא דד 58, 145, 165 145 ירד 145 לירָד 145 לָרָדת 11, 136 ויורד 26 היורדים 70 יורדייבור יורדי עָפָר 70, 133 13 ירדי 58 ירי ירק: 27 הַיָּרַקחַי NØ 145 ישראל 82 שבישראל 133 בחורי בישראל -236 חֵביבין ישראל ש Ø יש שבעים פַּנים לָמקרָא 68 134 ישמביאין 42 וישאומדים 134 יש אוכורין 134 יש קוריי עַר שלא יאֹמֵר יש לי בַדיין 210 ⊐¢r 145 45 ישב לו שב 145 145 לישב 145 לשבת 135, 141 יושב ,136 הַיָה יושב ודורָש 140 189 בקיומיושב 97 ישחרר 007 111 111 הושיט

111 הושיט יד עיבָה 28, 59, 122, 141 <u>m-</u> diminutive suffix 63 gentilic/ordinal suffix 80 יתר 224, see also יתר 81 יתר 81, 164 יתר על 81 יתרהעל 81 יתרות על יהר 47 יתרו רָלָרָ ((second person suffix) 5, 30 -> 66, 144, 160, 172, 176, 198, 199, 202, 213, 217 - 🖸 😳 עַשָּה ... כ 202 90, 172 כאחד 90, 172 כאַחַת 83, 213, 217 כאלו 161, 199 כאילו מַעָלה עָלֵיו הַכָּתוב כּאלִו 102 213 כאם פאן 14, 172, 173 172 כן 172 לכאן 28, 172, 173 מכאן דאילך 78, 173 מכאן ואילך 83 יותר מכאן 38, 198, 205 כאשר 105 כָּבר 242 כבד ראש 247 כבוד 69 כבוד אב 69 כבוד אם 5, 57, 59 כבוד 69 כבוד אב ואם 176 כביכול 173 כּבָר 194 הַלא כבָר נאַמַר 194 הַרַיכבָר נַאָמַר 169 כבש

172 כגוי 242 כראי 242 כדיי יבדי 160, 167, 198. כדי 199, 209, 233, 234 , 162, 231 וו כדיל-233 -11, 47, 71, פּרֵי ש 125, 162, 225, 231, 233, 236 231 כדי שלא -161, 206, ער פרי ש 209 63 כדידית 198, 199 כדרך 72 כּדַרך בּני־אָדָם -161, 199, נדרך ש 200 199 כדרכה 172, 199 כדרכו 199 פּדַרכָן כה: 27 כהן גדול 78 כהן הגרול 78 כהן הריוט כהנה 82 שבפרגה 63 להנת 114 כון 105 כוֹנַנאָה 114 כיון 58 ⊂ַתָּה 019 6, 65 6,65 כוס ראשון 6 כוסות 65 כוסות משובחין 65 כורים ·⊃ 51, 192, 205, 213, 214, 222, 231, 240 245 כיאם 247 לא... כיאם 222 בי עַל כן 213, 217, 240 אם כי יכי 161, 193 וכי איזו 193 193 וכִ**י הָיאַרְ** 193 וכימה 193 וכימפנימה

247 לאכיאלא 222 יען כי 222 עלכי 222 עקבכי 222 תחתכי -209 כּיוַןד -78, 161, 206, כיון ש-209 200 פיוצאבו 203 כיס 172 כיצָד , 172, 199, 218 <u>כ</u>ך 37, 172 226 203 בּין־כָּך וּבין־כָך 37 לכָך 202 אם לְמַדתִי ... כָּד 219 פּכָר וּמַקל לל 40, 41, 51, 192, 209,210 in distributives 88 88 כֵּל־אחַד ואחַד 88 כֵּל שׁלשָׁהוּשׁלשָׁה 89 כָּל־יוֹם ויום 40 כּל־אָרַם 40 כַל־דַבָר 40 כַל־מאומָה 23 כל הנסין האלו 6, 41, 42 מכָל־מָקום -41 כַּל־שֿ 41, 51 כל שהווא] 2 כַּל־שׁהו 41 כּל־שָהיא 41 כל שהו ,161, 206 כָּל זמַן ש-209 -23, 24 כָּל עָצם 210 בכַל עת אַשר -161, 206, כַּל שֶׁעָהש 209 222 עַל כַּל אדות אַשָר 56 כל לאם 40, 41, 161, 175, 192, 193, 247 41 לא עשהכלום 172 כלומר 5, 54, 172 כּלַל 54 כּלַל מַנֶּע/מַשָּא 5 כַּלוֹל

102, 160 כלפי 37, 172 כָמָה ,102 עַל אַחַת כַּמָה וכַמָה 201, 227 37 בּכַמָה 37 עַד כַּמָה 198 כמו -161, 198, 199 כמו ש-161, 203 כמוכן 198 כמוהו 198 כַמוֹהַ 198 כַמוֹדָ 198 בּמוֹכָה mino 160, 198 -161, 199 כמות ש-203 כמות שהוא 198, 203 כמות שהיא 198 כמותו 198 כמותה 198 כּמותָך 198 כָּמוֹתי 198 כמתם/ן כָז 172, 173, see כָאן p 172, 198, 199 זכן 37 20, 36 וכן הוא אומר 161, 203 כמו כן 222 כי עַל כּן 242 אַף עַל פּי כן בנגד 44, 47, 198, 199 199 כנגדו **199 עזר כנגר**ו כנס 99 נכנס 12, 96, 146 להכָנס 12, 96, 146 ליכָנס 149 כנסיה 27 כנסת הגרולה 140 כסָבוּד ק⊋ 64, 237 בפים 54, 59 נשיאות כַפּים 793 (GR 38 כָפָרָה 109, 146 בצאתו 66 כּדָאוי 203 כָרָז 73 הכריז לרח

172 על כרח 64 כריקה 64 כריחות 219 כָּרַך 58, 64 כָּרָת 58, 64 (הוכרת 12, 58, 96, 12, 58, 96, 146 12, 58, 96, 12, 58, 96, 146 -000 11, 38, 52, 59, 116, 126, 161, 205, 206, 207, 216 59, 109, 110 ⊂שיָצָא 207 כשתבא -162, 240, 241 אָרָ כּש -לכש 11, 125, 126, 161, 206, 207, 216 207 לכשתָבא כָּשָּל 12, 96 בּכָשלוֹ 12 בהכשלי -0 DOD 161, 199, 200 114 כָּשּר 38 הכשיר כתב 105 כתב 105 כתוב כהה שבע כתות של צדיקים 32 28, 105 כַתוּב אלמלא מקרא כתוב 218 148 בָא הַכָּתוב 28 בא הכתוב ולםר על 111 הַכָּתוּב מלַמר 23 כתובים הַלַלו מַעֵלה עָלָיו הַכָּחוּב כּאלו 102 176 ופרטלך הכתוב ... 27 פתר תורה ØD2 66

ל-

as preposition 18, 30, 37, 50, 51, 160, 163, 164, 165

of infinitive 58, 96, 97, 110, 144, 146, 162, 231, 234 as final conjunction 162, 231, 232 with pronominal suffix 44, 45 218 ל-... שib (to it) 51 for oneself) 45 proleptic) 19) לו 51 לָה 47 לך 250 לי -30, 32, 50 אָשר ל 167 בין...ל-167 בין ... ול-, 162, 231, 11 כדיל-233 -144 די־לָאל 53 ל- ... שלאל-,161 ל-... ושלאל-202 144 מל-148, 194 מָהאַניל-194 מָה אָנו ל-148, 194 מָהאַתָהל-148 מָההוּאל-195 מָה אכפַתל-48 מה אם... ק״ול-147 [הַרי] עָלִיל-,162,231 עַל מנָת ל-234 -147 סוףל -147 עומד ל 109, 126, 147 עתיד ל-209 קודםל-214 רצונך ל-54 את שדרכול-219 להַחַזיק טוֹבָהל-45, 163 אָמר לו 45 אלך לי 45, 163 הָלָך לוֹ 45 וַיקח־לוֹ 45 קַנָהלוֹ 45 ישבלו 173 אוילו 173 אילו

לא 6 אן לא -144 די־לֵאל ,124, 140, 144 לא 152, 172, 174, 185, 213, 218 ,116 לאזכיתי מן הרין 118 47 לא יאמר ארם לחברו עד שלא יאמר יש לי בדיי 210 41 לא עשה כלום 124 לאיעשה 174 לאתעשה 247 לאכיאלא 247 לא ... כי אם 246 אבל לא 6,216 אםלא 144, 231 אשר לא -53 אַשרלא ב -52, 202 שלא ב -53 ב- ... שלא ב-202 -53 ל-... שלאל ... ושלאל- 161. 202 162, 163 בלא 192 הלא 106, 144, 152, שלא 231, 235, 236 106 שלא לעשות 231 בשביל שלא 231 כדי שלא ער שלא 207, 208 6, 172, 174 לאו 216 ואם לאו 172 לאין 10, 131 לאכול 173 לאָחוֹר 209 לאחר 27 לאיש העשיר 10, 145 לאכל 106, 145, 146, לאמר 147 160 לאפי 45 לב 242 הסיע אתלבו מן

לבד 172 בלבד -245 בלבד ש -125, 162, ובלבד ש 213.250 12, 97 (להָביא=) לְביא 13 לבלר 13 לבלר 144, 231 לבלחי 189 לבנה 237 לבס 111 לדון 111 לדת 219 לדיקיא 106, 145 לדעת 111 להאריך 146 להבטל 12, 146, 148, 148, 232 12 להָבקיע 12 להפקיע 232 להודיע 146, 148, 232 להוציא 106 כלהוציא 97 להחמיר 110 להיות 172 להיכָן 12, 96, 146 להכַנס 12, 58, 96. 146 172 להַלָי 146 להנשא 146 להעשות 67 להפסיק לפאה 12 להפרע 97 להַכָּל 97 להראות 12, 97, 146 להרבות 233 להרחיק 213 לו 175 לואי 175 לוואי 175 ולואי 219 לוה 10, 145 לוֹכַל 172 לוכסון 109, 213 לוּלי 176 לוּלָב

לומר 106, 145, 146, 147 111, 126, חלמוד לומר 147 249 מה הלמוד לומר 172 כּלוֹמָר 47 לחויבש 172 להוץ 60 לחישה 12 לחלוחי 111 להתים -58 לי 146 ליבטל 12, 96, 146 ליכַנס 12, 58, 96, 12, 58, 96, 146 12 ליפרע ליבורני 77 160, 165, 166 ליד 160, 165, 166 לידי 149 לידון 106, 145 לידע 145 לילד 5 לִילָה 5 ליל 5 ליל 5 לילי 13 ליעזר 146 ליעשות 237 ליפתו 145 לירד 145 ליפא 145 לישָאוליתין ליחיו 145 לישָאוליתין 172 לכאן 37 לכָך 12 לכלוכי -11, 125, 126, 11, לכש 161, 206, 207, 216 207 לכשתבא 145 ללדת 10, 145 ללכת לַמַד 163, 218 אם לְמַדתי 202 אם לַמָרתי ... אָף 202 אם לַמָרתי... כָּך 225 מאחר שלמרנו

10, 130 למד 130 למדה 141 נמצינו למדים 10, 130 למד 130 למרת 28 בָא הַכָּחוב ולמד עַל 232 ללמדך 52 מלמד ש-111 הַכָּתוּב מלַמִד 37 לְמָה 98, 232. לַמָּה נאָמָר 249 231 לְמָה 36 למה 37 למָה הַרָּבֶר דּוֹמָה 173 למַחָר 141, 172 [ל]מַטָה 36 למי 9 בַּאָשר למי 9,37 בשלמי 37 משלמי 146 למלא 146 למלאות נְמָל 77, see also נְמָל 13 למן 141, 172 [ל]מֶעֶלָה 172 למַעָלָז למַעַן 160, 231 231 למַעַן אָשר 119, 172 למפרע 199 לננדו 7 לסמם obod 42, 77, 78 42,78 ליסמים 66 לעוה״ב 173 לעוֹלַמ 24, 66, לְעוֹלָם הָבָא 111 13 לעזר 160 לענין 45 לעצמו 111, 148 לעַתיד לְבוֹא 160 לפי ,161, 222, 224 לפיש-225 225 לפי שהוא אומר 71,159 לפני -71,159 לפני ש

172 לפנים 97 לפרנס <u>219 לפרקים</u> 24 לץ 145 לַצאת 206 לקודם ש-54 לֵכֵה לקח 5, 10, 106, 145, 149 ng[•] 106, 145 45 ויקח־לו 106, 145 ליקח 106, 145 לְקָחָת 146 לקרא 146 לקרות 97 לראות 12, 97, 146 לדבות 145 לַדְדָת 145 לשאת 145 לשאתולחת 145 לשבח 160, 167 לשום לשון ַכַּלָּשון הָ**רא**שון כַּלָשון הַאָּחַרון ... 148 97 לשחרר 51 לשם 11, 160, 167 לשם 167 לשם שמים 159, 160 לתוך 149 לתן דין וחשבון 10, 90, 106, 145. 146 145 לשאתולחת D- in pronominal suffixes 30 82 מאד 192 מאומה 40 כָּל־מאוּמָה 209 מאָחָר 225 מאחר שלמרנו ווו מאימתי 172 מאין 45 מאַליהן 45 כאליו 176 מאַמָד ומושָב

102 באָמָר DND 141 222 מאשר 172 מַבָּחוּץ בגיד -52 בַגיד ש 9, 132 מּנֶרַת 132 מגו<u>ל</u>ה 132 מגילה 66 מגלה 54 מַנע 54 כלל מגע מדבק 110 הולך ומרבק 141 מִדְבָּר 132 מדבר 97, 132 מדַבדַת 132 מדַבּרין 132 מדברות 132 מדַבָּר 132 מדָבָּרַת 132 מדָברין 132 מדָבָרות 96 מדברת 24 מרה 101 מדת הַטּוב מרוּבָה מדת פורענות ממועמת 101 68 מדות 111 מרור 251 מָדֵי 20, 25, 65 מדרש 23 זה מדרש הולכי לבית הַמּרְרָש 133 25, 65 מדרשים 25, 65 מדרָשוֹת 70 בתימדרשות 9, 132 מַדָּרת קה 35, 36, 40, 41, 51, 161, 172, 200, 201 ,161, 192 [ר]מָה אם 201, 216 ,36 מָהאם... דין הוא 201 מָה אם ... אינו דין ש-201 36 מָהאּם ... כֵּל וָחוֹמר

48 מהאם... ק״ול-מָהאם ... קַל וַ**ד**ומר ש-201 201 מה... אר 194 מַ**האַני**ל--194 מַהאָצול 194 מהאפהל-םהאני/אתה/הוא ... ל-148 195 מֵה אכפָת ל- 198 מָה ביָדי 36 מה הוא 36 מהו 36 מהו אומר 36 רפידים מהו -36, 41, 51, 187 מה ש-51 מָה שהוא 41 משהוא 2.41 משהו 41 מַשּהיןאן 41 משהן 146 מה לעשות 37 מה ראה 35, 37 מה ראית 35 מַהרָאיתָה 38 מה ראית לומר 37 מה ראו 38 מה ראו חכמים לומר 249 מָה תַּלמוד לומָר 248 מָהח״ל 36 אין לי מָה אָשיב 36 במה <u>כמה דברים אמורים</u> 141, 162 37 בשביל מה 193 וכימה 36 למה 37 למה הַרָּבֶר דוֹמה 37 מפ*ני*מה 193 וכי מ**פני מה** 132 מהוה 132 מהיה 172 מהיכַן -10 of Hof al 97 132 מוכתעץ 160 בודל 146 תינוק למול מת

27,70 בעל מום 70 בעלי מומים 42 מועד 42 מתרוח 33 מרצא 33 מוצאי חג 33 מוצָאי שָׁבַת 132 מיקדם 132 מוקדמת TTD 57 215 חמות 114 מת 138 זה מת 138 אני מח 142 תחית המתים 70 מתמצוה 139 הַמּוּמָתים mp 57 13, 78 מָוָג 5 מוווה 133 בזיקים מחה 139 הנמחה 149, 203 מחלקת 160, 168 מחַמָת 89 מחצה 169 מחק 173 מַחָר 173 למַחָר 237 מחתה 47 מטבע 172 כַּמָּה 141, 172 (ל)בפה 32 ממיבה 18 [0]00 77 מטרופוליז 9,31 במָתוֹ שָׁלשלמה ים 35, 36, 40, 41, 51, 124, 153 -Wra 36, 41, 51, 187 36 בי שאבר והיה עולם 124 מי יאכלנו 124 מי ינלה 36 אין לומי יחירנו 36 אחדמי 36 במי 36 למי 9 באשרלמי

9, 37 בשלמי 37 משלמי 66, 173 מיד היישב 189 בקיומיושב 73 מימי 66 מימי 66 מ<u>י</u>מיד 90 מיסב 57 היעום 78 מיצר 57, 141 מיתה 141 סָמוּך לַמּיחָה 28, 172, 173 83 יותר מכאן **78, 173 בִּא**ָן ואילַך 78, 173 6, 41, 42 מְכָּל־מָקום -before infinitive 144 מלא 146 למלא 146 למלאות 106 מלהוציא 127 מַלָד 127 נמלך 97 נמלך 97 נפּלָך מלך vocative) 26 (vocative) 31 שלמלך 82 מלֵך מַלכי הַמּלָכים 33, 64, 66 מלכות 14, 64 מלכויות 14, 64, 66 מלכיות 211 מלל מלמד 52 מלמדש-111 הַכָּחוּבמלַמָּר 211 מלקות ppp 5, 43 154 דיני במתות 14, 51, 160, 164 במַנָּה נפער 14, 51, 102, 160, 164 160 ממני ØDD 251 14, 41, 66, 67, 89, 106, 144, 160, 164

of comparison 81, 83 41 מן־יקומון 162, 250 חרץ מן 164 יותר מן 102 נָדַר מן הָעיר 54 מן אין 54, 172 מניי 41 מן קצח 224 מן הַשָּם ... ופרטלך הכתוב 176 באחד מהן ש-242 הסיע את לבו מן 54, 172 מנין 242 מָנַע מנת 160,234 עַל מנָת 52 שלא על מנת - 162, 231, על מנת ל 234 .125, 162 על מנת ש-231, 234 על מנת שאוכל/שאוכל 234 13 מָסָך 17 מָסָר 5, 24 מעה 24 מעות 173 מעולם 43, 165 סְעַט 100 מיעט 14, 43, 96, [מ]מרעט 132 מדת פורענות ממועמת 101 160, 168 מעין 132, 154, 172 מעלה 141, 172 [ל]מְעָלָה 172 למַעַלַז מעלה מַעַלה עַלֵיו הָכָחוּב כּאלו 102 132 מעלת 45 מעצמו קעשה 5, 26, 141, 185, 226 141 מַעשה בראשית 73 מפורש מפני

60 בפני תקון העולם 37 מפני מה 193 וכימפנימה -שבי 52, 161, 222, 223 97 מפרנס מפרע 119, 172 למפרע NYO 12, 114 מצאט שצים 12, 114 88 נמצא 101 תמצא 115 נמצאה 115 נמצאת 101 תמצאתמקים 101 תמצאר 141 נהצינו למרים 57 מצוה 59,70 הפסר מצוה 48 יין מצוה 70 מתמצוה 70 שכר מצוה 242 מצויין 119 מצפות 140 מקבל 97 מקדשין 97 מקרשין 6,64 agin 6, 64 מקואות 33, 51 הַקום 6, 41, 42 מכָל־מָקום 125 מקום שנהגו מַקל 219 כּכַּר וּמַקל 41 מקצח 102 מַקַק 17, 64 מקרא אלמָלא מקרא כָתוּב 218 יש שבעים פַּנים לָמקרָא 68 64 מקראות 162 מראש 13,75 מְרַגָּלית 111 מרד 43 מרובה 101 מוּהת הַטּוב מרובָה

111 מָרָה 132 מריעה NØD 54 54 כלל משא -wa 52, 67, 161, 206, 207 -245, 250 חרץ מש-DNOD 11, 14, 24, 160, 166, 167, 175 -161, 222, 224 224 משום שנאכר 83 משונה ŢΨ₽ 65 בימות המשיח 97 משחרר <u>98 משָחר</u>ר <u>98 משחררת</u> 211 משיחה 37 מַשָּל 37 מַשּׁלו מַשָּל 32 משלי 32 משקד 37 משלמי DØD 51 000 11, 14, 160, 166, 167, 224 -10 בשם 224 224 מן השם 17 משנה 252 משנה התורה -206, 209 משעה ש of Hitpa'el 132 מח-100 מתאַבק 160 מחוך 47 מתחיב בנפשו 160 מתחת 7 מתירא ชากอ 154 43 מחכת 127 מתן 237 מתון 127 המחין 44 מתקימת าตุวุ 38, 97 1- in pronominal suffixes 30

1- (adjectival suffix) 80 נאה 38 139 נאכלת 63, 78 נביא 63 נביאה 131 נבנית 189 נגב נַגָר -52 בגיד ש 9, 132 בגדת 160, 199 (גד כנגד 44, 47, 198, 199 199 כנגדי עזר כנגדי 199 199 לנגדו 115 נגלית 115 גגלתה 114, 131 נדרן 102 נדד 102 נָדַר מן הָעיר 9,132 מדרת 123 נהא נהג 125 מקום שנהגו 123 נהיה 96 נוגאלו 54 נהג 123 נהי 189 נוח 96 נולדה 57 מירה 64 נוידות 64 נזיריות 99 גזכר 134 נזכָד 73 נזף 73 מוף **66 נוק** 66 הזיק 133 סזיקים 203 נוק 57, 127 מור 127 המד 131 מרעת 47, 99 נחלקו 139 נחמד 18 נחנו

27 נחש הרשע 152 נטל 50 או שנטל 46 נוטל חייו 96 נופל 152 מול 97 נמכא 97 נפסא 114, 131 נידון 13 נימוס נכה 132 מוכָתעץ 99 נכנס נכס 101 נכסים משעברים 101 נכסים בני חרין 58 נכר נמחה 139 הנמחה למן 13, see also נמל 13 נמיל 127 נמלך <u>97 נמלך</u> 97 נפּלָד 98 נמצא 101 תמצא 115 נמצאה 115 נמצאת 101 תמצאתמקים 141 נמצינו למרים 03 23 כל הנסין האלו נסע 242 הסיע את לבו מן נסקל 27, 139 שור הַנּסכֵל 131 נעשה 131 נַעָשָה 131 נעשה 131, 134 נעטיד 115 נפדית 127 נפנה 99 נפרע 12 להפרע 12 ליפּרע ØE) 45, 46, 169 219 ענרי נפש 154 הינינפשות

154 ערי נפשות 169 על ידי נפשות 47 מתחיב בנפשו 63, 131 corn 58 rgw נראה 154, 173 הגראה -153, 154 הנראה ש-73, 75, 145 נשא NØ 145 145 לישא 145 לישאוליתין 145 לשאח 145 לשאת ולחת 115 נשאת 146 להנשא 146 לינשא 73 השיא דעזיא 78, 91 משיא 5 נשיאות 54, 59 נשיאות כפים 99 נשאל -52 נשבע ש 54, 57 נשיכה 98 נשפחרר 101 נשתתף -ru of Nitpa'al 96, 132 114 נהגיר 203 נחז 的 203 203 התיז ראש 90, 106, 145, 151 נַחָז 106, 145 ידזן 10 151 10, 90, 106, 145, ליתו 146 ,10, 90, 106, 145 לחת 146 146 לחתן 145 לשאת ולחת 145 לישאוליהין 149 לתן הין וחשבון 101 נתערב 28 נחקיים 20, 38, 97 נקד 20 התיר 36 אין לו מי יַתּירנּו

296

INDICES

97 החר **38, 97** מתר 154 נחש WIND 154 O%G 127 ביתסאה 90 סָבָב 90 הסב 90 מיסב 102 סָבָר 140 סָבוּר 140 כסבור 730 43 43 סבר פנים ו9 סגל 120 סָרָ 20, 187 סומה 20 פָּרָשָת סומָה -7io 138 ro 28 119 סימן 169 סיע 227 סיקריקון 102 סָכָל 102 הסתכל 65 סלע QQT 4, 91, 141 141 סָמוך 141 סַמוּך לְמִיחָה 76 סנדל 78 סניגור 78 סגינוריא ווו סעודה סער 110 הילך וסוער 190 169 169 ספון אַפָּן 58 13 0601 13 ספסל 237 ספק 237 הספיק 200 172 76, 77 ספָקלטור 58 ספר 176 סקילה סַקַל

27, 139 שור הנסקל 172 סרונין **13 סרף** 000 172, 176 176 בתורה סתם 102 בסתר עאכ׳ד 227 עבר 70 עובדי עבודה זרה 133 עובדיע״ז 70 עוברין אתע״ז עברה (vocative) הּעָבורָה 26, 173 70 עובדי עַבודָה זָרָה 102 עבוּר 57 עַבירָה 57 עַבירָה עברה 38, 57 59 הפסד עברה 42 שבעה גופי עברה 4 עברי לָדבור ון עַנעונָה 🛙 139 עגלה ערופה 160 ער 205 עד אס 205 עד אשר 205 עד בלחי -161, 206, עָד כדֵי ש 209 37 עַר כֵמַה -12 52, 71, 125, 126, 159, 161, 206, 208, 209, 216 207, 208 עָד שלא עַד שּלּא יאַנַר יש לי בָדין 210 עד 154 ערינפשות עדות 23 זו עדות 173 עַרין 173 עוד 5, 24, 65 ערלם 36 מי שאמר והיה עולם 23, 24, 66 בערלם הזה

82 שבַעוֹלָם 173 לעולם 24, 66, לעולם הָבָא 111 173 מעולם 60 מפּנֵי תקון הָעולָם 65 עוֹלַמים 62, 65 עולמות עור 114 עורר ערער 127, 227 6, 11 עורכי 199 עזר כנגדו עין ווו הרףעין 160, 168 מעיי 219 עינרי 219 ענרי נפש 120 עיסָה עיר דן־עיר 70 102 נָדָר מן הָעיר 89 עישאר ווו עכב 195 עַכבּר 173 ע⊂שיו על 18. 147, 160, 163, 164, 222, 226, 240 102 הָעָלָה עָל 28 בא הכתוב ולמד על 195 קבלעל 46 קבלעַל 81, 164 יחר על 81 יתרה על 81 יתרות על -147 [הרי] עליל 148 אין עליך לומר אין עליף לדון 148 222 על אַשֶר 222 על דבר אשר עַל כָּל אדות אַשר 173 על א**תר** 160 עלגב - 230, 231 עַל דּבְרַחשׁ 160, 165 על יד 173 עַל יִד 165 על ידו 160, 165 על ידי

169 על ידי נפשות 222 על כי 102, עַל אַחַת כַּמָה וכַמָה 201, 227 222 כי על כן 172 על כרח 81 על מן 160, 234 על מנת -162,231, על מנת ל 234 52 שלא על מנת -125, 162, על מנח ש-231,234 על מנת שאוכל/שאוכל 234 160 על פני 161, 222, 226 על ש-218 על ... ש-160, 166, 167 על שם -161, 166, על שם ש-222, 224 -161, 222, על שהם ש 224 162 על תנאי -231, 234 על תנאי ש 17 תורה שבעל פה 27 על תורה 73 עלבוז עלה 136 ועוֹלָה **70, 133 עולי בַבל** 102 העלה על מַעַלָה עָלָיו הַכָּחוּב כאלוּ 102 132 מעלח 120 עליה עליון 27 שַעַר הָעָליון עליל 172 בעליל 195 עלילה 160 עם עמד 135 עומד -147 עומד ל 19 עומד (הוא) הטהור 136 ועומד ענו

12 החענג 67 ענה עני 28 ידו של עני ענין -דפענין ש- 161, 199, 200 160 לעניו 24 עַסָק 140 עסוק עָפָר 70, 133 יורדי עפר עץ 132 מופתעץ 70 חרשי עצים 70 עצי ארזים 23, 45 עצם 19 עצכו 45 בעצמו 45, 46, בתולבין עצמו 167 45 לעצמו 45 מעצמו 19 עצמי 45 בינן לבין עַצְמָן -23, 24 כל עצם 4 עַצַר 67 עצרת 222 עקב 222 עקבאשר 222 עקבכי 14 עקיבא 14 עקיבה 252 רבי עַקיבא 252 ר״ע 60 עַקיצָה 20 עקר 60 עַקָרַב 96 ערב 96 ערבב 101 נחערב 76 ערכיין ערף 139 עגלה ערופה 131, 202 עשה -ד עַמָּה ... כּ- 73, 148, 202 12, 115 עלאון 12, 115 עסארדו

41 לא עשה כלום 124 לא יעשה 174 אל תעשה 174 לא קעשה 106 שלא לעשות 146 מהלעשות 124, 174 אין עושין 124, 174 134 עמאידה 146 להעטות 146 ליעשות 131 נעשה 131 נעשה 131 נַעֲשָה 131, 134 נעשית 90 עפור עשר 86 86 עַשָּרָה 86 עַשָּרֵח 100 עשו 38 עשיר 27 לאישהעשיר 63 עשירות עשר עשר 43 90, 100 העשיר עח 210 בכל עת אַשר 109, 138 עחיד 109, 126, 147 צתידל--126, 147 עַתִיד ש 111, 148 לעַתִיד לְבוא 109 עַתידָה 109 עתידים 109 עתידות 67 פאה 67 להַפּסיק לַפּאָה 8Th 115 נפרית 219 פריה 160 BT 17 תורה שבעליפה 12, 76 פולימרכוס 76 פלומפילון 43 פורענות מדת פורענות ממועמת 101 43 פורעניות

120 פחה ппе 120 בפחות 252 פטירה 24 פטר 47 פַּטוּר 176 הפטיר 76 פידנת 75, 77 פילי דסין 77 פיראטין פירוש 172 בפירוש 201 ETTS 40, 41 פלוניזתן 77 פּלַמֵיה 77 פלטיו 13, 33, 77 פלטרין פּלָל 95 התפלל 78 פלמוס 43 פלפל 78 פמליא 160, 231 60 ECT GN 127 פנה 127 נפנה פנים יש שבעים פנים למקרא 68 43 סבר פנים פרנס 96, see also פרנס 20 פנס 67 פסולת 83 eorg 127 פסיקיא 13 פסע 205 120, 169 67 להַפּסיקלפאָה פעם 89 89 פעמים ₽Ş₽ 12 והפקידם 12 והבקידם n⊅∋ 149 91 פרגמטיא 24, 77 פריחדור 237 פרוטה 227 פַרַח

91 פרט 130 פורט אני 130 פורטני 176 פרט 48 פרי 57 פרישה 60.63 פרישות פרם 142 פרע ופרם 91, 96, 97 erto 97 יפרנס 97 לפרנס 97 מפרנס imperative) 97 פרנס 78 פרנסה 237 פּרָס 102 פרסם פרע 142 פרע ופרם 99 נפרע 12 להפרע 12 ליפרע 75 פרצוף 219 פרק **219 לפרקים** 77 פרקלים שרש 57, 73 73 מפורש 20 פרשה 23 פּרשהזו 20 פָּרַשָּת כוֹשָה 13 פשע 227 פּשל פתרון 23 זה פתרוני 154 צאוראה 169 צבור 63 צד 160 בצָד 63 צרים 63 צדרים 80 צָדיק שבע כתות של צדיקים 32 83 צָדָב 169 צהיבה יווי 57, 59

צין 242 242 בצרין 189 צורה 120 צימוק 78 צלב 102 צער צער 48 119 צפה 119 מצפות עריך 4, 63 -110, 25 צריך ש 63 צריכה צרך 48 91 צרף 78 צרר 78 מיצר ΞĢ 67 תריקב 67 RrgE 65 קבים קבל 195 קבלעל 17, 195 קבל 46 קבלעל 233 אלא יקבל 140 מקבל 57 קבלה 54 קבע 127 קבע 65 קבר 65 קברים 65 קברות 77 קברנים 81 קרוש 111 הקרוש כרוך הוא <u>o</u>tp 209 קורםל--161, 206, קורם ש 209 206 לקודם ש-132 מוקדם 132 מוקדמת STOME 173 שַּתָּה קַדמָיָא grø 97 מקדשין 83 התקרש

97 מקדשין 81 קרש 48 ק״ו 48 מַהאס... ק״ול-209 קוֹדָםל--9 161, 206, 209 206 לקודם ש-81 קודש קול 30 קול וחומר 72 בת־קול Dip 12, 22, 28, 57, 96, 114 02 12, 114 41 מן־יקומון 12, 96, 114 קין ס 101 תמצאתמקים 44 קימת 14 שהן הקימין 14 שמקימין 28 נתקיים 175, 216 קונם -שבויף 52, 216 13 קורדום 77 קַטִיגור 195 קטנית 77 קטרג 83 קידושין 77, 78 קיטון 77 קיטרון 57 קימָה 77 קיסָר 57 קירייה 83 קישוי 78 קיחון 30, 48 קל וחומר 36 מה אם ... קל וחומר 48 מהאם... ק׳ול-מַהאם... קַל וָדוֹמרשָ-201 30 קול וחומר 77 קלום קַלַל 97 להָקל 195 קלס 189 קלפי 227 קמיצה 83 קמעא

237 קמקים 45 קַנָהלוֹ Ste 47 בין קנה לַחָברוֹ 112 קנקו 96 קסם 12, 20 קפח ςζη 41 מקצח 41 מן קצָת <u>קצ</u>ר 146 תבואה לקצור 63, 146 קרא 114 קראתי 12, 114 קראנו 12, 114 קרינו 123, 151 יקרא 123 יקרא 123 תקרא 68 אל חקרא 123 חקרי 146 לקרא 146 לקרות 131 קראין 131 קרין 26 הקורין 134 שקורין 151 יקרא 63, 131 נקראת 57 קראה 114, 165 קרב 110 הלך וקרב 277 G5 65 קרבים -52 קרבָּן שָ 13 קרדום 13 קורדום 77 קרוז 73 קרי 70 בַּעַל קרי 169 ק**רי**בָה 57 קריה 57 קריָה 48 קרן 96 קרסם 219 קשט 77 קחדרה

66 ראה 50 שראה 37 מהראה 35, 37 מָהרָאית 35, 105 מַה רַּאיתָה 38 מה ראית לומר 50 שראר 37 מהראו 38 מה ראו חכמים לומר 154 ראה 154 צאוראה 66 כראוי 154 הַנראה -153, 154 הנראה ש-97 להראות 97 לַראות 73, 242 ראיה ... אין ראָיָה לַדְּבָר ... 242 DN-1 203 התיז ראש 162 מראש ראשה 6,65 כוֹסראשׁון 6,65 27 אדם הראשון 148 ... כַּלַשון הַראשון ... 148 … כַּרִין הַראשון 65 רב 65 רבים 66 הרך הָרַבּים 65 רבות 252 רביעקיבא 252 ר״ע 28, 43 רְבָה 28 הרבה 12, 97, 146 להרבות 12, 97, 146 לרבות 100 ריבה 43 מרובה 89 רביע 61, 127 רביעה רביעי 88, 89 89 רבע 88 רְבָעי 177 רגימה 65, 169 רגל 65, 169 רגלים 65 רגלים

66 רַגלַים לַדָּבָר 89 רובָע 102 רַיָּק 120 רחיצה 2 רחלות 2 רחלים 242 רחמים רחק 233 להרחיק 177 ריבוא דיבוי 56, 57 195 רַמָאי 252 ר״ע רע 27 יצר רע 27 יצָר הָרַע רע 46 איש ... רע רעע 132 מריעה 36 רפידים מהו 208, 215 רְצָה 216 אמתי ירצו 131 לצה 175 רצון 175 יהיהרצון ש-175 רצוֹנָך -214 רצונָך ל -214 רצונך ש-172 רַק <u>וון ר</u>שאי 48 רשות 48 יין רשות 211 רַשָּל רַשָּע 27 נָחָש הָרָשָׁע 83 שוטה 20 שֶׁכָר 154 שומרי שָכָר 70 שֹׁכָר מצַוָה 139 שַעיר הַמשתלח 64 שערה 64 שערים 13 שרף <u>91 שררה</u>

-10 relative 1, 8, 14, 20, 30, 36, 37, 50, 51, 67, 71, 188 demonstrative 52 in NOØ 231 as conjunction 110, 116, 125, 138, 146, 159 causal 52, 161, 222, 223 consecutive 52, 162, 231, 236 exegetical 52, final 52, 162, 230, 231, 232 introducing direct speech 52 introducing object clause 51 temporal 52, 205 -10 1N 53, 160, 194 -188 או ש-... או ש-- 161, 206, 209 -125, 206, לאָחָר ש 209 -161, 206, מאחר ש 209, 222, 225 225 מאָחַר שָׁלְמֵדנו -71, 159 אחרי ש -10 איזר 37 -161, 206, אימָתי ש 209 -249 אקא ש -10 10H 52 -192, 194 אינו דין ש **מָהאם... אינו דין שְּ-**201 217 אלולי ש--שָּׁר 54, 215, אָר עַל פּי שָ 241, 242 -ØFN 23, 51 -54 את־שַרָּרָכּוֹ ל-71 בחוקת ש--54 בין 54 -161 בין ש- ... בין ש--דבין לא-- אס בין ש- ... ובין ש- ... ובין ש-

202 -245 בּלבָד ש .125, 162 וּבלבָר ש-213, 250 -125, 161, בּשביל ש 162, 222, 225, 231, 233 231 בשביל שלא -125 מרני ש ופרטלך הכתוב באחד 176 מהוש--53, 246 ההוא ש -236 חַבּיבין ישרָאל ש -153, 154 הנראה ש -173, 215 הריש-,161, 206 כֵּל זמַן ש-209 -126, 161, 206, 209, 210, 216 -000 11, 38, 52, 59, 116, 126, 161, 205, 206, 207, 216 -שרים 11, 47, 71. 125, 162, 225, 231, 233, 236 -161, 206, ער כריש 209 231 כּדַ**י שלא** 200 -01ro 78, 161, 206, 209 -41 כליש -widd 161, 198, 199 -wmbo 161, 199 203 כמת שהוא 198, 203 כמות שהיא -פענין ש- 161, 199, 200 -ØD TH 162, 240, 241 -לכש- 11, 125, 126, 161, 206, 207, 216 218 ל-... לש--161, 222, 224, 225 225 לפי שהוא אומר 71,159 לפצי לד--@0 52, 67, 161, 206, 207

- 245, 250 חרץ מש--970 36, 41, 51, 187 36 מי שאמר והיה עולם -52 כאיד ש--36, 41, 51, 187 מָה שָּ 52 מלַמר ש--52, 161, 222, מפני ש 223 -52 נשבע ש -52, 71, 125, ער ש 126, 159, 161, 206, 208, 209, 216 207, 208 ער שלא 161, 222, 226 עַל ש-218 עַל... ש-,125, 162 על מנת ש-231,234 230, 231 על דברח ש--231, 234 עַל תנאי ש -126, 147 עחיד ש -110, 125 צָריך ש -161, 206, קודַם ש 209 206 לקודם ש--10 qua 52, 216 מָה אם ... קַל וָחֹמר ש-201 52 קרבו כש-175 יהיהרצון ש--214 רצונך ש -52, 125 שבועה ש -wowo 161, 199, 200 -12 בשמת ש-,166 על שם ש-222, 224 -161,222, 224 ,161,222 עַל שום ש-224 224 משום שנאמר -161, 206, בשֶׁעָה ש 209 ,161,206 כָל מֶעָה שָ 209 206, 209 משֶׁעָה שֶׁ-187 הַאֹּשָׁה שָׁהַלכָה דעאסר 54, 223, 224 אַף עַל פּי שָׁאין רָאָיָה

לַדְבָר, זַכִר לַדְבָר 242 שנאמר 50 שֶׁרָאָה 50 שראו 31 שהיו של הגואין 125 סקום שנהנו 14 שהן מאַברין 14 סָאָאָבָרין 14 שהן מקימין 14 שמקימין 50 שאתה DNØ 223 -20 שב -52, 202 שלא ב--53 ב-... שלא ב-, 54, 161 ב- ... ושלא ב-202 82 שׁבּכם 82 שבעולם 82 שֶׁבֵכּהָנָה 82 שְּבַנּרים 82 שַׁבְּישָראל 17 הודה שבעל פה 106, 144, 152, סלא 231, 235, 236 52 שלא יאמר עַד שלא יאֹמָר יש לי בַדּין 210 172 שלא בטובה 106 שלא לעשות 52 שלא על בנח שאל 99 נשאל 12, 96, 114 מאר 12 שאר 12 שר 12, 96, 114 שיר 28 שאר צ שָיר 28 83 שֵבוּי -52, 125 שבועה ש 211 שֶׁבַח 65 כּוֹסות משוּבַחין 67, 222 שׁבִיל 160, 167 בשביל , 125, 161 בִּשׁביל שָ-162, 222, 225, 231, 233

231 בשביל שלא 252 שביתה שׁבַע -52 נשבע ש 86 שבע שבע כתוח של צדיקים 32 86 שָׁבַע 86 שָׁבְעָה 42 שבעה נופי עברה 86 שבעח שַׁבַּת 33 מוצָאי שַבָת 195 החה השבת 90 קונג 242 שָׁהָה 43 שראבה 43 בֵּית הַשּואבָה 173 שוב 36 אין לימהאשיב 120 שָׁרָה 120 בשנה CRØ 13, 160, 175 160, 167 לשום Divid 11, 14, 24, 160, 166, 167, 175 -wonwo 161, 222, 224 224 משום שנאמר -161, 222, ווס על שוים ש 224 67 שופרוח 770 54 CVG 63 שור 63 שנורים 27, 139 שור הנסקל שחה 95 השפתוה 43 שַחַרית 97, 101 שחרר 97 ישחבר 97 לַשָּ⊓רֵר 97 משַחרר imperative) 97 שחרר 98 מְשָׁחֵרָר 98 משחררת 98 נשפחרר 28 מיתה

שיח 105 שתה 28, 59 שׁכִינָה 1, 6, 9, 28, 30, של-/של 31, 32, 50, 51, 71, 76 32 מָבלָה של זָהָב 28 ידו של עני 9, 31 מטחו שלשלמה שבע כתוח של צדיקים 32 28, 32 שלוחו של אדם 31 שלפלד 31 שלנחושת 31 שלַזבחים 31 שהיו של הנואין 31 שלרבי 31 שלו 59 ביציאתו שלו 31 שלה 31, 32 שלָך 31 שליך 30, 31, 32 שלי 31 שלך שלי 31 דְּבָר שלי 31 שלהו/ם 31 שלכו/ם 31 שלנו 32 מסלך 32 משלי 37 מסלמי 131 שלוחה 28, 32 שלוחו של אָרַם 67 שלוילית שלום 116 באתם לשלום 173 הסופלום שלח 28, 32 שלוחו של א<u>ר</u>ם 63 שלוחין 139 שַעיר הַמשתלח 102 שָּלַט 63 שליח 89 שליש 89 שלישי 88 שלישית 86 שלש 86 שלש

86 שלשה 88 כּל שלשה ושלשה 86 שלשת 89 שלש שלשים 88 שלשים יום 88 יום שלשים 89 אחר משלשים 88 שלשית DØ 51, 173 51 לשם DØD 51 00 13, 160 -10 -000 161, 199, 200 11, 160, 167 לשם 167 לשם שמים DØD 11, 14, 160, 166, 167, 224 -00 224 224 מן השם 70 אנשי שכוח 160, 166, 167 על שם -161, 166, על שם ש 222, 224 13, 125, 162, 172, 192, 231, 235 NOV 13, 231, 235 126, שמא האמר/האמרו 235 14 שמאי 14 שמילי 173 שמה שמים vocative) 26, הְשָׁמִים 173 82 שמי שמי 83 שמי שמים 167 לשם שמים 89 שמין 86 שמנה 86 שמנה 86 שמנה NDØ 86 252 שמע 130, 225 שומע אני 130 שובזעני שָׁמָר ד שהרנו 7, 18

129 שמר 129 שמרח 129 שמריי 129 שמרוח 154 שומרי חנם 154 שומרי שכר 図わず 102 (noun) 65 שָׁנָה 65 שנים 65 שנות (verb) 83, 127, 135 142 שנה 83 משתה 86 **שנים** 88 שנים שנים 86 שני 86 שני 86 שנית 86 שניה 86 שניות 101 שעבר 101 נכסים משעברים 5, 209, 210 שעה -161, 206, בשעה ש-209 -161, 206, כַּל שָּעַה ש 209 -206, 209 משעה ש 61 שפיכה 61 שפיכַח דָמים עפר 133 שופכי דם שפל 141 השפיל 140 שקוד 237 שקע 237 השתקע 57 שריקוח 00 86 86 ששה 86 ששח שָׁחָה 105, 115 מָתָר 173 שָׁתַה קַדמָיא FRF# 89 <u>הקיים</u> 86 86 לאיזי

067 שתייה 48,57 שתייקה 83 שתק 83 שהקר 101 נשתחקר

n-

in feminine nouns 63 in feminine demonstrative 22 -D- of Hitpa'el/Nitpa'al participle 132 \square - in third person singular feminine perfect 8, 105, 115 n- in in feminine constructs 69 **n**- in feminine participles 9, 106, 115, 129, 131, 132 Fi- in second person singular masculine perfect 8 122 האמין 122 האמן 146 תבואה לקצור 169 תבל 169 תבל 173 תריר in second person -תה singular masculine perfect 8, 105 123 FT 123 חהו 123 חהי 122, 123 חהי 123 חהיה

123 חהיו 123 מהיינה 173 הוב 159 העד 159, 160 תוך 159 בחוד 159, 160 לתוד 160 מתרך 247 תורה 17 תורה שבעל פה 26, 27, חלמוד חורה 44 227 הואיל ואמרהתורה הואיל ונאמר א׳ בתורה ... 000 176 27 כתר תורה 252 משנה התורה 27 על חורה 102 תחום 10, 173 חחילה 142 תחיה המתים nnn 71, 159, 160 222 הַחָת אָשר 222 חחת כי 160 מתחת 142 מחתרים 64 חינוק 146 חינוק למול 64 חינוקות 89 חישוע רזיל ווו, 175, 235, 248 248 מהח׳ל 140 פלוי 127 חלם 24, 25 הלמוד 111, 126, תלמוד לומר 147

אין הַלמיד לומר... אלא 248 אין ח׳ל, א׳. מָהח׳ל, א׳? ... אלא 248 249 מה תלמוד לומר 26, 27, תלמיד תורה 44 24 חלמיד 127 חלע 127 התליע 215 המות 181 -162 על תנאי -231, 234 על הנאי ש 65 תפלה 65 תפלוח 65 תפלים חקון 60 מפני חקון העולם 120 54, 169 169 התקין 189 חקנה 7 הרגיים 67 תריקב 67 הרקב 7,227 הַרְנָגוֹל תשובה 70 בעל/בעלי תשובה 203 תשלום 89 חשע 86 השע 100 חשע 86 86 חשעה 86 חשעת ששה 154 12 תתחנג 12 החענג

Verb conjugations (binyanim)

Af 'el 122 Hif'il 9, 10, 12, 57, 58, 95, 97, 100, 122, 132, 146, 223 Hitpa'el 7, 13, 22, 44, 45, 58, 95, 96, 97, 100, 101, 114, 132 Hof'al/Huf'al 95, 97, 132 Nif'al 7, 12, 45, 46, 58, 63, 64, 95, 96, 97, 98, 100, 114, 115, 131, 134, 146, 154 Nitpa'al 7, 13, 22, 45, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 114, 132

Nitpa'el 96 Nittaf'al 95 Nuf'al 7, 95, 96 Pa'ol 10 Pi'el 12, 22, 57, 58, 95, 96, 97, 99, 100, 114, 132 Pi'lel 96, 97 Pi'les 96, 97 Pilpel 96, 97, 114 Pir'el 96, 97 Po'lel 114 Pu'al 7, 14, 95, 96, 97, 98, 114, 132 Qal/Pa'al 9, 12, 57, 58, 63, 95, 97, 98, 100, 104, 107, 114, 129, 131, 134, 145, 151 Saf'el 96, 97, 101 Shaf'el 96, 97, 101

Types of verbal root

ayin-waw 57, 58, 96, 106, 114, 130, 131 ayin-yod 57, 96, 114 lamed-alef 12, 57, 105, 106, 114, 115, 123, 131, 146 lamed-he 12, 105, 114, 115, 123, 130, 131, 132, 146 lamed-yod 57, 58, 105, 106, 123 pe-alef 123, 145 pe-nun 95, 145, 152 pe-yod 58, 145, 151

קטל Forms of the paradigm verb

קטל 105, 107, 108, 114 107, 114	107 חקטול 107 הכוולי
107, 114 קַטּלָה 107, 114 קַטּלָת	107 חקטלי 106, 122 הקטלין
ָקשַלק 105, 107, 114	106, 107 אקטול
105, 107, 114 קטַלאָה	105, 107, 122 אקטלה
נקטלת 232	106, 107, 122 יקטלו
107 קַטָּלח	pausal) 107) יקטולו
107 קַטָּלחי	107 יקטלון
107 קטלי	106, 107, 122 הקטלו
קטלנה 106, 107, 151	pausal) 107) הקטולו
107 קטלהם	106, 107, 122 הקטלון
105, 107, 114 קטלחן	18, 106, 107, 122 הקטלנה
107 קטלנו	107 נקמול
105 יקטל	133, 134 נקטל
יקטל 105, 106, 108, 145	105, 107, 122, 131 נקטלה
107 יקטול	(imperative) 106, 151 קמול
116 ויקטל	imperative) 151 קפלה
232 ויקמל	107, 151 קטלי

304

106, 107, 151 קטלי (pausal) 151 קטלי (pausal) 151 קטל 105, 130 קטל 105, 131 קטל 145 קטל 107 קטל 107 קטל 105 קטל 114, 129, 130, 133 קטל 130, 130 (participle) 130 קוסלה 130 קוסלה 130 קוסלה 107 קוסלין/ים

Noun patterns (mishqalim)

80 קַשָּׂל	קטילה 5, 57, 58, 59.	57, 58, 64 הקטל
57, 58 קַפָּל	63	57, 58, 64 הקטל
80 קטול	5, 57, 63 קַטָּלָה	5, 57, 58, 63, הַקְשָׁלָה
57, 58, 63, 131 קמול	14, 58 קטלן	64
63. 80 קטיל	14 קטלן	
80 קשיל	58 קוטלן	

Forms from other Semitic languages

Akkadian ša 50 Phoenician 'š 50 Punic š- 50 Ugaritic 'an 8, 18

Greek forms

-ai 6, 76	έκ παντὸς τρόπου 6,	κατήγορ 77
ἀντίκαισαρ 76	42	κατηγορέω 77
άπεσταλμένος 131	Έλλήλ 13	κατήγορος 77
άπόφασις 77	έπαρχία 12, 76	κλεπσύδρα 12
άρχεῖον 76	έπιτροπος 78	κοιτών 77, 78
άρχί-6	ζεύγος 7, 77	κύαθος 78
ἀρχίiudex 6, 77	-n 6, 76	κυβερνήτης 77
βάσις 6, 77	ίδιώτης 78	κώθων 78
βήμα 33, 77	Ίορδάνης 13	λέβης 237
βουλευτής 83	καθέδρα 77	ληστής 7, 42, 77, 78
διὰ 167	κάλπις 189	λιμήν 13, 77
διαθήκη 76, 119	καλῶς 77	λοξόν 172
δράκων 189	καλώς είπας 6, 77	μαργαρίτης 13, 75

INDICES

μετρόπολις 77	πλατεία 77	σικαρικόν 227
νόμος 13	πολέμαρχος 12, 76	σμίλη 13, 75
ξένος 13, 75, 77	πόλεμος 78	στολή 13, 75
όψώνιον 237	πραγματεία 91	συνηγορία 78
ὄχλος 76	πραιτώριον 13, 33,	συνήγορος 78
παιδαγωγός 76	77	φανός 20
πανδοκείον 60	πρόθυρον 24, 77	υίος του άνθρώπου
παραδίδωμι 17	πρόσοπον 75	72
παράκλητος 77	πύλαι 75, 77	ύπαρχος 33
παραλαμβάνω 17	πύργος 77	ύπατικός 169
πειρατής 77	σανδάλιον 76	ώκεανός 75, 77

Latin forms

-ae 6, 76	familia 78	palatium 77	subsellium 13
burgi 77	fascia 127	praetorium	tabella 20
carrus 77	gradus 77	13, 77	tabula 20, 76
centurio 77	iudex 6, 7 7	primipilus 77	triclinium 76,
decurio 169	libellarius 13	speculator	77
denarius 76	librarius 13	76, 77	
dimissio 77	liburnus 77	strata 77	

English glosses

abandon 12 abilities, with one's	tom of 198	acquire the right to 66, 163
own 45	according to the first argument, you	act deliberately 90
able 111	should only argue	act with premedita-
abode 28	148	tion 90
abode, by this 26, 173	according to the first	acts of kindness 34,
about to, be 135	form but according	104
above 141, 172	to the last, you	add?, what does this
abrogate 195	should not interpret/	text 36
absolutely 23, 24,	argue 148	administrator 78
172	according to usual	admonish 28
absolutely nothing	practice 172	adorer 70
175	account of, on 165,	adorn oneself 219
absorb 176	166, 167	adulteress 20
abstain 48, 127	account?, on whose	advantage 38, 60
abstinence 57	9, 37	advice, take 127
academy 122	account of what?, on	after 52, 67, 125, 206,
accept 46	37	207
accident 73	account, settle an 149	after, immediately
acclaim 195	account, taking into	206, 209
accompany 169, 219	166	again 172, 173
according to the cus-	accuse 77. 195	against 102

306

against, argue 28 age 65 agree 120 air 12 (Rabbi) Akiba 14. 252 alas 153 alive 111 all 40.51 all of it 24 all the time that 206 all who(m) 51 allusion 242 allusion, although there is no evidence in its favour, there is an 242 along with 165 alongside, rank 73 already 173 already been said. note that it has 194 already know, since we 225 also 19 alter 142 alternately 172 although 54, 217 although there is no evidence in its favour, there is an allusion to it in the text that says ... 242 always 173 among 167 among the ashes 160 amount, any 41 amplification 56 analogously 172, 198, 200 and coming 11 and going 11 and going down 11 and if not 216 and in the same sense it says 20, 36 and so you find yourself fulfilling 101

angle 67 announce 73, 203 annul 127, 195 annulment 47, 57 any amount 41 anyone 40 anyone who(m) 51 anything 40 apart, set 60 applaud 195 applicable, be 54 applied?, when is this rule 141 apply to?, what does this 141, 162 appointed time 42 appointment 111 approach 169 appropriate 242 appropriate to, as much as is 167, 198 aptly 66 Aramaic 63 archives 76 area 102 argue according to the first argument, you should only 148 argue according to the first form but according to the last. you should not 148 argue against 28 argue the case yourself, behold, you can 20 argument, without Scripture needing to have said it. I could have deduced the same thing through logical 210 argument, you should only argue according to the first 148 arise 12 arm 189 arrange 169

arrive at this through logical deduction, I do not 118 arrogance 13, 73 artisan 154 as 162, 167 as a reflection of 168 as compared with 165 as customary 199 as if 83, 176, 213 as imagining 140 as is the custom 72 as it goes out in 200 as it is 203 as it is said 54, 223 as it should be 66 as, just 200 as much as is required for/ appropriate to 167, 198 as much as is sufficient for 198, 233 as much like this as like that 203 as soon as 78, 206, 209 ashes, among the 160 ascent 120 ask about oneself 99 ask for oneself 99 assault 7, 77 assembly 149 assign 169 associate 83 associate with 83, 101 assumption that, on the 71, 213 at any time that 209 at the same time 90, 172 at the time in which 206 atonement 38 attack 77 attend 169 attorney, defence 77

attribute merit to 219 authority 48, 91 authorize 237 authorization, without 172 authorized 111 autumn rain 127 available to me?, what possibilities are 198 average 33 Babylonia, immigrant from 70 back 65 back to front 119 backwards 172 bald 12 bandit 77, 78 banquet 111 barber 58 barley 64 base 6, 77 basis 67 basis for?, what is his/their/your 37 bath 120 bath, ritual 6, 64 be 1, 5 be about to 135 be applicable 54 be compared?, to what might it 37 be condemned 47 be covered, let oneself 100 be cut off 12, 96 be divided 99 be dry 189 be established 22 be exterminated 58. 96 be found 115 be free 127 be freed 98 be fulfilled 28 be great 98 be guilty 47

be in use 54 be it like this ... or like that 90 be judged 149 be permitted 97 be practised 54 be probable 66 be raised 44 be revealed 115 be rich 100 be rigorous 97 be slow 242 be strong 219 be submerged 237 be suspicious of wife 163 be the cause of 28 be tolerant 97 be weak 211 be whipped 54 beans 195 bear false witness 211 beast with defect 27 beautiful 38 because 52, 72, 125 because of 14, 165, 167 because of a capital offence 169 because of that, the text says 126 become betrothed 83 become great 98 become intimate with 96 become rich 90 bedroom 77, 78 before 52, 206, 207, 208 before Scripture says. l obtain through deduction 210 beg 227 beg you to, 1154 begin 10, 110 beginning 10 behalf of, on 165

behaviour of human beings, the habitual 72 behold 20, 47, 173 behold for you 173 behold, you can argue the case yourself 20 being, celestial 142 being, first human 27 being, human 47 being, living 111 being responsible for one's (loss of) life 47 being, terrestrial 142 beings, the habitual behaviour of human 72 beings, way of human 137 belonging to 30 beloved 20 beloved are the Israelites, how 236 below 83, 141, 172 bench 13 benefit from 38 benefit (from them), the prohibition on them is a prohibition on (deriving any) 59 benefit of, for the 167 benevolence 66 bestiality 61 betake oneself 45 betrothal 83 betrothal (musical instrument) 78 betrothed, become 83 between 167 bind 20, 54 birth, give 145 bite 54, 57 blemish 119 blink of an eye 111 blood, flesh and 29 bloodshed 61 body 42, 45

bone 23, 45 born 111 both sides, on 172 boundary, city 102 bow down 95 bowl 12 brassiere 127 brazier 237 bread and stick 219 bread, fig 227 bread, piece of 237 break up 12 breast 211 bridge 169 bring 12, 42, 97, 251 bring about 28 bringing 47, 58 brother's widow, marry 38 burden 195 burn 13 burn incense 100 business 91 busy 140 but 245 but if 246 but in such a case 246 but is it possible that ...? In fact. ... 251 but rather 6, 20, 247 but, nonetheless, he 53 butcher 83 buy 5, 10, 149 by 162, 165 by force 172 by God 26 by heaven 26, 173 by mistake, do 90 by one's own endeavours 165 by oneself 45, 165 by the service (of the temple) 26, 173 by this abode 26, 173 by way of 167 by what? 36

by which? 36 by whom? 36 Caesar 77 Caesar, pro-76 cake, fig 227 call 12 called 63 calling 131 cancellation 72 canopy 78 cantor 20 capacity for, with the 111 capacity of, in the 24, 167 capital offence, because of a 169 capital sins, seven 42 captive 83 careful 237 carefully enunciate 96 carob 227 carpenter 70 carriage 77 carrot and stick 219 carry 42 cauldron 237 cause 24, 28 cause of, be the 28 cautious 47, 80 cease praying 242 celestial being 142 central 33 centurion 77 centurion, chief 77 chair 77 change 123, 142, 195 change for 91 change one's mind 127 change, small 237 channel 67, 189 chapter 219 chief 6 chief centurion 77 chief judge 6, 77

child of impurity 189 child to be circumcised 146 chit 189 choice, house of 195 choose 42 circumcised, child to be 146 circumstance, whatever the 41, 42cite 42 citizen 70 city boundary 102 city gate 75, 77 city square 77 civilization 141 clarify 42 class 28 clear, make 114 clearly 172 close to death 141 clothes 75 cock 7, 227 coercion, without 45 coin 24, 47, 65 colleague 46 collect payment 99 comfortable 189 come, in the world to 24 come to the land of Israel, one who has 70 coming 131 coming, and 11 coming near 169 command 91, 102 commander 169 commanding 59 commandment 57, 59 comment, without 172 commentary 20, 25 commit oneself 46, 47 common 33 community 169 companion 46

compared?, to what might it be 37 compared with, as 165 comparison 58, 201 compassion 242 compassionate 80 conclude 111 concluding formula, quote a 111 conclusion 67 condemned 47 condemned, be 47 condemning oneself 47 condiment 169, 237 condition that, on 125, 213, 234 conduct 219 confer honour 242 confer name 242 confess 58, 151, 172 confession 58 confiscated property 227 confiscator 227 conflagration 72 confuse 96 connect 219 consecrate oneself 83 consecrated property 64 consider 78, 102 consider equal to 73 considered 237 considering that 215, 218 considering that ... it follows that 202 considering that the Torah says 227 consisting of 32 consul, pro-76 consult 99 consummation 83 contact 54 contact, sexual 102 contaminate 100

contamination 189 continually 173 continue 28 contrast, in 249 controversy 149 conversation 28 convert 70 convinced that 140 cooking 176 coppers 237 copy of the law 252 cor 65 cord 211 cordiality 43 corner 67 corner, interrupt for the 67 correct 54 correct?, is it not 36 correction 90 corrective punishment 90 correspond 44 corresponding to 47, 198 corresponding to that which 200 councillor 83 couple 77 courtesy 27 covenant 76 covered 119 covered, let oneself be 100 cowhand 58 crazed 83 creation 57, 141 creation, order of 141 creation, work of 141 creature 47, 57 creditor 70 crimes punishable by death, laws concerning 154 crimes punishable by death, witnesses to 154 crosswise 172

crowd 76 crown of the law 27 crucify 78 crush 96, 169 cry out 195 cubit 189 cup 6, 65 custodian, paid 154 custodian, unpaid 154 custom, as is the 72 custom of, according to the 198 custom of, that which is the 54 customary, as 199 cut 5, 59, 96, 154, 203 cut off, be 12, 96 cut one's hair 141 cutting 59 cynical 24 damage 203 daughter of the voice 72 dawn 43 day 65 day, on this very 23 day, this very 23 day, that 19 day, thirtieth 88 days 8 days, thirty 88 dead of precept 70 death 57, 141, 252 death, close to 141 death, laws concerning crimes punishable by 154 death, placing oneself under sentence of 47 death, witnesses to crimes punishable bv 154 debt 65 debtor 58 decapitate 203 decay 102, 127

decide against 242 declare guilty 100 declare impure 100 declare innocent 100 declare pure 100 declaring 52 decrease 43 decree 5, 54, 57, 59, 127, 185 decree, I 130 decreeing 59 deduce 192 deduce logically 20 deduced the same thing through logical argument, without Scripture needing to have said it, I could have 210 deduction. before Scripture says, I obtain through 210 deduction, I do not arrive at this through logical 118 deduction that?, is it not a 194 deed 5, 141 deeds of love 59 deeds of mercy 27, 104 defect, person/beast with 27 defect, priest with physical 70 defective (one) 70 defence 78 defence attorney 77 defence, lawyer for the 78 defy 83 delay 67, 242 deliberately, act 90 demand 42 demanded 140 depart 54 depending 140 deprive oneself 48,

127 descendants 154 descent 58 desirable 139 desirable object 148 desire 127 desiring 131 despair of mercy 242 despise 42, 141 despite that 242 destroy 169 destroyed 148 destruction 251 detail, examine in 96 detain 111 determine 54, 91 Deuteronomy 252 devour 176 diagonally 172 different 83 difficulty 83 dignity 69 diminish 100 diminution 57 disadvantage 60 disciple 24 discrepancy 203 disease, venereal 102 disgrace 119 disorderly way, in a 172 dispute 99 disputes, laws concerning financial 154 dissension 203 dissolve 169 distance the heart from 242 distancing 90 distinct 83 distinctly 172 distinguished 169, 242 distress 102 distressed 78 distribute 169 district 102

ditch 70 divide by three 89 divide into five parts 89 divide into nine parts 90 divided, be 99 divine presence 28 division 203 divorce, document of 7 divorcée 130 divulge 102 do by mistake 90 do for the fourth time 89 do good 96 do inadvertently 90 document (of divorce) 7 doorpost 5 doubtfully 172 dough 120 drag 251 dragon 189 drawing of water 43 dress up 219 dried fig 119 drought 42 dry, be 189 dry food, liquid and 47 dry, wet and 47 duty, fulfil one's 119, 168 dwell 145 dwelling place 65, 111 each and every 88 each one 88 each, one 88 each, two 88 earth, spread 100 eat 10, 145 eating 57 effort 60 eight 86

eighth 89 either case, in 203 ejaculation. one who has had an involuntary 70 Eleazar 13 elevation 5 Eliezer 13 emissary 63, 131 empowered 111 emptiness 47, 58 empty 60 endeavours, by one's own 165 endure 28 engraved 68 enjoyment 60 enough 234 enslave 101 enter 12, 96, 99 entrance 57, 83 enunciate, carefully 96 envy 169 epoch 65 equal 120 equal to, consider 73 equally 90, 200, 203 equivalent 120 era 65 escort 219 essence 20, 42, 45 establish 12, 22, 54, 96 established, be 22 establishing 57 eternity 5, 24, 65 even if 54, 213, 217 event 5 event that, in the 206, 209 ever 66 ever, for 173 every case, in 6, 41, 42 every, each and 88 every place, from 6 every three 88

evervone 40 everything 40 evidence 73 evidence in its favour, although there is no 242 evidently 153 examine in detail 96 example, for 172 except that 249 exception, without 24 excess of, in 82 exclude 146, 148, 232 excommunicate 73 executioner 76, 77 exempt 24, 47 exit 33, 59, 252 expansive, the measure of mercy is 101 expel 189, 242 experienced 189 expiate 163 expiation 38 explained 73 explicit 73 expound 42 extend 111 extent that, to the 208, 209, 210 exterminated, be 58, 96 extermination 58, 64 extraction 58 extremely 82 eyeball 111 eye, blink of an 111

face 75 faces to Scripture, there are seventy 68 fair price, for a 120 fairest 82 false witness, bear 211 false witness, incite 211 family 154 farewell 252 father 5, 63 father of impurity 189 fault 119 favour, although there is no evidence in its 242 favour of, in 165 fear 7 feast 111 feed 119, 227 feet 65 fence 28 festival, pilgrim 65, 169 fever 169 fifth 89 fig bread 227 fig cake 227 fig, dried 119 fight 66 figure 189 financial disputes, laws concerning 154 find 12 find ourselves informed, we 141 find yourself fulfilling, and so you 101 fire 72 first form but according to the last, you should not interpret/ argue according to the 148 first human being 27 first place, in the 162 fistful 227 five 86 five parts, divide into 89 fix 54 flagellation 211 flask 33 flesh and blood 29 fleshy one 70 fly 227

follow 192 follows that, considering that ... it 202 food 5 food, liquid and dry 47 foolish 83 foot 65 for 165, 225 for (the benefit of) 167 for (the purpose of) 167 for (the sake of) 167 for a fair price 120 for a lower price 120 for ever 173 for example 172 for how much? 37 for it is said 223 for me 250 for the good order of the world 60 for the maintenance of the world 60 for what is right 120 for what reason? 37 force, by 172 foreigner 13 forgive 163 form but according to the last, you should not interpret/argue according to the first 148 formula, quote a concluding 111 forty lashes 90 found, be 115 foundation 67 four 86 four-year old 88 fourteenth (of Nisan) 189 fourth 88 fourth time, do for the 89 fraud 195

free 111 free, be 127 free (person) 47, 70 freed 98 freed, be 98 freely 189 friend 20 from 14, 102 from every place 6 from here 28 from here onwards 78.173 from now on 173 from the moment at which 206 from the time that 206 from there 51 from when? 111 from where? 54 front 75 fruit 48 fulfil an obligation 42 fulfil one's duty 119, 168 fulfil the law of levirate marriage 38 fulfilled, be 28 fulfilling 5 fulfilling a precept, loss that comes from 59 fulfilling, and so you find yourself 101 fulfilment 5 fulfilment of mercies 34 fulfilment of scriptures 22 fumigate 100 furrow 127 future world, in the 66

garden 65 garden, vegetable 65 garment 13 gate, city 75, 77

general 12, 76 general rule 5, 54 generalization 5, 54 generally 172 get into 99 girdle 127 give 10, 90, 145 give a tithe 43 give birth 145 give in marriage 73 given that 215, 223, 224.226 given that it says ... I might understand 225 go 5, 10, 99, 145 go away 45, 163 go back 123 go down 145 go for a walk []] go out 42, 59, 145 go out and see 154 go out from (the power of) one's obligation 168 go to and fro 99 God 65 God, by 26 God, O 173 goes out in, as it 200 going (down), and 11 going out 131 good 189 good, do 96 good order of the world, for the 60 goodness, impulse of 27 gourd 195 government 48 governor 33 grade 169 gradually 173 grain 5 grant 237 gratefully 172, 189 gratitude to, show 219

grave 65 graveyard 65 great 63, 80 great, be(come) 98 great synagogue 27 greater reason, with 201 greatest 82, 83 Greece 219 grow 98 grows, that which 211 growth 211 guide 54 guilty 47 guilty, be 47 guilty, declare 100 habitation 59 habitual behaviour of human beings, the 72 habitual manner, in the 199 haftarah, recite the 176 haggadah 12 hair, cut one's 141 hair. let down one's 142 hair offering, make the Nazirite 141 half 89 halfway 33 halisah, perform 38 hand, stretch out the 111 hands on, lay 91 hands, raising of 54, 59 harden 97 harm 66, 219 harvest olives 4 has it not already been said? 194 have time 127 having learnt 218 he is not 19

he sat down and interpreted 136 he set about interpreting 136 head 120 head, inclination of the 242 heap up 211 heart 45 heart, distance the 242 heaven, by 26, 173 heaven forbid 174 heavens, highest 83 hedge 28 height 154 help 223 her(s) 31 here 14, 172 here, from 28 here I am 54 here onwards, from 78, 173 here, over 172 here you are 47 here you have 173 hey! 154 high priest 27, 78 highest heavens 83 highway 77 highwayman 77, 78 Hillel 13 himself 19 his 31 hiss 60 hissings 57 hold back 60, 242 **bolidays** 42 holy one, blessed be be 19, 111 honour 5, 69 honour, confer 242 honouring 57, 59 hope 43, 102 horn 48 hostel 75 hour 5, 210 house 54, 70

house of choice 195 house of study 70 household 78 householder 70 how? 24, 172 how beloved are the Israelites, such that ... 236 how far? 37 how much less! 201 how much more! 30, 48, 102, 201, 227 how much? 37 how much?, for 37 however 249 human 71 human being 47 human being, first 27 human beings, the habitual behaviour of 72 human beings, way of 137 humankind 47, 71 humankind, son of 71 humankind, way of the sons of 8 humble 141 humiliation 73 hundred thousand 177 hushed voice, in a 45 hypothetical world 65 I 7, 8, 18 I am not 19 I beg you to 154 I decree 130 I do not arrive at this through logical deduction 118 I interpret 130 I learned, if 218 I might understand. given that it says 225 I obtain through deduction, before

INDICES

Scripture says, 210 I order that 125 I specify 130 I swear (that) 52, 125 i.e. 172, 208 if 30, 52, 117, 206, 213 if, as 83, 176, 213 if, but 246 if, even 54, 213, 217 if I learned 218 if it is not a written text 218 if it is true for this ... it is even more true for that 36 if not 213, 217 if not, and 216 if only 173 if, only 125, 250 if such a thing were possible 176 if this is so 36, 48, 201 if you learned 218 if you would like 214 if ... or if 53 imagine 102 imagining, as 140 immediately 66, 173 immediately after 206, 209 immersion, one purified through ritual 70 immigrant from Babylonia 70 implicitly 172 impossible 60 impostor 195 impression 127 improve 211 impulse of goodness 27 impulse of wickedness 27 impure 130 impure, declare 100

impurity 189 impurity, child of 189 impurity, father of 189 impurity, primary source of 189 impurity, secondary source of 189 impute to 102 in 13, 160, 162 in a disorderly way 172 in a hushed voice 45 in accordance with what it says ... I might understand 225 in case 13, 125, 235 in case you interpret 126 in contrast 249 in detail, examine 96 in either case 203 in every case 6, 41, 42 in excess of 82 in fact 249, 251 in favour of 165 in his own way 199 in its usual way 172 in my opinion 250 in order that 11, 47, 52, 225 in order to 11, 125 in place of 165 in private 45 in public 102 in reality 251 in relation to 162, 165 in ruins 148 in secret 102 in such a case, but 246 in that case 117 in the capacity of 24, 167 in the case that 117,

213, 224, 250 in the event that 206, 209 in the first place 162 in the future world 66 in the habitual manner 199 in the name of 14, 24, 166 in the rôle of 162 in the same way 37, 203 in the same way as 199 in the same way that 200 in the stomach 160 in the world to come 24 in this world 24, 66 in turn 172 in use, be 54 in virtue of 24 inadvertently, do 90 inasmuch as 224 incense, burn 100 incite false witness 211 inclination of the head 242 include 42, 146, 148, 232 including 217 increase 28, 43, 97, 100 increase in value 211 indeed 19 indemnity 203 indication 242 infant 64 infer 192 inferior 142 infertile 148 informed, we find ourselves 141 initial investment 48 initiative, on one's own 45

inn 60 inner room 77 innocent, declare 100 inside 160, 172 inspector 76 instant 111 instead, that is not true, 247 institution 127 instruction 14, 58 insult 73, 83, 96 intelligent 149 intention 58 intimate with, become 9 interpret 136, 252 interpret according to the first form but according to the last, you should not 148 interpret, 1 130 interpret, in case you 126 interpret, lest you 126 interpret, sit down and/to 136, 140 interpretation 25 interpreted, he sat down and 136 interpreting, he set about 136 interrupt for the corner 67 interruption 58 intestines 65 investigation 20 investment, initial 48 involuntary ejaculation, one who has had an 70 irregularly 119 is it not a deduction that? 194 is it not correct? 36 is it not rather? 54 is it possible? 172 Israel, one who has come to the land of

70 Israelites, how beloved are the 236 it being the case that 226 it is necessary that 125 it is not so, but rather 247 it is offered 134 it is read 134 it is said 134 it only teaches that 248 Jabneh/Jamnia 12, 24 jealousy 169 Jethro 47 join 6, 91 jointly 90, 172 Jordan 13 Jose 14 judge 20, 58, 77, 111 judged, be 149 jug 33, 63, 78, 211 just as 200 just one word, with 60 kab 65, 67 kabbalah 17 keep 91, 127 kind as, of the same 168 kindness, acts of 34. 104 king, O 26 king of kings 83 kingdom 14, 33, 64, 66 knife 65, 75 knot 227 kosher, make 38 know 145 know, since we already 225

labourer 227 ladle 237 land of Israel, one who has come to the 70 land, settled 141 land, uncultivated 66 land, unpopulated 141 landlord 70 lantern 20 Laodicea 219 lashes, forty 90 last, you should not interpret/argue according to the first form but according to the 148 last year 173 latter 80 law 13, 54, 57, 59 law, copy of the 252 law, crown of the 27 law of levirate marriage, fulfil the 38 law, study of the 27, 44 law, yoke of the 27 laws concerning crimes punishable by death 154 laws concerning financial disputes 154 lawyer for the defence 78 lav hands on 91 Lazarus 13 lead 60 leaning on 141 learned 130 learned, if I 218 learned, if you 218 learnt, having 218 leave 96, 127 legend 12 lengthen a form of words 111 less than 83

316

lesser reason, with 201 lest 235 lest you interpret 126 let down (one's hair) 142 let no-one say to their neighbour 47 let nobody say to anyone 47 let oneself be covered 100 let us suppose that 215 levirate marriage, fulfil the law of 38 liberation 219 liberty 48, 68 life 45 life, being responsible for one's (loss of) 47 like, if you would 214 like this 36 like this as like that. as much 203 like this ... or like that, be it 90 like Y, make X 148 limit 127 line, walk in a straight 219 liquid and dry food 47 listen 252 little 2, 43 live permanently 237 living being 111 load 42 long as, so 208, 209, 210 long prayer, recite a 111 longevity 72 look 173 loose 20 lord 70

lordship 57 loss 58, 60 loss of life, being responsible for one's 47 loss of precept 70 loss that comes from fulfilling a precept 59 loss that results from transgression 59 love 119 love, deeds of 59 made from 32 maintain 96 maintenance of the world, for the 60 make a sheaf 54, 211 make clear 114 make kosher 38 make oneself wise 100 make public 102 make suitable 38 make the Nazirite hair offering 141 make use of 38 make X like Y 148 mammon 5 manner, in the habitual 199 mantle 63 many 65 market 54 marriage, fulfil the law of levirate 38 marriage, give in 73 marry brother's widow 38 masorah 17 mature 80 may 139 may I (etc.) do soand-so? 194 maybe 235 meaning 52 meaning, with the

same 200 meanwhile 172 measure of mercy is expansive, the 101 measure of punishment is restrictive. the 101 measure, practical 189 Media 251 meditate 73 Mediterranean 26 meet 99 meeting 111, 149 mentioned 130 merit, attribute 219 mercies, fulfilment of 34 mercy 242 mercy, deeds of 27, 104 mercy, despair of 242 mercy is expansive, the measure of 101 mercy, refuse 242 metal 43 metropolis 77 mezuzah 5 middot 101 midrash 65 midrashic text 65 mind, change one's 127 mindful 140 mine 31. 32 mint 47 Mishnah 17 mistake, do by 90 mitigate 97 mix 13, 78, 96, 195 mix with 101 moment at which. from the 206 money 5, 24, 43 moon 189 more than 81, 82, 83 morning 43 morning prayer 43

mortgaged property 101 mortification 219 mother 5, 63, 64 mouse 195 move 54, 83 much 43, 65 multiplication 57 multiply 12, 28 murderer 58 must 139 must. one 117 my 31, 32 myself 19, 44 name 13 name, confer 242 name of, in the 14, 24.166 nature as, of the same 168 Nazirite hair offering. make the 141 Naziritehood 64 near 141 necessary 4, 110 necessary that, it is 125 necessity 48 necessity, of 172 neighbour, let no-one say to their 47 never 66 night 5 nine 86 nine parts, divide into 90 ninth 89 Nisan, fourteenth of 189 nonetheless, but, 53 no 60 no-one 40 no-one say to their neighbour, let 47 noble 120 nobody say to anyone, let 47

none whatsoever 175 nonetheless 242 norm 24 normal priest 78 not 6, 60 not a written text, if it is 218 not, and if 216 not ... but rather 247, 249 not correct?, is it 36 not, he is 19 not, I am 19 not, if 213, 217 not interpret/argue according to the first form but according to the last, you should 148 not rather?, is it 54 not say, so that you do 126 not, she is 19 not so, but rather, it is 247 not, so that 235 not specified 176 not, there is 19, 174 not, they are 19 not to, so as 125 not true, instead, that is 247 not, until 208 not, you are 19 note that it has already been said 194 noted 242 nothing 40 nothing, absolutely 175 now 173 now on, from 173 null 60 O (God) 173 O king 26 obey 252 obliged to present an

offering for sin, one 70 obligation 65 obligation, fulfil an 42 obligation, under 47 obliged 63 observe 102 obtain through deduction, before Scripture says, I 210 obviously 153 occupied 140 occupy oneself with 24 occur 90 ocean 75, 77 of 1, 9, 28, 30, 51, 69 of itself 45 of necessity 172 of the same kind as 168 of the same type/ nature as 168 of what concern is it to? 195 offence 65 offence, because of a capital 169 offer 42 offer, there are those who 134 offered, it is 134 offering for sin, one obliged to present an 70 offering, make the Nazirite hair 141 olives, harvest 4 on account of 165, 166, 167 on account of what? 37 on behalf of 165 on both sides 172 on condition that 125, 213.234 on one's own 45, 47,

167 on one's own initiative 45 on the assumption that 71, 213 on the spot 173 on this very day 23 on whose account? 9, 37 once 207 one 72, 86 one another 46 one each 88 one must 117 one obliged to present an offering for sin 70 one purified through ritual immersion 70 one seah, space occupied by 127 one who has come to the land of Israel 70 one who has had an involuntary ejaculation 70 one word, with just 60 oneself, by 45, 165 only 172, 247 only if 125, 250 only signifies that, this text 248 only this 203 only when 213 opinion, in my 250 opposite 47 oppressed 78 opprobrium 9 or 188 order 102 order of creation 141 order of the world. for the good 60 order that, I 125 order, without 119 ordinance 189 other way round, the

172, 195 our(s) 31 outer 33 outgoing 33 outside 172 over here 172 over there 172 overriding 165 own abilities, with one's 45 own, on one's 45, 47, 167 own initiative, on one's 45 ox 63 ox to be stoned 27 pact 119 paid custodian 154 palace 33, 77 palm (of hand) 64 palm (of tree) 176 parable 37 parable, recount a 37 participate in 83 pass three times 89 pass through 237 passage 28 passage teaches, the 111 path 67 patriarch 91 pay tithe 90 payment 203 payment, collect 99 pearl 13, 75 peas 195 penitent 70 people 70, 72 pepper 43 perform halisah 38 perhaps 235 perhaps? 172 pericope 20 period 219 perish 102 permanently, live 237 permission 48

permission, with 172 permission, without 172 permit 20, 24, 38, 252 permitted 38, 97 permitted, be 97 person 40 person/beast with defect 27 perutah 237 phylactery 65 physical defect, priest with 70 piece 59 piece (of bread) 237 pig 14 pilgrim festival 65, 169 pillage 20 pirate 77 place 33, 51, 173 place, from every 6 placing oneself under sentence of death 47 platform 77 pleasant 189 please 154 plot evil 211 podium 77 poison 111 pool 67 port 13, 77 possession of, take 66, 163 possibilities are available to me?. what 198 possible, if such a thing were 176 possible? is it 172 possible that...?, but is it 251 possibly 172 postpone 67, 127 pour wine 78 power 48, 91 practical measure 189

INDICES

practice, according to usual 172 practised, be 54 praise 141, 211, 219 pray 95 prayer 65 prayer, morning 43 prayer, recite a long 111 praying, cease 242 precept, dead of 70 precept, loss of 70 precept, loss that comes from fulfilling a 59 prefect 120 prefecture 12, 76 premeditation, act with 90 preoccupation 195 prepare 54, 169 presence, divine 28 present an offering for sin, one obliged to 70 president of the Sanhedrin 90 pretext 195 price 83 price, for a fair 120 price, for a lower 120 priest, high 27, 78 priest, regular 78 priest with physical defect 70 priestess 63 primary source of impurity 189 principal 48 principle 20 private, in 45 private way 66 privately 47 prize 20 pro-Caesar 76 pro-consul 76 probable, be 66 problem 83

proclaim 73, 203, 232 produce 211 profaning 57, 59 prohibit 20 prohibition 60 prohibition on them is a prohibition on (deriving any) benefit (from them), the 59 prolongation 72 proof 73, 242 prophet 63 prophetess 63 property, confiscated 227 property, consecrated 64 property, mortgaged 101 property, unmortgaged 101 prophets, read from the 176 prosecutor 77 proselyte 29 protection 28 protest 127, 195 provide for 91 provided that 125. 209, 250 provisions 78 prudent 47 prune 96, 100 public, in 102 public, make 102 public way 66 publish 102 pulse 195 punishable by death, laws concerning crimes 154 punishable by death, witnesses to crimes 154 punishment 43, 90 punishment, corrective 90

punishment is restrictive, the measure of 101 punishment of stripes 211 punishment, reward and 219 punishment, suffering that results from 90 pupil 24 pure 195 pure, declare 100 purified through ritual immersion, one 70 purify 100 purpose of, for the 167 purse 203 push 60 quality 24 quantity, the smallest 41 quarter 89 quote a concluding formula 111 rain, autumn 127 raise 145 raised, be 44 raisin 120 raising of hands 54, 59 raising up 5 ramp 169 rank alongside 73 rank one thing with another 148 rape 72 rather, but 6, 20 rather?, is it not 54 rather, it is not so, but 247 razor 13 read from the prophets 176 read, it is 134 read, there are those

320

who 134 reading 17, 57, 64 ready 109 reality 251 reality, in 251 reason 24 reason?, for what 37 reason why he/they/ you?, what is the 37 reason, with greater 201 reason, with lesser 201 rebelliousness 111 receive 195 receive strokes 54 received 140 reception 57 recipient 140 reciprocally 47 recitation 57 recite a long prayer 111 recite the haftarah 176 recognition 58 recognize, you should 153 recompense 20 reconsider 127 recount a parable 37 redemption 219 reduced 14, 96 refectory 76 reflection of, as a 168 refuse 67, 242 refuse mercy 242 regard to, with 166 regard to that which, with 51 register 76 regular priest 78 reject 141 relation to, in 162, 165 remain 12, 44 remember 99 remembered 140

remnant 28 removal 90 repeat 127 repetition 17 repository 140 representative 78 reprobate 73 reprove 73 request 38 require 42 required for, as much as is 167, 198 requiring 140 rescue 219 reserve 96 respect 169 respect to, with 162 respond 28 responsible for one's (loss of) life, being 47 rest 28 rest, sabbath 252 restrictive, the measure of punishment is 101 retribution 43 return 4, 173 revealed 102 revealed, be 115 revenge, take 99 reward and punishment 219 rich 38 rich, become 90, 100 right, for what is 120 right to, acquire the 66.163 righteous 80 rigorous, be 97 ripen 127 ritual bath 6, 64 ritual immersion, one purified through 70 robber 6, 20, 42, 58, 227 robbery 20 rock 65

rôle of, in the 162 room, inner 77 root 20 rose 7 round, the other way 172, 195 ruins, in 148 rule 24, 68, 102 rule applied?, when is this 141 rule, general 5, 54 rumour 72 run away 45 sabbath rest 252 safekeeping 72 said 130 said about?, what are these things 141 said, as it is 54, 223 said, for it is 223 said it. I could have deduced the same thing through logical argument, without Scripture needing to have 210 said, it is 134 said, note that it has already been 194 said?, why was it 98 said, you 119 sailor 58 sake of, for the 167 same 23 same as that, treat this the 202 same kind as, of the 168 same meaning, with the 200 same nature as, of the 168 same sense, and in the 20, 36 same time, at the 90, 172 same type as, of the

168 same way, in the 37, 203 same way as, in the 199 same way that, in the 200 sanctifying themselves 97 sand 65 sand dune 65 sandal 76 sandal, take off 38 Sanhedrin, president of the 90 sat down and interpreted, he 136 save 91 say 19, 45, 145, 153 say, so that you do not 126 say, that is to 52, 172, 208 say, there are those who 42, 134 say, this is what he used to 20 say to anyone, let nobody 47 say to their neighbour, let no-one 47 say, you ought to 153 saying 141, 146 saying?, what is it 36 says, although there is no evidence in its favour, there is an allusion to it in the text that 242 says, because of that, the text 126 says, considering that the Torah 227 says, given that it 225 says, in accordance with what it 225 scale (for weights) 64 scalpel 13

school 28 scorn 9, 154 scorpion 60 scrape (clean) 119 scribe 13 Scripture 17 Scripture needing to have said it. I could have deduced the same thing through logical argument, without 210 Scripture says ... before 210 Scripture, there are seventy faces to 68 scriptures, fulfilment of 22 scroll 66 seah, space occupied by one 127 seal 111 season 65 second 86 secondary source of impurity 189 secret, in 102 section 20 see, go out and 154 see?, what did he/ they/you 37 seeing that you know 218 seek 25 select 42 senator 83 sense 24 sense, and in the same 20, 36 sentence of death. placing oneself under 47 separate 169 separated 69 separately 45 separation 57, 58, 60, 63, 203 serene 189

serpent, wicked 27 serve 102 service (of the temple), by the 26, 173 session 59 set about interpreting, he 136 set apart 60 settle an account 149 settled land 141 settlement 59 seven 86 seven capital sins 42 seventy faces to Scripture, there are 68 sexual contact 102 shame 9, 96, 154 Shammai 14 shape 189 sharecropper 227 shave 141 she is not 19 sheaf, make a 54, 211 shed 65 shed (tears) 189 sheep 2 ship 77 should be, as it 66 show 97 show gratitude to 219 showing 52 side 63 sides, on both 172 sign 119 signifies that, this text only 248 silence 48, 57 simply this 203 sin 38 sin, one obliged to present an offering for 70 sins, seven capital 42 since 67, 206, 207, 224, 226 since we already know 225

single 102 sink down 237 sister 64 sit at (table) 90 sit down and/to interpret 136, 140 sitting 59 sitting down 176 six 86 sixth 89 skipper 77 slash 59 slow, be 242 small change 237 smallest quantity, the 41 so as not to 125 so long as 208, 209, 210 so that 47, 52, 71, 125.225 so that not 235 so that you do not say 126 so-and-so 41 soiling 12 some (of) 41 someone 40, 72 something 2.41 son 70 son of humankind 71 sons of humankind. way of the 8 soon as, as 78, 206, 209 soul 45, 169, 245 source of impurity, primary 189 source of impurity, secondary 189 space occupied by one seah 127 spade 13 speak 97 speaking 57 specified 176 specified, not 176 specify 91

specify, I 130 spice 169 spilling 61 spleen 4 spoken well, you have 6, 77 spoon 64 spot, on the 173 spread earth 100 sprinkling 195, 203 square 89 square, city 77 square, town 54 stand 44 standing up 176 step 13 stick, bread and 219 still 173 sting 60 stitch 211 stock, unsellable 67 stomach, in the 160 stoned, ox to be 27 stoning 176, 177 store room 72 straight line, walk in a 219 stranger 75, 77 stretch out the hand 111 strike 66, 176 strip 227 stripes, punishment of 211 strong, be 219 student 130 study 20, 24, 25, 65 study, house of 70 study of the law 27, 44 stupid 83 substitution 195 submerged, be 237 such-and-such 41 such that, how beloved are the Israelites, 236 suffer 211

suffering that results from punishment 90 sufficient 234, 242 sufficient for 167 sufficient for, as much as is 198, 233 suitable, make 38 sun 189 superior 142 supply 96, 119, 237 support 69, 91, 141, 169 supported 69 suppose that 173 suppose that, let us 215 supposing that 206 surpassing 83 surround 90, 219 survivor 28 suspect 60 suspected (of) 60 suspicious of wife, be 163 sustain 91, 96 sustenance 78 swallow 176 swear 52 swear (that). 1 52, 125 sword 65 synagogue, great 27 table 76 tablet 20, 76, 189 tailor 58 take 5, 10, 145, 149 take advice 127 take off sandal 38 take possession of 66, 163 take revenge 99 take tithe 43, 90 take upon oneself 46, 47 taking 47 taking into account 166 targum 7

INDICES

task 146 tattoo 127 tavern 60 teach 232 teach about, this text is there to 28 teacher 65 teaches that, it only 248 teaches, the passage 111 teaching 52 tear (one's clothes) 142 teat 211 temple 54, 195 ten 86 tenant 227 tenth 89 terrestrial being 142 test 90 testament 119 text 28 text add?, what does this 36 text, although there is no evidence in its favour, there is an allusion to it in the 242 text, if it is not a written 218 text is there to teach about, this 28 text, midrashic 65 text only signifies that, this 248 text says, because of that, the 126 than 165 thankfully 172 that (demonstrative) 19 that (conjunction) 51 that (relative) 8, 20, 30 that day 19 that is not true, in-

stead 247 that is to say 52, 172, 208 that which 51 that which grows 211 that which is the custom of 54 the habitual behaviour of human beings 72 the measure of mercy is expansive 101 the measure of punishment is restrictive 101 the other way round 172, 195 the passage teaches 111 the prohibition on them is a prohibition on (deriving any) benefit (from them) 59 the smallest quantity 41 the-one-that-spokeand-the-world-was 29.36 their(s) 31 then 117, 173 there 51, 172, 173 there are seventy faces to Scripture 68 there are those who offer 134 there are those who read 134 there are those who say 42, 134 there, from 51 there is not 19, 174 there, to 51 there, over 172 therefore 37 thermal waters 38 these 7, 19, 20, 22 they are not 19

thing 40 think 45, 73, 102 thinking 140 third 88, 89 (a) thirtieth 89 thirtieth day 88 thirty days 88 this 8, 19, 22 this is what he used to say 20 this text is there to teach about 28 this text only signifies that 248 this very day 23 this very day. on 23 those 19 though it be so 242 thought 140 three 86 three, divide by 89 three, every 88 three times, pass 89 three-year old 88 through 165 throw out 189 thumb 13 thunder 72 Tiberias 38 rie 227 time 89, 210 time, appointed 42 time, at the same 90. 172 time, fourth, do for the 89 time, have 127 time in which, at the 206 time that, all the 206 time that, at any 209 time that, from the 206 times 89 times, pass three 89 tire of 141 tire oneself out 211 tithe 90

tithe, give 43, 90 tithe, take 43, 90 to 37, 50, 51, 58 to and fro, go 99 to the extent that 208. 209.210 to there 51 to what might it be compared? 37 to what? 36 to whom? 36 tolerant, be 97 tomorrow 173 Torah says, considering that the 227 torch 20 totality 54 totally 23 towards 102 town square 54 trade 145 transfer 83 transform 91, 142 transgression 38, 57 transgression, loss that results from 59 translation 7 transport 54 treasurer 119 treat 102 treat this the same as that 202 tree 38 trembling 111 tribunal 54 trinket 148 true for this ... it is even more true for that, if it is 36 truly 52 turn 123, 127 turn, in 172 turn out 101 tutor 76 twist 227 two 86 two each 88 type as, of the same

168

udder 211 uncover oneself 12 uncultivated land 66 under obligation 47 understand, given that it says ... I might 225 understand, in accordance with what it says ... I might 225 understanding 57 unfit item 67 unique 230 unite 54, 219, 242 unmarried 102 unmortgaged property 101 unpaid custodian 154 unpopulated land 141 unsellable stock 67 until 52, 125, 206, 208, 209 until not 208 upper gate 27 uproot 4 urn 189 use 60 use of, make 38 uselessness 47 usual practice, according to 172 usual way, in its 172 usufruct 60 usurper 227 value, increase in 211 vanity 47 vegetable garden 65 venereal disease 102 verse 28, 83 very 82 Vespasian 219 vestibule 24 village 57 virtue of, in 24

violent 227

voice 72 voice, daughter of the 72 voice, in a hushed 45 voluntarily 189 vow 102 wait 127 walk 5.60 walk about 5, 99 walk, go for a 111 walk in a straight line 219 walking 59 wander 237 war 78 warn 154 watchful 140 watchtower 77 water, drawing of 43 waters, thermal 38 way 54 way as, in the same 199 way, in his own 199 way, in its usual 172 way, in the same 37, 203 way of human beings 137 way of the sons of humankind 8 way, private 66 way, public 66 way round, the other 172.195 way that, in the same 200way, whichever 203 we 7, 18 we already know, since 225 we find ourselves informed 141 weak, be 211 weaken 154 wealth 5, 43, 63 weariness 60

well, you have spoken 6, 77 wet and dry 47 what! 36 what? 35, 40, 51 what are these things said about? 141 what?, by 36 what can I do? 198 what concern is it to? of 195 what did he/they/you see? 37 what does this apply to? 141, 162 what does this text add? 36 what is he? 36 what is his/their/your basis for? 37 what is it? 36 what is it saying? 36 what is the reason why he/they/you? 37 what is this like? 37 what might it be compared?, to 37 what?, on account of 37 what possibilities are available to me? 198 what reason?, for 37 what?, to 36 whatever 36, 41, 51 whatever it might be 41 whatever the circumstance 41, 42 wheat 64 when (conjunction) 11, 38, 52, 59, 117, 125, 206, 209 when? 111, 173 when?, from 111 when is this rule applied? 141 when, only 213 whenever 206, 209

(the place) where 13, 51 where? 12, 35, 172 where?, from 54 where is? 35 whether ... or 54, 90 which (relative) 8. 20.30 which? 35 which?, by 36 which is to 30 which, that 51 whichever way 203 while 206, 208, 209 whipped, be 54 whither? 35 who (relative) 30 who? 35, 40, 51 who(m), all 51 who(m), anyone 51 whom?, by 36 whom?, to 36 whom?, with 36 who(m)ever 36, 41, 51 whose account?, on 9.37 why? 37 why was it said? 98 wicked 24 wicked serpent 27 wickedness, impulse of 27 widow, marry brother's 38 will 135 wine 65 wine, pour 78 wise, make oneself 100 wisest 83 with 54, 160, 162 with, along 165 with greater reason 201 with just one word 60 with lesser reason 20I

with one's own abilities 45 with permission 172 with premeditation, act 90 with regard to 166 with regard to that which 51 with respect to 162 with the capacity for 111 with the same meaning 200 with whom? 36 withdraw 20 withdrawal 60 within 13 without 54, 162 without authorization 172 without coercion 45 without comment 172 without exception 24 without order 119 without permission 172 without Scripture needing to have said it. I could have deduced the same thing through logical argument 210 witness, bear false 211 witness, incite false 211 witnesses to crimes punishable by death 154 word 102 word, with just one 60 words, lengthen a form of 111 work 27, 60 work of creation 141 world 5, 24, 65 world, for the good

order of the 60 world, for the maintenance of the 60 world, in the future 66 world in this 24, 66 world to come, in the 24 worthy 127, 242 wrap 219 written text, if it is not a 218 Yannai 14 Yavneh 24 year 65 year, last 173 yoke 7, 77 yoke of the law 27 you 8, 18 you are not 19 you have spoken well 6, 77 you ought to say 153 you said 119 you should not interpret/argue according to the first form but according to the last 148 you should only argue according to the first argument 148 you do not say, so that 126 you should recognize 153 your(s) 31, 32

Library of Ruslan Khazarzar barnascha.narod.ru khazarzar.skeptik.net